KKTC

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HALK BİLİMİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

KIBRIS KARPAZ BÖLGESİ KALEBURNU KÖYÜ MONOGRAFİSİ

" BESMELENİN BİTTİĞİ YER: KALEBURNU....."

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Emine ÖYKÜN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Habib DERZİNEVESİ

Lefkoşa

2007

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne,

Emine Öykün tarafından hazırlanan "Kıbrıs Karpaz Bölgesi Kaleburnu Köyü Monografisi, (Besmelenin Bittiği Yer Kaleburnu) " adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Halkbilimi Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Pr. Dr. Orhan Çiftçi

Üye: Doç. Dr. Habib Derzinevesi

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ömer Yaraşır

ONAY

Yüksek Lisans yönetmeliğine uygun olduğunu onaylarım.

...../...../.....

Doç. Dr. Cem Birol

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Tezde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yer alan Karpaz bölgesine bağlı Kaleburnu köyünün monografisi hazırlandı.

Monografide Kaleburnu'nun kültür unsurları incelenmeye çalışıldı. Bu çerçevede bahsedilen unsurlar şunlardır: Fiziksel-Tarihsel Yapı, Ekonomik Yapı, Beslenme, Temizlik, Sanayi, Sosyal Yapı, Töre Düzeni, İnanç Yapısı, Törenler, Mimari-Yapılar, Giyim-Kuşam, El Sanatları, Hekimlik, Dans-Müzik, Eğlenceler, Sözlü Edebiyat ve Köyle İlgili Çeşitli Konular. Bu unsurlar, çeşitli ara başlıklara ayrılarak verilmiştir.

Araştırma sırasında Kaleburnu kültürünün, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Türkler'in kültürüyle önemli benzerlikler taşıdığı tespit edildi. Bu da gösteriyor ki 1572 yılında veya daha sonra Türkiye'den Kıbrıs'a göç ettirilen Türkler'in, adada yerleştirildiği yerlerden biri de Kaleburnu'dur. Buraya yerleşen insanların kültürel özellikleri günümüze kadar ulaşmıştır.

Kültür, toplumların oluşmasına yardım eden yegane olgudur. Bu bağlamda Kaleburnu kültürü araştırılırken tüm malzemeler ayrıntılarıyla kullanılmıştır.

ABSTRACT

In this thesis , it was prepared the monography of Kaleburnu village which is at Karpaz peninsula in the Turkish Republic of Northern Cyprus.

In the monography it was studied to research the cultural elements of Kaleburnu village. These cultural elements that are mentioned are: Physical and Historical Origin, Economical Origin, Feeding, Cleaning, Endustry, Social Origin, System of Ethics, Origins of Belief, Ceramonies, Architectural Buildings, Dressing, Handicrafts, Profession of a Physican, Dance-Music, Entertainments, Oral Literature and Different Topics a bout the Village. All this elements are given by dividing into subtitles.

During the searches a bout Kaleburnu, ıt was established that there are similarities between culture of Kaleburnu and people who are Turk and live in different parts of the world. This shows that in 1572 or later, Turkish people who were setteled from to Turkey . Cyprus were set to different place and Kaleburnu is one of these places. People who have been lived in Kaleburnu carried their cultures from the past up to now.

Culture which helps society to exist is a unique phenomenon. So, when Kaleburnu culture was searched all the materials were used in details.

ÖNSÖZ

İnsan yaşatarak yaşar birbirini ve
Hayat meşalesini birbirine devreder koşucular gibi.

Lucretius

Toplum ve kültürel kimlik adına atılan her adım, yapılan her çalışma, gelecekte yapılacak çalışmaların temeline konulmuş bir taştır. Bu düşünce ışığında, Karpaz bölgesinde yer alan Kaleburnu köyü incelendi ve ileride hazırlanacak çalışmalar için anahtar bilgiler verildi.

Çalışma, on yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde önce Kıbrıs'ın sonra Karpaz bölgesi ve Kaleburnu'nun coğrafi konumu ve özellikleri belirtilip, bu sözcüklerin anlamı üzerinde duruldu. "Tarihsel Yapı" kısmında ise Kaleburnu köylülerinin kökleriyle ilgili varsayımlarda bulunulup , Anadolu Türkleri'yle olan bağları tespit edilmeye çalışıldı.

İkinci bölümde köyün ekonomik yapısıyla; üçüncü bölümde beslenme; dördüncü bölümde ise temizlik kültürüyle ilgili bilgiler verildi. Beşinci bölümde köyün sanayi ve ticari yapısı ele alındı.

Kaleburnu köyünün kültürü, geçmişten bugüne karşılaştırmalı olarak incelendi. Globalleşen dünyada, kültürel dokuyu oluşturan maddi ve manevi kültür unsurlarının geçirdiği değişim, nesnel bir bakış açısıyla ortaya kondu.

Köyün sosyal yapısı mevcut araştırmalarda da üzerinde pek durulmayan bir konu olmuştur. Özellikle eğitim konusu, köyle ilgili karanlık bir nokta olarak kalmıştır. Araştırmada kolay olan değil, zor olan seçilerek, altıncı bölümde aile yapısı ve iletişim düzeni yanında eğitim konusu da olanaklar ölçüsünde ele alındı. Köydeki ilkokulun geçmişi araştırıldı, burada öğretmenlik yapan kişilerle ilgili ulaşılabilen en eski bilgiler verilmeye çalışıldı. Yedinci bölümde köylülerin töreleri , sekizinci bölümde de inanç yapısı incelendi.

Bir çalışmanın en önemli özelliği, onun işlevsel olmasıdır. Pasif yapıya sahip bir çalışmanın sürekliliği tartışılır. Dinamik bir yapıya sahip , ahenkli bir üslupla yazılmış, zevk verici bir çalışma, etkin bir okuyucu kitlesi oluşturur. Bu çerçevede dokuzuncu bölümdeki

"Törenler" konusu oldukça ilgi çekicidir. İnsanların hayatının dönüm noktaları olan geçiş dönemleri ve törenleriyle (doğum, sünnet, askerlik, evlenme, ölüm) ilgili örf ve adetler, Türk dünyasıyla olan benzerlikleri ışığında değerlendirilmiştir.

Onuncu bölümde köyün mimari yapısı; on birinci bölümde giyim, kuşamı; on ikinci bölümde el sanatları; on üçüncü bölümde de hekimlik konuları ele alınmıştır.

On dördüncü ve on beşinci bölümlerde, halkın fiziksel aktivitelerini ortaya koyan dans, müzik ve eğlencelerden söz edilmiştir.

Milletlerin kıvrak zekasını ortaya çıkaran, onların duygularını en saf ve gerçekçi bir biçimde ortaya koyabilen ürünlerden bir tanesi de sözlü edebiyat ürünleridir. Bu bağlamda on altıncı bölümde bu ürünlerden örnekler verilmiştir. Bu bölümü köydeki çeşitli konulardan bahsedilen on yedinci bölüm takip etmiştir.

Araştırmalarım sırasında kaynak olarak hem kişilerden, hem de yazılı ve elektronik ürünlerden yararlandım. Yazılı kaynaklara ulaşmak için başvurduğum kurumlar şunlardır: Lefkoşa'daki Milli Kütüphane, Mağusa Devlet Kütüphanesi, Girne'deki Milli Arşiv, Yakın Doğu Üniversitesi Kütüphanesi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi, Evkaf İdaresi, Türkiye'deki bağlantılarım sayesinde Ankara'daki Milli Kütüphane, Yeni Erenköy Belediyesi Halk Kütüphanesi ve KKTC Milli Eğitim Bakanlığı.

Tezimin hazırlanması sırasında bana yardımcı olan bazı değerli insanlara da teşekkür etmeden geçmek istemiyorum: Öncelikle çalışmam sırasında bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Habib Derzinevesi'ne, her zaman yanımda olan ve beni yüreklendiren anne ve babama, Kaleburnu'na gitmemde araçlarıyla ve İngilizce çevirileriyle bana destek olan Ayşe ve Aytunç Yazıcı'ya, düşünceleriyle beni aydınlatan ebedi dostum Ümran Özçelik'e, tezle ilgili teknik konularda yardımcı olan Can Sözer'e ve Sir Samuel Baker'ın İngilizce olan kitabında, çalışmam ile ilgili bölümlerin Türkçe'ye çevrilmesinde emek sarfeden Nevzat Sürmelioğlu'na çok teşekkür ederim. Ayrıca; beni sıcak bir şekilde karşılayıp köy hakkında bilgiler veren köyün muhtarı Süleyman Gül'e, bıkmadan sorularıma cevap veren başta Rauf Denker, Ali Elkovan ve Recep Sükan olmak üzere tüm kaynak kişilere kucak dolusu teşekkürler...

Yeni Erenköy, 2007

İÇİNDEKİLER

SAYFA

JÜRİ ÜYELERİNİN ONAY SAYFASI.....i

ÖZET.....ii

ABSTRACT.....iii

ÖNSÖZ.....iv

İÇİNDEKİLER.....vi

GİRİŞ.....1

BÖLÜM I.....3

1.2 PROBLEM DURUMU.....3

1.3 PROBLEM CÜMLESİ.....9

1.3.1 Alt Problemler.....9

1.3.2 Araştırmanın Amacı.....9

1.3.3 Araştırmanın Önemi.....9

1.3.4 Araştırmanın Sınırlılıkları.....10

1.3.5 Sayıltılar.....10

1.3.6 Tanımlar.....10

1.3.7 Kısaltmalar.....19

BÖLÜM II.....20

2.1 Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....20

2.2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....21

BÖLÜM III.....23

3.1 Araştırmanın Modeli.....23

3.2 Evren.....23

3.3 Örneklem.....24

3.4 Veri Toplama Aracı 24

3.5 Verilerin Toplanması 24

3.6 Verilerin Çözümlenmesi 24

BÖLÜM IV 25

4.1 Bulgular ve Yorum 25

4.1.1 Fiziksel ve Tarihsel Yapı 25

4.1.1.1 Fiziksel Yapı 25

4.1.1.1.1 Yer Özellikleri 25

4.1.1.1.2 Coğrafi Özellikler 41

4.1.1.2 Tarihsel Yapı 52

4.1.1.2.1 Nüfus 57

4.1.1.2.2 İdari Düzen 59

4.1.2 Ekonomik Yapı 61

4.1.2.1 Tarım 61

41.2.2 Hayvancılık 68

4.1.3 Beslenme 81

4.1.3.1 Yemekler ve Yemek Tarifleri 82

4.1.3.2 Köyde Kullanılan Yağlar 114

4.1.3.3 Köyde İçilen İçecekler 116

4.1.3.4 Olağanüstü Durumlarda Yemek Türleri 120

4.1.3.5 Üç Öğün Yemekte Verilen Yemekler ve Yemek Zamanları 124

4.1.3.6 Yemekleri Koruma Yolları 127

4.1.3.7 Yemek Araçları 128

4.1.3.8 Yemek Adabı 129

4.1.4 Temizlik ve Temizlik Malzemeleri 129

4.1.5 Sanayi....130

4.1.6 Sosyal Yapı....135

4.1.6.1 Aile Yapısı....135

4.1.6.2 Eğitim ve Öğretim....136

4.1.6.3 İletişim Düzeni ve Araçları....156

4.1.7 Töre ve Töre Düzeni....156

4.1.7.1 Kimi Uygulamalar....157

4.1.7.1.1 Kız Kaçması....157

4.1.7.1.2 İmece (Yardımlaşma)....159

4.1.7.1.3 Konuk Ağırlama....159

4.1.7.1.4 Yemin Etme....160

4.1.8 İnanç Yapısı....161

4.1.8.1 Tanrı İnancı....161

4.1.8.2 Halk İnançları....161

4.1.9 Törenler....168

4.1.9.1 Geçiş Dönemleri ve Törenleri....168

4.1.9.1.1 Doğum....168

4.1.9.1.2 Sünnet Töreni....190

4.1.9.1.3 Askerlik....192

4.1.9.1.4 Evlenme....200

4.1.9.1.5 Boşanma....215

4.1.9.1.6 Ölüm....216

4.1.9.2 Kutlama Törenleri....225

4.1.9.2.1 Dini Bayramlar....225

4.1.9.2.2 Milli Bayramlar....227

4.1.9.2.3 Sayılı Günler....230

4.1.9.3 Bereket Törenleri.... 231

4.1.9.3.1 Adak- Kurban....231

4.1.9.3.2 Yağmur Duası....233

4.1.10 Mimari- Ev Bark Yapımı....235

4.1.11 Giyim, Kuşam, Süslenme.... 242

4.1.11.1 Erkek Giyimi.... 244

4.1.11.2 Kadın Giyimi....247

4.1.12 El Sanatları....251

4.1.13 Hekimlik....258

4.1.13.1 Halk İlaçları.... 258

4.1.13.2 Nazar Değmesi ve Kurşun Dökme Ocağı....270

4.1.14 Dans ve Müzik 274

4.1.15 Eğlenceler....286

4.1.15.1 Büyüklere Mahsus Eğlenceler....286

4.1.15.2 Kıbrıs Türk Çocuk Oyunları....291

4.1.16 Sözlü Edebiyat....306

4.1.16.1 Ağız Özellikleri....306

4.1.16.2 Konuşmalık Türler....320

4.1.16.2.1 Lakaplar....320

4.1.16.2.2 Deyimler....323

4.1.16.2.3 Atasözleri....336

4.1.16.2.4 Tekerlemeler....349

4.1.16.2.5 Bilmeceler.... 354

4.1.16.2.6 Okşamalıklar....361

4.1.16.2.7 Nasihatler....362

4.1.16.2.8 Satıcı Sözleri....362

4.1.16.2.9 Ölçü Birimleri....363

4.1.16.2.10 Selâmlar....364

4.1.16.2.11 Hitaplar....364

4.1.16.2.12 Dua ve Beddualar....365

4.1.16.3 Söylemelik Türler....369

4.1.16.3.1 Maniler....369

4.1.16.3.2 Ninniler....385

4.1.16.3.3 Ağıtlar....388

4.1.16.3.4 Türküler....391

4.1.16.4 Anlatmalık Türler....395

4.1.16.4.1 Masallar....395

4.1.16.4.2 Fıkralar....407

4.1.17 Çeşitli Konular....409

4.2 Araştırmanın Amaçlarıyla İlgili Bulgular 416

BÖLÜM V....422

Sonuç, Yorum ve Öneriler....422

KAYNAKÇA....425

SÖZLÜK....449

EKLER

EK -1 : Resimler

GİRİŞ

Tarihe kaynaklık eden en önemli malzemeler, halkın kültüründe saklıdır. Halkbilimi, bu bağlamda büyük bir boşluğu kapatmakta; halkın benliğini, görüşlerini, yaptıklarını, isteklerini... ona farklı bir bakış açısıyla göstermektedir. Halkbilimi statik değil, aktif bir bilim dalıdır. Halkbilimi halkı kucaklar, bağrına basar. Ona kızmaz, onu yargılamaz, dinler, sabırlı bir şekilde dinler...

Dünya bir kültürler mozaiğidir. Her toplum, bu mozaikte ayrı bir yere sahiptir. Kültür, insanların toplumlaşma evresi içinde yaptıkları paylaşımdır ve toplumların en önemli mirasıdır. Kıbrıs Türk kültürü de bu zengin miraslardan birisidir. Kıbrıs'tan birçok halk gelip geçmiştir. Onların bıraktığı kültürel zenginlik adada her zaman hissedilmiş ve kültürel yapının oluşmasında katkıda bulunmuştur.

Kıbrıs Türk kültürü içerisinde genelde bir homojenlik söz konusudur. Bir köyde veya şehirde meydana gelen değişiklik/yenilik birkaç hafta içerisinde diğer bölgelere yayılmaktadır. Tüm bunların yanında unutulmaması gereken bir konu; Kıbrıs'ta, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum kültürü olmak üzere iki ayrı kültürün olduğudur. Tarihsel süreç içerisinde etkileşimler olsa da bu, ayrı kültürler olarak bugüne gelinmesini engelleyememiştir. Kıbrıs Türk halkı, coğrafi açıdan ve üst kültür açısından Kıbrıslıdır. Ama alt kültür açısından Kıbrıslı Türk'tür.

Kıbrıs'ın tüm bölgelerinde olduğu gibi Kaleburnu'nda da değişik milletlerden insanlar bulunmuştur. Lüzinyanlar, yaptıkları kalelerle köye damgasını vurmuş; Venedikliler zamanında köy, Latin asilzadelerinin özel mülkü olmuş. Daha sonra adaya Anadolu Türkleri gelmiş ve Kaleburnu'nun günümüze kadar ulaşan kültürel dokusunu oluşturmuş. Bugün sıcak bir ifadeyle hayata bakan bir çift gözde atalarının yaşamı, dünyası birikmiş.

Gizemli bir köy Kaleburnu...Dağların eteklerinde rüya gibi bir köy...Birçok güzeli ağlatmış, birçok genci güldürmüş. Umutları saklamış, ufukları gözlemiş...Yüreğinde ne hülyalar beslemiş aşk kokan dağlar, bayırlar...Feride Pekri'nin dediği gibi:

Oy Kaleburnu oy, güzellerin oy, mavişlerin oy....

Zaman zaman bir kale gibi sapasağlam durmuş, zaman zaman boynunu bükmüş sarı başaklar...Bugün Kaleburnu, Kıbrıs'ın etnik dokusuna en güzel anlamı katan yerlerden birisidir.

BÖLÜM I

1.2 PROBLEM DURUMU :

Kıbrıs, tarihi boyunca birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Akdeniz'de hakimiyet kuran milletlerden birçoğu, Kıbrıs'a da sahip olmak istemiştir. Kıbrıs'ın uygarlıklar bakımından renkli bir geçmişi vardır.

Kıbrıs'ta tarih öncesi devirlerden Cilalı Taş Devri'ne ait kalıntılar bulunmuştur. Kıbrıs'ta bu devir M.Ö. 5800-2600 yılları arasında yaşanmıştır.[1] Kıbrıs'ta Kalkolitik Devir yani madenin bulunup kullanıldığı devir, M.Ö. 3500-2600 tarihleri arasındadır. Bakırın bulunup işlendiği devrin, yani Bronz Devri'nin tarihi M.Ö. 2500-1500'tür. Demir Devri ise M.Ö. 1000-325 yılları arasında yaşanmıştır.[2]

Tarihi devirlerde İ.Ö. XV.yy'dan İlkçağ'ın sonuna kadar Kıbrıs'a egemen olan devletler şunlardır: Mısırlılar, Hititliler, ikinci kez Mısırlılar, Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Asurlular, üçüncü kez Mısırlılar, Persler, Makedonyalılar, Ptolemler ve Romalılar.[3] Ortaçağ'da Kıbrıs'a egemen olan devletler : Bizanslılar, İslam Devleti, tekrar Bizanslılar, İngilizler, Templer Şövalyeleri, Lüzinyanlar, Cenevizliler ve Venedikliler.[4] Yeniçağ'da ise Osmanlı Devleti Kıbrıs'ı egemenliği altına almıştır.[5]

Kıbrıs, Anadolu'nun doğal bir uzantısıdır. Jeolojik dönemin birinci zamanında Anadolu'nun Hatay bölgesine bitişik olan Kıbrıs, oluşan çökmeler sonucu dördüncü zamanda Anadolu'dan kopmuştur. Adada Anadolu'da yaşamış cüce fillerin fosillerinin bulunması bunun bir kanıtıdır.[6]

---

[1] H. Fikret Alasya, *Tarih'te Kıbrıs,* Ulus Ofset, Lefkoşa 1988, s. 2.

[2] Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs Tarihi Ortaokul Ders Kitabı,* Kema Matbaacılık, Lefkoşa ?, s. 12,13,14.

[3] Bener H. Hakeri, *Başlangıcından 1878'e dek Kıbrıs Tarihi,* KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak. Yay., Ankara 1993, s. 40.

[4] A.g.e., s. 88.

[5] A.g.e., s. 136.

[6] Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu,* Kastaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 3.

İlkçağ'da Kıbrıs'a hakim olan devletlerden kalan unsurlar zamanla birleşerek ortaya melez bir halk çıktı. Yine İlkçağ'da Miken, Aka ve Dorlar'ın adaya yerleşmesi sonucu, adadaki uygarlığın büyük ölçüde onlardan etkilendiği görülür. Mikenler, Yunanlılar tarafından Helen ırkından sayılmaktadır. Bunun yanında Ortaçağ'da Bizans İmparatorluğu'nun politikası da Kıbrıs halkını Helen kültürü açısından derinden etkiledi.

Miladi IV.yy'da Bizans İmparatoru Constantin'in Hristiyan olması ve Hristiyanlığı ve Yunanca'yı resmileştirmesi, adada yaşamakta olan birçok etnik grubun geleceğini büyük ölçüde etkilemiştir; çünkü bu süreç içerisinde, Kıbrıs halkı Helen kültürünün yoğun etkisi altında kalacak ve uğrayacağı dejenerasyon sonucu giderek tek bir kimliğe, yani Rum kimliğine bürünecekti.[7]

Kıbrıs'ın Bizanslılar idaresinde bulunduğu dönemde, Arabistan Yarımadası'nda İslam Devleti kuruldu. M.S. 632'de Ebubekir Kıbrıs'ta Kitiyon'u zaptetti; ama Müslümanlar'ın donanması bulunmadığından adayı geçici bir süre elinde tutabildi. Zenginleşip donanmaya sahip oldukları zaman, Halife Hz. Osman döneminde Şam Valisi Muaviye, büyük bir donanma ile Kıbrıs'ı fethetti. Tarih, M.S. 647 idi. Bu seferde Hz. Muhammed'in halası olduğu söylenen Ümmü Haram bint Nilhan Ensari şehit oldu. Müslümanlar'ın Kıbrıs'a yirmi dört sefer düzenledikleri söylenir. İslam egemenliğinden sonra M.S. 964 tarihinde Bizans İmparatoru Nikaphoros Phocas tarafından ada yeniden alındı.[8] Bunun ardından imparatorun yeğeni İsaac Comnenus Kıbrıs'ta hakimiyet kurdu. Comnenus'un yedi yıllık iktidarından sonra M.S. 1191 yılında İngiliz Kralı Arslan Yürekli Richard, İsaac'ı adadan atıp kendi yerleşti; fakat kısa bir süre sonra adayı Templer Şövalyeleri'ne sattı. Onlar, Kral Richard'a olan borçlarını ödeyebilmek için yerli halkı ağır vergiler altında ezdi ve kazançlarının birçoğuna el koydu.[9] Templer Şövalyeleri halktan haksız yere aldığı onca paraya rağmen İngiliz Kralı Richard'a borcunu ödeyemedi ve Richard adayı Guy de Lusignan'a sattı. Böylece adada 1192 yılında Lüzinyan

---

[7] H. Fikret Alasya'nın "Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri" isimli 1977'de hazırlanmış eserinden aktaran; Nuri Çevikel, *Kıbrıs Eyaleti (1750-1800),* DAÜ Basımevi, Gazi Mağusa 2000, s. 15.

[8] H. Fikret Alasya, *Tarih'te Kıbrıs,* Ulus Ofset, Lefkoşa 1988, s. 10-11.

[9] Ahmet Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878),* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1994, s. 2-3.

dönemi başlamış oldu. Lüzinyan Kralı II. Jacques, Cenevizliler'e karşı Venedikliler'den yardım alabilmek için, Caterina Cornaro isimli Venedikli soylu bir bayanla evlendi.[10] Kraliçe Caterina Cornaro, 1489 yılında kendisine düzenlenen bir oyun sonucu tahtını Venedikli soydaşlarına bırakmak zorunda kaldı. Bu da adada Venedik döneminin başlangıcı demekti.[11] Bu tarihten itibaren Kıbrıs'a yerleşen Venedikliler, mevcut feodal düzeni koruyup güçlendirmiş ve yerli halktan alınan vergiler ile gördürülen angaryaların çeşit ve miktarını arttırmıştı. Venedikliler, Mısır'daki Memlük Sultanlığı'na 1370 yılından itibaren Lüzinyanlar tarafından ödenen vergiyi, aynı şekilde ödemeye devam edecekti.[12] Katolik Kilisesi, Lüzinyan döneminde olduğu gibi Venedik yönetimi süresince de adada diğer dinlere, özellikle Rum Ortodoks Kilisesi'ne karşı üstün konumunu devam ettirdi ve özel ayrıcalıklardan yararlandı. Rum Ortodoks Kilisesi ise bir önceki yönetim döneminde olduğu gibi aşağılandı, her yönden baskı altında tutuldu.[13] Latin döneminin bir özelliği de adayı Kıbrıs açıklarında dolaşan korsanların zalimce saldırılarından koruyabilme yeteneğini gösterememiş, aksine onlara adada sığınma olanağı tanımış olmasıydı. Ceneviz, Venedik, Malta, Rodos, İspanyol ve Katalan korsanları Kıbrıs sularında çok faal durumda olup, ada halkı için bir korku ve dehşet kaynağı idi. Bunların adaya yaptığı baskınlar, çok sayıda insanın ölümü ve her tarafın yağma ve talan edilmesiyle sonuçlanmıştı.[14]

Osmanlı İmparatorluğu, Kıbrıs'ta üslenen korsanların Akdeniz'den geçen gemilere saldırılarını önlemek ve Katolik Venedikliler'in baskısı altında inleyen Ortodoks Rumları'na yardım etmek için harekete geçti.[15] 1 Temmuz 1570 tarihinde elli bin asker ve seksen top taşıyan Osmanlı savaş filosu, Kıbrıs'a çıkarma yaptı. Kıbrıs çetin savaşlardan sonra ancak bir yılda alınabildi. Kıbrıs'ın en kuvvetli kalesi

---

[10] H. Fikret Alasya, *Tarih'te Kıbrıs,* Ulus Ofset, Lefkoşa 1988, s. 3.

[11] Kıbrıs'ta Lüzinyan ve Venedik dönemi 380 yıl sürdü ve " Latin dönemi" olarak tarihe geçti (Bkz. Ahmet Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878),* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1994, s. 3).

[12] Nuri Çevikel, *Kıbrıs Eyaleti (1750-1800),* DAÜ Basımevi, Gazi Mağusa 2000, s. 16.

[13] Ahmet Gazioğlu, a.g.e, s. 8.

[14] A.g.e., s. 10.

[15] Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu,* Kastaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 1.

olan Mağusa Kalesi'nin 1 Ağustos 1571 tarihinde teslim olmasıyla bütün ada Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmiş oldu.[16] Osmanlı döneminde Kıbrıs, tarihinde yaşamadığı bir özgürlük yaşadı. Türkler, Katolikler'in kapattığı kiliseleri açtırdı ve Rum halkına dini özgürlük sağladı. Başpiskoposu, Rum halkının siyasi temsilcisi olarak kabul ederken, halkın şikayetlerini doğrudan saraya bildirme hakkını ona tanıdı. Ayrıca; Katolik Venedik döneminde tamir edilmeyen kilise ile ibadet yerlerini tamir ettirdi ve bakımlarını yaptırdı.[17]

Osmanlı Devleti, adaya egemen olduğu zaman adanın nüfusunu da düzenledi. Kıbrıs'ta boşalan yerleri doldurmak için 21 Eylül 1572'de (kimi kaynaklarda 22 Eylül 1572 ya da 25 Eylül 1572) çıkarılan ***Sürgün Hükmü***'nden hemen sonra, saptanan aileler Kıbrıs'a gelerek yerleşmeğe başladılar. İlk kafileler; İçel, Bozok (Yozgat), Karaman, Alaiye (Alanya),Teke (Antalya) yörelerinden gelmeğe başladı. Kafileler, hüküm gereğince her on evden bir ev halkının adaya gelmesinden oluşuyordu. Gönderilen insanlar adanın ihtiyacına göre; çiftçi, çizmeci, terzi, ayakkabıcı, kumaş dokuyucu, debbağ (deri terbiye edici), yorgancı, iplikçi, nalbant, mumcu, aşçı, inşaat ustası, dülger, kuyumcu, madenci, kazancı..vs. gibi insanlardan oluşmaktaydı.[18] Kıbrıs'ta Rumlar ile Türkler 1821 yılına kadar barış içinde yaşamışlardır. 1821 yılında Yunanistan'da Mora İsyanı patlak vermiş ve Kıbrıs'ta da Rum toplumu içindeki gerici, fanatik, aşırı milliyetçi çevrelerin başını çekmekte olan kilise bir isyan hazırlığına girişmiştir.[19] 1821 İsyanı'nın altında, 1791 yılında şekillenmeye başlayan Megali İdea yatmaktadır. Megali İdea "Büyük Fikir", " Büyük İdeal" anlamındadır. Bu ideale göre; 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen İstanbul tekrar ele geçirilecek; Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs, Anadolu ve Büyük İskender'in uzandığı İskenderiye'ye kadar olan topraklar işgal edilerek, bir

---

[16] Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği 1931-1990*, Demircioğlu Matbaası, Ankara 1991, s. 5.

[17] Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu,* Kastaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 1.

[18] Bener H. Hakeri, *Başlangıcından 1878'e dek Kıbrıs Tarihi*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak. Yay., Ankara 1993, s. 238.

[19] Sabahattin İsmail, a.g.e, s. 7.

Helen İmparatorluğu olarak kabul edilen Bizans İmparatorluğu kurulacaktı.[20] Megali İdea hedefi çerçevesinde Enosis fikri de doğdu. Bu sözcük, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını, ilhak edilmesini ifade etmektedir. 18 Ekim 1828 tarihinde İngiltere, Rusya ve Fransa'ya bir nota veren Yunanistan, resmi olarak ilk kez Enosis fikrini ortaya atmış ve adanın kendisine bağlanmasını istemiştir.[21]Tüm bu planların yapıldığı dönem, Osmanlı Devleti'nin de gerilemeye başladığı döneme denk geliyordu. 1877 yılında ise Kıbrıs'ın da kaderini belirleyen gelişmeler yaşandı. Osmanlı Devleti'nin Rusya ile giriştiği 1877 Savaşı'ndan yenik çıkarak, Ayastafanos (Yeşilköy) Antlaşması'nı imzalaması Kıbrıs için karanlık bir geleceğin başlangıcı oldu.

Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni yenmesini ve büyük toprak parçalarının Türk yönetiminden ayrılmasını kendi çıkarlarına uygun görmeyen İngiltere, bu antlaşmanın Türkler yararına değiştirilmesi için Berlin Kongresi'nin toplanmasını sağladı. İngiltere, bu kongrede Türkiye'yi Rusya'ya karşı korumak bahanesiyle ve – sadece savaşın devamı süresince- Kıbrıs'ta askeri üsler kurmak hakkını elde etti.[22] İngiltere, 1878 yılında Kıbrıs'ı yılda doksan iki bin altına kiraladı; ama asıl niyetini bir süre sonra belli etti. Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya yanında I. Dünya Savaşı'na katılmasını bahane ederek Kıbrıs'ı 5 Kasım 1914'te ilhak etti. Savaşın sonlarına doğru 27 Kasım 1917'de yayınladığı " Krallık Konseyi Emri" ile ada halkına İngiliz vatandaşlığına geçmeleri için iki yıllık süre tanıdı. Bunun üzerine İngiliz vatandaşı olmak istemeyen binlerce Türk, Türkiye'ye göç etti. Daha önce 1878'de ve 1914'te de göçler yaşanmıştı. 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile Kıbrıs kesin olarak İngiltere'ye bırakılınca bundan üç yıl sonra 1926 yılında büyük bir göç daha oldu. [23] İngiltere, 1925 yılından itibaren Kıbrıs'ta resmen bir sömürge statüsü uygulamaya başlamıştı. İngiliz yönetimi sırasında Rumlar, Enosis uğruna mücadele etmeye devam ettiler; 1895'te Lefkoşa'nın Tahtakale semtine; ayrıca, Vadili, Vitsada ve Paşaköy'de yaşayan Türkler'e saldırdılar. Bu olayların

---

[20] Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu,* Kastaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 4.

[21] A.g.e., s. 6.

[22] Aydın Olgun, *Kıbrıs Gerçeği 1931-1990,* Demircioğlu Matbaası, Ankara 1991, s. 5.

[23] Sabahattin İsmail, a.g.e., s. 9.

artması üzerine Türkler, 1911 yılında Enosis'e karşı ilk örgütlü kitle gösterilerini yaptılar. Rumlar 1912 yılında Türkler'e yeniden saldırdılar.[24] Bunların ardından 1931 yılında Rumlar büyük bir isyan başlattılar. Uzun yıllar, onların bu yaptıkları karşısında İngiltere ağır yaptırımlara gitmemiş, Rumlar da bunu fırsat bilip örgütler kurmaya ve çeşitli saldırılarda bulunmaya devam etmiştir. 1955'te kurulan EOKA Yeraltı Örgütü de Enosis'i gerçekleştirmek için kurulan bir örgüttür. Buna karşılık olarak Türkler de 1958'de Türk Mukavemet Teşkilatı'nı (TMT) kurmuşlardır.

Türkler ve Rumlar arasındaki bu geçimsizliğe ve saldırılara son vermek için büyük devletler birkaç yıl sonra harekete geçmiştir. 1959 yılında Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları çerçevesinde 1960 yılında ortak bir ***Kıbrıs Cumhuriyeti*** kuruldu. Rumlar'ın yaptığı haksızlıklar sonucu, bu cumhuriyetin ömrü üç yıl sürebildi ve Makarios, 1 Ocak 1964 günü Zürih ve Lonra Antlaşmaları'nı feshettiğini ilan etti.[25] Bundan sonra 1974'e kadar adada zaman zaman sıcak çarpışmalarla, zaman zaman durularak endişe dolu günler yaşanmıştır.

20 Temmuz 1974'te Türkiye tarafından Kıbrıs'a asker çıkarıldı ve hem Türkler, hem de Rumlar açısından bir barış ortamı sağlandı. 20 Temmuz Mutlu Barış Harekatı'nı, 14-16 Ağustos 1974 tarihlerinde gerçekleştirilen II. Barış Harekatı takip etti. Bu tarihlerden sonra adada sükunet sağlandı ve kalıcı bir antlaşma yapabilmek için görüşmelere geçildi; ancak bir çözüm elde edilemedi ve 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edildi.

Bugün Rum ve Türk hükümetleri arasındaki toplumlararası görüşmeler devam etmektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 2006'ün Mayıs ayında " Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında Avrupa Birliği'ne girmiştir. Kıbrıs Türkleri, azınlık statüsünde değil; adadaki eşit taraflardan biri olarak, Rumlarla uygun bir antlaşma imzalayıp, Kıbrıs sorununu çözmek ve AB'ye girmek istemektedir.

---

[24] Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974),* KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak. Yay. , Lefkoşa 1992, s. 4-5.

[25] H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri,* KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak. Yay., Lefkoşa 1992, s. 67.

1.3 PROBLEM CÜMLESİ

Kıbrıs Karpaz bölgesi Kaleburnu köyünün kültürünün, Anadolu Türkleri ve dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan diğer Türkler'in kültürleriyle olan benzerlikleri nelerdir?

1572 yılında Anadolu'dan Kıbrıs'a göç eden Türkler, çeşitli kültür unsurlarını; örf, adet, gelenek, görenek, vs'yi de adaya taşımıştır. Bu unsurların birçoğunun temeli Orta Asya'ya dayanmaktadır.

1.3.1 Alt Problemler:

1. Kaleburnu kültürü içersinde yer alan maddi kültür unsurları nelerdir?
2. Kaleburnu kültürü içersinde yer alan manevi kültür unsurları nelerdir?
3. Bu unsurların, Anadolu ve diğer yerlerde yaşayan Türkler'in kültür unsurlarıyla benzerlikleri nelerdir?
4. Bu unsurların, kültürel süreçteki işlevleri nelerdir?

1.3.2 Araştırmanın Amacı:

Araştırmanın amacı; Kaleburnu'nun kültür yapısı ile ilgili bilinmeyenleri ortaya çıkarmak ve özelde Kaleburnu, genelde ise Kıbrıs'ta yaşayan Türkler'in, Anadolu Türkleri ve diğer Türklerle olan kültürel bağlarını ortaya çıkarıp, bunları gelecek nesillere aktarmaktır.

1.3.3 Araştırmanın Önemi:

Asırların imbiğinden süzülüp gelen kültür unsurlarının belirlenip, Kaleburnu'nun kültürel mirasını irdeleyerek kökenleri hakkında ipuçları elde etmek, bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.3.4 Araştırmanın Sınırlılıkları:

Araştırma genelde KKTC'yi içermekle birlikte özelde Karpaz bölgesinde, Yeni İskele ilçesine bağlı Kaleburnu köyünde oturan tüm insanları kapsamaktadır. Bunun yanında; Kaleburnulu olup da Gazi Mağusa'da veya Yeşilköy'de oturan insanlar da araştırma kapsamına alınmıştır. Tezin hazırlanma süresi 2006-2007 yılları arasında bir sene olarak sınırlandırılmıştır. Yaş grubu açısından bir sınırlandırma yapılmamıştır.

1.3.5 Sayıltılar:

1. Kaynak kişilerin Kaleburnu kültürü ile ilgili verdikleri bilgiler doğru kabul edilmiştir.
2. Kaynak kişlere sorulan sorular, Kaleburnu'nun maddi ve manevi kültür unsurlarıyla ilgili inanç ve uygulamaları ortaya çıkaracak niteliktedir.
3. Tüm bunların yanında, bu kültürel unsurların Kıbrıs'ın diğer bölgelerinde de var olduğunu/olabileceğini kabul ediyoruz.

1.3.6 Tanımlar:

Araştırmada geçen belli başlı kavramların tanımı aşağıda yapılmıştır.

Ağırlık: Oğlan tarafının, çeyiz masraflarını karşılamak için kız tarafına verdiği para.

Aile: Evlilik ve kan bağına dayanan toplum birimi. Aile, toplumsal ve tarihsel bir olgudur. Tarihsel süreçte tarımın ve köleci üretim düzeninin gerçekleşmesiyle oluşmuştur.[26]

Al Basması: Doğum yapan hanımın, doğumdan sonra yalnız kaldığı zaman gözüne bir şeyler görünüp, ağırlık çökmesine "al basması" denir. Al basmasına neden olan ve cin, peri, şeytan olarak hayal edilen ruha da "alanası" , "alperisi" veya " alkarısı" denir.[27]

---

[26] Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s.13.

[27] Erdoğan Saraçoğlu, *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru,* YDÜ Matbaası, Lefkoşa 1996, s. 60.

Altı Aylık Kınası: Çocuk altı aylık olduğu zaman kendisine yakılan kınadır. Kına yakılırken şarkılar söylenir, oyunlar oynanır. Bu davete gelenler çocuğa hediye getirirler.

Atalar Kültü: Ölmüş büyüklere tazim, atalara saygı, "baba hukuku" nun inanç sahasındaki belirtisi olarak görülmektedir.[28] Öldükten sonra da ataların ruhunun insanları kontrol edip, koruduğuna inanılır.

Atasözü: Eski Türkçe'de, Göktürk Abideleri'nde, Uygurlar'dan kalma eserlerde, XI. asırda Karahanlılar Devri'nde Doğu Türk İli'nde "söz, haber, mesaj, nutuk, şöhret, şey" manalarına gelen ve 'sa-b' fiilinden türemiş (sab, sav) kelimesi daha sonra "atasözü" ne dönmüştür.[29] Atasözleri toplumca benimsenmiş bazı inanış, görüş ve düşüncelerin daha çok bir öğüt ve uyarı biçiminde dile getirildiği kalıplaşmış kısa, özlü sözlerdir.[30]

Avcılık: Karada ve denizde hayvan tutma işi. Avcılık insanlığın toplumsal evriminde çok önemli bir aşamadır. Yay, kiriş ve okun bulunması avı bir çalışma alanı ve av etini de bir besin maddesi durumuna getirmiştir. Yaşamını sürdürmek için hayvanlar gibi doğada bulduklarını toplayıcılıkla ele geçiren insan, avcılığa başlamakla insanca bir eyleme, doğayla savaşıma girmiş oluyordu.[31]

Bayraktar: Düğünden sonra gelin ve damat, davul-zurna eşliğinde eve giderken, en önde Türk Bayrağı'nı tutan kişiye verilen ad.

Bilmece: Bilmeceler tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı olayları, insan, hayvan gibi canlıları, eşyayı, soyut kavramlarla anlatan kalıplaşmış sözlerdir.[32]

Çocuk: İnsan yavrusu.Toplumun aile çekirdeğini oluşturan ana-baba-çocuk üçlüsünün öğelerinden biridir. Doğa-toplum-bilinç süreçlerinde işleyen üç devimli

---

[28] İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü,* Ötüken Yayınları, İstanbul 2000, s.304.

[29] Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatı'na Giriş,* Akçağ Yay., Ankara 1998, s. 623.

[30] *Temel Britanica,* " Atasözü maddesi", cilt 1, Ana Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 389.

[31] Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s. 24.

[32] Şükrü Elçin, a.g.e., s. 607.

genel evrim yasasının insansal belirimidir.Çocuk, kadın-erkek ilişkisinin ürünü olarak yeni bir sentezdir.[33]

Demir Kültü: Demir inancı. Demirin kara iyeleri (kötü ruhları) dağıttığı ve insanların ruhunu koruduğuna dair inanç.

Mircae Eliade'ye göre; demirciler de kötü ruhların sürekli tehdidi altındadır ve düsman ruhları uzaklastırmak icin sürekli olarak calısmak zorundadırlar.

Deyim : Gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım, tabir. Türk dili deyimler bakımından zengin bir dildir.

Diş Golufası (Diş Buğdayı): Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan yemektir. Bu yemekte, kaynanmış buğdayın içine fıstık içi, badem ve nar tanesi konurdu. Golufa yemeğe davet edilen insanlar çocuğa hediye de getirirlerdi.

Doğum: Yeni bir bebeğin dünyaya gelmesi.

Eğitim: Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla, kasıtlı olarak, istenilen yönde, kalıcı izli değişiklik meydana getirme sürecidir.[34]

En: Bir çobanın koyun ve keçileri, başka bir çobanın koyun ve keçileriyle karışmasın diye, çobanın hayvanların kulaklarına yaptığı işaretlere Anadolu yörükleri tarafından "en" adı verilir.[35]

Evlilik: Kadınla erkeğin birbirlerini yükümlenerek bir arada yaşamaları olayıdır. Özer Ozankaya'ya göre evlenme; bireylerin bir ev ya da aile birimi kurmalarının toplumca benimsenmiş ve yaptırıma bağlanmış biçimini oluşturan toplumsal kurumdur.[36]

Herse: Düğünlerde yapılan bir yemektir. "Resi" adıyla da anılır. Buğday ve etin kaynatılmasıyla yapılır.

---

[33] Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s.75.

[34] Savaş Büyükkaragöz ve Cuma Çivi, *Genel Öğretim Metotları,* Beta Yayınları, İstanbul 1999,s. 26.

[35] Ali Rıza Yalkın, *Cenup'ta Türkmen Oymakları 1,* Kültür Bak Yay. Ankara 1977, s. 23.

[36] Özer Ozankaya'dan aktaran; Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s. 134-135.

Goncoloz:

Birinci anlamı; çocukları korkutmaya yarayan gerçekdışı varlık, hayalet. İkinci anlamı ise; mecaz anlamı olarak çok çirkin kimse.[37]

Halkbilimi: Halkbilimi veya "folkloristik" en geniş anlamda tanımlanışıyla; insan davranışlarını ve geleneklerini çalışarak, objesi olan insanı daha iyi anlamaya ve onun hakkında daha derin bir bilgiye kavuşmak amacıyla on dokuzuncu yüzyıl başlarında ortaya çıkan bağımsız bir bilimdalıdır.[38] Yaygın olarak kabul edilen iki başlangıç tarihi vardır. Birincisi; Almanya'da Grimm Kardeşlerin, 1812 yılında *"Ev ve Çocuk Masalları"* adlı sözlü gelenekten derleyerek oluşturdukları masal kitaplarını yayınlamaları; ikincisi ise; bilimdalının adı olarak uluslararası bir kullanıma erişmiş olan *"Folklor"* (Folk-Lore) teriminin 1846 yılında İngiliz William John Thoms tarafından icat edilip, Atheneum adlı dergiye, Ambrose Merton müstear adıyla gönderilerek yayınlanmasıdır.[39]

Folklor kelimesinin kökenini " folk = halk" ve " lore = bilim" sözcükleri oluşturmakta ve birleşik olarak " halkbilimi" anlamına gelmektedir. Son zamanlarda uluslararası literatürde, gerçek anlamını yitirmeye başlayarak, yanlış kullanımların çoğalması nedeniyle folklor terimi yerine folkloristik (folkloristics) teriminin kullanımı yaygınlaşmıştır.

Folklorun kültür ve uygarlığı bütünüyle içine aldığı toplumun ana özelliği, yazılı olmayışıdır. Yani folklorda duygu, düşünce ve evren görüşü kitaplarda saklanmaz; toplum onları kuşaktan kuşağa nakil suretiyle devam ettirir. Her kuşak ona kendi yaşantısından bir şeyler katar.[40]

---

[37] Mehmet Ertuğ,"Goncoloz", *Halkbilim Sempozyumları III,* M.E.B Yay., Ankara 2001, s.215.

[38] Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş,* Akçağ Yay., Ankara 1999, s. 5.

[39] A.g.e, s. 5.

[40] Cahit Tanyol (Haz. Hayrettin İvgin) ,"Folklor Açısından Türk Toplumu", *Türk Halkbiliminde ve Halk Edebiyatında Görüşler,* Kültür Ajnas Yay., Ankara 1996, s. 239.

İmece: Köy topluluğu işlerinin köylülerce el birliğiyle yapılması. Sadece yol, okul, çeşme, kuyu açılması, köprü yapımı gibi köy topluluğuna özgü işlerde değil, bireysel işlerde de uygulanan bir yöntemdir.[41]

İnanç: İtikat. Bir sanı veya kanıya dayanarak benimseme. Hayal gücünün pratikle bağımlı olarak işlemesi halinde inançlar meydana gelmiştir. İnanç deyimi; deneyle doğrulanmış bir varsayıma güvenme anlamındaki "inan" sözcüğüyle de anlamdaş olarak kullanılmaktadır.[42]

İslam: İslam dini, Allah'ın elçisi (resul) olarak anılan Hz. Muhammed tarafından insanlara bildirilmiştir.İslam dininin ilkeleri, Tanrı'nın meleklerinden Cebrail aracılığıyla indirilen kutsal kitap Kur'an-ı Kerim'de belirlenmiştir.[43]

İslam inancının temelini, amentü (inandım) olarak da bilinen altı ilke oluşturur. Bunlar; bir tek Tanrı olduğuna, onun meleklerine, gönderdiği kitaplara (Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'an), peygamberlerine, ahiret ve kadere inanmaktır.[44]

Kırk Yemeği: Ölünün, ölümünün otuz dokuzuncu veya kırkıncı gününde yapılan yemektir. Kırk yemeğinde ölünün sevdiği yemeklerden yapılır.

Kirve: Sünnet olacak çocuğun elini, kolunu tutan ve çocuk üzerinde babaya yakın hak taşıyan kimse.

Kült: İnanç.

Kültür: Kültür sözcüğü, Latince'de "toprağı işleme" manasına geliyordu. Daha sonra Batı Avrupa dillerinde kazandığı "yüksek umumi bilgi" anlamıyla Türkçe'ye girmiştir. Araştırmacı ve bilimadamlarının kültürle ilgili tanımları şöyledir:

E.B.Taylor'a göre: "Kültür; bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, hukuku, örf-adeti ve insanın, cemiyetin bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer bütün maharet ve itiyatları ihtiva eden mürekkep bir bütündür"E. Sapir' e göre: "Atalardan gelen

---

[41] Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s. 202.

[42] Orhan Hançerlioğlu, a.g.e, s. 203.

[43] *Temel Britanica,* "İslam maddesi" ,cilt 5, Ana Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 92.

[44] *A.g.e,* s. 92.

maddi-manevi değerler yekünü" dür. Ziya Gökalp ise kültürü şöyle tanımlamaktadır: " Kültür (hars); bir milletin dini, ahlaki, hukuki, muakalevi, bedii, lisani, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir mecmuasıdır."[45]

Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, alışkanlıkları, değer ölçülerini, umumi tavır, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlarla birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder.[46]

Loğusa: Yeni doğum yapmış kadın. Loğusalık, doğumdan sonraki yedi veya kırk günlük dönemdir.[47]

Mani: Türk halk şiirinin en küçük nazım birimi olup, çok geniş bir coğrafi alana yayılmıştır. Genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bu tek dörtlük içinde anlam bütünlüğünü göstermek zorundadır.[48]

Monografi: Bilimsel alanlarda özel bir konu veya sorun üzerine yazılan inceleme, tek yazı.[49]

Monografiler, halkbilimi çalışmalarında 19. yy'ın yarısından itibaren kullanılan tek konulu çalışma türü olarak son derece yaygın araştırma ve yorumlama araçlarıdır. Türk Halkbilimi çalışmalarında da başarıyla kullanılan; motif, tür esasına dayalı monografilerin yanı sıra bir köy, kasaba veya kent gibi yerleşim biriminin halk kültürünün kendi bütünlüğü içinde çalışıldığı ve ***"köy, kasaba veya kent monografisi"*** olarak adlandırılan çalışma tarzı yaygınlaşmış durumdadır.[50]

---

[45] Aktaran; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü,* Ötüken Yayınları, İstanbul 2000, s. 15-16.

[46] Mümtaz Turhan' dan aktaran; Umay Günay (Haz. Hayrettin İvgin) , "Folklor Nedir" , *Türk Halkbiliminde ve Halk Edebiyatında Görüşler,* Kültür Ajans Yay., Ankara 1996, s. 111.

[47] *Türkçe Sözlük,* "Loğusa maddesi", TDK Yayınları, Ankara 1988, s. 968.

[48] Nevzat Gözaydın, "Anonim Halk Şiiri Üzerine", *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)* , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s.3.

[49] *Türkçe Sözlük,* "Monografi maddesi" , TDK Yay., Ankara 1988, s. 1034.

[50] Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş,* Akçağ Yay., Ankara 1999, s. 35.

Analitik tahlile yönelik olarak alan araştırmasıyla derlenen malzemenin kendi iç bütünlüğünü taşıyan ve içinde yer aldığı sosyo-kültürel ve fiziki çevreye dair bilgilerle birlikte sistematik olarak tasnif edilmesi bakımından köy, kasaba ve kent monografileri son derece önemli bir halkbilimi çalışma türüdür.[51]

Nikah: Bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını sağlayacak kanuni işlem.[52]

Ritüel: Dinsel tören. Bir dinin tapınmaya ve dince kutsanmış ölülerin ya da nesnelerin koruma ve kayırmasını elde etmeye yönelik belli biçim ve kurallara uyularak yapılan uygulamaların tümü.[53] Ritüel, "adet, alışkanlık" anlamı da taşır.

Saçı Saçma: Saçı, gelinin başından saçılan çiçek, şeker, para, arpa gibi şeylere verilen addır.[54]

Şamanist ve Müslüman Türkler'in evlenme törenlerinde uyguladıkları ortak Şamanistik unsur; gelinin geldiği gün başına saçı saçmaktır. Avcılık devrinde avın kanı, yağ ve eti; çobanlık devrinde süt, kımız ve hayvanların yağları; çiftçilik devrinde darı, buğday ve çeşitli meyveler saçı olarak kullanılmıştır. Saçı, yabancı soya mensup bir kızın, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısıdır.[55]

Tekerleme: Tekerlemeler; masal, hikaye, bilmece vs. bazı türler içinde veya müstakil olarak ortaya çıkan mahsullerdir. Tekerleme söyleyicisi vezin, kafiye, aliterasyon ve seciden faydalanarak hisleri, fikirleri, hayalleri zıtlığa, mübalağaya, güldürmeye, şaşırtmaya dayalı birtakım söz kalıpları içinde, art arda, ister açık ister kapalı şekilde ustalıkla sıralar ve yuvarlar.[56]

---

[51] Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş,* Akçağ Yay., Ankara 1999,s. 35-36.

[52] *Türkçe Sözlük,* "Nikah maddesi", TDK Yay., Ankara 1988, s. 1086.

[53] Orhan Hançerlioğlu, *Toplumbilim Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s. 102.

[54] *Türkçe Sözlük,* "Saçı maddesi", TDK Yay. Ankara 1988, s. 1238.

[55] Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2000, s. 167.

[56] Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş,* Akçağ Yay., Ankara 1998, s. 589.

Ters Motifi: Sonunun iyi olmayacağına inanılan bir hareket yapıldığı zaman geriye dönülebiliyorsa, tersi yönde hareket edilerek bu durum telafi edilmeye, kötü ruhlar dağıtılmaya çalışılır. Örneğin; küçük bir bebeğin üzerinden atlayan kimse, tersi yönde tekrar atlamazsa çocuğun bücür kalacağına inanılır.[57]

Töre: Bir toplumda benimsenmiş, yerleşmiş davranışların, tutulan yolların, gelenek ve göreneklerin tümüne "töre" adı verilir. [58] İslam kültür çevresine girişimizden önceki Türk hukuku, Türk töresinden ibaretti. Bu doğrultuda kullanılan "yusun","yasak"(yasa) sözleri de bu alanda terim değeri kazanmıştır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde " örf-i hukuk" olarak adlandırılan dindışı hukuk kuralları, törenin İslam dönemindeki devamı olarak nitelendirilebilir.[59]

Trabulus: 20. yy.'ın ortalarına kadar Kıbrıs Türk erkeklerinin bellerine bağladıkları kuşak. Bu kuşak genelde beyaz renkte olurdu.

Türk Şamanlığı: Şaman, "kahin" yani gizli şeyleri bilen, kayıptan haber veren kişi anlamındadır. "Şaman" ile aynı görevde kullanılan bir başka sözcük de "Kam" dır.

Orta Asya Şamanlığı, bütün ilkel toplulukların inançlarıyla aynı temellere dayanan; uyguladığı teknikler itibarıyle Kuzey Amerika, Güney Amerika, Avustralya ve dünyanın bütün yönlerine yayılmış ilkel-kandaş topluluklardaki pratiklerle örtüşen; özel olarak coğrafyanın üretici gücü doğrultusunda oluşmuş bulunan; avcılığın manevi mirasını devralmış olan Asya göçebeliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş; kandaşlığın toplu eylemini simgeleştirerek bir tarih gücü oluşturmuş temel inanç sistemidir.[60]

İbrahim Kafesoğlu'nun Mircae Eliade'den aktardığına göre; Orta ve Kuzey Asya topluluklarında dini-sihri hayat daha ziyade şaman etrafında merkezileşir; fakat şaman, dini faaliyetlerin hepsinde icracı durumunda değildir; ayrıca, dini-sihri hayat da Şamanlık'tan ibaret değildir. Şaman, her şeyden önce kendi hususi usulleri

---

[57] Yaşar Kalafat, " Karakalpak Türkleri'nde Halk İnançları", *Milli Folklor*, cilt 5, sayı 40, Kış 1998, s. 14.

[58] *Dictionnaire Larousse,* "Töre maddesi" , cilt 6, Milliyet Yay., İstanbul 1993, s. 2341.

[59] Ali Rıza Önder (Haz. Hayrettin İvgin), " Halk Hukukunun Kaynakları", *Türk Halkbiliminde ve Halk Edebiyatında Görüşler,* Kültür Ajans Yay., Ankara 1996, s. 191.

[60] Özkul Çobanoğlu ,"Mit" , *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi,* AKM Yay. ,Ankara 2001 (baskıda), s. 39.

vasıtası ile kazandığı " *extase*" hali içinde, ruhunun göklere yükselmek veya yeraltına inmek ve oralarda gezip dolaşmak üzere bedeninden ayrıldığını hisseden bir " *transe*" (*aşkın*) ustasıdır.[61] Şaman, ruhları hükmü altına alarak ölülerle, şeytanlarla, cinlerle, perilerle irtibat kurmağa muvaffak olur. Hastalanan kimselere şifa verir, ölülerin isteklerini yerine getirerek, zararlarını önler, insanlarin dert ve dileklerini arz etmek üzere gökteki ve yeraltındaki Tanrılar'ın yanına giderek aracılık yapar. Orta Asya Şamanizmi'nin esasları; Gök Tanrı, Güneş, Yer- su, Ata (Cedd-i Ala), Ateş (Ocak) kültleri idi.[62]

Tütsülemek: Türlü amaçlarla bir yeri tütsü dumanıyla doldurmak, tütsü yapmak.[63]

Kıbrıs Türkleri tütsü yaparak göz-haseti engellemeye çalışırlar. Kaleburnulular tütsü maddesi olarak, genelde kurutulmuş zeytin yaprağını kullanırlar.

Tuz Gömleği: Doğumdan sonra bebeğin başı hariç, tüm vücudunun tuz ve zeytinyağı karıştırılarak ovulmasının ardından kendisine giydirilen gömleğe " tuz gömleği" denir.

Uzun Don: Kaleburnu köylülerinin geleneksel giysilerindendir. Dar ve uzun, ayak bilekleri hizasında dantelleri olan beyaz bir giysidir. Eskiden yaşlılar daha çok dantelsiz olanını giyerlerdi ve onlarınki biraz bol olurdu. Köyde bugün de uzun don giyenler vardır.

Yağmur Duası: Kuraklık olduğu zaman yağmur yağması için edilen duadır. Kaleburnu köylüleri bu duayı etmeden önce bir torbaya taş doldururular. Bu taşlardan herbirine "vehüvellezi" ile başlayan duayı okuyup, taşları denize atarlardı.

Zürriyet Ritüeli: Zürriyet; döl, soy, sop, çocuk demektir.[64] Zürriyet ritüeli, gelinindoğurgan olması, özellikle de yeni kurulan ailenin soy sürmesi için, erkek çocuk sahibi olmak amacıyla yapılan uygulamaların tümüdür.[65]

---

[61] İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yay., İstanbul 2000 s. 300.

[62] Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2000, s. 2.

[63] *Türkçe Sözlük,* "Tütsü maddesi", TDK Yay., Ankara 1988, s. 1505.

[64] *Türkçe Sözlük,* " Zürriyet maddesi", TDK Yay., Ankara 1988, s. 1679.

[65] Gülin Eker, " Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açıdan Değerlendirilmesi", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 46, Yaz 2000, s.99.

1.3.7. KISALTMALAR

DAÜ .....: Doğu Akdeniz Üniversitesi

TMT .....: Türk Mukavemet Teşkilatı

Yay. ..... :Yayınları

Araş. .....:Araştırmalar

AKM .....: Atatürk Kültür Merkezi

KKTC .....: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB .....: Milli Eğitim Bakanlığı

YDÜ .....: Yakın Doğu Üniversitesi

TC .....: Türkiye Cumhuriyeti

vs. .....: ve saire

Üniv. .....: Üniversite

Haz. .....: Hazırlayan

Çev. .....: Çeviren

Bak. .....: Bakanlığı

Mer. .....: Merkez

M.Ö.....: Milattan önce

İ.Ö.....: İsa'dan önce

bkz. .....: bakınız

a.g.e.....: adı geçen eser

s. .....: sayfa

c. .....: cilt

LTD. .....: Limited

BÖLÜM II

Bu bölümde Kaleburnu köyü ile ilgili yapılan yurtiçi ve yurtdışı çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar:

Kaleburnu ile ilgili yapılmış az sayıda bilimsel çalışma vardır. Bu açıdan Kaleburnu, araştırmacılar için bakir bir alandır.

Kaleburnu için yapılan çalışmalardan birisi; Belgin Eminer'in 2000 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı'na hazırladığı: "Kırsal Bölgelerin Gelişmesi İçin Alternatif Turizm Fırsatları: Karpaz Yarımadası'nda Kaleburnu ve Sipahi Köylerinin Değerlendirilmesi" (Alternative Tourism Oportunities for the Development of Rural Areas: the Evalvation of Kaleburnu And Sipahi Villages in Karpaz Peninsula) isimli İngilizce Yüksek Lisans Tezi'dir.Tez,169 sayfadan oluşmaktadır. Altı bölüm halinde yazılmıştır. Beşinci bölümde Kaleburnu'ndan, buradaki turistik değerlerden, mağaralardan ve köyün genel özelliklerinden bahsedilmiştir. Çevre faktörünün komşuluk ilişkilerine etkileri, binaların fiziksel ve karakteristik özellikleri vs. üzerinde durulmuştur. Resimlerle de desteklenen çalışma, ilgi çekici ve akıcıdır; ama Kaleburnu'nun kültürel yapısı ayrıntılarıyla ele alınmamıştır. Bu bir monografi çalışması olmadığı için haliyle bu normaldir.

Yurtiçinde yapılan diğer bir bilimsel çalışma; Tuncer Bağışkan'ın 13-27 Kasım 2000 tarihlerinde Avrupa gazetesinde ve Aralık-Ocak 2000 döneminde Halkbilim dergisinin 48. sayısında yayınlamış olduğu " Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma" isimli 35 sayfalık makalesidir. Bu konuda araştırma yapmak isteyenlere bir rehber niteliğinde olan çalışmada; Kaleburnu köyünün tarihi ve kökleriyle ilgili ipuçları ve ayrıntılı olarak arkeolojik bilgiler verilmiştir. Bunun yanında yüzeysel olarak maddi ve manevi kültür unsurlarına da değinilmiştir.

Kutlu Adalı, 1961 yılında yazdığı, "Köy Raporları" isimli eserinde üç sayfada Kaleburnu köyünden de söz eder. Burada köyün belli başlı özellikleri iki-cümleyle

açıklanmıştır. Bu eserler dışında Kaleburnu hakkında bilgi veren başka yerli kaynağa rastlanmadı.

2.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar:

Kaleburnu'yla ilgili yurtdışında yapılmış çalışmaların en önemlisi; Asu Tozan' ın 2000 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı'na Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığı: " Kıbrıs Karpaz bölgesi Kaleburnu Köyünde İnsan-Çevre İlişkileri ve Konut Mekanının Değişimi" isimli 142 sayfalık çalışmadır. Bu çalışmada daha çok mimari özellikler ışığında insan tipleri incelenmiştir. Resimlerle desteklenen çalışma Kaleburnu'nun ilginç bir objektiften değerlendirilmesini sağlar; buna rağmen bu çalışma da köyün kültürünü adım adım incelememiştir.

Kıbrıs'a gelen gezginler de yoğun olmamakla birlikte eserlerinde Kaleburnu'ndan söz etmişlerdir. Bu gezginlerden birisi; 1879'da adayı ziyarete gelen ve gittiği zaman gördüklerini, "Cyprus As I Saw It In 1879" ismiyle bastırdığı bir kitaba yazan Sir Samuel Baker'dır. Baker, Kaleburnu'ndaki Gastro Mağarası'ndan, buğday tarlalarından, taş ocaklarından, insanların misafirperverliklerinden epey bahsetmektedir.

Haşmet Muzaffer Gürkan'ın 1996 yılında yazdığı " Bir Zamanlar Kıbrıs'ta" isimli kitabından ve Tuncer Bağışkan'ın Aralık-Ocak 2000' de yazdığı " Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma" isimli makalesinden Devia Cypria isimli eserin yazarı H.G. Hogart'ın Kaleburnu ile ilgili izlenimleri öğrenilebilir. O da Kaleburnu'ndaki Gastro Mağarası'ndan, Ay Anna Kilisesi'nden, köy içindeki mezarlardan, Avtepe'deki Nitovikla Kalesi'nden ve Avtepe'den sonra gelen Elisis'teki anıtsal mezardan bahsetmiştir. Ayrıca; Ata Atun'un Claude Delaval Cobham'ın, Excrepta Cypria isimli eserinden, özellikle Mağusa ve çevresindeki yerler hakkındaki bölümleri çevirmesiyle oluşmuş "Excrepta Cypria'dan Mağusa Yazıları" isimli 2001 yılında çıkardığı kitapta, Kaleburnu'nda yer alan Gastro Mağarası'nın yine adı geçmektedir.

Scott Stevenson da 1880 yılında yazdığı " Our Home In Cyprus" isimli eserinde bu mağaradan söz eder.

Sir George Hill' in 1952 yılında yazdığı " Historic Cyprus" isimli eserinin IV. cildinde Kaleburnu'ndan da bahsedilir; Galinoporni sözcüğünün anlamı üzerinde durulur.

Tuncer Bağışkan'ın Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma isimli makalesinde belirttiğine göre; 1918 yılında G. Jeffery de köyü ziyaret etmiş ve aynı yılda kaleme aldığı: "A Description of the Historic Monuments of Cyprus" isimli eserinde köyden söz etmiştir. Jeffery, köyün isminin " Galinoporni" ile "Kaleh Bournou" olarak bilindiğini, köyde üç tane harabe kilise bulunduğunu ve nüfusunun tamamının Müslüman olduğunu yazmıştır. Yine aynı kaynaktan öğrenildiğine göre; Rupert Gunnis de 1936'da yazdığı " Historic Cyprus" isimli eserinde Kaleburnu hakkında bilgiler verir. Gunnis köydeki mezarlardan bahseder. Ayrıca; o da Jeffery gibi köy halkının Müslüman olduğunu belirtir.

Bağışkan, 1987 yılında Camilla Enlart' ın yazdığı "Gothic Art and the Renaissance in Cyprus" adlı eserde de Kaleburnu'nda yer alan Banaya Sykha(da) Kilisesi ile ilgili bilgi verildiğini belirtir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli:

Kaleburnu ile ilgili monografi çalışması yapılırken " alan (saha) araştırması" yapıldı. Alan araştırmsının üç aşaması " planlama"," derleme"ve "değerlendirme" dikkatlice gerçekleştirildi. Sistemli bir alan araştırması için kaynak kişiler yanında, literatür taraması yapmak için kütüphanelere ve arşive başvuruldu.

Yazılı kaynakları tararken hem yerli hem de yabancı yazarları takip etmeye özen gösterildi. Ayrıca; elektronik kaynak olarak; ses kayıt cihazından, fotoğraf makinesinden, İnternet'ten ve bir türkü kasetinden yararlanıldı.

Kaynak kişilerle ilgili gözlem ve birebir görüşme (zaman zaman yönlendirilmiş, zaman zaman yönlendirilmemiş) kullanıldı.

Kaynaklar önce tasnif, ardından tahlil edildi ve sonunda değerlendirilerek yazıya döküldü.

3.2. Evren:

Araştırmanın evreni Kıbrıs'tır. Kıbrıs, Akdeniz'in kuzeydoğusunda yer alan , Sicilya ve Sardunya'dan sonra üçüncü büyük adadır.[66]

Adanın yüzölçümü; 9251 km^2'dir. Kıbrıs'ın belli alanlarının yüzdeliğe vurulmasıyla elde edilen yüzölçümü sonuçları şöyledir[67] :

	Yüzdeliği	Alanı
KKTC	% 35,04	3242 km^2
İngiliz Üsleri	% 2,77	256 km^2

[66] Bener Hakkı Hakeri, *Başlangıcından 1878'e dek Kıbrıs Tarihi,* KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak.Yay., Ankara 1993, s. 8.

[67] Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Coğrafyası-Fiziki,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998, s.9.

Ara Bölge	% 2,64	244 km^2
Kıbrıs Rum Yönetimi	% 59,55	5509 km^2

3.3. Örneklem:

Araştırmanın örneklemi; Kaleburnu'dur. Kaleburnu, Karpaz bölgesinde Yeni İskele ilçesine bağlı bir köydür. Köyün bugünkü nüfusu 350'dir. Köydeki halk geçimini daha çok çiftçilikle ve çobanlıkla sağlamaktadır.

3.4. Veri Toplama Aracı:

Kaleburnu kültürünü araştırırken köyde bulunan evlere, kahvehaneye, muhtarlığa gidilip, genelde tesadüfi yöntemle gözlem ve karşılıklı görüşme yapılarak veriler toplanmıştır. Bu sırada kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve not defteri kullanılmıştır.

3.5.Verilerin Toplanması:

Kaleburnu köyünde rastlanan tüm insanlarla görüşüldü. Birebir görüşme yapılıp, konuşmalar kayıt cihazına alındı. Ayrıca not da tutuldu.

3.6. Verilerin Çözümlenmesi:

Ses kayıt cihazı kullanarak kaydedilen bilgiler, daha sonra dinlenildi, gerekli bilgiler özenle seçilerek ayrıştırıldı ve yazıya döküldü.

BÖLÜM IV

4.1. BULGULAR VE YORUM

Dördüncü bölümde, Kaleburnu köyünün kültürü sistematik olarak ve bir bütünlük gözetilerek ele alınmıştır. Toplam on yedi ana başlık ve değişik sayılardaki alt başlıklardan oluşan bu bölümde , Kaleburnu köyünün kültürel yapısı çözümlenmeye çalışılmıştır.

4.1.1 FİZİKSEL VE TARİHSEL YAPI

4.1.1.1 FİZİKSEL YAPI:

4.1.1.1.1 Yer Özellikleri:

A) Kıbrıs'ın Coğrafi Konumu ve Kıbrıs Sözcüğünün Anlamı:

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de Eski Dünya Kıtaları adı verilen Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının buluştuğu noktada bulunan bir adadır (Bkz. Harita 1).

Komşuları:

Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs'ın komşuları; Türkiye, Suriye, Lübnan, Mısır, İsrail ve Yunanistan'dır.

Nüfusu:

1997 yılı nüfus sayımına göre; Kıbrıs'ın toplam nüfusu 870 000 idi. Bunun 200 000'i KKTC'ye, 670 000'i de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne aitti.[68]

---

[68] Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Coğrafyası-Fiziki,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998, s. 3.

"Kıbrıs" Sözcüğünün Anlamı:

Kıbrıs sözcüğünün kökeni ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılara göre; Kıbrıs, Mısır ve Hitit kökenli bir sözcüktür. Onlar ada için *Alaşya(Alasya)* ve *Asi* isimlerini kullandılar.Alaşya, Pedios (Kanlıdere) deresinin denize döküldüğü bölgede kurulmuş olup, sonradan Enkomi denilecek olan bir şehir krallığının adıydı.[69]

Asurlular, Kıbrıs'a *Yatyana* veya *Ya* , Yahudiler ise *Kittim(Hetim)* adını vermişlerdir. Ada için *Amatusya, Pafya* ve *Salaminya* isimleri de kullanılmıştır. Ayrıca; adada bol olarak bulunan kına çiçeğinin İbranice'deki karşılığı olan *"Kopher"* sözcüğü veya adanın zengin yeraltı kaynaklarından olan bakırın Latince ve Akadca ismi olan *"Cuprum"* da zamanla "Kıbrıs"a dönüşmüş olabilir. Bener Hakkı Hakeri'ye göre; çoktanrılı dönemlerin Ana Tanrıça'sı Kibele'ye adada *"Kibris"* denilmesinden dolayı buraya Kıbrıs adı verilmiştir.[70]

Claude Cobham'ın Excerpta Cypria isimli kitabında da adanın ismini, özellikle Karpaz Yarımadası'nda bol miktarda doğal bir şekilde yetişen *Cypress(Servi)*'den aldığı söylenmektedir.[71]

B) Karpaz'ın Coğrafi Konumu ve Karpaz Adının Kökü :

Kaleburnu köyü, Karpaz Yarımadası'nda yer almaktadır. Karpaz Yarımadası, 33^0 53^1 doğu boylamından (İskele yakınlarından) başlayarak doğuya doğru gittikçe daralarak Zafer Burnu'na kadar uzanan dar; fakat uzun bir alanı kapsayan yarımadadır (Bkz. Harita 2)[72] . İskele'de (Trikomo) kuzey-güney doğrultusunda genişliği on sekiz km kadardır. Bu genişlik doğuya gittikçe daralır. Mehmetçik'te on bir km'ye, Dipkarpaz'da yedi buçuk km.'ye düşer ve Zafer Burnu'nda sıfırlanarak sona erer. Uzunluğu ise yaklaşık seksen km. kadardır.

---

[69] Nuri Çevikel, *Kıbrıs Eyaleti, (1750-1800),* Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Gazi Mağusa 2000, s.3.

[70] A.g.e., s.4.

[71] Ata Atun, *Excerpta Cypria'dan Mağusa Yazıları,* Samtay Vakfı Yay., Mağusa 2001, s.173.

[72] Günay Yorgancıoğlu , *Kıbrıs Coğrafyası Fiziki,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998, s.46.

Karpaz Yarımadası yer yer sulu tarıma elverişli arazileri, verimli ovaları; harup, zeytin, üzüm, tütün, sebze üretimi ve hayvancılık alanında KKTC ekonomisine önemli katkıları olan bir bölümdür.[73]

Karpaz adı büyük olasılıkla Kıbrıs'ın kuzey doğusunda uzanan yarımadanın kuzeyinde çok eskilerde kurulmuş olan *Karpasia(Carpasia)* adlı kentten gelmektedir. Bu Karpasia, bugünkü Dipkarpaz (Rizokarpazo) köyünün iki mil kadar uzağında denize yakındı. Kentin kurucusunun Kıbrıs Kralı Pygmalion'un olduğu ve burada Zeus'un oğlu Sarpedon'a ait bir tapınak bulunduğu söylencesi de yaygındır.[74]

Karpasia ve Urania, burunun en ucunda yer alırdı. Dinaretum Burnu (Ay Andrea ya da Zaferburnu)'ndan gemilerin geçişi güç olduğundan, bu iki kent Salamis'in Anadolu'yla ticaretini gerçekleştirmekteydi. Buraya getirilen eşya ve ürün, gemilerle Anadolu'ya gönderilmekte ya da Anadolu'dan gelenler karayoluyla Salamis'e iletilmekteydi.

Excerpta Cypria'da da Karpaz'ın adı sıklıkla geçmektedir. Cobham'ın Kıbrıs'a gelen gezginlerden derlediği anılara göre; eski Karpaz'da özellikle denizin içine doğru giden iskelesi ve ucunda kule kalıntıları olan, çevresi yaklaşık yarım mil uzunluğundaki duvarın kalıntıları ve bazı yıkıntılar bulunmaktadır. Anlatıldığına göre; Karpaz köyünün her yerinde, bir olasılıkla, zengin ailelerin kullanması ve emekli olunca onları oraya çekebilmek amacıyla inşa edilmiş fazla miktarda kiliseler ve şapeller bulunmaktaydı.[75]

1888 yılında Kıbrıs'a gelen Mr.Hogart, Karpaz Yarımadası'nı en iyi inceleyen araştırmacılardan birisidir. Hogart, Karpaz'ın fiziki özelliklerini şu cümlelerle özetlemektedir: "Adanın hiçbir yöresi, küçük ölçüler içinde de olsa bu kadar çeşitlilik göstermez. Karpaz'da pamuk tarlaları ve bostanlarla yeşillenmiş

---

[73]Günay Yorgancıoğlu , *Kıbrıs Coğrafyası Fiziki,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998 , s.47.

[74] Bener Hakkı Hakeri, *Dünden Bugüne Kıbrıs Tarihinde İlginç Olaylar,* Hakeri Yayınları, Lefkoşa 1991, s.59.

[75] Ata Atun , *Excerpta Cypria'dan Mağusa Yazıları, (M.ö.66-M.S.1772),* Samtay Vakfı Yay.,Mağusa 2001, s.166.

küçük ovalar, ormanlık ya da çıplak tepeler, vadiler ve gülümseyen düzlükler birbirini izler."[76] Hogart , bölgenin vaktiyle Salamis Krallığı'nın bir parçası olduğunu belirtmekte ve Lüzinyan ile Venedik dönemlerinde yarımadanın tümüyle bir *"fief"* (bir aileye tahsisli toprak) olarak zaman zaman el değiştirerek Frenk soylularının mülkü haline geldiğini belirtmektedir. Bu durum, feodal sistemi tanımayan Türk dönemine kadar sürecekti.[77]

Baf'ta Tanrıça Afrodit ile ilgili birçok olay ve rivayet anlatılmaktadır. Baf'ın yanında Karpaz Yarımadası'nda da Afrodit adına bir tapınak olduğu söylenmektedir.[78] Bilindiği gibi Afrodit, aşkı, güzelliği ve cinselliği simgeleyen bir Ana Tanrıça'ydı.

Söylenceye göre Afrodit, Pafos'ta (Eski Baf'ta, bugünkü Baf ilçesinde yer alan Kukla köyünün olduğu yerde) denizin köpüklerinden doğarak çıkmıştır.[79]

Afrodit kültünün tarihi çok eskidir. Daha önce "Ana Tanrıça" diye isimlendirilen bu Tanrıça'ya Afrodit ismini Grekler vermiştir. Sonradan Afrodit yerine *"Astarte"* ismi verildi. Astarte kültü Suriye kıyılarına gelmeden önce, Mezopotamya'da *"İştar"* adıyla yaşadı. Astarte kültü, Fenikeliler'de *"Aphacan Aphrodite"* adını aldı. Daha sonra bu tapınma , Afrodit adıyla Sidonlular'dan Yunanistan , Kıbrıs , Cythera , Eryx ve Sicilya'ya geçti.

Baf'ın Kukla köyünde Afrodit tapınağının kurulmasıyla Kıbrıs'taki Afrodit kültünün temelleri de atılmış oldu.[80]

Mitolojiye göre Gök Tanrısı Uranus, Yer Tanrıçası Gaia'dan doğan çocukları öldürdüğünden , Tanrıça son doğan Kronos adlı çocuğuna bir tırpan vermiş, o da Uranus'un erkeklik uzvunu keserek denize atmış. Denizde köpükler yaratan bu uzuvdan, Kytrea adasının yanında Afrodit doğmuş ve bir midye kabuğunun içinde yol alarak Eski Baf olarak bilinen Kukla'nın birkaç mil güneydoğusunda Türkler

---

[76] Haşmet Gürkan, *Kıbrıs Tarihi'nden Sayfalar,* Nehir Yay.,Lefkoşa 1982, s.128.

[77] A.g.e,s.129.

[78] Bener H. Hakeri, *Dünden Bugüne Kıbrıs Tarihi'nde İlginç Olaylar,* Hakeri Yay., Lefkoşa 1991,s.5.

[79] A.g.e., s.2.

[80] Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri 2", *Avrupa Gazetesi,* 29 Nisan 1999, s.11.

tarafından *"Gavur Taşı"* olarak bilinen *"Petra Tou Rhomiou"* kayalığından Kıbrıs'a ayak basmış. Kendisine bu nedenle *"Kypris"* adı verilmiş. O günden sonra Kıbrıs'ın Bereket Tançırası olarak kabul edildi. Tanrıça'nın adaya çıktığı yerin yakınına Kıbrıs'ın rahip Kralı Adonis'in babası ve Kıbrıs'taki Afrodit kültünün kurucusu olarak gösterilen Kinyras tarafından M.Ö. VIII yy'da bir tapınak yaptırılmıştır.

Afrodit, Bereket Tanrıçası olarak görüldükten sonra birçok bölgede onun adına çeşitli taşlar kutsal sayılıp, bunlara tapınılmaya başlanmıştır. Hristiyanlık kabul edildiği zaman ise Afrodit kültü tehlikeye düşmüş ve onun görevi Meryem Ana'ya geçmiştir. Halk bu sefer Meryem Ana adına çeşitli taşları kutsal kabul edip, bu taşları yağlamaya başlamıştır. [81]

İslam kültürü içerisinde de kutsal kabul edilen taşlara rastlanmaktadır. Bilindiği gibi Kabe'nin köşesinde de *Hacerü'l Esved* (Siyah Taş) isminde bir taş vardır ve bu taş halk tarafından ululanmaktadır. İslamiyet'in kuruluşu sırasında Kabe'deki putlar ve bu arada Ana Tanrıça'nın sureti de ortadan kaldırılırken , Siyah Taş'a dokunulmamıştır. Bu "Kutsal Taş" geleneği de mutlaka Anadolu'dakilerle, örneğin Kybele ile benzer niteliktedir.[82]

Gördüğümüz gibi Ana Tanrıça inancı birçok kültürde önemli bir yer edinmiştir. Afrodit kültü de Kıbrıs'ta günümüze kadar ulaşan önemli bir külttür.

C) Kaleburnu Köyünün Konumu ve Kaleburnu Sözcüğünün Kökü :

Kaleburnu köyü, Karpaz Yarımadası'nda yer alan ve Mağusa'ya kırk mil uzaklıkta bulunan bir köydür (Bkz.Harita 3). Doğusunda Yeni Erenköy, batısında ise Dipkarpaz köyü bulunmaktadır.

Kaleburnu, iki tepe arasındaki vadinin yamacında kurulmuştur. Köyün altında arı kovanı gibi oyulmuş kral mezarları vardır[83](Bkz. Resim1).

---

[81] Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri 2", *Avrupa Gazetesi,* 29 Nisan 1999, s.11.

[82] Suat Bergil, *Doğu Akdeniz'de Bir Uygarlık Gemisi,* Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1997, s.38.

[83] Bener H.Hakeri , *Kıbrıs Türk Ansiklopedisi,* Copyrigth A.N.Graphics , Kıbrıs 1992, s.188.

Hasan Fehmi[84], Karpaz Yarımadası'ndaki en son köy olduğu için, Tuncer Bağışkan da Osmanlı döneminde suç işleyenlerin bir sürgün yeri olmasının yanı sıra , Karpaz Yarımadası'nın son köyü olduğu için Kaleburnu'na ***"Besmelenin bittiği yer"*** adının verildiğini söylemektedir. Rauf Denker ise Karpaz Yarımadası'nın "Müslüman" olan son köyü olduğu için köye böyle dendiğini söylüyor (Denker, R. 2006). Gerçekten de bölgenin uçta yer alan Müslüman son köyüydü. Doğusundaki Rizokarpaso (Dipkarpaz) ile batısındaki Yalusa(Yeni Erenköy) iki büyük Rum köyüydü. Bu konuyla ilgili 1950'li yıllarda yaşamış Müftü Dana Efendi'nin köye geldiğinde söylediği şöyle bir sözü vardı: *"Burası, Kelime-i Şahadet'in en son söylendiği yerdir"* (Denker,R. 2006).

Kaleburnu ile ilgili yapılan araştırmalar sınırlıdır. Köyle ilgili en önemli ayrıntıları 1888 yılında Karpaz Yarımadası'nı ziyaret eden D.G. Hogart ve 1879'da adayı ziyaret eden Sir Samuel Baker vermiştir.

1738 yılında Kıbrıs'ı ziyaret eden Pococke , Karpaz Yarımadası'nda bir Türk köyünden geçerken, köylülerin katırlarını suladıklarını yazmıştır. Bu köyün Kaleburnu olduğu tahmin edilmektedir.

1918 yılında köyü ziyaret eden G.Jeffery ise köyün adının ***"Galinoporni"*** ile ***"Kaleh Bournou"*** olarak bilindiğini, köyde üç tane harabe kilise bulunduğunu ve nüfusunun Müslüman olduğunu yazmıştır. 1936 yılından önce köyü ziyaret eden Rubert Gunnis ise köyün tamamının Müslüman olduğunu söylerken, köydeki mezarlar hakkında da bilgi vermiştir.[85]

Köyün ismi ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Rauf Denker, Sir George Hill'in "A History of Cyprus" isimli eserinin ıv. cildinde Galinoporni'nin *"Gallos"* ve *"Bornion"* sözcüklerinden oluştuğunu yazdığını söylemektedir (Denker, R.2006). Gallos *"Fransız"*, Bornion ise *"genel ev"*, anlamındadır. Rivayete göre; Lüzinyan-Venedik döneminde Mağusa'daki sarayda erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını karşılayan bazı hanımlar varmış. Osmanlı döneminde bu kadınlar Galinoporni köyüne

---

[84] Hasan Fehmi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin El Kitabı,* Gelişim Ofset , Lefkoşa 1987, s.172.

[85] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* yıl 14 , sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.27.

sürülmüşler. Bunun yanında köyün isminin *Galini-Borni* sözcüklerinden de oluştuğu söylenmektedir. Galini "sakin", "Fransız", Borni de "porno"dan gelerek seks anlamındaydı.

Köyün adının *"Galon Bornon"*dan da geldiği söylenmektedir. Galli *"süt"*, Borno *"sabah"* anlamına da gelmektedir. Böylece köy "sabah sütü" anlamına kavuşmaktadır. Köyde güneş doğduğu zaman etraf çok güzel bir hal aldığı için böyle denmiş olabilir. (Denker, R. 2006). Başka bir rivayete göre Borni'nin *"liman"* anlamı da vardır. Galli de süt olduğu için Galinoborni *"Süt Liman"* anlamına gelmektedir.

Kaynak kişilerimizden Rauf Denker sözcüğün kökünü "Galabornu"ya yani "iyi sabahlar" sözcüğüne de dayandırmaktadır (Denker R. 2006). Tarih doktorası yapan ve Rum olan Yorgo Hristodulu'ya göre ise ; Galinoporni sözcüğünde yer alan *"Galino"* turkuaza çalan bir renktir ve köyde sabah olduğu zaman gökyüzü bu rengi alırdı. Ayrıca eski çağlarda (Fransız veya İtalyanlar döneminde) Kaleburnu'nda yaşayan ve ismi *"Gali"* olan kadın, köylerinden geçip Apostolos Andreas'a giden Rumlar'a hellim, çörek v.s. dağıtırmış. Araştırmacı, köyün adının bu hanımın adından türeyebileceğini de belirtmektedir (Hristodulu 2006).

Köylülerin bazıları, köyün kale gibi iki tepe arasında bulunduğunu; bu yüzden köye *"Kaleh Bournu"* sözcüğünden değişen Kaleburnu dendiğini düşünüyor (Elkovan , A. 2006).

Kutlu Adalı ise gezi notlarında şunları söylemektedir: Tepelik, koruluk bir arazi üzerinde kurulmuş olan, adanın en uç köşesindeki bu Türk köyü, adını yarım mil ötesinde bulunan iki kapılı mağaralardan almaktadır. Eskiden bu mağaraların , köyün savunulması için kale olarak kullanıldığı söylenmektedir.[86]

---

[86] Kutlu Adalı, *Köy Raporları,* Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961, s.54.

D) Köyde Yer Alan Çeşitli Tarihi ve Turistik Kalıntılar:

Kaleburnu Kaya Mezarları :

D.G. Hogarth, Ayios Symeon (Aysimyo, Avtepe) ile Elisis[87] köyleri arasında bir tepenin dik yamacında insan yapısı içerisinde sıra sıra odacıkların bulunduğu ve bir kaya mezarı olduğu yargısına varıldığı, mezara benzer mağara mezarlara Kaleburnu'nun (Galinoporni) doğusundaki bir tepenin yamacında da rastlandığını yazmaktadır. Bunların yüz kadar olduğunu ve köylülerce ambar ya da ahır olarak kullanıldığını belirterek İ.Ö IV-V.y.y'da Fenikeliler'den kalma olduklarını kaydeder. Ona göre; bunlar büyük olasılıkla , Aya Varvara mevkisindeki eski bir kentin mezarlığıdır.[88]

Kaleburnu'ndaki mezarların çoğu kare şekline benzer çukur biçiminde olup bir kaya yaylasına gömülmüş gibidirler. Bundan ötürü gökyüzüne bakmakta olan bu mezarların özel olarak yapılan aynı türden kapakları yoktur. Kapak diye kullanılan kaya tabakaları, mezarların duvarları tepesinde, bir ya da iki inç aşağısında durmaktadır.[89]

Köylülerin belirttiğine göre; köyün hem içinde hem çevresindeki Trahona, Gunduro Trahona (Kountourna Trachonia), Gapsalya, İsviturka, Cilayes ve köyün doğusundaki Gastro mevkilerinde antik mezarlar vardır. Bu mezarlar önce İtalyanlar, sonra İngiliz ve İsveçliler tarafından, 1963 yılından sonra da diğer yabancılar tarafından kazılmıştır.[90]

---

[87] Çok eski haritalarda bu köy, Ay Simyo'nun güneydoğusunda görülmektedir. Elizsi diye gösterilmektedir (Bkz. Bener Hakkı Hakeri , *Kıbrıs Türk Ansiklopedisi,* A-N Graphics Ltd, Lefkoşa 1992,s.188.)

[88] Bener Hakkı Hakeri, *Kıbrıs'taki Tarihi Eserler,* Hakeri Yayınları, Lefkoşa 1983, s.34.

[89] Bener Hakkı Hakeri , *Kıbrıs Türk Ansiklopedisi,* A-N Graphics Ltd, Lefkoşa 1992,s.188.

[90] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma",*Halkbilimi* , yıl 14 ,sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.33.

"Verimsiz Tarla" anlamına gelen Trahona mevkiindeki mezarların Kıbrıs Geometrik II (M.Ö.950)'den Helenistik döneme kadarki (MÖ 325-30) zaman arasında yapıldığı belirtilir. Buradaki harupluk arazide yer alan mezarlar, havara toprak ile kum taşından kayalara oyulmuş olup birçoğu soyulmuştur. Kaynak kişilerin belirttiğine göre; bu mezarların doğusunda Salamis gibi sütunları olan bir şehir kalıntısı bulunmaktaymış. Çok eskiden bu mezarlara esirler ile suçlular hapsedilirmiş.[91]

Mezarın soyulmuş olmasına karşın mezar odası ile dromosta (mezar yolu) ele geçen parçalara dayanılarak , mezar odasına ilk gömünün Kıbrıs Arkaik I Dönemi'nin ortalarında (M.Ö 750-600), ikinci gömünün ise Geç Helenistik Devir'de (M.Ö. 323-30) defnedildiği belirlenmiştir.[92] Mezarın "dromos" olarak bilinen yolu ile tonozlu mezar odası düzgün kesilmiş plaka şeklinde kum taşları ile kaplanmış olup inşaat sırasında kireç harcı kullanılmıştır. Dromos on dört basamaklıdır. Mezar odası girişinin üst başındaki bir taş üzerinde karşılıklı oynayan iki insan kabartması vardır. Figürlerde bir hareketlilik görülmektedir. Burada tek ayak üzerinde durmayı ve topukların hafif yukarı kalkmasını gerektiren bir oyun dikkati çekmektedir.[93]

"Vorna" adı verilen bölgedeki mezarlar üç bölmelidir. Ortadaki odada kral , üst ve alt odalarda ise kralın atı ve ziynet eşyaları ile karısı gömülü idi (Elkovan ,A.2006).

Gunduro Trahona mevkiindeki mezarlar ise alçak bir toprak yığınıyla örtülüdür, ayrıca yerleri dikine konmuş taş levhalarla belirlenmiştir. Bu mezarlar Kıbrıs Klasik Devir'e (M.Ö. 475-325) ve özellikle içlerinde Ptolemaios sikkeleri bulunduğundan, M.Ö. III. yy Helenistik Devre tarihlendirilmiştir. Mezarlar çok küçük olup , geniş dromosları vardır. Kapıları genellikle bir tek taş levha ile kapatılmıştır. Düzensiz mezar odaları olduğu gibi çok iyi oyulmuş odaları olanlar da vardır. Ölülerin yatırıldığı sekiler, duvarların kenarlarında yer almaktadır. Burada tek kişiye ait kuyu mezarlara da rastlanmıştır. Mezarların üzeri beş tane levha i

---

[91] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma",*Halkbilimi* , yıl 14 ,sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.34.

[92] A.g.e.,s.34.

[93] A.g.e.,s.33.

örtülmüş olup, levhalar mezarın kenarına kazılmış sekiler üzerine oturmaktadır. İçindeki ceset kalıntılarının yanında iki testi bulunmuştur. [94]

Gastro Mağarası:

Mağara olarak anılan antik mezarların en gözde, en ilginç olanı Gastro mevkiinde bulunan ve "Gastro Mağarası" adı verilendir (Bkz.Resim 2).

Gastro Mağarası, yabancı araştırmacıların ve gezginlerin de dikkatinden kaçmamıştır. Sir Samuel Baker, anılarında Kaleburnu'ndaki Türkler'in kendisini altı ayak derinliğinde bir deliğe götürdüklerini, burada üç ayak yüksekliğinde ve iki ayak genişliğinde bir pencerenin olduğunu anlatmaktadır. Baker , burasının karanlık olduğunu, yanlarında mum olmadığı için kibrit çakarak aydınlandıklarını da belirtiyor. Ona göre; bu bir kaçak mağarasıydı ve Aysimyo'nun (Avtepe) yanındaki mağara gibiydi.[95]

Claude Delaval Cobham da gezginlerin anılarını derlediği Excerpta Cypria isimli eserinde Gastro Mağarası'ndan söz etmektedir. Ayrıca kaya mezarlarından da şu şekilde bahsetmektedir: "Galinoporni'nin her iki tarafında dört yaşam mahalli olan ve hemen hemen tümünde mezar gibi kazılmış; ama şimdi dolu olan oyuklar bulunmaktadır. Üstündeki tepelerde , Diogenes Poliorcetes tarafından zapt edilen Urania" [96] olması muhtemel antik bir yerin kalıntıları vardır. Mağaranın yanında çok fazla miktarda kayaların içine oyulmuş, birçoğu kabir şeklinde ve üstlerinde taş kapaklar olduğu varsayılan mezarlar gördüm." [97]

Scott Stevenson ise Kaleburnu'nun Karpaz'ın anahtar yeri konumunda bulunduğunu söyleyerek, Gastro Mağarası'nın uzun süre askeri ve siyasi bir yeraltı

---

[94]Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma",*Halkbilimi* , yıl 14 ,sayı 48, Aralık-Ocak 2000 , s.35.

[95] Sir Samuel Baker, *Cyprus As I Saw İt in 1879,* Printed in the United Kingdom by Lighting Source U.K.Ltd, Virgina ?, s.74-75.

[96] Urania , Dipkarpaz köyü sınırları içerisinde Osmanlı Dönemi'nin ünlü Efendiler Çiftliği'nin bulunduğu yerdeki kalıntılardır.

[97] Ata Atun , *Excerpta Cypria'dan Mağusa Yazıları,* Samtay Vakfı Yayınları, Mağusa 2001, s.169.

geçidi gibi kullanıldığını , zaman zaman da sığınmacı ve suçluların saklandığı bir barınak yeri olduğunu söylemiştir.[98]

D.G.Hogart da bu mağarayı görür. Mağaranın yer yer kazılıp define arandığını anlar, ama mağara şeklinde bu mezarları kimlerin, niçin kazdığını anlayamaz. Hogart bu mezarın Finikeliler'den (M.Ö.4-5 yy) kalmış olabileceğini düşünür.[99]

Gastro Mağarası'nın uzunluğu altmış sekiz ayak sekiz inç, yüksekliği ise sekiz-dokuz ayaktır. Kayaya düzgün bir şekilde oyulmuş büyük bir mezar olduğu için buraya ünlü ailelerin gömüldükleri tahmin edilmektedir. Önceleri ölüleri gömmek için yapılmış olmasına karşın daha sonraları barınma , savunma ve ahır amaçlarıyla kullanıldığından, girişteki ana kapıya ek olarak iki yanına bir kapı ile bir pencere açılmıştır. Mezar ortasındaki ana mekanın iki yanına açılan koridor şeklinde derin mezar odaları vardır. Yapısı itibarıyle Klasik-Helenistik Dönem'e ait olabilir. Hogart mezarda üç ayrı su kuyusu da saptamıştır. Gastro'nun kelime anlamı *" yer altına kazılmış sığınma veya korunma yeri, siper, mevzi ve kale"* dir.[100]

Anlatılanlara göre, bu mağaranın içine rahatlıkla iki yüz-üç yüz kişi sığabilirdi.1974'te bir çok köylü buraya sığınmıştır. Ayrıca; zaman zaman buraya idamlık suçluların hapsedildiği de rivayet edilmektedir (Elibol 2004). Bunun yanında, yıllar önce mezarın ortasında büyük bir kuyu varmış. Esirler kuyunun başındaki halkaya iple bağlanarak, kuyunun içine sarkıtılırlarmış. Bu şekilde işkence yapıldıktan sonra kuyunun içine atılarak öldürülürlermiş (Sükan, R.2006, Sükan,M. 2006). Gastro Mağarası'nın karşısında Vasili Tepesi bulunur. Söylendiğine göre; eskiden bu mağarada kalan kral ve kraliçe , mağaranın ikinci kapısında oturarak tüm servetlerinin gömülü olduğu Vasili Tepesi'ni seyrederlermiş.[101] Vasili, düşmanın

---

[98] Scott Stevenson, *Our Home in Cyprus,* Chapman and Hall , London 1880, s.291.

[99] Hasmet M. Gürkan, "Mr.Hogart Karpaz'da", *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar,* Nehir Yayınları, Lefkoşa 1982, s.131.

[100] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma",*Halkbilimi* , yıl 14 ,sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.33.

[101] Zekai Altan, *Kuzey Kıbrıs'ı Tanıyalım, Gezelim, Görelim* , Ateş Matbaacılık, Lefkoşa 2000,s.53.

eline geçtiği için ancak definelerini böyle izlerlermiş. Epey yıl önce Vasili'de demir bir top güllesine rastlandığından, Gastro ile Vasili arasında savaşlar olduğu köylüler tarafından düşünülür (Elkovan, A. 2006).

Vasili (Kral) Tepesi:

Vasili Tepesi'nde son yıllarda önemli kazılar yapılmış ve Kıbrıs tarihi ile de ilgili çok önemli ip uçlarına ulaşılmıştır. 6. 07. 2004 tarihindeki bir haberde Vasili Tepesi ile ilgili şu bilgiler verilmiştir:[102]

"KKTC'nin Karpaz bölgesindeki Kaleburnu köyünde tümü tunçtan yapılmış 3200 yıllık yirmi altı parça tarihi eser bulundu. Bu eserler, Kaleburnu köylülerinin "Kral Tepesi" olarak adlandırdıkları iki yüz metre yüksekliğindeki tepenin dar ve uzun zirvesinden iki yassı kaya ile örtülmüş ve tamamı toprağa gömülü bir küp içerisinden çıkarılmıştır". Yetkililer tarafından bu eserlerin Geç Tunç Çağı'na ait olduğunu söylenerek, bu tarihin, Akalar'ın adaya ilk yerleşmelerinin ardından maden işletmeciliğinin adada zenginleştiği ve yoğunlaştığı döneme rastladığı dile getiriliyor. Ayrıca; bu aletlerin içerisinde savaş malzemesi olmadığı, genelde mutfak ve tarım araçları olduğu belirtiliyor.[103]

11 Ağustos 2005 tarihli Kıbrıs gazetesinde de *"Bilinen Gerçekler Değişecek"* başlığı altında Kral Tepesi ile ilgili son ve devrim niteliğindeki gelişmelerden söz ediliyor. [104] Buna göre ; Vasili Tepesi'nin, Enkomi ve Kition dışında bilinen en büyük üçüncü yerleşim yeri olabileceği üzerinde duruluyor (Bkz. Resim 3).[105] Kazılarda üç tane yazı olma özelliği taşıyan buluntu keşfedildi. Gazetede Vasili Tepesi'yle ilgili verilen diğer bilgiler ışığında , Mısır'dan ve Suriye'den gelen gemilerin ilk olarak bu tepenin limanında mola verdiklerini ve buradan aldıkları çeşitli malzemeleri Doğu ve Batı Akdeniz'e götürdüklerini öğreniyoruz. Kazıların

---

[102] Bu eserler, DAÜ Müzik Bölümü öğretim üyesi Amerikalı Nathanael A.May'in ihbarı sonucunda Ekonomi ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Gazi Mağusa Bölge Şube Amirliği'nden bir ekibin çalışması sonucu ortaya çıkarıldı.

[103] http:// www. ubp-kktc.org/ basın bildirileri, 6.7.2004.

[104] Bu kazı çalışmasını DAÜ'ye bağlı Doğu Akdeniz Kültür Mirasını Araştırma Merkezi'nden yirmi bir kişilik ekip yürütüyor.

[105] Bu çalışma ,Avrupa Birliği tarafından desteklenen ilk uluslararası kazı çalışmasıdır.

sonucunda, Hitit ve Mısır yazılı metinlerinde geçen ve Kıbrıs olduğu düşünülen "Alaşia" nın burası olabileceği görüşünün de netlik kazanacağı düşünülüyor.[106]

Köydeki Kiliseler:

Köyde bulunan kiliselerin sayısıyla ilgili çeşitli görüşler vardır. Köylülerden kimine göre köyde beş tane kilise vardı (Elkovan,A.2006). Kimine göre; üç tane kilise vardı ve bunlardan bir veya iki tanesi 1950'li yıllara kadar sağlamdı. Rumlar 1955 yılında E.O.K.A'yı kurup Kaleburnu'nun da bir Rum köyü olduğunu söyleyince 1958' de T.M.T üyeleri bu kiliseleri yıkmış (Elibol 2004).

Kutlu Adalı, köyde iki tane kilise olduğunu belirtir ve bunların Lüzinyanlar'dan kalma olduğunu söyler.[107]

Tuncer Bağışkan biri ilkokulun karşısında , biri eski karargahın olduğu yerde, biri Gastro bölgesindeki Ay Anna mevkiinde, biri de Sigayes mevkiinde olmak üzere köyde dört kilisenin olduğunu belirtir. Gastro Mezarı'nın doğusundaki vadide bulunan harabe kilise Meryem Ana'nın annesi Ay.Anna'ya adanmıştır. Vadinin içinde yaz-kış akan bir su tüneli de bulunmaktadır.[108]

Rum tarih araştırmacısı Yorgo Hristodulu ise yaptığı araştırmalarda Kaleburnu'nda on tane kilisenin varlığından söz ediyor ve isimlerinin de şunlar olduğunu söylüyor:

1. ***St.Anne (Ay.Anna)***
2. ***St. George the Marty***
3. ***Panaghia Sykhada***

---

[106] Gizem Özgeç , *Kıbrıs,* 11 Ağustos 2005, s.22.

[107] Kutlu Adalı, *Köy Raporları* , Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961,s.54.

[108] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma",*Halkbilimi,* yıl 14,sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.36.

4. ***Panaghia Daphnout***
5. ***Ayios Serghios***
6. ***Ayios Barbara***
7. ***Ayios Phocas***
8. ***Ayios Habbacum (Ais Bakos)***
9. ***Ayii Savauta (The Holy Forty Martys)***
10. ***St. Mamas***

(Hristodulu 2006).

Panaghia Sykhada ile ilgili Tuncer Bağışkan'ın elde ettiği bazı bilgiler vardır. Bu bilgilere göre ; kilisenin 1363 yılında yıkıldığı tahmin edilmektedir. Romanesque stilinde yapılmış kilisenin iç uzunluğu 15.25 metre olup üç sahını, üç apsesi ve üç bölümlü bir nartex'i vardı.[109]

Bugün köyde yıkılmamış tek bir kilise dahi yoktur.

Kaleburnu Camisi:

Kaleburnu Camisi, çevredeki taş ocaklarından kesilen taşlarla yapılmış bir yapıdır. Osmanlılar döneminde yapılmıştır. 1882 yılı itibarı ile cami vakfı mütevellilerinin İbrahim Efendi ile Hacı Mehmet Efendi olduğu Evkaf arşiv belgelerinde kayıtlıdır.[110]

Kaleburnu Camisi , doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen planlı bir yapıdır. Eğimli bir arazide yer almaktadır. Bu nedenle yüksek bir platform üzerine yapılmış , kaymasını önlemek için de doğu duvarına eşit aralıklarla iki dirsek inşa edilmiştir.

---

[109] Tuncer Bağışkan, a.g.e, s.36.

[110] Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs'ta Osmanlı-Türk Eserleri*, Kuzey Kıbrıs Müze Dostları Derneği Yayını, Lefkoşa 2005, s.171.

Son cemaat yeri olmadığından cami harimine kuzeydeki kapıdan girilmektedir.[111] Burası duvardaki pencerelerle aydınlanmaktadır. Harimin kuzeybatı köşesinde baş ile ayak taşları yazılı olan bir mezar bulunmaktadır. Bu mezarın kime ait olduğu ile ilgili çeşitli görüşler vardır.

Camide iki ayrı kişiye ait mezar taşı bulunmaktadır. Mezarın ayak taşında, bu mezarın Karpaz'daki Abdullah Paşa Vakfı Mütevellisi Muhsinzade Muhammed Bey'in oğlu olan ve Karpaz Sancağı'nın öşürünü toplamak için geldiğinde 8 Ekim 1878'de vefat eden Es-Seyyid Muhammed Muhsin Bey'e ait olduğu kayıtlıdır. Baş taşında ise onun misafiri olan ve 3 Ocak 1879 tarihinde ölen Asitandi Ciltçi Sarimi (Sarı) Ahmet Efendi'nin kaydı bulunmaktadır.[112]

Köylülerin bazılarına göre; Dipkarpaz yakınlarında Kaleburnu'nun üst başında Afendriga (Efendiler) Çiftliği isminde bir çiftlik bulunmaktaydı. Osmanlılar buradan göç edince malları vakıf olmuş ve bu malları mütevelli Bekir[113] isminde birisi yönetmeye başlamış. Bekir öldüğünde onu önce Dipkarpaz'a gömmüşler. Daha sonra da Türkler'in Dipkarpaz'ı terkettiği dönemlerde Kaleburnu Camisi'nin içine gömmüşler.[114]

Başka bir iddiaya göre; caminin içinde "Karpaz Sancağı taşiri üçüncü müsaferet üzere iken vefat etmiş Sadrazam Abdullah Paşa'nın vakfı şerif mütevellisi merhum Muhsinzade Mehmet Bey'in mahdumunun (Es Seyyid Muhammed Muhsin) mezarı bulunmaktadır. Bu efendinin Türkiye'deki akrabalarından , Kaleburnu Camisi için her yıl halı, Kur'an gönderiliyormuş; ama bunlar Mağusa Camisi tarafından alınıyormuş."[115] Bunlara ek olarak, camideki mezarın, cami inşaatı sırasında inşaattan düşüp ölen "Sancak" isimli yapı ustasına ait olduğunu düşünenler de vardır (Elibol 2004). Ayrıca; bu kişinin Hala Sultan Tekkesi'ndeki kitapları ciltlemek için

---

[111] Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs'ta Osmanlı-Türk Eserleri*, Kuzey Kıbrıs Müze Dostları Derneği Yayını, Lefkoşa 2005, s.171-172.

[112] A.g.e., s.172.

[113] Bekir ile Es-Seyyid Muhammed Muhsin bizce aynı kişidir.

[114] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* yıl 14,sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.37.

[115] Kutlu Adalı, *Köy Raporları* , Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961, s.55.

görevlendirildiği , bu yüzden yelkenli bir gemiyle Anadolu'dan Efendiler Çiftliği'ne geldikten sonra eşekle Hala Sultan'a doğru yol alırken Kaleburnu'nda öldüğü ve buradaki camiye gömüldüğü söylenir.[116]

Görüldüğü üzere görüşlerin çoğunlukla birleştiği nokta, mezarın Es-Seyyid Muhammed Muhsin Bey'e ait olduğudur. Asitandi Ciltçi Sarimi Ahmet Efendi'ye ait olan mezar taşı ise daha sonra buraya getirilmiş olmalıdır ; çünkü, köylüler, daha önce caminin çevresinde de mezar olduğunu belirtiyorlar. Bunlardan iki tanesi caminin çıkışında, üç tanesi de çam ağacının altındaydı (Şah, H.2006). Bunlar daha sonra dağıtıldı ve günümüze kadar ulaşamadı. 1968 yılına kadar fakirlikten dolayı camiye bir minare yaptırılamamıştır. Minare, 1968 yılında Mustafa Tansu tarafından Abdullah Ali'ye yaptırılmıştır.

Caminin güneyinde , camiye bitişik olarak 1963-1974 yılları arasında şehit olan yedi Kaleburnulu anısına yaptırılan bir anıt bulunmaktadır. Şehitlerin sayısı baz alınarak camiye daha sonra ***"Yedi Şehitler Camisi"*** adı verilmiştir.[117] Şehitler şunlardır: Süleyman Gül, Zaliha Hasan, Halil Kemaneci, Abdullah Emirzadeoğluları, Ali Zorba, Hasan Grikko, Polat Poyraz.

Cami ile ilgili köylülerin anlattığı bir hikayeyi de anlatmadan geçmek istemiyoruz :

Rivayete göre; cami yapımında işçileri yedirmek için ekmek yapılırdı.Unu da bilini dedikleri toprak kapların içine koyarlardı. Bir yılan her gün bu kabın içerisine girer ve undan bir miktar yermiş. Buna rağmen unun bereketi hiç bitmezmiş. Caminin yapımı iki yıl içinde bitmiş ve cami çok güzel olmuş (Denker,T. 2006).

Bedrodumarri:

Bedrodumarri, Kaleburnu'nda deniz kıyısında bulunan bir taşa verilen addır. Rivayete göre; dağdan yuvarlanan bu taş , yoldan geçen *"Marri"* adındaki bir kişiyi bastırdı ve o kişi burada öldü. O taşa, o gün bu gündür bedrodummari derler (Denker. R, 2006).

---

[116] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* yıl 14,sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.38.

[117] Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs'ta Osmanlı-Türk Eserleri,* Kuzey Kıbrıs Müze Dostları Derneği Yayını, Lefkoşa 2005, s.172.

4.1.1.1.2 Coğrafi Özellikleri:

Dağlar:

Kaleburnu'nda Beşparmak Dağları'nın uzantısı şeklinde tepelik alanlar yükselir.En önemli tepeleri; Gastro, Vasili, Karaman ve Bidizgya tepesidir.

Dereler:

Köyde *"Karamani"* olarak bilinen bir dere yatağı bulunur.

Ovalar :

Kaleburnu'nda kıyı ovaları görülür. Bu ovalar yüz veya iki yüz metre derinliğindedir.

Bitki Örtüsü:

Zeytin:

Altı-yedi metre kadar uzayabilen, geniş yapraklı, koyu yeşil ve oval şekilde meyvesi olan bir bitkidir. Zeytinin bazı türleri hep yeşil olarak kalır, bazı türleri ise zamanla yeşilden siyaha döner (Bkz. Resim 4).

Köylüler zeytinden zeytinyağı çıkarırlar, turşu yaparlar. Zeytinyağının bir miktarını satarlar, bir miktarını da kendilerine bırakırlar.

Badem:

Badem geniş yapraklı, yeşil, meyvesi sert bir bitkidir (Bkz Resim 5). Köylüler bademden çeşitli şekilde yararlanırlar. Olgunlaşmamış, *"çala"* adı verilen halde ağaçtan kesip yedikleri gibi olgunlaştıktan sonra da kabuklarını kırıp yerler.Tatlılarda da kullanırlar (Gül, S. 2006).

Harup:[118]

Harup, boyu sekiz veya on metreye kadar büyüyebilen geniş yapraklı bir ağaçtır.Meyvesi yassı ve siyah olup, boyu on beş- yirmi cm'dir.

Harup,boya ve yem sektöründe kullanılmakta, ayrıca meyvesinden **pekmez** yapılmaktadır.

Pekmez Yapımı:

Keçiboynuzu yanında üzümden de pekmez yapılır; ama Kaleburnulular genelde haruptan pekmez yaparlar.

Pekmez yapmak için öncelikle ağaçtan toplanan harupların sağlam olanları,çürük olanlardan ayrılır.Sağlam olanlar yıkanıp, taşla tek tek ezilir. Sonra ezilen haruplar, kaplara doldurulup üzeri suyla örtülür (Elkovan, H.2006).

Harubun özü, suya karışsın diye haruplar sekiz saat suda bekletilir. Sekiz saatin sonunda harubun özüyle karışan su, tülbentle[119] süzülerek kazana veya büyük bir tencereye konur ve ocağa oturtulur. Ocak yakılır ve su kaynamaya bırakılır.

Süzülen harupların bulunduğu kaba yeniden su katılır ve bu su yine tülbentle süzülerek, ocaktaki tencerede veya kazanda buharlaşan suya eklenir.[120] Bu harup özlü su, iyice buharlaşıp, sadece harup özü kalana kadar ocakta kaynatılır. Tüm su buharlaştıktan sonra geriye kalan öz, pekmezdir.

İncir:

İncir, geniş ve yeşil yapraklı bir bitkidir. Meyvesi iki türlüdür. Bir türünün içi kırmızı, dışı yeşildir. Buna *"beyaz incir"* denir. Diğer türünün ise içi açık kahverengi, dışı da koyu kahverengi veya siyahtır. Buna da *"kara incir"* denir. İncir, hem yaş hem de kuru olarak yenir.

---

[118] Keçiboynuzu.

[119] Tülbent:Süzgeç görevi gören ince beyaz bir bez.

[120] Harupların içine ikinci defa su katılıp,süzülmesinin sebebi; harupların tüm tadını alarak,özlerinin bütünüyle suya karışmasını sağlamaktır.İkinci işlemde de harupların tüm özü çıkmazsa, bu işlem üçüncü kez de tekrarlanabilir.Yani harupların içine tekrardan su katılabilir.

Limon:

Turunçgillerden, üç- beş metre yükseklikte, kışın yapraklarını dökmeyen, beyaz çiçekli bir ağaçtır. Limon ağacının meyvesi sarı renkli ; suyu ekşidir.

Meşe:[121]

Üç dört metre yüksekliği olan, koyu yeşil renkli bir bitkidir. Meyveleri bezelye bitkisinin meyvesinin büyüklüğündedir.Önceleri kırmızıdır, olgunlaşınca siyaha döner (Bkz. Resim 6).

Meşenin gövdesi kesilince çıkan "resin" tıpta kullanılır. Sakız, bu bitkiden yapılır.Yaprakları ve dalları, fırında yapılan etli yemeklerde etin kokusunu almak için yemeğe konulmak suretiyle kullanılır.[122]

Dağ Lalesi:

Baharda açan bitkilerdendir. Nemli ve yüksek yerleri sever. Aralık ayında beyaz laleler açar, bunları sırasıyla kırmızı, pembe, soluk mor, menekşe ve maviye çalan mor çiçekler, nisan ayına kadar açacak şekilde takip eder.[123]

Hurma:

Hurma ağacı, palmiye ailesinden olup, sıcak ülkelerde yetişen bir bitkidir.Otuz metreye kadar boy atabilen, gövdesi sütun biçiminde, yaprakları büyük ve dilimli olan bir ağaçtır.

Lazmarin:[124]

Lazmarin, kıyı şeridinden bir km. kadar içeride görülmektedir .İğne yapraklıdır. Yaprağının üst yüzeyi koyu yeşil ,alt tarafı ise açık yeşildir (Sürmelioğlu 2006) (Bkz.Resim 7).

---

[121] Sakız ağacı.

[122] Vesile Vehbi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yabani Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri,* Sistem Ofset, Ankara 1991, s 44.

[123] A.g.e, s.5.

[124] Kuşdili,biberiye.

Şimşir:

Çok yıllık bir bitkidir.Toprak altında yumru şeklinde kökü vardır.Yaprakları en alttadır ve kılıca benzer. Bir- bir buçuk metre yüksekliğinde yapraksız gövdesi üzerinde açık pembe çiçekleri vardır. Mart ve mayıs ayları arasında çiçek açar.[125]

Saracino:[126]

Boyu bir-bir buçuk metreye kadar uzayabilen, yaprakları dikenli, çiçeği mavi, topak bir bitkidir. Kaleburnu'nda özellikle tepelik alanlarda bu bitki görülür (Bkz.Resim 8).

Gömeç:

Gömeç de bir - bir buçuk metre boyu olan, yeşil renkli, yaprakları yarım yelpaze şeklinde bir bitkidir. Kaleburnu köylüleri gömeci hem kaynatarak çorba yaparlar hem de yumurta ile kızartarak ana yemek olarak yerler (Gül, S. 2006).

Mangallo:[127]

Toprağın hemen üzerinde çıkan bir bitkidir.Yeşildir, yaprakları çiçek şeklini alır.Bıçak ya da çapa ile topraktan sökülür (Bkz. Resim 9).Haşlamalarda ve turşu yapımında kullanılır (Denker, R. 2006).

Susurutya:[128]

Susurutya, yirmi- yirmi beş cm boyunda, yeşil yapraklı bir bitkidir. Yumurta ile kızartılıp yenilir (Elkovan, A. 2006).

Yılanyastığı:

Yılanyastığı, tüysüz bir bitkidir.Koyu yeşil renkte tüysüz yaprakları vardır.Çiçekleri silindir biçiminde gövde üzerine dağılır. Nisan-mayıs aylarında çiçek açar.[129]

---

[125] Vesile Vehbi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yabani Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri,* Sistem Ofset, Ankara 1991, s.1.

[126] Karadiken.

[127] Kazayağı.

[128] Yumurtaotu.

[129] Vesile Vehbi, a.g.e., s.7.

Kuşkonmaz:

Kaleburnu köylüleri kuşkonmaza Rumca *"bigodavli"* derler. Kuşkonmaz, dikenli gövdesi olan, genç sürgünleri yenilen bir bitkidir. Çiçeklenme zamanı temmuz - kasım ayları arasındadır.Genellikle kuru, taşlı arazilerde yetişir (Bkz. Resim 10).

Adaçayı:

Solunum yolu enfeksiyonlarında, sinir hastalıkları, karın ağrısı ve ishale karşı kullanılan şifalı bir bitkidir. Her zaman yeşildir. Kayalık dağ eteklerini sever, deniz seviyesinden beş yüz metre yüksekliğe kadar hemen her yerde bulunur. Şubat ve mayısta pembe çiçek açar.[130]

Anason:

Maydanozgillerden olup, karın ağrısı ve solunum yolu enfeksiyonlarının tedavisinde kullanılan şifalı bir bitkidir. Kokulu tohumundan rakı da yapılır.

Zivirdik:

Bir çeşit dikendir.Taşlar arasında, kayalık arazilerde görülür.Yaprakları ve gövdesi çabuk kurur, fakat; parlak,sarı çiçekleri rengini kaybetmeden uzun süre yaşar (Bkz. Resim 11).

Sarı Papatya:

Kuvvetli kokulu, senelik bir bitkidir.Çiçeklerinin ortası ve taç yaprakları parlak sarı renktedir. Şubat sonu- haziran arasında çiçek açar.

Tüylü Keçiboğan:

Kaleburnu'nun yüksek tepelerinde açan bu bitkinin dikenli bir gövdesi ve dalcıkları vardır. Bu bitki , mart-nisan aylarında küçük sarı çiçeklerine kavuşur. Arılar bu çiçeği çok severler.[131]

---

[130]Vesile Vehbi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yabani Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri,* Sistem Ofset, Ankara 1991, s.50.

[131] A.g.e., s.8.

Gavcar:[132]

İki metreye yaklaşan boyu ve sarı şemsiye şeklindeki çiçekleri ile gösterişli bir bitkidir, nemli yerleri sever. Yazın kuruyan çiçekleri nisan ayına kadar çiçek açmaz. Halk arasında *"maraho"* olarak da bilinir[133] (Bkz. Resim 12).

Mazohorta:[134]

Deniz kenarında yetişen ince yapılı bir ottur. Çalıların içerisinde çıkar. İki çeşittir:

a. Kısa ve ince yapraklı: Bununla börek yapılır.

b. Uzun ve ince yapraklı: Bununla da haşlama yapılır (Sürmelioğlu 2006).

Nergiz:

Soğanlı bitkilerdendir.Yaprakları ince ve uzundur.Çiçeği beyazdır.Ortası sarı, güzel kokulu bir bitkidir.

Tavşankulağı:

Tavşankulağının patatese benzer bir yumrusu vardır.Yaprakları kalp şeklindedir ve üzerinde gri çizgileri vardır.Çiçekleri pembe,beyaz ve mordur.Tavşankulağı, şubat-nisan aylarında çiçek açar. Genellikle dağ eteklerini ve kayalık arazileri sever[135](Bkz. Resim 13).

Kirpidikeni:

Kirpidikeni, adı üzerinde dikenli bir bitkidir.Kış yağmurlarından sonra büyük beyaz çizgili rozet şeklindeki yaprakları toprakta görülür. İlkbaharda gövdesi uzamaya başlar. Haziranda üç metre uzunluğunu bulur. Kahverengi tüylerle kaplıdır.Temmuz başında her dalın ucunda çiçekleri oluşur.

---

[132] Rezene.

[133] Vesile Vehbi, a.g.e., s.21.

[134] Börekotu.

[135] Vesile Vehbi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yabani Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri,* Sistem Ofset, Ankara 1991, s.16.

Kirpidikeni yol kenarlarında, tarla kenarlarında yaz sonuna kadar görülebilir.[136]

Arpaçiçeği:

Arpa, buğday tarlalarında mart sonu tahılla aynı oranda büyür. Soğanla çoğalır.Uzun bir sapı, uzun bir boyu ve sapının üzerinden iki yana doğru açılan mor çiçekleri vardır (Bkz. Resim 14).

Yabani Havuç:

Yabani havucun yaprakları küçük yuvarlak taneciklerden oluşur. Çiçekleri beyaz, pembe veya sarı olur. Oval veya elips şeklinde gövdesi vardır. On iki cm yüksekliğe ulaşabilir.[137]

Aslandişi:

Asırlık bir bitkidir. Yaprakları rozet şeklinde ve baseldir. Çiçekleri altın sarısı renktedir.[138]

Yabani Armut:

Gövdesi dikenli bir bitkidir. Yeşil renkte küçük ve parçalı yaprakları vardır. Meyvesi olan armut da yeşildir (Sürmelioğlu 2006).

Yabani Mersin:

Her zaman yeşil, bir ile üç metre yükseklikteki bu bitki, dere yatakları ve deniz kenarlarında koloniler kurar. Oval ve yeşil yaprakları olan yabani mersin, sıcak yaz günlerinde etrafa güzel kokular yayar. Mayıs –eylül ayları arası beyazımsı renkte ve krem renginde çiçekler açar. Yaz sonu beyaz – krem ya da siyah renkteki yuvarlak meyvelerini verir.[139]

Çalı:

Karpaz bölgesinde Kaleburnu da dahil olmak üzere iki tür çalı görülür:

---

[136] Vesile Vehbi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yabani Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri,* Sistem Ofset, Ankara 1991, s.17.

[137] A.g.e, s.16.

[138] A.g.e, s.27.

[139] A.g.e, s.33.

1. Azgan: Azganın baharda çok hoş kokular yayan sarı bir çiçeği vardır. Bol dikenli bir bitkidir.

2. Çalı: Halk arasında çalının bu ikinci çeşidine "çalı" denmektedir.Çalı, yerden otuz-kırk cm kadar boy atabilen dikenli bir bitkidir (Sürmelioğlu 2006).

Zakkum:[140]

Dere yataklarında, nemli yerlerde yetişir.Her zaman yeşildir.Dört metre yüksekliğe kadar ulaşabilir. Koyu yeşil renkte, oval şerit halinde yaprakları vardır. Çiçekleri, pembe beyaz; kapsül şeklindeki meyveleri ise kırmızı renktedir. Nisan-eylül aylarında çiçek açar.Yapraklarındaki ve çiçeklerindeki sütlü sıvı çok zehirlidir[141](Bkz.Resim 15).

Isırgan:

Yıllık veya iki yıllık otsu bir bitkidir.Dallı gövdesi kırk-seksen cm'ye kadar ulaşır.Yaprakları oval, derin damarlı ve kenarları tırtıllıdır.Tüylerle kaplıdır.Mart-haziran aylarında çiçek açar. Nemli yerlerde yetişir[142] (Bkz Resim 16).

Argoşillo:[143]

Kolokas bitkisinin şeklinde olup ondan daha küçük, yeşil yapraklı , yumru köklü bir bitkidir. Tadı acıdır. Topraktan çıkarılarak yenir.

Ruano:[144]

Ruano, ufak ve basık çalılık görünümündedir.Gövdesi odun, dalları diken gibidir.Yaprakları gri-yeşil renkleri arasındadır.Pembenin tonlarında ve beyaz çiçekleri vardır.Mayıs-eylül aylarında bu çiçekleri açar.[145]

Ruano, eskiden olduğu gibi bugün de köylüler tarafından çay yapımında ve etli yemeklerde kullanılmaktadır.

---

[140] Ağu ağacı. Kaleburnulular "Avlahna" da derler (Denker, T.2006).

[141]Vesile Vehbi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yabani Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri,* Sistem Ofset, Ankara 1991, s.35.

[142]Vesile Vehbi, a.g.e, s.57.

[143]Yaban Kolokası.

[144] Kekik.

[145] Vesile Vehbi, a.g.e., s.54.

Fislikan:[146]

Fislikan, on beş-yirmi cm yüksekliğinde, yaprakları incecik dantelalı , çiçekleri beyaz ve pembeye benzer küçük bir bitkidir.Hoş bir kokusu vardır.

Lapsana:[147]

Tarlalarda yaygın olarak görülen yıllık bir bitkidir.Dallı gövdesi yirmi beş-yetmiş cm'e kadar uzar.Çiçekleri sarı renktedir.Şubat-haziran aylarında çiçek açar.[148]Arpa ve buğdaya zarar verir (Sürmelioğlu 2006) (Bkz.Resim 17).

Ekşilice:

Otsu bir bitkidir. Taze yaprakları üç dilimli, kalp şeklindedir. Çiçekleri parlak sarıdır ve şemsiye şeklinde açarlar. Gövdesi yendiğinde limon gibi ekşimsi bir tat verir.[149]

Tütün:

Tütün, Kaleburnu'nda yetişen en önemli bitkidir. Tütün , geniş yapraklı ve yeşil bir bitkidir.

Tütünün kaliteli olması için yetiştiği toprağın neminin fazla olması gerekir. Gerekli ilaç kullanımı, tütün yetiştirenlerin gerekli bilgiye sahip olması, kesimin zamanında yapılması ve kurutulma şekline dikkat edilmesi gerekir. Kaliteli tütünün yaprağının on-on beş cm'yi bulması, siyah ve küflü olmaması ; ayrıca yaprağının sarı olması gerekir.

Orkide:

Dünya'da yirmi beş bin, otuz bin civarında orkide çeşidi olduğu sanılmaktadır. Bunların kırk beşi Kıbrıs'ta, otuz ikisi Kuzey Kıbrıs'ta bulunmaktadır. Orkidelerin renkleri soluk kırmızıdan leylağa , pembeye , beyaza , yeşile, sarıya ve kahverengiye kadar değişmektedir.

---

[146] Fesleğen.

[147] Yabani Hardal.

[148] Vesile Vehbi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yabani Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri,* Sistem Ofset, Ankara 1991, s.53.

[149] A.g.e, s.40.

Kaleburnu'nun da içinde bulunduğu Karpaz bölgesinde en çok rastlanan orkide türleri şunlardır:

1. İtalya Orkidesi: (Orchis İtalica)

Halk dilinde bu orkideye "Adamçiçeği" denmektedir; çünkü, şeklinin silueti bir adamı andırmaktadır[150] (Bkz.Resim 18).

2. Kıbrıs Ofrisi (Orphrys Kotschyhi):

Kıbrıs Ofrisi, dünyada sadece Kıbrıs'ta bulunması nedeniyle ayrı bir önem taşır.

3. Piramit Orkide(Ana-Camptis Pyramidalis)

4. Kutsal Orkide(Orchis Sancta)

5. Serapy s(Serapias Vomeracea)[151]

Kıbrıs'a adapte olan bitkilerden, yani Kıbrıs'ın doğal bitkilerinden olmayıp , sonradan Kıbrıs'a getirilip buraya uyum sağlayan bitkilerden bazısı Kaleburnu'nda yetişmektedir:

1. Kıbrıs Akasyası:

Anavatanı Avustralya'dır. İngilizler tarafından Kıbrıs'a getirildiği ve buradan diğer ülkelere yayıldığı için Kıbrıs Akasyası olarak tanındı. En kötü toprak koşullarında bile

yetişme ve kuraklığa dayanma özelliği vardır. Tuza çok dayanıklıdır; ama donma olayına karşı hassastır. Bu yüzden yüksek yerlerde yetişmez[152] (Bkz.Resim 19).

2. Babutsa:[153] Babutsa, tropikal bir bitkidir. Yapraklarında su toplayabildiği için kuraklığa çok dayanıklıdır. Yığın halinde büyüyen bir kaktüs türüdür. Yaprakları geniş ve dikenlidir[154](Bkz. Resim 20).

---

[150] Fevzi Üzmen, "Özel İlgi Turizminin Odağı Orkidelerimiz", *Erenköy Lisesi 1999-2000 Mezuniyet Yıllığı,* 2000, s.48.

[151] A.g.e, s.48-49.

[152] Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Coğrafyası Fiziki,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998, s.101.

[153] Mısır İnciri.

[154] Günay Yorgancıoğlu, a.g.e, s.100.

İklimi: Kıbrıs'ın genelinde olduğu gibi Kaleburnu'nda da yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlı olan Akdeniz iklimi görülmektedir. Köyün çevresindeki Karpaz Dağları, buranın diğer köylere göre daha serin olmasına neden olmuştur. Ayrıca, köyde kışın yeterli yağış görülmektedir. Köydeki topraklar da killi olduğu için suyu toplamakta, bunun sonucunda köyde önemli oranda tütün yetiştirilmektedir. Bu da köye ekonomik açıdan büyük katkı sağlamaktadır.Ayrıca bol yağış alması sonucu eskiden köyde pamuk da üretiliyordu.

Hayvan Türleri:

Kaleburnu'nda 1960'lı yıllara kadar deve bolca bulunmaktaydı. Ayrıca at da köylülerin sahip olduğu önemli hayvanlardandı. Daha sonra bunlar tükendi.Günümüzde köyde görülen en önemli hayvanlar şunlardır: Tavuk, kedi köpek, koyun, keçi, inek, eşek. Bunlar koşar (yürür) cinsinden hayvan türleridir.Uçan cinsinden hayvanlar içinde de kuşlar, kelebekler, sinekler ve arılar yer almaktadır. Sürüngen olarak da yılan, kertenkele vs.yi sayabiliriz.

Kaleburnu'na gelen en önemli kuşlar şunlardır:

- Güvercin:Avlanmaz.
- Pulya:Avlanır.
- Keklik:Avlanır.
- Serçe:Avlanmaz.
- Bıldırcın:Avlanır.
- Cikla:Avlanır.
- Bülbül:Avlanmaz.
- Karga: Avlanmaz.
- Şahin: Avlanmaz.
- Baykuş: Avlanmaz.
- Kartal: Avlanmaz.
- Kumru: Avlanmaz.

4.1.1.2 TARİHSEL YAPI:

a) Kaleburnu'nda Yaşayan İnsanların Kökeni:

Kaleburnu'nun, eski ismiyle Galinoporni'nin, kuruluşu ve köyü oluşturan insan unsuruyla ilgili çeşitli söylentiler vardır.Bazıları köyün tarihi geçmişini, Orta Tunç Devri'nde (M.Ö. 1900-1650) Avtepe topraklarında deniz kenarında bulunan ***Nitovikla Kalesi***'ne dayandırmaktadır. Nitovikla Kalesi, oturma ve sığınma yeri iken Kaleburnu, Rum köylülerinin çobanlık yaptığı bir köymüş. Nitovikla Kalesi'nin M.Ö. 17.yy'ın sonunda Mısırlı bir kavim olan ***Hiksos*** akınları sonucu yıkılmasıyla, burada oturanlar Kaleburnu'na yerleşmişler.[155]

Kaleburnu ile ilgili önemli bir nokta da onun Latin ve İtalyanlar'a bağlı en eski yerleşim birimlerinden biri olmasıdır.1510 ile 1521 tarihleri arasında derlendiği düşünülen Venedik kayıtlarına göre; adada kraliyet ailesine ait olan mülklerin içerisinde Galinoporni'nin de adı geçmektedir.[156]

İkinci bir rivayete göre; köyün üst başında bulunan Efendiler Çiftliği[157]'nde oturan balıkçılar Kaleburnu'na gelip, hırsızlık yapmaktaydılar. Bu balıkçılar köyün kurulu olduğu alanın dağlık olmasından ötürü burasını saklanma yeri olarak seçmişler. Bu şekilde burada zamanla bir köy oluşmuş.[158]Ayrıca; Osmanlı döneminde burasının Anadolu'dan gelen korsanların uğrak yeri de olduğu söylenir.

Tüm bunların yanında yaygın bir görüş daha vardır. Buna göre; Lüzinyan-Venedik döneminde Mağusa'daki sarayın hareminde çeşitli milletlerden kadınlar

---

[155] Tuncer Bağışkan, " Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma" *Halkbilimi,* yıl 14,sayı.48, Aralık-Ocak 2000,s.29.

[156] Nazım Beratlı, *Kıbrıslı Türkleri'nin Tarihi I,* Galeri Kültür Yayınları ,Lefkoşa 1997,s.156., Ayrıca Bkz. Ahmet Gazioğlu ,*Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878),* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi(Cyrup), Lefkoşa 1994, s.116.

[157] Aphendirga (Efendiler) Çiftliği :Osmanlı Dönemi ve sonrasında Kıbrıs'ta bulunan yetmiş dört çiftlikten birisidir. Aphendirga kenti üzerinde kurulu olduğu için bu adı almıştır. Aphendirga, M.Ö II.yy'da Kıbrıs'ın altı önemli merkezinden biriydi. Araştırmalarda bu kente ait kale, kaya mezarları, Nekropolis, tapınak alanı ve bugün dolmuş olan liman ortaya çıkarılmıştır (Bkz.İlhan Akbulut, *Kuzey Kıbrıs Tarihi ve Tarihi Eserleri,* Başbakanlık Tanıtma Dairesi,Girne 1998, s.93).

[158] Tuncer Bağışkan, a.g.e, s.31.

bulunuyordu. Bu kadınlar, kraliyet ailesinin erkekleriyle diğer asillerin cinsel ihtiyaçlarını karşılarlarmış; ancak Osmanlılar, adayı ele geçirdikten sonra onları Galinoborni köyüne sürgün etmişler.Zamanla bu kadınların köyün erkekleriyle evlenmeleri sonucu mavi gözlü çok güzel çocuklar türemiş.[159]

Başka bir görüş de Kaleburnu'nun bir *"Linobambaki"* köyü olabileceği üzerinedir. Osmanlı belgelerine bakılacak olursa; Linobambakiler, adanın fethinden beş yıl sonra,1576'da İslamiyet'e geçen on yedi köklü Venedik ailesinin torunlarına verilen addır.Yaygın bir söylentiye göre adadaki Ortodoks nüfusunu dengelemek isteyen Venedikliler'in Kıbrıs'a getirttiği Arnavut paralı askerlerle evlenip karışması ile oluşmuş ve fetih sonrasında da İslam dinine geçmiş bir topluluktur.[160]

Linobambakiler, dış görünüşlerinde Türktürler ve yerel makamlarca da öyle tanınmaktadırlar. Ne var ki gerçekte Hristiyandırlar. Bunların ataları, Türk fethinde canlarını ve mallarını kurtarmak için Müslümanlığı kabul ettiklerini duyurup bu dini benimsemek zorunda kalmışlar. Birçoğu Latin kilisesine bağlı kalmıştır.[161]

Türk döneminin sonlarında adayı ziyaret eden general Luis Palma Di Casnola da adada Linobambakiler'in varlığından söz eder ve bu sözcüğün anlamının *"keten"* ve *"pamuk"* olduğunu söyleyerek, Hristiyanlık ile İslamiyet'in bir karışımını ifade ettiğini belirtir.[162]

Köydeki kişilerden bazıları da köylerinin bir Linobambaki köyü olduğunu düşünür (Elibol 2004).2004 yılında konuştuğumuz Elibol'a göre; köyde yaşayan Hristiyanlar, Osmanlı'nın koyduğu ağır vergileri ödememek için Müslümanlığa geçmiştir. Bunu, Ahmet Erdengiz'in şu sözleri de desteklemektedir: "Adanın Osmanlı idaresine girmesini müteakip Müslümanlaşan asillerin yanı sıra Venedik ve Latin köylüler de süratle İslamiyet'i kabul etmeye başladılar. Özellikle Karpaz yöresinde bu, yaygın bir şekilde gerçekleşmiştir. Ekim 1571 fermanı ile Ortodoks

---

[159]Tuncer Bağışkan, " Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma" *Halkbilimi,* yıl 14,sayı.48, Aralık-Ocak 2000, s.31.

[160] *Focus Dergisi,* "Kıbrıs'ın Gayri Resmi Tarihi", yıl 10, Temmuz 2004, s.48.

[161]Haşmet M.Gürkan, "Linobambakiler", *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta,* Galeri Kültür Yay.,Lefkoşa 1996, s.37.

[162] Nazım Beratlı, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi I* ,Galeri kültür Yayınları ,Lefkoşa 1997.s.169.

Kilisesi'nin resmen tek kilise olarak tanınması ve Latin Kilisesi'nin faaliyetlerine son verilerek Latinler'in bir millet olarak tanınmaması pek çok Avrupa kökenli köylüyü ya Ortodokslaşmaya ya da Müslümanlaşmaya itmiştir. Hogart gibi araştırmacıların Karpaz yöresinde yaptıkları gezilerde beyaz tenli, sarışın veya kumral ve renkli gözlü Türk ve Rum köylüler saptaması herhalde bu olayla ilgilidir."[163]

Kaleburnu köylülerinin kökeni ile ilgili iddialar bunlarla da sınırlı değildir. Kaynak kişilerden Selçuk Elibol ve Ahmet Elkovan'ın belittiğine göre; Latin soylularından boşalan Kaleburnu'na daha sonra Osmanlı Devleti'nin sürgün usulü ile Anadolu'dan, özellikle Karaman'dan getirdiği halk ile birkaç Arap ülkesinden (özellikle Irak'tan) gelen halk da yerleşmiş ve köyün nüfusu artmıştır (Elibol 2004; Elkovan, A.2006). Köye özellikle Elazığ iline bağlı Harput'tan da pek çok kişinin gelip yerleştiği söylenir (Elkovan, A.2006; Şah, H. 2006).

Anadolu'dan 1572 yılında yapılan sürgünlerden, sürgün yapılan yerler arasında Elazığ'ın ismine rastlamadık. Daha sonraki yıllarda Elazığ'dan da göç eden aileler olabilir; çünkü Bener Hakkı Hakeri, Kıbrıs Ağzı'nda Elazığ'a ait çeşitli sözcükler olduğunu belirtmektedir.[164]

Selçuk Elibol da Harput'tan gelen Yakup'un torunu olduğunu söylemektedir. Rivayete göre; Osmanlı döneminde Harput'tan *"Yakup"* ve *"İbrahim"* adında iki kardeş gelmiş. Bir Ramazan ayında omuzlarında heybelerle Karpaz bölgesinden karaya ayak basmışlar. Heybelerinde ilahi kitaplar bulunmaktaymış. Kaleburnu'na geldiklerinde köylüler onları misafir etmişler. Onlar da köylülere namaz kıldırtmaya başlamış. Daha sonra Yakup'u köyün öğretmeni yapmışlar. Onu köyde bir kızla evlendirmişler; ama o, bir süre sonra hanımı ve çocuklarının bir kısmını alarak Harput'a geri dönmüş. İbrahim ise evlenip, orda kalmış. İbrahim köyde okuyup, üfleyerek ve büyü yaparak hastalarla delileri iyileştirirmiş.[165] Ona Hacı Efendi derlermiş (Elibol 2004).

---

[163] Ahmet Erdengiz, "Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Tarihi Süreç İçerisinde Kıbrıs Türk Toplumunun Oluşumu",*Halkbilimi Sempozyumları III,* KKTC MEB Yayınları, Ankara 2001, s.115.

[164] Bener H. Hakeri, *Başlangıcından 1878'e dek Kıbrıs Tarihi*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak. Yay., Ankara 1993, s. 242.

Kıbrıslı Türkler'in büyük bir bölümünün atası, sürgün usulüyle Osmanlılar tarafından adaya gönderilmiş Alevi-Türkmen boylarıdır. Türkmenler adaya yerleştiklerinde yanlarında Alevi gelenek ve deyişlerini de beraber getirmişlerdir.

Sürgün edilecek yörüklerin, fermanda, "İçel, Karaman, Rum(bugünkü Sivas), Dulkadiriye(Kahramanmaraş'tan Suriye'nin içine uzanan bölge), Bozok (Yozgat) ve Teke (Antalya)Türkmenleri'nden seçilmesi buyurulmuş.[166]

Kıbrıs'a sürüldükleri kesin olan Türkmen oymakları şunlardır: Akkeçili , Eskiyürük, Kaçar Halil, Senetli, Şamlu, Karahacılı, Köseli, Şıhlı, Kiseoğlu, Patrak, Çıplaklı, Kedikli, Toslaklı, Saçıkara v.s.[167] Bunlardan Karahacılı aşireti, Kerkük-Erbil bölgesinde yaşayan bir kabileymiş. Birkaç kaynak kişi atalarının Osmanlı döneminde Irak'tan geldiğini söylemişti (Elibol 2004, Elkovan, A.2006). Acaba Kaleburnu'ndaki bir kısım aile de bu oymağa mensup olabilir mi? Bizce yürük olmaları güçlü bir ihtimaldir; çünkü köylülerin kültürünü incelerken onlarla arasında büyük benzerlikler olduğunu tespit ettik. Ayrıca ; 1570'lerden sonraki yıllarda da Konya, Kırşehir, Çorum, Kayseri , Samsun, Çankırı, Eskişehir , Ankara, Darende ve Uşak'tan Türk aileleri , Kıbrıs'a gelerek hisarlarla çevrili boş Latin köylerine yerleştirilmişti.[168] Bunların içinde Kaleburnu'na da yerleştirilenler olabilir.

1590-1640 yılları arasında Kıbrıs'ta Türkler tarafından satın alınan çeşitli esirlere rastlanır:Rus, Habeş, Mısır, Eflak , Çerkez, Macar, Gürcü ve Hırvat.[169]Kaleburnu'nda "Mısıri" soyadlı bir sülale vardır. Acaba onların kökeni

---

[165] Tuncer Bağışkan, " Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma" *Halkbilimi,* yıl 14, sayı.48, Aralık-Ocak 2000, s.32.

[166] *Focus Dergisi,* "Kıbrıs'ın Gayri Resmi Tarihi", yıl 10, Temmuz 2004, s.48.

[167] Ahmet Erdengiz, "Kıbrıs Türkleri'nin Kökeni ve Tarihi Süreç İçerisinde Kıbrıs Türk Toplumunun Oluşumu",*Halkbilimi Sempozyumları III*, KKTC MEB Yayınları, Ankara 2001, s.113.

[168] Ahmet An, "1571 Yılından Sonra Kıbrıs'ın Etnik ve Kültürel Yapısında Görülen Değişiklikler", *Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine Yazılar,* Kıvılcam Yay., Lefkoşa 1999, s.19.

[169] Ahmet Erdengiz, a.g.e., s.117.

yukarıda bahsi geçen Mısırlılara mı dayanır? Bu kişiler gerçekten Mısır'dan mı gelmiştir? Ne zaman ve hangi sebeple buraya göç etmişlerdir? Osmanlı Devleti'nden önce gelen Emeviler'in ordularındaki Türk askerlerinden olabilir mi? Bunların hepsi cevap bekleyen bir yığın sorudur. Ayrıca; Zerde, Hayrullah, Hüseyin Fellah, Süleyman Memiş isimli kişiler Afrika'dan Kaleburnu'na köle olarak getirilmiş (Hürtürk, M 2006).

Kaleburnu köylülerinin kökeni ayrı bir çalışma konusudur. Kaleburnu'nda yaşayan tüm ailelerin atalarının ve köklerinin tespit edilip , köye yerleşen ilk Türk ailesinin nereden ve nasıl geldiğini bilmek için halkbilimciler ile tarihçilerin, coğrafyacıların ve arkeologların sıkı bir işbirliği içerisinde olması gerekir. Bu, araştırmayı daha etkili bir hale getirecektir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi köyde yaşayan insanların gelenek , örf ve adetlerine baktığımız zaman onların Anadolu Türkleri'yle daha da geriye gidersek Orta Asya Türkleri'yle önemli bağlantıları olduğunu gördük. Ayrı bir çalışmayla Osmanlı Devleti'nin Kaleburnu'na yerleştirdiği Türk ailelerine ulaşılabilir.

b) Genelde Karpaz Yarımadası İnsanlarının, Özelde ise Kaleburnulular'ın Kökeni ile İlgili Arkeolojik Bazı Bilgiler:[170]

Kaleburnu köyü ile güneydoğusundaki Trachonas(Trahona) mevkiinde gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda, M.Ö 1900-1650 yılları arasında tarihlenen Orta Tunç Devri'ne ait el yapımı seramikler ele geçmiştir. Bu buluntulardan "Beyaz Boyalı II-III (Çerçeveli Caduceus) Stili" nde olanlar , Suriye ve Filistin'de XVIII. Sülale dönemine ait olan buluntularla benzerdir. "Beyaz Boyalı III-IV Dalgalı Hat Stili"ndekiler, Mısır'daki XII-XVIII.. Sülale dönemine ait buluntularla, "Kırmızı

[170] Bu kısım,Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma" *Halkbilimi* ,yıl 14, sayı.48, Aralık-Ocak 2000, sayfa 27-28'den alınmıştır.

Üzerine Kırmızı Stili"ndekiler Filistin, Suriye ve Tarsus'ta bulunanlarla ve "Tell El Yuhudyan Stili"nde olanlar ise Suriye, Filistin , Mısır ve Anadolu'da (Antakya'da) bulunan buluntularla benzerdir. Bu da gösteriyor ki Kaleburnu köyü o dönemlerde adı geçen ülkelerle ilişki içindeydi.

Geç Tunç Devri'nden (MÖ 1625-1050) itibaren inşa edilen mezarların , Geometrik dönemden itibaren abidevi bir şekilde yapılmaya başlanması, daha ziyade Suriye kültür çevreleriyle temas içinde olan Eteocyprian geleneğe bağlanmıştır. Bu nedenle gerek sarayların gerekse kral mezarlarının yapılmış olması Eteocyprianlar'ın yeniden doğuşuna ve bir gelişme içine girişlerine bağlanmak istenmiştir. Bu nüfusa daha sonraları Grek ve Mısır unsurları da eklenmiştir.

Kaleburnu'nda Helenistik, Roma ve özellikle de Orta Çağ'a ait Skrafitto tekniğiyle yapılmış çanak-çömlek kırıntılarına da rastlanmıştır. Bu da köyün çeşitli kültür çevrelerine girip çıktığını göstermektedir.

4.1.1.2.1 Nüfus:

Kaleburnu, Yeni İskele ilçesine bağlı bir köydür. Köyün, geçmişten günümüze kadarki nüfusuyla ilgili elde ettiğimiz veriler, nüfusun günümüze kadar büyük oranda azaldığını göstermektedir.

Osmanlı döneminde Kıbrıs'taki ilk nüfus sayımı *1246(1831)*'de yapıldı. Dört defter esas alındı. 10605 numaralı deftere Müslümanlar; 1521, 5367 ve 10669 numaralı diğer üç deftere ise gayri müslimler kaydedildi. Nüfus sayımını Halil Efendi yaptı. Defterler Lefkoşa kadısı Hayali Mustafa Bin El Hac İbrahim Efendi tarafından mühürlenmiştir.[171]

1831 tarihli Kıbrıs nüfus defterlerine göre; Dipkarpaz'a bağlı bir köy olan Kaleburnu'nun nüfusu 83'tü ve tamamı Türkler'den oluşuyordu. Merkez Dipkarpaz'da ise 182 kişi yaşıyordu ve tamamı gayrı müslimdi.[172]

---

[171] Komisyon, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs,* TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü , Ankara 2000, s.63.

[172] A.g.e., s.102.

İngiliz döneminde 4 Nisan 1881'de yapılan nüfus sayımına göre ise Mağusa Kazası'na bağlı Karpaz nahiyesinin nüfus durumu şöyleydi:

Müslim: 3470

Ortodoks: 8710

Katolik: 17

Anglikan:4 [173]

Araştırmacı Ronald C. Jennings, 1571-1640 yılları arasında Kıbrıs'taki nüfusun tespitini yapmıştır . Buna göre Karpaz'da 1604'te 2012, 1606'da 2024, 1607'de 2007, 1611'de ve 1623'te 10805 , 1642'de 838 ve 1643'te 894 tane gayri müslim yaşıyordu.[174]

1745 ve 1750 tarihlerinde Kıbrıs'a iki kez gelen Alexandre Dummond, Kıbrıs genelindeki Osmanlı nüfusunun 150 bin, Hristiyan nüfusun da 50 bin olduğunu yazmıştır. Ancak zaman içinde değişik nedenlerle bu oran yeniden değişmiş ve Ortodoks Hristiyan nüfus yeniden çoğunluk konumuna geçmiştir.[175]

Kaleburnu'nda da tüm Kıbrıs'ta olduğu gibi nüfusta böyle iniş-çıkışlar yaşanmıştır. Bu dalgalanmaların yaşandığı yıllardan biri de 1926'dır. 1926 yılındaki göçe Kaleburnu'ndan da birçok insan katılmıştır. Bu göçün gerekçesi Lozan Antlaşması'na dayanmaktaydı.

Anılan antlaşmanın Kıbrıs'la ilgili maddelerinden biri olan 21. maddesinde şöyle denmekteydi: "5 Kasım 1914 tarihinde (yani adanın İngiltere tarafından ilhak olduğu günde) Kıbrıs'ta oturan Türk tebası, mahalli kanunun tayin ettiği şartlar dairesinde İngiliz tabiyetine sahip ve bu yüzden Türk tabiyetini kaybetmiş olacaklardır. Bununla beraber işbu muahedenamenin meriyet mevkiine (anlaşmanın

---

[173] Haşmet M. Gürkan, *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta,* Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1996, s.33.

[174] Ronald C.Jennings, *Chiristians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World, 1571 -1640,* Newyork University Press, Newyork and London 1993 , s.199.

[175] Tuncer Bağışkan, " Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma" *Halkbilimi* ,yıl 14, sayı.48., Aralık-Ocak 2000, s.28.

yürürlüğe) girdiği günden itibaren iki yıllık bir müddet zarfında Türk tabiyetinde kalmakta serbest olacaklardır, bu takdirde bu haklarını kullandıkları tarihi takip eden on iki ay zarfında Kıbrıs adasnı terk etmeye mecbur olacaklardır."[176] Bunun üzerine yedi-sekiz bin Kıbrıslı Türk'ün adayı terk ettiği tahmin edilmektedir.[177]

Hasan Şah, Kaleburnu'ndan da beş yüz civarında insan gittiğini belirtiyor (Şah,H. 2006).Bunların içerisinde Söz gazetesinin sahibi ve aslen Kaleburnulu olan Mehmet R. Özoran da vardı. Ayrıca; göç edenler arasında Sultan Rezvan , Meryem Nafi, Meryem Hasan, Mehmet Çavuş, İbrahim Kaçar v.s. gibi kişiler ve aileleri de sayılmaktadır (Sükan,R. 2006).

Kaleburnu nüfusu böylece ilk büyük düşüşünü 1926'da yaşamış oldu. 1950'li yıllarda da işsizlikten dolayı İngiltere'nin verdiği serbest dolaşım hakkından yararlanan Kaleburnulular'ın birçoğu buraya yerleşmiş ve daha sonra az bir kısmı geri gelmiştir.

11 Aralık 1960'ta yapılan nüfus sayımında Kaleburnu'nun nüfusu ; 836'ydı.[178], 1983 yılında yapılan nüfus sayımında ise bu sayı 543'e düşmüştür (Gül, S. 2006).

Bugün ise köyde yaşayan insan sayısı 350 civarındadır. İşsiz ve evsiz gençler köyü terk etmeye devam etmektedir (Özören, E. 2007).

4.1.1.2.2 İdari Düzen:

Kaleburnun'da nüfusa paralel olarak çeşitli kurumlar da azalmaya ve kapanmaya başladı. 1950'li yıllara kadar köyde bulunan idari birimler ve sosyal hizmetleri yerine getiren çeşitli kişiler ve kurumlar şunlardı:

- Desteban

---

[176] Haşmet M. Gürkan, *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta,* Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1996, s.90.

[177] A.g.e, s.21.

[178] Komisyon, *Kıbrıs Coğrafyası ve Tarihi* ,Türk Maarif Müdürlüğü Yayınları, Lefkoşa 1962, s.16.

NEAR EAST LIBRARY 1988 - LEFKOŞA

- Muhtarlık[179]
- Polis Karakolu (İstasyonu)
- Sinema
- Marangoz
- Kunduracı
- Demirci
- Berber
- Bakkal
- Kooperatif (Denker, R.2006).
- Misafirhane
- İlkokul
- Ortaokul[180]
- Köy Kadın Kursu (Bkz.Resim21)
- Taş Ocağı
- Altı tane kahvehane
- Yorgancı (Özören,E. 2006).
- Vergi memuru
- Kasap
- Orman memuru (Ormancı)
- Tuz memuru (Tuzcu)

---

[179] Kıbrıs'ta muhtarlık teşkilatı, ilk kez 21 Rebi'ül- evvel 1255 tarihinde kurulmuştur. (Miladi olarak 1914). (Bkz. Kemal Çiçek, " Kıbrıs'ta Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu", *Kıbrıs'tan Lefkoşa'ya Osmanlı Dünyasında Siyaset, Adalet ve Raiyyet,* Derya Kitabevi, Trabzon 1998, s. 268). Belki de Kaleburnu'ndaki muhtarlığın kuruluşunun tarihi de 1255'tir.

[180] Çeşitli dönemlerde açılıp kapandı.

1974 yılından sonra birçok kurum kapatıldı. Bugün köyde şunlar vardır:

- Muhtarlık[181]
- Desteban
- Sağlık Ocağı[182]
- Sinekçi
- Bakkal (Gül, S. 2006).
- İlkokul[183]
- Kahvehane
- Berber
- Kooperatif Bankası

4.1.2 EKONOMİK YAPI

4.1.2.1 TARIM :

Tarım, köyde yaşayan insanların en önemli geçim kaynaklarından birisidir. Toprak, köylülerin yaşam kaynağı, biricik dostudur...Umutlarının yeşerdiği, yüreklerinin birleştiği bir emek meydanıdır.

Kaleburnu köyü için de tarımın önemi büyüktü. 1962 yılına gelindiğinde, köyün mevcut on beş bin dönüm kadar arazisinin on bin dönümünün işlendiği

---

[181] Kaynak kişimizin hatırlayabildiği en eski muhtarın, muhtarlık yaptığı tarih;1923'tür .O günden günümüze kadar en az sekiz yıl görevde kalmış muhtarlar şunlardır:

1. Şevket Yakup
2. Mehmet Hacı Mustafa
3. Mustafa Zeki Gomidi
4. Musa Zorba
5. Mevlit Gül
6. Hüseyin Boylu
7. Süleyman Gül (Sükan, R.2006).

[182] Sağlık ocağı vardır ama köye düzenli olarak doktor gelmiyor (Gül, S. 2006).

[183] İlkokul vardır ama kapalıdır. Öğrenciler, Ziyamet İlkokulu'nda eğitim görmektedir.

saptanmıştır. Geriye kalanın iki bin dönümü otlak, üç bin dönümü de ormandı.[184] Kaleburnu'nda en fazla ekilen tarım ürünleri; arpa, buğday, yulaf, burçak, mercimek, tütün, pamuk ve susamdı (Sükan, R. 2006; Elkovan,A.2006; Tansu 2006). Arpa, buğday ve burçak önce orakla biçilir (Bkz. Resim 22), sonra da harmanda, rüzgar yönünde *"yaba"* ile savrularak, gövde ve yapraklarından ayrılırdı (Bkz.Resim 23). Arpa ve burçak hayvanlara yedirilirdi. Buğdayın[185] biçilen başaklarına *"şervanya"* denirdi. Bu başaklar tokuçla dövüldükten sonra tarladan köye getirilir, kaynatılır, bulgur haline getirilirdi. Ardından bulgur, *el değirmeninde*[186] (Bkz.Resim 24) öğütülür, öğütüldükten sonra kaynatılır, pilav yapılırdı (Sükan, R. 2006). Buğdayı, un haline getirip ekmek yapmak için köyde üç adet bulunan un değirmenlerinden yararlanılırdı. Bu değirmenler, *" liharga"* denilen yuvarlak, kocaman bir taştan oluşurdu. Liharganın uzun bir kolu vardı ve bu kolu katırlar çekerdi (Bkz. Resim 25).

Ekilecek tohumluk buğdaylar, *"sterna"* denilen havara kuyulara konularak depolanırdı. Bu kuyular suyu geçirmezdi. Böylece bir seneden diğer seneye kadar buğdaylar korunmuş olurdu. Bunların her biri beş yüz kile[187] buğday alırdı. Günlük kullanılacak buğdaylar ise *"bilini"* denilen çamurdan yapılmış testilerin içine konurdu.[188]

Pamuk:

1960' lı yıllarda, pamuk ekimi Kıbrıs'ta azalmaya başladı; çünkü; pamuk yazın fazla sıcaklık ve bol su isteyen bir bitkidir. Kıbrıs'taki sıcaklık, pamuğun yetişmesi

---

[184]Kutlu Adalı, *Köy Raporları,* Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961, s.55.

[185]Kıbrıs' ta yetiştirilen buğday cinslerinin hemen hepsi 'Triticum Durum' cinsindendir. (Bkz. Komisyon, *Kıbrıs Coğrafyası ve Tarihi,* Türk Maarif Müdürlüğü Yayıları, Lefkoşa 1962, s.8.)

[186] El Değirmeni: Üst üste oturtulmuş, yuvarlak ve büyük iki taştan oluşur. Üstteki taşın üstünde, ürünleri ezmeye yarayan tahtadan yapılmış bir kolu vardır. Kaleburnulular, el değirmenine *"şoromili"* veya *"sabırtaşı"* derlerdi (Denker, T. 2006).

[187]Kile: Genellikle tahıl ölçmekte kullanılan bir ölçek.

[188] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* Yıl 14, Sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.44.

için yeterliyse de su azlığı bu üretime darbe vurur. Ayrıca pamuk, kuvvetli topraklardan hoşlanır ve fazla işçilik ister. Kıbrıs'ta yetiştirilen pamuğun kalitesi de düşük olduğu için pazar bulmada zorluklar yaşanır. Bu yıllarda pamuğun en fazla yetiştirildiği bölgeler, Karpaz Yarımadası ve Mesarya'nın batı kesimiydi. Pamuk, Karpaz Yarımadası'nda nemli topraklara ekildiği için sulanmazdı. Dışarıya ihraç edilmezdi.[189] Karpaz bölgesinde pamuğun yetiştiği köylerden birisi de Kaleburnu'ydu. Köylüler, pamuğun bir kısmını dokumacılıkta kullanmak üzere kendilerine ayırırken, önemli bir kısmını da satarlardı (Denker, T. 2006).

Susam:

Susam da 1960-62 yılları arasında bütün Kıbrıs' ta birkaç dönümlük araziye dağılmıştı. En fazla Baf'ın kıyı ovalarında ve Karpaz' da ekilmekteydi.[190] Kaleburnu' nda da epey miktarda susama rastlanıyordu.

Tütün:

"Bitki Örtüsü" kısmında da belirttiğimiz gibi köyün önemli diğer bir tarım ürünü de tütündür. Bu önemini, eskiden olduğu gibi bugün de sürdürmektedir. Kıbrıs'ta antik devirlerden beri tütün bitkisinin yetiştiği söyleniyorsa da ekonomik amaç veya özel ihtiyacı karşılamak için resmen yetiştirilmeye başlanışı Osmanlı devrinde oluyor; ama Osmanlı Devleti'nin tütün içmeyi ve ekmeyi engelleyici yasaları yüzünden, tütün yetiştiriciliği dönem dönem aksamış, tütün ziraatı ve tütün sanayi istenen düzeye ulaşamamıştır.[191] İngiliz döneminde de özellikle 1886-91 yılları arasında tütün yetiştiriciliği için çalışmalar başlatılmıştır. Tütün ziraatı ile ilgili deneyler yıllarca sürüp gitse de tutarlı bir başarı ancak 1912 yılında elde edilmiştir. 1926-27 yıllarında *"Latakia"* cinsi tütün ekimi, adanın çeşitli yerlerinde yapılmaya

---

[189] Komisyon, *Kıbrıs Coğrafyası ve Tarihi,* Türk Maarif Müdürlüğü, Lefkoşa 1962, s.18.

[190] A.g.e., s.18.

[191] Servet Sami Dedeçay, *Kıbrıs' ta Tütün Ziraatı, Tütün Ticareti ve Tütün Sanayi,* Kıbrıs Postası Basımevi, Mağusa 1983, s.14.

başlandı. 1928 yılında bu cinse ek olarak "*sarı yaprak*" cinsi tütün ekiminde de önemli bir artış görüldü. 1933 yılında "*Virginia*" tütününün yetiştirilmesi ve bakımı için yapılan ilk deneylerin sonuçları başarılı oldu. I. Dünya Savaşı yıllarında Karpaz bölgesinde de tütün ekilmeye başlandı. Zaman zaman sekteye uğrasa da günümüze kadar tütün ekimi devam etmiştir.[192]

1974 yılından önce Kaleburnu'nda üç yüz dönümlük arazi, tütün ekimine ayrılmıştı. 1979 yılında ise bu üç yüz dönüm, yedi yüz dönüme çıkmıştır.[193]

1974-77 yılları arasında Kuzey Kıbrıs tütünü, yabancı şirketler aracılığıyla ABD ve Lübnan'a satıldı. 1978' den itibaren ise satılamaz duruma geldi, kalitesizleşti.

1974' ten önce Kaleburnu'nda tütünün ekilip toplanması sırasında şöyle bir süreç takip edilmekteydi:

Öncelikle erkekler öküzle çift sürüp, tarlada çizgiler/bölmeler açarlardı. Sonra her çizgiye üç tane kadın yerleştirilirdi. Birinci kadın çizginin ortasına damla damla su döker, ikincisi damlaların ıslattığı bölgeye tütün fidanları eker, üçüncü kadın ise güneşten korumak amacıyla fidanların üstünü toprakla örterdi (Denker, T. 2007).

Tütünler haziranda ekilir, temmuzda büyürdü. Bu ayda "*Alanya*" denilen dikenli otların tütüne zarar vermemesi için tütünün etrafı temizlenirdi. Bugün de aynı işlemler yapılmaktadır. Temmuz'un ortasında veya ağustosun başında tütünler sararır. İyice sarardıktan sonra yaprak yaprak kesilir ve imece ile köylüler tarafından evlere taşınır (Özören, G. 2007). Tütünler eve getirildikten sonra, tütün iğneleriyle yaprağın ön yüzünün orta damarının bir iki cm aşağısından iplere dizilir.[194] Tütünler, hava sıcaklığının yüksek olduğu günlerde gölgede üç-dört gün soldurulur. Bu şekilde, düşük sıcaklık ortamında suyun bir miktarı uçurulur. Bunun sonucunda kurutma işlemi kolaylaşır.[195]

---

[192] Komisyon,*Kıbrıs Coğrafyası ve Tarihi,* Türk Maarif Müdürlüğü Yayınları, Lefkoşa 1962, s.17.

[193] Servet Sami Dedeçay, *Kıbrıs' ta Tütün Ziraatı, Tütün Ticareti ve Tütün Sanayi,* Kıbrıs Postası Basımevi, Mağusa 1983, s.24-25.

[194] Kuntay Vurana, "Tütün Yetiştiriciliği", *Erenköy' ün Sesi,* Haziran 2003, s.10.

[195] A.g.e, s.10.

Kaleburnulular genelde *"ızgara usulü"* kurutma yaparlar. Evin bahçesine, yerden elli altmış cm yükseklikte karşılıklı direkler koyarlar ve bu direklere tel geçirirler. Tütün dizileri bu tellerin üzerine sıralanır ve kurumaya bırakılır. Kuruyunca eve alınır.[196]

Tütünlerin üzerinde bulunduğu yaklaşık iki yüz kadar tel/kamış, üst üste, köylülerin tabiriyle "balalar" halinde sıralanır ve üzerlerine çiğ düşmesi için dışarıya çıkarılır (Denker, T. 2007). Tütünlerin yumuşak olmalarını sağlamak ve kuruyan yaprakların ufalanmasını engellemek için üzerlerine çiğ düşmesi istenir. Tütünler çiğlendikten sonra satışa hazır hale gelir (Sükan, M. 2006). Yeni Erenköy'de bulunan Tütün Fabrikası'ndaki görevliler Kaleburnu'na gelir. Evleri dolaşarak alacağı tütünleri seçer ve fabrikaya götürür. Kasım ve aralık aylarında da tütün satışa çıkarılır. Özellikle Belçika'ya ihraç edilir.

Zeytin, harnıp (harup), incir ve mısır inciri (babutsa) ise köyde doğal olarak yetişir. Zeytinden yağ çıkarılır. Zeytinyağı ve harnıp eskiden olduğu gibi bugün de satılır, ama köylüler harnıpların (keçiboynuzu) bir kısmını kendilerine ayırıp pekmez yaparlar.[197]

Bugün Kaleburnu'nda domates, salatalık, cehennem topuzu ve üzüm yetiştiriliyor (Şah, H. 2007).

1879 yılında Kaleburnu'na gelen bir İngiliz gezgin köyde bol miktarda enginar ve eşekdikeni gördüğünü anılarında yazar.[198] Bugün köyde bir ya da iki evde enginar yetiştirilir.

1930 yılında Kaleburnu köylülerinden birkaçı köylerinde meyve bahçesi kurmak istemiş ama çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. 27 Şubat 1930 tarihli Söz gazetesinde şöyle bir yazıya rastlıyoruz:

---

[196] Kurutmanın süresine ana damar ve yaprak rengine bakılarak karar verilir. Ana damar kahverengi , yapraklar sarımtrak olunca kurutmaya son verilir (A.g.e, s.10).

[197] Pekmezin yapılışına harup bitkisinin özellikleri anlatılırken değinilmiştir.

[198] Sir Samuel Baker, *Cyprus As I Saw İt İn 1879,*Printed in the United Kingdom by Ligtning Source UK Ltd, Virginia, ?, s.76.

"Kaleburnulu Emirzade Mehmet namında çalışkan bir genç mühim masraflara katlanarak bir meyve bahçesi tesis etmek istemiştir. Bu arzusunu geçen ağustosta Ziraat Müdürlüğü'ne bildirmiş ve bu hususta kendisine delalette bulunulmasını rica etmiştir."[199]

Makalenin devamında Ziraat İdaresi'nin önce bunu kabul ettiği sonra ise yardım etmediği belirtiliyor.Ziraat memuru Yalusa'da bulunuyor ve Kaleburnu ile Kuruova'ya üç ayda bir geliyordu. Ziraat Dairesi, Türk köyleriyle pek ilgilenmemiştir.

1962 yılında da köylüler büyük bir sıkıntı yaşamışlardır. Bu yıl köyde büyük bir yangın çıkmış ve ekinlerin hepsi yanmıştır. Köylü buna çok üzülmüş, tohum ile libazmanın[200]parasız olmasını, tarla yollarının tamir edilip, bazı yerlerine köprüler yapılmasını ve Ziraat Dairesi'nin 1956'da yaptırdığı bağlamaların acilen tamir edilmesini istemiştir.[201]

1960'lı yıllarda köyde Çiftçiler Birliği'nin şubesi de bulunmaktaydı.

Köylüler, ürünlerini yetiştirmek için eskiden gübreyi kendileri elde etmeye çalışırlardı. Günümüzde kullanılan azot gübresini bulamayınca hayvan gübresine yönelirlerdi. İlginç bir yöntemle gübre elde ederlerdi:

Önce dikenlerle çevrilmiş bir mandra[202] kurarlardı. İçine de koyun, keçi ve inekleri koyarlardı. Hayvanlar, mandranın içerisine dışkılarını bırakırlardı. Daha sonra köylüler mandrayı bozup başka bir yerde yeniden kurarlardı. Hayvanlar dışkılarını buraya da bırakırlardı. Üç dört kez tekrarlanan bu işlemin ardından, mandra tamamen bozulur ve geriye hayvan gübreleriyle dolu geniş bir alan kalırdı. Buraya da çeşitli ekinler ekilir ve iyi bir verim elde edilirdi (Elkovan, A.2007). Bu

---

[199] Karpaz'lı, "Karpaz'dan", *Söz,* 27 Şubat 1931, s.6.

[200] Libazma: Kimyasal gübre.

[201] Kutlu Adalı, *Köy Raporları,* Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961, s.55.

[202] Mandra: Koyun, keçi gibi süt veren hayvanların barındırıldığı, süt ve süt ürünlerinin elde edildiği yer.

elde edilen gübreler sütü korumak amacıyla da kullanılırdı. Hayvanlardan sağılan süt, mayalandıktan sonra bir kabın içerisine konur ve ağzı sıkıca kapatılırdı. Ardından kap sıcak gübrenin içine yerleştirilirdi. Gübrenin içerisindeki süt, kışın buharlaşıp yoğurt halini alırdı.

Köylüler, çiftçiliği günümüzde daha rahat bir şekilde sürdürmektedir. Artık modern aletler ortaya çıkmıştır. Gübre ve yemler de hazır olarak alınabilmektedir.

Su :

Gastro Mağarası'nın doğusundaki vadide Ay Anna[203] mevkiinde içinden sürekli su akan bir su tüneli vardı. Köylüler bu tünelin suyundan yararlanmak için iki tane kuyu kazmışlardı (Özören,E. 2006).Bu tünele ***"Ay Anna (Ayazma) Su Tüneli "*** veya ***"Zorlu Su"*** denilmektedir. Tünele gitmek için Gastro Mağarası'nın önünden geçilir. Eskiden genç kızlar Ay Anna'ya testiyle su doldurmaya giderlerdi. Oğlanlar da bu sırada onları görüp beğenirdi. Bu yüzden yakın geçmişimizde buraya "Aşıklar Yolu" denmekteydi (Özören E.2006; Sükan, R.2006). Köyün tek tatlı su kuyuları burada bulunurdu. Testiler yanında tulumbalarla da bu kuyulardan su çekilirdi (Elkovan, A.2006).

1960 yılında köyün sulama suyu olmadığı için köyde artezyen[204] denemesi yapılması istendi. Bunun için yapılan müracaatlara karşılık olarak bunların peşin para yatırıldığı zaman değerlendirilmeye alınacağı söylendi. Köylü bu yıllarda yeraltı sularından yararlanmak istiyor; ama bu konuda gereken ilgiyi göremiyordu.[205] 1958 yılında evlere borularla su dağıtıldı (Özören, E. 2007).

---

[203] Buraya "Ay Anna" adının verilmesinin sebebi; burada bulunan harabe kilisenin Meryem Ana'nın annesi Ay Anna'ya adanmasıdır (Elibol 2004; Sükan, R.2006).

[204] Artezyen : Toprağı burgu ile delerek açılan ve suyu yükseğe fışkırtan kaynak. Artezyen kuyusu da denir.

[205] Kutlu Adalı, *Köy Raporları,* Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1962, s.55.

4.1.2.2 HAYVANCILIK:

Tarım ve hayvancılık birbirini tamamlayan faaliyetlerdir. Hayvan gübresinden yararlanılarak çeşitli ürünlerin yetişmesi sağlanır. Eskiden öküzden yararlanılarak tarla sürülürdü. Bunlara paralel olarak hayvanlar için de tarım ürünlerinden yararlanılırdı. Burçak, arpa gibi bazı ürünler hayvanlara yedirilir ve onların beslenmesi sağlanırdı.

1960'lı yıllarda Kıbrıs'ta büyükbaş hayvancılığın en fazla görüldüğü yerler Baf ve Karpaz'ın doğu bölgeleriydi.[206] Kaleburnu'nda en fazla bulunan büyükbaş hayvan inekti. Bunların daha çok gücünden yararlanılırdı. İnekler, sabanı çekerek yani çift sürerek tarlanın sürülmesine yardım ederdi. 19. yy'da da Kaleburnu'nda inek vardı. Ama insanlar hayvancılık konusunda bilinçli değillerdi.İneklere kök ve kuru ot yediririlerdi veya arpa samanı ile biraz yem verirlerdi.[207] Kaleburnu'nda ineklerin ayakları nallanırdı. İnek çift tırnaklı olduğu için ayağına iki parça nal takılırdı. Tırnağın ortası boş bırakılırdı (Şah, H. 2007). İneklere nal takılmasının sebebi; onların taşlara takılmadan, rahatça yürüyebilmelerini sağlamaktı. Tosunlar da halkın önemli gelir kaynaklarındandı. Tosunların sütünden, kaymağından ve derisinden yararlanılırdı. Bunlar, inatçı hayvanlar oldukları için burunlarına halka takılırdı. İnsanlar, bu halka sayesinde tosunları yanlarına rahatça çekebilirdi. Tosun, sahibinin yanına gitmezse burnu acırdı (Elkovan, A.2007).

Bugün köyde inek ve tosun sayısında bir azalma görülür. Halk, bakımı daha kolay olan küçükbaş hayvancılığa yönelmiştir.

1974 öncesinde Kaleburnu'nda önemli oranda küçükbaş hayvancılık yapılmaktaydı. Özellikle koyun ve keçi beslenmekteydi. Bugün de köyde en fazla beslenen hayvanlar bunlardır. Bunların etinden ve sütünden yararlanılır. Ayrıca koyunun yününden de yararlanılır.

---

[206] Komisyon, *Kıbrıs Coğrafyası ve Tarihi,* Türk Maarif MüdürlüğüYayınları, Lefkoşa 1962, s. 21.

[207] Sir Samuel Baker, *Cyprus As I Saw It In 1879,* Printed in the UK by Lightning Source UK Ltd. Virginia,?, s.76.

Devecilik:

Kaleburnu'nda 20.yy'ın ortalarına kadar devecilik revaçta olan bir meslekti. Yağ ve pirinç varilleri (Elkovan, A. 2006), zeytinler, buğday demetleri ve kömürler (Sükan, R. 2006) develerle taşınırdı. Deve ile yapılan ticaretten iyi para kazanılırdı. Devesi olan erkeklere " Ali Efendi'nin[208] gızıyla evlenin artık" denilerek espri yapılırdı (Elkovan,A. 2006). Deve belli iklim, toprak ve nem şartlarında yaşayabilen bir hayvan olmakla beraber en soğuk steplere olduğu kadar en sıcak çöllere de uyum sağlayabilen bir hayvandır. Çölün elli dereceyi aşan sıcağına tahammül ettiği gibi stebin ve yaylanın sıfırın altına inen soğuklarına da dayanır. Yalnız rutubete karşı dayanıksızdır.[209] Kaleburnu'nun iklimi develerin yaşamasına uygundu. Köylüler erkek deveye " peşenk" dişi deveye de " deve" derlerdi (Elkovan, A. 2006). Ayrıca erkek deveye Rumca ***" gamilo"***, dişi deveye de ***" gamila"*** derlerdi (Şah, H. 2006).

Develer yüklenirken öncelikle yuları aşağıya asılırdı. Deve, sallana sallana önce ön ayaklarını dizlerinden kırarak çökmeye başlardı. Ardından tümüyle çöker ve yük, üzerine yüklenirdi.[210] Develerin üzerinde iki yana sarkan heybeleri vardı.Taşınacak olan şeyler heybelere yerleştirilirdi. Bunlara ***"Yisaçin"*** derlerdi (Sesli, O.2006).

Develere Takılan Süsler:

Devenin yularının üstüne renkli kumaş parçaları konulurdu. Kırmızı, yeşil, mavi, sarı gibi canlı renklerdeki bezler tercih edilirdi (Şah, H. 2006.). Bu bezlerin bazıları fiyonk gibi bağlanır ve üzerlerine nazar boncukları takılırdı. Deveye takılan en önemli aksesuar çandı. Bu çanlara ***"Basari"*** veya ***"Gambanella"*** denirdi (Şah, H. 2006; Sesli,O. 2006). Büyük çanlar "***Büyük Gambanella***", küçük çanlar ise ***"Küçük Gambanella"*** adını alırdı. Dişi develere küçük çanlar , büyük develere büyük çanlar takılırdı (Sesli,O. 2006).

---

[208] Ali Efendi Hüseyin Babaliki , köyün en zengin kişilerinden biriydi.

[209] Hilmi Dulkadir, *İçel'de Son Yörükler,* İçel Valiliği Yayınları, Mersin 1997, s.101.

[210] A.g.e, s. 122.

Kaleburnulu eski bir deveci olan Osman Sesli'nin anlattığına göre; deveci uykusu olduğu zaman devenin üzerine binerdi. Düşmesin diye de ayağını devenin iki yanında sallanan heybelerin üstüne koyar ve devenin omzuna yatıp uyurdu. Dişi devenin kaçmaya çalışması durumunda üzerindeki çanın çıkardığı seslerden dolayı erkek deve onun kaçtığını anlar ve onu kovalayıp yakalardı (Sesli, O.2006). Çanlar, kaba aleminyumdan yapıldığında güzel çalmazdı, ince aleminyumdan yapıldığında ise güzel bir ses çıkarırdı.

Devecilerin yanlarından ayırmadıkları bir boruları da vardı. Bu on veya on iki inç büyüklüğünde, deniz kabuğu veya geyik boynuzundan yapılmış bir boruydu. Deveciler, bir köyden uzaklaşınca veya köye yaklaşınca belli bir mesafeden bu boruyu çalarak, geliş ve gidişlerini haber verirlerdi.[211] Kaleburnu'nun devecileri de borularını Kuruova'da[212] çalmaya başlar, Kaleburnu'ndaki hanımları da onları duyar ve geldiklerini anlarlardı (Şah, H. 2006).

Türkiye'de deveyi süsleyene *"Havutçu"* denir. Süslerken zil, çan, nazar boncuğu vs. kullanılır. Çuvaldızı iyi olan ustanın deseni herkes tarafından tanınır. Havutçuluk bugün çok azalmıştır.[213]

Hayatta olan deveci ve köylülerin belirttiğine göre; Kaleburnu'nda deve güreşleri düzenlenmezdi. Zaman zaman dişi ve erkek deve, çiftleşme maksadıyla güreşirdi. Dişi deve hamile olduğu zaman bunu sahibinden de önce erkek deve anlardı (Sesli, O. 2006). Köylülerin inanışına göre attan veya eşekten düşen insanlar sakatlanır, hatta ölebilirdi ama deveden düşene bir şey olmazdı; çünkü, deve mübarek bir hayvandı.

Kaleburnu' nun en ünlü devecileri Osman Sesli, Musalli ve Hüseyin Şardu' ydu (Denker, T. 2006). Deveci Musalli' nin evinin duvarında küçük taş parçalarının duvara yapıştırılmasıyla oluşmuş bir deve resmi bugün dahi durmaktadır (Bkz.

---

[211] Altay Sayıl, "Kıbrıs' ta Yok Olan Hayvanlardan Deve ", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi,* cilt 1, sayı 1, 1995, s.59.

[212] Kuruova: Eski ismi "Korovya" olan köy, Kaleburnu' na yaklaşık beş km uzaklıkta bulunan bir yerleşim birimidir.

[213] TRT 2, "El Yapımı", *Kısa Belgesel,* Saat 20:00.

Resim 26). Bu devecilerden bugün hayatta kalan tek kişi, görüşme yaptığımız Osman Sesli' dir.

Develerin, Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethedildiği 1571 yılından önce de Kıbrıs'ta bulundukları söylenir. Bu develer "Hecin" cinsindendi. Bunlar tek hörgüçlü, iyi koşan, evcil ve anavatanı Afrika olan develerdi.[214] Osmanlı, İngiliz ve Cumhuriyet devirlerinde çok sayıda bulunan bu develer, 1974 sonrasında sayıları az da olsa bulunabiliyordu. Şimdi ise soyları tükenmiştir.

Kıbrıs'ta motorlu araç sayısının artmasıyla deveciler taşımacılıktaki önemlerini yitirdiler ve 1940'lı yıllardan itibaren ellerindeki develeri satmaya başladılar. Develerin alıcıları, etinden pastırma yapan kasaplarla o yıllarda Kıbrıs' a gelen Araplardı. Hecin tipi develer, Kıbrıs'ın bir ada olmasından ötürü başka deve cinsleriyle çiftleşemediler ve safkan olarak kaldılar. Bu yüzden Araplar, Kıbrıs'a gelip eşek ve katırlarla birlikte develeri de alıp, kendi ülkelerine götürdüler.[215] Kaleburnu'ndaki develerin ve devecilerin kaderi de Kıbrıs'taki devecilerin kaderi gibi olmuştur. Deve, bugün köyün otantik dokusunu tamamlayan anılarda ve bir, iki minyatürde yaşamaktadır. "Develeri ne güzel süslerlerdi a gızım, o ne heybetli hayvanıdı öyle..." sözleri Kaleburnulu yaşlıların torunlarına deveyle ilgili anlattıkları anıların en güzel, en kısa ifadesi olmuştur...

Develerin yanında katır ve at da Kaleburnu köylülerinin en çok kullandıkları hayvanlardandı. Katırlar daha önce de bahsettiğimiz gibi liharga denen değirmeni çevirerek, öğütmeyi sağlardı. Atlar da köylülerin ulaşım araçlarından biriydi. Ayrıca zenginliği gösteren önemli bir semboldü. Zenginler atlarını bir güzel süsler, ihtişamlarına ihtişam katardı (Sükan, R. 2006). Köyün zenginlerinden Ali Efendi Hüseyin Babaliki Mağusa'ya, Yalusa'ya at ile giderdi (Denker,T.2006). Bazı çobanlar da keçileri gözetlemek için hızlı hayvanlar olan atların üzerinde gezinirdi.

---

[214] Altay Sayıl, "Kıbrıs' ta Yok Olan Hayvanlardan Deve ", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi,* cilt 1, sayı 1, 1995, s.56.

[215] A.g.e., s.60.

Eşek de önemli bir ulaşım aracıydı. Köylüler gidecekleri yer uzaksa, buraya eşeğe binerek giderlerdi. Şehre satılmaya götürülecek mallar eşekle taşınırdı. Kuyulardan su çekmek için de eşekten yararlanılırdı. Bu iş için oluşturulmuş odun dolapları vardı ve eşekler durmadan dolabı çevirirlerdi. Eşek sadece önünü görürdü, sağa sola bakamazdı; çevresini görüp, hırçınlaşmasın diye gözlerine hurma dalından örülmüş gözlükler takılırdı (Elkovan, A. 2006). "Gözünde at gözlüğü mü var " sözü bu olayı andırıyor. Bu deyim, insanların gözlerini kapatıp, gerçekleri göremediklerini anlatmak için kullanılır.

Eşeğe binmek için *"binek taşı"* kullanılırdı. Binek taşı yontulabilen kum taşından yontulmuş, eniyle boyu yaklaşık altmış cm, yüksekliği elli cm olan bir taştır. Köylü öncelikle hayvanı taşın yanına çekerdi. Kendi de taşın üzerine çıkardı. Bu durumda taş, hayvanın karın altı hizasında kalırdı. Kişi, sol ayağına ağırlık verip sağ ayağını hayvanın sırtına koyardı. Bu sırada hayvanın sırtındaki ısladır[216] veya semere tutunurdu. Bir aksilik olmadığı takdirde eşek hareket etmez ve sırtına rahatça binilirdi. İnişte ise kişi iki ayağını aynı tarafa geçirip yavaşça eşekten inerdi.[217]

Eşek ve katırlar, bağlandıkları tarlalardaki hasılı yiyip bitirince, yeni arpa yiyebilsinler diye ipleri uzatılırdı. Buna *"örtleme"* denirdi.[218]

Kaleburnu'nda arıcılık da yapılmaktaydı. Hatta arıcılıkla uğraşan ailelerden birisinin soyadı "Balcıoğlu"dur. Bugün birkaç aile bu uğraşı sürdürmeye devam eder.

Kaleburnu köylüleri *"fenni arıcılık"* ile işe başladı. Bu tür arıcılıkta arılar kovana değil, sepetin ya da köfünün içine konurdu. Arıların çıkardıkları ballar, *"estraktör"* denen bal çıkarma makinesiyle sepet veya köfünün içinden alınırdı (Elibol 2004). Bu aletin oluşturduğu hava basıncıyla bal, peteklerin içinden rahatlıkla alınır ve peteğin altta kalması sağlanırdı. Daha sonra bu petekler yeniden kullanılırdı. Elde edilen ballar satılıyordu. Fenni arıcılığın ardından *" kovan arıcılığı"* na geçildi.

---

[216] Isladır: Eşeğin üstünde bulunan bez parçasıdır. Yünden yapılır ve semer bunun üzerinden konur.

[217] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru,* ?, Mağusa 2000, s.32.

[218] A.g.e, s.113.

İpekböceği Yetiştiriciliği :

Eskiden Kıbrıs'ta ipekböceği yetiştirme ve alınan kozalardan ipek üretme yaygın bir uğraştı. Bu uğraş Kıbrıs'ta ekonominin bozuk olduğu dönemlerde köylüye, hatta kasabalıya hayli kazanç sağlamaktaydı. Üretilen ipek öncelikle Fransa ve İngiltere'ye satılmaktaydı.[219] Bener Hakkı Hakeri' nin, Maynard Owen Williams' ın Temmuz 1928' de, The National Geographic Magazine'de çıkan bir yazısından yaptığı alıntıda, Kıbrıs'ın ipek ve pamuğunun Ortaçağ'dan beri ünlü olduğu ve bu yazının yazıldığı dönemlerde Avrupa'da hala daha arandığı belirtilmektedir.[220] Marsilya Ticaret Odası belgeleri içinde yer alan ve 1740-1753 dönemini kapsayan konsolosluk raporlarında da bu konuda bilgi verildi. Bu belgelerden, ipeğin Kıbrıs için ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre, o yıllarda dışarıya başta ipek olmak üzere pamuk ve yün satılıp, çeşitli dokuma kumaşlar alınmış ve Kıbrıs lehine ortaya çıkan ticaret açığı da para ve diğer değişim araçlarının girişiyle dengelenmiştir. Fransa'nın Kıbrıs'tan ithal ettiği mallar arasında ipek birinci sırada yer almaktaydı.[221]

İpeğin üretildiği en önemli yerlerden bir tanesi de Karpaz bölgesiydi. Sir Samuel Baker, Gezgin Mariti' nin 1769'da yazdığı Viaggi Per 'Isola di Cipro (Kıbrıs Adasındaki Geziler) isimli kitabından yaptığı alıntıda, Karpaz ipeği ile ilgili şu bilgileri vermektedir: "Kıbrıs ipeğinin kalitesi, eğrilip bükülüp, iplik yapıldığı yere göre değişmektedir. Nitekim en iyisi, en beyazı Mağusa ve Karpaz' da üretilmektedir.[222]"

---

[219] Bener Hakkı Hakeri, *Dünden Bugüne Kıbrıs Tarihi' nde İlginç Olaylar,* Hakeri Yayınları, Lefkoşa 1991, s.48.

[220] A.g.e, s.53.

[221] Eyüp Özveren, "Marsilya Ticaret Odası Belgeleri' nde 19. yy Öncesi Kıbrıs", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi,* cilt 3, sayı 1, Kış 1997, s.19.

[222] Ahmet Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570- 1578),* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1994, s. 202.

Bener Hakkı Hakeri, David Cobham' ın"Excrepta Cypria" ismli eserinde, Michael de Vezin' den[223] ipek ile ilgili naklettiği bilgileri alıntılamıştır. Buna göre; 18.yy' ın son çeyreğinde Mağusa ve Karpaz' da ipek yoğun olarak üretilmekteydi.[224]

Karpaz bölgesinde ipek yetiştiren köylerden biri de Kaleburnu'ydu. İpekböceğinin yaşaması için dut ağaçları gerekir. 1833 tarihli Osmanlı Devleti' ne ait Temettuat Defteri' nde bu yılda Kaleburnu'nda otuz iki tane dut ağacının olduğu yazılıdır.[225] 1950'li yıllara kadar ipekböcekçiliği Kaleburnu ekonomisine önemli oranda katkı yaptı. O yıllardan sonra yavaş yavaş azalmaya başladı. Bugün hemen hemen hiç yapılmıyor. Kaleburnu hanımları ipekböceğinden elde ettikleri ipek iplikleriyle çeşitli dokumalar yaparlardı.

İpekböceğinden nasıl ipek üretiliyordu?

İpekböceğinin tohumları dış ülkelerden özellikle Fransa' dan ithal ediliyordu. Bu tohumlar buğday tanesi büyüklüğünde olurdu. Onlara ***"şinno"*** adı verilirdi (Elkovan,A.2006). İpekböceğinden ipek ipliği üretmek zahmetli bir işti. Bunun için şöyle bir süreç takip edilirdi:

Dut ağaçlarının yaprakları mart ayının ilk haftası genişleyip, yeşerirdi. İpekböceğinin tohumları da yeterli sıcaklığı bulduğunda bu dönemde açılırdı. Açılan ipekböceği kurtları bir sele içerisine yerleştirilir ve onlara dut yaprağı yedirilirdi. İyice irileştiklerinde , yani bir- bir buçuk cm civarında bir boya eriştiklerinde bir hasıra aktarılırlardı. Belli bir boya ulaşıp hasıra aktarılanlar daha çok dut yaprağı yemeğe başlarlardı. Aktarma üç günde tamamlanmak zorundaydı. Her pakette açılan

---

[223] Michael de Vezin, 1776' dan 1792' ye dek İngilizler' in Halep ve Kıbrıs Konsolosu olan Fransız asıllı birisiydi. Öldüğünde Larnaka' daki Lazarus Kilisesi'ne gömüldü. (Bkz. Bener Hakkı Hakeri, *Dünden Bugüne Kıbrıs Tarihi' nde İlginç Olaylar,* Hakeri Yayınları, Lefkoşa 1991, s.52).

[224] A.g.e, s.52.

[225] Komisyon, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs,* TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2000, s.153.

ve büyütülen ipekböcekleri bir kamış hasırı doldurmaya yeterlidir. Hasıra aktarılan böcekler (bücüler) gece gündüz yemeğe başlarlardı. Böceklerin güneş ışığı görmemelerine özen gösterilirdi. Güneş ışığından rahatsız olur, hastalanırlardı. Her şey olumlu olarak gelişirse böcekler hasıra konduktan elli gün sonra kozalarını örmeğe başlardı. Beş gün içinde kozaların tümü kapanmış olurdu. Bundan sonra ipekböcekleri bir müddet daha beslenirdi.

Böcekler, beslenme sırasında yedikleri otların üzerine " askı" adı verilen salyalarını bırakırlardı. Ertesi gün, salyaların etrafında koza örmeğe başlarlardı. Köylüler ortaya çıkan kozalara *" gozzak"* derlerdi. Beş-altı gün içerisinde tüm kozalar örüldükten sonra kaynatılırdı. Kaynama sonunda kozalar açılır ve uçlarından iplik çıkmaya başlardı. Köylüler, bu iplikleri alıp***"vulappi"***denilen bir düzenekle ***"ganni"***denilen bir kamışın üzerine sararlardı (Elkovan,A. 2006).

İstendiği zaman bu iplikler alınıp dokumalarda kullanılırdı.

Çobanlık

Kaleburnu'nda, daha önce de belirttiğimiz gibi, küçükbaş hayvan çobanlığı oldukça yaygındı. Özellikle koyun ve keçi beslenirdi.[226] Çobanlar hayvanlarını beklerken kaval çalardı.

Çobanların yanlarından ayırmadıkları bazı aletleri vardı. Bunlardan biri; ***"cibayi"*** dedikleri çengelli değnekti. Bununla hayvanları kovalayarak, ekinlere zarar vermelerini engellerlerdi. Bir diğeri "***dağarcık***"tı (Bkz. Resim 22). Dağarcık, deniz kabuklarıyla süslenirdi. Dağarcığa ***"sibiri"*** de derlerdi (Elkovan, A. 2006). Suyu soğuk tutan su kabakları da onlar için önemli araçlardandı. Su kabakları, şu işlemlerden sonra kullanışlı bir hale getirilirdi:

---

[226] 1961 yılında köyde çobanların iki bin kadar küçükbaş hayvan besledikleri saptanmıştır (Bkz. Kutlu Adalı, *Köy Raporları,* Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961, s.55).

Öncelikle kabağın gövdesinin uzun olan kısmı kesilip atılırdı. Diğer kısmı ise küçük cam parçalarıyla temizlenirdi. İyice temizlendikten sonra içini *"kara sakız"* ile kaplarlardı. Sakız, zamanla eriyip camın saydamlığına ulaşırdı. Sakızın en önemli özelliği soğutuculuğuydu. Su kabağının içine su, şarap vs. konurdu.

Çobanların, koyunların yünlerini kırpmada kullandıkları ***" koyun makası"*** da önemli araçlarındandı. Bu, demirden yapılmış, keskin ve büyük bir makastı. Koyun ve keçilerin yünlerini kırpmada kullanılırdı.

"Çobanın karısı ölmüş, haberi olmamış" diye bir deyim söyler atalar... Bu deyim, çobanlığın ne kadar zor ve zaman alıcı bir uğraş olduğunun acı ama gerçek bir ifadesidir...

Çoban derdini doğayla ve hayvanlarıyla paylaşıp kavalını yanık yanık çalar. Ona her üflediğinde birçok duyguyu aynı anda yaşar. Çobanlar yeri gelir bir masalın baş kahramanı olurlar, yeri gelir bir gezginin rehberi...

İngiliz döneminde tüm Kıbrıs'ta olduğu gibi Kaleburnu'nda da çobanlara bir ruhsat verilirdi. Çobanlık yapabilmek için devletten mutlaka ruhsat almak gerekirdi.Ruhsat alan çobanların kollarına kırmızı bir bez geçirilirdi. Bu, onların çoban olduğunu gösteren nişanlarıydı. Desteban gelip, onları soruşturduğunda bu bezi ona gösterirlerdi (Şah, H. 2006).

Çobanlar günlük kıyafetlerinin üzerinden, siyah ve kalın yünün dövülmesiyle yapılmış "kaboto"[227] dedikleri ağır bir ceket giyerlerdi. Bu ceket, onları kışın soğuktan korurdu.Bunun yanında ***" Çangar çizmesi"*** denen bir çizme giyerlerdi. Bu çizmeler deriden yapılmıştı ve dizlere kadar gelirdi. Altlarında onu sağlamlaştıran demir parçaları vardı.Çobanlar bunları uzun süre kullanırlardı.

Kaleburnu'nda çobanların içine süt sağdıkları toprak kaba ***"galeftira"*** veya ***"galestira"*** denirdi. Bu kaplar kendi içlerinde de çeşitli boylara ayrılırdı. Bunların en

[227] Herhalde bizim kabot dediğimiz bezdir.

küçük boyda olanlarına ***"gunella"***, orta büyüklükte olanlarına ***"vici"***, en büyüklerine de ***"gunna"*** adı verilirdi (Hürtürk, F.2006).

Çoban, koyun ve keçileri diğer çobanların hayvanlarıyla karışmasın diye onları damgalardı.[228]

En fazla kullanılan damgalar şunlardı:

(1) Hayvanın sağ kulağı dikey ve yatay olarak kesilirdi. Bu işarete ***"şistra gutsulli"*** adını verirlerdi (Elkovan, A.2006).

(2) Sol kulak dikey ve yatay olarak kesilirdi.

(3) Sağ kulak sadece yatay olarak kesilirdi.

(4) Sol kulak sadece yatay olarak kesilirdi.

(5) Sağ kulak katlanarak kesilirdi. Bu şekle ***"goka"*** derlerdi (Elkovan, H. 2006).

(6) Sol kulak katlanarak kesilirdi.

(7) Kulak katlanır, ortasına delik açılırdı. Bu damgaya da ***"driba"*** denirdi.

Bu tür damgalara Anadolu'daki yörüklerde de rastlanır. Örneğin; Elbeyli obalarındaki davarların hepsinin kendine özgü ve Kaleburnu'nda olduğu gibi yalnızca hayvanların kulaklarına yapılan çeşitli damgaları vardı. Bunlara ***"en"*** ismini verirlerdi;[229] Şahveli eni, Firizli eni vs...

Köyde az olmasına rağmen tavuk çobanlığı da yapılırdı. "Gannura" ismindeki hanımın yüzlerce tavuğu vardı. Bu kadın bazen tavukları, bazen de onlardan elde ettiği yumurtaları satarak geçimini sağlardı (Elkovan, A. 2006).

Bunun dışında birçok evde bir kümes içerisinde on, yirmi tavuğun beslendiği görülürdü.

Tavuklar yemek artıkları ve kepekle beslenirdi. Tavuk kümesinin yanında ve içinde su yalakları vardı. Bu yalaklara tavukların içmesi için su doldurulurdu.

---

[228] Damgalamaya bugün bile rastlanmaktadır.

[229] Ali Rıza Yalkın, *Cenup' ta Türkmen Oymakları 1*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s.23.

Haftada bir veya on günde bir yalaklar temizlenirdi (Sükan, M. 2006). Kara tavuk, çilli tavuk ve kahverengi olan tavuk cinsleri Kaleburnu'nda en fazla beslenen tavuklardı.

Çobanlık, Kıbrıs Türk köylüsünün yıllarca en önemli uğraşı olmuştur. Bu durum mısralarda da yerini almıştır. Larnakalı Mehmet Nazım Bey'in " Çal Ey Çoban" isimli şiirindeki şu mısralar buna bir örnektir:

Kavalınla güzel çoban neredesin nerede?
Senin gamlı nağmelerin şifadır derde
Gece tenha ufuklarda inliyor sesin
Bu figanla matemlere sanki ma'kessin[230]

Bugün Kaleburnu'nda koyun-keçi çobanlığı devam etmektedir. Birçok evde de tavuk beslenmektedir. Sadece sütünden yararlanılmak üzere beslenen çok az sayıda öküz vardır. Köyde eskisi kadar olmasa da eşek bulunmaktadır. At, katır ve deve ise bugün köyde hiç bulunmayan hayvanlardandır. Bu hayvanlar, Kıbrıs'ta en hızlı tükenmeyi 1950 ve 1960 yılları arasında yaşamıştır. İstatistiklere göre; 1950 yılında 8500 olan katır sayısı,1960 yılında 6000'e , 5000 olan at sayısı 1900' e ve 600 olan deve sayısı da 100' e inmiştir.[231]

Kaleburnu'nda çobanlık yapanlar daha çok orta yaş veya otuz yaşın üzerinde olan insanlardır. Gençlerin yüzde sekseni ya şehirlerde (özellikle Gazi Mağusa'da) memur ve işçi olarak çalışmaktadır ya da İngiltere' ye göç etmektedir. Gençleri göç etmeye iten önemli nedenler vardır; evlenme yaşı gelmiş olan bir erkek yuvasını kurmada zorlanmaktadır. Köyde çiftçilikten, çobanlıktan başka iş yoktur. Devlet köyde deniz kenarında bulunan araziyi bölüp, gençlere arsa vereceğine dair söz vermiş, ama bu sözünü tutmamıştır (Gül, S. 2006).

---

[230] Mustafa Tatcı, " Kıbrıs Türk Edebiyatı", *Türk Dünyası Edebiyatları,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998, s. 331.

[231] Altay Sayıl, "Kıbrıs' ta Yok Olan Hayvanlardan Deve", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi,* cilt 1, sayı 1, s.56.

Yıllar önce de İngiltere' ye göç edilmiştir. Bunun nedeni; Kıbrıs' ta yapılan savaşlar değil, işsizlikti. Deveciliğin yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlaması, köyün dağlık olmasından dolayı bahçe tarımı yapılamaması, devletin köylüleri teşvik etmemesi ve İngiltere'nin o dönemlerde Kıbrıs Türk vatandaşlarını vizesiz olarak ülkeye kabul edip, yerleşmelerine izin vermesi gibi nedenlerden dolayı Kaleburnulular İngiltere'ye göç etmeye başladılar (Özören, E. 2006; Şah, H. 2006). İlk göç 1940 yılında gerçekleşti. İlk olarak gidenler; Fahrettin Hasan, Enver Mevlit, Halil Hüseyin ve Hüseyin Rezvan ismindeki kişilerdi. Bu kişiler oraya gittikten sonra köye mektup göndererek, diğer köylüleri de İngiltere'ye davet etmeye başladılar (Özören, E. 2007).

1960'a kadar bu davetler devam etti. 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğu zaman, İngiltere'nin Kıbrıslı Türkler için verdiği bu izin kaldırıldı. Ama bu tarihe kadar köy nüfusunun yarısından fazlası köyden gitmişti. Günümüzde de gençler oradaki ailelerinin yanına gidip beş altı ay çalışıp gelmekte, para tükendiği anda yeniden gitmektedir. Bir yolunu bulanlar vatandaş olmakta, bulamayanlar ise kaçak işçi olarak çalışmaktadır. Şunu da belirtmeden geçmek istemiyoruz: İngiltere'de bulunan köylüler, köylerini unutmamışlar, belli dönemlerde çeşitli yardımlarda bulunmuşlardır. Örneğin; köyde yapılan yeni mezarlığın arazisi Mehmet Türk Nay tarafından hibe edilmiştir. Mezarlığın mezar taşlarını Hamza Sesli hibe etmiştir. Cami tamiratını Ahmet Tenduri yaptırmıştır. Atatürk büstünü de Kemal Karayel yeniletmiştir (Gül, S. 2006).

Kaleburnu köylüleri Kıbrıs'a büyük bir özlem duymaktadır. 2003'ün mart ayında Kaleburnulu Ünal Ali ismindeki kişi, bu özlemini bir şiire dökmüş ve "Kıbrıs Özlemi" adını verdiği şiirini Erenköy'ün Sesi gazetesine göndermiştir.[232] Ali, şiirinde hem Kıbrıs'ı betimliyor hem de yoğun gurbet duygularını dile getiriyor:

Nefes darlığına her uğradığımda
Arzularım bulunayım her an yurdumda
Dört yanını çevreleyen berrak mavi denizin
Ovalarından fışkırır bereketin...

---

[232] Ünal Ali, "Kıbrıs Özlemi", *Erenköy'ün Sesi,* Mart 2003, s.2.

Bir diğer dörtlüğünde ise gurbetçi, gözlerini kapatarak Kıbrıs'ı hayal ediyor ve ülkesine karşı duyduğu sevgiyi anlatacak sözcükleri bulamadığını belirtiyor:

Gurbette seni özlerim
Gözlerim kapalı seni düşlerim
Bu sevgi başka bir şeye benzemez
Kalemle kolay kolay ifade edilemez

Özlemler çeşitlidir; sevgili özlemi, memleket özlemi, aile özlemi, arkadaş özlemi... Özlem, gurbet duyguları asırlarca şiirlere, manilere, şarkılara konu olmuştur.

Milli Edebiyat dönemi şairlerinden Yahya Kemal Beyatlı, Ankara ziyaretlerini, İstanbul'a yeniden döneceğini bildiği için sevdiğini söylüyor. Şair "Kar Musikileri" isimli şiirinde 1927'de Varşova'da iken İstanbul'a olan özlemini en dokunaklı, en zarif şekilde şöyle dile getiriyor:

Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta
Tanburi Cemil Bey çalıyor eski pilakta.
Birdenbire mesudum işitmek hevesiyle
Gönlüm dolu İstanbul'un en özlü sesiyle
Sandım ki uzaklaştı kar ve karan
Uykumda bütün bir gece körfezdeyim artık.[233]

[233] Kenan Akyüz, *Batı Etkisinde Türk Şiir Antolojisi*, İnkılap Yayınları, İstanbul 1985, s. 750.

4.1.3 BESLENME

Beslenme, insan için önemli bir biyolojik ihtiyaçtır. "Can boğazdan gelir" atasözü bu ihtiyacı yansıtır.

İlkel insanlar çevrelerinde buldukları hayvan ve bitkilerle besin ihtiyaçlarını karşılarlardı. Bu insanlar zamanlarının önemli bir bölümünü besin aramak için harcarlardı. Mevsim özelliği, iklim koşulları ve doğal afetler besin tedarikinin sürekliliğini engellediğinden, çoğu zaman belirli yerlerde yerleşmeleri mümkün olmazdı.[234]

İnsanın yerleşik hayata geçişi, besin üretimi ve saklamasını öğrendikten sonra mümkün olmuştur. İnsanoğlu önce doğada bulduğu hayvan ve bitkileri ehlileştirerek yetiştirmeye başlamıştır. Böylece beslenmede doğaya bağımlılık bir ölçüde azalmıştır. Ateş bulunduktan sonra da avlanan veya yetiştirilen hayvanlar ve toplanan bitkiler pişirilerek daha lezzetli ve sağlıklı bir duruma getirilmiştir.

Her ulusun kendine özgü bir beslenme sistemi ve yemek özellikleri vardır. Bunun yanında birbirlerinden uzakta yaşayan toplulukların bile bazen çeşitli faktörlerden dolayı, aynı veya birbirine benzer yemekler yaptıkları görülmektedir.[235] Dünyada teknolojinin gelişmesi sonucu radyo, televizyon ve sinema aracılığıyla toplumlar görsel ve işitsel olarak kültürel bakımdan birbirlerine yakınlaşmaya başlamıştır.[236] Bu araçlara bugün bilgisayar ve interneti de ekleyebiliriz.

Kaleburnulular da diğer Kıbrıs Türkleri gibi beslenmeye önem verirlerdi. Bununla ilgili şöyle bir deyim söylerlerdi:

"Duhrenumu beksi brin binasi may revgi"

Türkçesi: Namuslu insan acıkmadan pişirir (Denker, T. 2006).

---

[234] Ayşe Baysal,"Türk Mutfağında Kışa Hazırlık", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Feryal Matbaası, Ankara 1992, s.59.

[235] Mustafa Ali Mehmet, "Romanya'da Yaşayan Türk Mutfağı", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri,* Feryal Matbaası, Ankara 1992, s.149.

[236] Şevket Direktör, *Kıbrıs Türk Mutfağı,* Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1998, s.7.

4.1.3.1 Yemekler ve Tarifleri:

A) Çorbalar:

Çorbalar, en zor anlarında insanların yanında olan yemeklerdir. Diğer yemeklere göre maliyeti daha az, yapımı daha kolaydır. Çorba, zaman zaman Divan Edebiyatı metinlerinde de geçmiştir. 17.yy. şairi Nef'i, Siham-ı Kaza isimli eserinin başında, Kırım'a gidip hanın nedimi olan ve Türkiye'de kalan ailesi ile ilgilenmeyen babasını şöyle hicvetmiştir:

Sa'adet ile nedim olalı peder Hana

Ne mercümek görür oldı gözüm ne tarhana[237]

Şair bu mısralarda babası gittikten sonra maddi sıkıntılar yaşadıklarını, bazen çorba yapmak için gerekli malzemeyi alacak paralarının bile olmadığını belirtmektedir.

1. Tarhana Çorbası:

Tarhana çorbasının tarifini vermeden önce tarhananın nasıl yapıldığı hakkında bilgi vermek gerekir.

Tarhananın Yapılışı:

Bir kap içerine süt mayalanır ve yoğurt elde edilir. Diğer yanda da bir kazan alınarak, içine yeterli miktarda bulgur konulur. Önceden hazırlanmış yoğurt, iki günde bir kazandaki bulgurun üzerine dökülür. Bu işlem dört gün devam eder. Böylece yoğurt, iki kez bulgurun üzerine dökülmüş olur. Bunu yapmaktaki amaç, yoğurdun ekşimesini sağlamaktadır. Ardından yoğurtla karışmış bulgur pişirilir ve bir gece bekletildikten sonra parça parça kesilip, yoğrulur. Yoğrulduktan sonra bir

---

[237] Tulga Ocak, " Nef'i ve Türk Edebiyatı'ndaki Yeri", *Ölümünün Üç yüz Ellinci Yılında Nef'i*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991, s.3.

selenin[238] ya da çarşafın üzerine konularak, dama çıkarılır ve kurutulur (Elkovan, A.2006). Kuruduktan sonra, arzu edildiğinde miktar miktar alınarak çorbası yapılır.

Tarhana Çorbasının Tarifi:

Bir tencereye su konur[239] ve içerisine çorbayı yiyecek insan sayısına göre tarhana atılır. Kaynayıncaya kadar karıştırılır. Kaynayıp köpüklendiği zaman köpükleri alınıp, iyice pişmesi için yirmi, yirmi beş dakika daha kaynatılır.

Kaleburnulular servis yapmadan önce çorbanın içine sos olarak salça ve garacocco[240] da katarlar (Gül, Ş.2006). Kıbrıs'ın diğer bölgelerinde sos olarak genelde küçük hellim parçaları kızartılarak, tarhananın içine atılır.

Kaleburnu'nda 1974'ten önce olduğu gibi bugün de tarhana çorbası sevilerek yenen bir çorbadır.Birazdan bahsedeceğimiz diğer çorbalar da Kaleburnu'nda 1974'ten önce yapılmaktaydı, bugün de yapılmaktadır.

2. Bulgur Çorbası:

Bulgur çorbası yapmak için; bir tencerede su kaynatılır, içine yarım paket bulgur ve dereotu ilave edilir. Bir yandan da soğan tava içerisinde yağda pembeleşinceye kadar kızartılır. Ardından bulgur çorbasına ilave edilir. Çorbanın üzerine pişmesine yakın tuz da eklenir. Bazı hanımlar günümüzde tuz yerine tuzotu[241] tercih etmektedir.

---

[238] Sele: Tarhana kurutma, kuru üzüm yapma vs. işleminde kullanılan, hasırdan yapılmış yuvarlak mutfak aleti.

[239] Normal su yerine, tavuk suyuyla da yapılabilir.

[240] Garacocco:Çörekotu.

[241] Tuzot; kereviz, turp, pırasa, domates, biber vs. gibi bitkiler ile tuzun karıştırılması sonucu oluşur. Marketlerde hazır olarak satılır.

3. Sebze Çorbası:

Bir tencerede normal su veya etsuyu kaynatılır. Bu suyun içerisine kereviz, havuç, sarma, domates, patates, soğan vs. sebzeler doğranır. Kısık ateşte kaynatılır. Yirmi dakika kadar sonra sebze çorbası servise hazırdır (Elkovan, Ha. 2007).

4.Gömeçli Pirinç Çorbası:

Gömeçli pirinç çorbasını yaparken, önce bir tencereye biraz yağ konur ve bu yağda soğan ve küp küp doğranmış patates kızartılır. Daha sonra aynı tencerenin içerisine küçük küçük doğranmış gömeçler ve bir kahve fincanı kadar da pirinç ilave edilir. Yarım litre kadar da su konur ve tüm malzemeler yirmi dakika kadar kaynatılır. Pişmesine yakın bir tutam kadar tuz ilave edilir (Nalbant, A. 2006). Arzu edenler çorbaya limon sıkarlar. Ayrıca çorbayı içine küçük ekmek parçaları doğrayarak içenler de vardır.

5. Mercimek Çorbası:

Mercimek çorbası da istenirse normal suda, istenirse tavuk suyunda yapılır. Önce bir tencereye su konup, kaynatılır. Ardından on- on beş çorba kaşığı mercimek ile dört- beş çorba kaşığı pirinç karıştırılır, yıkanır ve kaynayan suyun içine atılır. Tencere içerisinde birkaç defa karıştırılır ve kaynamaya bırakılır. İyice kaynadıktan sonra içine yeteri kadar limon ve tuz ilave edilir. Ayrıca bir tavaya yağ konur ve içerisine küçük küçük soğan kıyılarak kızartılır. Bu kızarmış soğanlar pişmekte olan mercimek çorbasına katılır. Çorba, beş dakika daha kaynatılır ve servise hazır hale getirilir (Gül, Ş.2006).

Tarih içinde, okuma-yazmanın bilindiği toplumlarda zaman olmuş yemek tarifleri bir kitap içinde toplanmış. Bilinen en eski yemek kitapları Yunanlı Arckestratos'un İ.Ö. 350'de yazdığı Hedypatheia (Keyifli Yaşam) ve yine Yunanlı

gastronom[242] Athenaios'un İ.Ö. 2.yy' da yazdığı Deipnosophistai (Gastronomlar) dir.[243]

Türk yemeklerinin anlatıldığı ilk kitap ise "Ağdiye Risalesi" isimli yazmaydı. Yazarı bilinmeyen ve 18. yy.' da yazılmış bu yapıtta iki yüze yakın yemeğin kaydı vardı. Basılı ilk Türk yemek kitabı ise Mehmet Kamil Efendi'nin Melceü't-Tabbahin (Aşçıların Sığınağı) oldu. On iki bölüm halinde iki yüz yetmiş yedi tarifin yer aldığı bu kitap, İngilizce'ye çevrilerek Turkish Cookery Book (1864) adıyla basıldı.[244]

Görüldüğü gibi yemek yemeye verilen önemin geçmişi hayli uzundur.

B) Ana Yemekler:

1. El Makarnası Yemeği:

Kaleburnulular el makarnası yemeğini eskiden çok yaparlardı. Bu yemekte kullandıkları makarnayı kendileri yaparlardı. Bu yüzden "El Makarnası" adını almıştır. El makarnasını yapmak için öncelikle ovalardan ince çubuklar şeklinde olan sazlar toplanırdı. Ardından un ile su karıştırılarak hamur açılır ve parça parça bölünürdü. Bu parça parça bölünmüş hamur parçalarının ortasına çubuklar teker teker yerleştirilir ve hamura sarılırdı. Hamurlar katılaşıncaya kadar çubuklar içinde kalırdı. Katılaşmalarına yakın çubuklar ortalarından çekip alınır ve hamur parçaları çubuğun şeklini alırdı, yani uzun ve ince olurdu (Denker, T. 2006; Şardu 2006).

Yemek yapmak için bir tencerede su kaynatılırdı. Daha sonra kaynayan suyun içersine yapılan makarnalar atılırdı. Makarna piştikten sonra üzerine rendelenmiş nor[245] veya hellim[246] ve nane konularak yenilirdi (Nalbant, F. 2006).

---

[242] Gastronom: Gastoromi ile ilgilenen kişiye denir. Gastronomi, mutfakla, yemeklerin yapımıyla ilgili bilgilerin tümü, iyi yemek sanatı. (*Dictionary Laurousse*, " Gastronom" maddesi, cilt 3, Milliyet Yayınları, Türkiye 1993, s.988).

[243] *Ana Britanica Ansiklopedisi*, cilt 32, Hürriyet Matbaacılık, İstanbul 1994, s.160.

[244] A. g. e, s. 161.

[245] Nor: Lor, Çökelek (Bkz. Şevket Direktör, *Kıbrıs Türk Mutfağı,* Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1998, s.121).

Bugün Kaleburnu'nda marketlerden hazır makarna alınıyor. Bu makarnadan ya "Fırın Makarnası" ya da "Makarna-Bulli" denilen "Tavuklu Makarna" yemeği yapılıyor.

a)Makarna-Bulli Yemeği:[247]

Makarna- bulli yemeğini yapmak için önce tencerede tavuk kaynatılır, yeterince kaynatıldıktan sonra tencereden alınır ve suyu süzülür. Makarnalar, bu süzülen tavuk suyunun içerisine konup, kaynatılır. Makarna piştikten sonra üzerine eskiden olduğu gibi rendelenmiş hellim veya nor ile nane konulur. Daha önce kaynatılan tavuk da ya kaynamış halde ya da kızartılarak makarnanın yanında servise konulur (Elkovan, H. 2006).

b) Fırın Makarnası:

Fırın makarnası yapılırken dört kişilik bir aile için bir paket makarna kullanılır. Makarnalar normal suda on dakika kadar kaynatılır. Diğer yanda, tavada yağın içerisinde yarım kilo kadar kıyma ve ince ince doğranmış maydonoz kızartılır. Kızardıktan sonra tuz, karabiber ve bahar ilave edilir (Nalbant, A.2006). Başka bir tencerede de fırın makarnası yemeğinin kreması hazırlanır. Bu krema şöyle hazırlanır:

Tencereye dokuz bardak süt, on çorba kaşığı un, beş adet çırpılmış yumurta ve bir adet rendelenmiş hellim konularak , kısık ateşte muhallebi kıvamına gelinceye kadar karıştırılır. Krema hazırlandıktan sonra bir sini içerisine suları süzülmüş makarnaların yarısı, makarnaların üzerine de hazırlanan kıyma karışımından konur. Kıymanın üzerine geri kalan makarnalar, onların üzerine de krema konur ve fırında kısık ateşte pişirilir. Kırk dakika sonra yemek hazırdır (Şardu, A.2006).

---

[246] Hellim: Bir çeşit sert ve tuzlu peynir (Bkz A.g.e, s.119).

[247] Tavuklu makarna.

2. Kuru Bakla Yahnisi :

Kuru bakla yahnisi için önce tencereye su konup kaynatılır. Kaynayan suya üç-dört avuç kuru bakla atılır. Bir- iki defa karıştırılır. Bakla yarım saat kadar kaynar ve pişer. Pişmiş baklalar kevgir ile süzülerek başka bir kaba konur. İçerisine zeytinyağı, limon, tuz ve istenirse küçük küçük sarımsak da konup karıştırılabilir. Artık bakla yemeği yenmeye hazırdır (Nalbant, H.2006). İsteyen üzerine biraz da sirke döker.

3. Taze Bakla Yahnisi:

Baklalar soyulup, ikiye bölünür. Bir tencere içerisine biraz yağ konarak, baklalar içine atılır ve üç dört kez çevrilerek kavrulur. Sonra içerisine bir tutam tuz, bir çorba kaşığı domates salçası ilave edilir. Bu sırada başka bir tencerede de et kızartılarak, kızardıktan sonra baklaların bulunduğu tencereye katılır. Et ve baklaları örtecek kadar su konulur. Taze bakla yahnisi bir saat kadar pişirilir (Balcı 2006).

4. Çiçek Lahanası:[248]

Çiçek lahanası, içerisinde birçok vitamin barındıran lezzetli bir bitkidir. Çiçek lahanası manilerde de geçmektedir:

Bahçelerde lahana
Kestim koydum sahana
Ben ömrümde görmedim
Böyle kafir gaynana[249]

Çiçek lahanası yemeği yapılırken önce lahanalar yıkanıp, parça parça kesilir. Kesildikten sonra kızartılır veya haşlanır. Kızarmış veya haşlanmış lahanalar bir tencere içerisine konur. Üzerlerine bir tutam tuz ekilir ve bir çorba kaşığı salça ilave edilir. Tencereye lahanaların üstünü örtecek kadar su konulur. Bu yemek de yarım saat içerisinde pişer (Balcı 2006).

---

[248] Karnıbahar, garnabit.

[249] Oğuz Yorgancıoğlu, Kıbrıs Türk Folkloru, Mağusa 2000, s.469.

5. Ayrelli:

Ayrelli, zambakgillerden, sapı ince uzun, sarımtrak-yeşil çiçekleri olan, kalınca taze sürgünleri sebze olarak yenen yeşil bir bitkidir. Türkçe'de kuşkonmaz olarak bilinir.[250]

Ayrelli de küçük küçük kesilir. Bir tavaya su konur ve ayrelliler bu suyun içerisine atılarak kızartılır. Suyunu çektikten sonra tencerenin içerisine yağ dökülür ve yağda da kızartılır. Bazı köylüler ayrelli ile yumurtayı bir arada kızartır (Özören, G.2007).

6. Mantar:

Mantar, dağlarda yetişen bir bitkidir. Kırmızı olanları zehirsizdir. Mantar yemeği yapılırken önce mantarlar küçük küçük kesilerek bir kaba konur. Ardından bir tava içerisine yağ konur.Yağ ısınırken bir yanda da soğanlar küçük küçük kesilir. Yağ yeterince ısındığında mantarlar ile soğan parçaları bir arada yağda kızartılır (Balcı 2006).

7. Balık Kızartması:

Denizden çıkan balıklar önce yıkanır, sonra pulları temizlenir. Bağırsakları çıkarılır ve una belenerek yağda kızartılır (Elkovan, Ha. 2007). Balık kızartması ağır bir yemek olduğu için yanında yemek üzere patates kızartması ve salata da hazırlanır.

8.Yumurtalı Patates:

Patatesler soyulur, küçük küçük kesilir ve yağda kızartılır. Pişmesine az bir zaman kala içerisine iki tane yumurta kırılır ve tuz ekilir. Beş dakika içerisinde yemek servise hazırdır (Elkovan, Ha. 2007). Kaleburnu'nda 1974 öncesinde ucuzluğu ve pratikliği yüzünden bu yemek haftada bir iki kez yenirdi.

---

[250] Şevket Direktör, Kıbrıs Türk Mutfağı,Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1998, s.116.

9. Patates Musakkası:

Patatesler önce soyulur, yıkanır, silinir. Yuvarlak yuvarlak parmak kalınlığında kesilir. Bir tencere içerisine yağ konur. Patatesler bu yağda kızartılır. Başka bir tava içerisine de yarım kilo kadar kıyma konularak kızartılır. Kızaran kıymanın içine maydanoz ve soğan doğranır. Bunlar kimyon, kekik, bahar, tuz ve rendelenmiş domates veya bir iki kaşık salça ile birlikte karıştırılır.[251] Bu karışım patateslerin üzerine dökülür. Üzerlerini örtecek kadar su konur, tencerenin kapağı kapatılarak yirmi dakika kadar pişirilir(Elkovan, H. 2006).

10. Yumurtalı Enginar:

Enginarlar ayıklanır, yıkanır ve başı ile sapı küçük küçük kesilir. Bir yanda da tavada yağ ısıtılır.Ardından küçük enginar parçaları bu kızgın yağın içerisine atılarak kızartılır. Pişmesine yakın yumurta, tuz ve karabiber de eklenerek biraz daha kızartılır. Artık yumurtalı enginar yemeği hazırdır (Sükan, R.2006; Özören, G. 2006).

11. Taze Böğrülce Yemeği:

Taze böğrülce yemeği yapılmadan önce, böğrülceler kabuklarından soyulup, temizlenir. Bir tarafta bir tencereye yağ konur ve bir baş soğan ince ince kesilirek, bu yağda kızartılır. Ardından tencerenin içine böğrüceler atılır ve soğanla birlikte kızartılır. Diğer tarafta da iki adet domates rendelenip tencerenin içine dökülür ve soğan ve böğrülcelerle beraber karıştırılır. Biraz tuz ve limon da ilave edilir. Tencereye böğrülcelerin üzerini örtecek kadar su konup, yemek pişmeye bırakılır. Yarım saat veya kırk dakika sonra yemek servise hazırdır (Denker, T. 2006).

---

[251]Kaleburnulular salçayı şöyle yapardı: İyice pişmiş domatesler kesilirdi. Kazan veya büyük bir kap içerisine konularak, ezilecek kıvama gelene kadar, güneş ışığında bekletirdi. Bu kıvama geldiği anlaşıldığında elle veya yaba ile bastırılarak ezilirdi. Ezildikten sonra elekten geçirilir ve suyu süzülürdü. Bu su alınıp, bir torba içerisine konur ve birkaç gün bekledikten sonra yine süzülürdü. Bir iki gün kaldıktan sonra domates suları katılaşır ve torbadan çıkarılıp, küçük kaplara yerleştirilirdi. Her kaba tuz da ekilirdi. Üç dört gün daha kaplar içinde güneşte bekletildikten sonra salça halini alırdı (Şah, Ş. 2007).

Kaleburnu'da böğrülcenin yapılışı, diğer bölgelere göre bazı farklılıklar gösterir. Örneğin; Karpaz bölgesinde yer alan bir diğer köyde, Yeni Erenköy'de, böğrülce kaynatılır, oysa Kaleburnu'da yahnisi de yapılır.

12. Tavşan Yemeği:

Tavşan yemeği yapmak için tavşan eti küçük küçük parçalara ayrılır. Bir tencereye yağ konulur ve üç baş soğan küçük küçük kıyılarak bu yağda pembeleşinceye kadar kızartılır. Ardından et parçaları ve iki adet rendelenmiş domates de tencereye atılarak, soğanlarla birlikte kızartılır. Tencereye bir bardak sirke, bir tutam tuz ve bir tutam tarçın da eklenir. Etlerin üzerini örtecek kadar su konur ve kapağı kapatılır. Yarım saat sonra yemek pişmiş hale gelir (Özören, G. 2007).

13. Enginar Dolması:

Enginarın önce sapları kesilir. Sonra kabukları biraz küçültülür. Enginarın ortası, altındaki tabak kısmına kadar oyulur. Oyulan enginarların içine koymak için yarım kilo kıyma, dört-beş kaşık pirinç, maydonoz, karabiber, kimyon, kekik, limon ve tuzdan oluşan bir karışım hazırlanır. Oyulan enginarın ortası, sığacak kadar bu karışımla doldurulur. Ardından enginarlar teker teker tencereye yerleştirirlir ve üzerlerini örtecek kadar suyla kaplanır. Ayrıca, kıyma karışımı enginarın içerisinden çıkmasın ve enginarlar birbirlerinin üzerlerine düşmesin diye tencerenin üstü düz bir tabakla örtülür.Tencerenin kapağı kapatılır. Enginar dolması yarım saatte veya kırk dakikada pişer (Denker, T. 2006).

14. Molohiya:

Molohiya, keneviri andıran sarı çiçekli bir bitkidir; fakat toplandıktan sonra üzerindeki sarı çiçekler alınır. Molohiya, taze veya kuru olarak pişirilebilir. Kaleburnu halkı daha çok kuru olarak pişirir. Bir yatağın üzerine temiz bir çarşaf serilir ve molohiyalar bu çarşafın üzerinde kurutulur (Bkz. Resim 27). Molohiya yemeği yapılacağı sırada, diğer yemeklerde olduğu gibi tencereye yağ konularak,

soğan küçük küçük kesiler ve yağda kızartılır. Ardından üç orta boy rendelenmiş domates de tencerenin içine atılıp, soğanla birlikte karıştırılır. Molohiya yemeğinin lezzetli olabilmesi için etle pişirilmesi gerekir. Bu yüzden; yemeği yiyecek kişi sayısına göre hazırlanmış et veya tavuk parçaları da kızarmak üzere tencereye atılır. İki avuç molohiya ve molohiyanın üzerini örtecek kadar su da eklenerek, tüm malzemeler ocakta birkaç kez karıştırılır. Yarım bardak limon suyu da eklenerek karıştırılmaya devam edilir. Yarım saat sonra yemek servise hazırdır (Denker, T. 2006).

15. Kolokas:

Kolokas, yumru köklü, patates tipinde ama patatesten büyük bir bitkidir. Toprak altında yetişir. Kış aylarında sökülür.

Yemeği yapılacağında kolokaslar önce soyulur, sonra silinir. Yıkanmaz; çünkü yıkanırsa sümüklenir. Sonra küçük küçük parçalar halinde kesilir. Bir tencereye yağ ve kuşbaşı etler konularak kızartılır. Aynı tencerenin içerisine küçük küçük kesilmiş kolokaslar da katılarak etlerle beraber bir- iki kez karıştırılır. Ardından iki çorba kaşığı domates salçası, tuz ve limon ilave edilir. Pişmesi için yeterli su da eklenir ve tencerenin kapağı kapatılır. Normal tencerede iki saatte pişen kolokas, düdüklü tencerede en geç bir saatte pişebilmektedir (Özören, G. 2007).

16. Bamya:

Bamyalar önce yıkanır, sonra sele içerisine konularak güneşte kurutulur (Bkz.Resim 28). Bamyalar iyice kuruduktan sonra soğanlar, bir çorba kaşığı yağda kızartılır. Kızarmış soğanlara, iki adet rendelenmiş domates ve bir kilo bamya da eklenip karıştırılır. Tencereye yeterince su eklenerek bamyalar pişmeye bırakılır. Kırk dakika sonra pişer ve servise hazır hale gelir (Denker, T. 2006).

17. Gömeç:

Gömeç, yeşil renkli bir bitkidir. Dağlarda, bayırlarda yetişir. Kaleburnulular gömece "***moloşes***" derler. Köylüler gömeç yemeğini şu şekilde yaparlar:

Gömeç, önce sarı yapraklarından temizlenerek küçük küçük kesilir. Ardından tavada kızgın yağda kızartılır. Gömeç, kızartma yanında haşlanarak da yenir. Haşlaması şöyle yapılır:

Tencerede su kaynatılır. Kaynayan suya küçük küçük kesilmiş gömeçler atılır. Bir saat kadar kaynatılır. Sonra kevgir ile suları süzülerek temiz bir kaba konur. Üstüne limon, zeytinyağı ve tuz eklenerek yenir (Gül, Ş. 2006).

18. Hırsız Kebabı:[252]

Yemeğin, hırsız adıyla anılmasının sebebi; çalıntı küçükbaş hayvanlardan yapılmış olmasıydı. Bu yemek şu şekilde yapılırdı:

Tepelerde, kayalıklarda oyuk açılıp içerisine odunlar konur ve ateş yakılırdı. Bu fırın şeklindeki oyuk yeterli ısıya ulaştığında , kömürlerin üzerine meşe dalı konarak etler de bunların üstüne yerleştirilirdi. Fırının kapağı çamurla kapatılırdı. İki saatin sonunda etler pişerdi (Sükan, R. 2006).

19. Şiş Kebabı:

Köylülerin eskiden daha çok özel günlerinde yaptıkları şiş kebabı, bugün de zevkle yenilen bir yemektir.

Şiş kebabı için ya kırmızı et ya da tavuk eti alınıp, küçük küçük kesilir. İsteğe göre kötü kokuları gitsin diye etler kekiklenir. Ardından bu parçalar uzun demir şişlere dizilir. Bu sırada içine kömür konularak mangal yakılır; çünkü etler mangalın üstünde kömür ısısıyla pişer. Kömür ısısı, etleri pişirecek kıvama geldiğinde şişler yan yana olacak şekilde mangalın üstüne konur. Etler pişerken üzerlerine tuz da ekilir. Bunun yanında şişlere geçirilmiş etlerin arasına isteğe göre biber, soğan, domates ve patlıcan da dizilir ve bunlar da pişer. Yarım saatte kebaplar hazır hale gelir (Gül, S. 2006).

---

[252] Kıbrıs'ta "gleftigo" da denir.

20. Fırın Kebabı :[253]

Fırın kebabı, eskiden Kaleburnu'nda özellikle içki sofralarının vazgeçilmez yemeklerinden birisiydi. Günümüzde eski önemini yitirmiş bir yemektir. Yine de özel günlerde evlerde ve bazı restorantlarda yapılmaktadır. Fırın kebabı yemeği için öncelikle yemeği yiyecek kişi sayısına göre patates alınır, soyulur, yıkanır ve parça parça kesilerek sinilere [254] yerleştirilir. İki parça patatesin arasına bir parça et gelecek şekilde etler de siniye konur. Patates ve etlerin üzerine halka halka kesilmiş soğan ve domatesler dizilir. Siniye baharat, yağ ve su eklenir. Etlerin güzel kokması için üstlerine defne yaprağı da konur. Sonra sini fırına verilir ve fırının ağzı çamurla sıvanır. İki saat sonra fırın açılır. Yemek pişmiştir (Elkovan, A. 2007).

21. Şeftali Kebabı:

Şeftali kebabı için öncelikle bir karışım hazırlanır. Kıyma alınır, kıymanın içine küçük küçük maydonoz ve soğan parçaları katılır. Ayrıca, karabiber, bahar ve tuz da eklenir. Kıyma, içine eklenen malzemelerle birlikte karıştırılır. Diğer yanda, önceden sıcak suyun içine atılan banna[255] sudan alınır ve küçük küçük kesilir. Kesilen parçaların içine hazırlanan karışımdan konulur ve bannalar sarılır. Ardından teker teker şişlere dizilerek, kömürün bulunduğu mangalın üstüne konarak pişirilir. Pişmesi sırasında üzerine de tuz da eklenir (Elkovan, A. 2007).

22. Patates Kebabı:

Öncelikle patatesler soyulup, yıkanır. Patates normal boyuttaysa iki parçaya, iriyse üç dört parçaya bölünür ve sineye dizilir. Tavuk eti veya kırmızı et parçaları da patateslerin arasına yerleştirilir. Bunların üstüne kekik, kimyon, karabiber, tuz ekilir, biraz da limon suyu ve yağ dökülür. Fırın kebabında olduğu gibi güzel kokması için bu yemeğin de içine defne yaprağı atılabilir. Son olarak patates ve

---

[253] Küp Kebap.

[254] Sini: Çelikten ve aleminyumdan yapılmış çukur kap.

[255] Banna: Terb, terf. Gömlek, hayvan karnından çıkan yağ (Bkz. Şevket Direktör, *Kıbrıs Türk Mutfağı,* Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1998, s. 117).

etlerin üstü su ile örtülerek fırına konur. İki saat içerisinde yemek pişer (Sükan, M. 2006).

23. Bulgur Köftesi:

Bulgur köftesi için öncelikle su ısıtılır. Bulgur bir kaba konur ve sıcak su ile ezilir. Ardından içine yeterli miktarda un koyarak yoğrulur ve bir miktar dinlendirilir. Bu sırada hamurun içini oluşturacak karışım hazırlanır. Kıyma, maydonoz, baharat ve tuzun birlikte karıştırılmasıyla bu karışım oluşur. Bulgurdan hazırlanmış hamur dinlendikten sonra yuvarlak yuvarlak kesilir ve her yuvarlağın arasına elle bir delik açılarak oval bir şekil verilir. Oval şeklin içine hazırlanan karışımdan konur. Yemeği yapan kişi ellerini yıkayıp nemli bir hale getirir ve bu halde köftenin deliğini kapatıp etrafını da nemlendirir. Daha sonra kızgın yağda bulgur köfteleri kızartılır (Şah, Ş. 2007).

24. Pirinç Pilavı:

Pirinç pilavı dört kişilik yapılacaksa iki bardak pirinç, dört bardak su hazırlanmalıdır. İki kişilik yapılacaksa bir bardak pirinç, iki bardak da su hazırlanmalıdır. İki kişilik ve dört kişilik pirinç pilavı arasında, pirinç ve su miktarları dışında hiçbir fark yoktur. Dört kişilik pilav için öncelikle iki bardak pirinç temizlenir ve yıkanır. Ardından bir tencereye bir çorba kaşığı yağ konularak[256], yarım bardak şehriye (şehirge) bu yağda kızartılır, kızardıktan sonra aynı tencereye yıkanmış pirinçler de konularak, şehriye ile birlikte karıştırılır. İçine bir tutam da tuz atılır. Üzerleri dört bardak suyla örtülür. Bu , normal su olabileceği gibi tavuk suyu da olabilir. On beş dakika kaynadıktan sonra pirinç pilavı servise hazırdır (Sükan, M. 2006).[257]

---

[256] Bu, katı yağ değil, sıvı yağdır.

[257] Pilavı eskiden şekerleyerek yerlerdi (Elkovan, Ha. 2006).

25. Bulgur Pilavı:

Bulgur pilavı da pirinç pilavı gibi yapılmaktadır. Dört kişilik bulgur pilavı için iki bardak bulgur temizlenir, yıkanır. Bir tencereye bir çorba kaşığı yağ konularak, yarım bardak şehriye bu yağda kızartılır. Kızardıktan sonra aynı tencereye bulgur eklenerek, şehriye ile karıştırırlır. Bir tutam da tuz katılır. Üzerleri dört bardak suyla örtülür. Bulgur pilavı da on beş dakika sonra yenmeye hazırdır (Sükan, M. 2006).

C) Meze ve Salatalar:

Mezeler, genelde içki ile yenilen yiyeceklerdir. Alkollü içeceklerin kuvvetli etkileri mezelerle giderilmeye çalışılır.

Sabahtan akşama kadar tarlada veya hayvanların peşinde koşturmaktan yorulan Kaleburnu erkeği, köydeki meyhaneye gider, içkisini yudumlarken yanında mezesini de yeyip stres atar, günün yorgunluğundan kurtulurdu. Evinde meze hazırlayıp içki içenler olsa da 1974 öncesinde daha çok meyhanelere gidilirdi.

Köye ilk meyhanenin seksen yıl önce Osman Skordo tarafından açıldığı ve ardından beş ile on yıl süre ile Emirzade ve Şevket isminde kişilerin de meyhane açtığı öğreniliyor. Meyhane, köy meydanının ortasında yer almaktaydı.[258]

Kaleburnu köylüleri meze olarak çoğunlukla kebapları ve turşuları tercih ederlerdi. Ana yemekleri anlatırken belirttiğimiz hırsız, fırın ve şiş kebabı en önemli mezelerdendi (Elkovan, A. 2006). Hayvansal turşulardan ziyade bitkisel turşulara rağbet edilirdi. Kazayağı, kereviz ve gabbar turşuları yanında zeytin turşuları olan çakıstez ve golimbadez turşuları da içkiyi bastıran en önemli mezelerdendi.

---

[258] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma" *Halkbilimi*, yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s. 43.

Köylülerin eskiden yedikleri diğer mezeler ise şunlardı:

1.Gafgarıt[259]:

Gafgarıt mezesi, ovadan toplanan küçük enginarların etle pişirilmesinden meydana gelir. Yoğurtla birlikte de yenebiliyordu. Bu enginarın ayıklanması oldukça zor olduğundan günümüzde eski önemini yitirmiştir[260] (Özören, E. 2007).

2.Tahın:

Tahının yapılması için önce tabak içerisinde üç veya beş diş sarmısak ezilirdi. Sonra bir bardak suya bir bardak tahın dökülüp karıştırılırdı. Ardından bir bardak limon suyu ve bir bardak daha su eklenerek tahınla beraber, tahın beyaz rengini alana kadar karıştırılırdı. Muhallebi kıvamına gelip beyaz rengini aldıktan sonra üzerine tuz ve maydonoz doğranarak yenirdi. [261]

3. Hellim Kebabı

4. Kavrulmuş Bakla

5. Samarella[262]:

Samarella yapmak için yaşlı ve yağlı olan koyun ya da keçi gibi küçükbaş hayvanlar kesilirdi. Derisi yüzülüp, iç organları alındıktan sonra etler temiz bir bezle örtülür ve ipe asılırdı. Üç-dört saat asılı kalan etlerin kanları çekilir ve etler masaya yatırılarak, parçalara bölünürdü. Bölündükten sonra kemiklerinden ayrılır ve üzerlerine bol kekik ve tuz konurdu. Ardından temiz bir kumaşa sarılarak leğende bir gece bekletilirdi. Sabahleyin bu etler biraz dövülerek tele asılır ve kurutulurdu. Üç gün sonra telden alınırdı. Sonra kaynanmış suya batırılır ve yine kurutulurdu.

---

[259] Yabani Enginar.

[260] Mahmut İslamoğlu, " Kıbrıs Türk Mutfağına Özgü Özellikler ve Unutulan Mutfak Ürünleri", *I. Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu Bildirileri,* D.A.Ü. Yayınları, Mağusa 1998, s. 182.

[261] Zekai Altan, " Kıbrıs Meyhane Kültürü" , *Halkbilimi Sempozyumları II,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s.119.

[262] Kuru et.

Sonunda saklamak üzere kumaş bir torbaya konurdu. İster çiğ, isterse kavrularak yenirdi (Hürtürk, F. 2006).

Günümüzde meze çeşitlerinde artış olmuştur. İnsanların maddi durumları da eskiye nazaran daha iyi olduğu için istedikleri mezelerden alabiliyorlar.Günümüzde yenilen mezelerin bazıları şunlardır:

1.Humus:

Humus yapmak için ilk önce nohut haşlanır. Haşlanan nohudun içine tahın, sarmısak, limonsuyu ve tuz konulup, bu malzemeler karışık olarak ezilir. İyice ezilince tabağa dökülür ve üzerine küçük parçalar halinde maydonoz, karayağ ve pul biber serpiştirilir. Humus böylece yenmeye hazır hale gelir (Elkovan, Ha. 2007).

2. Cacık:

Cacık için öncelikle bir kap içerisine yoğurt dökülür. Sonra aynı kaba rendelenmiş veya küçük küçük kesilmiş salatalık ve dövülmüş sarmısak konularak yoğurtla karıştırılır. Üzerine kuru nane serpilir ve karayağ dökülür. Cacık yenmeğe hazırdır (Denker, T. 2006).

3. Kaynanmış Kuru Fasülye, Kaynanmış Patates, Kaynanmış Kuru Bakla.

4. Kısır

5. Patlıcan Ezmesi

6. Kızarmış Kabak

7. Rus Salatası vs...

Ayrıca turşular, salatalar, meyveler ve çeşitli tatlı çeşitleri de bugün meze olarak insanlara sunuluyor.

Mezelerle ilgili bazı önemli noktalar vardır. Mezelerin yapılışında sirke, limon, zeytinyağı ve tuz bolca kullanılmaktadır. Mezeler masaya küçük tabaklar içersinde getirilmektedir.[263]

---

[263] Zekai Altan, "Mezeler", *I. Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kollokyumu Bildirileri,* D.A.Ü., Kıbrıs Türk Halk Kültürünü Araştırma Kulübü, Gazimağusa 1998, s. 163-164.

Salatalar:

1974 öncesinde de sevilerek yenmiş bugün de sevilerek yenilen salatalar şunlardır:

1.Çoban Salatası:

Domatesler yıkanıp, bir kabın içersine küp küp doğranır. Aynı kabın içine halka halka soğan da doğranır. Tuz ve limon eklenerek, tüm malzemeler karıştırılır. Salata yenmeye hazırdır (Balcı 2006).

2. Patates-Pancar Salatası:

Yarım kilo patates ve yarım kilo pancar ayrı ayrı tencerelerde kaynatılarak pişirilir. Ardından kabukları soyulur. Soyulduktan sonra çukur bir kaba küp küp doğranır. Arzu edilirse, patates ve pancarlarla beraber aynı tabağın içine domates, salatalık, marul, kereviz gibi sebzeler de küçük küçük doğranarak katılabilir. Son olarak üzerlerine zeytinyağı, limon ve tuz ekilerek diğer malzemelerle karıştırılır. Salata servise hazırdır (Sükan, M. 2006).

3. Karışık Salata:

Karışık salata için elde edilebilen sebzeler kullanılır. Bunlar küçük küçük doğranır. Üzerlerine yağ, limon ve tuz ilave edilerek birlikte karıştırılır. Afiyetle yenir (Sükan, M. 2006).

D) Hamur Yemekleri:

Hamur yemekleri, Kaleburnu'nun kendine özgü en önemli yemeklerindendir. Savaş dönemlerinde açlık çekmiş köy halkı, buğdayı öğüterek un elde ediyor ve unu kullanıp çeşitli hamur yemekleri yapıyordu.

Bugün Kaleburnu'nda hala daha hamur yemeği yapılmaktadır. Köye gelen misafirlere bu yemeklerden ikram edilip, geleneksel yemeklerimiz yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu yemeklerin başında şunlar gelmektedir:

1. Kafes:

Kaleburnulular çok güzel yaptıkları kafesleriyle ünlüdür. Kafesin malzemeleri: Yedi -sekiz adet yumurta, altı-yedi paket süt, iki paket pakmaya, altı-yedi paket katıyağ, bir küçük torba un ve en az yarım kilo şekerdir[264] (Yazıcı 2006).

Kafes yapılırken öncelikle yumurtalar çırpılır, içine süt ve katıyağ konur. Şeker isteğe göre az veya çok konulabilir. Aldığı kadar da un ve maya konur, kulak memesi kıvamına gelinceye kadar yoğrulur.[265] Hamurun beş-altı saat dinlendirilmesi gerekir. Dinlendirildikten sonra büyük parçalara ayrılarak parmaklarla ince ve uzun bir şekil alacak kadar açılır, ardından da bunlar kıvrılarak çeşitli şekillerde birleştirilir (Yazıcı 2006 ; Şardu, A. 2006). Önceden ağartılmış susama batırılır. Tüm hamurlar batırıldıktan sonra temiz bir bezle üzerleri örtülür. Fırın yakılır. Fırının ısısı yeterli bir hale gelince, kafesler fırına salınır ve bir saat kadar sonra fırından çıkarılır (Yazıcı 2006).

Kafesler dışarıda soğurken, fırının ısısı da azalır ve kafesler yeniden fırına salınarak sabaha kadar bekletilir. Amaç; sertleşip "kıtır kıtır" olmalarını sağlamaktır. Kafesler, iki kez fırınlanmazsa sertleşmez ve çörek gibi kalır. Bu yüzden ikinci kez konulduğu fırında sabaha kadar bekletilir. Sabahleyin çıkarılıp yenir. Kafes, uzun süre saklanabilen bir yemektir.

2. Çitlemitli Peksemet:

Un, su ve maya karıştırılarak hamur yoğrulur. Hamura bir paket kadar katıyağ ve yeteri kadar çitlemit de katılarak tekrar yoğrulur. Hamurun üzeri bir bezle örtülerek, kabarması beklenir. Ardından kafes yemeğinde olduğu gibi hamur büyük parçalara ayrılarak parmakla uzun ve ince bir şekilde açılır ve bu parçalar birbirleriyle birleştirilir (Şah,Ş. 2007). Fırına verilir ve pişirilir. Çitlemitli peksemetin de iyice sertleşmesi için iki kez fırınlanması gerekir. İkinci kez fırınlandıktan sonra soğutulur ve afiyetle yenir.

---

[264] Bu malzemelerle yirmi-otuz tane kafes yapılırdı. Köylüler bu yemeği yaptıkları zaman fazla fazla yaparlardı.

[265] Hamur arzu edilirse akşamdan da yoğrulabilir.

Kafes ve peksemet, 1974'ten önce de sık sık yapılmaktaydı, bugün de zaman zaman yapılır.

3. Horteri:[266]

Öncelikle un ile su karıştırılır ve mayalanır. Diğer yanda da ovadan toplanan maraho[267],oksinyado[268] ve taze soğanın kabukları küçük küçük kesilir. Tuz, zeytinyağı ve isteğe göre küçük hellim parçalarıyla birlikte karıştırılır. Daha sonra bu karışım, mayalanmış unun içine katılarak ekmek gibi yoğurulur ve fırına verilir. Bir saat sonunda horteri pişer (Elkovan, Ha. 2007).

4. Hellimli Börek:

Hellimli börek yapmak için öncelikle hellim rendelenir veya küçük küçük kesilir. Ayrı bir kapta da soğan kavrulur. Hellim parçaları veya rendelenmiş hellimler soğanla birlikte karıştırılır. Hamur yoğrularak yufka açılır. Yufkanın içine yukarıdan aşağıya doğru bir çorba kaşığı kadar hazırlanan karışımdan konularak, yufka kapatılır. Kapatıldıktan sonra bıçakla küçük parçalara ayrılır ve sacın üzerinde pişirilir (Gül, Ş. 2006).

5. Ahlavuna:[269]

Ahlavuna yapılmadan önce peynir[270], yumurta, kuru üzüm, taze nane karıştırılıp bekletilir. Bu sırada un, su, maya ve yoğurt[271] birlikte yoğrularak hamur elde edilir. Diğer yanda da yağ, kabartma tozu ve pakmaya karıştırılarak dinlendirilir. Hamur kabarmaya başlayınca, küçük parçalar halinde kesilir ve oklava ile açılır

---

[266] Otlu ekmek.

[267] Dereotu.

[268] Yabani ıspanak.

[269] Pilavuna .

[270] Peyniri kendileri yaparladı. Sütü mayalayıp "dalari" dedikleri süzgeçlere doldurur, süzüldükten sonra geriye kalan tortuyu güneşte kurutulurlardı ve peynir olurdu.

[271] Kaleburnulular Kıbrıs'ın diğer bölgelerinden farklı olarak pilavunaya yoğurt da koyarlar.

(Özören, G. 2007). Her bir parçanın içine hazırlanan iki çeşit karışımdan konur ve parçalar üçgen şeklinde kapatılır. Fırında pişirilir ve servis yapılır (Bkz. Resim 29).

6.Pirohu:

Bir kapta nor, yumurta ve nane karıştırılır. Bir taraftan da oklava ile hamur açılır. Hamur açıldıktan sonra küçük yuvarlak parçalar haline getirilir. Bu parçaların ortasına nor, yumurta ve naneden oluşan karışım konularak parçalar kapatılır. Kapatılan parçalar kaynar suda pişirilir (Özören, G. 2007).

7.Sagobidda: [272]

Un, su ve tuz karıştırılır. Ardından mayalanıp, hamur haline getirilir. Daha sonra hamur orta büyüklükte yuvarlak parçalara ayrılır ve oklava[273] ile açılır. Açıldıktan sonra, bu parçalar yağ konulmadan sacda pişirilir (Elkovan, Ha. 2007).

8. Tatar Böreği:

Aile fertlerinin sayısına göre kıyma alınır. Kıyma yağda değil, suda kavrulur. Hamuru yağlayıp, delmemesi için kıymayı suda kavururlar. Ardından soğanlar ince ince kesilerek, aynı tencerede kıymayla birlikte kavrulur. Bu malzemeler kavrulduktan sonra soğumaya bırakılır. Bir tarafata da un ile su karıştırılarak hamur elde edilir. Hamur küçük küçük kesilir ve bu küçük parçalar oklava ile ince bezeler[274] halinde açılır. Açılan küçük kare bezelerin içine soğumuş kıymadan konur ve kapatılır. Bunlar kaynar suya atılarak pişirilir. Pişen tatarbörekleri, üzerlerine bellim veya yoğurt konularak yenir (Denker, T. 2006; Şah, Ş. 2007).

---

[272] Sac Bittası.

[273] Oklava: Tahtadan yapılmış, hamur açmaya yarayan, ince uzun silindir biçiminde değnek.

[274] Beze: Açılmış hamur, yufka.

9.Nor Böreği:

Kaleburnulular nor böreğini şu şekilde yapar: Öncelikle bir kilo nor ve iki bardak şeker hazırlanır. Bunlar birbiriyle karıştırılır. Ardından hamur, küçük küçük kesilip beze haline getirilir. Bu küçük bezelerin içerisine şekerli nor konup üçgen şeklinde kapatılır ve sıvı yağda kızartılır (Denker, T. 2007).

10. Ispanak Böreği:

Kaleburnu köyünde iki çeşit ıspanak böreği yapılmaktadır. Birincisi; açılan hamur bezelerinin içine rendelenmiş veya küçük küçük kesilmiş ıspanak-soğan karışımlarının konularak, bezelerin yağda kızartılmasıyla yapılır. İkinci tür ıspanak böreği daha değişik şekilde yapılır ve "*Dilihti*" veya "*Sarıklı Hoca*" adını alır. Onun yapılışı şöyledir:

Önce ıspanaklar küçük küçük doğranır. Bir tencereye konur. Tencereye bir miktar da yağ dökülür. Ayrıca ince ince kesilmiş soğanlar, nane ve kuru üzüm de aynı tencereye eklenerek ıspanaklarla beraber soluncaya kadar karıştırılır. Bir yanda da hamur yoğrulur, beze açılır ama bu bezeler diğer börek çeşitlerinde olduğu gibi küçük parçalar halinde kesilmez, büyük ve yuvarlak bir halde bırakılır ve içine hazırlanan karışımdan konur. Sonra sarılarak düz bir şerit haline getirilir ve tepsinin(sininin) içine yılanın kıvrılması gibi döndüre döndüre yerleştirilir. Bir kapta bir bardak süt ile bir çırpılmış yumurta karıştırılarak, böreğin üstüne yayılır. İsteyen taş fırında, isteyen elektrikli fırında yemeği pişirir. Kırk veya elli dakikada ıspanak böreği pişer (Denker, T. 2007).

11. Şebasti:[275]

Şebasti yapmak için öncelikle kabaklar çok küçük parçalar halinde doğranır. Bir kap içerisinde kuru üzüm, pirinç, yağ, tuz, nane ve şeker birlikte karıştırılır. Diğer yanda hamur yoğurulup kabarmaya bırakılır. Hamurlar kabardıktan sonra pilavuna büyüklüğünde parçalara ayrılır. Daha sonra bu parçalar oklava ile açılarak

---

[275] Gologo Bitta, Kabak Bittası.

her birinin içine biraz önce hazırlanan karışımdan konulup, kapatılır. Fırına verilir, yarım saat sonra pişer (Özören, G. 2007).

12. Zeytinli Bitta: [276]

Un ile su karıştırılır, maya da eklenip hamur oluşturulur. Hamurun kabarması beklenir. Kabardıktan sonra küçük küçük parçalara ayrılır. Ortasına çekirdekli kara zeytin konur. İsteğe göre golyandro, kereviz, soğan, dereotu gibi bitkiler de küçük küçük kesilerek zeytinle birlikte hamurun içine konulabilir.[277] Sonra hamur parçaları fırına verilir ve pişirilir (Özören, G. 2007).

Bazı bölgelerde zeytinli bitta yaparken zeytinlerin çekirdekleri ya tamamen çıkarılmakta ya da zeytin çekirdeğiyle beraber ortasından ikiye bölünmektedir.

13. Hellimli Bitta:

Hellimli bittayı yaparken, hellimler küçük küçük kesilir. Yeterince sıvı yağ ve bir tutam nane ile birlikte hamurla karıştırılarak fırında pişirilir (Özören, G. 2007).

14. Erişte:

Un ile su karıştırılarak hamur elde edilir. Hamur, küçük parçalara ayrılır ve oklava ile ince bezeler halinde açılır. Bu bezeler oklavaya sarılarak önce uzunlamasına ortadan bölünür, sonra enine doğru küçük küçük kesilir. Kesilen beze parçaları kaynanmış suyun içine atılır. Piştikten sonra da suyu süzülerek içine süt dökülür. Kısa bir süre kaynadıktan sonra ocaktan alınır, üzerine şeker ilave edilirerek ikram edilir (Elkovan, Ha. 2007;[278] Hürtürk, F. 2006).

---

[276] Sadece "zeytinli" de denilmektedir.

[277] Zeytinli bittanın içine isteğe göre küçük hellim parçaları da konulmaktadır.

[278] Kaynak kişilerimizden (Elkovan, Ha.) ile gösterilenin ismi Havva Elkovan; (Elkovan, Han.) ile gösterilenin ismi Hanife Elkovan ve (Elkovan, H.) ile gösretilenin de Hatice Elkovan'dır.

15. Gurdulobohton:

Yemeği yiyecek kişi sayısına göre un alınır. Unun üzerine elle su serpilir. Unun üstünde küçük yuvarlak damlalar oluşur. Daha sonra bu yuvarlaklar suda haşlanır. Haşlandıktan sonra üzerine hellim rendelenerek yenir (Denker, R. 2006).

Ekmek Yapımı

Ekmek, Türk halkının başta gelen besinidir. Günlük enerjinin yüzde otuzu veya yüzde ellisi ekmekten sağlanmaktadır. Ekmeğin önemi, "henüz ekmeğini eline almamış", "ekmek parası" gibi halk deyişleriyle açıklanmaktadır. Ekmek kutsaldır. "Ekmeğe basarsan taş olursun" deyişi bunun en güzel örneğidir. Yere düşen ekmek, hiç kimsenin basmaması için alınıp, başa götürüldükten sonra hayvanlara verilir.[279] Kaleburunlular'ın belirttiğine göre eskiden sofrada ekmek bıçakla değil, elle kesilirmiş (Elkovan, A. 2006; Elkovan,Ha. 2006).

Ekmek, öz Türkçe bir sözcüktür. Besim Atalay'ın Divan-ı Lügat it Türk tercümesinde "ek-" kökünden gelen "ekin" sözcüğünün "çiftlik" anlamında Oğuzca bir sözcük olduğu söylenmektedir.[280] Aynı zamanda o dönemlerde "ekmek" sözcüğü yerine "etmek" de kullanılıyordu.[281]

Ekmek ile ilgili çeşitli adet ve inanışlarımız vardır. Ekmeğin bayat olanı makbuldür. İnsan oturmadan yerse doymaz. Çömeli ekmek yemek günahtır; çünkü şeytanlar bütün yediklerini çekerler v.s.[282]

Ekmek yapmak için önce hamur (ekmek) teknesinde hamur yoğurulur. Bu teknenin içine önce elekle[283] un elenir. Sonra unla birlikte tuz, maya ve ılık su

---

[279] Ayşe Baysal " Türk Mutfağında Kışa Hazırlık", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri,* Feryal Matbaacılık, Ankara 1992, s.63.

[280] Besim Atalay, *Divan-ı Lügat-it-Türk Tercümesi,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s.78.

[281] A.g.e , s. 102.

[282] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru,* ?., Mağusa 2000, s.51.

[283] Elek: Tahtadan yapılmış, altında delikleri olan un eleme aleti.

konularak karıştırılır ve yoğrulur. İstenilen kıvama gelince parça parça kesilerek yuvarlanır. Bu sırada istenirse üzerine susam da ekilir. Bu yuvarlak hamur parçaları ekmek tahtası[284] üzerine konur (Bkz. Resim 30). Yeterince kabarması için bu tahta üzerinde bir müddet bekletilir. Hamur iyice kabardıktan sonra toprak fırına konur ve bir buçuk-iki saat sonra pişer (Nalbant, F. 2006). Eskiden Kaleburnulular ekmeğin üzerine susam koymayı çok severlerdi. Ama koymadan önce susamın ağartılması gerekirdi.

Susamın Ağartılması:

Susamın ilk hali kırmızıdır. Ekmek yapımında kullanılacaksa ağartılması gerekir, yoksa ekmeğin üzerinde durmaz, düşer. Susamı ağartmak için önce kaynanmış küllü su hazırlanırdı. Ardından susamlar, küçük delikleri olan bir kalbura konurdu. Üzerlerine de küllü su dökülür ve susamlar süzülürdü. Bu işlem dört-beş kez tekrarlandıktan sonra susamlar beyazlaşırdı (Elkovan, A. 2006).

E) Macun ve Tatlılar:

a. Macunlar:

Macun yaptım hurmadan
Niçin yedin sormadan
Gel gızım sarılalım
Kimse bizi duymadan[285]

Kıbrıs Türk halkı özellikle misafirlere ağırlamak için evinde macun bulundurmaya özen gösterirdi.

---

[284] Ekmek tahtasına "penevet" de denir.

[285] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru*, ?, Mağusa 2000, s. 484.

Kaleburnu'nun hanımları en fazla incir, karpuz kabuğu, turunç, ayva ve kabak macunu yaparlar. İkram sırasında macunların yanında mutlaka bir bardak su da verilir.Bugün eskiye göre daha fazla macun yapılmaktadır.

1. Turunç Macunu:

Turunç macunu yapılırken önce turuncun içi oyularak çıkarılır. Turunç dört dilime bölünür ve kabukları soyulur. Soyulan kabuklar, sigara böreği gibi sarılır ve iğne kullanılarak ipliğe geçirilir. Her iplik parçasına on tane kadar sarılmış turunç kabuğu geçirilir ve ipliğin iki ucu birleştirilerek birçok halkalar oluşturulur[286] (Elkovan, Ha. 2006).

Kabukların dizildiği bu iplik halkaları, üzerlerini örtecek kadar su dolu olan bir kaba konur ve sekiz gün bekletilir. Macunların acı olmaması için sekiz günün her günü suyu değiştirilir. Sekiz günün sonunda turunç kabukları iplikten çıkarılarak yıkanır ve boş bir tencereye konur. Bu tencereye kabukları örtecek kadar su ve bir kilo kadar şeker eklenir. Tencere ocağa oturtularak kabuklar kaynatılır (Nalbant, H. 2006). Turunç macunu yapılırken kabuklar üç-dört kez kaynatılır, her kaynama süresi de yirmi dakikadır. Kaynatıldıktan sonra soğutulur ve cam kavanozlara konulur.

2. İncir Macunu:

İncir macunu yapmak için olgunlaşmamış kara incirler ağaçtan toplanır. Kabukları soyulur ve akşamdan kireçli suya konur. Sabah olunca yıkanır ve iki-üç defa kaynatıldıktan sonra suyu süzülür. İncirlerin ortası şişle delinerek içlerine badem konur. Ardından incirler tekrar tencereye yerleştirilir ve üzerlerine şeker konularak bekletilir.[287] Şeker suda eriyinceye kadar kısık ateşte kaynatılır. Şerbet

---

[286] Kabukların ipliğe geçirilmesinin sebebi; yumulmalarını sağlamaktır. Açık kalırlarsa şekilleri ve lezzetleri bozulur.

[287] Elli incire bir kilo şeker yeterlidir.

kıvamına gelince söndürülür. Soğumaya bırakılır. Soğuduktan sonra turunç reçelinde olduğu gibi kavanozlara konulur (Elkovan, Ha. 2006; Elkovan, H. 2006).

3. Karpuz Kabuğu Macunu:

Adından da anlaşılacağı gibi karpuzun kabuklarından yapılan bir macundur. Bu macunu yapmak için karpuz önce dilim dilim kesilir. Sonra kabuklar ile iç kısmı birbirinden ayrılır. Kabuklar bıçakla soyulur, soyulduktan sonra kare veya baklava şeklinde kesilir. Kesilen kabuklar tencereye konularak, üzerlerini örtecek kadar su ilave edilir. Suyun yanında bir tutam kireç de eklenir.[288] Kabuklar iki saat kadar kireçli suda bekletildikten sonra ordan çıkarılır ve yıkanıp temizlenir. Sonra boş bir tencereye aktarılır. İçine kaynamasını sağlayacak kadar su ve yarım kilo kadar şeker eklenerek, yarım saat daha kaynatılır. Yarım saatin sonunda macunlar hazırdır. Soğutularak cam kavanozlara yerleştirilir (Nalbant, F. 2006; Denker, T. 2006).

4. Ayva Macunu:

Ayvalar yıkanır, kabukları soyulur. Sonra dörde bölünüp, ortalarındaki çekirdekler çıkarılır ve iki saat kireçli suda bekletilir. İki saat sonra kireçli sudan alınır, yıkanır ve bir kaba konur. Aynı kabın içine iki kilo kadar da şeker eklenir. Ayvalar şekerin içinde akşamdan sabaha kadar bekletilir. Bunun yapılmasındaki amaç; ayvaların kendi özsularını çıkarmalarını sağlamaktır. Ertesi gün, ayvaların kendi çıkardıkları suları azsa bir bardak normal su da ilave edilir ve ayvalar kaynamaları için ocağa oturtulur. Yarım saat kaynadıktan sonra macun haline gelir (Balcı 2006).

5.Kabak Macunu:

Macun kabağı adı verilen yuvarlak, sarımtrak renkteki kabaklar alınır ve dilim dilim kesilerek kabukları soyulur. Ardından her kabak dilimi baklava şeklinde

---

[288] Kabukların üzerine kireç atılmasının sebebi; onların iyice sertleşmesini sağlamaktır; çünkü, ince kabuklar lezzetli olmaz.

kesilir ve su dolu bir kaba konur. Kabakların sertleşmesi için bir tülbendin içine kireç konur ve ağzı bağlanarak, kabakların bulunduğu suyun içine atılır. Kabaklar bu suda üç saat bekletildikten sonra yıkanıp kireçten arındırılır. Daha sonra büyük bir tencere içerisine aktarılır. Kabakların üzerini örtecek kadar su da tencereye eklenir. Eğer kabaklar iki kilo ise tencereye üç kilo şeker ilave edilir ve kaynamaya bırakılır. Kaynarken içerisine yarım limon sıkılır. Kabakların kokulu olması için gülsuyu da ilave edilir. Tenceredeki su şerbet kıvamına gelince ocağın altı söndürülür. Kabakların soğuması için beklenir. Soğuduktan sonra yenmeye hazırdırlar (Şah, Ş. 2007; Denker, T. 2006).

b. Tatlılar:

1. Ekmek Kadayıfı:

Ekmek kadayıfı, iki parça yuvarlak ekmekten yapılır.[289] Bu iki ekmek parçası ayrı ayrı sinilere konur ve üzerleri gülsuyuyla ıslatılır. Bir tarafta da taze nor çatalla ezilir. Ezilen nor içerisine bahar ve dövülmüş badem katılır ve karıştırılır. Bu karışım, sinilerde gülsuyuyla ıslatılmış ekmek parçalarından bir tanesinin ortasına yayılır. Diğer ekmek parçası ise bu parçanın üstüne kapatılır. Bir yanda da ocakta bir tencerede su ile şeker kaynatılarak şerbet yapılır. Şerbet soğutulur ve sini içerisinde birbiri üzerine kapatılmış ekmek parçalarının üstüne kepçe ile azar azar serpilir. Sini, gazocağına konur ve ekmek parçaları yuvarlak yuvarlak çevrilerek pişirilir. Çevrilme sırasında üzerlerine soğuk şerbetten serpilmeye devam edilir. Şerbet serpme işlemi bittikten sonra ekmek parçaları kabarır ve servise hazır olur (Özören,G. 2007).

2. Laobitta:[290]

Un ile su karıştırılıp, maya eklenerek hamur yoğrulur. Oklava ile hamur bezesi açılır. Bir yanda da yarım kilo kadar taze nor ve yeterli miktarda şeker karıştırılır. Arzu edenler bu karışıma ezilmiş badem de katabilir. Hazırlanan bu karışım bezenin içine yayılır. Beze kapatılarak uzun bir çizgi oluşturulur. Sonra bu çizgi yılanın kıvrılması

---

[289] Bu ekmek parçaları fabrikalarda özel olarak hazırlanır.

[290] Sini katmeri.

gibi içten dışa doğru sarılır. Bir sininin içine konularak fırına verilir. İki saat sonra tatlı hazırdır (Şah, Ş. 2007).

3. Sütlaç:

Bir tencereye yarım kilo süt konur ve kaynamaya bırakılır. Kaynadıktan sonra içerisine on beş- yirmi çorba kaşığı yıkanmış pirinç katılır ve pirinçler sütle beraber kaynatılır. Bir çeyrek içerisinde sütlaç pişer. İsteğe göre içerisine şeker ve gülsuyu ilave edilir (Özören, G. 2007).

4. Muhallebi:

Muhallebi, sütlü ve sulu olmak üzere iki çeşittir:

Sütlü Muhallebi:

Bir tencereye yarım kilo kadar süt konur. Bu soğuk süt içerisine beş-altı çorba kaşığı muhallebi tozu[291] ve ağız tadına göre şeker ilave edilir. Muhallebi tozu iyice karıştırılarak eritilir. Sonra tencere ocağa oturtulur ve ateşte de devamlı karıştırılır. Hamur kıvamına geldiği zaman ocaktan indirilir ve tabaklara dökülür. Soğuduktan sonra servise hazırdır.

Sulu Muhallebi:

Bir tencere içerisine yarım kilo kadar su ve beş-altı çorba kaşığı muhallebi tozu konur. Muhallebi tozu suyla karıştırılır ve eritilir. Daha sonra ocağa konur,devamlı karıştırılır. Hamur kıvamına yakın bir hale geldiği zaman ateşten indirilir ve tabaklara dökülür. Tabaklarda soğuyan muhallebinin üzerine biraz şeker, soğuk su ve gül suyu serpilerek muhallebi kaşıkla parça parça kesilerek yenir (Nalbant, F.2006).

5. Çörçolutya:

Çörçolutya yemeği için önce un ve su karıştırılarak hamur yoğrulur. Hamur, oklava ile açıldıktan sonra ince bir çizgi haline getirilir. Adeta yılan şeklini alır. Daha

---

[291] Muhallebi tozu, fabrikada özel olarak yapılan, una benzeyen bir maddedir; ama undan daha beyazdır.

sonra yılanın sarılması gibi sarılarak yuvarlak hale getirilir ve pekmeze atılarak pişirilir (Gül, Ş. 2006).

6. Katmer:

Katmer yapmak için önce hamur yoğrulur. Yoğrulduktan sonra küçük küçük parçalar haline getirilerek elde yuvarlanır. Yuvarlanan bu parçalar, ince bir yufka haline gelene kadar oklava ile açılır. Açıldıktan sonra içine bir parmak kadar yağ dökülür ve yufkanın uçları teker teker bu yağa belenerek tüm yufka yağlanır. Ardından içine şeker serpilir ve yufkanın uçları karşılıklı olarak kapatılarak sacda pişirilir (Bkz. Resim 31).

7. Bulamaç:

Kaleburnulular bulamaca *" simizga"* derler. Bulamaç, pekmezden yapılan bir tatlıdır. Tencereye tatlıyı yiyecek kişi sayısına göre pekmez konulur. Kısık ateşte kaynatılır. Pekmez kaynayınca içine uygun miktarda un dökülür. Un ile pekmez karıştırılır. Şerbet haline gelince pişmiş demektir, tencereden alınıp kaplara dökülür (Elkovan, Ha. 2006). Kaleburnulular ekmeği zeytinyağında kavurduktan sonra bulamaçla karıştırarak yerlerdi.

8. Simit Helvası:

Simit helvasının önce şerbeti hazırlanır. Bir bardak şeker, iki bardak su ve biraz çiçeksuyu karıştırılarak kaynatılır ve şerbet yapılır. Başka bir kaba biraz yağ konularak, içine simit atılıp kavrulur. Kavrulan simit, şerbet içerisine az az atılarak kısık ateşte şerbeti çekinceye kadar karıştırılır. Çekince tepsilere dökülür ve soğuyunca misafirlere ikram edilir (Gül, Ş. 2006).

F) Reçeller:

1. Alıç Reçeli:

Alıç reçeli yapmak için bir kilo alıç, bir kilo şeker ve su kullanılır. Bir tencerede alıç ve alıcı örtecek kadar su birlikte kaynatılır. Sonra su, alıçtan ayrılarak başka bir kaba konur. Artık alıçlara ihtiyaç kalmamıştır. Önemli olan kaynayan alıcın suyunu almaktır. Alıç suyu alınarak bir kilo şekerle birlikte kaynatılır. Üç saat içerisinde reçel pişer (Özören, G.2007). Alıç da manilerimizde geçen bir meyvedir:

Ovalarda alıçlar
Üstünde kırlangıçlar
Ayağına olmadı
Yolladığım pabuçlar

şeklindeki mani bunlardan biridir. Kıbrıs Türk insanı çevresinde gördüğü, tattığı, kokladığı, dokunduğu nesneleri manilerde, fıkralarda kullanmaya çalışmıştır. Bunun sonucunda kültürüne önemli taşlar eklemiştir.

2. Yenidünya Reçeli:

Yenidünya reçelini yapmak için bir kilo yenidünya[292], yarım kilo şeker ve su kullanılır.

Yenidünyalar önce yıkanır ve kabuklarından ayrılır. Çekirdekleri de çıkarılarak ikiye bölünür. Ardından bir tencereye konularak yarım kilo şeker ve üzerlerini örtecek kadar suyla birlikte kaynamaya bırakılır. Yenidünyalar reçel kıvamına gelene kadar kaynatılır. Kaynama sırasında onları karıştırmaya gerek yoktur. İstenilen kıvama gelince topaklanmaması için bir veya iki kez karıştırılabilir. Yenidünyalar bir saatte reçel haline gelir.

Erik reçeli de aynen bu şekilde yapılmaktadır (Gül, Ş. 2006).

---

[292] Yenidünya, Akdeniz Bölgesi'ne özgü, sarı renkte oval biçimde küçük bir meyvedir.

3. Ayva Reçeli:

Ayva reçelini yapmak için de bir kilo ayva, bir kilo şeker ve suya ihtiyaç vardır. Ayvalar önce soyulur, sonra rendelenir. Bir tencere içerisine konur. Bunların üzerine yarım kilo şeker dökülür. Gece üzerine dökülen şeker, sabaha kadar bırakılır. Amaç; ayvaların su çıkarmasını sağlamaktır. Ayvalara sabahleyin bir bardak su daha eklenir ve kaynamaya bırakılır. Ayva reçeli hafif ateşte yarım saatte pişer (Hürtürk, F.2006).

G) Turşular:

Kuzey Kıbrıs'ta yapılan turşular, hayvansal ve bitkisel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Turşu yapma işlemine "turşu kurma" denmektedir. Kaleburnu'nda turşular, 1930- 1960 yılları arasında daha çok meyhanelerde meze olarak yenilirdi. Günümüzde ise meyhanede yenmesinin yanı sıra evde de yemeğin yanında veya içki içerken yenmektedir. Kaleburnu'nda bugün en fazla yenilen turşular şunlardır:

a)Hayvansal Turşular:

1. Pulya Turşusu:

Pulya, küçük-cılız bir kuştur. Avlanan pulyalar, tüyleri yolunduktan sonra yıkanır. Ardından çok az pişmek suretiyle kaynatılır. Kaynadıktan sonra kuruması için bir süzgece konulur. Kurur kurumaz cam kavanoza aktarılır ve üzerleri tuz ve üzüm sirkesi ile örtülür. On gün kadar sonra turşu haline gelir (Gül, Ş. 2006).

2. Ahtapot Turşusu:

Denizden avlanan ahtapotların başları bağlanıp kaynatılır. Ahtapotun başının bağlanmasının sebebi; mürekkebinin taşmasını önlemektir. Ahtapot on beş-yirmi dakika kaynatıldıktan sonra kaynadığı kaptan çıkarılıp yıkanır. Yıkanırken ahtapotun ayak bölgesindeki yapışkan madde sıyrılıp temizlenir. Ahtapotlar tercihe göre ister bütün, ister parça halinde kesilip cam kavanoza konur. Üstleri de tuzla birlikte üzüm sirkesi ile örtülür.

b)Bitkisel Turşular:

1. Çakıztez[293] Turşusu:

Yeşil zeytinler tek tek yarılır. Yarıldıktan sonra bir kap içerisindeki suya konur ve suyu üç gün boyunca değiştirilir. Üçüncü günün sonunda zeytinler yıkanıp, suyunu çekmesi için bir müddet bekletilir. Sularını çektikten sonra cam kavanoza[294] konulur. Zeytinlerin üstünü örtecek kadar tuzlu su döktükten sonra kavanozun kapağı kapatılır. Zeytinler kırk gün sonra yenmeye hazırdır (Hürtürk, F.2006).

2. Golimbadez [295] Turşusu:

Ağaçtan toplanan yabani yeşil zeytinler yıkanıp bir kaba konur. Önceden hazırlanmış tuzlu su, zeytinleri örtecek kadar üzerlerine dökülür. Kabın kapağı kapatılır. Kırk gün sonra golimbadezler de yenmeye hazırdır (Şah, Ş. 2007).

3. Gumyastez[296] Turşusu:

Ağaçların üzerinde olgunlaşan ve yeşilken siyah hale gelen zeytinler ağaçtan toplanır ve evde düz bir zemin üzerinde iyice siyah olana kadar bekletilir. İyice karardıktan sonra bir güzel tuzlanıp kaplara doldurulur. Kaplara su konmaz. Kırk günün sonunda yenilebilir (Şah, Ş. 2007).

4. Mantar Turşusu:

Dağdan toplanan mantarlar temizlenip, yıkanır. Yıkanan mantarlar ister kömürde, ister fırında pişirilir. Kavanozlara doldurulur, üstünden de onları örtecek kadar üzüm sirkesi ve tuz dökülür. Mantar iki haftada turşu haline gelir (Özören, G. 2007).

---

[293] Yeşil zeytin.

[294] Turşuların saklanmasında cam kavanozun seçilmesinin sebebi; sağlıklı olmasıdır.

[295] Yabani yeşil zeytin.

[296] Kara zeytin.

5. Mangallo[297] Turşusu:

Ovalardan toplanan mangalloların yaprakları bıçakla temizlenip, mangallolar yıkanır. Yıkandıktan sonra temiz bir bez üzerine serilip sularının kuruması beklenir. Suları kuruyan mangallolar cam bir kavanoza doldurulur ve tuzlu üzüm sirkesi ile örtülür (Nalbant, F. 2006) (Bkz. Resim 32).

6. Gabbar Turşusu:

Gabbar, kış mevsiminde yetişen yeşil bir bitkidir. Gabbarın taze filizleri toplanır, suya konur. Beş gün boyunca suyu değiştirilir. Beşinci günün sonunda bir tülbent[298] üzerine serilip, suyunu çekmesi beklenir. Suyunu çektikten sonra cam bir kavanoza konulup, üzerinden gabbarları örtecek kadar tuzla üzüm sirkesi dökülür. Kırk gün sonra turşu olarak yenecek duruma gelir (Özören, G. 2007).

7. Salatalık Turşusu:

Salatalıklar tek tek yıkanıp soyulur. Sularını çektikten sonra cam bir kavanoza konulur ve üstünden tuz ve üzüm sirkesi dökülür. İki hafta sonra yenmeye hazırdır (Şardu, A. 2006).

4.1.3.2 Köyde Kullanılan Yağlar:

1. Kuyruk Yağı:

Eskiden insanlar kuyruk yağını çok kullanırlardı. Kuzu kasaba satıldığı zaman kuyruğu geri alınırdı. İnsanlar, kuyruğu küçük küçük keser, tavada bir dakika kadar kavururlardı. Kuyruklar, ateşin ısısıyla hemen erir ve yağ haline gelirdi. Bu yağ, yemek yapımında kullanılırdı. Ayrıca, ekmeğe de sürülüp yenirdi. Bugün bu yağın yerini katıyağlar aldı (Elkovan, A. 2006).

---

[297] Kazayağı.

[298] Tülbent: Pamuğun ince ve seyrek olarak dokunmasından oluşmuş hafif ve yumuşak bez.

2. Pamuk Yağı:

Kaleburnu'nda pamuk yetiştiği için 1930'lu yıllarda pamuktan yağ çıkaran insanlar vardı. Pamukların çekirdekleri öğütülüp hamur haline getirilirdi, sonra da sıkıştırma yoluyla yağ elde edilirdi. Bu yağ soğuk ortamda dondurulur ve yemeklerde kullanılırdı.[299]

3. Karayağ:

Karayağ çıkarma, zahmetli ve birkaç aşama gerektiren bir iştir. Öncelikle zeytinler ağaçtan taraklar yardımıyla toplanır. Toplandıktan sonra eve taşınır. Evde yapraklarından temizlenir. Temizlendikten sonra -ki bu işlem birkaç gün sürer- ateş yakılır ve büyük bir kazanda su kaynatılır (Yazıcı 2006). Su kaynayınca zeytinler içine atılır. Zeytinler elle kontrol edilir, eğer kabukları beyazlanmış ise iyice kaynamış demektir. Bunun ardından köfünlere[300] doldurulur, suyu süzülür ve evin damına bir bez serilerek , buraya konulur. Birkaç gün, bazen de bir hafta burda kaldıktan sonra zeytinler kurumaya ve yağ toplamaya başlar. Kuruyan zeytinler parlak olur ve onlar diğerlerinden ayrılır. Amaç tümünün kurumasını sağlamaktır. Bu yüzden kurumayanlar kuruların içine karıştırılır (Elkovan, H. 2006; Yazıcı 2006).

Tüm zeytinler kuruduktan sonra değirmene götürülür. Değirmende önce ağır taşlarla ezilir, sonra zembillere doldurulur. Zembillerin ortası delik olduğu için zeytinler bu deliklerden geçerek, silindir şeklinde bir demire ulaşır. Demirin üzerinde ağır bir taş vardır. Bu taş zeytinleri kuvvetli bir şekilde ezer. Zembillerden akan yağ, özel borularla depoya aktarılır ve depodan bidonlara doldurulur.

Bidonlara doldurulan yağın en az bir ay dinlenmesi gerekir. Dinlenen yağ, bidonun üzerine çıkar, tortusu da aşağıya çöker. Karayağ artık hazırdır.[301] Özellikle salatalarda kullanılır. Kaleburnu'nda eskiden beri yağ çıkarılmaktadır.

---

[299] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru,* ?, Mağusa 2000, s.45.

[300] Köfün: Kamıştan yapılmış delikli büyük sepet (Nalbant, A. 2006).

[301] Köylüler çiğ yağ da yaparlar. Bunu yaparken zeytinler pişirilmez. Yapraklarından temizlenir, bir-iki gün bekletilip yeşil halde değirmene götürülür. Değirmende karayağ çıkması için yapılan işlemlere tabi tutulur.

4.1.3.3 Köyde İçilen İçecekler:

Köyde eskiden de bugün de en fazla içilen içecek sudur. Tarladan yorgun argın gelen köylülerin gözü önce suyu aramaktadır. Eskiden tarlaya ve hayvan beklemeye giden köylüler mutlaka yanlarına içine su koydukları testilerini veya sukabaklarını alırlardı. Suyun dışında tüm Kıbrıs'ta olduğu gibi Kaleburnu'nda da kahve içilmekteydi. Bugün de sık sık kahve içilmektedir.[302] Kaleburnu'nda da Kıbrıs'ın genelinde olduğu gibi şekerli, orta, az şekerli ve sade olmak üzere dört çeşit kahve türü vardır. Kahve yapılırken, cezveye her fincan için bir fincan kaşığı kahve ve yeterli oranda şeker konur. Kahve, *"şekerli"* olacaksa iki kaşık şeker, *"orta"* olacaksa bir kaşık silme şeker, *"az şekerli"* olacaksa kaşığın burnunda olacak kadar şeker konur. *"Sade"* olacaksa hiç şeker konmaz. "Bir acı kahveni içmeye geldim" sözü herhalde sade kahve için söylenmiştir.

Yapılacak kahve türüne ve sayısına göre cezveye kahve ve şeker konduktan sonra kaşıkla karıştırılır. Kahve köpürmeye başladığında bir-iki kez daha karıştırılıp, servis yapılır. Kahve ikram edilirken, fincanlar birbirine karıştırılmasın diye şöyle yapılır: Şekerli kahvenin bulunduğu fincanın kulpu tepsinin dışına doğru, orta kahvenin bulunduğu fincanın kulpu yanlara, sadeninki içe, az şekerlinin ise diğerlerinin aralarına doğru döndürülür.

Göllerde olur gamış
Dost selamım almamış
Acı gavenin bile
Kırk yıl hatırı varmış[303]

şeklindeki mani, kahvenin konu olduğu birçok maniden sadece birisidir.

---

[302] Bilimsel adı "Cafia Arabica" olan kahve, ilk olarak Yemenli şeyhler tarafından keşfedildi. Kahvenin Türk kültürüne girişi ise Yavuz Sultan Selim'in 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye zaferlerinden sonra olmuştur. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Ali Özel "Kıbrıs Türk Halk Kültüründe Kahve İkram Geleneği ve Kahvehaneler", *I. Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu Bildirileri,* DAÜ Basımevi, Gazimağusa 1998, s. 111).

[303] Neriman Cahit, *Eski Lefkoşa Kahvehaneleri ve Kahve Kültürü,* Şedi Kültür ve Sanat Yayınları, Girne 2001, s. 35.

Köyde az da olsa çay içilmektedir. Çay, genellikle kahve gibi keyif yapmak için değil de kışın ısınmak ve karın ağrısı, mide ağrısı vs. hastalıkları iyileştirmek için içilir.

Harid Fedai'nin belirttiğine göre eskiden "çay içiyorum" dendiği zaman "ne çayı" diye sorulurdu; çünkü çay, halk arasında temelli bir alışkanlık halini alamamış ve bunun sonucunda suda kaynatılıp içilen bitkiler de onun adıyla birlikte anılır olmuştur: Adaçayı, kekik çayı, anason, mürver ve nane çayı gibi...[304] Kaleburnu'nda da değişik bitkiler yetişmekte ve bunlardan çay yapılıp içilmekteydi. Bu bitkilerin başında; defne, sapşişa, rumbi ve livanda gelmektedir.[305] Köylüler bugün "kara çay" dedikleri sallama çaydan da içmektedir. İsteyen bu çayı, içine süt karıştırarak içer.

Günümüzde daha çok misafirlere ikram edilen çeşitli içecekler vardır. Limonata, meyve suyu, kola vs. bunların en önemlileridir. Süt de içilmektedir. Eskiden de köyde önemli oranda çobanlık yapıldığı için bol bol süt içilirdi.

Alkollü içeceklere baktığımızda 1920'li, 1930'lu yıllarda Kaleburnu'nda çoğunlukla konyak, Mastika[306], Uzo[307] ve şarap içildiği ortaya çıkar[308]. Ayrıca, Rumun 31'i (Rum konyağı), Angliyası da sevilen içkiler arasındaydı (Özören, E. 2007). Özellikle şarap köyde bolca içilirdi (Elkovan, A. 2006). Kaleburnu'na şaraplar Baf'tan ve Lefkoşa'dan varillerin içinde getirilirdi (Elkovan, A. 2006). Ayrıca ***"Arşi"*** denilen öküz derisinden yapılmış tulumlar içerisinde de getirtildiği olurdu. En güzel içkiler, Limasol'da Bardiselini isimli fabrika tarafından yapılırdı ama çok pahalı olduğundan köylüler bu içkilerden içemezlerdi.[309] 1974 sonrasında

---

[304] Harid Fedai, "Çay Niyetine", *Kıbrıs Türk Kültürü Bildiriler II,* Özyurt Matbaası, Ankara 2003, s.311.

[305] Bu bitkiler hakkında "Bitki Örtüsü" ve "Hekimlik" kısımlarında daha fazla bilgi verilmiştir.

[306] Mastika: Bir tür beyaz konyaktı. Sakızdan yapılırdı (Bkz. Zekai Altan, " Kıbrıs Meyhane Kültürü" , *Halkbilimi Sempozyumları II,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s.125).

[307] Uzo: Bir çeşit Rum konyağı.

[308] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* Yıl 14, Sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s. 43.

[309] A.g.e, s.43.

ise "Türk'ten Türk'e" kampanyası adı altında Türkiye rakısı içilmeye başlandı (Özören,E. 2007).

İnsanlar doğanın nimetlerinden yararlanmayı bildiklerinden beri türlü içkiler de elde etmeyi bilmişlerdir. Üzüm bağlarının milattan üç bin yıl önce Ural ve Altay halklarınca yetiştirildiği ve onlardan şarap elde edildiği, arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan küp ve testilerle kanıtlanır.[310]

Kaleburnulular içki içmek için genelde meyhaneye giderlerdi. İçkinin yanında meyhanede bulunan mezelerden yerlerdi. İçkiler bodiride[311] içilirdi (Elkovan, A. 2006).

İçki ölçekleri eskiden bir önge, yarım okka, bir okka, binlik şişe, laminzana, fiçı ve varillerdi. İçkilerin satışları ise belediyecilerle belirlenen ölçekli kaplarla yapılırdı. Bu kaplar bir önge, yarım okka ve bir okka olmak üzere üç tipte idiler. Bu kaplar tenekeciler tarafından yapılıp, belediyecilerce mühürlenirdi.[312]

Eskiden meyhanelerde ***"bango başı"*** adı verilen ayaklı, arkası olmayan oturma yerleri vardı. Kaleburnu'nda da insanlar bunların üzerinde otururdu. Sonradan masa ve sandalyelere oturulmaya başlandı (Sükan, R.2006).

İçki genelde veresiye içilirdi. Herkes parasını "maksıl" zamanı, yani tarladaki ürününü satıp parasını aldığında öderdi. Meyhaneciler tahtaya maşayla veresiyeleri yazardı. Eğer yıl kurak geçerse, köylülerin, mallarının bir kısmını meyhaneciye kaptırdıkları bile olurdu.[313]

Günümüzde ise meyhane kültürü artık değişti. İnsanlar eskiden iş kıyafetleriyle bile meyhaneye giderdi. Bugün ise giyimlerine çeki düzen vermeden

---

[310] Kemal Sülkar, *Osmanlıdan Günümüze İçki ve Toplum*, Süreç Yayıncılık, İstanbul 1985, s. 13.

[311] Bodiri: İşaret parmağı boyunda küçük cam bardak.

[312] Zekai Altan, "Kıbrıs'ta Meyhane Kültürü", *Halkbilimi Sempozyumları* II, K.K.T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 125.

[313] Tuncer Bağışkan "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi*, yıl 14, sayı 48,Aralık-Ocak 2000, s. 44.

gitmiyorlar. Eski meyhanelerde günümüzde olduğu gibi garson kalabalığı yoktu. Meyhaneyi, meyhaneci ve ailesi idare ediyordu.[314]

Bugün Kaleburnu'nda meyhane yoktur. Meyhaneye gitmek isteyenler, Gazi Mağusa'ya giderler. Günümüzde en fazla içilen içkiler: rakı, bira, viski, 31 (Rum konyağı) ve şaraptır.[315]

İnsanlar hemen her toplumda içki içmiş, keyiflenmiş, sarhoş olmuş; aşırı içenler sızmış, hastalanmış. Kararınca içenlerin meclisi bilgi alış-verişiyle, dostlukla dolmuş.[316] Bazı hükümdarlar dünyanın her yerinde değişik nedenlerle içki yasağı koymuş, içenleri hapsettirmiş, işkence uygulatmış. Buna rağmen; hiçbir ülkede yasağa tam anlamıyla uyulmamış. O kadar ki tahıldan ya da meyvelerden içki üretildiği için tarımla uğraşanlar içki yapımını desteklemiş, kendileri için gizlice içki üretmeyi bile göze almış.[317] Şairlerimiz de içki temini şiirlerinde kullanmışlardır:

Kadehini kaldır on sekiz bir daha kaldır
Yıkılsın bu Temmuz bırak ayaklarına
Kafesinden çıkar yürek diye taşıdığını
Köprülerini at gemilerini batır

Atilla İlhan[318]

---

[314] Erkut Günen ve Hasan Soyer, "Lefkoşa ve Gazi Mağusa Bölgelerinde Günümüz Meyhane Kültürü Üzerine Tespitler", *I. Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu*, D.A.Ü Basımevi, Gazi Mağusa 1998, s. 45-46.

[315] A.g.e, s.43.

[316] Kemal Sülkar, Osmanlıdan Günümüze İçki ve Toplum, Süreç Yay., İstanbul 1985, s.17.

[317] A.g.e, s.17.

[318] Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2,* Dergah Yayınları, İstanbul 1999, s. 223.

4.1.3.4 Olağanüstü Durumlarda Yemek Türleri:

Kaleburnu'nda 1930'lu yılların başında evlenme, sünnet düğünü ve ölülerin ölümlerinin kırkıncı gününde özel yemekler yapılırdı.

Sünnet düğünlerinde maddi durumu kötü olanlar gelen misafirlere çörek, börek, hellim vs. şeyler ikram ederlerdi. Zengin olanlar ise fırın kebabı, salata, pilav, kızarmış tavuk vs. ikram ederlerdi. İçecek olarak da erkeklere şarap, hanımlara kahve ya da limonata verilirdi. Ayrıca; yemeklerden önce veya sonra fıstık, fındık, leblebi gibi çerezlerin de ikram edildiği olurdu.

Bazı bölgelerde sünnet düğünlerinde tatlı verilirdi. Örneğin; Baf'ın merkezi Kasaba'da "zerde" isminde bir tatlı sunulurdu. Zerde tatlısı, pirincin şekerli suda haşlanması sırasında içerisine çiçeksuyu ya da turunç kabuğu rendesi atılarak elde edilen bir tatlı çeşididir.[319] Bugün sütle yapılanına "sütlaç" denmektedir. Baf'ın Hulu köyünde de kek, kurabiye, köfter ve sucuk verilirdi.

Mesarya bölgesinin sünnet düğünlerinde ise "çöpebinen" isminde bir yemek pişirilirdi. Bu yemek şöyle yapılırdı: Hamur yapıldıktan ve açıldıktan sonra oklavanın üzerine sarılırdı. Oklavanın üzerinde bıçakla boydan boya kesilirdi. Daha sonra enine kare biçiminde kesildikten sonra ince bir değneğin üzerine sarılırdı. Değneğin üzerinde elle sıkılır ve değnekten çıkarıldıktan sonra makarna gibi haşlanarak pişirilirdi.[320]

Teknolojinin sürekli gelişip kültürel değerlerimizi zayıflatmaya başladığı günümüzde, sünnet düğünleri için yemek hazırlayan aile sayısında da azalmalar olmuştur. Durumu iyi olan aileler de misafirlerini restorantlarda yedirmektedir.

Evlenme törenlerinde ise yine 1900'lü yılların başında fırın kebabı, pilav, şiş kebap, fasülye gibi yemekler pişirilirdi. Kıbrıs'ın Erenköy ve Baf bölgeleri gibi

---

[319] Hilal Pilli, "Kıbrıs Türk Mutfağı Açısından Sünnet Düğünleri ve Yemekleri", *I. Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu,* D.A.Ü. Basımevi, Gazi Mağusa 1998, s.123.

[320] Ag.e.,s.124.

[321] Herse : Dövme Pilav.

bölgelerinde meşhur olan "herse"[321] yemeği de Kaleburnu düğünlerinin bazılarında yapılırdı. Kaleburnulular herseye "Resi" veya "Reşa" derlerdi (Sükan, R. 2006). Ahmet An, hersenin Lüzinyan kaynaklı bir yemek olduğunu söylemektedir.[322]

Hersenin yapılışı şöyleydi:

Öncelikle herse için kullanılacak buğdaylar değirmende öğütülüp, hazır hale getirilirdi. Diğer yanda bir keçi kesilip, etleri küçük parçalara ayrılırdı. Üç tane büyük kazan[323] alınıp, bu kazanlardan bir tanesinin içinde su kaynatılırdı. Suyun kaynaması sırasında et parçaları hava almayacak şekilde diğer kazanların içine dizilirdi. Sonra etlerin üzeri değirmende öğütülmüş buğday ile kaplanıp buğdayların üstü, üzerlerini örtecek kadar suyla ıslatılırdı.Bütün bunların ardından kazanların altı yakılır ve herse pişirilmeye başlanırdı. Yemeğin pişmesi sırasında buğday suyunu çektikçe, su dolu kazandan hersenin bulunduğu kazanlara sıcak su dökülürdü. Ayrıca yemeğe tuz da ekilirdi (Elkovan, A. 2006).

Herse yapılırken, etlerin yanmaması gerekirdi. Bunun için ateş arada bir kontrol edilirdi. Üzerleri buğdayla kaplandığı için etler hiç su almazdı. Eğer su alırsa, etler kaynanmış olup, lezzeti kaçardı.

Herse yemeği piştikten sonra uzun ve kalın bir değnekle veya büyük bir çatalla karıştırılırdı. Böylece etler iyice ufalanarak buğdaylarla karışırdı (Elkovan,A. 2006). Sonra yemek soğumaya bırakılırdı. Soğuduktan sonra düğüne gelen misafirlere ikram edilirdi.

Herse yemeğinin yapılmasına zahmetli bir iş olduğu için düğünden bir gün önce başlanırdı.

Bugün düğünlerde herse hemen hemen hiç yapılmamaktadır. Bazı aileler yakın akrabalarını ve dostlarını düğünden sonra kendi evlerinde ağırlamakta ve özellikle kebap, fırın makarnası, patates kebabı, pilav, salata gibi yemekler yapmaktadır.

---

[321] Ahmet An, *Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine Yazılar,* Kıvılcım Yayınları, Lefkoşa 1999, s.55.

[323] Üç tane alınmasının sebebi; düğüne gelecek misafirlerin ve köy halkının sayısının fazla olmasıydı.

Ölü Yemeği:

Kıbrıs Türkleri arasında ***"kırk yemeği"*** olarak da bilinen bu yemek, "ölünün ruhu" veya "ölünün canı" için yapılır. Kaleburnu'nda bugün de 1974'ten önce olduğu gibi ölünün, ölümünün kırkıncı gününde bu yemek yapılmaktadır (Denker, T. 2006). Bu yemekler, ölünün sevdiği yemeklerdir. En fazla kırk çeşit yemek yapılır. Bu uygulamanın temeli ***Türk Şamanlığı***'na dayanır. Amaç; ölünün ruhunu memnun etmektir.

Türkler arasında ölen kişinin ardından aş verme, eski dönemlerde bizzat ölünün kendisine verilen aştan oluşmaktaydı. Böyle yaparak ölen kişinin ruhu rahatlatılıp, memnun edilerek ondan gelecek tehlikeler önlenmiş oluyordu.[324] Ölen kişi defnedilirken mezara yiyecek ve içecek koyma geleneği daha sonraki dönemlerde yerini çağın gelişimine bağlı olarak defin sırasında ve anma günlerinde arkada kalanlara hayvan kesip ziyafet vermeye, onları yedirmeye bırakmıştır. Bu şekilde yenilen yemeklerin ölünün canına veya ruhuna gideceğine inanılır.[325]Aynı düşünce Kıbrıs Türkleri'nde de devam etmektedir. Kaleburnu'nda kırk yemeği yenilmeden önce mevlit ve yasin okutulur, dua edilir. Ardından yemeklere geçilir. Yemekler yenilirken ölünün ruhu için fatiha okunur. Görüldüğü gibi Şamanizm unsurları, İslami unsurlarla birleştirilip yaşatılmaya devam etmektedir. Aynı gün helva[326] da yapılmaktadır.

Kaleburnu'nda kırk yemeği dışında, ölünün ölümünün üçüncü gününde ve elli ikinci gününde de helva yapılır. O gün de mevlit okutulur, dua edilir. "Sene-i devriye"sinde yani yıl dönümünde de evde mevlit veya yasin okutulup, daha çok hamurişi olan yiyeceklerden hazırlanır.

Anadolu sahasında da daha çok kırkıncı, elli ikinci günlerinde ve yıldönümünde ölüyü anma günleri düzenlenmektedir. Ölünün, ölümünün üçüncü ve yedinci günlerini geçirme daha seyrek görülmektedir. İstanbul'da kırkıncı gün,

---

[324] Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.189.

[325] Mehmet Aça, "Kazak ve Kırgız Türkleri'nde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu)", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 43, Güz 1999, s.24-25.

[326] Helvanın yapılışı "Tatlılar" bölümünde anlatılmıştır.

ölünün burnunun düştüğü gün olarak kabul edilirken, Amasya'da elli ikinci gün, cesedin el ve burun kemiklerinin düştüğü gün olarak kabul edilmektedir.[327] Burun kemiği düşerken de ölünün çok acı çekeceğine inanıldığı için o gün yemek verilir ve verilen yemeği meleklerin altın tabaklar içinde ölünün önüne koyacağı hayal edilir. Elli ikinci gecesinde de mevlit okutulur, Kur'an ile birlikte elli ikinci gece duası okunup dua edilir ve helva dağıtılır.[328]

Denizli ilinin Çivril ilçesinde ise ölümün ilk haftası içinde veya yedinci gününde "kabir kazanı" "hayır aşı" ve"cenaze aşı" isimlerini taşıyan bir yemek hazırlanır. Maddi gücü iyi olan aileler, beslenen hayvanlardan koç/düve keser veya satın alırlar. Maddi durumu pek elverişli değilse, yeterli sayıda tavuk alınır ve pişirilir.[329] Et kavurmasının yanında sulu et yemeği, kuru fasulye, pirinç pilavı, keşkek, salata, turşu, dolma, helva vs. gibi yiyecekler ile yufka, ekmek, çörek vs. hazırlanır.

Kabir kazanı gününde, dini töreni yöneten cami imamı veya din görevlileri tarafından Kuran-ı Kerim ve Mevlid-i Şerif okunur. Dualar edilir ve başsağlığı dilenir. Bu uygulamaya "küçük mevlit" adı verilir. Aynı tören elli ikinci günde de tekrarlanır ve "büyük mevlit" adıyla bilinir. O gün de yemek yapılır.[330]

Kaleburnu'nda ilk gün mezarı kazanlara da yemek yedirilir. Bu adet eskiden de vardı. Anadolu'da da vardır. Türkmenler'de de görülür. Ayrıca onlarda yedi gün sonra ölünün canı için tuz dağıtılır. Üç ay geçince de helva yapılıp, köylüye dağıtılır.[331]

Kırgız Türkleri'nde ise ölüm günü ya da ertesi gün verilen aşa, "kara aş", otuz yedi ya da otuz dokuzuncu günde verilen aşa "kırk aş", ölüm yıldönümünde

---

[327] Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru,* Gerçek Yayınevi ,İstanbul 1997, s. 200-201.

[328] A.g.e, s.200-201.

[329] R. Bahar Akarpınar, "Denizli İli Çivril İlçesinde Ölüme Bağlı Uygulamalar ve Yas Etme", *Türkbilig,* 2002/3, Ankara, Nisan 2002, s.6.

[330] A.g.e., s.6.

[331] Ali Rıza Yalkın, *Cenup'ta Türkmen Oymakları I,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s.21.

verilen aşa ise "aş toyu" adı verilmektedir.[332] Kazak Türkleri de aş toyuna "ulı as"demektedir. Kırgız ve Kazak Türkleri için en önemli aş budur. Bu aş için çok büyük bir ziyafet verilir. Ölenin akrabaları tarafından birçok hayvan kesilir, pilavlar, salatalar, tatlılar yapılır. Yarışlar düzenlenir. Bugünde ölünün ruhunun tamamıyla öteki dünyaya yerleştiği, onun rahat ettiği düşünülerek bir yıldır sürdürülen yasa son verilir.

Aş toyuna sadece erkekler katılır. Fakir olan insanlar bu yemeği düzenleyemez. Bazı zenginlerin bile bu yemekten dolayı iflas ettikleri söylenir.[333]

Kaleburnu köylüleri arife günlerinde de lokma, ahlavuna vs. yaparak gömdüğü akrabalarının canına gitmesi için konu komşuya dağıtır. Onlar da bunları alıp "ölülerinizin canına gitsin" deyip yerler (Denker, T. 2006).

Denizli'nin Çivril ilçesinde de sevabı ölülerin ruhuna bağışlanmak üzere mahalle çocuklarına şeker, gofret, helva, lokum, para dağıtılır. Komşulara da katmer, çörek ve mayalı hamurdan yapılan "şipit" gönderilir. Burada da dağıtılan yiyecekler "Allah kabul etsin, ölmüşlerinizin ruhuna gitsin" sözleriyle kabul edilir.[334]

4.1.3.5 Üç Öğün Yemekte Verilen Yemekler ve Yemek Zamanları:

Ülkemizde üç ana öğün olarak; sabah, öğle ve akşam yemek yenmekle beraber bu öğünlerin arasında meyve, kola, kahve, çay, limonata gibi besinler de tüketilmektedir.

Günümüzde Kaleburnu köylüleri de bu yemek yeme sistemini benimsemişlerdir; fakat bundan elli-altmış yıl öncesi için bu durum söz konusu

---

[332] Mehmet Açа, "Kazak ve Kırgız Türkleri'nde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu)", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 43,Güz 1999, s.27.

[333] A.g.e, s. 30.

[334] R. Bahar Akarpınar, "Denizli İli Çivril İlçesinde Ölüme Bağlı Uygulamalar ve Yas Etme", *Türkbilig,* 2002/3, Ankara, Nisan 2002, s.7.

değildi. Köylüler öğün atlamadan, düzenli bir şekilde yemeklerini yiyemezlerdi. Sabahleyin karınlarını doyurup tarlaya giderler, orda ne zaman mola verilirse (belki öğleden önce, belki akşam üzeri) o zaman yemek yerlerdi. Bazen eve gelir gelmez yorgunluktan uyuya kalırlar ve akşam yemeği yemeden yatırlardı.

Köylüler sabah kahvaltısında daha çok hellim, zeytin ve ekmek yerler, çay içerlerdi. Tarlaya da genelde hellim, zeytin, ekmek ve soğan götürürlerdi. Hanımlar evde oldukları zaman hamur yemeklerinden yaparlardı. Zeytinli Bitta, ahlavuna, sarıklı hoca gibi yemekleri çocuklar da çok severdi.

Bugün Kaleburnu'nda aileler hem kendilerinin, hem de çocuklarının düzenli beslenmesine dikkat ederler. Yemek zamanları ve yedikleri yiyecekler şöyledir:

1. Kahvaltı Öğünü:

Köyde kahvaltılık olarak çay, süt, hellim, ekmek, peynir, katı yağ, reçel, nescafe, yumurta, zeytin v.s besinler tüketilir. Kışın genelde çorba içilir. Özellikle tarhana çorbasını çok severler. Çorbayı içerken bazı insanlar içine ekmek doğrar. Bazen de sandviç yaparlar. Sandvicin içine salam, hellim, peynir, Bull Beef (Bolibif)[335], domates ve salatalık koyarlar. Kaleburnulular kafesleri de çaya ve süte batırarak hellim ile beraber yerler.

Bir peynir çeşidi olan hellimin yapılışı şöyledir:

Sağılan sütler temiz bir tülbentle süzülür. Süzüldükten sonra hellim mayası ile mayalanır. Mayalandıktan sonra bir süre bekletilir.Ardından elle karıştırılır.Bunun sonucunda elde edilen telemeler talara[336] yerleştirilir, sıkıca bastırılır ve talar tersine çevrildiğinde onun şeklini alan bir hellim ortaya çıkar. Diğer yandan telemeleri sıkma sonucu oluşan teleme suyu, büyük bir tencereye konularak ocakta pişirilir. Hellimler de bu suyun içine atılır ve onlar da pişer. Piştikten sonra tencereden alınır ve sinilere yerleştirilir. Üzerine tuz konup katlanır. İstenirse nane de konur. Hellim dört mevsim yenilebilen bir yiyecektir.

---

[335] Bolibif : Konserve şeklinde bulunan inek ve tavuk eti olup, dilimler halinde kesilerek yenir.

[336] Talar: Talar, süpürge otundan yapılır. Hellim, nor v.s gibi peynirgillere şekil vermede kullanılır.

2. Sabah – Öğle Arası :

Köyün hanımları eğer tarlaya gitmiyorlarsa veya bir iş yerinde çalışmıyorlarsa sabah 9:00- 11:00 saatleri arasında ya kendi evlerinde ya da misafirlikte sabah kahvesi içerler. Hatta bazı hanımlar "kahve partisi" düzenlemektedir. Evinin işini bitiren; çocuklarını okula, eşini işe gönderen ev hanımları her gün birisinin evinde toplanmak suretiyle kahve içerler, fal bakarak eğlenirler. Öğleyin evlerine dönerler. Bu faaliyet hem hanımların stresini atar hem de aralarındaki dayanışmayı güçlendirir.

Erkekler de şehirde çalışmıyor veya köyde tarlada veya davarın başında değillerse köy kahvehanesinde kahve, çay, meşrubat v.s içerler.

3. Öğle Yemeği:

Kaleburnu hanımları öğle yemeği için her türlü yemeği pişirmektedir. Bazen sulu, bazen kuru bir yemek, bazen de hamur yemeği yapmaktadırlar. Kuru yemeklerle birlikte pilav da yaparlar. Birçok yemeğin yanına salata hazırlanır.Yemeğin yanında kola ya da meyvesuyu içilir. Bazen öğle yemeği için iki veya üç çeşit yemek yapıldığı görülür. Yemekten sonra meyve yenir. Yazda öğleyin bazen yemek yapılmaz. Kavun, karpuz, hellim ve ekmek yenir. Yazda kavurma yemek mideyi rahatsız eder (Şah, Ş. 2007).

4. Öğle – Akşam Arası:

Kış aylarında öğle ile akşam arasında kahve içilir, eğer pasta- börek yapılmışsa bunlardan yenilir. Yaz aylarında da yine kahve içilir; karpuz, kavun, şeftali, kiraz gibi meyvelerden yenilir. Çocuklar öğle- akşam arası dondurma yemeği çok severler (Hürtürk, F. 2006).

5. Akşam Yemeği:

Köylüler kışın akşamları çorba içerler, kahvaltılık yerler. Bazı hanımların eşleri veya çocukları akşamları hafif bir şeyler yemiyor, yine ağır bir yemek

istiyorlarsa bu hanımlar öğlen kalan yemeği ısıtır, yanına da salata yaparlar. Öğlenki yemek bitmişse yeniden yemek yapmak zorunda kalırlar. Bu da onları yorar.

Yazın, akşamları sıcak geçtiği için insanların iştahları kapanır; ağır yemekler yerine hafif sebze yemeği veya karpuz ve hellim yemeği tercih ederler. Bazen bir tabak cacık veya salata ya da küçük bir sandviçle karınlarını doyururlar (Elkovan, H. 2006).

4.1.3.6 Yemekleri Koruma Yolları:

Kaleburnu köylüleri eskiden en fazla et ve sütü saklamaya çalışırlardı; çünkü; bunlar kolay bozulan besinlerdi. Eti parça parça kestikten sonra kavururlardı. Kavrulmuş etleri bir testiye koyup yüksek bir yere asarlardı. Bunun yanında onları *"Tel dolabı"*[337] nda saklarlardı. Tel dolabı ve testi buzluk görevi görürdü. Ayrıca içme suyu da testilerde muhafaza edilirdi. Yazın insanlar bu sulardan kana kana içerlerdi.

Süt ise önce mayalanır ve temiz bir kabın içerisine konurdu. Sonra bu kap, sıcak gübrenin içerisine yerleştirilirdi. Süt, kışın gübrenin arasında kaldığı için buharlaşır ve yoğurt haline gelirdi (Elkovan, A. 2006).

Ağızın[338] Maya Olarak Kullanılması:

Hellim yapmak için süt tozu bulunmayan zamanlarda "ağız" maya olarak kullanılırdı. Kullanılışı şöyleydi:

Yeni doğan kuzu veya oğlağı, annesinden süt emzirirlerdi. Kuzunun/ oğlağın midesi iyice doyduktan sonra onu kesip midesini alırlardı. Yeni doğurmuş olan annenin sütünü yani ağızı alıp yavru hayvanın midesine doldurur ve iki taraftan bağlarlardı. Sonra mideyi güneşe asıp kuruturlardı. Süt, güneşte katılaşırdı. Katılaştıktan sonra ince bezden yapılmış ve geçirgen bir yüzeye sahip minik torbacıklara doldurulurdu. Hellim veya peynir yapılacağında bir veya iki torbacığı

---

[337] Tel Dolabı: İnce ve çok küçük karelere ayrılmış tellerin, tahta üzerine kaplanmasıyla oluşmuş küçük tahta dolap.

[338] Ağız : Doğum yapan hayvanın sütüne verilen ad.

alıp, süte batırıp çıkarır ve sıkarlardı. Böylece hellim mayalanırdı. Bir torbacıktan on kez süt mayalanabilirdi.

Günümüzde yiyecekler buzdolaplarında ve difrizlerde (deepfreezelerde) korunmaktadır (Elkovan, A. 2006; Elkovan, H.2006).

4.1.3.7 Yemek Araçları :

Kaleburnu'nda kırk- elli yıl önce kullanılan mutfak araç- gereçleri şunlardı:

Çukura: Topraktan yapılmış kap (Bkz. Resim 33).

Oklava: Tahtadan yapılmış, hamur açmaya yarayan ince, uzun, silindir biçiminde bir değnek.

Maşrabba: Metalden yapılmış ağzı açık, kulplu küçük kap. Bardak görevi görürdü.

Sele: Tarhana kurutma, kuru üzüm yapma gibi işlemlerde kullanılan hasırdan yapılmış yuvarlak mutfak aleti (Bkz. Resim 90).

El Değirmeni: Alt alta iki yuvarlak taştan oluşan, üstteki taşın üstünde tahtadan bir kolu olan alet.

Havan: İçerisinde badem , ceviz gibi şeyler ezilen araç.

Elek: Tahtadan yapılmış, altında delikleri olan bir eleme aleti.

Sini: Bakırdan yapılmış tepsi.

Sac: Yağlı veya yağsız kavurmaların yapıldığı araç.

Dalari (Talar): Peynir, hellim yaparken onlara şekil vermede kullanılan araç.

Puneri: Arpa veya buğday sapından yapılmış küçük sele.

Garaman Çakısı: Hayvan boynuzundan yapılmış bir sapı olan kalın bıçak.

Bunların yanında çinko kazan, bakır tencere, bakır tava, cezve, çatal, bıçak, kaşık, testi, tahta kaşık, plastik kap[339] v.s de kullanılırdı.[340]

---

[339] Köylüler plastik kaba "naylon kap" derlerdi.

[340] Durumu iyi olan köylülerin evlerinde misafirlerine çıkarılmak üzere cam bardaklar bulunurdu.

Yıllar ne kadar da çabuk geçti... Eskiden kullanılan bu araçların yerini şimdilerde camdan ve çelikten yapılmış mutfak araçları, porselen yemek, çay ve kahve takımları, gümüş kaplama çatal- bıçak takımları ile kristal araçlar aldı.

4.1.3.8 Yemek Adabı:

Kaleburnulu aile fertleri önceleri hep birlikte yere çömelerek yemeklerini yerlerdi. Sofrada bir paneri veya sele bulunurdu. Yiyecekler ve yemek araçları da bunların içinde yer alırdı. Sular sofraya testilerin içinde taşınırdı (Elkovan,A. 2006). Her ferdin ayrı bir tabağı vardı. Ayrıca ekmek bıçakla değil, elle kesilirdi. Bıçakla kesmek günah sayılırdı. Soğanı da bir yumrukla ikiye ayırırlardı (Denker,T. 2006). Evin reisi olan baba gelmeden yemeğe başlanmazdı. Yemeğe başlamadan evvel su içilirdi. Yemekten sonra Allah'a verdiği nimetlerden dolayı şükredilirdi. Günümüzde masanın etrafındaki sandalyelerde oturup yemek yeniliyor. Bazen baba olmadan da yemeğe başlandığı oluyor.

4.1.4 TEMİZLİK VE TEMİZLİK MALZEMELERİ:

1) Ev Temizliği:

Kaleburnulular evlerinin avlusunu ve odaları toprak olan evlerini çoğunlukla ***"sapşişa"*** denilen bitkiden yapılan çalı süpürgesiyle süpürürlerdi. Bu süpürgeye ***"sarga"*** derlerdi. Ayrıca buraları ***" mısır süpürgesi"*** ile de süpürürlerdi. Köylüler, mısır bitkisinin püsküllerini tarakla tarar ve tohumlarını düşürüp süpürge yaparlardı (Denker, T. 2007). Beton zemini ise kumaş parçalarını ıslatıp eğilerek silerlerdi. Bakır kaplar belli zamanlarda kalaylatılırdı. Bu kaplar yıkanırken küllü su ve kepek kullanılırdı.

Günümüzde ise moplar, süpürgeler kullanılmaktadır. Ayrıca halı süpürgesi de çağın hanımlarının işlerini kolaylaştıran önemli bir temizlik aletidir. Bulaşıkları da ya hazır olarak satın alınan deterjanla elde yıkarlar ya da bulaşık makinesine koyarlar.

2) Çamaşır Yıkama:

Eskiden çamaşırlar çoğunlukla küllü su ile yıkanırdı. Teknenin içerisine tülbent, tülbentin içerisine kül konup, külün de üzerine su dökülürdü. Böylece küller dibe çökerdi. Külün geriye kalan tortusu da sabun yerine kullanılırdı. Küllü su, yumuşatıcı ve temizleyici bir özelliğe sahipti (Denker,T. 2007; Şardu, A. 2006). Derenin kenarına gidip, çamaşırlarını tokuçla[341] vura vura yıkayan insanlar da vardı. Hanımlar çocuklarının bezlerini teknelerde, kazanlarda kaynar sular döküp ellerinde çitileyerek yıkarlardı. Amaç; bezlerin iyice temizlenmesini sağlamaktı.

Bugün Kaleburnulu hanımlar tam otomatik çamaşır makinelerinde istedikleri ısıyı ayarlayarak çamaşırlarını yıkamaktadırlar. Arada sırada elde yıkasalar da genelde çamaşırlar makinesinde yıkanmaktadır.

3) İnsan Temizliği:

İnsanlar evlerindeki kapının arkasındaki eğimli bölmede yıkanırlardı. Tuvalette de yıkananlar vardı. Temizlik malzemesi olarak en fazla yeşil sabun ve ilif kullanırlardı. Bugün ise çeşit çeşit şampuanlar ve sabunlarla yıkanmaktadırlar.

4.1.5 SANAYİ

1974'ten önce Kaleburnu'ndaki sanayi kolları şunlardı:

1) Taş Ocağı:

Kaleburnu'ndaki en önemli taş ocakları; köyün batısındaki Skutelli ve Vuna mevkisinde olanlardır. Bunlar altmış- yetmiş yıl öncesine kadar kullanılmakta ve buralardan *"Dımışkı Taşı"* denilen taşlar çıkarılmaktaydı. Bunlar sert olmayıp kolay ufalanan ve dağılan yumuşak taşlardı. Rumlar bunlara ***"Buro Bedra"***, Türkler ise ***"Buri Taşı"*** derlerdi.[342] Kaleburnu ve civarı taş ocağı bakımından çok verimliydi.

---

[341] Orta boyda bir sapı olan, kare veya oval şekildeki tahta parçası.

[342] Tuncer Bağışkan " Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s. 38.

Sir Samuel Baker de anılarında; Kaleburnu'na giderken, Avtepe ile Kuruova arasında bir bölgede gördüğü taş ocağını, taş kesen insanları anlatır. Taşları kesince, bal peteği gibi galerilerin(çukurların) oluştuğunu, çukurların alt kısımları birleştirildiği zaman da yukarıdan aşağıya şarıl şarıl sular aktığını söyler. Yazarın belirttiğine göre, bu sular temizdi ve içme suyu olarak kullanılabilirdi.[343] Bu bilgilere göre; bu bölgedeki taş ocaklarının geçmişi epey eskidir. Taş ocaklarındaki kayalar *"biguni"* diye bilinen, düz ve ince ağzı olan demir bir kazmayla kesilirdi. Taş kesmek için sina, balyoz ve hayvan nalı kullanılırdı. Öncelikle biguni[344] ile kayanın kenarı kanal şeklinde kazılırdı. Sonra aralığın iki yanına birer nal, altına ise *" sina"* denen bir demir konurdu. Balyoz ile sinaya vurulunca, taş kesilerek kayadan ayrılırdı. Kayadan ayrılan taşların kenarları *"martelli"* [345] ile düzeltilince kesme taşlar ev yapmaya hazır duruma gelirdi.[346] Bu taşlar, dışarıya da satılır ve gelir elde edilirdi.

Köylülerin belirttiğine göre; Venedikliler taş ocaklarında esir çalıştırırlarmış. Esirlerin kestiği taşlar denizyolu ile Mağusa'ya taşınıp hisarların yapımında kullanılırmış.

Köyde "Cilayes" adı verilen bölgede de taş ocağı bulunurdu; ama burdaki taşlar sertti ve ev yapımında " köşe taşı" olarak kullanılırdı (Sükan, R. 2006).

2) Alçıcılık:

Alçı yapmak için öncelikle, alçı taşları bir kubbe oluşturacak şekilde yan yana dizilirdi. Böylece ortada boşluk kalırdı. Sonra ortadaki boş kısma çalı ve odun konup bunlar yakılırdı. Yanma süresi beş- altı saat kadardı. Alçı taşları pişince ezilmeleri için üzerlerine lüveri(liveri) ile vurulurdu.[347] Liveri, demirden yapılmış kesici ve

---

[343] Sir Samuel Baker, *Cyprus As I Saw It In 1879*, Printed in the United Kingdom by Lighting Source U.K L.t.d , Virginia ?, s.71.

[344] Bir çeşit balyozdur.

[345] Keser.

[346] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.38.

[347] A.g.e., s. 39.

delici bir aletti. Bu taşların içinin de pişmesi için üç–dört gün daha beklenir ve yine liveri ile onlara vurulurdu. Vurulduktan sonra ezilen taşlar, elekle elenir ve eleğin deliklerinden geçenler kullanılmak üzere ayrılırdı. Alçı, evlerin sıvanmasında kullanılırdı.

3) Kireççilik :

Kireç taşları da köyün " Vuno" adı verilen bölgesinden kesilerek köye getirilirdi. Önce alçı taşlarına uygulanan işlem uygulanırdı; yalnız kireç taşlarının ortasındaki odun ve çalılar geceli gündüzlü beş – altı gün süreyle yakılırdı. Beş – altı günün sonunda kireç taşları pişip, beyazlaşırdı.[348] Beyazlaşan taşların üstüne su dökülür, bunun sonucunda büyük bir ısı meydana gelerek, taşlar eriyip un gibi olurdu. Pişirilen kireç taşları ya fırından çıktığı halde yani taş olarak ya da yukarıda anlatıldığı gibi toz haline getirildikten sonra satılıyordu.

4) Kömür Ocağı :

Kaleburnu'nda birçok insanın evinde kömür ocağı vardı. Köylüler kömür ocağına *"gamini"* derlerdi (Sükan, R. 2006).

Gamini şöyle yapılırdı:

Öncelikle yaşlı ağaçlar kesilir ve odun elde edilirdi. Köylüler on beş- yirmi gün boyunca odun keserlerdi. Ardından odunlar, birbirine dik ve yakın olmak şartıyla piramit gibi dizilirdi. Sonra bu şeklin etrafı taşlarla çevrilirdi. Ayrıca; odunların üzeri saman, samanın da üzeri toprakla örtülürdü. Toprağın altında kalan saman, toprağın dökülmesini engellerdi (Sükan, R. 2006). Toprağı korumanın ikinci yolu ise;odunların oluşturduğu piramidin içine doğru taşların arasından çalılar yerleştirmekti. Tüm bu işlemler gerçekleştirildikten sonra piramidin tepesi yakılırdı. Odunlar, yukarıdan aşağıya doğru yanmaya başlayıp, kömür haline gelirdi (Sükan, R. 2006). Bu kömürler develerin sırtında Dipkarpaz, Yalusa, Yedikonuk köylerine ve şehirlere götürülüp satılırdı. 1950- 51 yıllarında ise kooperatife bağlı bir yolcu

---

[348] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s. 39.

arabası ile taşınmaya başlandı. Bu araba hem yolcuları hem kömürleri taşıyordu (Özören, E. 2007). Bugün köyde taş ocağı, alçı ve kireç ocaklarından yararlanılmıyor. Çok az evde kömür ocağı vardır. Taşlar Yeni Erenköy'den veya başka bir yerden getirtilir.

5) Değirmencilik :

Kaleburnu'nda un değirmeni, el değirmeni ve yağ değirmeni olmak üzere üç çeşit değirmen vardı.

Osmanlı Devleti'ne ait 1833 tarihli Temettuat Defteri'nde çeşitlerinin ne olduğu belirtilmeksizin 1833 yılında Kaleburnu'nda altı değirmen olduğu yazılıdır.[349] 1900'lü yılların başında köyde iki tane un değirmeni vardı. İnsanlar buğdayı bu değirmenlerde öğütürlerdi. Bunlar odun yakarak yani buharla çalışıyorlardı. Ağaçlardan odun elde edilmek maksadıyla birçok ağaç telef oldu (Elkovan, A. 2006). Un değirmeni , huniyi andıran bir şekle sahipti. Altta, üst üste iki tane büyük taş, taşların üzerinde de huni şeklinde yani üstü geniş, altı boru gibi uzun olan bir demir parçası vardı. Bu sistem su ile çalışan bir makineye bağlıydı. Un değirmeninde öğütme şu şekilde yapılırdı: Buğday, değirmenin huni kısmına dökülürdü. Manavela ile makine çalıştırılırdı. Bu sırada buğdaylar değirmenin altındaki büyük taşlara ulaşır ve iki taşın arasında kalarak iyice öğütülürdü. Öğütülmüş buğdaylar un haline gelerek taşların altına konan torbanın içine dökülürdü.

Yağ değirmeni, zeytinleri sıkarak posası ile yağını birbirinden ayırmayı sağlardı. Bir taş teknede yağ çıkarılırdı. Bu tekneye dik olacak şekilde el değirmeni gibi kolu olan büyük bir taş yerleştirilirdi. İnsanlar değirmenin kolunu kendileri çevirirlerdi (Şah, H. 2007). Zeytinleri ezip çekirdekleriyle esas kısımlarını ayrıştırdıktan sonra zembile yerleştirip press makinesinde eritirlerdi. Zembiller üst üste iki kez press makinesine konulup bastırılır ve zeytinlerin posaları çıkarılırdı. Ardından da kavanozlara yerleştirilirdi. Bugün makineyle çevrilenleri çıktı. El değirmeni de bulgur, mercimek gibi besinleri ezip öğütmeyi sağlardı.

---

[349] Komisyon, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs,* T.C Başbakanlık Devler Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2000, s. 153.

6) Marangozluk :

Köylülerin söylediğine göre 1960 yılında köyde marangoz vardı. Hüseyin Emirzade isimli kişinin marangoz atölyesi vardı (Sükan, R. 2006). Kömür ocağı için kesilen ağaçlar, marangozlukta da kullanılırdı. Bugün köyde marangoz yoktur.

TİCARET- ALIŞ / VERİŞ (DEĞİŞ- TOKUŞ)

Kaleburnu'nda ticaretin belkemiğini kömür ve tütün oluşturuyordu. Araplar, köyden önemli oranda kömür satın alırlardı. Ayrıca; köylüler Yalusa'ya, Dipkarpaz'a, Yedikonuk'a ve şehre kömür satarlardı. Tütün de Yalusa'da bulunan Tütün Fabrikası'na satılırdı (Denker, T. 2006).

Deve veya at ile Eftagomi'ye (Yedikonuk) köyüne gidilir ve burdan kuzu ile koyun satın alınırdı. Zeytin, zeytinyağı ve harup satışı da köylülerin başlıca ticari gelir kaynaklarındandı (Sükan, R. 2006). Köylüler paraları olmadığı zaman değiş-tokuş (takas) usulüyle de alış- veriş yapmaktaydılar. Örneğin; şehre yumurta götürür, karşılığında lambasuyu [350] ve kibrit alırlardı (Elkovan, A. 2006). Tavuk verip yerine, hanımların dokumacılıkta kullandığı ipliklerden ve boyalardan alırlardı.

Günümüzde alış- veriş perakente veya toptan olarak yapılmaktadır. Köyde üç tane bakkaliye vardır. İnsanlar buralardan alış- verişlerini yapmaktadır. Bakkaliyede bulunmayan çeşitli eşyaları da şehirden satın alırlar. Değiş- tokuş hemen hemen hiç görülmemektedir.

---

[350] Lambasuyu: Gazyağı.

4.1.6 SOSYAL YAPI

4.1.6.1 AİLE YAPISI:

Kaleburnu'nda eski dönemlerde *"geniş aile tipi"* yaygındı.Köy halkı genelde fakir olduğu için yeni evliler en az üç- dört yıl oğlanın babasının evinde yaşıyordu. Maddi durumları iyi olanlar ayrı eve çıkabiliyordu (Sükan, R.2006). Eskiden en az dört- beş tane çocuk yaparlardı. Bu çocuklar ev ve tarla işlerinde ailelerinin en büyük yardımcısıydı. Kaleburnu'nda genelde *"monogamy"* (tek eşli) evlilik görülmesine rağmen birkaç kişinin de iki eşli evlilik yaptığı görülür. Yani erkeğin iki kadın aldığı *"polijini"* tipi evlilik seyrek de olsa görülmekteydi. Hatta Şevket ismindeki bir kişinin üç tane eşi olduğu söylenir. Bu kişi ilk karısının üstüne iki tane kuma getirmiş. Kendisi önce Yeşilköylü bir hanımla evlenmiş. Bir zaman sonra da onun üzerine kuma getirmiş. Daha sonra ilk hanımının kızkardeşini alarak ikinci kumayı da getirmiş (Elibol 2004).

Kaleburnu'nda *egzogami* (dıştan evlilik) de görülmekteydi. Köylüler sadece kendi köylerinden değil, komşu köyler olan Kuruova ve Avtepe'den de kız alıp, oralara kız verirlerdi. Akraba evliliği hemen hemen hiç görülmezdi. Mal dışa gitmesin diye çocuklarını akrabalarıyla evlendirmek isteyen babaları çocukları pek dinlemezdi. Kızlar da sevdikleri gençlere korkusuzca kaçardı.

Kaleburnu'nda Kıbrıs'ın diğer bölgelerinde olduğu gibi *ataerkil aile yapısı* görülmekteydi. Ailenin reisi erkekti ve bir konuyla ilgili son söz onundu. Hanımlar her zaman kocalarının yanında olmuş, onlara tarla işlerinde de yardım etmiştir.

Günümüzde artık *" çekirdek aile tipi"* ne geçildi. Yeni evlenenler kendi paralarıyla ve ailelerinden bir miktar destek alarak ayrı eve çıkıyorlar. Artık köyde tek eşlilik görülür. Yeni nesil en fazla üç tane çocuk istemektedir. Çocuklar işlerde ailelerine yardımcı olma fonksiyonlarını kaybetmişlerdir. Artık modern aletlerle işler daha kolay yapılmaktadır. Buna paralel olarak okula giden çocuk sayısı artmış, eğitime daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Hanımların statüsü daha da artmış, çalışan bayanlar eşleriyle ekonomik olarak eşit duruma gelmiştir. Gençlerden liseyi

bitirenlerin bir kısmı şehirde memur olarak veya kendi işini kurarak çalışmakta,[351] bir kısmı da Türkiye'deki veya KKTC'deki üniversitelerden birine okumaya gitmektedir. Liseyi bitirip üniversiteye gitmeyen, şehirde iş bulamayıp köyde de çobanlık veya çiftçilik yapmak istemeyen erkekler daha iyi bir gelecek için umudu gurbette aramaktadır. İngiltere'deki akrabalarının yardımıyla özellikle oraya göç etmektedirler.

4.1.6.2 EĞİTİM VE ÖĞRETİM :

a) Eğitim ve Öğretim Kuruluşları:

Kaleburnu İlkokulu:

Eğitim; bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla, kasıtlı olarak, istenilen yönde, kalıcı izli değişiklik meydana getirme sürecidir.[352] Eğitimin belli bir program çerçevesinde, düzenli olarak verildiği yerler, okullardır. Okullar, bireyleri topluma kazandırmada çok önemli basamaklardır.

Kıbrıs'ta eskiden beri eğitime önem verilmektedir. Osmanlı Devleti, adayı fethettiği zamandan itibaren, Anadolu'daki eğitim sistemini buraya da taşıdı. Kıbrıs'ta açtığı okullar, ***"sıbyan", "medrese"*** ve ***"mektep"*** olmak üzere üç çeşitti[353]. Sıbyan okulları, ilkokul düzeyinde; medrese ve mektepler ise ortaokul, lise ve yüksekokul düzeyinde okullardı. Sıbyan okulları *"vakıf"* ve *"hususi"* olmak üzere ikiye ayrılırdı.

---

[351] Gazi Mağusa'da Kaleburnulu birçok kişinin işyeri vardır. Örneğin; Babaliki Kumaş Mağazası, La Veranda Restorant vs...

[352] Selahattin Ertürk tarafından yapılan bu tanımın alıntılandığı kaynak: Savaş Büyükkaragöz ve Cuma Çivi, *Genel Öğretim Metotları,* Beta Yayınları, İstanbul 1999, s. 26.

[353] Ali Suha, "Kıbrıs'ta Türk Maarifi", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi,* Halk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971, s. 221.

Osmanlı Devleti zamanında vakıf olmayan sıbyan okulları içerisinde Kaleburnu İlkokulu'nun da adı geçiyor ama bu okulun kuruluş tarihinin saptanamadığı belirtiliyor[354].

Sıbyan okullarında ilk zamanlar sıra olmadığı için öğrenci de öğretmen de hasırlara diz çöküp otururdu. Yalnız öğretmenin önünde kitabı üstüne koydukları taş veya tahtadan yapılmış küçük bir rahle bulunurdu. Yazı elde yazılırdı. Hoca bir sedire oturur, bir tarafına falaka, diğer tarafına da deste ile değnekler koyardı. Öğrenciler sınıfta yanlış bir harekette bulundukları zaman bu değneklerle onlara vururdu[355].Her çocuk hocasının önüne gider, dersini okur, yerine döner ve tekrar ederdi. Bazen hocanın yardımcısı (kalfa) ya da eski bir öğrenci , çocuklara derslerini okuturdu. Çocuklar derslerini iki yanlarına sallanarak tam bir uğultu içinde okurlardı[356].

1869'dan önce sıbyan okulu ve vakıf okullarının hocaları danişmendlerden[357] seçilirdi. İlk zamanlarda bunlara para yerine zahire verilirdi. Çocukların aileleri hocayı nöbetleşe misafir eder; ona yumurta, yağ, buğday, kuzu verirlerdi. Köyün bir tarlası onun için ekilir, geliri ona verilirdi. Genelde öğretmen, aynı zamanda köyün imamıydı. Namaz kıldırır, ölüleri yıkatır, mektup, yazı işlerini yapar, nikah ve evlenme işlerini tamamlar, zaman zaman da okuyup üfleyerek ağır hastalıkları tedavi etmeye çalışırdı[358].

Sıbyan okullarında öğretim tümüyle Arapça olarak yapılmamıştır. Çocuklara Arapça parçalar okutuluyor; fakat çeşitli açıklamalar Türkçe yapılıyor, Türkçe dua ve ilahiler öğretiliyordu. Dini, ahlaki v.b öğütler veren Türkçe manzum kitaplar da

---

[354]Hasan Behçet, *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571- 1968)* , Lefkoşa 1969, s. 44.

[355]Ulus Irkad, *Kıbrıs Türk Eğitiminde Tarihsel Gelişmeler,* Ada-M Basın Yayın, Lefkoşa 1997, s. 10.

[356] A.g.e., s. 10.

[357] Danişmendler, medreselerde ileri sınıflara yükselmiş; böylece kadı vekili, imam ve öğretmen olma hakkını kazanmış kişilere verilen addır.

[358]Ahmet Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570 -1878),* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1994, s. 273.

okutuluyordu.[359] Tanzimat ile başlayan yeniden düzenleme hareketiyle, eğitimde de bazı değişiklikler yapıldı. İlköğretimi düzenleme ve geliştirme çabaları başlatıldı. 1838 yılında *Umur-u Nafia Encümeni,* yani Bayındırlık İşleri Komisyonu, ilkokulları "Birinci ve İkinci Sınıf İlkokullar" olmak üzere ikiye ayırdı.[360]

Birinci sınıf, ilkokulun ilk iki sınıfını kapsıyordu. Bu sınıflarda öğrencilere harfler, heceler öğretilir, bir veya iki defa Kur'an baştan sona okutulurdu, yani hatim indirtilirdi. Başka bir şey yaptırılmazdı. Süresi yine iki yıl olan ikinci aşamada ise derslerin sayısı ve kapsamı artardı. Türkçe yazı, Subha-i sıbyan, Ahlak, Güzelyazı (Meşk), Kitabet, Kur'an'ın en az üç, en çok altı defa baştan sona okunması (Hatim), Sarf ve Nahiv (Gramer) gibi dersler okutulurdu.[361]

1862 – 1867 yılları arasında da İstanbul'da *Dar ül Muallimin-i Sıbyan* adı verilen bir öğretmen okulu açıldı. Sıbyan okulları öğretmenliğine atanabilmek için bu okuldan mezun olmak veya dışarıdan bu okulun imtihanlarına girip, kazanmak gerekiyordu.

Kıbrıs, 1878'de İngiltere'ye kiralandığında Kaleburnu İptidaisi (İlkokulu) vardı ve Mağusa Kazası'na bağlıydı[362].

Kaleburnu İlkokulu, 1883'e kadar öğrencilere hizmet verdi. Bu yıllarda okula ayrılan para; £ 30.66 scp[363] idi, yani üç lira altmış altı kuruştu. Bu para 1882 – 1883 öğretim yılında verildi. Ama; 1883 – 1884, 1884 – 1885 ve 1885 – 1886 öğretim dönemlerinde Kaleburnu için para ayrılmamıştır. 1887 – 1888, 1900 – 1901 ve 1908 – 1909 öğretim yıllarında da Kaleburnu İlkokulu'nun ismine rastlamıyoruz[364]. Kapanmış olup da 1897 – 1898 ders yılında yeniden açılması tavsiye edilen okullar

---

[359] Ulus Irkad, *Kıbrıs Türk Eğitiminde Tarihsel Gelişmeler,* Ada-M Basın Yayın, Lefkoşa 1997, s. 10.

[360] Ahmet Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570 -1878),* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1994 ,s. 273.

[361] A.g.e., s.273 - 274 .

[362] Hasan Behçet, *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571 - 1968),* ?, Lefkoşa 1969, s. 56.

[363] A.g.e, s. 72.

[364] A.g.e., s. 68.

arasında bu okulun da adı geçer[365]. Ayrıca; 1919 yılında da köyde ilkokulun açık olması gerekir; çünkü, bu yılda eğitim görmelerini sağlamak amacıyla yoksul çocuklar için para toplanmıştı (Şah, H. 2007).[366]

1925 – 26 ve 1927 yıllarında da köyde ilkokul vardı; çünkü Selçuk Elibol 1922 doğumludur ve Kaleburnu İlkokulu'na gitmiştir. Okula dört yaşında gittiğini söylüyor (Elibol 2004). Recep Sükan da 1923 doğumludur, o da dört yaşında Kaleburnu İlkokulu'na gitmiştir (Sükan, R. 2006). Elibol, okula önce Vudalı Şevki Efendi ve Talat Bey'in öğretmen olarak geldiğini belirtmiştir (Elibol 2004). Recep Sükan ise Vudalı Şevki Efendi, Mustafa Bey, Kerim Efendi, Abdullah Bey, Ali Ratip ve Hasan Bey olmak üzere altı kişinin adını saymıştır (Sükan, R. 2006).Daha sonra değineceğimiz Söz gazetesinin sahibi 1887 doğumlu, Kaleburnulu Mehmet Remzi Okan (Özoran) da burada 1905 – 1907 yılları arasında öğretmenlik yapmıştır. Kaynaklarda Mehmet Remzi Mulla Hasan olarak geçer.

18 Temmuz 1929 tarihli Söz gazetesinde, köylere atanan öğretmenlerin listesi verilmektedir. Buna göre; Mağusa Kazası'na bağlı Kaleburnu İlkokulu'na, 1929 yılında, A. Kemal Efendi, M. Baha Efendi ve Pembe Yekter Hanım isminde üç öğretmen atanmıştır.[367]

Kıbrıs'ta sıbyan okullarına çocuklar dört yıl, dört ay ve dört günlük olduklarında başlarlardı. Bu yaşa basan çocuklar senenin hangi ayında olusa olsun okula kabul edilirdi. Öğretim süresi üç yıl olmakla beraber daha fazla devam etmek isteyenler bu okullarda on yaşına kadar kalırlardı.[368] Bu dönemlerde okutulan dersler: Gramer, Hendese, Kıraat, Kur'an, Coğrafya, Tabiat, Matematik, Resim, El İşi ve Beden Eğitimi idi (Elibol 2004; Sükan, R. 2006). Bu yıllarda Kaleburnu İlkokulu'nda öğretmenin sınıf içerisinde ayrı bir masa ve sandalyesi vardı. Öğrenciler ayağa kalkıp öğretmenin etrafını çevirirlerdi. Öğretmen, sınıf içerisinde

---

[365] Hasan Behçet, *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571 - 1968),* ?, Lefkoşa 1969, s. 79.

[366] Milli Eğitim Bakanlığı'nın arşivinden elde ettiğimiz bilgiler arasında 1919 yılında Kaleburnu'nda İlkokul olduğu bilgisine rastlanmıştır.

[367] *Söz,* "Muallim Atamaları", 18 Temmuz 1929, s.9.

[368] Ali Suha, " Kıbrıs'ta Türk Maarifi", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi,* Halk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971, s. 222.

en başarılı bulduğu öğrenciyi diğerlerinden ayırır ve ders kitabında işlenecek parçayı ona okuttururdu (Sükan, R. 2006).

Öğrenciler sabah saat 8.00'den, öğlen 12:00'ye kadar ders yaparlardı. Sonra evlerine gider, yemeklerini yer ve tekrar okula gelirlerdi. Günün ikinci yarısı saat 13:00'de başlar ve 16:00'ya kadar sürerdi. Öğrenciler saat 16:00'da okuldan çıkıp evlerine giderlerdi (Sükan, R. 2006; Şah, H. 2007). Okulun tatil olduğu günler; perşembe ve cuma idi. Yılsonu tatili de haziranda başlayıp, eylülde sona ererdi (Hürtürk, M. 2006).

1920 Maarif Kanunu'na göre; bayan öğretmenlerin evlenmesi durumunda görevden ayrılma zorunlulukları vardı[369]. Kaleburnu İlkokulu'nda 1929 – 1930 öğretim yılında görev yapan bir bayan öğretmen, evlenince görevini bırakmıştı (Hürtürk, M. 2006).

1950'li yıllarda da Kaleburnu İlkokulu açıktı ve genelde yedi tane öğretmen ile eğitim veriyordu. Ayrıca; öğrenciler cuma öğlenleri camiye götürülüyor ve onlara namaz kılma öğretiliyordu (Gül, S. 2006). Bu dönemde ülke, İngiliz egemenliğinde olduğu için öğrenciler sınıfa girmeden önce, İngiltere Kraliçesi'nin resminin önünde selam verip, İngiliz Marşı'nı okumak zorunda bırakılırlardı. Bunun yanında öğrencilere üzerinde kraliçenin resmi bulunan çay bardakları dağıtılırdı. Tüm bunlara rağmen Türk öğretmenler, öğrencilere Türk bilincini kazandırmak için gizli gizli çalışırlardı; onlara İstiklal Marşı'nı öğretirler, Atatürk'ün yaptıklarını anlatırlardı (Gül, S. 2006).[370] Bu yıllarda ilkokulda bedenen zayıf olan öğrencilere balıkyağı içirilirdi. Ayrıca; portakal, çay ve süt de içirilip, kek yedirilirdi (Denker, R. 2006).

1961 – 63 yılları arasında da köyde ilkokul açık olup, 1961 yılında yüz seksen öğrencisi ve altı öğretmeni vardı[371].

Bugün Kaleburnu'ndaki "Kaleburnu İlkokulu" kapalıdır. Öğrenciler, köye on beş km. kadar uzaklıkta bulunan Ziyamet İlkokulu'nda eğitim görüyorlar. Köylüler,

---

[369] Ulus Irkad, *Kıbrıs Türk Eğitimi'nde Tarihsel Gelişmeler,* Ada-M Basın Yayın, Lefkoşa 1997, s. 34.

[370] 1958 yılında köyde yıllarca kullanılan ilkokul binasından çıkıp, bugünkü ilkokul binasına taşınılmıştır.

[371] Kutlu Adalı, *Köy Raporları,* Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961, s. 55.

köylerindeki ilkokulun yeniden açılmasını istiyorlar (Gül, S. 2006; Elkovan, A. 2006).

Kaleburnu İlkokulu'nda görev yapmış öğretmenlerle ilgili kaynak kişilerden ve gazeteden aldığımız bilgiler dışında Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Dairesi Arşivi'nde bulunan öğretmen kayıt defterlerinde de önemli bilgilere rastladık. Kaleburnu'nda görev yapmış öğretmenlerle ilgili ulaşabildiğimiz en eski öğretim yılı, **1897 – 1898**'dir.[372]

Kayıt defterlerinde yazılanlara göre; geçmişten günümüze kadar Kaleburnu (Galinoporni) İlkokulu'nda görev yapan öğretmenler şunlardır:

1897 – 1898 Öğretmen Yılı

- Yakup Mehmet

1899 – 1900

- Mustafa Hilmi

1900 – 1901

- Mustafa Hilmi

1901 – 1902

- Mustafa Hilmi

1902 – 1903

- Ali Fevzi Mehmet Ali Sayi

1903 – 1904

- Yakup Mehmet

1904 – 1905

- Yakup Mehmet

---

[372] *Register of Masters and Motoress,* III. Class Moslem, 28 Jan 1898.

1905 – 1906

- Mehmet Remzi Mulla Hasan[373]

1906- 1907

- Mehmet Remzi Mulla Hasan

1907 – 1908

- Yakup Mehmet

1908 – 1909

- Kayıtlarda bu dönemle ilgili bilgiye rastlamadık.

1909 – 1910

- Ahmet Hulusi Mehmet Trouba

1910 – 1911

- Ahmet Abdurrahman of Galatya
- Ahmet Naci Abdurrahman Müderris[374]

1911 – 1912

- Yakup Mehmet

1912 – 1913

- Yakup Mehmet
- Ahmet Naci Abdurrahman Müderris

1913 – 1914

- Yakup Mehmet
- Hüseyin Osman

1914 – 1915

- Ahmet Hulusi Mehmet Trouba

---

[373] Bu kişi, daha sonra Söz gazetesinin sahibi olup, milliyetçi hareketleriyle öne çıkan Mehmet Remzi Okan'dır.

[374] Defterler İngilizce olarak tutulduğu için böyle ibarelere sıkca rastlanmaktadır. " Of Galatya", "Galatyalı" (Mehmetçikli) anlamındadır.

1915 – 1916

- Ahmet Hulusi Mehmet Trouba

- Melek Mehmet Kavalcıöz

1916 – 1917

Bahaeddin Hüseyin Mehmet Suavi

1917 – 1918

- Bahaeddin Hüseyin Mehmet Suavi

- Mehmet Raif Abdurrahman Mevlana

1918 – 1919

- Ahmet Refik Mehmet

- Salih Oktay Ahmet Kasap Mustafa[375]

1919 – 1920

- Ahmet Faik Küçükzade Mehmet

- Hüseyin Ağa[376]

1920 – 1921

- Mehmet Eşref Hasan Hüseyin

- Mustafa Rıza Ali Yorgancı Ahmet

- Behaeddin Hüseyin Mehmet Suavi

1921 – 1922

- Mehmet Ali Ahmet

- Bahaeddin Hüseyin Mehmet Suavi

1922 – 1923

- Bahaeddin Hüseyin Mehmet Suavi

1923 – 1924

- Mustafa Rahim Mehmet Mustafa Talip

---

[375] *Register of Moslem Masters,* Nicosia 1945.

[376] http:// www. cm. gov.nc. tr/ ftp/ tutanak/ D4 45/ b5/ doc.

1924 – 1925

- Zehra Güzide Derviş Mustafa Mahmut
- Ahmet Hulusi Mehmet Trouba
- Mehmet Hulusi Ahmet Tevfik

1925 – 1926

- Zehra Güzide Derviş Mustafa Mahmut
- Ahmet Hulusi Mehmet Trouba

1926 – 1927

- Mehmet Ratip Ali Eserzade
- Ahmet Hulusi Mehmet Trouba

1927 – 1928

- Mustafa Ragıb Mulla Mehmet Mustafa
- Mehmet Ratib Ali Eserzade

1928 – 1929

- Ali Rauf Süleyman Arif
- Mahmut Yahudiddin Hasan Halil

1929 – 1930

- Ahmet Kemal İbrahim Hüseyin
- Mehmet Beha Ahmet Nakohi
- Penbe Yekter Hanım

1930 -1931

- Ali Rıfkı Hüseyin Mehmet
- Abdülkerim Ali Abdülkerim

1931 – 1932

- Ahmet Talat Arif Mehmet
- Mustafa Şevki Mustafa Ali

1932 – 1933

- Ahmet Talat Arif Mehmet
- Mustafa Şevki Mustafa Ali
- Havva Hüseyin Hasan Siran Okan

1933 – 1934

- Ahmet Necati Mulla Hüseyin Kilia Mehmet
- İbrahim Hilmi Ahmet İbrahim Arabi

1934 – 1935

- Kayıtlarda bu dönemle ilgili öğretmen isimlerine rastlamadık.

1935 – 1936

- Ahmet Sait İsmail

1936 – 1937

- Zişan Mehmet Paşa Ali
- Ahmet Sait İsmail

1937 – 1938

- Zişan Mehmet Paşa Ali
- Ahmet Sait İsmail

1938 – 1939

- Naciye Müjgan Yusuf Mehmet

1939 – 1940

- Naciye Müjgan Yusuf Mehmet
- Ziba Hüsnü
- Mehmet Hulusi Ahmet Fevzi

1940 – 1941

- Hatice Hüseyin Ekmekçi
- Mehmet Hulusi Ahmet Fevzi

1941 – 1942

- Hatice Hüseyin Ekmekçi

- Mehmet Hulusi Ahmet Fevzi

1942 – 1943

- Hatice Hüseyin Ekmekçi

- Mehmet Hulusi Ahmet Fevzi

1943 – 1944

- Hatice Hüseyin Ekmekçi

- Mehmet Hulusi Ahmet Fevzi

1944 – 1945

- Mustafa Raif Mehmet

- Mehmet Hulusi Ahmet Fevzi

1945 – 1946

- Mustafa Ragıp Mulla Mehmet Mustafa

- Mehmet Hulusi Ahmet Fevzi

1946 – 1947

- Mustafa Ragıp Mulla Mehmet Mustafa

- Mehmet Hulusi Ahmet Fevzi

1947 – 1948

- Kayıtlarda, bu dönemde Kaleburnu İlkokulu'nda görev yapmış öğretmen ismine rastlamadık. Okul bu dönemde kapalı olabilir.

1948 – 1949[377]

- Hasan Ertuğrul İbrahim Halil Büyük

1949 – 1950

- Hasan Ertuğrul İbrahim Halil Büyük

---

[377] Belirttiğimiz öğretmenler dışında, okulda görev almış başka öğretmenler de olabilir ama ulaşabildiğimiz isimler bunlardır.

1950 – 1951

- Hasan Ertuğrul İbrahim Halil Büyük

1951 – 1952

- Hasan Ertuğrul İbrahim Halil Büyük
- Abdullah Alpay
- Halide Orhan Güzeloğlu
- İsmet Veziroğlu
- Kemal Yücel
- Fikri Arodezli
- Mustafa Tangül (Denker, R. 2006).

1952 – 1953

- Kayıtlarda, bu dönemde Kaleburnu İlkokulu'nda görev yapmış öğretmen ismine rastlamadık. Herhalde okul, bu dönemde kapalıydı.

1953 – 1954

- Naciye İsa Tangül
- Emine Hüseyin Galliga

1954 – 1955

- Naciye İsa Tangül
- Emine Hüseyin Galliga
- Mustafa Hasan Tanoul

1955 – 1956

- Naciye İsa Tangül
- Mustafa Hasan Tanoul

1956 – 1957

- Naciye İsa Tangül
- Mustafa Hasan Tanoul

1957 – 1958

- Naciye İsa Tangül
- Mustafa Hasan Tanoul

1958 – 1959

- Ozalp Salih
- Ahmet Cengiz Rasim

1959 – 1960

- Ahmet Cengiz Rasim

1960 – 1961

- Turan Hasan
- Aysun Mear

1961 – 1962

- Turan Hasan
- Aysun Mear
- İlker Veziroğlu

1962 – 1963

- Turan Hasan
- Ozalp Salih
- İlker Veziroğlu

1963 -1964

- Havva Nafi
- Ozalp Salih
- Süleyman Mear

1964 – 1965

- Havva Nafi

1965 – 1966

- Şefika Fehmi

- Fahri Veziroğlu
- Hasan Salih

1966 – 1967

- Şefika Fehmi
- Fahri Veziroğlu
- Mehmet Taşçıoğlu

1967 – 1968

- Behçet Mustafa Akçaba
- Fahri Veziroğlu

1968 – 1969

- Zalihe Mustafa
- Mustafa Muratağa
- Kaya Salih
- Ahmet Cengiz Rasim

1969 – 1970

- Ahmet Cengiz Rasim

1970 – 1971

- Özdemir Hasan
- Sıtkı Cevdet Erdem
- Şenay Mustafa Sükan

1971 – 1972

- Özdemir Hasan
- Ali Kasım

1972 – 1973

- Şemi İbrahim
- Ali Kasım
- Hasan Özçelik

1973 – 1974

- Ali Kasım

- Şemi İbrahim

- Hasan Özçelik

1974 – 1975

- Ali Kasım

- Şemi İbrahim

- Hasan Özçelik

1975 – 1976

- Kayıtlarda bu dönem Kaleburnu'nda görev yapmış öğretmen ismine rastlamadık.

1976 – 1977

- Hüseyin Gazioğlu

1977 – 1978

- Hüseyin Gazioğlu

1978 – 1979

- Kayıtlarda bu dönem Kaleburnu'nda görev yapmış öğretmen ismine rastlamadık.

1979 – 1980

- Kayıtlarda bu dönem Kaleburnu'nda görev yapmış öğretmen ismine rastlamadık.

1980 – 1981

- Kayıtlarda bu dönem Kaleburnu'nda görev yapmış öğretmen ismine rastlamadık.

1982 – 1983

- Sıdıka Hayran

1983 – 1984

- Cemre Dikmenay

1984 – 1985

- Cemre Dikmenay

1985 – 1986, 1986 – 1987, 1987 – 1988 ders yıllarına ait öğretmen ismine rastlamadık. Okul herhalde kapatıldı.

1988

-Önay Coşkunsu , 15.8 1988- 25.6 1988 (Görev yaptığı süre).

1989 – 1990

- Gülten Eratam

1990 – 1991

- Oya Öztürk

1991 – 1992

- Oya Öztürk

1992 – 1993

- Kayıtlarda bu dönem Kaleburnu'nda görev yapmış öğretmen ismine rastlamadık.

1993 – 1994

- Mustafa Üründüoğlu

- Ziya Akrep

1994 – 1995

- Ziya Akrep

Kaleburnu İlkokulu ile ilgili bilgileri verdikten sonra, beş- altı yıl kadar eğitim vermiş, ortaokul düzeyindeki Kaleburnu Rüştiyesi'nden de bahsetmek istiyoruz.

Kaleburnu Rüştiyesi :

İlköğretimin ikinci aşaması veya ortaöğretimin ilk aşaması ***"Rüştiye"*** adı verilen okullarda başlardı. Türkiye'de Tanzimatla birlikte 1838 yılında rüştiyeler de kurulup, öğretime başladı. 1845'ten sonra imparatorluğun her yanında faaliyete geçti.

Kıbrıs'ta da ilk rüştiye, 1860'ta Lefkoşa'da Selimiye Küçükler Okulu binası avlusunda, alt ve üst kattan oluşan Kamil Efendi'ye ait bir binada açılmıştı.[378]

1862'den itibaren rüştiyeler zamanla çoğalmış ve sayıları yirmi ikiyi bulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna (1923) kadar faaliyet gösteren bu okullar, Kıbrıs'ta 1934 yılına kadar devam etmiştir. 1934 – 35 ders yılından itibaren adları değiştirilerek *"İlk Mekteb"*e dönüştürüldü. İngilizler Kıbrıs'a geldikleri zaman Sıbyan, Rüştiye ve Medrese olmak üzere üç tip okulla karşılaştılar. Bu okulların idaresini Evkaf yürütmekteydi.[379]

Kaleburnu Rüştiyesi, üçüncü sınıf rüştiye idi. 1918–1919 ders yılında çalışıyor halde idi; ama açılış tarihi bilinmiyor. 1933–34 ders yılında ise kapatılmıştır.[380]

Rüştiyelerin, Kıbrıs Türk maarifine büyük yenilik getirdiği ve eğitimde devrim yaptığı, rüştiyelerde klasik okullardan farklı olarak sınıf sistemi uygulanıp, derslerin programlı bir şekilde yürütüldüğü kabul edilmektedir. Bu dönemde çocuklar sıralara oturmaya ve kara tahta kullanmaya başlamışlardır. Dini öğretime devam edilmekle beraber müspet ilimlere (Kimya, Fizik, Cebir, Hendese v.s) programda daha fazla yer ayrılmıştır; ayrıca Arapça ve Farsça yanında Türkçe'ye de önem verilmiştir.[381]

1928 yılına ait günümüzün diplomasını andıran bir belgede (Bkz. Belge 1) adı geçen Ahmet Cevat Efendi Mustafa Mulla Osman Ağa ismindeki öğrencinin ilkokul ve ortaokulu tamamlayıp liseye geçebileceği belirtilmektedir. Bu adeta bir ortaokul diploması gibidir. Bu diplomayı veren; *"Cezire-i Kıbrıs – Daire-i Maarif"* yani Kıbrıs Eyaleti Maarif Dairesi'dir.

Belgenin girişinde şöyle bir açıklama vardır:

---

[378] Ahmet Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570 - 1878),* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1994, s. 274.

[379] Ali Suha, " Kıbrıs'ta Türk Maarifi", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi,* Halk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971, s. 224.

[380] Hasan Behçet, *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571- 1968)* , ?, Lefkoşa 1969, s. 146.

[381] Ahmet Gazioğlu, a.g.e., s. 274.

ISLAND OF CYPRUS.

EDUCATION OFFICE

جزيرهٔ قبريس — دائرهٔ معارف

قبريس جزيره‌سنده واقع مكاتب ابتدائيه‌نك ممتاز صنفلرينى و يا خود رشدى
ايلين شاكردانه مخصوص شهادتنامه‌در.

قبريس جزيره‌سنده واقع [illegible] مكتبى كرداندن [illegible]
١٩٧٧ الى ١٩٧٢ سنهٔ تدريسيه‌سى اثناسنده مكاتب رشديه‌ده تحصيلى مشروط اولان

قرآن كريم مع تجويد، علوم دينيه، قرائت و مصاحبات اخلاقيه، صرف [illegible]
جغرافيا، حساب، هندسه، اشيا درسلرى، زراعت، رسم و [illegible]
يازى، تحرير و كتابت، انكليزجه، روميجه، ازبر، غنا (تعلم)

درسلرندن لدى الامتحان معلومات مكتسبه‌سى درجهٔ كفايه‌ده كورولمش اولديغنى [illegible]
اعطا قلندى.

مومى اليه مكاتب رشديه تحصيلنى اكمال ايلديكندن مك اعدادى‌يه قبولى توصيه اوتور

٩

فى ٢١ مايس ١٩٢٨

"Kıbrıs ceziresinde vaki mekatab-ı iptidainin mümtaz sınıflarını veyahud Rüşdi mekatebini ikmal eyleyen şakirdane mahsus şehadatnamedir".

Belgede, rüştiyede verilen derslerin adı da yazmaktadır. Bu derslerin isimleri şöyledir: Kuran-ı Kerim Me'a Tecvid, Ulum- u Diniye, Kıraat, Maslahat- ı Ahlakiye, Sarf u Nahiv , Tarih, Coğrafya, Hesab, Hendese, Eşya Dersleri, Ziraat, Resim, El İşleri, İmla, Yazı, Tahrir, Kitabet, İngilizce, Rumca, Ezber,Ğına (Teğemi) , Terbiye-yi Bedeniye.

Görüldüğü gibi dersler daha da branşlaşmış ve ağırlaşmıştır. Bunları başarıyla alan öğrenciler bir üst sınıfta yani idadiye geçebiliyorlardı.

İdadinin temelini rüştiyeler oluşturur. Rüştiyeler zamanla gelişmiş ve 1897 yılında *İdadi,* 1920 yılında *Sultani,* 1926 yılında ise *Lise* olmuştur.[382]

Yukarıda bahsetttiğimiz belge 1928 yılına ait olduğu için bu dönemde rüştiyeler ortaokul seviyesinde okullardı, lise seviyesinde idadiler açılmıştı. Oysa 1897'den önce rüştiye, hem ortaokul hem lise seviyesinde yani ortaöğretim seviyesinde birleştirilmiş bir okuldu.

1930 – 31 yıllarında da Kaleburnu'nda rüştiye vardı; ama oradan mezun olan bir kişiyle konuşamadık. Oradan mezun az sayıda kişi ya öldüdür ya da İngiltere'de yaşamaktadır.

1930-1931 öğretim döneminde Lefkoşa'da Türk Erkek Lisesi'nde okuyan Ahmet Cevdet isimli bir öğrencinin karnesini bulduk (Bkz. Belge 2).Lefkoşa'da, rüştiye bu yıllarda liseye dönüşmüştü ama bazı okullarda rüştiye adıyla anılmaya devam ediyordu. Bu dönemde lisede okutulan dersler şunlardı: Türkçe-Edebiyat, Tarih, Coğrafya , Fizik, Arziyat, Kimya, Hendese, Cebir, Müsellesat, Ruhiyat, Din Dersi, İngilizce, İngilizce-Gramer, Resim, Musiki ve Jimnastik.

Kaleburnu Rüştiyesi, zamanla Kaleburnu Ortaokulu'na dönüştü. Kaleburnu Ortaokulu da ilkokul gibi bir ya da birkaç yıl kapatılıyor, sonra yeniden açılıyordu. 1950'li yıllarda ortaokul açıktı. Daha sonra bir daha açılmamak üzere kapatılmıştır.

---

[382] Ahmet Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570 - 1878),* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1994, s. 274.

TÜRK ERKEK LİSESİ Son DEVRE İMTİHANI 2

LEFKOŞA — KIBRIS

(1931 — 1932 Ders Senesi)

...ler	İmtihan neticesinde aldığı Not	Yazı ile	Mülâhazat
...liyat	50	elli	
	55	ellibeş	
	80	seksen	
	55	ellibeş	
	100	yüz	
	55	ellibeş	
	95	doksanbeş	
	75	yetmişbeş	
	100	yüz	
	80	seksen	
	90	doksan	
	100	yüz	
...mer	100	yüz	
	1035		
	90	doksan	
	P.	İyi	
...yükler	148		

...ı ...nen sene talebesinden 155 numaral
...met Cevdet efendi balâdeki numaralara nazaren
...etmiştir

TÜRK ERKEK LİSESİ LEFKOŞA KIBRIS 1922 MÜDÜRLÜĞÜ

MÜDÜR

Bugün Kaleburnu öğrencileri, ortaokul ve lisede eğitim görmek için Erenköy Lisesi'ne gelmektedirler.1976'dan beri buraya geliyorlar.

Erenköy Lisesi, 1968-69 ders yılında güneydeki Erenköy'de açılan ortaokulun devamıdır (Öykün, Ö. 2006). Erenköy Ortaokulu, 1976 yılının kasım ayından itibaren Yeni Erenköy'de öğretimine devam etmiştir. Bu ortaokula, 1980 – 81 ders yılında lise sınıfları da eklendi ve okul, *"Erenköy Lisesi"* adını aldı (Öykün,Ö. 2006).

Kaleburnu'nda ilkokul ve ortaokul yanında 1959'da açılan bir de *Köy Kadın Kursu Enstitüsü* vardı. Buraya devam eden hanımların sayısı otuzu aşıyordu.

1960-61 yıllarında köyde, okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı kabarık olduğu halde, gece düzenlenen okuma- yazma kurslarına katılmıyorlardı. Bu yüzden kurslara son verilmişti. 1961'de köyün ancak yarısı okuma-yazma bilmekteydi.[383]

Günümüzde Kaleburnulu gençlerin hemen hepsi okuma- yazma bilmektedir. Birçoğu da gazete ve dergi okumakta, kendini geliştirmeye çalışmaktadır. Kaleburnulular yıllardır çok iyi Rumca konuşuyorlar. Bunun bazı mantıklı sebepleri vardır:

1. Kaleburnu'nun 1974'ten önce büyük Rum köylerine olan yakınlığı,
2. Türkler'in sahibi olduğu Efendiler Çiftliği'nde epey Rum çalışanın olması,
3. Köy halkının Rumlarla ticaret yapması,
4. Türkler'in uzun bir süre Rumlar'ın kömür ocaklarında çalışması (Denker, R. 2006; Gül, S. 2006).

1970 yılında tabur komutanı köylülere Rumca konuşmama emri verdi. Konuşan kişiler, kelime başına beş şilin ceza öderlerdi (Özören, E. 2007).

Eğiticilerin ve Öğreticilerin Kullandığı Malzemeler:

Kaleburnu İlkokulu'nda 1920'li yıllarda ***rahle*** adı verilen ve yazı yazmaya yarayan tahtadan bir düzlem vardı. Üç, dört öğrenci onun önünde oturur ve tebeşirle

---

[383] Kutlu Adalı, *Köy Raporları,* Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961, s.55.

üzerine yazı yazardı (Sükan, R. 2006). Rahlenin içinde çekmecesi de vardı. Öğrenciler, kitaplarını bunun içine koyarlardı.

Rahlenin yanında ***"pilaka"*** adını verdikleri bir de yazı yazma zeminleri vardı. Pilaka dört köşeli, sert, tahtadan yapılmış bir maddeydi. Üzerine ***"gondil"*** adı verilen kalemle yazı yazılırdı. Bu yazılar silgiyle rahatlıkla silinirdi . Ayrıca; kurşun kalem, silgi, defter, cetvel, hatta pergel takımı o dönemde bulunan eğitim araçlarındandı. Mürekkebe batırılarak yazı yazılan tükenmez kalem ve dünya küresi de ders mataryalleri arasında yer alırdı (Sükan, R. 2006).

Öğrenciler, teneffüse çıktığı zaman *"çan"* ile derse çağrılırlardı. Öğrencilerin isimlerinin yazıldığı yoklama defteri de vardı (Hürtürk, M. 2006).

İlerleyen yıllarda rahle ortadan kalktı ve iki öğrenciye bir tane düşecek şekilde masa ve her öğrenciye bir tane düşecek şekilde sandalye kullanılmaya başlandı.

Kaleburnulu ilkokul öğrencilerinin bugün Ziyamet İlkokulu'na gittiklerini belirtmiştik.

Ziyamet İlkokulu'nda eğitim mataryalleri olarak; haritalar, maketler, beyaz ve siyah yazı tahtaları, televizyon v.s bulunur. Ayrıca; öğrencilerin zihinlerini geliştirici oyuncaklar, kitaplar, ansiklopediler v.s ders mataryalleri arasında yer almaktadır. Öğrencilerin çeşit çeşit kalemleri, silgileri, cetvelleri, kalemtraşları vardır. Sanat derslerinde suluboya takımları, kalemboyalar, resim defteri ; müzik derslerinde flüt, melodika, org v.s aletler en çok kulllandıkları materyallerdir.

Kaleburnulu ortaokul ve lise öğrencilerinin eğitim gördükleri Erenköy Lisesi'nde de öğrenciler için birçok modern materyal bulunmaktadır: Tepegöz aleti, dünya küresi, piano...Ayrıca okulda; öğrencilerin İngilizcesini geliştirmek için İngilizce film seyrettirilen bir Dil odası, küre ve haritaların bulunduğu Sosyal Bilimler odası ve yirmi civarında bilgisayarın bulunduğu Bilgisayar odası vardır. Beden Eğitimi derslerinde de öğrencilerin yararlanacağı çeşitli aletler vardır; top, disk, gülle, cirit v.s bunların başında gelmektedir.

Eğitim ve öğretimden söz ettikten sonra köylülerin, dış dünyayla iletişimi nasıl sağladıkları üzerinde durabiliriz.

4.1.6.3 İLETİŞİM DÜZENİ VE ARAÇLARI :

Eskiden Kaleburnu'nda iletişim deve, at ve eşekle sağlanırdı. Postacı bu üç hayvandan birisine binerek mektupları dağıtırdı(Sükan, R. 2006).Daha çok eşekle dolaşırdı.Sırayla Ziyamet,Gelincik,Derince,Boltaşlı,Avtepe ve Kuruova köylerini gezdikten sonra Kaleburnu'na gelir ve köylülerin mektuplarını dağıtırdı. İki haftada bir veya ayda bir kez köye postacı gelirdi. Köye telefon 1960'lı yıllarda girdi. Herkesin evinde de yoktu. Kahvehanede, kooperatifte ve birkaç kişinin evinde vardı.

Bugün köyde hala daha postahane yoktur. Köylüler Yeni Erenköy'deki veya Gazi Mağusa'daki postahaneye gidip mektuplarını buralardan gönderirler ve kendilerine gönderilenleri alırlar. Buna rağmen köyde herkesin evinde telefon vardır. Hatta herkesin bir cep telefonu vardır. Bilgisayarı olanlar internet yoluyla da iletişimi sağlarlar. Köylüler artık kolaylıkla uzaktaki yakınlarına ulaşmaktadır.

4.1.7 TÖRE VE TÖRE DÜZENİ

Törenin sözlük anlamı; "bir toplumda benimsenmiş, yerleşmiş davranışların,sosyal alışkanlıkların, uygulamaların, tutulan yolların, gelenek ve göreneklerin tümü"dür.[384] Bir başka tanıma göre; töre, bir sosyo-kültür biriminde kanun ve ahlak kaidelerinin yerine geçebilecek kadar kuvvetli, fakat kanuni yaptırımla desteklenmeyen davranış kalıbıdır.[385]

Törenin, türe sözcüğünden geldiği de söylenmektedir. Türe ise örf, adet, yol, kural, gelenek, görenek, yasa ve kuttören (ayin) anlamlarını karşılamaktadır.[386] Ali Abbas Çınar'ın tüm bu tanımları toparlayıcı nitelikteki tanımı şöyledir: Töre, bir milletin müesseseleşmiş kurumları ile bu müesseselerin dışında varlığını sürdüren

---

[384] *Dictionnaire Larousse,* c.6, Milliyet Gazetecilik A.Ş Yayınları, İstanbul 1993, s. 2341.

[385] Nihat Nirun ve Cihat Özönder, " Türk Sosyo- Kültür Yapısı İçinde Adetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler", *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Görüşler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1990,s. 262.

[386] Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1977, s. 262.

toplum hayatının işleyişini düzenleme fonksiyonuna sahip anayasadır. Bir başka değişe göre töre, yazılı ve sözlü kanundur.[387]

Nesiller değiştikçe ihtiyaçlar ölçüsünde törede de değişmeler olmakta, fakat hayat içerisindeki yerini korumakta, her devirdeki nesiller üzerinde fonksiyonunu sürdürmektedir.[388]

4.1.7.1 KİMİ UYGULAMALAR

4.1.7.1.1 Kız Kaçması :

Kaleburnu köyü, Kıbrıs'ta kız kaçması olaylarının en fazla görüldüğü köylerden birisi; belki de birincisidir. Köyde elli yaş üzeri yirmi kadar hanımla konuştuk. Hepsi de mahçup bir gülümsemeyle eşlerine kaçtıklarını söylediler.

Bugün de Kaleburnulu kızlar, istedikleri gençlerle evlenmelerine izin verilmeyince onlara kaçmaktadırlar. Eskiden kaçtıktan bir müddet sonra kızın anne ve babası damadı kabul eder, onlara nikah kıyar ama düğün yapmazdı. Bu yüzden Kaleburnu düğünlerini araştırırken epey zorlandık.

Kaçan hanımların söylediklerine göre; babaları kendilerini ya zengin insanlarla ya da mal bölünmesin diye akrabalarıyla evlendirmek istermiş; ama kızlar çeşme başında, düğünde görüp beğendikleri oğlanla evlenmek ister, bunun için de gözlerini kırpmadan kaçarlarmış. Hanımlar, babalarının kendilerine sadece nikah kıyıp düğün yapmamasının iki sebebi olduğunu söylediler. Birincisi; yaptığından dolayı onu cezalandırmak, ikincisi de düğün masraflarından sıyrılmak.

Kaleburnulu Mehmet Pekri, karısını kaçırma hikayesini bizi kırmayarak anlattı. Bu hikayeyi onun ağzından aktarmak istiyoruz:

---

[387] Ali Abbas Çınar, *Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler,* Muğla Üniversitesi Matbaası, Muğla 1996, s. 194.

[388] A.g.e, s. 197.

"Gızı beğendim. Aracı bır gadın buldum, ona söyledim. Gadın gızın ağzını aradı. Gız da beni beğenirmiş meğersem. Babam, anam gızı istetti. Gaynatam "vermem" demiş. Aracı gadını gene yolladık. Gıza: "Eğer benim ila gaçmaya razıysan sana söyleyeceğim yere gelesin" dedim. Gaynanam da bu işe razı oldu. Gaçacağımız gün iş çıktı. Ovaya gittim . Cilayes'e....[389] Babam geldi beni buldu. Bana : "Gızı gaçırt, gaçırtmazsan sana hakkımı helal etmem" dedi. Babamın bu sözleri bana çok guvat[390] verdi. Köye geldim gız evin damını süpürürdü. Dama taş attım.[391] Gız beni gördü. İşaret etti. Bu arada taş dama çarptıktan sonra evin havlısındaki baldızın kafasına düştü."

Yaşlı amca muzip bir şekilde güldü. Bu macerada böyle komik olaylar da olabiliyordu. Derin bir iç geçirerek anlatmaya devam etti: "Baldız, taşı benim attığımı anladı, ama bir şey demedi. Aynı gün güneş battıktan sonra gaçtık. O gece tepede sabahladık. Babam bir ıslık attı. Davara gitmemi söyledi. Doğudaki tepeden batıdaki tepeye geçtim. Sevdiğim gız, anamın yanına gitti. İki sene sonra ona hükümet nikahı kıydım. Muhtar imzaladı, mühür bastı. İmam da okudu, üfledi. Gaynatam ölene kadar bana konuşmadı, düğün de yapmadık...."(Pekri, M. 2006).

Bu kaçırma hikayesinde olduğu gibi bazı aileler damada ömür boyu konuşmazlardı. Fatma Hürtürk ve 2005 yılında konuştuğumuz Havva Sesli de eşlerine kaçtıklarını; ama bugüne kadar mutlu yaşadıklarını, eşlerinden tek bir dayak bile yemediklerini söylediler (Hürtürk , F. 2006; Sesli, H. 2005). Havva Hanım, kaçtıktan sonra destebanın kendilerini yakaladığını ve ona kendi rızasıyla kaçıp kaçmadığını sorduğunu, onun da kendi isteğiyle kaçtığını söylediğini belirtiyor. Bunun üzerine desteban da onlara mutluluklar dileyip, onları polise şikayet etmemiş (Sesli, H. 2005).

---

[389] Cilayes, Kaleburnu'nda bir bölgeye verilen isimdir.

[390] Guvat: Kuvvet.

[391] Burada taşın iletişim fonksiyonu görülmektedir.

4.1.7.1.2 İmece (Yardımlaşma):

Türkler'in sosyal yaşantısı içerisinde "imece" denilen, amacı sosyal yardımlaşmaya dayanan bir araya gelmelerin, Türk kültür ve dayanışması bakımından önemi büyük olmuştur.[392]

Kıbrıs'ın birçok bölgesinde görüldüğü gibi Kaleburnu'nda da imece hayli gelişmişti. Kömür yapmak için köylüler birbirlerine yardım ederlerdi. Odunları birlikte kırıp köye getirirler, birlikte gamini yakarlardı. Tütün hasadı yapılacağında köylüler hep birlikte hasada gider, tütünleri kestikten sonra yine elbirliği ile sahiplerinin evine taşırlardı. Çift güdüleceğinde veya ev yapılacağında da imece kendini gösterirdi (Bkz.Resim 49 ve 50). Birlikte taş ocağına gidilir ve taşlar köye taşınırdı (Sükan, R. 2006). Yangın çıktığında birlikte söndürürlerdi (Sesli, O. 2006).

İçinde bulunduğumuz 21. yy'da imece eskisine göre önemini yitirmiştir. Buna rağmen zaman zaman görülmektedir. Tarlasındaki hasadı bitiren kişi komşusuna yardıma gitmektedir. Tütün kesimi ve köye getirilmesi konusunda birbirlerine bugün de yardımcıdırlar.

4.1.7.1.3 Konuk Ağırlama :

Kaleburnulular evlerine gelen konuklara eskiden hellim, zeytin, hamurişi, kafes v.s ikram ederdi (Şardu 2006). Konuk uzak bir yerden geliyorsa yemek de ikram edilirdi. Yiyecekler bir selenin veya panerinin üzerine konurdu. Ev sahipleri ve misafirler de onun etrafına oturup, bu yiyecekleri yerlerdi (Nalbant,F. 2006).

Kaleburnu'nda komşuluk ilişkileri de sıcaktı. Vasili Tepesi'ndeki bir hanım, Gastro Tepesi'nde oturan komşusunu pencereyi açarak kahve içmeye davet ederdi (Elkovan, A. 2006) (Bkz. Resim 34).

Günümüzde Kaleburnu hanımları evlerine gelen misafire önce kahve içip içmediğini sorarlar. Kahveler içildikten sonra limonata veya macun çeşitlerinden

---

[392] Ali Yakıcı " Tütün Geceleri'nin Türk Kültür Hayatındaki Yeri" *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 36, Kış 1997, s.31.

ikram edilir. Uzaktan gelen önemli misafirlere pasta, börek, kuruyemiş gibi yiyeceklerden de sunulur. Yazın da dondurma ikram edilir. Misafirler kahveyi içtikten sonra fincanı, suyu içtikten sonra bardağı kendileri tepsiye koyarlarsa , ev sahibi misafiri yorduğunu düşünüp, *"elinizde bıraktık"* der. Konuk gelir de ev sahibini evde bulamazsa ev sahibinin, misafir geldiğini anlaması için evin bahçesinde bulunan ağaç veya çiçeklerden bir dal keserek kapıya iliştirir.

4.1.7.1.4 Yemin Etme :

Yeminin kelime anlamı; kutsal bir değer ya da varlığı tanık olarak göstererek belirli bir konuda söz verme ya da belirgin bir beyanın doğruluğunu onamadır.[393]

Kaynağını dinsel geleneklerden alan yemin, zamanla hukuk gibi dindışı alanlarda da yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Halk inanışına göre; yalan yere yemin etmek zorunda olanlar, yemin ederken tek ayak üzerinde dururlarsa yeminleri tutmazmış.[394]

Köylülerin hatırladığı kadarıyla Kaleburnulular'ın eskiden en çok yemin ettikleri yer mahkemelerdi. Sanık olan kişi mahkemeye gittiğinde hakim, onu doğru söylemesi için yemin ettirirdi (Sükan, R. 2006). Hakim, "vallahi billahi deyip, doğru söyleyeceğine dair yemin eder misin?" diye sorar, sanık da " vallahi billahi doğru söylerim" diye cevap verirdi.

Elli-altmış yıl önce nikah sırasında kadın ve erkek, imamın yanında ömür boyu birbirlerinin yanında olacaklarına dair yemin ederlerdi. Bunların dışında eskiden de bugün de sözlerinin doğruluğuna başkalarını inandırmak için şu yeminleri ederler:

Eğer yalan söylersem;

- İki gözüm önüme aksın.
- Ayaklarım kopsun.

---

[393] *Ana Britanica Ansiklopedisi,* c.6, Hürriyet Matbaacılık, İstanbul 1994, s. 165.

[394] Osman Bulun, *Bölgesel Rivayetler, İnanç ve Adetlerimiz,* Kansoy Matbaacılık, Lefkoşa 2004, s. 89.

- Evladımı yetişmeyim göreyim.
- Evladıma sevinmeyim.
- Vallahi billahi doğru söylerim.
- Yemin ederim doğru söylerim.
- Anamın babamın üstüne yemin ederim, doğru söylerim.
- Şuraştan çıkmak nasip olmasın ki doğru söylerim.

4.1.8 İNANÇ YAPISI

4.1.8.1 TANRI İNANCI:

Kaleburnu köyünde Allah inancı vardır. Allah'ın varlığına , birliğine ve Hz. Peygamber'in onun kulu ve elçisi olduğuna inanırlar. Bunun yanında kitaplara, meleklere, cin ve şeytanlara, iyi ve kötü ruhlara da inanırlar. Halkın tümü Müslüman'dır.

4.1.8.2 HALK İNANÇLARI:

Halk inançları tamamıyla dini olmayan, ayrıca dinin de tamamıyle dışında kalmayan inançlardır. Halk inançları, bu yönüyle dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimidir.[395]

Halk inançları, Türkler'in kimliklerini, tarihlerini tespit etmede yardımcı olan en önemli canlı malzemelerdir. Medeniyetlerin kaynağı kültür, kültürlerin kaynağı halk kültürleri ise halk kültürünü oluşturan unsurlardan birisi de halk inançlarıdır.[396]

---

[395] Yaşar Kalafat, "Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi" *Milli Folklor,*cilt 6, sayı 44,Kış 1999, s. 88.

[396] A.g.e, s. 90.

Kaleburnu'nda tespit ettiğimiz halk inançları da köy halkının hayat felsefesini, dinsel görüşünü yansıtan ve ayrı bir çalışma konusu yapılabilecek değerli malzemelerdir. Bunların başlıcaları şunlardı:

- Kedilerin çocukların yanında yatmasına izin verilmezdi. Çocuğun ruhunu alıp, götüreceğine inanılırdı (Sükan, R. 2006).
- Baykuş, kara haber getirici bir hayvan olarak görülürdü. Kaleburnulular'ın inanışına göre baykuş ağladığında genç kızlar: " Hayırdır inşallah, kadınlar gibi Hz. Fatma'ya yalvarırız, bir koca mı alsak, iki koca mı alsak" demişler. Hz. Fatma da: "Gidin, ben size yarın baykuşla haber vereceğim" demiş. Kızlar Hz. Fatma'nın bu sözü üzerine çok sevinmiş. Bu anlatılan hikayeden dolayı Kaleburnu hanımları baykuş ağladığında "hayırdır inşallah" deyip iyi bir haber beklerler. Bazı insanlar baykuşa ekmek atarlar. Bunun yapılmasındaki amaç baykuşun güle güle gidip, iyi haber getirmesini istemeleridir(Elkovan, A 2006).
- Kara tavuk beslemek iyi değildir.
- İnsanlar ovaya giderken, başkasının önünü keserse, ovaya gitmekten vazgeçerlerdi. Sanki onun ömrünü kısaltmış gibi hissederlerdi (Elkovan, A. 2006).
- Kaleburnu köylülerinin birçoğu cuma günü hiçbir iş yapmazlardı. Bu inanış bazı evlerde bugün dahi sürmektedir. Bazı köylüler ise cuma namazından sonra iş yaparlardı, çünkü namazdan sonra cuma gününün çıktığını düşünürlerdi. Cuma günü iş yapılmamasının çeşitli nedenleri vardı. Örneğin; insanlar o gün evi süpürdüklerinde, süpürülen pisliklerin o evden çıkmış ölünün arkasından gideceğine inanırlardı. Bulaşık veya çamaşır yıkadıklarında bunlardan kalan kirli suları ölünün içeceğine inanırlardı (Sükan, M. 2006).
- Köyde çocuğu ölmüş olan kadınlar güneş batarken su içmezler; çünkü, o saatlerde ölen çocuk su içmek istermiş, melekler de ona: " Sen su içemezsin, çünkü annen içiyor" derlermiş. Kadınlar da o saatlerde çocuklarının rahatça su içmeleri için kendileri içmezler (Sükan, M. 2006).

- Bir kişi, bir başkasının elbisesini giyerse, onun elbise sahibinin günahlarını aldığı düşünülürdü.

- Ayakkabıyı ters koymak iyiye yorulmazdı (Nalbant, A. 2006).

- Kara yılan incitilmezdi.

- Yola gidecek bir arabanın önünden geçilmez. Onun yolunu kesmek, yolda araba sahiplerinin başına bir şey gelmesine neden olabilir. Örneğin, yolda başka bir araba tarafından önü kesilip kaza yapabilir (Elkovan, A. 2006).

- Hayvanların boyunduruğunu yakmanın, o hayvanların sahibinin ölüm anında canının kolayca çıkmasını engelleyeceğini düşünürlerdi (Denker, R. 2006).

- Ev süpürüldükten sonra çöpleri duvar dibine yığmak gerekir. Ortada bırakılırsa darlığa sebep olacağına inanılır. Bu inanış eskiden de vardı.

- Sağ gözün seyirmesi ölüm haberi geleceğine yorulur.

- Burun acıştığında kötü bir şey olacağına inanılır.

- Hıçkırık tutarsa kötü bir şey olacak diye endişeye kapılırlar. Oysa komşu köy olan Yeni Erenköy'de hıçkırık tutulması iyiye yorulur ve hıçkırık tutan kişiye: "Hediye yeycen" denilir, yani ona birisinden hediye alacağı söylenir.

- Oturduğu yerden ayağını sallamak iyi değildir. Ayağını sallayanın öleceğine inanılır (Pekri, M. 2006).

- Davar besleyip tüketen kişinin, tek bir hayvanı kalmadığında kendisinin de eceli yaklaşmış gibi düşünülür (Pekri 2006).

- Gece dolap açanın ölümünün yakın olduğuna inanırlardı (Denker, R. 2006).

- Geceleyin ıslık çalınmazdı. Başına şeytanların üşüşeceğine inanılırdı.

- Kapıdan çıkarken sağ ayak atılmalıdır. İslamiyet'te "sağ" sünnet'tir. Herhalde buna bağlı olarak böyle bir uygulamaya gidilir.

- Gece aynaya bakmazlardı. Bakarlarsa deniz aşırı bir yolculuk yapacaklarını düşünürlerdi.

- Ateş yanarken çok çatırdarsa, tanıdık veya kendini seven biri tarafından başka birisine iyi şeyler söylendiğine inanılır. Baf'ta bunun tersi olarak kişi, arkasından dedikodu yapıldığına, kötü şeyler söylendiğine inanılır.

- Ateşin külleri ayakla karıştırılmazdı. Karıştıranların iftiraya uğrayacağı inancı vardı.

- Eve gelen misafirden hoşlanmıyorlarsa duvar dibine tuz koyarlardı. Tuz koyunca o misafirin erken ayrılacağına inanırlardı.

- Gebelikte yumurta yiyenlerin çocuğunun afacan olacağına inanırlardı (Denker, R. 2006).

- Beşikte çocuk olmadığı sırada beşiği sallanırsa çocuğun bulunduğu yerde kulağının ağrıdığına inanılır (Sükan, R. 2006; Sükan, M. 2006). Karapapak Türkleri'nde de buna benzer bir inanç görülür. Onlar da çocuk doğmadan önce beşik sallanırsa, çocuğun ya ölü doğacağına ya da doğduktan sonra çok yaşamayacağına inanırlar.[397]

- Çocuğun üzerinden atlanırsa boyunun kısa kalacağı düşünülür. Bunu engellemek için ters yönden yeniden atlanması gerekir. Bu, Türk halk inançlarındaki "Ters Motifi" ile ilgilidir.[398]

- İnanışa göre, çocuk başını yukarı kaldırıp ağlarsa anne babasının başını yer, yani onların ölümlerine neden olur.

- Çocuğun ateşi varken annesi onu kucağına alırsa, çocuğun ya elinin ya da ayağının sakat kalacağına inanırlar.

- Çocuk belekte (beşikte) olması gerektiğinden daha küçük bir bebekse, büyüyünce güzel olacağına inanılır. Rumca olarak bu inanış şöyle dile getirilir :

"Omerfo sista dulugya, aşşime stangandunya"

Bazı bölgelerde de çocuk beşikte çirkinse, büyüyünce güzel olacağına inanılır.

- Çocuk kırklanmadan çamaşırları dışarı çıkarılmazdı. Kötü ruhların bu çamaşırları alıp götüreceği inancı vardı (Sükan, M. 2006).

---

[397] Yaşar Kalafat " Karapapak Türkleri'nde Halk İnançları", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 40, Kış 1998, sayfa 13.

[398] A.g.e , s. 14.

- Ayna kıran bir genç kızın yedi sene evlenemeyeceği düşünülürdü.
- Evde kalmış kızlar, evlenme umuduyla evlenen gelinlerin ayakkabısının altına isimlerini yazarlar.
- Nişan yüzüklerinin bağlı olduğu kırmızı kurdeleden bekar kıza verilir. Mümkün olduğunca küçük bir parça verilmesine dikkat edilir. Bundaki amaç; kızın bir an önce evlenmesini sağlamaktır. Uzun bir parça verilirse geç evleneceği inancı vardır.
- Nişan olan bir kişinin yüzüğü parmağından alınıp başka biri tarafından takılmazdı.

  Böyle yapılırsa nişanlıların ayrılacağı düşünülürdü.
- Bekar kızlar normal yüzük bile alıp takmamalıdırlar. Kızın yüzük taktığını kaç kişi görürse, kızın o kadar yıl bekar kalacağına inanılırdı (Denker, R. 2006).
- İki bayram arası nikah yapmazlardı. Çiftlerin ayrılacağını düşünürlerdi
- Gelinliğini kendi diken gelinin yuvasının erken yıkılacağına inanırlardı.
- Köyde mübarek üç aylar içinde bir kişi öldüğü zaman arkasından yedi kişiyi daha sürükleyeceğine inanılır. Kaleburnu köylüleri bunu engellemek için ölüyü gömmeye mezarlığa giderken, üç top üzüm bağı alırlar, bu bağların düğümünü çözüp mezarlığa atarlar. Böylelikle ölünün arkasından birilerini de sürüklemesini engelleyeceklerini düşünürler (Sükan,R. 2006).
- Masa üzerinde oturmak iyi tutulmazdı. Evde bekar kız varsa, onun kısmetinin kapanmasına yol açılacağı endişesi vardı.
- Tencereden yemek yiyenin, düğününde yağmur yağacağına inanılırdı.
- Nikahlarında şekerleme yiyen gelinle damadın çocuklarının kel olacağı inancı vardı.
- Köylülerin inanışına göre; parmak çatlatanların yanına melekler gelmezdi.
- İnanışa göre; tuvalette konuşan kişinin ölüm yatağında ağzı tutulurdu (Denker, R. 2006).

- Mezarlığa gidildiği vakit hapşıran birisini görürlerse hemen onun yanına giderler. Giysilerinden bir iplik sökerler veya giysinin bir yerini yırtarlar. Köylüler mezarlıkta o kişiyi ölümün çektiğine inanırlar. Bu uygulamayla onun ölümünü engellemeye çalışırlar; çünkü, kişi hapşırdığı sırada kalp durur. Bu yüzden normalde de hapşıran kişiye " çok yaşa" derler (Elkovan, A. 2006).
- Kazılmış mezar açık bırakılmamalıdır. Mutlaka birini çekeceğine inanılır.
- Ayın doğuşunu ilk gören kişinin, sağa- sola bakmadan üç kez yere tükürmesi sonucu dileğinin kabul edileceğine inanılırdı.
- Ay gören kişinin, sevdiği birinin yüzüne baktığı zaman dileklerinin gerçekleşeceği düşünülürdü.

Ay, asırlardan beri değer verilen ve saygı gösterilen kutsal bir varlıktır. Türk Şamanlığı'nda da ayın önemi büyüktü. Şaman törenlerini yöneten görevlilerin ayla ilgili duaları, okuyup üflemeleri vardır. Yörükler arasında yaşayan ayla ilgili inançların kaynağıdır Şaman dini...[399] Bunun yanında Anadolu'da da ayla ilgili çeşitli inanışlar vardı. Eski Anadolu dinlerinde, özellikle Hititler'de ayla ilgili birçok tören düzenlenirdi. Hurriler'de, Hititler'de, Urartular'da onların yıkılışından sonra doğan ve Yunan-Roma dönemine kadar yaşayan uluslarda Ay bir Tanrı, Tanrıça olarak saygı görür; birçok kutsallık taşıdığına, yeryüzü olaylarıyla yakın ilgisi bulunduğuna inanılırdı.Ay bir ışık kaynağı, yıldızları, karanlıkları aydınlatan bir varlık olarak görülürdü. Ay doğunca karanlıkta saklanan, insanları korkutan kötülükler giderdi.[400]

Kaleburnuluların günlerle ilgili de çeşitli inançları vardı:

- Salının sallandığına inanırlar ve o gün önemli bir iş yapmamaya gayret ederlerdi.
- Perşembeyi cumadan önce olduğu için mübarek gün sayarlardı.

---

[399] İsmet Z. Eyüboğlu, *Anadolu İnançları,* Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s. 64.

[400] A.g.e., s. 55.

- Cuma günü mübarek gündür ve biraz önce bahsettiğimiz gibi o gün pek iş yapmazlardı.
- Pazar gününü iyi tutmazlar; çünkü, Rumlar ayinlerini pazar günü yaparlardı (Pekri, M. 2006).

Yılbaşı ile ilgili inançları ise şöyleydi:

- Yılbaşında aile fertleri zeytin dalı alıp ateşe atarlardı. Gönüllerinde tuttukları kişilerin kendilerini sevip sevmediğini bu şekilde anlamaya çalışırlardı. Zeytin dalı ateşin üstünde dönüp patladıktan sonra çok ses çıkarırsa o kişinin kendisi için yanıp tutuştuğunu düşünürdü.
- Yeni yılda nar, badem, üzüm, susam ve anason karışımı hazırlanırdı. Hazırlanan karışım bulgurla karıştırılarak golifa elde edilirdi. Bu golifa o gece hayvanlara atılırdı. Amaç; eve o yılda bereket girmesini sağlamaktı. Hayvanlar en önemli geçim kaynakları olduğundan, bu hareket sonucu kendilerine uğur getireceğine inanırlardı (Elkovan, A. 2006).
- Yeni yıla girmeden önce ovadan argoşillo (yabani kolakas) toplanırdı. Yeni yıl gecesi mandraya gidilir ve kişi vücudunu koyunlara ters dönerek elindeki argoşilloyu başından arkaya doğru fırlatırdı. Atma sırasında argoşillo hangi koyuna isabet ederse o koyun, argoşilloyu fırlatan kişinin olurdu.
- Kaleburnu'nda yılbaşı gecesi, saat 24: 00'te ailenin en küçük çocuğu bütün odaları gezerdi. Süratle bir odadan çıkıp, öteki odaya girerdi. Bunun sonucunda evin bereketle dolacağına inanırlardı.

Kaleburnu'nda turaç kuşunun ağlamasıyla da ilgili şöyle bir inanış vardır:

Köylülere göre kadın turaç kendisi iş yapmaz, sürekli kocasını işletirdi. Bu yüzden kocasının canı sıklılır ve kavga ederlerdi. İyi geçinmezlerdi. Kadın turaç kocasının kendisinden bıktığını ve ayrılmak istediğini anlayınca hemen kişiliğini değiştirdi ve kocasına: " Ye de otur" dedi. Yani "ye de otur, ben sana bakarım "demek istedi. Köylüler turacın ağlamasını, kocasına söylediği bu sözlere benzetirler.

İkinci bir inanışa göre de kaynanası kadın turaca[401] kaç tane ekmek yaptığını sordu. Kadın turaç, yirmi dört tane ekmek yaptığını söyledi. Kaynanası ise ona yalan söylediğini, gerçekte yirmi sekiz ekmek yapıp, dört tanesini de çaldığını söyledi. Bunu oğluna haber vereceğini de belirtti. Kadın turaç, bu iftiraya çok üzüldü ve kocasının önünde küçük düşmemek için Allah'tan onu bir kuşa çevirmesini istedi. Allah onun bu isteğini yerine getirdi ve kendisini bir kuşa çevirdi. O gün bugündür kocasından ayrı düştüğü için ağlar durur (Elkovan, A. 2006).

4.1.9 TÖRENLER

4.1.9.1 Geçiş Dönemleri ve Törenleri :

4.1.9.1.1 DOĞUM :

Doğum, hayata merhaba diyecek, yıllar geçtikçe gelişip büyüyecek bir çiçeğin filizlendiği ilk andır.

Çocuk doğurmak doğal bir olaydır; kadının fiziksel işlevinin ve maneviyatının doruk noktasıdır, hiçbir olay, bu denli köklü ve doyurucu bir mutluluk getirmez.[402]

A) Doğum Öncesi:

Kaleburnu'nda da her hanım çocuğunun olmasını isterdi. Hem kocasını sevindirmek hem de soyunu sürdürmek onun en büyük arzusuydu. Zaten analık, Türkler'de kutsal bir kurumdur. Dede Korkut Hikayeleri'nde de çocuğun ne denli önemli olduğunu görebilmekteyiz. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı'ndan aldığımız şu parça bunu somutlar niteliktedir:

---

[401] Bu rivayette kadın turaç, önce kuş değil, normal insandı.

[402] Nicholson J. Eastman, (Çev: Belkıs Baysal), *Anneliğe Hazırlık,* Sander Yayınları, İstanbul 1977. s. 13.

"Hanlar Hanı Bayındır Han , yılda bir kere ziyafet verip, Oğuz beylerini misafir ederdi. Bir gün yine ziyafet verdi ve attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurttu. Kimin ki oğlu, kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin" dedi.[403]

Kaleburnu hanımları, vücutlarından iltihap şeklinde bir sıvı aktığında çocuk yapamamasındaki hatayı kendinde arardı. Sarı papatya kaynatıp suyunu içip, tuvalete gittiğinde çişi temiz olursa hatanın kocasında olduğunu düşünürdü (Elkovan, A. 2006). Hatanın kendinde olduğunu belirlerse, hamile kalmak için çeşitli yollara başvururdu. Bu yol ve yöntemleri iki grupta toplayabiliriz:

1) Maddi yöntemler:

* Kaleburnu'nda hanımlar, adını hatırlayamadıkları pembe çiçek açan bir bitkiyi ve "*musilli*" dedikleri sarı papatyayı alıp, bir arada kaynatırlar ve bunların suyunu içerlerdi (Elkovan, A. 2006) .

* Efkalipto[404] ağacının yaprağını kaynatıp, bu yaprakların buğusuna otururlardı (Şardu, A. 2006).

2) Manevi Yöntemler:

- Hamile kalmak isteyen hanımlar Larnaka'da bulunan Hala Sultan Tekkesi'ne gidip adak adardı (Elkovan, H. 2006; Balcı 2006).

Adak adamak, Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Türkler'in yaşadığı diğer bölgelerde de örneğin Azerbeycan'da da yaygındı. Orada da hamile kalmak isteyen hanımlar, türbelere adak kurbanı keser, dağıtır, mum yakar, çaput bağlardı.[405]

---

[403] Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998, s. 21.

[404] Okaliptüs.

[405] Mehebbet Paşayeva- Şahin Köktürk, "Azerbeycan'ın Şeki ve Zagatala Yörelerinde Doğum Öncesi, Sonrası ve Çocukların Ailede Terbiyesi", *Milli Folklor,* c. 5 , yıl 9, sayı 33, Bahar 1997, s. 126.

- Muska yazdırırlardı (Sükan, M. 2006).
- Hocalara okuturlardı (Denker, T. 2006).

Günümüzde hanımlar eskiden başvurdukları maddi yöntemlere artık başvurmuyorlar. Tıp doktorlarına bakınıp modern bir şekilde bebek sahibi olmaya çalışıyorlar. Bunlar içerisinde en yaygın olanı; tüp bebek yöntemidir.

Manevi yöntemlere ise birçoğu bugün de başvurur. Özellikle Hala Sultan'a adak adamak, Allah'ın adına kurban adamak gibi uygulamalar en çok yöneldikleri uygulamalardır.

B) Hamilelik Dönemi:

1) Hamilenin Korunması:

İnsanlar her dönemde hamile olup olmadıklarını anlamaya çalışmışlardır. Eski Roma'da, genç kadının evlendikten hemen sonra boynuna, sıkıca oturan bir altın, gümüş ya da bakır gibi sert bir madenden yapılmış kolye takması gelenekti. Bu kolyeler süslenmekten çok hamilelik teşhisini kolaylaştırmak için takılırdı. Bu kolye, genç kadının canını acıtacak kadar dar gelmeye başlayınca kadın hamile olduğunu anlardı. Kolye çıkarılır ve kutlamaya geçilirdi.[406]

1900'lü yılların başında Kaleburnu hanımları aylık rahatsızlığının kesilmesi, mide bulantısı ve aşerme gibi belirtilerle karşılaştığı zaman hamile olduğunu anlardı. Köye doktor gelirse ona da görünüp, hamileliklerini kesinleştirirlerdi.

Daha önce sürekli tarlaya giden ve ağır işler yapan hanım, hamile kalınca hele bir de epey uğraşarak hamile kalırsa kendine dikkat eder ve korunurdu:

- Yüksek yerden atlamazdı (Şardu 2006).
- Ağır iş yapmazdı (Şardu 2006).

---

[406] Nicholson J. Eastman, (Çev: Belkıs Baysal), *Anneliğe Hazırlık*, Sander Yayınları, İstanbul 1977, s. 15.

- Hamile hanım, çocuğunun çirkin, sakat ve hastalıklı olmaması için bu özelliklere sahip insanların yüzüne hamilelik döneminde bakmazdı[407] (Elkovan, H. 2006; Nalbant, A. 2006).
- Canı bir şey çekerse gidip alırdı, yoksa canının çektiği şeyin çocuğun vücudunun bir yerinde çıkacağına inanırdı (Şardu 2006).

Bugün de hanımlar hamile olduktan sonra aynı özeni hatta daha fazlasını gösterirler. Ayrıca; belirli zamanlarda doktora kontrole giderler.

2) Doğum Hazırlıkları:

Doğum zamanı yaklaşınca temiz bezler, pamuk, zeytinyağı, tuz, beşik ve kundak takımı hazırlanırdı. Bugün de doğumdan üç-dört ay evvel hazırlıklar yapılmaya başlanır. Çocuk için iç çamaşırı, pijama, hazır bez, çorap, patik, başlık, tulum, hazır banyo, biberon, emzik v.s...alınır.Ayrıca artık "ultrasonografi" denen aletle ana karnında dördüncü ayda çocuğun cinsiyeti tesbit edilmektedir. Buna göre aileler çocuğa kıyafet alırlar ve odasını cinsiyetine uygun bir renkte döşemeye çalışırlar.

Eskiden böyle aletler olmadığı için çocuğun cinsiyeti hakkında hamile kadının gösterdiği bazı belirtilere bakılarak yorumlar yapılırdı. Bu yorumları yapması için en çok başvurulan kişi, Ayşe Ali Efendi'ydi (Elkovan, H. 2006). Ayşe Hanım şu yorumlarda bulunurdu:

- Hamile kadının yüzü güzelse, çocuk erkek olacaktı; çünkü kız çocuk annenin güzelliğini alırdı.
- İğne, bıçak veya makas alınıp, havaya atılırdı. Yere düştüğünde dik durursa erkek, yatay olarak yere yayılırsa kız olacağına inanılırdı.
- Hamile kadının karnı yayık durursa çocuğun kız, daha toplu durursa oğlan olacağı düşünülürdü.

---

[407] Hüray Mear, *Kıbrıs Türk Toplumunda Doğum, Evlenme ve Ölümle İlgili Adet ve İnançlar,* M.E.B Yayınları, K.K.T.C 1992, s. 24.

Bazı hanımlar da çocuk istemezler ve hamile kaldıktan sonra onu düşürme yoluna giderlerdi. Hanımın ya çok çocuğu vardı ya da fakirdi. Çocuğunu düşürmek isteyenler şunları yaparlardı:

- Karanfil bitkisini kaynatıp soğuturlardı ve üç gün üç gece belirli aralıklarla içerlerdi (Elkovan, H. 2006; Nalbant,H. 2006).
- Tuğla parçalarını kızdırıp üzerine otururlardı (Elkovan, A. 2006).
- Yumurta kabuğunu kaynatıp, suyunu içerlerdi.
- Soğan kabuğu kaynatıp, suyunu içerlerdi.

Günümüzde ise çocuk istemeyenler, bebeği tıp doktorları gözetiminde kürtajla aldırırlar.

C) Doğum:

Eskiden hanımlar ya tarlada kendi başlarına ya da evde ebelerin yardımıyla doğum yaparlardı. Doğum sancıları başladığı zaman komşular da yardıma gelirdi. Doğum için eski bezler, elbise parçaları, sıcak su, tuz ve zeytinyağı hazırlanırdı. Bebek doğduğu zaman önce göbek kordonunu keserlerdi. Ayrıca; çocuğun dilinin altındaki kordon da kesilirdi. Çocuğun ilerde rahatça konuşabilmesi için bunun yapılması gerekirdi (Sükan, M. 2006). Çocuktan sonra eşi de gelirdi. Eş de düştükten sonra anne temizlenip, karnının şişliğini indirmek için beline kuşak bağlanırdı. Çocuk geldikten sonra eşi bir türlü gelmiyorsa, fesleğen bitkisine benzer yabani bir otun[408] yaprakları dövülür ve kadının altına konulurdu. Böylece eş düşer ve loğusanın karnı boşalırdı. Kadın doğum yaptıktan sonra ona çorba içirilirdi (Sükan,M. 2006).[409]

Bugün Kaleburnu hanımları genelde Gazi Mağusa'daki devlet hastahanesinde, özel hastahanelerde veya kliniklerde doğum yapmaktadır.

---

[408] Köylüler ona yabani fislikan diyorlar.

[409] Kaleburnu'nda kadın doğum yaptıktan sonra evin kapısına kırmızı bir mendil asılırdı (Nalbant, A. 2006).

D) Doğum Sonrası:

1) Tuz Gömleği (Duz Göyneği) :

Bebek doğduktan sonra tuz ve zeytinyağı karıştırılarak başı hariç , vücudunun her tarafı bu karışımla ovulurdu. Ardından da çocuğa bir gömlek giydirilirdi. Çocuğun tuzlanmasının amacı; etlerinin sıkı olmasını ve teninin güzel kokmasını sağlamaktı[410] (Sükan, M. 2006). Kaleburnu hanımları çocuğu bir saat kadar tuzlu halde bıraktıktan sonra yıkar ve tuzdan arındırırlardı. Daha sonra bebeğin vücuduna mersin sürme işlemine geçilirdi. Mersin ağacının dalları, doğumdan birkaç saat önce fırında kurutulurdu. Kurutulduktan sonra taşla dövülür ve elekten geçirilirdi. Elekten geçip, iyice küçük zerrelere ayrıldıktan sonra bir siniye konurdu. Sinideki mersinlerin üstüne biraz karayağ dökülürdü. Yağ dökülmesinin nedeni, tozların yumuşamasını sağlamaktı (Şardu 2006). Ardından mersin tozları bebeğin başı hariç bedeninin her tarafına sürülürdü. Çocuk pişik olduğunda da pudra yerine mersin tozları kullanılırdı. Mersin tozları, küçük bez torbalara konulup uzun süre muhafaza edilirdi.

Kaleburnu hanımları günümüzde bebeklerini, bebe şampuanlarıyla, bebe sabunlarıyla yıkıyorlar. Altlarını ıslak mendillerle temizliyorlar.

2)Kundaklama:

Çocuğu kundaklamak için kare şeklinde bir bez kesilip, çocuğun bacakları arasından geçirilir ve uçları birleştirilerek düğüm atılırdı. Sonra dikdörtgen şeklinde bir bez daha kesilirdi. Bebeğin elleri karnının üstünde birleştirilir, boynundan ayaklarına doğru tüm vücudu bu bezle üç-dört kez sarılırdı. Ardından bezin uçları çocuğun beline doğru çekilerek büzüştürülür ve bezin, belin ortasındaki kıvrımlarından birinin içine sokulurdu. Kundaklama işlemiyle, çocuğun el ve ayak kemiklerinin eğrilmemesi sağlanırdı.Çocuklar artık kundaklanmıyor.

---

[410] Hüray Mear , *Kıbrıs Türk Toplumunda Doğum, Evlenme ve Ölümle ilgili Adet ve İnançlar,* M.E.B Yayınları, K.K.T.C 1992, s. 32.

3) Ad Verme :

Kıbrıs'ın birçok bölgesinde çocuğa ad verileceği zaman önce kulağına ezan okunur, sonra da :"Senin adın .....olsun"[411] diyerek çocuğun adı kulağına üç kez yüksek sesle söylenirdi.[412]

Çocuklara verilen adlar çoğunlukla ata adlarıydı. Kaleburnu'nda da aynı uygulama görülürdü; ama diğer bölgelere göre bazı farklılıkları vardı. Burada doğum yapıldığı günün akşamı hoca gelir, çocuğun kulağına ezan okur ve bu ezandan sonra anne, çocuğuna ilk kez meme verirdi. Ad vermezden önce de hoca çocuğun kulağına ezan okur ve ona ismin *"Mehmet"* olsun derdi. Mehmet, peygamberimizin isimlerinden birisiydi. Bu isim verildikten sonra aileler çocuklarına kendi vermek istedikleri ikinci ismi söylerdi. Çocuğa öncelikle Mehmet isminin verilmesi, onun Müslüman olmasını sağlamak içindi (Sükan, R. 2006). Artık bu şekilde ad verilmez, anne ve baba kendileri doğumdan sonra iki-üç gün içerisinde çocuklarına ad verip, muhtarlığa yazdırırlar. Bugün Kaleburnu'nda ata isimleri revaçtadır. Bunun yanında çocuğuna yeni isimler veren birçok aile de vardır.

4) Loğusa ve Çocuğu Ziyaret :

Yeni doğum yapmış kadına "loğusa" denir. Çocuğu görüp hayırlı olsun dileklerini bildirmek için köylüler loğusa kadını ziyarete giderlerdi ama loğusaya ve çocuğa zarar gelmemesi için;

- Hastalıklı olanlar loğusanın evine gitmezdi. Loğusanın sütünün kaybolacağına ya da çıban çıkaracağına inanırlardı (Sükan, R. 2006) .
- Aylık rahatsızlığı gelenler,
- Kirli olanlar loğusayı ziyaret etmezdi (Sükan, M. 2006).

---

[411] Erdoğan Saraçoğlu, *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru,* Yakın Doğu Üniversitesi Matbaası, Lefkoşa 1996, s.59.

[412] Dede Korkut Hikayeleri'nde de Dede Korkut, çocuklara ad verirken kulaklarına ezan okur ve üç kez yüksek sesle isimlerini söylerdi.

Loğusaya gitmeden önce ölü evine gidilmezdi. Ölü evine gittikten sonra yas yaşanmayan bir, iki eve daha girilir ve sonra loğusaya gidilirdi. Ona ölüm havasını getirmek istemezlerdi (Nalbant, A. 2006; Balcı 2006). Bu uygulamalar günümüzde de yapılmaktadır. Loğusayı ziyarete gelenler, ona : "Hayırlı olsun, güle güle kırklansın, sütün bol olsun" (Sükan, M. 2006), çocuk için ise: "Allah bağışlasın, Allah analı babalı büyütsün" (Balcı 2006) gibi sözler söylerlerdi.

Loğusa, doğumdan sonra tek sayılı günlerde yataktan kaldırılırdı. Kaleburnulular'ın ve diğer Kıbrıslı Türkler'in sayılarla ilgili inançları hem eski Türk dini hem de İslam dini bağlamında değerlendirilmelidir. Bu inançların temeli Türk Şamanlığı'na dayanır; fakat İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra, bu sayıların İslam dini içerisinde kazandıkları anlamlarla, eski Türk dinindeki anlamları birbiriyle uyuştuğu için bu inançlar günümüze kadar ulaşmıştır ve halk arasında yaşamaktadır. Kıbrıslı Türkler'in 3, 5, 7, 9 gibi tek sayıların uğurluluğuna inanmalarının, öncelikle Şamanizm ile olan bağlantısını açıklamaya çalışalım.

Eski Türkler'in inanışına göre tanrılar, göğün tek sayılı katlarında oturuyorlardı. Örneğin; May Ana-May Ata üçüncü katta, Kuday Yayuçi beşinci katta, Akıllı Mengen Tengere, Bay Ülgen ve Güneş Ana yedinci katta oturuyordu.[413]

Abakan Tatarları'nın efsanelerinde de Demir Dağ'ın üzerinde yedi dallı bir kayın ağacından bahsedilir.[414] Bütün Güneydoğu Sibirya'da en genel gök tasarımı göğün yedi kat olduğunu söyler. Yakut Türkleri dünya ağacının dokuz dallı olduğunu düşünür.[415] Tek sayılarla ilgili simgeciliğe şaman elbiselerinde de rastlarız. Örneğin; Altay Türkleri'nin şamanlarının giysisinde Bay Ülgen'in oğullarını ya da kızlarını ifade eden belli sayıda kuklalar ve çıngıraklar bulunmaktaydı. Örneğin; yedi çıngırak, göğün yedi kızını ifade ediyor olmalıydı.[416]Şaman külahının esas kısmı üç karış uzunluğundadır ve üç düğmeye sahiptir. Biri göz, biri alın ortası, biri de ense hizasında olmak üzere külahın üç yerine vaşak derisi dikilir. Göz üzerindeki kısımda bulunan boncuk dizilerinde (ki bunlar genelde 5, 9 ya da 16'dır) her dizide beş

---

[413] Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisi'nin Ana Hatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002, s. 195.

[414] Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 91- 94 ve 111.

[415] Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 63.

[416] Yaşar Çoruhlu, a.g.e., s. 197.

boncuk ve ucunda bir yılan başı (salyangoz kabuğu) bulunmaktadır. Külahın alın hizasında dikilen yılan başlarının sayısı 15, 29 ya da 41'dir. Dizi halinde olursa 13 sıradır. Görüldüğü üzere bunlar tek sayıdır. Ruhlara sunulan kurbanlar da genellikle tek sayıların tekabül ettiği aylarda kesilirdi. Örneğin; Asya Hunları'nda beşinci ayda, Karaşan'da yedinci ayın yedinci gününde kesilirdi. İslam dini bünyesinde sayı simgeciliği en fazla tasavvufta görülmektedir. 3, 5, 7, 9, sayılarıyla ilgili İslam dininde şu anlamlar vardı:

a)Üç :

Tasavvufta, tasavvufi ruh üç derece olarak sınıflandırılır: Kötülüğe teşvik eden ruh, suçlayan ruh, huzurlu ruh. Mevlevilik'te derviş adayı önce çile çeker. Mutfakta post üzerinde üç gün bekler ve derviş olmak isteyip istemediğine karar verir. Olmak isterse tekkede üç yıla yakın bir süre çeşitli hizmetler görür.[417] Anadolu'da çoktanrılı dinlerin hakim olduğu dönemlerde de üç sayısı kutsal bir nitelik taşıyordu. Etrüks inançlarına göre bir ilin üç kapısı, üç tapınağı olmalıydı. Bunlardan biri eksik olursa, o ilde yıkım ve düzensizlik başgösterirmiş.[418]

b)Beş:

Hz.Fatma'nın elini anlatır. Bu el aynı zamanda Muhammed, Fatma, Ali, Hasan ve Hüseyin'i ifade eder. Bu el işaretinin nazarı ve kötülükleri engellediği düşünülür.[419]

c)Yedi :

Allah, göğü yedi katlı olarak yaratmıştır. Hac'da Kabe, yedi kez tavaf edilir. Tasavvufta bedenin ruhsal güçlerin toplandığı yedi noktasından söz edilir. Yedi çeşit

---

[417] Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisi'nin Ana Hatları* , İstanbul 2002, s. 200.

[418] İsmet Zeki Eyüboğlu, *Anadolu İnançları,* Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s. 146.

[419] Yaşar Çoruhlu, a.g.e, s. 202.

nefs olduğu belirtilir. Bektaşiler'de kemer, eski zamanlarda birtakım erdemleri ifade etmek üzere yedi kez bağlanırmış.[420]

Yedi sayısı, her asırda kutsal olarak kabul edilen bir sayı olmuş, çeşitli eserlerde buna yer verilmiştir. Örneğin, Köroğlu Destanı'nda yedi yüz yetmiş yedi yiğitten bahsedilmektedir. [421] "Çiftepınar" isimli yerde yedi yılda bir cuma akşamı, doğu tarafından bir yıldız, batı tarafından bir yıldız doğup, havada çarpışırlardı.[422] Bu çarpışmadan dolayı Çiftepınar'a nur yağar, sular köpürüp fışkırırdı.

d) Dokuz:

Tasavvufta " dokuz gök" inanışı vardı. Allah'ın da dokuzuncu kat gökte olduğu düşünülür ve buradaki tahtına "arş" denilirdi.[423]

Kaleburnulular da diğer Türkler gibi, Şamanizm ve İslam dini içerisinde yer alan bu tek sayıların anlamlarını birleştirdiler ve bunlara dayanan çeşitli inanç ve uygulamaları asırlardır yaşatmaktadırlar.

5) Al Basması:

İnanışa göre; doğumdan sonra geçen kırk gün içerisinde loğusa kadının ve çocuğun yanında kimse bulunmazsa, loğusanın gözüne bir şeyler görünür, üzerine ağırlık çökermiş. Bu olaya *"al basması"* denir.[424] Al basmasına neden olan ve cin, peri, şeytan olarak hayal edilen ruha da *"alkarısı" "alanası"* veya *"alperisi"* denmektedir.[425] Bugün Anadolu'nun güneyinde yaşayan Türkmen aşiretlerinde de al

---

[420] Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisi'nin Ana Hatları* , İstanbul 2002, s. 207.

[421] Veli Huluflu (Çev. İsa Öztürk), *Köroğlu Destanı,* Adam Yayınları, İstanbul 2003, s. 66.

[422] A.g.e , s. 22.

[423] Yaşar Çoruhlu, a.g.e., s. 207.

[424] İbrahim Davulcu, "İnsan Ömrünün Çeşitli Safhalarına Ait Adet ve İnanışlarımız", *Halkbilimi Sempozyumları,* Kültür ve Turizm Bak. Yay. Ankara 1986, s. 301.

[425] Erdoğan Saraçoğlu, *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru,* Y.D.Ü. Matbaası, Lefkoşa 1996, s. 60.

basmasına inanılır. İnanışa göre ; al karısı korkunç bir yaratıktır. Dev kadar büyük bir kadındır. Sadece loğusaların ciğerlerini koparıp, yemekle beslenir.[426]

Al basması sonucunda, al basan çocuk veya annenin öleceğine inanılırdı (Nalbant, A. 2006). Al basmasına uğrayan loğusa ve çocukta görülen hastalık belirtileri şunlardı: Loğusanın ateşi yükselir, cildinde kırmızı lekeler oluşur, nefes almakta zorlanırdı (Elkovan, H. 2006). Çocuk ise sarılığa uğrar, ateşi yükselir, onun da nefes alması zorlaşırdı (Sükan, M. 2006).

Bugün Kaleburnu'nda al basmasına eskisi kadar inanılmamaktadır.Bu yüzden al basmasını önlemek amacıyla yapılan çeşitli uygulamalar, günümüzde pek yapılmamaktadır. Al basması da büyük ihtimalle Türk Şamanlığı'ndan kalma bir inanıştır. Kıbrıs Türkleri dışında diğer Türk topluluklarında da bu inanca rastlanır. Örneğin; Kazan Türkleri'ne göre, albastı kötü bir ruh olup meskun olmayan yerlerde bulunur. Çeşitli şekillere girer, insanları şaşırtır.[427]

Altay Türkleri'ne göre de "albastı" kötü bir ruhtur ve onların Yaratılış Destanı'nda bahsettikleri kötü ruhların başı olan Erlik'in tebasındandır.

Yakut Türkleri'nin akıdelerindeki albastı ile aynı görevde "abası" denen ruhlar vardır. Abası, inanışa göre kötü bir ruh olup, insanın ruhunu alıp götürmektedir.[428]

Önceleri albastı, "al" yani kırmızı renginden dolayı koruyucu ruh olarak görülürdü ve ateş ile ocak ilahesiydi[429]; ama daha sonra kötü bir ruh olarak görülmeye başlandı.

Özkul Çobanoğlu'na göre; albastı ile Umay Ana kültü arasında önemli bir bağ vardır.

Altaylarda *"Umay"*, Yakutlarda *"Ayısıt"* denilen ruh, dişi bir ruhtur. Bu ruhun, çocuklar ile hayvan yavrularını koruduğuna inanılırdı.[430]. Umay Ana inancı, anaerkil

---

[426] Ali Rıza Yalkın, *Cenup'ta Türkmen Oymakları I,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s. 283.

[427] Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 170.

[428] A.g.e, s. 171.

[429] A.g.e., s. 173.

aile düzeninin hakim olduğu dönemlerde oluştu. Daha sonra ortaya çıkan ataerkil aile düzeninde ise Gök Tanrı inancının oluşması sonucu Umay Ana kültü geri planda kalmıştı.[431]Buna rağmen ;avcı-çobanlık döneminde ataerkil aile yapısına geçenlerin yanında, orman içlerinde yaşayan ve anaerkil aile yapısını sürdüren insanlar da vardı. Albastı inanışı bu aileleri uyarmak için erkekler tarafından ortaya atılmıştır. Amacı; kadının bu kötü dişi ruha karşı güçsüzlüğünü ya da erkekten korkan bu dişi ruh karşısında, erkek üstünlüğünü kanıtlamaktır. Albastının özellikle demircilerden korkması da bu üstünlüğü ispat eden önemli bir faktördür. Zaten demir kültü de ataerkil düzende oluşmuş bir külttür.[432] Eskiden Kaleburnu'nda çocuğu ve loğusayı al basmasın diye şu uygulamalara gidilirdi:

1) Çocuğun ve loğusanın üstüne makas ya da tüfek konurdu (Sükan, M.2006; Nalbant, A. 2006 ; Elkovan,H. 2006).Bazıları makası annenin sol, çocuğun da sağ tarafına koyarlardı (Sesli, H.2005).

Kıbrıs Türkleri dışındaki Türkler de böyle bir uygulamaya giderdi. Bu aletler demirden yapıldığı için albastıyı korkutup kaçırıcağına inanırlardı.

Anadolu'nun güneyinde yaşayan yörüklerden Elbeyli oymağında yaşayanlar, loğusanın yastığının altına *"çift demiri"*[433] koyarlardı.[434] Musa Bozulduğunun yaylasında yaşayanlar da loğusanın yastığın altına bir orak, bir maşa, kilit ve anahtar koyar; ateşte süpürge yakar ve küllü su hazırlayarak loğusaya üç yudum içirirdi.[435]

---

[430] Türkler'in inanışına göre;Umay, kadın doğum yaptıktan sonra çocuğun ardından çıkan son'du. Kıbrıs ağzında "son " yerine "eş" sözcüğü kullanılır.

[431] Özkul Çobanoğlu," Mit",*Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Araştırmaları,* AKM Yayınları,Ankara 2001(baskıda).

[432] Avcı-çobanlık döneminde Umay, Gök Tanrı karşısında ikincil konuma düşerken,anaerkilliğin güç kaynaklarından olan ateş kültü de yerini, demir vb madenlerin işlenmesiyle, erkek egemenliğini pekiştiren demir kültüne bırakmıştır.Belki de bu yüzden ,albastı önceleri iyi bir ruh olup ateş tanrıçasıyken,ateş kültünün önemini yitirmesiyle , erkekler tarfından kötü bir ruh olarak benimsetilmiştir.

[433] Çift demiri,çift sürmede kullanılan dişli demirdir.

[434] Ali Rıza Yalkın,*Cenup'ta Türkmen Oymakları 1,*Kültür Bak.Yay,Ankara 1977,s.28.

[435] Görüldüğü gibi burada ateş, su ve demir kültü biraradadır.

Bunların yanında loğusaya kurşun dökülür ve ayağına ve koluna bir zincir baklası takılırdı.[436]

Karakalpak Türkleri de alkarısının etkilerinden su, kılıç ve hançerle kurtulacaklarına inanırlar. Bu nesnelerin alkarısını çarpacağını düşünürler. Böyle durumlarda su kenarında yanmakta olan ocaklar, suya batırılmış Han Çınar yaprağı ile usulünce söndürülür. [437] Ocaklar söndürülünce, alkarısının aldığı loğusa ciğerini pişiremeyeceğine inanırlar.[438]Azerbaycan'ın Şeki ve Zagatala yörelerinde de tüfek atarlar, bebeğin başı altına bıçak ve benzeri demir eşya koyarlardı. Annenin de başının altına hançer ya da makas koyma adeti vardı.[439]

2) Loğusa ve çocuk kırmızı bir örtüyle örtülürdü (Nalbant, A. 2006; Sükan, M. 2006). Kırmızı renk, ateş kültüyle ilgilidir. Ateş kültü, ataerkil düzende geri plana itilse de yine de kötü ruhları etkisiz hale getiren bir ruhtu. Bu, ateşin temizleyici özelliğinden dolayı ortaya çıkmış bir inanç olmalıdır.

3) Loğusa ve çocuk kırk gün yalnız bırakılmazdı. Yörüklerde de bu uygulamayı görebiliyoruz. Elbeyli oymağında loğusalar kırk gün evden çıkarılmazdı. Onlara *"nefse"* adı verilirdi. Yanlarında da bu süre tamamlayıncaya kadar mutlaka birisi bulunurdu.[440]

---

[436] Ali Rıza Yalkın,*Cenup'ta Türkmen Oymakları 1,*Kültür Bak.Yay,Ankara 1977 s.283.

[437] Bu ağaç, Karakalpaklar'da kutsal sayılır.

[438] Yaşar Kalafat, "Karakalpak Türkleri'nde Halk İnançları", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 40, Kış 1998, s. 12.

[439] Mehebbet Paşayeva- Şahin Köktürk, "Azerbaycan'ın Şeki ve Zagatala Yörelerinde Doğum Öncesi, Sonrası ve Çocukların Ailede Terbiyesi", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 33, Bahar 1997, s. 127.

[440] Ali Rıza Yalkın, *a.g.e.,* s. 28.

6) Kırklama:

Eski Türkler'de kırk sayısı da epey önemliydi. Köroğlu Destanı'nda da kırk ince belli kız, kırk yiğit v.s... geçmektedir.[441]

Eski Türkler'in kullandıkları bu kırkların temelini tanrılar ve ruhlar oluşturur. Örneğin; bir tanrının bu sayıda kızları ve oğulları ya da bu sayıda ruh grupları varsa, insanların da kızları, oğulları ve çeşitli nesneler bu sayıyla anılmış olmalıdır. Bu durum diğer sayılar (3,8,9,30...) için de geçerlidir.[442]

Günümüzde kırk sayısı üç, yedi, dokuz v.b. sayılar gibi İslam dini bünyesindeki kırk sayısının anlamlarıyla karışmıştır. İslami inanç içersinde kırk sayısı şu olaylarda geçer:

- Allah'ın Adem'in çamurunu kırk günde yoğurduğuna inanılır.
- Muhammet kırk yaşında Allah'tan ilk vahiyi almıştır.
- Mehdi'nin dünyaya tekrar geldiğinde kırk yıl kalacağına inanılır.
- Diriliş esnasında göklerin kırk yıl boyunca dumanla kaplanacağına ve dirilişin kırk yıl süreceğine inanılır.[443]

Kaleburnu'nda çocuğun doğumunun 39.günü kırkı çıkarılırdı.Bu olay şöyle gerçekleştirilirdi:

Kıbleye doğru bakan bir dereden kırk tane çakıl taşı toplanırdı. Bu taşların her birine İhlas suresi ve Yasin okunduktan sonra taşlar kalburun içine konulurdu (Elkovan, H. 2006). Kalburun küçük delikleri vardı. Ama bu delikler taşlardan büyük olduğu için taşlar deliklerden düşmezdi. Çocuğu bir yere oturturlar, başının üstünde de içinde taşlar bulunan kalburu tutarlardı. Ardından kalburun içine su dökerlerdi. Sular taşları ıslatıp, deliklerden çocuğun başına dökülürdü. Çocuk bu suyla yıkanırdı (Nalbant, A. 2006). Böylelikle çocuğun temizlenip, vücudunun kuvvetlendiğine inanılırdı.

Bugün köyde kırklama adeti pek görülmemektedir.

---

[441] Veli Huluflu (Çev. İsa Öztürk), *Köroğlu Destanı* , Adam Yayınları,İstanbul 2003 s 35.

[442] Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisi'nin Ana Hatları,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002, s. 195.

[443] A.g.e , s. 204.

7) Diş Golufası:

Diş golufası (diş buğdayı) çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılırdı. Çocuğun dişinin çıktığını gören ilk insan ona hediye alırdı (Sükan,M. 2006).

Diş golufası yapılırken çocuğun kolay bir şekilde diş çıkarmasını sağlamak amaçlanır. Golufa hazırlandıktan sonra akrabalar ve komşular golufaya çağrılırdı. Birlikte bu yiyecekten yerlerdi. Bu kişiler çocuğa hediye veya para da verirlerdi. Bu uygulamanın temelini de Orta Asya'ya dayandırabiliriz. Yakutlar'da ve Altaylar'da da diş golufasını andıran bir olay vardır. Bu Türk topluluklarında ebe, misafirlerden çocuk için diş ister. Herkes bir hediye verir. Hediyeler beşiğe asılır.[444]

Anadolu'nun güneyinde yaşayan Türkmen aşiretlerinin birinde, Dımışkılı aşiretinde 1970'li yıllarda bu olay şöyle gerçekleştirilmekteydi:

Yeni diş çıkaran çocuğun başına cuma öğleden sonra buğday dökerlerdi. Dişi sağlam olan kişilerden birisi, çocuğun başının üstüne dökülen buğdaylardan kalanları ağzıyla alıp, bahçedeki bir su kuyusuna atardı. Böyle yapınca çocuğun dişlerinin sağlam olacağına inanılırdı. Bu uygulama yanında bir de tören düzenlenirdi. Bu törende, çocuk bir kalbur içerisine oturtulur, etrafına da çift demiri, kitap, kalem, taş, ayna v.s konulurdu. Çocuğun başına hedik[445] atılırken, çocuk önündeki eşyalardan ilk önce hangisini alırsa, o eşyayla ilgili mesleğinin, özelliğinin olacağına inanılırdı. Örneğin; kitap alırsa alim, çift demiri alırsa çiftçi olacağı, ayna alırsa süslerle ilgileneceği düşünülürdü.[446]

Yörükler, kaynanmış buğdayı komşularına da gönderirlerdi. Komşular diş çıkaran kız ise ona boncuk hediyesi alır, oğlan ise para verirdi.[447]

Bugün Kaleburnu'nda bu adetin uygulaması yapılmamaktadır.

---

[444] Abdulkadir İnan,*Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2000, s. 173.

[445] Hedik: Kaynanmış buğday.

[446] Ali Rıza Yalkın, *Cenup'ta Türkmen Oymakları I,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s. 134.

[447] A.g.e, s. 66.

8) Altı Aylık Kınası:

Kaleburnu'nda geçmişte olduğu gibi bugün de çocuk altı aylık olunca ona altı aylık kınası yakılmaktadır. Altı aylık kınasına gelenler çocuğa hediye getirirler. Gelenlere yemiş , lokum, kuruyemiş v.s ağırlanır. 1920-30'lu yıllarda arzu edenler kınayı mevlit okutup, yakarlardı. Mevlit okunduktan sonra bir sele içinde küçük bir kaba konmuş kına ortaya getirilir ve çocuğun sağ eli ile sol ayağına yakılırdı. Misafirler bu selenin içine hediye veya para atarlardı (Elkovan, H. 2006) . Bazı evlerde mevlit okutulmaz, doğrudan kına yakılıp eğlenceye geçilirdi.

Günümüzde kınada mevlit okutma adeti hemen hemen ortadan kalkmıştır. İçinde kınanın olduğu, etrafı yemişlerle ve küçük mumlarla dolu sele, elden ele dolaştırıldıktan sonra çocuğa kına yakılır. Çocuğa kınayı bekar bir genç kız yakar (Nalbant, A. 2006; Özören, G. 2007).

Kınanın da eski Türk inançları içerisinde yer aldığını görürüz. Eski Türkler'de kına yakmak seçilmiş, adak edilmiş olanı gösterirdi.[448]

Kınanın tarihi gelişimi antik devirlere kadar iner. Kına, Eski Mısır'da kullanıldı. Nitekim kozmetikte boya ve tıpta ilaç olarak kullanılması, bu ülkedeki mumyaların incelenmesinden anlaşılmıştır. Mısır'daki XV. sülaleye ait mumyaların tırnakları kına yakılarak boyanırdı. Türk tıp tarihine de baktığımızda, Eski Türkler'in kınayı veba hastalığına karşı da kullandıkları ortaya çıkar.[449]

Kına çağlar boyunca hastalıkları tedavi etmek, saçı, sakalı, tırnağı boyamak, seçilmiş olanı göstermek gibi işlevleriyle Türk dünyasında değer verilen bir nesne olmuştur.

9) Çocukları Yaşamayan Ailelerin Başvurdukları Yöntemler:

Kaleburnu'nda çocukları doğduktan sonra yaşamayan aileler, çocuklarını yaşatmak şu yöntemlere başvururlardı:

---

[448] Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1989, s. 70.

[449] Ayşegül Erdemir, " Kınanın Türk Tıp Tarihindeki Yeri", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (IV.cilt)* , Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, s. 156.

a) Aile yeni doğmuş çocuğuna "Mustafa" adını verdikten sonra bu çocuk ölürse, ikinci doğan erkek çocuğa da aynı ismi verirdi. O da ölürse, üçüncü doğan erkek çocuğa da Mustafa ismini koyarlar ve onu, içinde ateş yanmayan, daha önceden yakılıp ısıtılmış olan "taş fırın"a koyarlardı. Bunun yapılmasındaki amaç; onun da aniden ölmesi durumunda, korkup kendinden sonra gelecek kardeşlerini peşi sıra sürükleyip götürmesini engellemekti (Sükan, M. 2006).

b) Çocuk doğduktan sonra kan akrabalığı olmayan birine para karşılığı satılırdı. Çocuk biraz büyüyünce yani bir-iki yaşına gelince öz ailesine geri verilirdi. Bu durumda çocuğun ölümden kurtulduğuna inanılırdı (Sükan, M. 2006; Balcı 2006).

Yörükler de saban demiri ile çocuğu terazide tartar ve onu demire satarlardı. Böyle yapınca, çocuk yaşarmış.[450]

c) Çocuk hocaya götürülür ve ona muska yazılırdı. Yörükler de bir hocaya başvurarak at, köpek veya bir kurt derisine muska yazdırırlardı.[451] Günümüzde böyle uygulamalar yapılmamaktadır.

Görüldüğü gibi insanlar, çocuklarını yaşatmak, onların sağlıklı olması için bugün olduğu gibi eskiden de uğraşıyorlardı.

Çocuk, insanın kendi canından bir parça, kendi varlığının bir uzantısıdır. Çocuk, ailenin tüm çabalarını ve didinmelerini zevkli kılar. Yorgunluklarını ve sıkıntılarını unutturur. Onlar, en çıkarcı, en bencil kişilere bile özverili olmayı öğreten varlıklardır. Ana babanın yaşam savaşının itici gücüdürler.[452]Şair Tevfik Fikret'in, oğlu Haluk'a olan büyük sevgisi mısralarında da yer almıştır. O, " Yarın" adlı şiirinde Haluk'un hayatına olan etkisini şöyle dile getirir:

---

[450] Ali Rıza Yalkın, *Cenup'ta Türkmen Oymakları I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s. 70.

[451] Ali Rıza Yalkın, a.g.e, s.70.

[452] Atalay Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Özgür Yayınları, İstanbul 2000,s. 14.

Hayır, melek çocuğum, hep yalandı söylediğim
Benim olanca huzurum, sürurum işte feda
Çocukça, nazlı, küçük bir dakika şevkin için,
Büyür gözümde hakikat-ı ferda;
Bugün çalışmalıyım ben yarınki zevkin için.[453]

10) Çocuğun Beslenmesi

Çocuk, annenin sütü bitene kadar emzirilirdi. Annenin sütü yoksa, sütü olan başka bir kadın çocuğu emzirirdi. Bu kişiye *" sütanne"* denirdi (Gül, Ş. 2006). Çocuk iki veya üç aylık olunca küçük çay kaşıklarıyla nane ve anason çayı içirilmeye başlanırdı. Beş aylık olunca, un ile suyun karışımından yapılan *"bulamaç"* çocuğa yedirilirdi. Ayrıca; pirinç, el değirmeninde öğütülerek çorba yapılır ve çocuğa içirilirdi (Elkovan, H. 2006). Çocuk dokuz veya on aylık olunca ona yemek suları verilmeye başlanırdı. Bir yaşından sonra patates ezmesi de yedirilirdi (Nalbant, A. 2006).

Günümüzde Kaleburnu'nda çocuk eskiden olduğu gibi annesinin sütü bitene kadar anne sütü içer. Annesinin sütü yoksa hazır sütlerden alınıp içirilir. Bir veya iki aylık olunca rezene çayı içirilir. Üç- dört aylık olduğunda çeşitli mamalardan ve meyve sularından verilir. Altı aylıktan sonra da rendelenmiş meyvelere, yumurtaya, sebze çorbasına ve yemek sularına geçilir. Arada sırada hazır bebek mamalarından da verilir. Bir yaşından sonra normal yemeklerden yedirilir. Bunların çok ağır olmamasına dikkat edilir.

11) Yürüyemeyen Çocuklar İçin Ne Yapılırdı?

Çocuk yürümeye başlayacağında annesi onun önüne bir sandalye koyardı. Çocuk sandalyeye tutunarak onu iter ve yürümeye çalışırdı (Elkovan,A. 2006). Çocuk, tüm uğraşmalara rağmen dört veya beş yaşına kadar yürüyememişse, hayvan

---

[453] Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret,* Dergah Yayınları, İstanbul 1995, s.132.

gübresinin olduğu büyük bir yere götürülürdü. Burada çocuğu köfünün içine koyarak gübrenin tepesinden, aşağıya doğru cirilerlerdi. Cirilenip aşağıya inen çocuk, şaşkın bir halde etrafına bakınırken onu köfünün içinden alır ve yedi eve götürürlerdi. Her evde kendisine bir parça ekmek verilirdi. Çocuk bu yedi ekmek parçasını yedikten sonra yürürdü (Sükan, R. 2006; Sükan,M 2006).

Bugün yürüyemeyen çocukların bazıları için çok seyrek olarak böyle bir uygulamaya gidilir. Genelde çocuğu doktora götürüp, ona fizik tedavi yaptırırlar. Zaten artık yürüyemeyen çocuk hemen hemen yok gibidir.

12) Konuşamayan Çocuklar İçin Ne Yapılırdı?

Konuşamayan çocuklar için yürüyemeyenlere uygulanana benzer bir yöntem uygulanırdı. Çocuk bir köfünün içine konur ve yedi eve götürülürdü. Burada kendisine yedi parça ekmek verilirdi (Sükan, M. 2006). Çocuğun ekmekleri yedikten sonra konuşacağına inanılırdı. Bu uygulamanın , yürüyemeyen çocuklar için yapılan uygulamadan tek farkı; çocuğun köfünün içine konup, hayvan gübrelerinin içinde cirilenmemesidir. Çocuğun konuşabilmesi için tutulan bir yol da onun dilinin altındaki pelteği kesmekti (Sükan, R. 2006).

Günümüzde Kaleburnu'nda konuşmayan çocuk hemen hemen hiç yoktur. Olursa da onu doktora götürürler.

13) Çok Düşen Çocuk İçin Ne Yapılırdı?

1920'li yıllardan 1974'e kadar uygulanan bir yöntem vardı. Çocuğun ayağına kırmızı[454] bir iplik bağlarlardı. Çocuk ayağında bu kırmızı iplikle koşardı. Bu sırada annesi ipliği keserdi. Böylece onun ilelebet düşmesini engellediğini düşünürdü (Elkovan,H. 2006).

Bugün böyle bir uygulamaya gidilmiyor.

---

[454] Kırmızı renk burada da karşımıza çıkıyor. Eski Türk inançlarıyla bir bağlantısı olabilir. Kırmızı renk, ateşin rengiydi ve kara iyeleri korkuturdu.

14) Çok Ağlayan Çocuk İçin Ne Yapılırdı?

Devamlı ağlayan çocuğu kundaklamadan önce iyice yağlarlardı (Nalbant, A. 2006). Herhalde bu yağ, çocuğu rahatlatıp ağlamasını engellerdi. Bunun yanında ona hayvan dışkısı yediririlerdi (Denker, R. 2006). Ayrıca; çocuğa bal ve haşhaş yediririlerdi.

Günümüzde böyle şeyler yapılmaz. Çocuk gezdirilerek, ona oyuncaklar alınarak ağlaması durdurulmaya çalışılır.

15) Çocuğun Kısa Boylu Olmaması İçin Ne Yapılırdı?

Küçük bir bebeğin üzerinden atlayan kimsenin, çocuğun kısa boylu olmaması için ters yöne tekrar atlaması gerekirdi (Elkovan, Ha. 2006). Bu, Türk halk inançlarındaki ters motifi ile ilgilidir. Bunun bir örneği de düğün sırasında arabanın altından atılan taşın, damadın bağlanmasını önlemek için ters yönde atılmasıdır.[455]

16) Çocuğun Dişi Zamanında Çıkmamışsa Ne Yapılırdı?

Çocuğun iki yaşına kadar hiçbir dişi çıkmamışsa köylüler yine manevi bir yönteme başvururlardı. Buğdayı kaynatıp yedi tane komşuya dağıtırlardı.

17) Çocuk Sürekli Yatağı Kirletiyorsa Ne Yapılırdı?

Çocuğun bu huyundan bir an önce kesilmesi için bir fare alırlar, onu kömürde pişirirler ve çocuğa yediririlerdi. Korkusundan bir daha böyle bir şey yapmayacağına inanırlardı.

18) Çocuğun Temizliği:

Çocuk doğduğu zaman kötü kokmaması ve etlerinin sertleşmesi için onu tuzladıklarından ve yine güzel kokması için öğütülmüş mersin yaprağıyla ovduklarından bahsetmiştik.

---

[455] Yaşar Kalafat, "Karapapak Türkleri'nde Halk İnançları" , *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 40, Kış 1997, s. 14.

İlerleyen zamanlarda da kokulu otlar kaynatılır ve bunların sularıyla çocuğu yıkarlardı (Nalbant, A. 2006). Böylelikle çocuk hem daha sağlıklı olur hem de rahatça uyurdu. Çocuğun saçları küllü su ile yıkanırdı. Hem temiz hem de yumuşak olurdu.

Çeşitli sabunların ve şampuanların yapıldığı 21. yy'da ise artık çocuklar bu ürünlerle yıkanmaktadır. Özel bebe şampuanları ve sabunları vardır. Hatta; çocuklar için özel banyolar bile hazırlanmaktadır. Çocuğun vücuduna pudra sürülmektedir. Çocuğun altı, hazır mendillerle temizlenmektedir.

19) Çocuğun Sürmelenmesi:

Çocuğun gözlerinin güzel ve sağlam olması için gözlerine sürme çekilirdi. Sürme şu şekilde yapılırdı:[456]

Bakır tencere kapağının tutacak yerinin çukuruna zeytinyağı dökülürdü, pamuk dulubundan parmak kalınlığında bir fitil yapılırdı. Bu fitil, yağa batırılıp tutuşturulurdu. Yanan ateşin üzeri kara sacla kapatılarak, ateşin bol oksijenle yanması önlenirdi. Kara sacın üzeri ve çevresi de bezle sarılırdı. Böylece yanma olayının da en az oksijenle gerçekleşmesi sağlanırdı. Yanma işlemi sona erince düzenek bozulurdu. Ters çevrilen kara sac düzeltilirdi. Bir tavuk kanadıyla sürme ortada toplanırdı. Elde edilen sürme, az oksijenle yanmış olduğundan yağlıydı ve göze sürüldüğünde kalıcı bir iz bırakırdı.

Bulgar Dağı yörükleri de hafif göz ağrılarında çocuğun gözlerine cam isinden sürme çekerlerdi.[457]

Sürme çekme adeti günümüzde ortadan kalkmıştır.

20) Çocuğun Terazilenmesi:

Çocuğun terazilenmesi, çocuğun kol ve bacaklarının birbiriyle çaprazlama hareket ettirilmesidir. Çocuğa bir anlamda spor yaptırmaktır. Bunun sonucunda çocuğun kemikleri sağlamlaştırılmaya çalışılır. Kaleburnu'nda da eskiden anneler

---

[456] Mustafa Gökçeoğlu, *Tezler ve Sözler 2,* Dörtrenk Matbaası, Lefkoşa 1991, s. 185.

[457] Ali Rıza Yalkın, *Cenup'ta Türkmen Oymakları I,* Kültür Bak. Yay. , Ankara 1977, s. 257.

çocuğu terazilerdi. Bugün de bazı anneler bunu yapmaktadır. Terazileme şu şekilde yaptırılırdı:

Anne bir sandalyeye oturur, çocuğu yüzükoyun dizlerine yatırırdı. Kendi sol eli ile çocuğun sol ayağını tutardı. Sağ eli ile de çocuğun sol kolunu tutar ve çocuğun kolu ile ayağını, onun arkasında birleştirmeye çalışırdı. Aynı hareket üç kez tekrarlanınca diğer el ve ayağa geçilirdi. Üç kez de bunlara aynı hareket uygulanınca, terazileme sona ererdi ve çocuk zeytinyağı ile ovulup[458] giydirilirdi.

21) Çocuğun Beşiği:

Kaleburnu'ndaki evler genelde mertekliydi.[459] Bu merteklerden aşağıya iki tane ip sarkıtılırdı. Bu iplere iki tane orta boy değnek, karşılıklı ve yatay olacak şekilde bağlanırdı. Ardından battaniye alınarak, değneklerin alt kısmından üst kısmına kıvrılmak suretiyle beşik şekline getirilirdi. Buna *" çocuk salıncağı"* adı da verilirdi.

22) Kız Çocuklarının Adet Görmesi:

Kız çocuk, ergenlik çağına gelip adet gördüğünde annesi veya orada bulunan bayan yakınlarından biri ona iki tokat atardı. Böylece onun yüzünü renklendireceğini düşünürdü (Elkovan, H. 2006). Bu konuda ilginç bir uygulama daha vardı. 1900'lü yılların başında, adet gören kızın adetinden çıkan ilk kan, alınıp onun yüzüne sürülürdü. Bunun sonucunda onun yüzünün ömür boyu kırmızı renkli kalacağına inanılırdı (Sesli, H. 2005).

---

[458] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru,* ?, Mağusa 2000, s. 199.

[459] Mertek: Yapıda kullanılan dört köşe veya yuvarlak , kalınca sırık. (Bkz. *Türkçe Sözlük,*Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s.522).

4.1.9.1.2 SÜNNET TÖRENİ:

Her Müslüman erkek çocuk, uygun bir yaşta sünnet olmak zorundadır.1920-60 yılları arasında Kaleburnu'na altı veya yedi ayda bir sünnetçi gelir ve birçok çocuğu köyde kaldığı bir-iki gün içerisinde sünnet ederdi (Elkovan, A. 2006). Çocuklar genelde tek yaşlarda sünnet edilirdi.

Sünnet olacak çocuğa uzun ve beyaz bir elbise giydirirler, başına da liralarla süslenmiş kırmızı bir fes takarlardı (Bkz. Resim 35). Bunlara ek olarak; omuzundan beline doğru renkli bir şerit kuşatırlardı. Çocuk sünnet kıyafetlerini giydikten sonra onu davul-zurna eşliğinde atla gezdirirlerdi.

Birçok bölgede çocuk sünnet olurken bağırmasın diye ağzına lokum tıkanırdı. Kaleburnu'nda ise birisi lokumu eline alıp çocuğa verecek gibi yapıp, geri çekerdi. Çocuk lokumu almak için ağzıyla hamle yaparken, sünnetçi onu sünnet ederdi (Nalbant, A. 2006; Elkovan, A. 2006). Ayrıca; çocuk sünnet olurken annesi oklavayı ovalardı. Bunu, çocuğun sünneti kolay geçsin, çok acı çekmesin diye yapardı (Denker, R. 2006). Maddi durumu iyi olan aileler sünnetten sonra halka yemek verirdi. Kaleburnu'nda hanımlar da sünnet düğününe katılırdı (Elkovan, A. 2006). Düğüne gelenler çocuğa hediye verirler veya para takarlardı. Düğün genelde Kaleburnu Sineması'nın önünde yapılırdı.

Çocuğun bir de kirvesi olurdu. Kirvelik, bir erkek çocuğun sünnet töreninin külfet ve masraflarını, başka bir aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile arasında kurulan sanal akrabalığa verilen addır.[460]

Kaleburnu'nda genelde sünnet olacak çocuğun babasının arkadaşı kirve olurdu. Zengin insanlar da genellikle fakir insanların yanına gelip, kirve olmayı teklif ederdi (Elkovan, A. 2006).

Bugün Kaleburnu'nda aileler istedikleri zaman çocuklarını sünnet ettirirler. Bazı aileler, çocukları büyüdüğü zaman sünnet olurken acı çekmesin diye doğar doğmaz, bazıları da çocuk beş- altı yaşına geldiği zaman onu sünnet ettirir ve tören düzenler. Sünnet, artık bu konuda uzman doktorlar tarafından yapılır.

---

[460] Ayşe Kudat, *Kirvelik,* Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1977. s. 7.

Kaleburnulular, sünnet törenini de düğün salonu olmadığı için Kaleburnu İlkokulu'nun avlusunda yaparlar. Sünnet töreni yapacak olan aileler, matbaada davetiye bastırır ve törenden birkaç hafta evvel köye ve diğer yerlerde oturan akraba ve tanıdıklara dağıtır. Davetiyede sünnet olacak çocuğun adı, anne babasının ad ve soyadları, törenin yapılacağı tarih, saat, yer ve bir mani dörtlüğü veya bir iki davet cümlesi yazılıdır.

Sünnet töreni için çocuğa beyaz takım elbise giydirilir, omuzuna kalın bir kuşak çapraz gelecek şekilde takılır. Boynuna kırmızı ya da lacivert işlemeli bir pelerin bağlanır, başına süslü beyaz bir şapka giydirilip, eline de süslü bir kılıç verilir[461]. Ardından fotoğrafçıya gidilip fotoğraflar çekilir.

Tüm bunlardan sonra çocuk, arabalarla, davul, zurna ve kornalar eşliğinde köyde dolaştırılıp tören yerine getirilir. Önceden hazırlanmış dekorun önünde, en başta sandalyenin üzerinde ayakta[462] durur. Yanında sırayla annesi, babası varsa dedeleri ile neneleri ve misafirlere ağırlanmak üzere süslü sepetler içerisinde bastiş [463] veya kurabiye ve sigara tutan küçük ve şık kız çocukları bulunur. Dekorun uygun bir yerinde de orkestra çalar. Ayrıca; kameraman da töreni videoya alır. Öncelikle çocuğun anne babası, nene ve dedeleri, varsa kardeşleri kendisini öper ve ona altın veya para takarlar. Ardından misafirler sıraya girip çocuğu öperler. Eğer bir sandalye üzerine çocuğun şapkasını açık bir şekilde koymuşlarsa, şapkaya para atarlar. Şapka yoksa çocuğun elbisesine toplu iğne ile parayı iliştirirler. Sonra anne, babayı varsa nene ve dedeleri tebrik edip, küçük kızların ellerinde tuttukları bastiş veya kurabiye ve sigaralardan alırlar. Ardından tören yerine dizilmiş sandalyelere oturup, orkestranın çaldığı müziği dinlerler. Oynamak isteyenler de piste çıkıp hünerlerini gösterir. Gecenin ilerleyen saatlerinde *"şapka oyunu"* başlar. Yedi genç kız sünnetli çocuğun şapkasını oynatır ve sünnet töreni sona erer. Kaleburnu'nda sünnetler

---

[461] Sünnet töreninde çocukların yataklarının süslenmesine, giyeceği elbiselerin bohçalanıp, ayak ucuna konmasına "gavuk tellemesi" denir. Bunun için Bkz: Osman Bulun, *Bölgesel Rivayetler, İnanç, Adetlerimiz,* Kansoy Matbaası, Lefkoşa 2004, s. 85.

[462] Eğer sünnet töreni, çocuğun sünnet edildiği günün gecesi yapılırsa, acısı olduğu için çocuk, beyaz süslü bir yatağa yatırılır.

[463] Bastiş: Badem, şeker, yumurta, un ve suyun karışımından yapılan tatlıdır.

genelde yazın hafta sonları gece 20:00-23:00 saatleri arasında yapılmaktadır. Eskiye göre sünnet törenine olan ilgi azalmıştır.

4.1.9.1.3 ASKERLİK:

Acılar..Dinmek bilmeyen gözyaşları...Birer birer devrilen gencecik bedenler... Umutların solduğu, hiç bitmeyecekmiş gibi gelen anlar....Savaşın korkunç yüzü, insanların hayatında kapanmayacak yaralar açar.

İşte görün! Her meydanda kanlı, dökük birçok silah;
Burda birçok başlar ezik,
Orda birçok kollar kırık; şurda birçok gövde, kemik.
Her tarafta kan , kül, duman; her tarafta bin ses, bin ah![464]

Mehmet Emin Yurdakul

(Ordunun Destanı isimli şiirinden)

Alman Savaş Dönemi :

1945 II. Dünya savaşı'nda İngilizler, Almanlara karşı kendi ülkesinin askerleri yanında, sömürge kurduğu ülkedeki insanları da savaşa kattı. Bunların içinde Kıbrıs Türkleri de vardı. Kaleburnu'ndan da yüz civarında erkek savaşa katılmıştı (Sükan, R. 2006) (Bkz. Resim 36 ve 37).

Kaynak kişilerimizden Osman Sesli de bu savaşa katılan kişilerden biriydi. Bugün iyice yaşlanmasına rağmen o günleri hatırlamaktadır. Kendisinin kolunda o dönemde yapılmış dövmeler hala daha durmakta ve rahatlıkla okunabilmektedir.Dövmelerde "JERUSALEN 12.8.1945" yazılıdır. Ayrıca kendisinin Hristiyan olmadığını göstermek için de yukarıda yazılanların altına Osmanlıca harflerle Osman Mustafa yazılmıştır. Osman Sesli bir keresinde Araplar tarafından öldürülüyorken bu dövmeyi gösterip, kurtulduğunu söylüyor (Sesli, O. 2006).

---

[464] Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi,* İnkılap Yayınları, İstanbul 1985, s.527.

Osman Sesli Mısır'da savaştı. Savaş sırasında Almanlar, İngiliz uçaklarını düşürdü. İçinde Sesli'nin de bulunduğu İngiliz askerleri ormana doğru kaçmaya başladı (Sesli, O. 2006). Yirmi km. kadar koştular. Aç ve susuzdular. Koşa koşa karşılarına İngiliz ordularına bağlı bir kantin çıktı. Orada bir şeyler atıştırıp koşmaya devam ettiler. Bir zeytin ağacının arkasına saklandılar. Burayı anlatırken Osman amca duraklıyor ve gözleri doluyor. Birazdan aktaracağımız olayı anlatırken, içini derin bir hüzün kaplıyor. Anlattığına göre; askerler zeytin ağacının altında otururken yakınlarına bir bomba düşüyor. Bunun sonucunda bir asker feci şekilde şehit oluyor. Bu askerin kardeşi de yanlarındaydı. O, olay sırasında şok geçirdi, ardından da gözyaşları sel olup aktı. Kardeşinin yanına gidip ona sarıldı ve cansız bedenini bir çarşafla örttü. Kardeşiyle istediği gibi vedalaşamadan diğer askerlerle birlikte oradan uzaklaştı.

Askerler kaçmaya devam ettiler. Karşılarına Almanlar'a ait on kadar vapur çıktı. Vapurlardan inen askerler, onları rehin alıp Almanya'ya götürdü. Sesli, Almanlar'ın kendisine zulüm yapmadığını, onu aşçı olarak görevlendirdiklerini söyledi (Sesli, O. 2006). Savaş bittiğinde İngiliz birliklerine bağlı askerlerin birçoğu ülkesine dönmüş, bir kısmı da oraya yerleşmiş.

Savaşta geri hizmette görev yapanlar da vardı. Bunlara ***" katırcı"*** denirdi (Özören, E. 2007). Kaleburnu'nda askerler gemilere binerken küreklerinin etrafını bilerlerdi. Sapını da uzun yaparlardı. Ayrıca, küreğin üzerine tahta, tahtanın da üzerine çivi çakarlardı. Düşmanın aniden saldırması durumunda küreklerle kendilerini savunabilirlerdi (Elkovan, H. 2006; Nalbant, A. 2006).

Savaşta İngiliz ordusuna katılabilmek için önce Lefkoşa'da kayıt yaptırırlardı. Sonra da eğitim almak için Polemitya köyüne girip, oradan cephelere dağılırlardı[465] İngiliz ordusuna katılmayan Kaleburnu erkekleri odun kırmakla ve İngiliz gemilerine yakıt sağlamakla görevliydiler (Özören, E. 2007).

Köylülerin anlattığına göre; o dönemde çok sıkıntı çekmişler, açlık yaşamışlar. "Neler çektik evladım neler..." diyor Recep Sükan. İngiliz Hükümeti, köylülere kendi ihtiyaçları için odun kesmeyi, deniz kıyısında bulunan ve *"landa "* adı verilen kayalıklardan tuz toplamayı yasaklamıştı (Sükan, R. 2006).

---

[465] Haşmet M. Gürkan, *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta,* Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1996, s. 105.

Kaleburnu'nda eskiden bol bol deniz tuzu toplanırdı. Bu tuzların iyotu çoktu ve guatr gibi rahatsızlıklara iyi gelirdi. Ayrıca; köylüler zeytinlerini ve hellimlerini de bu tuzla tuzlarlardı. İngilizler, tuz toplamayı engellemek için kayaların içindeki çukurları kirletme yoluna bile gitmişler (Gül, S. 2006). Bu dönemde buğday, İngiliz askerlerine verildiği için köylüler unla birlikte arpa, üzüm ve öğütülmüş harnıbı karıştırarak yaptıkları ekmekten yerlerdi (Sükan, R. 2006). Bazı insanlar ormandan *"argoşillo"* adını verdikleri yabani kolokası söküp, yemek yapıp yerlerdi.

Yabani kolokası söktükten sonra yıkarlar ve kazanda önceden ısıtılmış suyun içinde kaynatırlardı. Kaynama sırasında yabani kolokasın kökleri, gövdesinden ayrılır ve gövde temizlenirdi. Kaynarken kolokasın yumuşayıp, yumuşamadığı da kontrol edilirdi. İyice yumuşayıp, istenilen kıvama gelmişse sudan çıkarılırdı. Ardından hamur gibi yoğrulur ve yuvarlak veya kare şeklinde parçalara ayrılarak sacda pişirilirdi (Sükan, M. 2006). Çok acı bir bitki olduğu için piştikten sonra üzerine yağ, limon ve tuz eklenerek yenilirdi (Elkovan, A. 2006).

Yabani kolokastan ikinci bir yararlanma şekli daha vardı. Evinde az miktarda unu olan kimse, yabani kolokası kaynattıktan sonra hellim rendeler gibi rendeler, unla karıştırır, yoğurur ve hamur haline getirirdi. Sonra bu hamuru küçük parçalara ayırarak sacda pişirirdi. Bunun da üzerine limon ve tuz ekilirdi (Sükan, R. 2006).

Yabani kolokastan yararlanma yanında, buğdaydan da bazen risk alınarak yararlanılırdı. Bazı Kaleburnu hanımları, İngiliz askerlerinden gizli olarak buğday başaklarını toplayıp eve getirirlerdi. Bu başakları *"lugani"* denen taşlı tahtanın taşlarına vurarak, taneciklerine ayırırlardı. Sonra kalburdan eleyip, temizler ve suyla karıştırıp yoğurarak ekmek yaparlardı (Elkovan, H. 2006).

1963-1974 Dönemi :

1963 savaşlarında Kaleburnu'nda "nokta nöbetleri" yapılmaktaydı. Nokta nöbeti, gece ve gündüz yapılan gözlemlerden oluşmaktaydı. Kaynak kişi Erdal Özören bu dönemde karargah subayı olarak görev yaptı. Onun belirttiğine göre askerler her ay iki buçuk lira maaş almaktaydılar (Özören, E. 2007) (Bkz. Resim 38, 39 ve 40).

Kaleburnu, 1963'te Gazi Mağusa sancağına bağlıydı. 1970'e kadar bağlı kalmaya devam etti. 1970'ten sonra "Yılmaz" kod isimli komutan sayesinde tabur oldu. Tabur olduktan sonra ilk altı ay yine Mağusa'ya bağlı kaldılar, Mehmetçik sancak olduğunda ise Kaleburnu "bölük" oldu ve Mehmetçik'e bağlandı. Kaleburnu birlikleri bu tarihler arasında elli dört kişiden oluşmaktaydı. Kaleburnu tabur olduktan sonra Kuruova "takım", Avtepe de "bölük" olarak buraya bağlandı. Kuruova'dan ortalama on dört , Avtepe'den ise yirmi dört tane mücahit vardı.

Kaleburnu'nda batıda Skudeli'de ve doğuda Vuno tepesinde olmak üzere iki tane gözlem kulesi vardı.[466] Ayrıca biri Kaleburnu İlkokulu'nun girişinde, biri de Yalusa (bugünkü Yeni Erenköy) yolu üzerinde olmak üzere iki tane de barikat vardı. Bu barikatlarda dört kişi beşer saatlik sürelerle, dönüşümlü olarak geceli-gündüzlü nöbet tutardı.Rumlar'ın köye girmek zorunda olduğu durumlarda, örneğin; bir Türk çobanı, bir Dipkarpaz Rumu'nun malına zarar verdiyse ve Rum şikayetçiyse bu Rum, Mağusa Sancaktarlığı'ndan izin alıp, Barış Gücü nezdinde köye girebiliyordu.

1963'ten 1974'e kadar Kaleburnu'nda savaş olmadı; ama iki şehit verildi. Bu olay şöyle gerçekleşti:

1966-67 yıllarında Rumlar, izin almadan Mağusa Kalesi'ne girdi. Bunun üzerine Türk mücahit ateş açtı ve üç Rum öldü. Bu olayın sonucunda Rum komutanı, askelerine ada çapında seyahat halinde bulunan Türkler'i yakalama emri verdi. Bu karar doğrultusunda elli sekiz Türk ele geçirildi. Bu kişilerden bir daha haber alınamadı.Onların arasında Ali Zorba ve Abdullah Emirzade isimli iki Kaleburnulu da vardı.Bu kişiler, Yeşilköy-Avtepe güzergahında, Derince mevkisinde kamyonlarıyla kayboldular.

Günler böyle zorlu ve endişe içinde geçerken, askerler zaman zaman çeşitli eğlenceler ve piyesler düzenliyor, hem kendilerine hem de halka moral veriyorlardı (Bkz. Resim 106, 107 ve 108).

Gelelim 1974'e...

19 Temmuz 1974 gecesi, saat 23:00 sularında Kaleburnu'na gelen telsiz mesajıyla, klavuzların hazırlanması istendi. Sabah saat 4:00'te Türkiye'ye bağlı

---

[466] Mücahitlerin bulunduğu diğer tepeler de Vasili Tepesi (Bayraktepe), Vigla Tepesi ve Mücahitttepe'ydi (Sükan, R. 2006).

Mehmetçik'in adaya çıkmaya başladığı mesajları geldi. Saat 5:30 civarında Dipkarpaz-Yalusa üzerinde üç jetin uçtuğu görüldü. 6:00-6:30 arasında da aynı anda Avtepe, Kuruova ve Kaleburnu'na düşman silahlı taarruzda bulundu. Mücahitler de karşılık vermeye başladı. Avtepe 20 Temmuz'da sabah saat 10:00'a kadar çarpıştı ve sonunda düştü. Köydeki insanların büyük çoğunluğu esir alındı. Kuruova ise öğlen saat 14:00'e kadar çarpışabildi. Kuruova da dağıldı, ama esir düşmekten kurtularak, sivili ve askeriyle Kaleburnu'na sığındı. Saat 14:30 civarında Rumlar, Avtepe esirlerinden İsmail isimli birini, Kaleburnu'nun teslim olmasını istemek üzere buraya gönderdi. Kaleburnulular da elçiye: "Git Rumlar'a söyle, şu anda teslim olamayız; çünkü komutanımız yok. Komutan öğleden sonra 17:00'de helikopterle gelecek. O bizi teslim edecek" dedi[467]. Rumlar bu teklifi kabul etti, bu saate kadar beklediler. Saat 17:00'de taarruz için hazırlanmaya başladılar. Onların taarruz hazırlıklarını Kaleburnulular Vuno tepesinden görüyorlardı.

Kaleburnulular saat 18:00'e kadar çarpıştılar fakat erzak ve mühimmat Rumlar'ın mühimmatından az olduğu için daha fazla dayanamadılar.[468] Mücahitlerin morali bozuldu. Bu sırada "Kaleburnu düşüyor" diye istihbarat alındı. Komutanla beraber herkes tepeyi boşalttı. Sivil halk da mücahitler de Ay Teriso bölgesinin üst tepelerine, Karpaz ovalarına, Gastro Mağarası'na, deniz mağaralarına sığındılar. Bu arada gece çöktü ve onları sakladı. Erdal Özören, Hüseyin Kasım, Hüseyin Emin, Hüseyin Ahmet, Hasan Bekayi, Beka Bekayi ve komutan Mustafa Atilla Karpaz'da bir tepeye sığınmışlardı (Özören, E. 2007).

21 Temmuz sabahı bu tepeden dürbünle baktılar ve Kaleburnu tepelerinde Türk bayrağının hala daha dalgalanmakta olduğunu gördüler. Demek ki Kaleburnu düşmemişti. Demek ki yanlış bir istihbarat alınmıştı. Yine de komutan temkinli davrandı ve bayrağın indirilmemesinin Rum'un bir oyunu olabileceğini söyledi. Bunu öğrenmek üzere Hasan Bekayi görevlendirildi. Bekayi, Rum askerinin mevzilere gelip gelmediğini öğrenmek için yola çıktı. Geri geldiğinde onların Kaleburnu mevzilerine kesinlikle girmediğini, ayrıca mücahitlerin köyde tekrar

---

[467] Gerçekte komutan yanlarındaydı, fakat zaman kazanmak ve Rumlar'ın cesaretini kırmak için böyle bir taktik uygulama yoluna gittiler.

[468] Bu dönemde Kaleburnu'nun nüfusu 1200 kişiydi.

toplanıp mevzilerine yerleştiğini söyledi. Bunun üzerine diğer mücahitler de geri döndü.

Erdal Bey telsizciydi ve 20 Temmuz'da mevzisinden ayrılırken komutanın emriyle, düşman bilgileri ele geçirmesin diye telsizini yakmıştı.

Köye döndükten sonra onu tamir etmeye çalıştı, ama telsiz onarılmadı. Buna rağmen bir çare bulundu. Kuruova düşerken, mücahitlerden birisi (Özkan Niyazi) büyük bir ustalıkla kendi telsizini Rumlar'dan gizlemeyi başardı ve bir meşe ağacının altında sakladı. Bu zor durumda, telsizi ağacın altından alıp Vuno'daki Harekat Karargahı'na getirdi. Mağusa ve Mehmetçik ile temasa geçilmeye çalışıldı;[469] fakat telsiz bir türlü çalışmıyordu. Bir yandan da elçi gönderilmeye karar verildi. Bu elçi, o sırada yeni doğum yapan "Zilha Kasım" isimli bir bayandı. Zilha Kasım'ın kanaması olmadığı halde kanaması var diyerek, onu Barış Gücü nezdinde Mağusa'ya göndereceklerdi. Zilha Hanım'ı sedyeye yatırdılar ve sedyenin tahtalarından birini delip, içine Dr. Ali Atun'a gönderilmek üzere bir mesaj yerleştirdiler. Ne talihsizlikti ki Barış Gücü, kendine ait sedyesi olduğu için kadını alıp, köylülerin verdiği sedyeyi bırakmak istiyordu. Derviş Çavuş isimli vatandaş, Barış Gücü ile bu konuda münakaşa ederken telsiz çalıştı ve Erdal Özören bunu haber vermek için köye indiğinde, Derviş Bey'in bu münakaşısını gördü. Ona hastanın iyileştiğini, gitmesine gerek kalmadığını söyledi. Burada "hasta" sözüyle kadını kastediyormuş gibi görünerek aslında "telsiz"in çalıştığını söylemeye çalışmıştı. Bunun üzerine Derviş Bey, Barış Gücü askerlerine Türkiye'den helikopterle doktorun geldiğini, kadının Mağusa'ya gitmesine gerek kalmadığını söyledi. Barış Gücü, kaç şehit verdiklerini Derviş Bey'e sorunca, Rumlar'ın egolarını tatmin etmek ve sinirlerini yatıştırmak için on yedi şehit verdiklerini söyledi. Oysa çarpışma sırasında Kaleburnu bir şehit bile vermemişti.

II. Barış Harekatı sırasında Kaleburnu'nda çarpışma olmadı, Rumlar dağılarak köyleri boşalttı. Harekattan sonra Kaleburnulu mücahitler aşağı yukarı altı yüz Rum'u esir aldı. Bunlar bir ay kadar köyde kooperatif ambarlarında esir tutuldular. Bir ay sonra Lefkoşa'ya gönderildiler. Lefkoşa da Türkiye'ye gönderdi.

---

[469] Mağusa ve Mehmetçik, Kaleburnuluları öldü sanıyordu. Çünkü, mücahitler Mağusa ve Mehmetçik'teki mücahit arkadaşlarına telsizle "vatan sağolsun" demişler ve telsizlerini yakmışlardı.

1974 Barış Harekatı'nda düşman kuvvetlerinin silahları hem daha kaliteli hem de sayıca daha fazlaydı. Rumlar köye üç kamyon yüklü 81'lik havan mermisi attılar, sekiz adet uçaksavar dizdiler. Mücahitlerin ise elli piyadesi, on Thompson'u, pek iyi olmayan İngiliz siteni, dört Bren'i ve dokuz mermili bir tane havan topu vardı (Özören, E. 2007).

Savaşın çirkin yüzü insanların yüreğini dağlamış, bazen köylülerin dilinden şiirlerin dökülmesine neden olmuştur. 1974 tarihinde söylenen aşağıdaki şu iki dörtlük de bu duyguları şöyle yansıtmıştır:

Girne limanından çıkıyor aslanlar
Vermeyiz bu Kıbrıs'ı
Bir dünya değil, aleyhte dursa da dünyalar
Ne İngiliz , ne Yunan, ne Moskova korkarız
Kıbrıs'a göz dikenin derisini yolarız

(Şah, H. 2007).

Kıbrıs için milletçe kanımızı dökeriz
Bize mani olanın dişlerini sökeriz
Çoktan sokulacaktı vücudum hendeklere
Haydut papaz dua et Birleşmiş Milletler'e

(Şah, H. 2007).

Arif, İsmail, Mehmet ve Halil'in Hikayesi:

20 Temmuz gecesi yukarıda isimleri geçen kişiler sahile indiler (Gapsalya) ve burada Hüseyin Kaptan'a ait yedi-sekiz ayak büyüklüğünde kürekli balıkçı teknesini alarak Türkiye'ye gitmek üzere denize açıldılar. Oraya gidip, Kaleburnu'nun başına gelenleri oradakilere anlatmak amacındaydılar. Bu kişiler gece saat 02:00 civarında denizden Rum hücumbotunun geldiğini gördüler. Tekneyi kuşatan Rum hücumbotundan kurtulamayıp, onun açtığı çarkın içine düştüler. Böylece sandal alabora oldu, onlar da denize düştüler; ama Rumlar onları görmedi. Bu sırada birbirlerine çağırmaya başladılar. Arif, İsmail ve Mehmet başaşağı olup, sandala

tutundular. Halil ise tutunamadı ve şehit oldu. 21, 22 ve 23 Temmuz günlerinde yani üç gün üç gece suyun üstünde aç, susuz kaldılar. Sonra bir Rus bandıralı gemi onları gördü ve onlara yardım etti. Giyecek ve yiyecek verdi. Batık sandalı da gemiye aldılar. Ruslar onlara nereye gitmek istediklerini sordu. Onlar da Türkiye'ye gitmek istediklerini söylediler. Türk birlikleri Mersin kıyılarından bu üç Türk'ü teslim aldı. II. Barış Harekatı'nda, Mehmetçik ile birlikte yeniden Kıbrs'a gönderildiler (Şah, H. 2007).

Kaleburnulu T. M T.'[470] ciler:

i. Mustafa Zeki İbrahim (Eski Bölük Komutanı)
ii. Osman Şemmedi
iii. Mehmet Emin Nasıf
iv. Selçuk Elibol
v. Mustafa Mehmet Ali
vi. Osman Kafuri
vii. Mevlit Süleyman

Kaleburnulu olup da Kaleburnu'nda şehit olmayan bir kişi daha vardır. Bu kişinin adı; Süleyman Gül'dür.[471] Kaleburnu Birliği'nde görevli olan Gül, Girne Boğazı'na göreve çağrıldığı sırada Rum uçaklarının buraya açtığı ateş sonucu şehit olmuştur.[472] Ayrıca Kaleburnulu olup, İngiltere'den gelmiş ve 1964 Erenköy Çarpışmaları'nda bulunmuş kişiler de vardır. İsimleri şöyledir:

1. Ali Şoduri (Denizer)
2. Hasan Balcı
3. Hüseyin Balcı
4. Hasan Recep Sükan (Şah, H. 2006).

---

[470] Türk Mukavemet Teşkilatı.

[471] Şehit olan Süleyman Gül, muhtar Süleyman Gül'ün akrabasıdır. Bu iki şahıs karıştırılmamalıdır.

[472] Bu şehitler dışında şehit olan diğer kişiler, Zaliha Hasan, Halil Kemaneci, Hasan Grikko ve Polat Poyraz'dır (Şah, H. 2007). Kaleburnu'nun yedi şehiti vardır.

4.1.9.1.4 EVLENME :

Kadınla erkeğin aile kurmak için yasaca birleşmeleri olarak tanımlanan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerek aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman önemli bir olay olarak görülmüştür. [473]

İnsanın yaratılışında var olan karşı cinsle fizyolojik ve psikolojik bütünlük sağlama, çocuk sahibi olma isteği, sosyal, kültürel ve ekonomik bir birliktelik olan evlilik kurumunun doğmasına yol açmıştır.[474]

Evlenme olayı gerçekleşirken yapılan düğünler, bünyesinde birçok fonksiyonu ihtiva etmektedir. Bireysel olarak gelin ve damadı mutlu ettiği kadar diğer insanları da içine katarak geniş bir yelpazede toplumsal bir gelenek haline gelmiştir ve içerisinde milli kültürü oluşturan birçok rit taşımaktadır.

Düğün, sosyal dayanışmanın en çarpıcı özelliklerinin görüldüğü türeme ve yeni bir ocak yakma sevincini yaşatan içtimai bir faaliyettir. Farklı ölçülerde yardımlaşma, dayanışma, saygı ve sevgiye dayanan adetlerin gelecek kuşaklara aktarılması hususundaki işbirliği ile aynı zamanda üstü örtülü ve disiplinli bir eğitim organizasyonudur.[475]

Kaleburnu'nda yetmiş veya seksen yıl önce yapılan düğünler hakkında öğrendiklerimiz bu düğünlere karşı içimizde bir özlem uyandırıyor. Bireysel mutlulukların, sosyal yardımlaşmayla desteklendiği, en güzel şekilde eğlenerek stres atıldığı, çeşitli göstergelerle geleneğin, örf ve adetlerin gelecek kuşaklara aktarıldığı ve evlilik kurumuna girişte bir mihenk taşı olan bu düğünleri incelemek ayrı bir zevkti. Kaleburnu'nda diğer bölgelerinde olduğu gibi sıkça düğün yapılmazdı. Daha önce de belirttiğimiz gibi çoğunlukla kaçma olayları olurdu ve aileler çocuklarına

---

[473] Sedat V. Örnek, *Türk Halk Bilimi*, İş BankasıYayınları, Ankara 1977, s. 180.

[474] Gülin Eker, "Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açısından Değerlendirilmesi", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 46, Yaz 2000, s. 92.

[475] Kürşat Korkmaz, "Elli Yıl Önceki Gaziantep'te Gelin ve Damat", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 42, Yaz 1999, s. 92.

düğün yapmazdı. Kaçmadan evlenen birkaç aile ile görüşüp Kaleburnu düğünleri ile ilgili bilgiler almaya çalıştık. İlginç uygulamalarla karşılaştık.

1. Evlilik Çağı:

Kızların evlilik çağı eskiden on dört ile yirmi yaşları arasındaydı. Hatta evlenirken henüz adetini görmemiş kızlar vardı.Bugün ise lise mezunu olan kızlar daha çok on sekiz-on dokuz yaşlarında; üniversite mezunu kızlar ise okulu bitirdikten sonra yani yirmi-yirmi beş yaşları arasında evlenmektedir.Erkekler de eskiden çoğunlukla on yedi-on sekiz yaşlarında evlendirilmekteydi. Günümüzde ise askerliği bitirmeden ve bir iş sahibi olmadan evlenenlerin sayısı azdır.

2. Kız İsteme:

Kaleburnu'nda kız ve erkekler birbirlerini daha çok Ay Anna (Aşıklar Yolu) denen yolda görürlerdi. Köyün kızları testilerini alıp buraya su doldurmaya gelirlerdi. Erkekler de buraya gizlice gelip kendilerine uygun bir kız seçmeye çalışırlardı. Erkek gözüne kestirdiği kızla konuşmaya çalışırdı. Eğer kızın da onda gönlü varsa, ona karşılık verirdi. Bir- iki kez gizlice konuştuktan sonra oğlan babasına evlenmek istediği kızı söyleyerek onu ailesinden istetmelerini söylerdi. Oğlanın ailesi, kızı ve ailesini kendilerine uygun bulursa kıza görücü yollardı. Eğer oğlanın evlenmeyi düşündüğü bir kız yoksa, annesi akraba ve komşular aracılığıyla ailelerine uygun bir kız aramaya başlardı. Aradıkları gibi bir kız buldukları zaman görücülüğe giderlerdi. Daha da eski zamanlarda yani yüz sene kadar önce erkek ile kız birbirlerini hiç görmezlerdi.

Kaleburnu'nda görücülüğe gitmeden önce ***"ricacı"*** denilen arabulucu kadınlar önce kızın ailesi ile görüşürdü (Balcı 2006). Kızın ailesi ricacı kadına olumlu cevap verdiği zaman oğlan ailesi görücülüğe giderdi.[476]

---

[476] Bugün Kaleburnu'nda görücü usulüyle evlenmeye çok az rastlanır. Gençler arkadaş olup, birbirlerini tanımakta ve anlaşırlarsa evlenme arzularını ailelerine bildirmektedirler.

Görücü kadın, kız evine gider gitmez köşede, bucakta süpürge arardı. Süpürgeyi bulduktan sonra üzerine otururdu. Bu davranış, onun kız istemeye geldiğini sembolize ederdi. Ardından söze başlardı:

Besmeleyi çektik
Yolu duttuk
Bademi bulduk
Bademi gırdık
İçini yedik
Gız evine vardık

Havlınızda vardır padem
Ayağımız oğurlu gadem
Sizden bir cevahir isterik
Vereceksin yoksa ne den?

Kız tarafı ise kızı vermeye razı ise şu cevabı verirdi:

Pişirdiğimiz ottur
Yedik garnımız toktur
Allah münasip gördüysa
Bir diyeceğimiz yoktur

Görücülükte kız, en güzel elbisesini giyer ve süslenirdi. Oğlanın ailesi de kızı inceler; temiz, tertipli mi, saygılı mı anlamaya çalışırdı. Kızı beğenmişlerse birkaç gün sonra da dünürcülüğe giderlerdi. Eğer kızı vermezlerse yeniden isterlerdi. Yine vermezlerse oğlan kızı kaçırırdı. Kaçan kıza nikah kıyılır, ama düğün yapılmazdı.

3. Söz Kesme:

Kız isteme ve söz kesme, görüp beğenme olaylarından sonra evlilik yolunda atılan ikinci adımdır.

Kaleburnu'nda da dünürcülük günü, oğlanın babası "Allah'ın emri, peygamberin gavliyle kızınız .....'ı, oğlumuz .....'a isterik"[477] diyerek kızı ailesinden isterdi (Balcı 2006). Eğer aile kızı verirse söz gününde yüzük takılıp, düğün günü kararlaştırılırdı.

Söz günü her şeyin yolunda gitmesi için tatlı şeyler yenirdi. Lokum, yemiş en fazla ikram edilen yiyecekler arasındaydı. İçecek olarak da şekerli kahve ve limonata sunulurdu.

Söz gününde kıza verilecek ağırlık[478] da konuşulurdu. Anadolu'nun güneyinde yaşayan Elbeyli aşiretinde de nişan günü dünürcü hanımlar kıza altın, erkekler de kalın ağırlık verir[479]. Kaleburnu'nda bu konu söz günü konuşulup, verilecekler düğüne kadar yavaş yavaş tamamlanmaya çalışılırdı. Köyde 1970'li yıllara kadar nişan pek yapılmazdı.

Bugün Kaleburnu'nda kız istemeye gidildiği gün söz kesilir, yüzük takılır ve nişan tarihi kararlaştırılır. Nişan günü yaklaşırken elbiseler alınır. Eğer nişan, tören şeklinde yapılacaksa davetiye, fotoğrafçı, orkestra v.s. ayarlanır[480]. Nişan töreni genelde Kaleburnu İlkokulu'nun avlusunda yapılır. Yazın genelde 20:00-23:00 saatleri arasında üç saat sürecek şekilde düzenlenir. Saat 20:00-20:30 civarında davetliler nişan töreninin yapılacağı alana gelmeye başlarlar. Çiftler ve aileleri de kuaförden çıktıktan sonra önce fotoğrafçıya gidip fotoğraf çektirirler, ardından da arabalarla kornalar eşliğinde tören yerine gelirler. Orkestranın çaldığı müzik

---

[477] Bu söz, evliliğin daha baştan Allah tarafından istenen, peygamber tarafından teşvik edilen bir olay olduğunu vurgulamaktadır. (Bkz. Zümrüt Nahya, "Kız İsteme ve Söz Kesme Gelenekleri Üzerine Bir Atlas Denemesi", *IV. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* (ıv. cilt), Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, s. 258).

[478] Ağırlık: Oğlan evinin, kızın çeyiz masraflarını karşılamak için kız ailesine verdiği paraydı. Kaynak kişilerimizden Tomris Denker'in babası kızı için ağırlık olarak bir kazan altın istemiş (Denker, T. 2006).

[479] Ali Rıza Yalkın, *Cenup'ta Türkmen Oymakları I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s. 29.

[480] Bazı aileler, kendi aralarında bir yemek yiyerek nişan yüzüklerini takarlar.

eşliğinde ilk danslarını yaparlar. Sonra tebrik kabul edecekleri dekorun önüne gidip dururlar. Orada aile büyüklerinden veya hatırlı dostlarından birisi onlara yüzüklerini takar. Yüzüklerin birbirine bağlı olduğu kırmızı kurdeleyi ortasından keser. Bu kurdeleden bekar kızlara dağıtılır. Yüzükler takıldıktan sonra anne ve babalar, kız ve oğlana takı veya para takarlar. Gelen davetliler de uzun bir kuyruğa girip, sıraları gelince çifti tebrik eder, getirdikleri hediyeleri verirler.

Tebriğin yoğun olduğu saatler geçince çiftler yeniden dansa davet edilir, aileleri de onlara eşlik eder. Davetlilerden de arzu eden çiftler dansa kalkar. Daha sonra oyun havalarıyla oynamaya başlarlar. İlerleyen saatlerde de bekar yedi veya on bir kız tarafından yastık oynatılır.[481] Törenin bitiş saati uzar ve 24:00 civarında sona erer.Ardından herkes evine dağılır. Artık nikaha kadar gençler birbirini rahatça görebilmekte, hatta aynı evde kalabilmektedir.

4. Nikah:

Kaleburnu'nda 1926'dan önce, nikah kıyılmadan evvel Mehmetçik'te bulunan kadıdan *"izinname"* alınırdı. İzinnamede kadının haklarından bahsedilir, ayrılması durumunda mağdur bırakılmayacağı belirtilirdi. Ayrıca; kadına verilecek ağırlık da burada yazardı. İzinname alınırken, çiftlerin yanında üç tane de şahit bulunurdu (Sükan, R. 2006). Ardından muhtar nikah kağıdına mühür basarak, bu kağıdı imama gönderir, imam da gençlere *"İmam nikahı"* kıyardı (Balcı 2006). İmam oğlana üç kez "bu kızı aldın, kabul ettin mi?" diye sorar, oğlan da "evet" derdi (Sesli, O. 2006).

1926'da Türkiye'de İsviçre Medeni Kanunu uygulanmaya başlayınca, bu tarihten sonra Kıbrıs'ta da nikahı, devlet tarafından atanmış nikah memurları kıymaya başladı. Resmi nikah kıyılırken şu sıra takip edilirdi: Görevli nikah memuru kızın ve erkeğin baba adlarını, doğum tarih ve yerlerini, evlenecekleri köyün adını " evlenme kağıdı" denilen kağıda yazardı. Buna "kağıt asma" denirdi. Bu kağıt on beş gün askıda kalırdı. Kızın veya oğlanın başka bir sevdiği varsa ortaya çıksın diye... Nikah günü , nikah memuru tarafından kıza ve erkeğe birbirleriyle evlenmek isteyip

[481] Bu da Türk Şamanlığı'ndaki tek sayı simgeciliği ile ilgilidir.

istemedikleri üç kez sorulurdu. Üç kez "evet" derlerse nikahları şahitler huzurunda kıyılırdı.

Kaleburnu'nda evi ve eşyayı genelde oğlan evi yapardı. Hiçbir katkısı bulunmayan çok kız ailesi vardı (Sükan, R. 2006). Kızın çeyiz olarak; testi, yorgan, yastık, şişe, tabak v.s. gibi küçük eşyaları vardı.

Bugün Kaleburnu'nda bazen nikah ve düğün birarada yapılmaktadır. Bazen de çiftlerin oturacakları ev bitene kadar, bir veya iki sene nikahlı kalıp sonra evlenirler.

5. Düğün :

Eskiden nikahtan bir ya da iki ay sonra düğün yapılırdı. 1940'lı yıllara kadar insanlar düğüne ***"mumla"*** davet edilirdi. Evlenecek olanların ailelerinden birkaç kişi ev ev dolaşarak mum dağıtır ve düğünün nerede ve kaçta olacağını ev sahiplerine söylerdi (Nalbant H. 2006).

Düğünden bir gece önce kına gecesi yapılırdı. Kına, Türk toplumunda önemli bir maddedir. Saç, sakal ve deri boyamada kullanılan kına, bazı yaraların ve nezlenin tedavisinde de kullanılırdı. Gözü kuvvetlendirici gayesi ile halk inançlarının terkibine giren kına işaret, estetik, renklendirme ile fiziksel – psikolojik koruyucu özelliklere de sahiptir.[482] Hz. Muhammed'in başı ağrıdığı zaman ilaç niyetine kınayı başına sarması, bir yeri yaralandığı zaman pomad olarak kullanması sonucu kına dini bir misyona sahip olmuştur.[483]

Evlenme dolayısıyla yakılan kına; gelin baba evinden ayrılmadan önce, genç kızın ana babasından ayrılması sonucu duyduğu üzüntüyü, özlemi, aynı zamanda yeni bir hayata başlamanın, aile kurmanın verdiği sevinç ile karışık yaşatan bir

---

[482] Kürşat Korkmaz, "Elli Yıl Önceki Gaziantep'te Gelin ve Damat", *Milli Folklor,*cilt 6, sayı 42, Yaz 1999, s. 94.

[483] Gülin Eker, "Türk Kültürü İçinde Kıbrıs Düğün Geleneğinin Değerlendirilmesi", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,* DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazi Mağusa 1999, s. 115.

gelenektir.[484] Ayrıca bu gecelerde oğlan anaları tarafından oğullarına kız bakılarak yeni evliliklere de zemin hazırlanırdı.[485]

Kaleburnu'nda kına gecesinde, gelin varlıklı bir ailenin kızıysa o zamanın pahalı elbiselerinden olan *"bindallı"* elbiseden giyerdi. Başı da kırmızı bir başörtüsü ile örtülürdü (Denker, T. 2006). Maddi durumu düşük olanlar ise altın rengi kumaştan yapılmış bir elbise giyerlerdi (Nalbant, A. 2006). Bu gecede göze hafif bir sürme de çekilirdi.

Kına gecesinde kadın ve erkekler aynı yerde bulunmazlardı. Ayrı ayrı eğlenirlerdi. Kadınların çalgıcıları âma (kör) idi. 1970'li yıllara kadar Kaleburnu'nda en revaçta olan çalgı aletleri davul, zurna, kemane, deplek ve ud idi (Sükan, R. 2006).[486] Bu aletler eşliğinde oyunlar oynanır, yemekler yenirdi. 1930'lu yıllarda hanımlar: ***"Bağ budamak ister yapsın üzümü, kız okşanmak ister öpsün eşini"*** mısralarını türkü şeklinde söyleyerek, kına gecesine farklı bir renk katarlardı (Sesli, H. 2005). O zamanın ünlü kemanecisi Hüseyin Kemaneci ***"gelini gezdirirken çocuk da tepinirdi vay vay"*** şeklinde bir de türkü tuttururdu (Kemaneci 2006).

Kına gecesinin ortalarına doğru bir paneri içine kırmızı bir mendil, mendilin üstüne bir kap içerisinde kına koyarlardı. Kınanın ortasında bir mum yanardı. Kına kabının yanına da çerez, lokum, yemiş, v.s. koyarlardı. Gelinin sağdıcı[487] bu paneriyi kadınlara uzatırdı. Kadınlar kınanın yanına para atarlardı. *"Emete Hanım'dan sekiz şilin", "Abide Hanım'dan üç kuruş"* diye bağrılarak verilen paralar ilan edilirdi[488] (Balcı 2006). Toplanan paralar çoksa gelin ile çalgıcılar arasında paylaşılırdı, azsa hepsini çalgıcılar alırdı. Ardından kınanın içinde bulunduğu paneri bayan sağdıç

---

[484] Gülin Eker, "Türk Kültürü İçinde Kıbrıs Düğün Geleneğinin Değerlendirilmesi", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri*, DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazi Mağusa 1999, s. 215.

[485] Kürşat Korkmaz, "Elli Yıl Önceki Gaziantep'te Gelin ve Damat", *Milli Folklor*, cilt 6, sayı 43, Güz 1999, s. 77.

[486] Daha da eski zamanlarda kadınlar kına gecesinde ve düğünde Kaleburnulular'ın ***"Tombaççi"*** dedikleri bir elek çalarlardı. Eleğin içine taş, yemiş, demir para konulur ve bunları birbirine çarpmak suretiyle çeşitli sesler çıkarılırdı (Sesli, H. 2005).

[487] Düğünde gelin ve damada kılavuzluk eden kişi.

[488] Daha eskiden 1910'lu, 1920'li yıllarda gelinin kafasına bir başörtüsü sarılır ve kafasına para atılırdı (Sesli, H. 2005).

(gumera) tarafından erkek sağdıca (gumbaroya) verilirdi. O da kınayı kahvehanede toplanan erkeklere gümüşletip, verilen paraları hanımlarda olduğu gibi ilan ederdi. Bu işlemler tamamlandıktan sonra, damadın sağ elinin serçe parmağına kına yakılır ve bu parmak işlenmiş mendillerle sarılırdı. Daha sonra kına, kız tarafına geçirilir ve kadın sağdıç[489] gelinin her iki eline ve ayaklarına kına yakıp, onları mendille veya temiz bir bezle bağlardı.

Gelin kına gecesinden sonra bir gün dinlendirilirdi. Ertesi gün düğün için hazırlıklar başlardı. Yorganlar kaplanırdı. Yorganı genç kızlar dikerdi ve ipliğin düğümsüz olmasına dikkat ederlerdi.[490] Sağdıcı da gelini hazırlardı. Ona, o dönemde giyilen gelinliği giydirir[491] (Bkz. Resim 41), saçını tarayıp, örerdi. 1940'lı yılların ortalarına doğru dolmacık denilen model yapılmaya başlandı. Gelinin saçları tarandıktan sonra tutam tutam ayrılır ve her tutam elle içine doğru kıvrılarak kara maşayla (Bkz. Resim 42) tutturulurdu. Köylüler oval hale gelen bu tutamların her birine *"dolmacık"* derdi. Gelinlik giyilmeye başlandıktan sonra farklı modeller de denediler. Örneğin; duvağın iki yanından aşağıya sarı ve parlak bir tel sarkıttılar. Bu yüzden evlenecek olan kız için " telli duvaklı gelin oldu" denilirdi. 1930'lu yılların ortalarına doğru daha gösterişli gelinlikler giyilmeye başlandı (Bkz. Resim 77).

Gelinin saçlarının yapımı bittikten sonra gözlerine sürme çekerek ona çok hafif bir makyaj da yaparlardı. Takı olarak; maddi durumu iyi olanlar boğazlarına *"Bendo Lira"* denen İngilizler'in Viktorya lirasını (Bkz. Resim 42) veya Osmanlılar'ın *" Beşibirlik"*ini takarlardı. Bükme bilezik takan da vardı.

Kadınlar gelini düğüne hazırlarken, erkekler de damadı hazırlardı. Erkek sağdıç, damadı tıraş eder[492], takım elbisesini giydirir ve gerdek gecesinde

---

[489] Kadın sağdıcın bir kez evlenmiş olması gerekirdi.

[490] Çiftlerin evliliklerinin düğümlü olmadan, yani sorunsuz sürmesi arzulanırdı.

[491] Bu gelinlik; ipekli kumaştan yapılmış, kollarında ve omuzlarında İngiliz danteli bulunan hoş bir elbiseydi.1900'lü yılların başında, gelinin yüzü siyah bir peçeyle de örtülürdü (Balcı 2006; Denker,T.2006).

[492] Damat tıraşı şu şekilde yapılırdı: Berber bir sabun alır, onu rendeler ve bir kabın içerisinde üstüne su dökerek iyice köpürtürdü. Ardından eline ustura, tarak ve fırça alırdı. Bıyıkları veya sakalları önce tarar, sonra fırçayı hazırladığı tıraş köpüğüne batırıp bunların üzerine sürerdi. Ardından da usturayla bıyık veya sakalları keserdi. Eğer yanlışlıkla adamın yüzünü kanatırsa kolonya sürüp pamukla bastırır ya da örümcek ağı yapıştırırdı (Elkovan, A. 2006).

yapacaklarını tarif ederdi.[493] Daha sonra çiftin gerdek gecesinde yatacağı yatak hazırlanırdı ve yatağın üzerinde bir erkek çocuk cirilenirdi. Bu uygulamanın temelinde ***"zürriyet ritüeli"*** yatar. Amaç; çiftin ilk doğacak çocuğunun erkek olmasını, dolayısıyla da soyun devamını sağlamaktır. Erkek çocuğa verilen değer, Dede Korkut Hikayeleri'nde, Oğuz Destanı'nda ve diğer eserlerde de karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bunlardan sonra gelin davul-zurna eşliğinde gezdirilirdi. Gezdirildikten sonra harman yerine gidilir ve burada gelin ile damadın yatağı oynatılırdı. Erkekler yatağı havaya atıp indirirlerdi (Balcı 2006; Nalbant,F. 2006). Bir erkek çocuğa bu yatakta üç kez takla attırılırdı. Bu hareket de aslında çoğalmanın sembolüydü. İçerisindeki gizli mesaj şuydu *"yatağınız hep hareketli olsun, bereketli olsun ve soyunuzu devam ettirecek çocuklarınız olsun"*. Bu arada gösteriyi izleyen halk da yatağın içerisine para atardı. Harmandan sonra genelde düğün alanı görevi gören kahvehanenin avlusuna gelinirdi. Artık yenilip, içilmeye geçilirdi. Düğün yemeği olarak Kaleburnulular'ın reşa dedikleri herse, fırın kebabı, patates kebabı, pilav ve salata yenirdi (Balcı 2006). Ardından davul, zurna ve kemaneler eşliğinde oyun havaları çalınırdı. Çalgıcılar yüksek bir yerde durup çalgı çalarlardı. Erkekler de burada oynarlardı. Birkaç tane erkek ağzıyla masa oynatırdı. Masanın köşelerini ağzına alır, elleri de havada kalırdı. Aşağıda ise hanımlar oynardı. Günümüzde olduğu gibi o zaman da aileler sıra ile oyuna davet edilirdi. Çalgıcılar *"Balcı ailesi çıksın", "Şardu ailesi çıksın"* şeklinde bağırarak aileleri oyuna çağırırdı (Balcı 2006). 1950'li yıllarda gelin ve damat karşılıklı olarak oynamaya başladı. Daha çok Zeybek, Sirto, Karşılama ve Arabiye havaları çalınıp oynanırdı. Genç erkekler ve genç kızlar da ayrı ayrı yerlerde "Testi" oyunu oynarlardı. Testiyi oynatan kişi sayısının tek olmasına dikkat edilirdi. Genelde ya yedi ya da on bir kişi tarafından oynatılırdı. Kırmızı bir tülle örtülü olan testi, her dönüşte bir kişinin eline geçerdi ve o kişi testiyi alıp ortada oynardı. Sonuncu oyuncu testiyi oynattıktan sonra testinin üstünden örtüsünü alır ve onu yere atıp, kırardı. Testi yeni çifti göz ve hasetten

---

[493] 1900'lü yılların başında, damat alttan dizlik, üstten ipekli bir gömlek giyer, beline ipekli kuşak bağlardı. Başına da fes takardı.

korumak için kırılırdı[494]. Bunun arkadasında yatan sebep ise; testiyi kırarken, kötü ruhların kırılma sesinden korkup dağılmalarını sağlamaktı.

Testi oyunu yanında erkekler bardak oyunu da oynarlardı[495]. 1920'li yıllarda bu tip oyunlar pek oynanmazdı. Bu dönemlerde güreş ve at yarışları düzenlenirdi (Balcı 2006; Sükan, R. 2006). Kendine güvenen kişi, er meydanına çıkıp güreşirdi.

At yarışları ve güreş yanında köylülerin ilginç bir eğlenceleri daha vardı. Bir hamail içerisine bir miktar para (yarım veya bir şilin) konulur ve bu hamail, uzun bir kamışın ucuna asılırdı. Erkekler ağızdan dolma tüfeklerle[496]onu vurmaya çalışırlardı. Kim vurursa, hamailin içindeki paraları o alırdı (Elibol 2004). Tüm eğlencelerden sonra gelin ve damat yine davul – zurna eşliğinde evin yolunu tutardı. Onlar eve varmadan eşek arabalarıyla ve develerle gelinin eşyası eve taşınırdı. Eşyaların taşınması sırasında en önde elinde Türk bayrağı ile duran bir kişi olurdu. Eve vardıktan sonra bayrağa üç kez silah atılırdı. Bayrağı üzerinde bulunduğu kamıştan indirebilen ona sahip olurdu ve onu öperek alnına sürerdi [497](Elkovan, A. 2006). Bayrak taşıyan kişiye *"bayraktar"* adı verilirdi. Bayrak taşımaya gönüllü olan kişinin, efendi ve namuslu bir erkek olması gerekirdi (Elkovan, A. 2006). 1890'lı yıllarda köylüler kamışın ucuna renkli mendiller bağlayıp gelini gezdirirlerdi.

Gelin ve damat eve gelirken yolda onları tütsülerlerdi. Gelinin başına kuru nar yaprağı atılırdı (Sesli, H. 2005). Daha eskiden yani 19.yy'ın sonlarında gelini köyde gezdirirken, birkaç eve giderler ve oradaki insanlardan gelin için arpa, buğday alırlardı.

Gelin ve damat eve geldikten sonra kızın annesi ve babası onu ***kuşatırlardı.*** Üç kez anne, üç kez de baba kızlarının beline bekareti simgeleyen kırmızı bir kuşak

---

[494] Günümüzde de evdeki herhangi bir şeyi kırdığımız zaman evden göz haseti çıkardığımızı düşünürüz. Ne kadar çok parçacık etrafa yayılırsa evde o derece haset olduğuna inanırız.

[495] Bu oyunlardan "Danslar" bölümünde söz edilmiştir.

[496] Eskiden barut ve saçmaları, tüfeğin ateş aldığı kısımdan koyarlardı.

[497] Anadolu'nun çeşitli yerlerinde de düğün bayrağı ile ilgili uygulamalar vardır. Adana'da bayrak dikimine gelenlere oyalı mendil armağan edilirdi. İçel'de bayrak, gelin gelinceye kadar oğlan evinin damında asılı kalır. Kırşehir ve köylerinde bu bayrağın ucuna elma ve soğan da takılır (Bkz. Esat Bozyiğit, " Düğünlerimizde Bayrak Geleneği", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* IV.cilt, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, s. 78).

bağlar , çözerdi. Böylece sanki gelinle damadı böyle birbirine bağlarlardı. Ayrıca geline aile bağlarının güçlü olduğunu, anne ve babasının her zaman onun yanında olduğunu hissettirirlerdi (Balcı 2006). Bu sırada damat dama çıkar ve gelinin başına buğday, yemiş v.s. atardı. Bunun yapılmasındaki amaç; evliliğin her zaman bereketli olmasını sağlamaktı. Anadolu'nun birçok bölgesinde de bu adeti görebilmekteyiz[498].Ayrıca; diğer Türk Cumhuriyetleri'nde de böyle bir uygulamaya gidilmektedir. Bu uygulamanın temelini Türk Şamanlığı içerisinde yer alan ***"saçı saçma"*** riti oluşturmaktadır.

Saçı, olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhlara sunulan veya onlar adına, onların yardımını ve rızasını kazanmak için dağıtılan cansız nesnelere; yiyecek ,içecek, bez v.s'ye verilen addır. Saçılar ,esas itibarıyle bir cins kurban niteliği taşır.[499]

Abdülkadir İnan'a göre düğünlerde yapılan saçı, yabancı soya mensup olan bir kızın, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhlar tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayinin kalıntısıdır[500]. Görüldüğü gibi saçı saçmanın temelinde ***"Atalar kültü"*** yatmaktadır. Gülin Eker, saçıyı koruma ritleri arasına koymaktadır[501].

Gelin ve damat eve girmeden önce bal gibi geçinmeleri için kendilerine bal yediririlerdi. Daha eski zamanlarda da kaynana ayağını yeni çiftin evinin kapısına uzatırdı. Damat, kaynanasının donuna bir kaşık bal koyardı (Sesli, H. 2005). Bu uygulamayla kaynanın aile saadeti için önemli bir faktör olduğu, huzursuzluk verdiği zaman karı-koca arasındaki ilişkinin bozulup, istenmeyen boyutlara varacağı vurgulanmaktaydı. Kaynananın aileye bal gibi tatlı bir huzur vermesi istenirdi. İlginç bir uygulamayla da kaynananın aile üzerindeki gücü yine gösteriliyordu. Bu

---

[498] GaziAntep'de de kaynana önceden hazırladığı şeker, fıstık ve bozuk parayı gelinin başından atardı. (Bkz. Kürşat Korkmaz, "Elli Yıl Önceki Gaziantep'te Gelin ve Damat", *Milli Folklor,*cilt 6, sayı 43, Güz 1999, s. 78). Ayrıca; Karakeçili Türkmen aşiretinde de bu uygulama görülmektedir. (Bkz. Gülin Eker, "Türk Düğün Geleneği içinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açıdan Değerlendirilmesi" *Milli Folklor,*cilt 6, sayı.46, Yaz 2000, s. 97).

[499] Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri* , (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü, Ankara 1989. s.75.

[500] Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.167.

[501] Gülin Eker, " Türk Düğün Geleneği içinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açıdan Değerlendirilmesi", *Milli Folklor* , cilt 6, sayı 46, Yaz 2000, s. 98.

uygulama, gelin ve damadın eve girmeden kaynananın bacağının altından geçmesiydi.

Gelin ve damat güvercinler gibi muhabbetli geçinsinler diye iki tane palaz kesip onlara yediririlerdi (Elibol 2004). Kapıdan girmeden evvel hoca tarafından çeşitli dualar okunur, halk da buna iştirak ederek "amin" çekerdi. Gelin kapıya geldiğinde, evin eşiğinden içeriye adım atarken kafasını kapıya vurdururlardı. Kafası kapıya değmeden içeri giremezdi (Elkovan, A. 2006). Bu uygulamanın da amacı; kötü ruhları korkutup kaçırmak ve yeni yuvada gelinle damadın mutlu olmasına yardımcı olmaktı[502]. Damat kapıdan içeriye girerken hoca yine dualar okurdu[503]. Ardından yakalayabilenler ona yumruk vururlardı[504] . Sağdıcı onu korumaya çalışırdı (Kemaneci 2006). Ardından gelin, damadın kucağında eve girer, damat gelinin yüzünü açıp ona bir takı takardı. Namaz kılardı. Sonra da gerdeğe girilirdi. Halk çarşaf görmeden evin önünden dağılmazdı. Kız bakire çıkmazsa damadın annesi, babası gelinin başına bir bez geçirerek onu annesiyle babasına götürürler ve hemen oğullarından boşatırlardı (Balcı 2006). Çarşaf gösterilip, kızın bakire olduğu kanıtlandıktan sonra iki el silah atılırdı. Ardından herkes uyumaya giderdi.

Ertesi gün gelinin *"mübarek günü"* ydü. Çiftin akraba ve komşuları onları yeni evlerinde ziyaret eder, onlara hediyeler getirirlerdi[505]. Hep birlikte yeyip içerlerdi. Bir hafta boyunca karı-koca ailelerinin evine gitmez, onlar da kendilerini ziyarete gelmezdi. Sekizinci gün, gelin annesinin evine giderdi. Sonra da damadın anne babasıyla görüşülürdü (Balcı 2006).

---

[502] Kaynak kişilerden Tomris Denker'in belirttiğine göre 1925'te düğünlerde yağlı kandil içerisinde fitil yakılırmış (Denker,T. 2006). Gülin Eker'e göre; böyle yaparak ışık aracılığıyla kara iyeler uzaklaştırılıyordu, çünkü onlar ışıktan korkar , karanlık yerlerden hoşlanırlardı. Bu da bir "*korunma* rite"dir.(Bkz.Gülin Eker " Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açıdan Değerlendirilmesi", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 46, Yaz 2000, s. 98).

[503] Bu da dini- koruyucu bir rittir.

[504] Kavgaların ve dargınlıkların bitmesi için yumruk atılırdı. Güveyi sırtını yumruklara siper ederken "vuracaksanız bana vurun, çocuklarım rahat etsin" demek isterdi (Bkz. Erdoğan Saraçoğlu, *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru,* Y.D.Ü. Matbaası, Lefkoşa 1996, s. 40) . Bizce yumruk da kötü ruhları, cinleri korkutmak için vurulurdu.

[505] Anadolu'nun güneyinde yaşayan yörüklerde de mübarek gün, yani *"paça günü"* yapılır ve *"kekil günü"* adını alır. Kekil günü, yalnız kadınların günüdür. O gün akşama kadar defler çalınır, türküler söylenir. Bugünde gelinin kızlık ve gelinlik halinin incelenmesi adettendir. (Bkz. Ali Rıza Yalkın, *Cerup'ta Türkmen Oymakları I,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s.67).

Eski düğünlerin neşesini ve coşkusunu Urkiye Mine Balman, " Köy Düğünü" isimli şiirinde şöyle yansıtıyor:

Beş gündür davul-zurna kaynattı koca köyü
Kız evinde çalgıyla dikiliyor yorganlar
Gençler coşarak okur neşeli bir türküyü
Böyle geçip gidiyor heyecan dolu anlar[506]

Günümüzde bu kadar işlevi (eğitim, eğlence, geleneği sürdürme, yardımlaşma, v.s) bünyesinde barındıran eski düğünlerimizi arar olduk. Her yerde olduğu gibi Kaleburnu'nda da bugün gençler, genelde arkadaş olup birbirlerini tanıdıktan sonra evlenmeye karar vermektedir. Aileler, kızı uygun bulursa istemeye giderler. Kızın ailesi de kabul ederse dünürcülük gecesi söz kesilir, birkaç ay sonra da nişan yapılır. Kız okuyorsa veya oğlan okuyor veya askerdeyse, bu görevlerini bitirene kadar nişanlı olarak kalırlar. Kız okulunu bitirip, oğlan da işe girer girmez evlenirler. Kaleburnu'nda kız, sevdiği halde ailesi onu sevdiğine vermiyorsa, eskiden olduğu gibi cesurca sevdiğine kaçar.

Günümüzde izinname tutulmaz, ağırlık verilmez. Evi ve beyaz eşyayı erkek tarafı yapar. Kız da iç çeyizini getirir. Ayrıca maddi durumu iyiyse koltuk takımı, yatak takımı v.s alınırken oğlana yardımcı olur.

Nişanlılar, en az altı ay önceden evlilik için gün alıp düğün salonunda yer ayırtırlar. Bazıları nikahı düğünden bir-iki gün önce, bazıları aynı gün, bazıları ise ekonomik engellerden dolayı düğünden bir-iki sene önce yaparlar. Nişanlılar düğün tarihlerini belirledikten sonra fotoğrafçıdan ve kuaförden de gün alırlar. Matbaaya gidip, davetiye bastırırlar. Düğünden birkaç hafta önce köylülere, akrabalara davetiyeleri dağıtırlar. Düğünler genelde yazın yapıldığı için davetiyeleri dağıtırken sıcağın olumsuz etkisinden kurtulamazlar. Kaleburnulular köylerinde bir düğün salonu olmadığı için düğünlerini ya Kaleburnu İlkokulu'nun bahçesinde, ya da Avtepe köyünde yaparlar. Çocuklarını civar köylerden veya şehirden biriyle evlendirecekleri zaman ise oradaki düğün salonlarını kullanırlar. Düğün günü

---

[506] Mustafa Tatcı, "Kıbrıs Türk Edebiyatı", *Türk Dünyası Edebiyatları,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998, s. 332.

yaklaştığı zaman aileleri büyük bir heyecan ve sıkıntı sarar. Her şey eksiksiz olmalıdır. Maddi durumu kötü olan aileler dahi çocuklarına bir düğün köşesi hazırlatır, orkestra ayarlar. Ayrıca bastiş ve sigara da hazır edilir.

Düğünden bir gece önce kına gecesi yapılır. Kına gecesi, geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürebilen güçlü geleneklerimizdendir. Aynı gece, genç kızlar tarafından gelinin yorganları kaplanır. Şarkılar söylenir, oyunlar oynanır.

Ertesi gün sabah saatlerinde gece yapılacak olan düğün için hazırlıklara başlanır. Gelin olacak kız yanına birkaç kişiyi de alarak kuaföre gider. Damat da kuaföre gider, traş olur. Oradan fotoğrafçıya giderler. Artık bu güzel anlar ölümsüzleştirilebiliyor. Müstakbel eşler önce birbirleriyle, sonra aileleriyle fotoğraf çektirirler. Fotoğrafçıdan çıktıktan sonra arabalarla kornalar çalarak salona gelirler[507]. Bazı aileler, eski adetleri devam ettirerek, gelini ve damadı davul ve zurna eşliğinde yürüterek düğün alanına getirirler. Gelin ve damat "Karşılama havası" ile düğün alanına girer ve davul zurnayla bulundukları alanı üç kez dönerler. Onların hemen arkasında iki büyük mum tutan iki nedime, onların arkasında da küçük mumlar tutan küçük kız çocukları bulunur. Çocukların peşi sıra, arzu eden davetliler yürümektedir. Bu dönme olayı, kız ailesinin kendi rızası ile kızını verdiğini anlatan sözsüz bir mesajdır. Nikah ile düğünün bir arada yapıldığı düğün törenlerinde, çiftler üç kez döndükten sonra salonun davetliler tarafından görülebilecek en uygun yerine konmuş nikah masasına oturur. Nikah masası beyaz, işlemeli bir örtü ile örtülür. Sandalyeleri de aynı kumaştan yapılmış fiyonklu örtülerle kaplanır. Nikah memuru iki şahit huzurunda çiftin nikahını kıyar. Gelin ile damadın "evet" sesleri kulaklarda çınlar. Hızlı olan eş, diğerinin ayağına basar[508]. Sonra damatla gelin ayağa kalkar, damat gelinin duvakla örtülü [509] yüzünü açar, onu öper ve ona değerli bir takı takar.

---

[507] Kaleburnu düğünleri de daha çok yaz aylarında yapılır ve gece saat 20:00 veya 20:30 dolaylarında başlayıp 24:00 civarında sona erer.

[508] İnanışa göre, kim eşinin ayağına önce basarsa, ömür boyu evde onun sözü geçermiş.

[509] Gelinin yüzünü duvakla örtmek, bir *"sakınma riti"*dir. Duvak olmadığı zaman peçeyle örterlerdi. Nazardan, kötülüklerden, kötü ruhlardan bu şekilde sakınmaya çalışırlardı.

Bunun ardından gelin ve damat- genelde gitar, basgitar, org ve bağlamadan oluşmuş- orkestra eşliğinde ilk dansını yapar[510].

Dans bittikten sonra tebrik kabul etmek için süslü düğün dekorunun önüne geçerler. Önce gelin, sonra damat durur. Önce gelinin sonra damadın anne babası çifti tebrik edip, onlara takılar ve paralar takarlar. Damadın solundan itibaren gelinin annesi, damadın annesi, gelinin babası ve damadın babası yan yana dururlar. Onların yanında bastiş ve sigara sepetlerini tutup, içindekileri misafirlere ikram eden iki tane küçük kız çocuğu bulunur. Bu çocuklar, genelde gelin ve damadın akrabalarınadn olup ya çocuk gelinliği ya da çok şık bir elbise giyerler. Ayrıca gelinin sağında ve damadın solunda (gelinin annesinden önce) birer tane kız bulunur. Bu kızlar ya gelinle damadın kız kardeşleri ya da en yakın akrabalarıdır. Bunlar, davetlilerin verdiği paraları toplu iğne ile damat ve gelinin göğsüne asar[511]. Bu paralar birbiri ardına ulanmak suretiyle uzun bir kuyruk oluşturur. Bu kuyruk rahatsız edici bir hale geldiği zaman yeni bir sıra başlatılır. Paralar, göğüsten çıkarılıp poşete konulur.

Davetlilerin amacı; yeni yuvanın kurulmasında destek vermektir. Öyle ya bugün başkasına, yarın kendisine yardım edilecektir. Düğünler, günümüzde hemen hemen kalkmış olan imecenin en güzel örneğidir. Tebrik azaldığı zaman orkestra gelin ile damadı önce dansa sonra oyuna davet eder. Ardından anne babalar, daha sonra en yakın akrabalar, en sonunda da tüm davetliler oyuna çağrılır. Orkestra her türlü müziği çalar . Eski Kıbrıs şarkılarından, Türk pop müziğinden, Avrupa'daki ünlü pop müzik parçalarından çalarak davetlileri eğlendirmeye çalışır[512]. Orkestra üyeleri yorulmaya başladığı zaman on dakika ara verirler. Aileler tarafından özel olarak davulcu ve zurnacı tutulduysa, onlar bu sırada düğün alanının ortasına geçip aletlerini çalarlar. İsteyenler onlar çalarken oyuna devam eder. Orkestra dinlendikten sonra yarım saat kadar daha dans ve oyun parçası çalıp, söyler ve testi oyununa geçilir. Orkestranın solisti testiyi oynatacak kızların isimlerini duyurur. İsimlerini duyan kızlar oyuna başlayacakları yerde toplanmaya başlar.

---

[510]Nikahla düğünün aynı gece yapılmadığı düğünlerde çift salonu üç tur döndükten sonra ilk dansını yapar.

[511]Bazı düğünlerde paralar artık göğüse değil süslü askılara iliştirilir.

[512] Ayrıca düğün töreni başından sonuna kadar videoya alınır.

Eskiden olduğu gibi bugün de testi oyunu yedi veya on bir kız tarafından oynatılır; ama testi günümüzde sadece genç kızlara değil, ağlamasın diye küçük kız çocuklarına da verilmektedir; ayrıca bazen kız-erkek karşılıklı testiyi oynatmaktadır. Testi oyunu amacından biraz sapmıştır. Herkes toplandıktan sonra testi oynatılmaya başlanır[513]. Sırayla tüm kızlar oynattıktan sonra, son olarak gelin testiyi kırar[514]. Testinin içindeki yemişler ve paralar etrafa saçılır. Küçük çocuklar bunları toplamak için yarışa girer. Testi kırıldıktan sonra oyun havaları ve dans parçaları eşliğinde eğlenilmeye devam edilir. Saat 23:30-24:00 dolaylarında şampanya patlatılır ve gelinle damat kollarını çapraz yaparak birbirlerine şampanya içirirler. Sonra birlikte bıçağı tutarak yedi katlı düğün pastalarını keserler ve ilk parçayı birbirlerine yediririler. Ardından gelin ve damadın akrabaları, yakın dostları pastayı parça parça keserek bir tepsiye koyarlar ve düğüne gelen misafirlere ikram ederler. Pasta ikramından sonra herkes evlerine gitmeye başlar.

Düğünden sonra bazı aileler evlerinde yakın akrabalarına yemek verir, ardından gelin ve damat yeni evlerine veya otele uğurlanır. Bazı evlenmelerde, erkek gerdeğe girerken yakın akrabaları onun arkasından yumruk vurmaya çalışır. Bu adet ara sıra uygulanıyor.

Maddi durumu iyi olanlar bir haftalığına ya da on günlüğüne Kıbrıs'ta bulunan bir otele, Türkiye'ye ya da Avrupa'ya balayına giderler. Kaleburnulular'ın İngiltere'de akrabaları bulunduğu için balayını oraya giderek geçiren çiftler vardır. Artık gelin, annesinin evine gitmek için bir haftayı beklemez. Evlendiğinin ertesi günü dışarı çıkanlar bile vardır. Mübareke günü pek yapılmaz.

4.1.9.1.5 Boşanma

Boşanma, karı ve kocanın kanunlar önünde ilişkini kesmesi, birbirinden ayrılması demektir.

Kaleburnu'nda da Kıbrıs'ın diğer bölgelerinde olduğu gibi boşanmalar nadir de olsa görülürdü. Bu boşanmalar, 1900'lü yılların başlarına kadar, erkeğin kadına üç

---

[513] Kızlar testiyi oynatırken, anneleri veya akrabalarından biri onların başından para çevirip,yere atar. Çocuklar parayı almak için koşuşurlar.

[514] Bazen testiyi gelinin kız kardeşi veya sevdiği bir akrabası da kırmaktadır.

kez *'boş ol'* demesiyle gerçekleşirdi. Görüldüğü gibi bu dönemlerde *"hul"* yani boşanmanın en iyi yolu, bunun koca tarafından karısına teklif edilmesiydi.

Karı ve koca boşanırken koca, kadına bugünkü tazminatın yerine geçen ve adına *"mehr"* denilen bir para ödemek zorundaydı. Ayrıca; boşanmaya kadar geçen sürede (iddet) nafaka ödeme zorunluluğu vardı. Buna rağmen birçok davada hanımların bu bedellerden vazgeçip boşanmayı kabul ettiklerine dair belgeler vardır. Bununla beraber hukuken emredilen ödeme veya onun yerine geçen nakit veya aynı bir ödeme kaydedilmiştir.[515] Ayrıca mahkemelerde taraflardan birinin, kendi yerine tayin ettiği vekili (şahidi) de bulunabilirdi. Bekleme döneminin veya iddetin tamamlanmasından sonra boşanmış kadın, önceki kocasından hamile kalmamışsa, isterse evlenmekte serbestti. Boşanma umumi, mutat idiyse yeniden evlenme de normaldi.[516] Kaleburnu'nda da kadın, kocasından boşandıktan sonra yeniden evlenirdi.

Günümüzde Kaleburnu'nda boşanmak isteyen çiftler, Gazi Mağusa Mahkemesi'ne başvurmakta; koca, boşandıktan sonra eski hanımına nafaka vermektedir. Erkek çocuk anneye, kız çocuk da babaya bırakılmaktadır. Çocuk henüz bebekse anneye verilmekte ve baba haftada bir gün çocuğunu görmektedir.

4.1.9.1.6 ÖLÜM:

Ölüm hiç gelmeyecek, uğramayacak gibi görünür; ama bir gün gelir, bir ömür dünyayı seyretmiş; acılar, sevinçler, zorluklar, güzellikler görmüş bir çift göz kapanır ve ebedi bir uykuya dalınır...

Öldük ölümden bir şeyler umarak
Bir büyük boşlukta bozuldu büyü

---

[515] Ronald C. Jennings, "Kıbrıs Osmanlı Şer'iyye Mahkemesi'nde Boşanma, 1580-1640" (çev: Nuri Çevikel), *Kültür Sanat Dergisi,* sayı 21, 1999,s. 22-23.
Şeriat (İslam Hukuku) bir erkeğe, tek taraflı bildiri ile yani üç defa karısına kendisini boşadığını söylemek yolu ile boşanma izni vermektedir. (A.g.e, s.26).

[516] Age, s.22.

Nasıl hatırlamazsın o türküyü

Gök parçası, dal demeti, kuş tüyü...[517]

Şairin de söylediği gibi ölüm, büyük bir boşluktur. İnsanı hem kucaklayan hem de ürküten büyük bir boşluk...

Ölüm, her toplumda farklı inanç ve ritüellerin doğmasına neden olan bir dönemdir. Bu inanç ve uygulamaları ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olmak üzere üç bölümde inceledik.

1. Ölüm Öncesi:

Kaleburnulular, kişinin ölmesine neden olan bazı belirtiler olduğuna inanırlardı. Bunların bazılarına bugün dahi inanılmaktadır :

1. Rüyada bir ölünün rüya sahibine konuşması ve onu çağırması, rüya sahibinin öleceğine yorumlanırdı.

2. Rüyada herhangi bir varlığa ait dişlerin döküldüğünü görmek, birinin öleceğine yorulurdu.

3. Baykuşun bir yere tüneyip ağlamaması ölüm haberi olacağına yorulurdu.

4. Yıldız kayması bir kişinin ölümüne yorumlanırdı [518](Sükan, M. 2006).

Kişinin öleceğini gösteren fiziksel belirtiler ise şunlardı:

-İnsanın vücudunda beyaz lekeler çıkması (Denker T. 2006),

-Burnunun çökmesi,

-Gözlerinin ışığının sönmesi,

-Bedeninin soğumaya başlaması,

-Hırıltılı nefes alıp vermesi...

---

[517] Ramazan Korkmaz, *İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı,* Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 225.

[518] Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm*, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1997, s. 88.

Bu belirtileri gösteren ve ölümü yaklaşan hastanın ailesi ölüm anına kadar onu yalnız bırakmazdı. Bugün de kişi trafik kazasında veya başka bir kazada olay yerinde aniden ölmemiş ve hastahaneye kaldırılmışsa, ailesi onun yanına koşar. Eğer durumu ağırsa, aile onun başından ayrılmaz.

Eskiden hasta ölene kadar ağzına pamukla su akıtılırdı. Sebebi de şuydu: Hasta, can çekişirken şeytan, sağlığında tuvalete sümkürdüklerini ve tükürdüklerini bir yumurta kabuğu içinde ona sunarken, sanki billur bir kapta pırıl pırıl bir suymuş gibi gösterir ve ona " ver bana ruhunu, vereyim sana suyu" dermiş. Ailesi hastaya su vermemişse ve hasta çok susamışsa ruhunu şeytana teslim edermiş.[519]

Uzun süre can çekişip ölmeyen kişinin, birini beklediğine ve o kişi gelmeden ölmeyeceğine inanılırdı. Bu inanış bugün de devam etmektedir.

2. Ölüm Sırası:

Kaleburnu'nda hastanın göğsünün ansızın kalkıp inmesinden ve vücudunun hareketsiz kalmasından öldüğü anlaşılırdı. Öldüğü zaman hastanın gözleri açıksa "gözü açık gitmesin", "gözü arkada kalmasın" diye kapatılırdı. Ayrıca, çenesi bağlanır ve kolları ve bacakları düzleştirilirdi. Ölü şişmesin diye göğsüne bıçak koyarlardı (Denker, R. 2006)[520].

Ölünün bir an önce gömülmesi istenirdi. Hem ölünün şişmemesi, kokmaması, çilesinin daha fazla sürmemesi, hem de ailesinin daha fazla üzülmemesi için böyle yapılırdı. Bugün de ceset morgda en fazla iki gün bekletilir. Kaleburnulular'ın akrabalarının çoğu İngiltere'de bulunduğu için onların gelmesi beklenir.

Cenaze işlemleri halledilinceye kadar ölüm haberi ağızdan, telefonla, gazete ilanıyla akrabalara ve çevredekilere bildirilir. Eskiden genelde ağızdan ağıza söylenerek veya bulabildikleri bir telefonla ölüm haberini gerekli insanlara iletirlerdi.

---

[519] Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm*, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1997, s. 89.

[520] Bıçak, demirden yapılmış bir alet olduğu için ve Eski Türkler demirle kötü ruhları dağıttıkları için bununla bağlantılı olarak böyle bir uygulamaya gidilmiş olabilir.

Kaleburnu'nda ölenleri eskiden *"tavla"* denen tahta yatağın üstünde yıkarlardı (Denker, T. 2006). Bugün ise ölü, hastahanenin morgundan çıkarılıp, ölü yıkayıcılar tarafından mezarlıktaki bir odada teneşirin üstünde yıkanmaktadır.[521] Eskiden olduğu gibi bugün de kadın ölüleri kadınlar, erkek ölüleri ise erkekler yıkar. Ölü yıkanmadan önce ayakları kıbleye doğru uzatılır. Ardından ölünün vücudu baştan ayaklara kadar üç kez sabunlanır.[522] Sabunlandıktan sonra Kelime-i Şahadet getirerek, ölüye abdest aldırılır.

Ölü yıkandıktan sonra ona *"yakasız göyneği"* giydirilir.[523] Bu gömlek, önceden bir yerde açılarak, ortası başı sığacak şekilde makasla kesilmiş bir bezdir. Ölü eğer kadınsa "satır bezi" denilen bir bez yedi defa katlanarak, ahirette görünmesin diye kadının edep yerine konur. Ölü, bütün bunlardan sonra kefenlenir, başı ayrı bir bezle sarılır, tabuta konur[524] ve cenaze namazını kılmak için musalla taşına yatırılır. Namaz kılınmadan önce hoca: "Ey ahali, ...'.yı nasıl bilirdiniz?" diye sorar. Orada bulunanlar da "iyi bilirdik, Allah rahmet eylesin" diyerek cenaze namazını kılar. Bu namazı kadınlar kılmaz.

Cenaze namazından sonra tabut mezarlığa götürülür.[525] Eskiden Kaleburnu hanımları mezarlığa kadar gitmezdi (Bkz. Resim 43).

Mezar, cenaze gelmeden önce bir insan boyunda, kıble yönüne doğru kazılır ve dipte ölüyü sığacak kadar dar ve alçak bir mahzen açılır. Ölünün başının geleceği yere bir çıkıntı bırakılır. Ardından ölü, kefenindeki bütün bağlar çözülerek mezarında kıbleye yönelmiş durumda sağ tarafına yatırılır. Başı batıya, ayakları doğuya olacak

---

[521] Teneşir: Ölülerin yıkandığı mermerden yapılmış masa.

[522] Ölüyü yıkayanlar eskiden ellerine eldiven yerine kapot bezi giyerlerdi. Bugün ise plastikten yapılmış eldiven giymektedirler.

[523] Türkiye'nin Bayburt ilinde de bu gömleğe '*kıyamet köyneği*' denilir. Bu, ölünün boynundan diz üstüne kadar uzanan büyük bir bezdir. Tabuta önce kıyamet köyneği serilir. Ölü, bunun üzerine yatırılır. Ardından gömlek ölünün iki yanından üzerine kapatılır. (Bkz: Alparslan Santur, "Bayburt ili Harmanözü köyünde Ölüm Adetleri", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Kültür Bak. Yay. Ankara 1991, s. 107).

[524] Tabutlar değişik büyüklüklerdedir. Küçük çocuklar için daha küçük, büyükler için daha büyük tabutlar yapılır. Ayrıca zayıf ve şişmanlara göre de farklı tabutlar yapılır.

[525] Taşıtların olmadığı zamanlarda tabut köylülerin omuzlarında, yürüyerek mezarlığa götürülürdü. Bugün ise cenaze arabasıyla taşınmaktadır.

şekilde gömülür. Daha sonra çukur, tahta parçalarıyla[526] kapatılır , kürek elden ele dolaştırılmadan mezara toprak atılır ve mezar kapatılır. Bundan sonra mezarın üzerine zeytin ve mersin dalı dikilerek yakılır ve mezar tütsülenir.[527] Üzerine su da dökülür. Su, mezarın baş tarafından başlayarak, ayak ucuna doğru ve hepsi bitinceye kadar dökülür. Boşalan kap, mezarlıkta uygun bir yere bırakılır.[528] Bütün bu işlemlerden sonra hoca çeşitli dualar okur, mezarın başındakiler de "fatiha" okurlar. Sonra hoca hariç herkes oradan gider. Hoca, mezarın başında ölünün ismini çağırarak, ayetler okur. Böylelikle onun hesap vermesine yardım eder.

3. Ölüm Sonrası:

Eskiden cenazeye gelenler, cenaze dönüşü ölü evine gidip ölünün sevdiği yiyecekleri yerdi. Kaleburnu'nda helva ölünün gömüldüğü gün yapılır ve cenaze dönüşü yenirdi (Denker R. 2006). Ardından insanlar evlerine dönüp ölüm ağırlığı gitsin diye yıkanırlardı. Günümüzde herkes cenaze dönüşü evine gider.

Cenaze dönüşü ölü evinde yemek yemek, Anadolu'nun güneyinde yaşayan yörüklerde de görülür. Bu ziyafete *" kazma takırtısı ziyafeti"* adı verilir. Ziyafetin masrafları komşular tarafından karşılanır.[529]

Ölüm sonrası yemek yeme adeti, Orta Asya yuğ törenlerinde de uygulanan bir adetti. Beltirler ve Sagaylar da cenaze dönüşü, ölünün çıktığı eve gelirler ve yeyip içerlerdi.[530] Bu yeme içmenin sebebi; bu yiyeceklerin ve içeceklerin ölünün ruhuna

---

[526] Bugün tahta parçaları yanında büyük beton parçalarıyla da mezar kapatılmaktadır.

[527] Eskiden de mezarın üztüne lazmarin, mersin ve fesleğen dalları konurdu.

[528] Bu uygulamayı *"yer-sub kültü"* içerisinde değerlendirmeliyiz. Buna göre, doğada bulunan her nesnenin olduğu gibi suyun da bir ruhu vardı. Su iyesi, iyi bir iyeydi.

[529] Ali Rıza Yalkın, *Cenip'ta Türkmen Oymakları 1,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s. 268.

[530] Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 185-186.

gideceğine inanılmasıydı. Bu şekilde ölüye bir çeşit kurban sunuluyordu.[531] Böylece ölünün gittiği yerde yeyip içmesi ve canlıları rahatsız etmemesi isteniyordu.

Urenha-Tubalar da ateş ruhunun aracılığıyla kestikleri koyunu, ölünün ruhuna gönderirken: *"Bu yeri bırakıp gidenlerin birincisi sen değilsin! Düşünme! Üzülme! Et ye, rakı iç! Darı ye, çay iç!* derler. [532]

Eski Türkler'in ruh, ölüm ve ölüm sonrası hayat hakkındaki telakkileri incelendiğinde, insanın öldükten sonra canının bedeninden çıkıp ruha dönüştüğüne ve ölen kişinin ruhunun daha sonra yurduna dönerek kendi çoluk çocuğunu, akrabalarını, dostlarını koruyup kolladığına inanıldığı görülmektedir.

Ölmüş olan ataların ruhlarına korku ile karışık saygı duyma, *atalar kültünün* ortaya çıkmasını sağlamış ve ölünün geride kalan yakınları, atanın ruhunun kendileriyle olan ilişkisini kesmediğine inanarak, kendileri de ölünün ruhuyla olan münasebetlerini kesmemeye çalışmışlardır.[533]

Kaleburnu köylüleri de ölenin ruhuyla ilişkisini kesmemiş ve ölünün ruhunun, gömüldüğünün ilk gecesi olmak üzere üç gün odasını ziyarete geldiğini düşünerek rahatça görebilmesi için odayı üç gün aydınlatmışlardır. Mezarına da üç gün boyunca her sabah gidip su dökerlerdi.[534] Ölen kişinin ardından ölü ailesinin yakınları en az kırk[535] gün siyah matem elbisesi giyerlerdi. Eğer ölen adam yaşlı ise karısı ölene

---

[531] Kazak ve Kırgız Türkleri'nde de ölünün defnedilmesinin ardından bir kurban kesilmekte ve hayvanın kafası, derisi ve kemikleri mezarın üstüne konulmaktadır. (Bkz. Mehmet Aça, "Kazak ve Kırgız Türkleri'nde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 43, Güz 1999, s. 25).

[532] Abdülkadir İnan, Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 183.

[533] Mehmet Aça, "Kazak ve Kırgız Türkleri'nde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 43, Güz 1999, s.24.

[534] Karapapak Türkleri'nin inanışına göre; ölen kimsenin ruhuna üç gün hiçbir melek dokunmaz. Dördüncü gün, şer kuvve kendine, hayır kuvve de kendine çekmeye çalışır. Ölen şahıs, hayır kuvvenin tarafına giderse , ana toprak onu kabul ediyor diye yorumlanır. (Bkz. Yaşar Kalafat, "Karapapak Türklerinde Halk İnançları", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 40, Kış 1998, s. 12).

[535] Karapapaklar da ölünün yedinci gününden kırkıncı gününe kadar ruhunun bedeninin çevresinde olduğuna, kırkıncı gün bedeninden ayrıldığına inanırlar. İnanca göre, ölü kırk gün boyunca evini kontrol eder (A. g.e., s. 12).

kadar giydiği siyah elbiseyi üzerinden çıkarmazdı. Bu giyimde başörtüsü, elbise, ayakkabı vb.. hepsi siyah olurdu[536](Denker T. 2006).

Ölünün gömülmesinden sonra ilk üç gece, sonra kırkıncı gününe kadar her perşembe camide veya evde mevlit okutulurdu. Bugün de bu adet devam etmektedir. Eskiden olduğu gibi bugün de kırk gün içerisinde insanlar ölü evine, ölünün yakınlarına başsağlığı dilemeye giderler. Bu konuda en fazla söylenen sözler şunlardır:

-Başınız sağ olsun (Sükan, M. 2006).

-Allah sabırlar versin (Denker, T. 2006).

-Allah rahmet eylesin (Denker, T. 2006).

-Mekanı cennet olsun (Gül, Ş. 2006).

-Doğduğumuzu bilirik, öleceğimizi de bileceyik (Gül, Ş. 2006).

Eskiden ölünün, ölümünün üçüncü günü elbiseleri yıkanır, kırkıncı gün de fakirlere dağıtılırdı. Ölünün ölümü sırasında üstünden çıkan elbiseler ise ,ölü arkasından başkalarını sürüklemesin diye, kırkıncı günde yakılırdı (Denker, T. 2006).

Ceset, gömülmesinden itibaren mezarında şişmeye başlar, vücudunun patladığı gece olan otuz yedinci veye otuz dokuzuncu gecesinde *"kırk mevlidi"* okutulur ve *"kırk yemeği"* denilen yemek yapılırdı. Bugün de bu yemek yapılmaktadır. Ayrıca eskiden evlere tek sayıda olmasına dikkat edilerek çörek de dağıtılırdı. Örneğin; bir eve bir veya üç çörek verilirdi. Elli ikinci gecede de ölünün kemiklerinin ayrılıp, burnunun düştüğüne inanılırdı. O gün de günümüzde olduğu gibi mevlit okutulurdu. Bu günlerden başka ölüm yıldönümlerinde ve mübarek günlerde de ölü için yasin ve mevlit okutulmaktadır.

Eskiden en az kırk gün yas tutulur ve bu süre içerisinde eğlence düzenlenmez, televizyonun kullanılmaya başlandığı dönemlerde ise televizyon seyredilmezdi. Erkekler de sakal tıraşı olmazdı.

---

[536] Tuncer Bağışkan, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar" , *Halkbilimi Sempozyumları II,* KKTC Kültür Bak. Yay., Ankara 1997, s. 98.

Günümüzde ise kişi ölen yakını için daha kısa bir süre yas tutmakta, televizyon da üç günden sonra açılmaktadır.[537]

Kaleburnu'nda mezarlık, köyün girişindedir. Bazı mezarların kabirleri yoktur. Eskiden bazı insanların kabir yaptıracak güçleri yoktu. Bazı mezarların tarihi ise çok eskidir. Kime ait olduğu bilinmeyen mezarlar dahi vardır.

Günümüzde genellikle kabir yaptırılır. Kabrin yapılması için yağmurun yağıp toprağın iyice çökmesi gerekir. Kabrin yapılmasının ardından üzerine ölen kişinin adı, soyadı, doğum ve ölüm tarihleri yazılır. İsteyenler ölenin resmini koymakta ve onun için kabire şiir de yazmaktadır. Örneğin; Kaleburnulu Emirzade Mehmet Karamalli, eşi Hanife 1975 yılında öldüğünde onun için şu şiiri kazıttı:[538]

Son nefesinde söylediği sözler
Ne oğluna güven ne kızına
Düşersen bakmazlar inan senin yüzüne
Yalan diyen var mı bilmem sözüme
Başıma geldi da söylerim dostlar
Sağlığında bağışlarsan malını
Senede bir defa selam gönderir
Eğer varsa hazırda biraz malın
Bir ağaç misali çok olur dalın
Paran yoksa kalmıştır halın
İşte gördünüz dünyanın halini
İnsanlar ne hayal kurar dünyada
Der ki oğlunla kızın
Ersin murada
Kocarsan kalırsın orada
Bu haller olmayor mu
Söyleyin dostlar.....

---

[537] Bu durum herkes için geçerli değildir. Özellikle evladı ölen insanların en az altı ay kendilerine gelemedikleri görülür.

[538] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s. 46.

Bugün mezarlığa gidince eskiden olduğu gibi mersin dalı, zeytin dalı ve çeşitli çiçekler götürülür. Buhur yakılır ve mezara su dökülür. Bunun yanında ölünün mezarı başında mevlit, yasin ve bilinen tüm dualar okunur.[539] Bu dualar mezarlıktaki diğer ölülere de bağışlanır.

4. Ölümle İlgili Bazı Kaçınmalar:

Kaleburnu'nda bir ölüm olayının ardından başka ölümlerin de olmaması için şu uygulamalara gidilirdi:

1. Ölü yıkayıcılar, ölüyü yıkadıkları suyun üzerinden atlamamaya dikkat ederdi (Denker, T. 2006). Bayburt ilinin Harmanözü köyünde de cenazenin çıkmasından sonra evdeki bütün sular dökülür. Ayrıca, ölüm haberinin köyde duyulması üzerine diğer evlerdeki bütün sular da dökülür. İnanış, "cenaze var, bu su iyi değildir, cenaze suyu olmuş olur" şeklindedir. Dökülen suların yerine yeni sular doldurulur.[540]
2. Ölüyü kedi atlamamasına dikkat edilirdi, ölünün hortlayacağı düşünülürdü (Denker R. 2006).
3. Cenaze kalkmadan ev süpürülmezdi. Ölünün ruhunun eve yerleşip ev halkını rahatsız etmesi engellenmeye çalışılırdı.
4. Ölen kişi rüyada görüldüğünde, ertesi gün onun sevdiği yiyeceklerden fakirlere verilirdi. Karakalpaklar'da da bir kişi, rüyasında ölmüş bir yakınını görse, ertesi gün erkenden yedi kapıyı dolaşıp hayır işler. Yeni ölmüş bir kimse çok sık rüyaya girerse "onun gözü evdedir" denir. Evde verilmemiş şahsi bir eşyası varsa çevrede bulunan en fakir insana verilir.[541] Bugün Kaleburnu'nda da aynı uygulama görülür.

---

[539] Mezar ziyaret edilirken, mezarı soldan sağa doğru dolaşarak ayak ucuna gelinir ve sol tarafta durulur. Ölü bu şekilde kendisini ziyarete gelenleri görürmüş.

[540] Alparslan Santur, "Bayburt ili Harmanözü köyünde Ölüm Adetleri", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 109.

[541] Yaşar Kalafat, "Karakalpak Türklerinde Halk İnaçları", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 40, Kış 1998, s. [illegible]

5. Tabut taşınırken sallanırsa, başka birisinin de öleceğine inanılırdı. Sallamadan mezarlığa götürmeye özen gösterirlerdi (Denker R. 2006).

4.1.9.2 Kutlama Törenleri:

4.1.9.2.1 Dini Bayramlar:

Ramazan-Kurban Bayramı:

Bayramdan bir gün önce yani arife günü, bayram için hazırlıklar yapılırdı. Sısamlar beyazlatılıp kafes, ekmek, çitlemitli peksemet yapılırdı. Ahlavuna yoğrulurdu. 1930'lu,1940'lı yıllarda bayramlar daha bir renkli, daha bir güzel geçerdi. Bayramın ilk günü sabah erkenden kalkan Kaleburnu erkekleri önce camiye giderdi. Cami çıkışı küçük çocuklar büyüklerinin ellerini öper ve onlardan bayram harçlığı alırdı. Bu sırada evdeki kadın ve çocuklar en güzel giysilerini giyip bayrama hazırlanırlardı. Ardından erkekler eve gelir, eşi ve çocuklarıyla bayramlaşırdı. Daha sonra mezarlığa gidip ölülerini ziyaret ederlerdi. Mezarlık ziyaretinden sonra diğer akraba büyükleri ziyaret edilir, elleri öpülürdü (Sükan, R. 2006).

Bayramın birinci günü köyde birçok yiyecek satılırdı. Şamişi[542], fındık, fıstık, pastelli[543] çocukların en sevdiği yiyecekler arasında yer alırdı. Ayrıca kasaplar da büyük bir sergi kurardı. Camiden çıkanlar mutlaka kasapların sergilerine uğrar ve fırın kebabı yerlerdi. Bu, Kaleburnu'nda önemli bir gelenekti (Elkovan, A. 2007).

Bayram ziyaretleri yapılıp, çeşitli yiyecekler alındıktan sonra erkekler kahvehaneye giderdi. Orada kemaneciler, kemane çalarak halkı eğlendirirdi. Şarkılar söylenir, oyunlar oynanırdı. Bayramda fotoğraf da çekerlerdi. Duvara siyah bir çarşaf asılır, insanlar onun önünde şaşkın bir ifadeyle oturur ve resim çektirirlerdi. Kadınlar da kendi aralarında eğlenirlerdi. Mertekli bir ev bulup boydan boya uzun bir tahtanın

---

[542]Şamişi: Bir çeşit tatlı.

[543]Pastelli: Harup özsuyunun katılaşmış şekli.

üzerine salıncak kurarlardı. Salıncakta sallanırken çeşitli maniler söylerlerdi. Erkeklere kahvehanede *"gölge oyunu"* da oynatılırdı.

Kadınların bulunduğu yere de âma bir kemaneci gelir ve onlara kemane çalıp, şarkılar söylerdi. Bu sırada bekar erkekler de genç kızları görmeye giderdi. Pencereden beğendiği kıza göz kırpardı. Kız da onu beğenmişse, ona karşılık verirdi. Ardından oğlan kıza bir mektup yazıp, dışarıdaki bir taşın altına koyardı. Kız o taşın yerini iyice belledikten sonra, oğlan gider gitmez dışarı çıkar, taşın altından mektubu alır ve gizli bir köşede okurdu (Elkovan, A. 2007). Oğlan bayram bittikten sonra ailesine o kızla evlenmek istediğini söyler, aile de uygun görürse kızı istemeye giderdi.

Bayramın ilk gününün akşamı genç kız ve erkeklere kına yakılırdı. Eller kınalanıp, yumruk şekline getirilir ve bir başörtüsü ya da temiz bir bezle sarılırdı. Sabaha kadar bu şekilde kalınır, bağlanan bez sabahleyin çözülürdü.

Bayram günü köye sihirbaz, akrobat v.s.'den oluşan gruplar da gelirdi. Bunlar,Babaliki Kahvehanesi'nin alt kısmında hünerlerini gösterirlerdi; sağlam direklerin arasına tel gerip, üzerinde yürürlerdi. Sabanı çenelerine koyup taşırlardı; ayrıca yere ters çevirerek bir şişe, onun üzerine de tahta koyarlardı. Akrobat, bunun üzerine çıkıp yürürdü. 1945 ve 1950'li yıllarda İskele'den *"Güryel Kardeşler"* isminde bir müzik grubu gelir ve kahvehanedekileri eğlendirirdi (Denker, R. 2006).

Bayram günlerinde buz kalıpları hazırlanır ve bunlara şehirden satın alınan ve *"renk"* adı verilen çeşitli renklerdeki katı bir madde karıştırılarak dondurma elde edilirdi. Köyde Emirzade Balcıoğlu dondurma yapar ve köylülere satardı. Bayramın birinci ve ikinci günü de eğlenilir, ovaya gidilmezdi.

Kurban bayramında da Ramazan bayramı gelenekleri uygulanırdı. Bunlara ek olarak; kurban keserler ve etlerini fakirlere, komşulara, akrabalara dağıtırlardı.

Bugün Kaleburnu'nda, Ramazan ve Kurban bayramlarında erkekler eskiden olduğu gibi önce camiye gidip, bayram namazını kılarlar. Sonra eve gelip, aileleriyle bayramlaşır ve mezarlığa giderler. Daha sonra aile büyüklerine ziyarete gidilir. Bugün de el öpen çocuklara para, yemiş v.s. verilir. Ayrıca hanımlar pilavuna, katmer, kafes, lokma yaparak komşulara verirler veya bayramlarını kutlamak için eve gelen misafirlere ikram ederler. Bunları yiyenler "ölülerinizin canına/ ruhuna"

gitsin kalıplaşmış ifadesini kullanırlar. Ayrıca bayramlarda fakirlere de maddi gücü iyi olanlar tarafından zekat verilir ve onların da hayır duaları alınır. Bayramın ilk günü yenilip içilip, eğlenilir. İkinci günden itibaren tarlası olan tarlaya gider, çobanlar da hayvanlarını beklemeye gider. Ramazan bayramının birinci, ikinci ve üçüncü günü, Kurban bayramının da birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri devlet tarafından resmi tatil olarak kabul edildiği için devlete bağlı memurlar, okulda öğrenim gören öğrenciler bugünleri ya evde dinlenerek, ya Kıbrıs'ın diğer bölgelerinde oturan akrabalarını ziyaret ederek ya da arkadaşlarıyla eğlenerek geçirir. Günümüzde de Kurban bayramında kurban kesilip fakirlere dağıtılmaktadır.

"Ah şu eski bayramlar" diyerek başladılar anlatmaya...Haklıydılar. O zamanın bayram heyecanlarının, hazırlıklarının yerini bugün zoraki yapılan bayram ziyaretleri, misafirleri ağırlamak için hazır alınan tel kadayıfları, ekmek kadayıfları aldı...

4.1.9.2.2 Milli Bayramlar :

a) 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı:

23 Nisan Çocuk Bayramı, Kaleburnu'nda 1950'li yıllarda kutlanmaya başlandı. İngiliz yönetiminin baskısı yüzünden coşkulu bir şekilde kutlanmamasına rağmen yine de günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapılır, Atatürk'le ilgili şiirler okunurdu.

23 Nisan'da çeşitli şarkılar da söylenirdi. 1957 – 1958 eğitim döneminde söylenen şu şarkı bazı köylülerin hala daha aklındadır:

Ak tren, kara tren
Odur yari getiren
Kumralım güzelim amman
Yandım amman
Seversen mektup yolla...(Elkovan,H. 2006).

1960'lı yıllarda daha coşkulu olarak kutlanmaya başladı (Bkz. Resim 44).

Günümüzde Ziyamet İlkokulu'na giden Kaleburnulu öğrenciler, 23 Nisan Çocuk Bayramını büyük bir heyecan ve mutlulukla kutlamaktadırlar. Şiirler okurlar, danslar ederler. Eğlenceli oyunlar eşliğinde bol bol eğlenirler ve velilerini de eğlendirirler.

b) 19 Mayıs Atatürk'ü Anma , Gençlik ve Spor Bayramı:

Kaleburnu'nda 1950'li yıllarda 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlanmaktaydı. Köydeki öğretmen ve öğrenciler, kutlamalara geçmeden önce köyde resmi geçit yaparlardı (Bkz. Resim 45). Sonra okullarına gelip, İngiliz yönetiminin bu kutlamaya karşı olmasına aldırış etmeyerek, şiirler okuyup ritmik hareketler yaparak bayramı kutlarlardı (Bkz.Resim 46).

19 Mayıs bayramı, 1955- 1956 eğitim döneminde de kutlanmıştır. Kasaminder hareketleri yapılmış, bisiklet tekerleğinin lastiği yakılarak içinden atlanmıştır (Denker, R. 2006).

19 Mayıs'ta erkek öğrenciler, köylülerin *"Potur"* dedikleri, alttan ucu lastikli bir şort, üstünden de atlet giyerlerdi. Kız öğrenciler de alttan şort üstten ise tişört (t-shirt) giyerlerdi. Kızların başında bant da olurdu (Gül, S. 2006).

Bugün Kaleburnu öğrencileri Yeni Erenköy'de kurulan Erenköy Lisesi'nde eğitim görmekte, bayramları da halkla beraber bu okulun sahasında kutlamaktadırlar.

19 Mayıs günü, öğrenciler tören alanı olan Erenköy Lisesi'ne gelmeden önce sabah saat 9:30'da köyün girişindeki Atatürk büstü ve Şehitler Abidesi'ne çelenk koyarlar, saygı duruşunda bulunurlar. Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bayrakları ile bando eşliğinde Erenköy Lisesi'ne giderler.

Erenköy Lisesi'ndeki tören alanına geldikten sonra da İstiklal Marşı'nı okuyup, bir dakikalık saygı duruşunda bulunurlar. Ardından Erenköy Lisesi Müdürü, Yeni Erenköy İlkokulu Müdürü ve Yeni Erenköy Belediye Başkanı öğrencilerin bayramını kutlar. Tören, bando geçidi, şiirler ve dans gösterileri ile devam eder. Törenin sonuna doğru yumurta yarışı, elma yeme yarışı v.s. eğlenceli oyunlar oynanır. Yarışmalarda derecelere giren öğrencilere ödüllerinin verilmesi ile tören sona erer.

c) 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı:

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı da Kaleburnu'nda 1950'li yıllarda kutlanmaya başlandı. 23 Nisan ve 19 Mayıs bayramları gibi bu bayram da İngiliz Hükümeti'nden gizli olarak Kaleburnu İlkokulu'nda kutlanırdı. Şiirler okunurdu. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına aileler gelmezdi (Denker, T. 2006).

Bugün Kaleburnulu ilkokul öğrencileri, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nı Ziyamet İlkokulu'nda, ortaokul ve lise öğrencileri de Erenköy Lisesi'nde kutlarlar. Bu törene bugün de öğrenci aileleri katılmaz. Törende şiirler okunur, okul korosu şarkılar söyler ve günün anlam ve önemi ile ilgili konuşmalar yapılır. Bugün Kaleburnu'nda bazı aileler evlerine Türkiye Cumhuriyeti bayrağını çeker. Kaleburnu muhtarı ve azalar da Atatürk büstüne çelenk koyar ve saygı duruşunda bulunur.

d) 15 Kasım Cumhuriyet Bayramı:

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, 15 Kasım 1983'te ilan edildi. O günden sonra her yıl 15 Kasım'da tören düzenlenir.

Kaleburnu köylüleri evlerine KKTC bayraklarını asarlar, muhtar ve azalar Atatürk büstüne çelenk koyarlar. Köyden arzu edenler, şehirde düzenlenen törenlere katılır.

Kaleburnulu ilkokul öğrencileri, diğer bayramlarda olduğu gibi bu bayramda da Ziyamet İlkokulu'nda, ortaokul ve lise öğrencileri de Erenköy Lisesi'nde yapılan törenlere katılırlar. Okullarda şiirler okunur, şarkılar söylenir.

e) 20 Temmuz Barış ve Özgürlük Bayramı:

20 Temmuz 1974 Mutlu Barış Harekatı'ndan sonra her yıl 20 Temmuz günü Kuzey Kıbrıs'ta kutlamalar yapılmaktadır.

Kaleburnulular bugün de daha çok şehirde düzenlenen törenlere giderler. Muhtar, diğer önemli günlerde yaptığı gibi azalarıyla birlikte Atatürk büstüne çelenk koyar.

LIBRARY

f) 30 Ağustos Zafer Bayramı:

Mustafa Kemal'in Yunanlılarla yaptığı Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni kazanıp, ordularına "Hedefiniz Akdeniz'dir, ileri" dediği bugün, Kıbrıs Türkleri tarafından çoşkuyla kutlanmaktadır.

Kaleburnu halkı, bugünde köyde pek kutlama yapmazdı. Sadece erkekler kahvehanede oturup, Atatürk'ün yaptıklarından söz ederlerdi. İngiliz yönetiminin olumsuz tavırları ister istemez köylüleri etkilerdi (Gül, S. 2006).

Günümüzde 30 Ağustos günü, köy meydanı bayraklarla süslenir, Atatürk büstüne çelenk koyulup, saygı duruşunda bulunulur.

4.1.9.2.3 Sayılı Günler:

a) 10 Kasım Töreni:

Atatürk'ün dünyaya gözlerini kapattığı 10 Kasım gününde, Kaleburnu İlkokulu'nda gizlice anma törenleri düzenlenirdi. 10 Kasım günü sınıflara asılan Atatürk resimleri, ertesi gün duvardan indirilir ve yerine yine İngiliz Kraliçesi'nin resmi asılırdı (Gül, S. 2006; Elkovan, A. 2006).1963 yılından sonra serbest bir şekilde töreni yapmaya başladılar.

Günümüzde 10 Kasım günü saat 9:05'te sirenler çalınır ve köylüler oldukları yerde bir dakikalık saygı duruşunda bulunurlar.

Kaleburnulu öğrenciler de okullarındaki anma törenine katılırlar. Atatürk ile ilgili şiirler okurlar, Atatürk'ün hayatı ve yaptıklarıyla ilgili hazırladıkları yazıları okurlar. Bugün Kıbrıs'ın her yerinde olduğu gibi Kaleburnu köyünde de bayraklar yarıya indirilir.

b) 21 Aralık Töreni (21 Aralık Şehitler Haftası):

21 Aralık 1963 *"Kanlı Noel"* olarak tarihe geçmiş bir gündür. Bugünde Rumlar Enosis'i gerçekleştirmek için Lefkoşa'nın Tahtakale semtine saldırdılar. O gece Zeki Halil ve Cemaliye Emir adındaki iki vatandaşı öldürdüler; ayrıca 26 Aralık

1963'te Lefkoşa'nın Kumsal Bölgesi'nde Doktor Binbaşı İlhan Bey'in banyo küvetine saklanan karısını ve üç çocuğunu orada katlettiler.

Kaleburnu'nda bugünün tam olarak ne zamandan beri anıldığı bilinmiyor ama günümüzde yine muhtarlık tarafından Atatürk büstüne çelenk konulup, saygı duruşunda bulunulmaktadır. Okullarda da okul idaresi tarafından bir anma töreni düzenlenmektedir. Şiirler okunup, konuşmalar yapılmaktadır.

4.1.9.3 Bereket Törenleri:

4.1.9.3.1 Adak- Kurban:

Kaleburnulular adak adarlardı. Çocuğunun iyileşmesini isteyen ya da evlenmek isteyen köylüler yatırlara adak adardı. En fazla kurban ve mum adakları yapılırdı. Adakları olunca mumlarını yakar, kurbanları da kesip fakirlere dağıtırlardı.

Kaleburnulular'ın en fazla adak yaptıkları yer Larnaka'daki Hala Sultan Türbesi'ydi (Bkz. Resim 47).[544] İsteklerinin yerine gelmesi durumunda buraya gidip mum yakacaklarını veya kurban keseceklerini söylerlerdi.

Kaleburnu köyündeki cami de adak yaptıkları önemli bir ibadet yeriydi. Caminin içinde bir türbe vardır ve köylüler bu türbeye gidip dua eder ve mum yakarlardı (Denker, R. 2006).

Bugün Dipkarpaz köyündeki Apostolos Andreas Manastırı'na gidip (Bkz.Resim 48)[545], adaklar yapılsa da 19. yy'da ve 20. yy'ın başlarında Kaleburnulular'ın buraya gelip, adak yaptıkları ile ilgili bir bilgiye rastlamadık. Köylüler, burasının Hristiyan mabedi olduğunu düşünerek daha çok Hala Sultan

---

[544] Hala Sultan (Ümmü Hanım-Bint Nilhan Ensari), Hz. Muhammed'in halasıdır. (Manevi halası olduğunu söyleyenler de vardır.) Hala Sultan, M.S. 649'dan sonra Araplar tarafından Kıbrıs'a başlatılan seferler sırasında attan düşerek şehit olmuş ve Larnaka'da gömülmüştür. Daha sonra da mezarının etrafına türbe yapılmıştır. Bugün de türbeye gidip dua edenler vardır.

[545] Apostolos Andreas Manastırı, Zafer Burnu'na yakın bir bölgede kurulmuş bir manastırdır. Buraya adı verilen kişi; İsa'nın havarilerindendi. Apostolos Andreas, Hristiyanlığı yayma dönemlerinde M.S. 31 yılında Yahudiler'in baskısı yüzünden Kudüs'ten kaçıp buraya gelmiş. Ayrılacağı vakit, kendisini alan geminin su stoğu bitince buraya inip tulumları suyla doldurmuş. Ayrıca; bu suyla geminin kaptanının gözü görmeyen oğlunun yüzünü de yıkamış, çocuğun gözleri açılmış. O günden bu yana manastırın yanında yer alan bu su kutsal olarak kabul edilmektedir.

LIBRARY

Türbesi'ne gidiyorlardı (Sükan, M. 2006; Denker, R. 2006; Elkovan, A. 2006). Yatırlara ve türbelere kurban adayıp, adamaya neden olan istek gerçekleşince kurbanı kesme adeti, Kıbrıs Türkleri tarafından İslami bir kisveye büründürülmüştür.

İslamiyet'te yatır ve türbelere, evliyalara adak yapmak gibi bir durum söz konusu değildir. Kıbrıs Türkleri de Anadolu Türkleri gibi İslamiyet'i kabul ettikten sonra bile eski Türk dinindeki adet ve inanışlarını sürdürmekte, onları İslam dininin unsurları ile birleştirerek hala daha uygulamaktadır. Bu durum, Kaleburnulular için de geçerlidir.

İslamiyet'ten çok önceleri, Türk Şamanlığı'nda görüldüğü gibi, Türkler ata ruhlarını, muhtelif fonksiyonları yüklenen iyeleri, Gök Tanrı'yı memnun etmek, onun rızasını kazanmak için kurban keserlerdi[546]. Hatta ölülerin mezarı başında kurban kesmek adeti de çok yaygındı[547]. Bunun sebebi; kurbanın ölünün ruhuna gidip, bu ruhun kendilerine yardım etmesini sağlamaktı.

Kurban adağının geçmişi çok eskiye dayanır. Sümerler'in Gılgamış Destanı'nda, Gılgamış "Ölümsüzlük Ülkesi"ne yani cennete yolculuk etmek için Tanrı'ya kurban adağında bulunmuştu. Güneş Tanrısı da bunu kabul etmiş ve onu bütün cinlerin şerrinden korumuştu[548].

Kaleburnulular, kurban adağı yapma yanında "mum" adağı da yaparlardı. Mum yakma yanında "yağlı kandil" de yakarlardı. Yağlar, " *gololambi*" denilen kaplar içerisinde yakılmaktaydı[549].

Türbelere ve yatırlara mum yakma adeti de eski cahiliyet çağından kalma adetlerden biridir. Eski çağlarda yalnız evliya sayılanların değil, başka ölülerin de

---

[546] Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bil. Ens., Ankara 1989, s. 75.

[547] Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 183, 186,189.

[548] Tankut Sözeri, *Kültürlerde Şahmeran,* İm Yayınları, İstanbul 2000, s. 59.

[549] Robert Gunnis, *Historic Cyprus,* Kemal Rüstem, Nicosia 1969, s. 80.

mezarlarında yahut öldükleri yerde mum yakmak veya ateş yakmak bir nevi kurban sayılırdı[550].

Abdülkadir İnan'ın belirttiğine göre; "mum yakma" adeti, Türkler'e Hristiyanlık'tan geçmiştir. Hristiyanlık'tan önceki Helenler ve Romalılar mezarlarda ve mezar taşları üzerinde meşaleler yakarlardı. Hristiyan olduktan sonra da bu adeti bırakmadılar, "kitaba uydurup" Hristiyan dini ayinlerine soktular, Anadolu Türkleri'nin daha Orta Asya'da bulundukları sırada bu adeti oradaki Hristiyan cemaatlerinden almaları mümkündür[551].

Kaleburnulular bugün adaklarını yine Hala Sultan'a yapmaktadır; ama Dipkarpaz'daki Apostolos Andreas Manastırı'na gidenler de vardır. Kurban adağı bugün de sıklıkla yapılan bir adaktır. Mum adağında ise azalma görülüyor.

4.1.9.3.2 Yağmur Duası:

Kaleburnu köylülerinin en önemli geçim kaynaklarının başında tarım gelmekteydi. Kuraklık olduğu zaman geçimleri zorlaşıyordu. Bu yüzden uzun süre yağmur yağmadığı zaman, yağması için " yağmur duası"na çıkıyorlardı. Kuruova, Avtepe ve Kaleburnu halkı toplanıp, elbiselerini ters giyerek[552] Kuruova denizine giderlerdi. Oraya gittiklerinde denizin kenarına temiz bir çarşaf sererler ve kıyıdan çakıl taşları toplarlardı. Her çakıl taşına "Vehüvellezi" ile başlayan duayı okuyup, üflerlerdi. Dualı taşlar, çarşafın üzerine atılırdı (Sükan, R. 2006). Tüm çakıl taşları çarşafta birikince, çarşaf dürülür ve ağzı bağlanıp denize atılırdı. Bu işlemler yapıldıktan sonra yağmur yağacağına inanılırdı. Ayrıca tüm bunlar yapılırken yanlarında bir de imam bulunurdu (Elkovan, A. 2006).

Rumlar da yağmur duasına çıkarlarmış. Yağmur duası için Baf'tan gelen Rumlar'a bile rastlanırmış. Çevre köylerdeki yani Dipkarpaz, Sipahi ve Yalusa'daki Rumlar, diğer bölgelerden gelen Rumlarla birleşir ve önce Yalusa ve Rizo Karpazo (bugünkü Yeni Erenköy - Dipkarpaz) arasında yer alan ve *"Elousa"* adı verilen

---

[550] Abdülkadir İnan, *Hurafetler ve Menşeleri,* Diyanet Yayınları, Ankara 1962, s. 42.

[551] A.g.e, s. 43.

[552] Bu da Eski Türk inançlarındaki ters motifi ile ilgilidir.

bölgedeki bazilikaya giderlerdi[553]. Buradan Meryem Ana ikonunu alıp, dağlardan tepelerden inerek Kaleburnu'na varırlardı. Kaleburnu'nda Meryem Ana'nın annesi Ay Anna'ya adanan kiliseye giderler ve yağmur duası ederlerdi (Sükan, M. 2006).

Kaynak kişilerimizden Yorgo Hristodulu'nun belirttiğine göre de kuraklık zamanlarında Kaleburnu müezzini ile Dipkarpaz (Karpaz) papazı, Kaleburnu'nda birlikte dua ederlermiş. Bu imamlardan birisi de Mulla Ali'ydi. Mulla Ali ellerini havaya kaldırarak "Ya Rabbi, ırk ayırma, ne olur bize yağmur yağdır" diye dua ederdi (Şah, H. 2007).

Bugün Kaleburnu köylüleri zaman zaman yine yağmur duasına çıkmaktadır; ama eskisi gibi ayrıntılı bir faaliyet gerçekleştirilmiyor. Köyün erkekleri, imamla birlikte camide yağmurun yağması için dua ederler. Söylediklerine göre dua ettikten birkaç gün sonra yağmur yağarmış.

[553] Bu bazilika halen daha sağlamdır. Turistler ziyaret etmektedir ama içerisi çok kirlidir.

4.1.10 MİMARİ – EV BARK YAPIMI :

Kaleburnu'ndaki evler genelde tek katlı olarak yapılırdı. İki veya üç odaları bulunurdu. 1930'lu – 1940'lı yıllarda öncelikle düz bir arazi bulunurdu. Bu araziye dört veya beş ayaklık geniş bir çukur kazılır ve içine temel atılırdı.

Ev yapılmaya başlamadan önce kurban kesilir ve temele kurbanın kanı akıtılırdı. Eğer bu yapılmazsa evde yaşayacak olanların gaipten sesler duyacaklarına inanılırdı (Elkovan, A. 2006). Ayrıca evin şeytanının aileyi öldüreceği söylenirdi[554]. Kurban kesme yanında eve uğur getirmesi için temele kırmızı altın da koyarlarmış.

Evler eskiden betondan değil, kerpiçten ve taştan yapılırdı. Hazırlanan temelin içine taşlar konup, bunlar sulanırdı. Bir yanda da samanlarla çamur yığını karıştırılırdı. Çamurun kıraç olması gerekirdi. Çamur–saman karışımı bir süre dinlendirilirdi. Ardından temele yerleştirilen taşların üstüne ve aralarına dökülüp, taşların bu çamurla iyice sıvanması sağlanırdı (Elkovan, A. 2006). Evi yaparken herkes yardıma koşardı (Bkz. Resim 49 ve 50). Ev bittikten sonra damına mersin konulurdu. Tavanına da kalın kamışlardan *"mertek"* yapılırdı. Ayrıca tavanı da killi toprakla samanı karıştırarak elde ettikleri *"gonno"* denilen çamurla sıvarlardı (Denker, T. 2006). Yapılan bu evlerin en fazla üç odaları olurdu. Genelde bir pencereleri vardı. Bazı evlerin de hiç penceresi yoktu.

Köydeki az sayıda zengin insanın (ör/ Ali Efendi Hüseyin Babaliki) evi ise birçok odadan oluşurdu. Anlatılanlara göre; Ali Efendi'nin babası Hüseyin Babaliki'nin evi iki yüz sene evvel yapılmış, bol odalı bir evdi[555]. Evdeki her odanın ayrı bir işlevi vardı. Bir odada yağ değirmeni bulunurdu, beş tanesi misafirhaneydi, ikisi çobanlara, üçü hizmetçilere aitti v.s...(Elkovan, A. 2006). Orta halli ve fakir insanların evi ise şöyleydi:

---

[554] Bir zamanlar böyle bir eve rastlanmış. Köylülere göre evde oturan adamın ayrı zamanlarda evlendiği üç eşi de bu sebepten ölmüş. Evini değiştirdikten sonra evlendiği son eşi ise ölmemiş. Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s. 41.

[555] Bu ev daha sonra oğlu Ali Efendi'ye kaldı. O da öldükten sonra kızlarından birisine kaldı. Kız, 1999'da yeni bir ev yapma düşüncesiyle asırlık konağı yıktırmıştır.

Evin içinde genelde kemerli bir kavis bulunurdu ve bu kavislerden aşağıya uzun demir parçaları sallandırıldı(Bkz. Resim 51). Bu demirlerin ucuna köylüler bir şeyler asarlardı (ör/ Testi, paneri vs...) (Denker, T. 2006).

Kaleburnu'ndaki evlerde göze çarpan en önemli eşya, ***"siminya"*** adı verilen raflardı (Denker, T. 2006).(Bkz. Resim 52). Bu rafların üzerleri yuvarlak ve el şeklinde beşli motifle süslenirdi. Rumlar da köylerinde bu rafların köşesine üzerinde pencere ve kapılar bulunan kilise şeklinde bir dolap yaparlar ve içine Aziz Simenon'un bir ikonunu koyarlardı[556]. Bu rafların üzerine de testi, bardak, tencere v.s. gibi eşyaları yerleştirirlerdi.

Kaleburnu köylüleri duvara çiviler çakıp bunların üzerine şişe , paneri ve tespih asarlardı (Denker, T.2006). Testiyi de hem yiyeceklerini saklamak hem de süs amacıyla kullanırlardı. Evin bir kısmı mutfak olarak kullanılırdı. Gazocağının köye gelmediği yıllarda, şömine yakılırdı. Şöminenin üzerinde ***"demirli ayakça"*** isimli kare şeklinde bir demir parçası bulunurdu. Tencereler, demirli ayakçanın üzerine konulur ve yemeğin odun ısısıyla pişmesi sağlanırdı (Elkovan, A. 2006). Demirli ayakça, ***"küçük ayakça", "büyük ayakça"*** gibi kısımlara ayrılırdı. Bu kısımlara köylüler ***"seroniska"*** da derlerdi. Büyük ayakçada daha çok tencere içerisindeki yemekler pişirilirdi. Küçük ayakçada ise cezve içerisinde kahve ve çay pişirilirdi.

Kaleburnu'nda birçok evde *"tavla"* denen tahtadan yapılmış yataklar vardır. *"gargola"* adı verilen demirden yapılmış yataklardan önce tavla kullanılırdı; ayrıca köylüler ölülerini de bunların üzerinde yıkarlardı. Bu yatakların sustası yoktu. Tavlanın üzerine on- on iki koyunun yününden yapılmış bir şilte serilirdi (Elkovan, H. 2006). Bazı evlerde yatağın yanında bebekler için "beşik" de bulunurdu. Bunun yanında evlerde bugün de rastlanan namsiyeli[557] yatakları vardı (Bkz. Resim 53). Bu eşyaların yanında bazı evlerde ***"kök ayna"***[558] ve ***"boro"***[559] da bulunurdu. Hanımlar

---

[556] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine bir Araştırma", *Halkbilimi,* yıl 14, sayı 48,Arlık-Ocak 2000, s. 41. Bağışkan, bu el şeklindeki motif ile Anadolu'daki "Fatma Ana'nın eli" motifi arasında bir bağlantı olabileceğini düşünüyor.

[557] Namsiye: Uçları dantel işlemeli yatak örtüsü.

[558] Kök Ayna: Genelde boronun üzerinde yer alan, dört yanı işlemeli büyük ayna.

[559] Boro: Tahtadan yapılmış, üstü oymalı ve altı kapalı bir dolaptır.

kök aynanın önünde saçlarını tarar, süslenirdi. Boronun üzerine de taraklarını, kara maşalarını v.s koyarlardı. Bazı evlerde çeyiz sandığı da bulunurdu. Özellikle çarşaflar, yorganlar sandıkların içinde saklanırdı. Elbiseler de genelde köfünlerde saklanır ve böcekler onları yemesin diye elbiselerin arasına naftalin görevi gören *"yeşil sabun"* [560]yerleştirilirdi. Köfün ve çeyiz sandıklarının yanında *"Deyirmi Drabez" (Driftosaniyo)* ve *"Drios Gamni"* denilen masalar da evlerdeki yerini alırdı (Pekri, M. 2006). Bu masaların ayakları kısaydı ve hellim suyu akıtmada da kullanılırdı.

Kaleburnu'nda eskiden tuvaletler dışardaydı. Dışarıda topraktan küçük bir oda yapılır ve içine diktörtgen şeklinde bir çukur kazılırdı. Tuvalet ihtiyacı olanlar gece bile kalkar ve evden buraya kadar yürüyerek bu ihtiyacını karşılardı (Elkovan, A. 2006). Banyo ise evin içinde yapılırdı. Ev yapılırken kapı arkasına uygun bir meyil verilirdi. Bu kısım, evin taban yüksekliğinden aşağıda olurdu. Böylelikle banyo yaparken akıtılan sular evi kaplamadan dışarı çıkardı.

1900'lü yılların başında evlerde elektrik yoktu. Aileler, aydınlanmak için bir boya şişesi alır, onu temizler ve şişenin kapağının üstüne küçük bir delik açardı. Şişenin içine bu delikten pamuk ipliği sarkıtırlardı; ayrıca yine şişenin içine yağ ya da temiz lambasuyu dökülerek, pamuk ipliği yakılırdı. Yağ veya lambasuyunun etkisiyle iplik yanar ve onun aleviyle etraf aydınlanırdı. İnsanlar ipliğin kısa bir kısmının yanmasına dikkat ederdi. Eğer büyük bir kısmı yanarsa ateş de fazla olur ve etrafa siyah isler saçıp, zehirlenmeye neden olabilirdi. İlerleyen yıllarda gazlambası ve fener kullanılmaya başlandı (Bkz. Resim 54).

Kaleburnu'nda birçok evde sündürme[561] bulunurdu. Sündürme evin orta kısmına denk gelirdi. Dış duvar yüzeyinden bir buçuk metre içeride bir duvar ve giriş

---

[560] Yeşil sabun şöyle yapılırdı: Zeytinden, zeytinyağı çıkarıldıktan sonra yağın altına zeytinin *"burduko"* denen tortusu çökerdi. Bu tortu alınır ve yeşil sabun yapılırdı (Denker, T. 2006). Günümüzde de Çayırova'daki Diner Fabrikası'nda yeşil sabun yapılır. İnsanlar zeytinyağı tortusunu buraya getirir. Fabrika da tortuyu, sabun haline getirerek onlara iade eder. Eskiden yeşil sabun Mehmetçik"te yapılırdı. Köylüler sabun almak için buraya giderdi.

[561] Sündürme: "Sundurma" sözcüğünün zamanla değişmesiyle oluşmuştur. Yağmurdan, güneşten korunmak için yapılan ve arkası bir duvara verilen çatı. (*Türkçe Sözlük,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998,s. 1348).

kapısı olurdu (Bu duvar ile kapının bulunduğu yer sündürmeydi). Sündürme, dam altında ama dışarıyı tamamıyla görebilecek bir mekandır. Dışarıdan gelip, evin önünde bekleyen insanları yağmurdan veya güneşten korurdu.[562]

Evlerin çoğunun avlusu vardı. Bu avlularda genelde asma ve incir ağaçları bulunurdu. Gölgelik görevi görmesi için her avluya mutlaka bir ağaç ekilmişti (Elkovan, A. 2006).

Çok fakir olan insanların öküzleri eskiden kendileriyle aynı evde kalırdı. Öküzler kışın evi ısıtırdı. Evde iki göz odadan birinin bir köşesinde kalan öküzler burçakla beslenirdi. Evlerin tabanı topraktı. Bu tabanın üzerine saman yığınları konur ve ineklerin dışkılarını buraya yapması sağlanırdı. Öküzler nefes alıp verirken burunlarından ve ağızlarından çıkan buharla ev halkı ısınırdı.

Devesi olan insanlar da evin bir kısmını devesine ayırırdı. Develerin eve girme şekilleri çok ilginçti. İnsanlar, evin giriş kapısının iki yanına orta büyüklükte bir çukur kazarlardı. Deve içeriye girmek için ön ayağını attığı zaman, hörgüçleri kapının seviyesine inerdi, sonra arka ayaklarını da atardı, onlar da kapının diğer yanındaki yani evdeki çukura girerdi. Böylece hörgüçleri kapıya çarpmadan deve içeriye girebilirdi (Elkovan, A. 2006).

Bugün köyde yeni evler yapılmakta, eski evler ise yeniden çağa uygun olarak tamir edilmektedir. Bu evler artık tuğla, demir ve çimentodan yapılmaktadır. İki katlı ve geniş evlere rastlanır. Özellikle İngiltere'de yaşayan Kaleburnulular'ın yaz tatillerini geçirmek için köye geldiklerinde kalmaları için yaptıkları evler geniş ve konforludur. Günümüz Kaleburnu evleri genelde üç–dört kapılı ve sekiz-on pencerelidir. Genellikle bir salon, bir banyo– tuvalet, bir misafir odası, bir mutfak ve iki yatak odası olmak üzere altı odadan oluşur. Hala daha evlerde sündürmeye ve avluya rastlanır. Bunlar köylülerin vazgeçilmezidir. Avluda kahve içmenin keyfi bir başkadır. Gözlemlediğimiz kadarıyla bazı evlerin etrafı da duvarla çevrilidir. Duvar yoksa, evi koruması amacıyla odun ve çalılar yan yana dizilerek duvarın görevini yapması sağlanır.

---

[562] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru,* ? Magosa, 2000, s. 27.

Evin giriş kapısından girildiğinde öncelikle salon karşımıza çıkar. Salonda bir tanesi çift kişilik olmak üzere genelde dört tane koltuk bulunur. Ortada bir masa, masanın üzerinde de iki tabla ve vazoda çiçekler yer alır. Her evde mutlaka televizyon vardır. Ayrıca kitaplık veya çeşitli süs eşyalarınınn bulunduğu tahtadan yapılmış raflara da salonda rastlanır. Eskiden evlerde süs görevi görmesi için bir kilim alırlar ve onu duvara çakarlardı. Yaşlıların evinde buna bugün de rastlanır; ama gençler artık kilimi süs eşyası olarak kullanmıyor. Sadece kışın evi ısıtması için yere seriyorlar. Kışın yakılan soba, yazın çalıştırılan vantilatör de misafirlerin oturduğu yer olduğu için genelde salonda bulundurulur[563]. Salonun duvarları büyütülmüş çerçeveli resimlerle, duvar saati ve çeşitli tablolarla süslenir (Bkz.Resim 55). Ayrıca sehpa üzerine de çerçeveli resimlerin konulduğu görülür. Misafir odasında genelde bir ya da iki yatak, bazı evlerde bir de dolap bulunur. Misafirlerin kışın üşümemesi için misafir odalarına da halı serilir.

Yatak odalarında yataklar, dolap, tuvalet masası, maddi durumu iyi olan ailelerin çocukları için yaptırdıkları küçük bir kütüphane ve masa- sandalye takımı bulunur. Yeni doğan bebekler için çiftler kendi yataklarının yanına bir beşik yaptırır. Çocuk ancak iki- üç yaşına geldiği zaman onu kendi odasına çıkarırlar. Bebekken geceleyin sıkça uyandığı için annenin ona bakması gerekir. Yatak odalarında bulunan tüm eşyalar marangozda yaptırılır ya da möbleden hazır olarak alınır.

Nerden nereye? Tavladan, gargolaya, oradan son model yataklara.... Teknolojinin baş döndürücü ilerleyişi her yerde olduğu gibi bu eşyalarda da kendini göstermektedir.

Tuvalet ve banyo odası ise fayans ve mermer kaplıdır. Bazı evlerde lavabo da tuvaletin ve banyonun bulunduğu odada yer alır. Lavabonun üzerinde bir ayna ve aynanın hemen altındaki çıkıntılı bölgede diş fırçası, diş macunu, sabun, tarak, traş losyonu v.s .. bulunur.

---

[563] Artık birçok evde hem salon hem de çocuk odalarına soba konulmaktadır. Hatta klima koyduranlar bile vardır.

Mutfakta ise gazocağı, çamaşır ve bulaşık makinesi, yemek masası ve sandalyeler ile buzdolabı yer alır. Çoğu evin mutfağında duvara monte edilmiş dolaplar vardır. Bu dolaplar çeşitli bölümlere ayrılmıştır ve her bölüme tabaklar, bardaklar, çatal-bıçak-kaşıklar, tencereler, tepsiler v.s. ayrı ayrı yerleştirilmiştir. Eskiden kalma mutfak eşyaları da dolapların üzerine süs olarak konmuştur.

Kaleburnu köyünde çok güzel bir kahvehane vardır (Bkz. Resim 56). Sahibi Ali Efendi Hüseyin Babaliki'ydi.

Kahvehanenin arka tarafında çok büyük çivilerle kaplanmış demir bir kasa bulunur. Bu, kahvehanenin sahibine ait bir kasaydı. Hırsızlar bir gün bu kasayı açmaya çalışmışlar, rivayete göre kırk gün kırk gece onu yakmışlar; fakat kasa yumuşayıp açılmamıştır. Kasa hala daha ordadır.

1930'lu yıllarda kahvehanenin duvarları resimlerle süslüydü. Bu resimleri o zaman yaşları çok küçük olan bazı kişiler de hatırlamaktadır (Elkovan, A. 2006). Bu resimlerde yer alan en önemli figürler; öküz, yılan, aslan ve maymundu. Atın üzerinde yılanı vurmaya çalışan adam resmi hala daha belleklerde yaşamaktadır. Ne yazık ki 1974'te askerler tarafından kahvehaneye badana yapılmış, bu resimler de kapatılmıştır. Ali Babaliki'nin kahvehanesi, üç kemerden oluşuyordu ve tavanı tahtaydı. Kahvehanenin içinde büyük bir leğen dururdu. Ali Efendi geldiği zaman leğenin önünde duran büyük sandalyesine oturur ve ayaklarını leğene koyarak yıkatırdı. Kahvehanede o dönemlerde oynanan en önemli oyun, ispastra idi; ayrıca dama ve tavla da oynanırdı. Nargile içmek ise büyük bir zevkti. Ural ismindeki kişi, kancayla kömür taşıyıp nargileye koyardı. Kahvehanede duvara monte edilmiş raflar vardı. Bu raflar bölmelere ayrılmıştı ve her bölmede bir nargile bulunurdu; ayrıca bölmelerin her birinde orada bulunan nargilenin sahibinin adı yazardı. Kimse kimsenin nargilesini almazdı (Elkovan, A. 2006). Erkekler kahvehanede toplanıp uzun kış gecelerinde sohbet ederler, vakit geçirirlerdi (Bkz. Resim 57).[564]

Babaliki Kahvehanesi'nde, kahve yapan ve dağıtan olmak üzere iki çeşit eleman bulunurdu. Kahveler, duvarla ayrılmış bir bölmede yapılırdı. Kahveci, dövülmemiş kahveyi alır, boru şeklinde bir çinkonun içine koyar ve kömürde

---

[564] 1928'de çekilmiş bu resimde bulunanlardan birisi; soldan ilk masada oturan şapkasız kişi , Memiş Ali Gavaz'dır. Doğum tarihi 1899'dur (Elkovan, A. 2006).

pişirirdi. Ardından bir taşın üzerine koyup demirle döver ve sonra yeniden pişirerek ikram ederdi. Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin kahvehanesinin altındaki odalara polisler atlarını bağlardı.

Kahvehanenin yanında Ali Babaliki'nin büyük evi yer alıyordu. Evin altında bir de mağara vardı. Buraya merdivenlerle inilmekteydi. Hanımlar evin aralıklarından bakıp kahvehanedeki eşlerini çağırırlardı. Ev yıllar sonra kazıldığında içinden hazineler çıkmış. Günümüzde kahvehane binasının içinde " Babaliki Bakkaliyesi" adında bir bakkal dükkanı bulunmaktadır. Demir kasa, bakkaliyenin yanında yer almaktadır.

Bugün köyde iki tane kahvehane bulunmaktadır. Bugün de erkekler ispastra, gonga, pişti, tavla vs... oyunlarla stres atmaktadır.

Yol Yapımı :

"Orda bir köy var uzakta, o köy bizim köyümüzdür..." sözlerinde geçen o köyü çağrıştırıyor Karpaz'ın şirin Kaleburnu köyü... Bu köy, yollarının bozuk olması nedeniyle asırlarca merkeze uzak kalmış, köydeki insanlar epey sıkıntılar çekmiştir.

1879 yılında da Kaleburnu yolu çetin bir yoldu. At arabalarını çok zorlayan bu yol, virajlarla doluydu.[565]

27 Şubat 1930 tarihli Söz gazetesinde, "Karpazlı" müstear adını kullanan bir yazar tarafından da bu konuya değinildiğini görüyoruz. Yazıda Kaleburnu, Korovya (Kuruova), Aysimyo (Avtepe) ve Litrongomi (Boltaşlı) yollarının bir an önce yapılması istenmiştir.[566]

Bir ülke için yol çok önemlidir. Yollar, sadece insanların rahatça seyahat etmelerine yardım etmekle kalmaz, aynı zamanda o insanların yetiştirdikleri ürünleri de kolaylıkla ve erken taşımalarına yardım eder. Ürününü rahatça taşıyıp

---

[565] Sir Samuel Baker, *Cyprus As I Saw It in 1879*, Printed in the United Kingdom by Lightning Source UK. Ltd, Virginia ?, s. 70.

[566] Karpazlı, "Yol Sorunu", *Söz Gazetesi*, 27 Şubat 1930, s. 3.

satabileceğini düşünen insanlar, daha fazla çalışırlar. Bu da ülkenin kalkınmasında büyük rol oynar.[567] 1960'lı yıllara kadar köy yolları doğru dürüst asfaltlanmamıştır. 1961 yılında Kaleburnu yolu asfaltlanmaya başlanmıştır.[568]

Yıllar sonra köyün yolları yine bozulmuştur. 2003 yılına gelindiğinde Kaleburnulular muhtar Süleyman Gül öncülüğünde bu sorunlarını yetkililere bildirmiş, yolların acilen tamir edilmesini istemişlerdir. Köyün, çevresindeki köylerle rahatlıkla bağlantı kurabilmesi için Avtepe – Kaleburnu, Kaleburnu- Yeni Erenköy ve Kaleburnu- Dipkarpaz yollarının yapılması istenmiştir.[569] 2006 yılında Avtepe-Kaleburnu yolu yapılmıştır. Kaleburnu – Yeni Erenköy ve Kaleburnu–Dipkarpaz yolları ise düzeltilmiş, genişletilmiştir ama topraklıdır, daha asfaltlanmamıştır. Köyün içerisindeki yollar ise aşırı derecede bozuktur. Bir süre sonra tamirine başlanacağı söyleniyor.

Kaleburnu köyüne gelen ilk motorlu taşıt, Ali Efendi Hüseyin Babaliki'yi Girne Hapishanesi'ne götürmek üzere gelen polis arabasıydı (Şah, H. 2007).

1960'lı yıllara gelindiğinde köyde sayılı taşıtların olduğu görülür. Köyde 1961 yılında iki yolcu arabası, üç yük arabası, iki van, dört taksi, sekiz traktör ve iki biçerdöver vardı.[570]

4.1.11 GİYİM, KUŞAM, SÜSLENME:

Giysi, insan vücuduna giyinilen parçaların bütününden oluşan takım şeklinde tanımlanabilir. Çeşitli unsurların repertuvarına sahip olgular gibi giysi de bir sisteme sahiptir. Bir toplum içinde normlar, hangi giyim eşyalarının ve eşya kombinasyonlarının, kimler tarafından , hangi durumlarda giyilebileceğini açığa

---

[567]Komisyon, *Kıbrıs Coğrafyası ve Tarihi*, Türk Maarif Müdürlüğü Yayınları, Lefkoşa 1962, s. 29.

[568]Kutlu Adalı, *Köy Raporları*, Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961, s.54.

[569]*Erenköy'ün Sesi*, Ocak 2003, s. 6.

[570]Kutlu Adalı, a.g.e., s. 54.

çıkarmalıdır.[571] Bu bağlamda maddi kültür değerlerinin bir parçası olan giyim–kuşam konusunda çevre koşulları da işlevsel ve estetik öğelerin gelişmesini sağlamıştır. Zamanla bölgesel ya da geleneksel dediğimiz giysi türü yaratılmıştır.İlerleyen zamanlarda kılık ve kıyafetlerde değişmeler olsa bile onların üzerinde geleneksel öğelerden kesitler her zaman yer almaktadır Günümüzde düzenlenen moda defilelerinde bunu görebilmekteyiz.

Giyimin insanın toplum içindeki yerini ortaya koyduğu konusunda hem Avrupalı hem de Osmanlı gözlemciler birleşmekteydi. Örneğin; Osmanlı döneminde kadınların toplum içindeki yerlerinin de giyimlerinden belli olması istenmiştir. 1564 tarihli bir hükümde; gayri müslim kadınların tiftikten ya da "kutni" denen bir ipek ve pamuklu karışımı kumaştan yapılmış etek giymeleri bildirilmektedir.[572]

Giysilerin içinde bulunduğu kültürü yansıtışı konusunda Fred Davıs da şunları söylemektedir: "Kıyafetin taşıdığı anlamların kültürel olduğunu söylemekten başka yapılacak bir şey yoktur. George Herbert Mead'in (1934) belirttiği gibi; büründüğümüz giysiler, onlara yüklenen değerler , zamana ve gruba göre değişse de temel olarak bizde de başkalarında yarattığı imajları ve çağrışımları yaratır. Örneğin; erkek hippinin omuzlarına kadar uzanan uzun saçları, kendisi ve arkadaşları için cinsiyetçi bağlarından kurtulmuş olmayı ifade ederken, daha muhafazakar çağdaşları için sapkın bir androjenlik ve gösteriş amacına yönelik pasaklılığın göstergesi olmuştur". [573]

Kaleburnu'nda da hem kendine özgü hem de Kıbrıs'ın diğer bölgeleriyle ortak özellikler taşıyan çeşitli kıyafetler vardır.

---

[571] Werner Enninger (Çev: Nebi Özdemir), " Giyim", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 39, Güz 1998, s. 92.

[572] Suraiya Faroqhı, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002, s. 124.

[573] Fred Davıs (çev: Özden Arıkan), *Moda, Kültür ve Kimlik,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s.24-25.

LIBRARY

4.1.11.1 ERKEK GİYİMİ:

Türkiye'de kılık–kıyafet devrimi yapılana kadar Kıbrıs'ta da Türk erkeklerinin hemen hepsi başına fes giyiyordu. Kaleburnu'nda da durum aynıydı.[574](Bkz. Resim 58). Bazı yaşlı erkekler de başlarına ***"sarık"*** geçiriyordu (Bkz. Resim 59). Başını bir peçete ile saranlar da vardı. Bu peçeteye "***mando***"[575] derlerdi. Kılık–kıyafet devriminden sonra da Kaleburnu'nda fes ve sarık giymeye devam edenler vardı. Bunun yanında başı açık olan birçok erkek görmek de mümkündü. Erkekler, boğazlarına ***"yağlık"*** denen bir boyunbağı bağlarlardı (Bkz. Resim 60).

Günlük giysi olarak, ***alaca***[576] bir gömlek, üzerinden de bir yelek giyerlerdi (Bkz. Resim 61). Gömlekler ya bürümcük[577] ya da pamuk ipliğinden düz, renkli ve yollu olarak dokunurdu. Yeleğin veya doğrudan gömleğin üzerinden ***"libade"***[578] ve ***" zebun"*** [579]adı verilen ceketler de giyilirdi (Denker, R. 2006). Bunların yanında yakasız olarak dikilen ceketler de vardı. Bu ceketleri yapmak için el tezgahlarında dokunan renkli ve yollu kumaşlar kullanılırdı. Ceketler tek, iki veya üç düğmeli olabilirdi. Kışın koyun yününden yapılmış ***"kazzağa"*** denen kazaklar da giyilirdi (Denker, T. 2006) (Bkz. Resim 62).

---

[574]Fesler, her bayram kalıpçıya götürülür, içine kalıp yaptırılırdı. Böylece dik durmaları sağlanırdı (Elibol 2004) .

[575]Mando ~ Bandana : Eşarbın kalınıdır. Başa bağlanır.

[576] Alaca: Birkaç renkten yapılmış dokuma.

[577]Bürümcük: Bugün Anadolu'da da kullanılan "büründük", "büründek" sözcükleri "bürün-" fiilinden türetilmiştir. Zamanla bürümcüğe dönmüştür. Bürümcüğün ne zaman ortaya çıktığı belli değildir. Sözcük, İslamiyet'in kabul edildiği dönemlerde "kadın başörtüsü" ismi olarak kullanılıyordu. (Bkz: Murat Özbay, "İlk Yazılı Belgelerimize Göre Türkler'de Giyim", *Milli Folklor,*cilt 5, sayı 34, Yaz 1997, s. 53). Bugün ise "ham ipekten dokunmuş kumaş" anlamındadır (Bkz. *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 148).

[578]Libade:Yorgan gibi dikilen bir kadın ve erkek ceketidir. Kadınlarınki uzun, erkeklerinki ise kısadır.

[579]Zebun: Astarlı pamuk cekete verilen ad. Kadınlarınki uzun, erkeklerinki ise kısadır.

Erkekler alttan ***"vraga"***[580] (Bkz. Resim 63), ***" çakşır "***[581](Bkz. Resim 64) veya uzun pantolon giyerlerdi. Bellerine ***"trabulus"*** denen bir kuşak bağlarlardı[582]. Bu kuşakların ipekten yapılanları daha değerliydi.

Erkekler koyun yününden veya pamuklu iplikten yapılmış çoraplar giyerlerdi (Bkz Resim 63). Koyun yünleri, ağrahtide[583] iplik haline getirilir ve elde beş iğne ile işlenirdi. Çoraplar, istenirse renklendirilirdi. Boyalar, Mağusa'dan veya Lefkoşa'dan satın alınırdı (Elkovan, A. 2006). Erkek çorapları, kalın ve uzundu. Dize kadar çekilirdi. Çorabın üst kısmı ya bir kordonla ya da lastikle bağlanırdı (Denker, R. 2006). Çorapların üstünden de ayak bileklerine kadar gelen kısa çizme veya dize kadar gelen uzun çizmelerden giyerlerdi (Bkz. Resim 62). Çizmeler ayağa, yünden örülmüş beyaz çizme bağlarıyla bağlanırdı. Çizme yanında deriden yapılmış ayakkabıları da vardı (Bkz. Resim 63).

Kaleburnulu yaşlı erkekler ellerinde baston veya baston kalınlığında bir değnek tutarlardı.Onunla rahatça yürürlerdi. Bazıları aksesuar olarak ***"köstekli saat"*** adı verilen zincirli bir saat taşırdı. Köstek, boyundan aşağıya doğru sarkan metal bir zincirdi. Bu zincirin ucuna küçük bir saat bağlanırdı (Sükan, R. 2006; Denker,R. 2006). Kösteğin bir ucu yeleğin ilk düğmesine geçirilirdi, diğer ucuna iliştirilen saat da yeleğin sol tarafındaki cebe konurdu (Denker, R. 2006).

Erkekler genellikle bıyık bırakırlardı. Üst dudağı aşmayacak şekilde bıyık bırakanlar olduğu gibi, üst dudağı aşan post bıyıklara sahip olanlar (Bkz. Resim 63) ve sadece üst dudağın orta yerinde, bir parmak kalınlığında bıyık bırakanlar da vardı (Bkz. Resim 65).

---

[580]Vraga: Dizlik. Siyah dimi kumaştan yapılan, diz altına kadar uzanan işlemesiz şalvar. Dimi, sık dokunmuş bir kumaş cinsidir.

[581]Çakşır: Pamuk ipliğinden yapılmış, siyah veya kırmızı renkte olan, dizlikten daha bol bir erkek kıyafeti.

[582]Gerek erkek, gerekse geleneksel Türk kadın giyiminde, kuşakların üç temel fonksiyonu olmuştur. 1. Beli sıkmak ve vücudu soğuktan korumak, bel ağrılarını önlemek. 2. Cep gibi kullanılmak suretiyle para, saat, bıçak, çakmak v.s. taşımak. 3. Kıyafete zenginlik katmak. (Bkz. Nail Tan, "Kuşakçılık ve Tuzla Kuşakları", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri,* Feryal Matbaası, Ankara 1992, s. 219).

[583]Ağrahti için; Bkz. El Sanatları Bölümü.

Zaman ilerledikçe giyim kuşamda değişiklikler olmuştur. 19.yy'da giyilen dizlik ve çakşırın yerini, 20.yy'da özellikle 1940-1950 yılları arasında pantolon almaya başladı. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise dizliğin hemen hemen ortadan kalktığı görülür. Pantolonun üzerinden gömlek, gömleğin üstünden de ceket giyilmeye, ayrıca kravat takılmaya başlandı (Bkz. Resim 66). Günümüzde de Kaleburnu erkekleri takım giyer. Ayrıca ayrı ayrı pantolon ve gömlek de giymektedirler. Artık, gençler genellikle kot pantolon giymeyi tercih eder. Kaleburnulu orta yaş ve üzerindeki erkekler ise kot pantolona pek rağbet etmezler. Bunun yanında yazın her yaştan erkek, tişört (t-shirt) giymektedir. İç çamaşırı olarak ince askılı, bele kadar olan ve hazır olarak satın aldıkları atletleri ve yine hazır olarak aldıkları kısa kilotları giyerler. Yaşlı erkeklerin birçoğu eskiden olduğu gibi uzun don giymeye devam eder (Bkz.Resim 59). Erkekler bellerine kuşak bağlamazlar, onun yerine kemer takarlar. Bu kemerlerin küçük delikleri ve bu deliklere takılan maşası vardır. Bele göre kemer ayarlanır ve uygun deliğe maşanın ucu takılır.

Erkeklerin bazıları dize kadar, bazıları ise baldırlara kadar gelen çoraplardan giymektedir. Yaşlılar çoraplarını giydikten sonra ayaklarından düşmesin diye bugün de çorabın üst kısmına beyaz lastik geçirir. Gençlerde ise böyle bir şey görülmez. Kaleburnu erkekleri arasında çizme hala daha revaçtadır. Genellikle çoban ve çiftçi oldukları için çizme giyerler. Özel günlerde ise deriden yapılmış ayakkabılar giyerler. Bu ayakkabıları mağazalardan alırlar. Gençler ise çeşitli markalarda spor ayakkabıları, nubuk veya süet ayakkabılar giyerler. Bu ayakkabılar daha çok şehirdeki mağazalardan satın alınır.

LIBRARY

4.1.11.2 KADIN GİYİMİ :

Kaleburnulu hanımlar, 20.yy'ın başlarına kadar çarşaf giymişlerdir. Bu çarşaflar alaca, humayın[584] ve ipekten dokunurdu ve etek ile pelerin olmak üzere iki tane parçadan oluşurdu. Pelerin şeklinde olan çarşafların baş kısmı kasket gibi geçirilip, arkadan bağlanırdı (Bkz. Resim 67). Önden bakıldığında başı çepeçevre sarmış, omuzlara da ahenkle dökülen bir görünüm çizerdi (Bkz. Resim 68).

1887 yılında bir arkeoloji heyetiyle adaya gelen yazar D. G Hogart , Baf ile Karpaz yörelerini adım adım dolaşmış ve 1889 yılında yazıp, Londra'da bastırdığı *"Devia Cypria"* isimli eserinde buralarla ilgili gözlemlerini aktarmıştır. Onun belirttiğine göre; Karpaz bölgesindeki hanımlar, diğer yörelerden farklı olarak nadiren peçe takarlardı ve kocalarının yanında konuşacak kadar medeni cesarete sahiptiler.[585]

Kaleburnulu hanımların belirttiğine göre; Kaleburnu'nda bu dönemlerde bazı hanımlar peçe takmaktaydı; fakat bunların sayısı çok azdı. Bu peçe, genellikle siyah renkte olup, ketenden dokunurdu (Denker, T. 2006). Peçenin çevreyi gösteren ince bir dokusu vardı (Bkz.Resim 69 ve 70). Hanımlar daha sonraki yıllarda başlarına yemeni (başörtüsü) takmaya başladılar. Yemenileri evdeki el tezgahlarında ince tire ipliğinden dokurlardı.[586] Yemeniler genellikle kare şeklindeydi. Yaşlıların başörtüleri genelde beyaz ve sadeydi (Bkz. Resim71). Genç kızların ise tığla örülmüş dantellerle süslüydü. Kaleburnu'na özgü bir özellik olarak, başörtülerinin çevresine ipekten yapılmış ponponlar da işlenirdi (Bkz. Resim 72 ve 73). Bu ponponlar şöyle yapılırdı:

Öncelikle dört tane ipekböceğinden elde edilen ipekler alınıp, bükülür ve boncuklarla işlenerek oya yapılırdı. Bir yanda da küllü su kaynatılıp, kaynadıktan sonra soğuk suyla karıştırılırdı. Karıştırıldıktan sonra üç-dört saat bekletilirdi. Bu sırada suyun içerisindeki kül dibe çöker ve yukarıda külün etkisiyle temizleyici ve

---

[584] Humayın: Beyaz, düz kumaş. Amerikan bezinden yapılırdı.

[585] Haşmet M. Gürkan, *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar,* Nehir Yayınları, Lefkoşa 1982, s. 129.

[586] Tire: İnce pamuk ipliği.

LIBRARY

yumuşatıcı bir hale gelen su kalırdı. Bu su alınır, başka bir tencereye konur ve içerisine yeşil sabun da kesilerek yeniden kaynatılırdı. Kaynama sırasında oyalı ipek ponponlar da içine atılır ve pişirilirdi. Bu işlemin yapılmasındaki amaç; ipeğin yumuşamasını, böylece başörtüsünün kenarına rahatlıkla işlenmesini sağlamaktı. İpek ponponlar piştikten sonra tencereden alınır ve yemeninin çevresine dikilirdi (Nalbant, H. 2006).

Yemeniler şarkılarımıza da geçmiştir:

Al yemeni mor yemeni

Yemenisi sarı

Ah ne de edalı

Kıbrıs'ın kızları

Elleri kınalı

Yar yar aman....[587]

Kaleburnu hanımları, eskiden kendi dokudukları "alaca" elbiseleri giyerlerdi (Bkz. Resim 74). Alacanın kumaşı ketendi (Denker, T. 2006). Tire ve büründücükten dokunan çiçekli elbiseleri de vardı. Bu elbiseler bol ve uzundu (Bkz. Resim75). Bazılarının alt tarafı sayvanlıydı. Bu elbiseler bele ince bir kuşak bağlanarak kullanılırdı.Bazı hanımlar elbiselerinin üstünden bellerine bir de önlük bağlarlardı (Gül, Ş. 2006). 1930'lu yıllardan önce belden kesilmiş elbiseler de giyilirdi (Denker, T. 2006).

Hanımlar iç çamaşır olarak; beyaz pamuk ipliğinden dokunmuş, atlet yerine geçen, yakasız ve kolsuz bir gömlek ve ***"uzun don"*** giyerlerdi. Uzun don, ayak bileklerine kadar gelirdi. Paçaları biraz boldu. Yaşlı hanımların donları genelde dantelsizdi (Bkz. Resim 72). Genç hanımların donlarının ucuna tığ ile işlenmiş danteller dikilirdi (Bkz. Resim 74). Yaşlı hanımlar donun en alt kısmına, ayak bilekleri hizasına lastik koyarlardı (Bkz. Resim 72).

---

[587] Burada renk simgeciliği de karşımıza çıkmaktadır. Al yani kırmızı renk, koruyucu (hami) ruhların rengi olması yanında, sonsuzluğun da simgesidir. Doğumda kan var, ölümde de çoğunlukla kan var. Kanın rengi de kırmızıdır. Sarı, güneşin ve gücün rengidir. Mor da gizli ilimlerin ve sihrin rengidir (Bkz: Tankut Sözeri, *Kültürlerde Şahmeran,* İm Kitabevi, İstanbul 2000, s. 202).

Bugün Kaleburnu'nda birçok hanım uzun don giymeye devam etmektedir. Bu, yörenin önemli bir özelliği haline gelmiştir.Bugün yaşlılar arasında da dantelli uzun don giyen vardır (Bkz. Resim 76). Kaleburnu hanımlarının giydikleri çoraplar da erkeklerin çorapları gibi daha çok koyun yününden yapılırdı. Bunun yanında, şehirden satın aldıkları kalın naylon çorapları da vardı (Bkz. Resim 73). Bugün tüm çorapları şehirden satın almaktadırlar. Eskiden hanımlar , ayakkabı olarak ***" galloş"*** adı verilen ve yürürken gıcırdayan ayakkabılardan giyerlerdi. Daha genç olanlar ise ***"iskarpin"*** isimli ayakkabıları giyerlerdi.

Kaleburnu'nda elli veya altmış yıl kadar önce hanımlar takı olarak boyunlarına renkli boncuklar ve kırmızı liralar takarlardı. El bileklerine boncuk veya madeni bilezikler takarlardı. Küpeleri de ya boncuktan ya da metalden yapılmıştı (Bkz. Resim 73).

Hanımlar bu yıllarda lazmari[588] bitkisini suda kaynatır ve bu suyla yıkanırlardı (Elkovan, H. 2006). Bu bitkinin saçı yumuşatıcı ve vücuttaki ölü hücreleri temizleyici bir özelliği vardı. Bunun yanında sağlıklı olması ve güzel görünmesi için saçlarına kına da yakarlardı. Gözlerini daha sağlıklı bir hale getirmek için gözlerine seyrek de olsa sürme çekerlerdi (Elkovan, A. 2006). Ruj olarak da gül yaprağını ve böğürtleni ayrı ayrı kaynatıp, sularını alırlar ve bu suları birbirine karıştırarak dudaklarına sürerlerdi. Ayrıca; resim yapmakta kullanılan kalem boyalarla da dudaklarını boyatırlardı (Nalbant, A. 2006; Elkovan, H. 2006). 19.yy'ın sonlarına kadar Kaleburnu hanımları, parfüm olarak gülyağını kullanırlardı (Elkovan, A. 2006). David Cobham'ın Kıbrıs'a gelen gezginlerin anılarından öğrendiğine göre; bu ağaca Kıbrıs'ın yerlileri tarafından *Xylon Effendi (Efendimizin Ağacı)* ve doğabilimciler tarafından da Lignum Cyprinum (Gül Ağacı) denmekteydi. Bu ağaç çınar gibi büyümekte, tohum veya çekirdeğini onun gibi vermekteydi. Sadece yaprakları ve meyvesi daha küçüktü. Yapraklar birbirine sürüldüğünde portakal kokusu gibi güzel bir koku çıkarırdı. Kabuğun üstüne çizik atıldığı zaman çok

---

[588] Lazmari: Kokulu bir bitki.

LIBRARY

kaliteli bir terbentin meydana gerlirdi. Bundan da çok iyi bir parfüm yağı elde ederlerdi.[589]

Günümüzde Kaleburnu hanımlarının kıyafetlerinde değişiklikler olmasına rağmen, yaşlıların, annelerinden ve nenelerinden kalan geleneksel çizgiyi sürdürdükleri görülür. Yukarıda bahsettiğimiz gibi birçok yaşlı hala daha uzun don giymektedir. El tezgahında dokunmuş alaca ve çiçek desenli elbiseler bugün de sevilerek giyilmektedir. İç gömlekleri de eskiden giydikleri gibidir. Yaşlıların birçoğunun başında eskisi gibi beyaz başörtüsü vardır. Kışın elbiselerinin üzerinden önü düğmeli hırka giyerler.

Genç hanımlar ve bekar kızlar ise Kuzey Kıbrıs'ın diğer bölgelerinde giyinenler gibi giyinir. Kışın üstten kazak, hırka , alttan kalın kaşmir pantolon, kot pantolon ve etek; baharda baharlık bluzlar, pantolonlar; yazda ise kısa kollu bluzlar, tişörtler, badiler, alttan da bermuda pantolon, kot pantolon, etek veya şort giyerler. Başlarına başörtüsü bağlamazlar. Şık pantolon ve eteklerini şık kemerlerle de kullanırlar.

Yaşlılar, kışın daha çok yün çorap veya patik giyerler. Genç hanımlar ise yün çorap ve patiğin yanında naylon çorap da giyerler. Ayakkabı olarak yaşlılar, ayakkabı mağazalarından onlara uygun alçak ve rahat , daha çok deriden yapılmış ayakkabılar satın alırlar. Genç hanımlar ise günün modası olan ayakkabıları tercih ederler. Genç kızlar daha çok spor ayakkabısı giyerler.

Takı olarak yaşlı hanımlar boyunlarına eskisi gibi boncuk dizileri ve liralar takarlar. Küpe kullanmayı pek sevmezler. Genç hanımlar ise altın veya gümüş takılar takarlar, rengarenk küpeleri , kolyeleri, günün moda takılarını yakından takip ederler.

Kaleburnu hanımları saçlarını hazır olarak aldıkları şampuanlarla yıkarlar. Bazı yaşlıların sabun kullandıkları görülür. Genç hanımlar günümüzde saçlarına kına yakmazlar. Kuaföre gidip saçlarını istedikleri renge boyatırlar. Kızıl ve sarı , en çok rağbet edilen renklerdir. Yaşlılar ise saçlarını kınalar. Onlar makyaj yapmazlar. Gençler ise makyajı severler ve ruj, far, allık, fondöten , göz kalemi, rimel vs.den oluşan çeşitli makyaj malzemeleri satın alırlar; ayrıca tırnaklarına oje de sürerler.

---

[589] Ata Atun , *Excrepta Cypria'dan Mağusa Yazıları (M.Ö. 66 – M.S. 1772)* , Samtay Vakfı Yayınları, Mağusa 2001, s. 173 – 174.

4.1.12 EL SANATLARI

İnsanoğlunun varolduğu tarihten günümüze kadar uygarlık, el sanatlarıyla iç içe yaşamıştır ve yaşamaktadır. Genel olarak insan beslenme, barınma, giyinme, süslenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarını karşılarken hep el sanatlarından ve onun ürünlerinden yararlanmıştır. Denebilir ki insan, her gittiği yere veya egemenlik kurduğu yöreye el sanatlarını ve bu sanatlara ilişkin kültürünü de taşımıştır[590].

İçinde bulunduğu toplumun inceliklerini, hayat tarzını yansıtan el sanatları, Kuzey Kıbrıs'ta eski önemini kaybetmiştir. Kaleburnu'nda da bu uğraş yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. 20.yy'ın ortalarına kadar Kaleburnu'nda en fazla görülen el sanatı kolları; mekikli dokumacılık, yemenicilik, ağaç işleri, bitkisel örtücülük ve örgü işleriydi. Günümüzde ise köylülerin en fazla yaptıkları örgü işleridir. Mekikli dokuma yapan bir iki tane hanım kalmıştır.

1) Mekikli Dokumacılık :

İnsanlar ilmek ilmek dokudu umutlarını, acılarını çeşit çeşit eşyalara....Her türlü duygu dokumalarda gizlendi. Pembe, mavi, turuncu... hepsi bir duygunun ifadesiydi. Pembe bir genç kızın hayalini, kırmızı neşeyi ve sevinci anlattı. Her desen kültürel bir dışavurum oldu.

Vefalı ellerde hayat bulan dokumalar, tarihten günümüze kadar yolculuğunu sürdürmüştür. Ne var ki; tekstilde makine imalatı ve kimyasal boyalı ürünler haline gelen dokumalar, geleneksel dokuma tekniklerinin unutulmasına, yavaş yavaş ortadan kalkmasına neden olmuştur[591].

Kaleburnulular için dokumacılık, hem bir sanat hem de ihtiyaçları giderme aracıydı. Kaleburnulu hanımların en fazla dokudukları eşyalar; yün battaniye, çarşaf, elbise ve el beziydi (Denker, T. 2006). Dokumada kullanılan iplikler; ipek ipliği,

---

[590] Mustafa Arlı- Feryal Ilgaz, " Türk El Sanatları Atlası Üzerine Yöntem ve Öneriler", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongesi Bildirileri,* Kültür Bak. Yay., Ankara 1992, s. 23.

[591] Şerif Yağan, *Türk El Dokumacılığı,* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1978, s. 6.

pamuk ipliği, beyaz tire ve hindigor ipliğiydi (Nalbant, H. 2006). Hanımlar, ipek ipliğini ve pamuk ipliğini kendileri yaparlardı. Pamuk ipliği de şöyle üretiliyordu:

Ovadan pamuklar kesilirdi. Ardından ***" pamuk çıkrığı"*** adı verilen çıkrık yardımıyla pamuk ve çekirdekleri birbirinden ayrılırdı. Çekirdekten ayrılan kısım alınarak ağrahtide sarılıp iplik haline getirilirdi (Elkovan, H. 2007).

İpek ve pamuk ipliğinden epey yararlanılırdı. İpek ipliğiyle; ipekli elbiseler, ipek gömlekler, ipek çarşaflar dokunurdu (Nalbant, H. 2006). İpek ve pamuk ipliği veya tire ipliği karıştırılarak ***"yedirme"*** ismi verilen çarşaflar dokunurdu (Bkz.Resim 78). Çeşitli renklerdeki pamuk ve yün ipliği karıştırılarak alaca adı verilen kumaş elde edilir ve bundan çarşaf ve elbise yapılırdı.Erkeklerin bellerine bağladıkları trabulus adı verilen kuşak ve bazı mendiller de ipek ipliğinden dokunurdu. Elde eğrilen pamuk ipliğinden ve ipek ipliğinden ***"sadakor"*** denilen pantolonlar yapılırdı. Bu pantolonları daha çok zenginler giyerdi (Denker, T. 2006).

Kalebunru'nda ***"bürümcük"*** (Bkz. Resim 79), ***"idare"*** ve ***"güvül"*** adı verilen kumaşlardan da çarşaf yapılırdı. Bürümcükten erkek gömleği de yapılırdı (Denker, T. 2006). İdare, ipek ipliğiyle yün ipliğin karışık dokunmasından elde edilen bir kumaştı. Yün beyaz, ipek ise sarı–krem renkteydi. Bu yüzden idare kumaşından yapılan çarşaflar çift renkliydi. Yün kalın, ipek ince olduğu için çarşafın yüzeyi dalgalı olurdu (Denker, T. 2006). Güvül ise ince pamuk ipliği ve ipek ipliğinden dokunmuş bir kumaştı. Bu kumaştan da Kaleburnulular çarşaf yapardı ama herkesin evinde bu çarşaflardan yoktu. Güvül, oldukça yumuşak bir kumaş olduğu için çarşaf dökümlü bir hal alırdı (Denker, T. 2006). Bunların yanında hindigor ipliğinden ***"yünlü çarşaf"*** denilen ve kışın kullanılan çarşaflar da dokunurdu (Bkz.Resim 80).

Yünlü çarşaf dokumak için hindigor ipliği şu işlemlerden geçirilirdi:

Öncelikle bir kazanda su kaynatılıp, içine un dökülürdü. Un suyun içerisinde iyice eridikten sonra hindigor ipliği de kazana atılırdı. İplik, unlu suyun içerisinde

kaynatıldıktan sonra sudan çıkarılır ve çıkrığa[592] sarılırdı. Ardından çıkrıktan el tezgahına geçirilerek dokunurdu (Nalbant, H. 2006).

Günümüzde çarşaf dokuyan köyün hanımları, ipliklerini hazır olarak almaktadır.

Yukarıda saydığımız dokuma eşyalarının yanında köylülerin ***" yün battaniye"*** ve ***"çaputlu battaniye"*** dedikleri ve yine el tezgahında dokudukları iki eşya daha vardır. Yün battaniye, kazaklardan arta kalan rengarenk yünlerle yapılırdı. Bu yünlere tire ipliği katılarak, yün battaniye[593] dokunurdu (Bkz. Resim 81). Çaputlu battaniye de hazır olarak satın alınan elbiselerden, eteklerden, pantolonlardan kalan kumaş parçalarıyla yapılırdı (Bkz. Resim 82). Bu parçalar ince uzun bir şekilde kesilerek, birbirine bağlanır ve yünlü battaniyede olduğu gibi içine tire ipliği katılarak el tezgahında dokunurdu (Bkz.Resim 83).

Dokuma sırasında şu sıra izlenirdi:

1) Dokumada kullanılacak iplikler ve kullanılacaksa yün veya kumaş parçaları hazırlanırdı. Eğer pamuk ipliği kullanılacaksa, pamuklar çekirdeklerinden ayrılıp, ağrahtide iplik haline getirilirdi (Bkz. Resim 84).

2) İplikler v.s hazırlandıktan sonra, çıkrığın üzerindeki şişe bir kamış konularak, çıkrık çevrilir ve iplik kamışa sarılırdı (Bkz. Resim 85).

3) Ardından duvara bir çivi bağlanır, ip çekilir ve kamış el tezgahındaki mekiğe konurdu (Nalbant, H. 2006).

El tezgahının parçaları ve işlevleri şöyleydi:

El tezgahının önünde dokuyanın oturacağı bir yer, bu yerin önünde de dokunan bezi sarmaya yarayan ve bezin dokundukça sarıldığı bir tahta vardı. Onun önünde de ufak bir boşluk ve hemen yanında taraklı bir tezgah eli vardı. Tarağın her telinin arasına geçirilen iplikler, döner ve tahta kola bağlanırdı (Denker, R. 2006).

---

[592] Çıkrık:İpliği masıra veya gelemgenlere sarardı. Gelemgen, masıradan daha kalın ve uzun kamışlardır.

[593] Yün battaniyeye ***" ihram"*** da denirdi.

Dokuyanın elinde bulunan mekik, kendi içinde yer alan ve çapraz şekilde olan iplikler arasına bir yandan diğer yana geçirilerek istenen eşya dokunurdu. Tarağa geçirilen iplikler, tezgah ucunda bulunan bir tahta kola, bu koldan da dokuyanın yanında bulunan direklerin üstündeki bir askıya uzunlamasına asılırdı.

Tezgah kolunun arkasında bir iplik tarağı ve alt değneklere bağlı ayaklıkları vardı. Bu ayaklıklar, ipliklerin çapraz durumlarını korurdu. Ayrıca; mekiğin bir yandan diğer yana geçmesini sağlamak için bunlara basılırdı (Denker, R. 2006).

2) Örgü İşleri :

Kaleburnu'nda yapılan örgüler, "dantel" ve "yün örgü" olmak üzere iki çeşittir. Yün örgü, yün ipliklerle yün şişi kullanılarak yapılır. En fazla yapılan eşyalar;kazak, hırka, bluz, eldiven, atkı v.s dir. Dantel örgüler, hazır olarak alınan beyaz ve bej dantel ipliklerinin tığ ile örülmesiyle oluşur. Bunlar çeşitli eşyalarda kullanılır: Yatak sargısı (Bkz. Resim 86), yastık başlığı, pencere perdesi (Bkz. Resim 87) koltuk örtüsü, sehpa örtüsü, masa örtüsü, tepsi örtüsü vs. Kalın dantel ipliğinden yatak örtüleri de yapılır. Bunların çeşitli örnekleri vardır. Bu örneklerden birisi de badem örneğidir (Bkz. Resim 88).

Kaleburnulular eskiden olduğu dibi bugün de yemeniye büyük önem verirler. Genellikle tülbent denilen beyaz ve ince bezler satın alınıp, kenarları işlenir. İğne ve tığ kullanarak yemeninin kenarlarına çeşitli yemeni oyaları yaparlar. Örneğin; minik ve yuvarlak plastiklerin üzerine ipliklerle dolgu yaparlar (Bkz. Resim 89 a ve 89 b). 19.yy'da yemenilerin ucuna, iplikler küçük yuvarlak toplar haline getirilerek dikilirdi .

3) Bitki Örücülüğü :

Kaleburnu'nda elli–altmış yıl öncesine kadar bitki örücülüğü devam etmekteydi. Bugün ise birkaç kişi bu işle uğraşmaktadır. Köyde en fazla yapılan eşyalar ; sele, dalari (talar) ve hasırdı.

a) Sele Yapımı:

Sele eskiden birçok işleve sahip önemli bir mutfak aracıydı. Üzerinde yemek yenilir, zeytin v.s kurutulurdu, duvara asıldığında da süs eşyası görevi görürdü.

Sele orta büyüklükte yuvarlak bir eşyaydı (Bkz. Resim 90). *"Paneri"* adı verilen eşya da yuvarlaktı ama seleden çok daha küçüktü. Paneri de süs eşyası olarak kullanılması yanında kına gecesinde kına ve yemişlerin içine konulduğu bir eşyaydı.

Sele yapmak için öncelikle taze hurmanınn göbeğini alıp keserlerdi. Bu göbeği " *galem boyası"* dedikleri ve şehirden satın aldıkları boyayla boyarlardı. Göbek genelde yeşil renkte boyanırdı (Nalbant, H. 2006). Ardından göbeğin etrafına sarılmak üzere buğday sapları alınırdı. Bunları birbirine bağlamak için *"biz"* adı verilen ve sapı tahta olan kalın bir iğne kullanılırdı (Bkz. Resim 91).

Örmeye başlamadan önce ilk örülecek kısımda kullanılacak saplar ıslatılıp, esnek olmaları sağlanırdı. Diğer yandan parmak kalınlığında tutamlar alınırdı. Bu tutamın bir ucu, yılanın kıvrılıp toplanması sonucu oluşan yuvarlak şekil gibi bir şekil meydana getirecek şekilde, içten dışa doğru sarmallanırdı. Biz ile delik açılan yerden de ıslanmış saplar geçirilip bu tutamların çevresi örülürdü. Örgü arttıkça, sarmal da büyürdü. İstenen boya ulaşınca bir yıldız köşesi şekli verilerek, askı deliği oluşturulurdu. Destenin ucu da inceltilip örme sona erdirilirdi[594] (Nalbant, H. 2006).

b) Hasır Yapımı:

Kaleburnu'nda hasır da elli–altmış yıl öncesine kadar yapılıyordu. Bugün hiç yapılmamaktadır. Köylüler hasırın üzerinde uyuyup dinlenirlerdi; ayrıca tütün ve pamuğu da hasırın üzerinde temizlerlerdi. Tarlada güneşten onları koruyan en önemli araç hasırdı. Günümüzde beton ve muşamma ile ölünün üzeri örtülür; oysa eskiden hasırla örtülürdü. Kışın evlerde şömine yakılır, önüne hasır konulup üzerine oturulurdu (Denker, T. 2006). Görüldüğü gibi hasır da çok amaçlı kullanılan bir eşyaydı.

---

[594] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru*, ?, Mağusa 2000, s. 129.

Hasır şöyle yapılırdı:

Öncelikle ovadan kamışlar toplanırdı. Bunlar kesilip temizlendikten sonra dövülüp yuvarlaklıkları yok edilirdi. Ardından keskin bıçakla kesilip tek şerit haline getirilirlerdi. Yeterli miktarda hazırlanınca istenen ölçülere göre " ***usta***"[595] denilen kamışlar alınıp bir uç, bir sap gelecek şekilde konurdu. Aynı yöntem yandan konan kamışlara da uygulanırdı. İstenen boya ulaşıldıktan sonra uçlar kıvrılıp, hasırın dağılmayacağı şekilde bağlanırdı. Hasır böylece hazırlanmış olurdu.[596]

c) Talar Yapımı :

Talar (dalari), kamıştan örülen, silindir şeklinde bir kaptır. Alt tarafı kapalı, üstü açıktır (Bkz. Resim 92). Bugün dahi bazı köylüler tarafından yapılmaktadır. Yapımı şöyledir:

"Dalari çöpü" denilen ince sazlar ovadan toplanır ve temizlenir. En az otuz adet saz dikey bir şekilde yan yana dizilir[597]. En az otuz tane ince saz daha yatay bir şekilde dikey olanların üzerine alt alta dizilir. Ardından dikey olarak dizilenler, yatay olarak dizilen sapların içinden geçirilir ve uçları birbirine düğümlenir. Bu kısım, taların alt kısmıdır. Daha sonra sazlar, silindir şeklini alacak biçimde yukarıya doğru döndüre döndüre sarılıp sıkılır. İstenilen boya ulaşıldıktan sonra saza saç örgüsü gibi bir örgü yapılır ve ucu , kıvrımlardan birinin içine sokulur. Talar artık hazırdır.

Taların boyu en az beş, en fazla on parmaktır. Hellim, peynir ve nor yapılırken talar, süzgeç ve kalıp görevinde kullanılır.

d) Sandalye Yapımı:

Sandalyenin ahşap kısımları dut ağacından yapılırdı. Kaleburnu'nda eskiden epey miktarda dut ağacı vardı. 20.yy'ın ortalarına kadar köyde sandalye yapılıyordu.

---

[595] "Usta" adı verilen kamışlar, hasırın ortasına konan ve hasırın iskeletini oluşturan kalın kamışlardı.

[596] Oğuz Yorgancıoğlu, a.g.e., s. 125.

[597] Kullanılan ince saz sayısı taların büyüklüğüne göredir.

Bugün hemen hemen hiç yapılmamaktadır. Sandalye yapımında iki tanesi uzun, iki tanesi de kısa olmak üzere dört parça tahta kullanılırdı.

İki ön ayak birbirlerine üç–dört cm genişliğinde yassı bir parça ile tutturulurdu. Bu, basma yeriydi. İkinci bağlama yeri, dört tane yuvarlak çubuktu ve bunlar, oturma yerine denkti. Yanlarda da yuvarlak çubuklarla ikişer bağlantı kurulurdu. Üstteki dört çubuk birbirlerine çaprazlama ilmekler atılarak *"tono"* denilen sazdan iplerle bağlanırdı. Tonolar sade olduğu gibi boyalı da olabilirdi. Arka ayaklar ise oturma yerinden yukarıya doğru geniş ve yassı üç çubukla destekliydi. Bunlara *"kanat"* denirdi. İnsanlar otururken bunlara dayanırdı[598].

4) Semercilik:

1930'lu ve 1940'lı yıllara kadar Kaleburnu'nda semercilik yapılıyordu. Bugün artık semercilik de ortadan kalkmıştır.

Kaleburnulular ardıç ağacından veya yasemin ağacından / odunundan semer yaparlardı (Bkz. Resim 93). Bu bitkilerin gövdeleri sağlamdı; bu yüzden tercih edilirlerdi. Öncelikle bu ağaçlardan elde edilmiş seksen– doksan cm uzunluğunda altı tane tahta parçasının üzerine delik açılırdı. Ardından bu deliklere çivi büyüklüğünde odun parçaları çakılıp, büyük tahtalar birbirine bağlanırdı. Çivi yerine tahta çakılmasının nedeni; büyük tahtalar yıprandığı zaman, çivinin girdiği yerden zor çıkması sonucu tahtaların değiştirilmemesi ve semerin zarar görmesiydi; oysa küçük odun parçaları rahatlıkla sökülebilirdi.

Semerin arka tarafına, çapraz olacak şekilde iki tahta parçası daha konur ve bu parçalar birbirlerine yirmi cm uzunluğunda bir demir parçasıyla bağlanırdı. Demir, tahta parçalarına beş–altı tane çivi çakılarak tutturulurdu. Bu çivilere ***"baso"*** adı verilirdi. Arkadaki iki parçanın iki yanına orta büyüklükte iki tahta parçası daha çakılırdı (Bkz. Resim 94). Eşeğe bir şeyler yükleneceği zaman bu parçalara ip geçirilir ve yükler iple semere bağlanırdı. Semerin ön tarafında da arkadakine benzer bir şekil söz konusuydu, ama öndeki tahta parçaları daha küçüktü; çünkü bu parçalar eşeğin boynunu aralarına alacak şekilde yapılırdı, boynu acıtmamaları gerekirdi.

---

[598] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru*, ? , Mağusa 2000, s. 129 – 130.

Öndeki parçalar da ortadaki büyük tahta parçalarına altı tane çivi çakılarak bağlanırdı.

5) Bitkisel Boyacılık :

Bugün Kaleburnu'nda bazı evlerde, rengarenk boyanmış bitki süsleri vardır. Bu bitkilerden en önemlisi, Karpaz bölgesi'nin orijinal bitkilerinden olan ***"Similya"*** dır (Gül, Ş. 2006). Hanımlar hazır olarak aldıkları boyalarla bu bitkileri boyarlar (Bkz. Resim 95). Meşe dalları ve çam kozalakları da boyatılarak süs eşyası olarak kullanılır.

Kültürü aktarma ve iletişim aracı olarak da el sanatları eğitime, sosyal gelişmeye, ekonomik gelişmeye ve ruh sağlığına olumlu katkıları yanında, toplumun paylaşma ve imece duygularının gelişmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. En basit gibi görünen bir motifin ardında binlerce yıllık bir kültür oluşumunun gelenekleri, görenekleri, efsaneleri ve inançları bulunmasına rağmen bu motif, el sanatlarında Türk kültürünün potasında eriyerek yeni bir anlatım ve ifade zenginliği kazanır[599].

4.1.13 HEKİMLİK

4.1.13.1 HALK İLAÇLARI

Kıbrıs'ta da tıp gelişinceye kadar insanlar doğadan yararlanarak iyileşme yollarını bulmaya çalışmışlardır. Zaman zaman şifalı otlardan zaman zaman da hayvanlardan yararlanmışlardır.

Şifalı otların sağaltıcı (tedavi edici) özelliklerine inanan hekimler de vardı. Bunlardan birisi Lokman Hekim olarak tanınan Kıbrıs asıllı doktor Hafız Cemal'dır.

---

[599] Taciser Onuk, "KKTC El Sanatları (Lefkara İşi) nin Sosyo - Kültürel ve Ekonomik Açıdan Yeri ve Önemi," *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,* cilt ıv, DAÜ Yayınları, Mağusa 1999, s. 197.

Dr. Hafız Cemal, ilk sayısını 1936 yılının temmuz ayında çıkardığı ve 1960'lı yıllara kadar sürdürdüğü Lokman Hekim dergisinde hep halkın sağlığı için öğütler vermiş, halk hekimliği ile tıbbi bitkilerden yararlanmanın en güzel örneklerini sergilemiştir. Bu örneklerden birisi de harup pekmezini *"çok etkili bir kuvvet şurubudur"* diyerek yıllarca halka önermesidir.[600]

Şifalı otları insanlara öneren bir diğer hekim de II. Dünya Savaşı yıllarında yaşamış ve Baf Nizamiye Mahkemesi hakimi Hacı Küfi Efendi'nin torunu olan Dr. Küfi Bey'dir. Dr. Küfi Bey, savaş yıllarında Lefkoşa'da hastaları için ilaç bulamamış, bunun üzerine dağ, bayır dolaşarak şeyhlerden, manastır papazlarından, köy muhtarlarından şifalı otların isimlerini, nerede bulunduklarını öğrenmiş ve onlardan hastaları için çeşitli ilaçlar yapmıştır. Adaçayı, mürver, kediotu, solucan otu, gelincik, atkuyruğu, güzelavrat otu, devedikeni, rezene v.s ....en fazla kullandığı bitkilerdendi.[601]

Kaleburnu'nda da 19.yy. boyunca ve 20. yy'ın ortalarına kadar halk ilaçları revaçtaydı. Köylülerin hastalıklarını iyileştirmede kullandıkları şifalı otlar vardı(Bkz. Resim 96). Bunların başlıcaları şunlardı:

SAPŞİŞA: Bu bitki kekiğe benzeyen ve kekik gibi tüten bir bitkidir. Yaprakları ondan biraz daha iridir. Sapşişa suda kaynatılarak çay yapılırdı. Bu çayın iç organlara çok iyi geldiği söylenirdi (Gül, S. 2006).

RUMBİ: Türkçesi "tülümbe" olan bu bitkinin de tohumları alınır ve çay yapılırdı. Rumbi, karın ağrısını ve astımı tedavi etmede kullanılırdı (Gül, S. 2006; Sükan, R. 2006).[602]

---

[600]Haril Fedai, "Kıbrıs'ta Halk Hekimliği Üzerine Bazı Tespitler," *Kıbrıs Türk Kültürü Bildiriler I,* Özyurt Matbaası, Ankara 2002, s. 243.

[601] A.g.e. s.243-244.

[602] Bu bitkiler mideyi rahatsız ediyorsa çayın içine " karanfil" bitkisi de katılarak bu acılık giderilirdi.

LİVANDA: Nane yaprağına benzeyen, ondan biraz daha geniş yapraklı bir bitkidir. Livanda bitkisi de kaynatılarak çay yapılırdı; fakat bu bitki diğerleri gibi suda kaynatılarak suyu içilmezdi. Livandalar önce yıkanır, sonra süzgece konurdu. Üzerinden sıcak su dökülerek demlenmesi sağlanırdı. Demlendikten sonra çıkan suyu içilirdi. Böyle yapılmasının nedeni; bu bitkinin acılığını gidermekti (Gül, Ş. 2006).

Livanda bitkisinden de karın ve mide ağrılarını geçirmek için yararlanılırdı (Gül, S. 2006). Bugün de bazı evlerde bu üç bitkinin, sapşişa, rumbi ve livandanın, çayı yapılıp içilir.

KUŞKONMAZ: Kuşkonmaz küçük küçük kesilip yakılırdı. Geriye kalan külleri de çıban çıkan yere sürülür ve çıbanın iyileşmesi sağlanırdı (Sükan, R. 2006).

SARMISAK: Sarmısak, tansiyon yükseldiğinde yenilen bir bitkiydi. İsteyen sarmısağı bütün olarak yutardı, isteyen küçük küçük keserek yerdi (Sükan, R. 2006). Bugün de köylüler tansiyonları yükseldiğinde sarmısak yemektedirler.

EFKALİPTO (OKALİPTÜS): Soğuk algınlıklarında, romatizmal hastalıklarda okaliptüs yaprakları kaynatılıp, buğusuna oturulurdu. Birkaç kez bu buhar derin derin içine çekilirdi. Ayrıca, çocuğu olmayan hanımlar da çocuk sahibi olmak için bu buharın üstüne otururlardı.

ADAÇAYI: Adaçayı da karın ve mide ağrılarını tedavi etmekte kullanılan önemli bir bitkiydi. Adaçayını alıp kaynatırlar ve suyunu içerlerdi. Bugün de adaçayı bitkisinden yapılan çay sevilerek içilmektedir.

GAVCAR: Ayak kırıldığı zaman, kırılan yere gavcar bitkisi veya tahta konurdu. Bir süre sonra da ayağın yavaş yavaş düzeldiği görülürdü (Sükan, M. 2006).

SOĞAN: Vücudun herhangi bir yerinde çıban çıktığı zaman soğan bitkisinden de yararlanılırdı. Kırmızı kuru soğanın kabukları alınır, ısıtılır ve çıbanın üzerine sürülürdü (Elkovan, A. 2007).

DEFNE: Köylüler defne yaprağını kaynatır ve soğutup içerlerdi. Bunun kolestrolu düşürdüğünü söylerlerdi. Bu yöntem bugün de uygulanmaktadır (Gül, Ş. 2006).

NANE: Nane de geçmişte olduğu gibi bugün de kaynatılıp içilmektedir. Nane, özellikle karın ve mide ağrılarına iyi gelmektedir.

Bu bitkiler dışında, Kaleburnulular başka yöntemlerle de hastalıklarını tedavi etmeye çalışırlardı:

- Kabakulağı tedavi etmek için herhangi bir kuşu alırlar, yararlar ve kabakulak olan yere koyup bağlarlardı (Denker, R. 2006). Ayrıca köyde sağaltıcı bir insana gidilir ve o parmaklarını kabakulak çıkaran kişinin ağzına sokarak bademciklerini yoklardı (Sükan, M. 2006).
- Kulak ağrısı olduğu zaman koyun veya keçilerin sidiği alınır ve kulağa dökülürdü.
- Kulağın akıntısı olduğunda küçük bir fare yavrusu alınıp yağda kızartılırdı. Ardından o yağ alınıp kulak içerisine akıtılırdı (Denker, R. 2006).
- Karın ağrısında karın zeytinyağı ile ovulurdu . Bunun yanında külü de zeytinyağı ile karıştırıp karnı ovarlardı (Sükan, M. 2006).
- Kişinin bir yeri yandığında, yanan yere zeytinyağı veya salça sürülürdü (Sükan, R. 2006; Denker, R. 2006).
- Kişi zehirlendiği zaman zeytinyağı ve sütü karıştırıp içerdi. Bunun sonucunda midesi bulanıp kusar veya tuvalete giderdi. Böylece zehirlenmesine yol açan madde kana karışmamışsa vücuttan atılırdı (Sükan, R. 2006).

- Yılan sokmasına hemen müdahale etmek gerekirdi. Günümüzde yılan soktuğunda doktor bulunmadığı zaman yapılan işlemler, Kaleburnu'nda da eskiden uygulanırdı. Yılanın soktuğu yer dudak ile emilir ve bu kan tükürülürdü. Tükürülürken ağıza bulaşmaması gerekirdi yoksa ağızda yaralar açılırdı.
- Köylüler başlarının dönmesinden ve şiddetli olarak ağrımasıdan tansiyonun düşmüş veya yükselmiş olduğunu anlarlardı. Bunu düzeltmek için dikiş iğnesini kola sokup, damarı keserler ve kanı akıtırlardı. Sonra da kanayan yere kül koyup durmasını sağlarlardı (Sükan, R. 2006). Kan akıtılınca tansiyon dengelenir; çünkü tansiyon atardamardaki kan dolaşımının yükselmesidir. Kan akınca yüksek olan dolaşım, normal düzeyine inmektedir.
- Gözde çapak çıktığı zaman, çapak çıkan yere bal koyarlar ve gözü pamukla kapatırlardı. Bunun yanında kaynanmış yumurtayı ikiye böler ve her birini bir gözün üzerine koyarak, yemeniyle kapatıp bağlarlardı.
- Vücutta bir yara açıldığı zaman bir yaşını geçmiş bir keçinin gübresi alınır ve yaraya bastırılırdı. Herhalde gübrenin içindeki maddelerin iyileştirici etkisi vardır. Bu yöntemin dışında yumurta ile un da karıştırılarak yaralı bölgeye sürülürdü (Sükan, M. 2006).
- Sıtma hastalığı için yeşil zeytin kullanılırdı. Yeşil zeytinler dövülüp, suları bir kaba konur , geceleyin yıldızlara doğru olan bir konuma yerleştirilir ve sabaha kadar bekletilirdi. Ertesi sabah da içilirdi (Sükan, M. 2006). Görüldüğü gibi burada uygulamaya maneviyat da karıştırılmıştır. Köye doktor gelmeye başladığı zaman sulfat da doktorlar tarafından sıtma ilacı olarak verilmeye başlandı.
- Köylüler romatizmalarını iyileştirmek için deniz kıyısına gidip kuma gömülürlerdi. Günümüzde de bu yönteme başvurulmaktadır. (Elkovan, A. 2007).

Kırk, elli yıl önce romatizma ağrılarında kullanılan önemli bir ilaç da ***"kartal yağı"*** idi. Ali Elkovan, bununla ilgili bir anısını şöyle anlatmaktadır:

"Çocukken, bir gün halam beni yanına çağırdı ve bir kartal bulmamı söyledi. Bu isteği garibime gitmişti. Halam, kartalı bulursam bana bir takım fişek alacağını söyledi. Ertesi gün ovaya gittim. Bir tepenin üstünde iki, üç tane kartal gördüm. Bunlar ölü bir devenin üstüne üşüşmüşlerdi. Kartalın bir tanesinin üzerine ağ atıp, onu yakaladım; ama ağır olduğu için taşıyamadım. Benden büyük birilerine söyledim. Onlar kartalı alıp halama götürdüler. Kartalı olduğu gibi büyük bir kazana atıp kaynattılar. Daha sonra halam, kartalın tüylerini yoldu. Kokusu gerçekten çok ağırdı. Ardından ayaklarını, başını kesti ve onu su dolu başka bir kazana aktardı. Kartal, kazanda kaynamaya başladı ve yağları suyun üstüne çıktı. Bu yağ, soğuktu. Halam yağları alıp, kavanoza doldurdu. Sonra kavanozun içinden bir avuç alıp, romatizma olmuş yerlerine sürdü. Bir müddet sonra iyileştiğini gözlerimle gördüm" (Elkovan, A. 2007).

- Birinin göbeği düştüğü zaman bu işlerden anlayan birisi, parmağına bir çember dolar ve parmağını düşen göbeğin içine sokardı. Göbek, parmağı içine çekerdi. Bu sırada çemberli parmak göbeğin içinde döndürülür, döndürülürken de dualar okunup, bu rahatsızlık giderilmeye çalışılırdı (Elkovan, A. 2007).
- Vücutta köylülerin "peklik" dedikleri durum olduğu zaman, yani kişinin tuvalete gidip büyük abdestini yapamadığı durumlarda ona zeytinyağı içirilirdi.
- Kişi ishal olduğu zaman ise yıkanmamış pirinci kaynatıp içerdi. Pirincin yıkanmamasının sebebi; içindeki nişastanın kaybolmasını engellemekti; çünkü, nişasta ishali durduran bir besin öğesidir.
- Vücutta çıban çıkması durumunda, pamuk yağa batırılarak çıbanın çıktığı yere sürülürdü. Onun üzerine de dövülmüş burçak tozu serpilirdi (Denker, R. 2006).

- Köylüler tırnak yaralarını (tanaburnu) geçirmek için ilginç bir karışım hazırlarlardı. Sümüklü böcek, mum, kullanılmadık bir sabun ve karasakız birlikte su dolu bir tencerede kaynatılırdı. Bunun sonucunda merhem kıvamında yarı akışkan bir madde oluşurdu. Bunu alıp, tırnak yaralarına sürerlerdi (Denker, R. 2006).
- Vücutta nasır çıktığı zaman bunları iplikle koparırlardı (Elkovan, A. 2007). Ayrıca nasırın üstüne incir yaprağı sürerlerdi.
- Diş çıkarmak için de bir iplik alınırdı. Bu ipliğin bir ucu dişe, diğer ucu da kapıya bağlanırdı. Kişi kapının tersi yönde ilerlediği zaman itme sonucu diş çıkardı (Elkovan, H. 2007).
- Köylülerin babalarından ve dedelerinden duydukları ışığında, geçmişi 19. yy'a kadar götürülebilecek bir tedaviye göre; köyde ameliyat yapılacağı zaman, bağırsaklar alınır, terbiye edilir ve tel haline getirilirdi. Bu telle, ameliyat edilen yer dikilirdi (Sükan, R. 2006; Sükan, M. 2006).

Bu maddi yöntemler dışında hastalıkları tedavi ederken köylülerin uyguladığı manevi yöntemler de vardı. Bunun için *"Ocaklı Kadın"* ya da *"Nefesi Kuvvetli Kadın"* dedikleri insanlara başvururlardı.

Eski Türkler'de ocak, ateş ile bağlantılı olarak kötü ruhları kovan bir araçtı. Belki de bu yüzden asırlarca hastalıkları iyileştirenler, bir anlamda insanların bedeninden kara iyeleri kovanlar için "ocaklı" tabiri kullanılmıştır.

Ocaklık, soydan gelme bir yetenekti. Ocak aileler hekimlik taslamaz, kendinin soydan gelme bir yeteneği bulunduğuna inanarak hekimlik yapardı.[603]

Kaleburnu'nda da bazı hastalıkların tedavisinde bu insanlardan yardım istenirdi. Örneğin; baş ağrısını geçirebilmek için bilge olduğu düşünülen bir kişi tarafından bir bardak suya çeşitli dualar okunur ve bu okunmuş su, hastanın alnı etrafında güneş ışınlarını alacak şekilde gezdirilirdi. Bu işlem üç gün boyunca tekrarlanırdı (Denker, R. 2006). Bununla ilgili başka bir uygulama ise şöyleydi: Başı

---

[603] Cemil Cahit Güzelbey, "Gaziantep Tıbbi Folkloru'ndan Yapraklar", *Halk Kültürü, Derleme, Araştırma I,* Gümüş Basımevi, İstanbul 1984, s. 49.

ağrıyan insan bir bardak sirkeyi alır, hocaya okuturdu, okunmuş halde yıldızlara bakan bir pencerenin altında bir gece bekletirdi. Ardından bardağı alıp başına koyardı. Bu uygulama sonunda iyileşeceğine inanırdı (Sükan, M. 2006).

Dudakları çatlayanlar da bir şişe sirke alıp, üfürükçüye giderlermiş. Üfürükçü, içinde sirke bulunan şişeye okuyup üfürdükten sonra "yıldız görmesi için" bir gece avluda bekletilmesini söylermiş. Ertesi sabah bu sirke dudaklara sürülürmüş.[604]

1920'li yıllarda tansiyonun yükselmesinden gözü kör olan bir kişi akrabaları tarafından bir hocaya götürüldü. Hoca, köyde taştan bir tavuk teknesi olduğunu, kör olan kişiyi bu tekneden su içirmelerinin sonucunda onun gözlerinin açılacağını söyledi. Birkaç kişi, köydeki bu tekneyi (kurnayı) buldular ve içindeki suyu temizleyip, yeniden temiz suyla doldurdular. Kör olan kişiyi buraya getirdiler, burasının neresi olduğunu söylemeden: "Gel şurdan soğuk bir su iç" diyerek bu sudan içirttiler. Bir hafta sonra adamın gözlerinin açıldığı söylenmektedir. Köylüler bu teknenin hoca tarafından okunmuş olduğunu düşündüler (Elkovan, A. 2007).

19.yy'ın başlarında da sıtmaya yakalananlar, üfürükçülük yapan hocalar ile papazlara giderlermiş. Bunlar bir pamuk ipliğine okuyup üfürerek düğümler atarlar, sonra da bunu hastanın bileğine bağlarlarmış. Hastalık geçince, bağladıkları pamuk ipliğini çıkarıp akan bir suya atarlarmış. Bunun sonucunda, ipliğin akarsu ile uzaklaştığı gibi hastalığın da o kişilerden uzaklaşacağına inanılırmış.[605]

Nüzul inenlerin yani felç olanların şeytanlar tarafından çarpıldıklarına inanılırdı. Bu nedenle onlar, kendilerine okunup üflenmesi için hocaya götürülürdü.

Bazı hastalıklar da yine güvenilen, hekim gözüyle bakılan ve özellikle kadın olan kişiler tarafından tedavi edilirdi. Örneğin; *"trohoma"* adıyla bilinen göz hastalığını köydeki bir kocakarı tedavi ederdi. Gözün üst kapağı yukarı doğru çevrilerek kabarıkların üstüne incir sürülürdü. Gözkapağı zedelenmesiyle ölen ya da şaşı kalan çocuklar da olurdu. Yani bu tedavilerin bazen kötü sonuçları

---

[604] Tuncer Bağışkan, " Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma," *Halkbilimi,* yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.40.

[605] A.g.e., s.40.

olabilmekteydi. Bu hastalığı geçirmek için köylülerin Apostolos Andreas Manastırı'na da gittikleri söylenir.[606]

Sarılık hastalığıyla birlikte sancısı olanların sancıları da bir okumuş tarafından kesilirdi. Buna da "sancı kesmesi" denirdi. Sancı ya bıçakla ya da pernar ağacının odunuyla kesilirdi. Sancısı olanlar önce yere yatırılır ve büyük bir bıçağın küt (sırt) tarafı veya pernar ağacından kesilen bir odun, sancının olduğu yere sürülürdü. Bunun sonucunda sancının kesileceğine inanılırdı.[607]

Kaleburnu köylüleri bazen de kutsal olarak kabul ettikleri yerlere gidip tedavi olmaya çalışırlar ya da kendilerine atalarından kalan çeşitli uygulamalara giderlerdi.

Çocuklar çıban çıkardıkları zaman, "Ay Teriso" adı verilen bölgedeki deniz suyunu şifalı su olarak görüp, çocuklarını orada yıkarlardı. Çocuğun yıkanmadan önce giydiği giysileri de orada bırakırlar ve gittikleri yoldan değil de başka bir yoldan geri dönerlerdi [608] (Sükan, M. 2006; Sükan, R. 2006).

Çocuk doğduğundan itibaren salyaları bir türlü dinmek bilmezse, salyaların aktığı yer çapalanır ve oradan kömür çıkarılırdı[609]. Sonra bulunan kömür parçaları suya atılarak kömürlü su elde edilir ve bu su çocuğa içirilirdi. Çocuk suyu içtikten sonra genelde iyileşirdi[610] (Sükan, M. 2006; Sükan, R. 2006).

İnsanlar, gözkapaklarında arpacık çıktığı zaman kırk tane arpa tanesi alırlar ve hiç görmedikleri [611] bir su kuyusuna atarlardı. Atarken de üç kez ***"umduğum bu olsun"*** derlerdi (Denker, R. 2006).

---

[606] Tuncer Bağışkan, " Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma," *Halkbilimi,* yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s. 39.

[607] A.g.e., s. 40.

[608] Giderken kötü iyeler yanlarındaydı. Orada çocuk arınmış ,bunlardan kurtulmuştur. Yeniden aynı şeyleri yaşamasın, kötü iyeler ona bulaşmasın diye başka bir yol takip ederlerdi.

[609] Köylülerin belirttiğine göre gerçekten de salya nereye dökülüyorsa, orası kazıldığında altından kömür çıkıyordu (Sükan, M. 2006) .

[610] Belki de kömür içerisinde öyle bir madde vardır ki salyaları durdurur.

[611] Bunun, hastanın daha önce görmediği bir kuyu olması gerekirdi. Kuyu onun için yeni ve kara iyelerden arınmış olmalıydı.Bu durum kozmagoni ile de ilgilidir. Eski Türkler'in inanışlarındaki kırk ve üç sayısı burda da karşımıza çıkmaktadır.

Birisi suçiçeği çıkardığında ona şekerli su , şerbet içilir ve kağıtlı şeker yedirilirdi. Bunlara ek olarak; suçiçeği çıkaran kişinin yakınlarından birisi, oturduğu yerden aniden kalkar ve ulaşabileceği en yakın yerde bulduğu ***"kırmızı püsküllü bir fes"***i alıp, hastanın vücuduna sürerdi. Fesin kırmızılığının, hastanın vücudundaki kırmızılıkları alacağına inanılırdı[612]. Ayrıca; erkeklerin bellerine bağladıkları ipekli kırmızı kuşağın da suçiçeği çıkan yerlere sürülmesi sonucu, hastalığı yok edeceğine inanırlardı (Sükan, M. 2006).

YEMA DO BEDRA (YEMEDUSA) (KAN TAŞI):[613]

Kaleburnu hanımları, doğumdan sonra kanamaları açıldığı zaman veya adetleri gelip bir türlü durmak bilmezse, bu taşın üzerine biner ve sürünürlerdi. Bazı hanımlar da taşın etrafını üç kez dönerler, kilotlarını bir bacaklarında kalacak şekilde çıkarıp taşı kucaklar ve öperler, sonrasında kenarına basarak üzerine binerlerdi. Tüm bu işlemlerden sonra taşın altındaki oluğa mum yakarlar, para veya hellim bırakırlardı(Sükan, M. 2006). Kanlı bezlerini de orada bırakıp, geldikleri yoldan ters istikamette eve dönerlerdi. Eve geldikten iki–üç saat sonra kanın durduğu söylenmektedir.

Kanamalı hanımlar yanında, kan çıbanı çıkaranlar da taşı ziyaret eder ve altındaki mumluğa çivi çakıp, yağ ile mum yakarlardı (Denker, R. 2006).

Kuruova köyündeki bu taş, köyün arazisinin jeolojik yapısına uygun olmaması itibarıyle buraya başka bir yerden getirilmiş olmalıdır. Taş, kahverengi ve çok sert olup çakmaktaşına benzemektedir. Bu taşın köy için çok kıymetli oluşuna ve buraya sonradan getirilmiş olabileceğine dayanılarak, kayanın altında kraliçe ya da

---

[612]Bunun Türk Şamanlığı ve Eski Türkler ile olan bağlantısı açıktır. Burada da "kırmızı" koruyucu bir renk olarak görülmektedir. O, ateşin gücünün rengidir. Albasması gibi kötü bir ruhu engellediği gibi suçiçeğine neden olan kötü iyeleri de engelleyeceğine inanılırdı.

[613] Bu taş, Kuruova köyünde bulunmakta ve civar köyün hanımları buraya gelmektedir.

tanrıçanın bir taht üzerinde oturur durumda heykelinin bulunduğu varsayılmış ve burada kaçak kazı bile yapılmış; fakat taş yerinden kımıldatılamamıştır.[614]

Çok eski dönemlerde Tanrıça Afrodit'in taşların içinde bulunduğuna, bazı taşların ona ait olduğuna inanılırdı. Tarih boyunca dünyada ***"Ana Tanrıça kültü"*** isim değiştirerek yaşamış, mitolojik gizini hep sürdürmüştür.

Ana Tanrıça, Grekler döneminde ***"Afrodit"***, Mısır'da ***"İsis"***, Frikya'da ***"Kibele"***, Suriye ve Babil kaynaklarında ***"Astart"*** veya ***"İştar"***, İzmir–Efes kentinde ***"Artemis"***, Kıbrıs'ta "***Kuklalı (Baflı) Afrodit***", Rumlar döneminde ***"Venüs"*** ve Hristiyanlık döneminde ***"Meryem Ana"*** adlarını alarak, ona tapılmıştır.[615]

Ataerkil aile düzenine geçmeden önce anaerkil aile yapısı vardı ve Eski Türkler'de oluşan Umay Ana kültü bunun bir sonucuydu. Yukarıda beirtilen topluluklardaki "Ana Tanrıça kültü" de ana – erkil düzenin oluşturduğu bir külttü ve şekil ve boyut değiştirerek günümüze kadar ulaşmıştır.

Ana Tanrıça kültü, en önemli değişimi, çoktanrılı dinlerden, tektanrılı dinlere geçiş döneminde yaşamıştır. Geçmişten gelen ve Roma dönemi boyunca önemini koruyan bu kült, Hristiyanlık'ın yayılmasıyla tehlikeye düşmüştür. Özellikle M.S. 431 yılında Efes'te toplanan Hristiyanlar, Bolluk ve Bereket Tanrıçası Efes Artemis'in bazı özelliklerinin, İsa Peygamber'in annesi ***"Meryem Ana"*** ya verilmesini kararlaştırdılar. Ayrıca, Ana Tanrıça'nın niteliklerinin bir bölümü, Meryem Ana'ya, öbür tanrıların nitelikleri ise azizler ile azizelere devredilir. Bu gelişmeler doğrultusunda, Kıbrıs'taki Bereket Tanrıçası Afrodit'in nitelikleri de ***"Banaya"*** olarak da bilinen Meryem Ana'nın adının sonuna eklenir.[616] Bunun sonucunda da daha önce Afrodit tapınaklarına ve taşlarına gösterilen ilgi, Meryem Ana'ya adanan taşlara gösterilmeye başlanır.

Eskiden Ana Tanrıça için yağlanan taşlar, artık Meryem Ana için yağlanmaya başlamıştır. Kuruova'daki taş da böyledir. Ayrıca; Kaleburnu'nda hanımlar,

---

[614] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma,"*Halkbilimi,* yıl 14,sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.40.

[615] Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri 1", *Avrupa Gazetesi,* 28 Nisan 1999, s. 11.

[616] Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri 2", *Avrupa Gazetesi,* 29 Nisan 1999.s. 11.

doğumdan sonra sütleri eksildiğinde ***"Kadın Memeleri"*** adını verdikleri ve Kaleburnu'nda bulunan taşın üzerine de göğüslerini sürterlerdi (Denker, R. 2006). Aynı durum Baf'ta da görülmekteydi. Kukla'da adı "Banaya Aphroditissa"dan"Chrysopolitissa"ya dönüştürülen kilisenin duvarında, sütü gelmeyen ya da kesilen kadınların ziyaret ettikleri "Banaya Galatariotissa" (Süt Veren Meryem Ana) Taşı'nın yağlanması durumunda, Afrodit'in bolluk ve bereketiyle kadınların göğüslerinin sütle dolacağına inanılırdı.[617]

Karapapak Türkleri'nde de kutsal taşlarla ilgili bir uygulamayla karşılaşırız; ama bu, Kıbrıs'taki uygulamadan daha farklıdır. Burada, çocuğu olmayan kadın, evlenmemiş bir evliyanın kabir taşına karnını sürter.[618]

Kıbrıs'ta hastalığı iyileştirmek için yatırlara mum yakmak, adak adamak gibi uygulamaların uzun bir geçmişi vardır.

Bilindiği gibi Kıbrıs, tarihinde birçok kez veba salgınlarına sahne olmuş, bu salgınlar sonucu adada yaşayan birçok insan ölmüştür. İşte bu zor dönemlerde insanlar manevi yöntemlere de başvurarak, hastalıktan kurtulmaya çalışmışlardır.

Osmanlı idaresi gelene kadar adada on üç tane veba salgını olmuştur. Osmanlılar geldikten sonra da salgınlar devam etmiştir. Bu dönemde gerek Rumlar gerekse Türkler, Hristiyan – Müslüman ayrımı gözetmeden azizlerden, peygamberlerden ve yatırlardan medet ummuşlardır.[619]

1641 yılındaki veba salgını sırasında çeşitli ikonlar kilise ve manastırlardan çıkartılarak Türk-Rum köyü veya bölgesi ayırt edilmeksizin vebaya çare olarak dolaştırılmıştı.

1800'lü yıllara gelindiğinde ise Rum ve Türkler arasında anlaşmazlıkların başgöstermesi sonucu, hastalıklar ve kuraklık karşısında asırlarca çizdikleri birlik tablosu yıkılmıştır.

---

[617] Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri 17", *Avrupa Gazetesi,* 14 Mayıs 1999, s. 11.

[618] Yaşar Kalafat, "Karapapak Türkleri'inde Halk İnançları", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 40,Kış 1998, s. 13.

[619] Ahmet Erdengiz, "Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi'nde Veba Salgınları", *Halkbilimi Sempozyumları III,* KKTC Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2001, s.156.

1815 yılında Kıbrıs'ı saran veba hastalığı sonucunda anlatılan bir hikayede hastalığın Rum köylerinden uzaklaşıp, Türk köylerinde yayılması isteği açıkça ortadadır. Bu veba salgını sonucunda gerçekten de başta Kaleburnu olmak üzere bölgenin tüm Türk köylerinin halkı vebadan ölmüştür.[620]

Yıllar geçtikçe hastalıklarla başedebilecek doktorlar yetişmiş, birçok hastalığa ilmi çareler bulunmuştur. 1960'lı yıllarda Yalusa'lı (Yeni Erenköylü) bir Rum doktor, on beş günde bir Kaleburnu'na gelip hastaları tedavi ederdi. Köylüler ise Mehmetçik köyüne bir Türk doktor tayin edilmesini ve köylerine onun gelmesini istiyorlardı. Bu yıllarda, ebe için de Mağusa'ya gidilmekteydi.[621]

Günümüzde ise köyde haftada bir gün çalışan bir sağlık ocağı vardır. Köylüler genelde Gazi Mağusa'daki devlet hastahanesine, özel hastahanelere ve kliniklere giderek doktora bakınmakta, ilaçları da eczahanelerden ve hastahaneden almaktadırlar.

4.1.13.2 NAZAR DEĞMESİ VE KURŞUN DÖKME OCAĞI:

Başkalarında bulunmayan bir özellikten, nitelikten dolayı kıskanılan ve imrenilen insana veya hayvana nazar değer. Nazar değmesine halk arasında *"kötü göz"* de denir.[622]

Nazar, en eski uluslarda, Babilliler'de, Mısırlılar'da, Sümerler'de, Akadlar'da ve Anadolu uluslarının hepsinde görülürdü.[623]

Anadolu uygarlıkları yanında Eski Türkler'de de nazara inanılmakta ve buna "kara iyelerin" neden olduğu düşünülüp, bu iyeleri uzaklaştırma yolları aranmaktaydı.

---

[620] Ahmet Erdengiz, "Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi'nde Veba Salgınları", *Halkbilimi Sempozyumları III,* KKTC Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2001, s. 162.

[621] Kutlu Adalı, *Köy Raporları,* Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961, s. 55.

[622] İsmet Zeki Eyüboğlu, *Anadolu İnançları,* Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s. 100.

[623] A.g.e, s. 102.

Kıbrıs Türkleri, Anadolu'daki Türkler gibi bugün de nazara fazlasıyla inanmakta ve nazardan korunmak ve nazarı tedavi etmek için çeşitli yollara başvurmaktadır.

Nazardan Korunma Yöntemleri:

Kaleburnuluların bugüne dek uzanan nazardan korunma yöntemleri şunlardır:

a) Nazarlık Taşımak :

Köylüler nazar değmesinden korunmak için üzerlerinde nazar boncuğu taşırlar. Nazar boncukları genelde *"göz taşı"* şeklindedir. Göz taşı, üç boğumdan oluşur. En dıştaki boğum mavi, sonraki boğum beyaz, en içteki boğum da mavidir. Nazarlık, ya bir kancayla elbisenin görünmeyecek bir yerine iliştirilir ya da ortasından delinir ve bileziğe geçirilerek ele, kolyeye geçirilerek de boyuna takılır (Denker, T. 2007).

Nazarlığa, Gaziantep'te "Nazar Takımı" denir. Nazar takımı; bir ipe dizilimiş şap, kurt derisi veya dişinden, mavi boncuk ve horoz sesi duyulmayan yerdeki iğdenin çöpünden oluşurdu. Nazarlık, Gaziantep'te çocuklara takılır; kız ise başına, erkek ise omzuna iliştirilirdi.[624]

Nazar boncuğu da bir çeşit muskadır, nazarı değen kişinin kötü bir ruhu olduğuna inanılır ve bu ruh uzaklaştırılmaya çalıştırılır.

b) Nazar Kudreti Olanlardan Uzak Durmak :

Herhangi bir insan, gittiği bir evden ayrıldığı zaman o evin üyelerinden birinin başına kötü bir şey gelir; o kişi tabak, bardak v.s kırar veya kendisi düşüp bir yerini incitirse, eve gelen kişinin nazar kudreti olduğuna inanılır ve ondan uzak durmaya çalışılır. Bu tip insanlarla karşılaşıldığında besmele çekilir veya yere tükürülür.

---

[624] Cemil C. Güzelbey, " Gaziantep Tıbbi Folklorundan Yapraklar," *Halk Kültürü, Derleme, Araştırma,* Gümüş Basımevi, İstanbul 1984, s. 50.

c) Muska Taşımak :

Muska, içinde ayet veya dua yazılı, ince bir kumaş parçasıyla kaplanmış üçgen biçiminde, üç -beş cm boyutlarında olan bir nesnedir.

Günümüzde muska taşıyanların sayısı azalmıştır. Daha önce köylülerin birçoğu, üzerinde muska taşırdı (Denker, T. 2007; Sükan, M. 2006).

Abdülkadir İnan'a göre; her türlü muska ve tılsımların kökü, putperstliğin en ilkel şekli olan fetişe dayanır. İlkel kişinin inancına göre bazı nesnelerde uğur veya uğursuzluk bulunur. İlkel kişi, uğurlu saydığı nesneyi boynuna asar ya da yanında taşırdı. Bu nesneler; bir taş parçası, bir bitki, mavi boncuk, garip görünen bir böcek, kurt dişi, ayı ya da kartal tırnağı olabilirdi. Bu ***"muska–tılsım"***ların kendilerini hastalıklardan, nazardan ve çeşitli kazalardan koruduğuna inanırlardı. Sonraları bu inancın daha ileri gelişme safhasında dini formüller ya da garip işaretler yazılan kağıt parçaları, eski fetişlerin yerini tutmuştur.[625]

Tedavi Yolları :

a) Eşek Gübresi Yakmak :

Köylüler, başı ağrıyan ve hasta olan kişinin nazara geldiğine inanırlardı. Nazarı yok etmek için ***" kestane"*** adını verdikleri eşek gübresini yakarlardı. Yanma sonucu çıkan kokunun nazarı ortadan kaldırdığına inanılırdı (Elkovan, A. 2007; Sükan, R 2006).

b) Nazar Değdiğine İnanılan İnsanlarla Konuşmak :

Gözü tuttuğuna inanılan[626] insanın yanına gidilir ve ona gözünün tuttuğuna inanıldığı söylenir. Böylelikle ondan gelen nazarın yok edileceği düşünülür.[627]

---

[625]Abdülkadir İnan, *Hurafeler ve Menşeleri,* Diyanet Yayınları, Ankara 1962, s. 43.

[626] Daha çok renkli gözlü insanların gözünün değdiğine inanılır.

[627]Köylüler, aralarının iyi olduğu insanlara bu düşüncelerini söylerler. Arası iyi olmayan insana söylerse tartışma çıkma ihtimali vardır.

c) Tütsülemek :

Eski Türkler kötü ruhları kovmak için tütsü yaparlardı. Bu da ateş kültüyle ilgilidir. Otların, ağaç dallarının yakılması sonucu ortaya çıkan dumanın da ateş gibi kötü ruhları kovduğuna inanılırdı. Örneğin; Beltirler'in kurban törenlerinde önemli bir unsur olan ***"üldürbe"***[628] ardıç ağaçlarıyla tütsülenirdi.[629]

Urenhalar'da şaman, "oba ayini" ne başlamadan önce kokulu otlar yakıp, obayı tütsülerdi.

Altaylar'da şaman, davulunu ve cübbesini "arçan" denilen kokulu otları yakıp tütsülerdi. Ayrıca kötü ruhların zararlarını yok etmek için hastalar da tütsülenirdi. Hristiyanlar da çocuklarını vaftiz etmek için kiliselerde törenler düzenlerdi. Zeytin yaprakları, papazlar tarafından okunan suya batırılır ve çocuğun üzerine serpilirdi. Böylece çocuğun kötülüklerden korunacağına inanılırdı.

Kaleburnulular tütsü yaparken, deniz tuzu görmemiş zeytin yaprağı,[630] tuz ve sarmısak yapraklarını bir kevgirin üzerine veya toprak bir kabın içine koyarlar (Bkz. Resim 97), ardından üç İhlas ve üç Fatiha suresi okuyarak bunları yakar ve çıkan dumanı içlerine çekerler (Elkovan, A. 2007). Birçok insan duman kokusunu almaya çalışırken bildiği çeşitli duaları da okur. Bu uygulamada da İslami inançlarla eski Türk inançlarının kaynaşmış olduğunu görmekteyiz.

d) Kurşun Dökme :

Nazarı yok etmek için başvurulan yöntemlerden birisi de kurşun dökmedir. Kurşunun yapısında demir vardır ve daha önce belirttiğimiz gibi demir, ataerkil aile düzeninin oluştuğu dönemlerde kötü iye ve ruhları uzaklaştıran bir araç olarak görülmüştür. Bununla beraber, kurşun dökme ile ilgili kadın derneğinin veya ocağının kökenlerinin, erkeklerin bakır ve demiri eritmeyi başarmalarından çok daha önce, kadın kamlar tarafından bir büyü ve fal yöntemi olarak ortaya çıkarıldığı

---

[628]Üldürbe: Beltirler'in kutsal saydığı bir şapkadır. Bu şapkanın etrafını bir iple çevirirlerdi ve ipin üzerine kartal tüyleri, mavi ve beyaz kumaş parçaları bağlarlardı. (Bkz. Özkul Çobanoğlu, " Mit", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2001- baskıda-, s. 56).

[629]Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 57.

[630] Kaleburnu köylüleri özellikle yabani zeytin yaprağını yakarlardı (Elkovan, A. 2007).

düşünülebilir. Bu ilk örnekten hareket eden erkekler, zaman içinde demir ve demirci kültünün oluşumunu gerçekleştirmiş olabilir.[631]

Kurşun dökerken önce kurşunlar eritilir, sonra kurşun dökülecek kişinin kafasına örtü örtülür. İçinde erimiş kurşunlar bulunan sıcak su dolu kap, değmeyecek şekilde örtünün üzerine tutulur. Bu işlemler sırasında kurşunlar, sıcak sudan dolayı çeşitli şekiller oluşturur. Örneğin; yılan, yaprak... Bu şekiller, kişinin hangi göz-hasete maruz kaldığını gösterir. Örneğin; yılan oluştuysa düşmanı var demektir. Tüm şekiller yorumlandıktan sonra kurşunlar dört yol ortasına dökülür ve göz-haset çıkarılmaya çalışılır.

4.1.14 DANS VE MÜZİK

DANS :

Dans, insanın duygularını dışavurma yöntemlerinden birisidir. Hüznün, sevincin, umudun, özlemin... jest, mimik, figür ve müziklerle anlamlandığı bir alandır. Her figür bir mesaj içerir. Her toplumun kendine özgü dansları ve o toplumdaki insanların anlayabileceği ortak mesajlar vardır.

Dans, müzikal sesle, bazen bir şiirle, görsel, hareketli ve estetik görünüşlerin birleştiği, kulağa ve göze hitap eden kompleks bir iletişim formudur. Dans, yer ve zaman içerisinde insan vücudunun ustalıkla kullanıldığı yaratıcı bir sürecin sonucu olarak oluşan kültürel bir forumdur.[632]Dansın doğuş tarihi çok eskiye dayanır.

İlk insanların topluluklar halinde yaşamaya ve kendilerini yöneten birtakım bilinmeyen büyük ve sihirli güçlere tapmaya başlamaları ilk dansların doğmasına neden oldu. Daha çok taklide dayanan ve ritüel ve majik karakter taşıyan bu ilk

---

[631] Özkul Çobanoğlu, " Mit", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Ansiklopedisi,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2001(baskıda), s. 61.

[632] Adrinne L. Kaeppler (Çev: Fatma Fay),"Dans", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 33, Bahar 1997, s.102.

tapınma hareketleri genellikle tiyatro ile ilgiliydi; ama bu toplu kültür–sanat olayı içinde dans da en baştaki yerini almaktaydı.[633]

İlk insanlar, ilk kültür olayları olan av, savaş, evlenmek, doğurmak, ateş yakmak için onları taklit ederek dans ediyorlardı. Karanlık geceye dans ediyorlar, ay ışığına dans ediyorlar, günlük olaylar için bile dans ediyorlardı.[634] Bu dansın içinde ilkel de olsa bir iletişim gizliydi.

Türk Şamanlığı'nda da dans önemli bir yer tutuyordu. Şaman ayinlerinde dans, müzik, şiir biraradaydı.

Altay Türkleri arasında düzenlenen şaman ayinlerinde , şaman davuluna hızlı vurup, Tanrı Ülgen için manzum ilahiler söylerken, ateş etrafında dönüp dans ederlerdi.[635]

Orta Asya'daki Türkler, özellikle de Hunlar dansa büyük önem verirlerdi. Bir Hun beyiyle evlenmiş Çinli bir kadın ülkesine gönderdiği mektupta Hunlar için şöyle söylemekteydi:

"Davulu her gece durmaz döverler,
Ta güneşler doğana dek dönerler"[636]

İlk dans figürlerinin kazıldığı taşlara, Kuzey Azerbaycan'ın Gobustan bölgesinde rastlanmaktadır.

Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türkler, diğer kültür unsurlarıyla birlikte danslarını da getirmişlerdir. Onlar Anadolu'yu aldıkları zaman iki milyon kadardılar. Buranın yerlileri ise yirmi milyondan fazlaydı. Roma İmparatorluğu bünyesindeki bu yerli halk, Anadolu'da yaşamış Lidya, Frigya, Hitit v.s gibi kavimlerden kalan kültürlerin mirasçısı idiler. Orta Asya Türkleri ve yerli halkın kültürleri doğal olarak

---

[633]Şerif Baykurt, "Türk Halk Dansları ve Anadolu Uygarlıkları", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* III. cilt, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, s. 49.

[634] A.g.e., s. 49.

[635]Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 106.

[636]Şerif Baykurt, a.g.e., s. 50.

birbirlerinden etkilendi. Bu etkileşim sonucu danslar da bu asırlık kültür mirasını, Türk kültürüyle özümseyerek orijinal bir üslup oluşturdu. Günümüzde kurulmuş dans grupları (Ney ve Anadolu Ateşi vs.), gösterilerinde bu asırlık mirası gözler önüne sermektedir.

Kıbrıs da birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Kıbrıs Türkleri, bu medeniyetlerin izleriyle, 1571'de Anadolu'dan getirdikleri çeşitli unsurları birleştirip özümsediler. Bu unsurlardan birisi de halk danslarıdır.

Kaleburnulular genellikle düğünlerde dans ederlerdi. Köylülerin en fazla oynadıkları oyunlar şunlardı:

1) ORAK OYUNU:

Orak oyunu, erkekler tarafından oynanırdı. Tutuşmadan bağımsız olarak oynanan bir oyundur. Hasat zamanı ekin biçerken, usta orakçıların neşe içinde orakla yaptığı hareketleri canlandırmaktadır. Çeşitli biçme hareketleri yapan oyuncu, orağı elinde çeşitli şekillerde ustaca çevirir. Dansın birinci bölümünde dansçı orağını alıp, neşe içinde tarlasına giden bir çiftçiyi temsil eder; ikinci bölümde çiftçi sapları keserek başakları biçer; üçüncü bölümde de çiftçi mutlu olmuş bir biçimde elinde orağı evine döner.[637]

2) SİRTO :[638]

Sirto da tutuşmadan (bağsız) olarak oynanan bir oyundur; ancak oyunun bir bölümü ikili oyuncuların mendilden tutuşması suretiyle bağlı oynanır. Oyun, daha sonra mendil koparılarak (bırakılarak) bağsız devam eder (Elkovan , A. 2006).

---

[637] Ahmet An, " Kıbrıs Suiti ve Diğer Halk Dansları", *Halkbilim Sempozyumları,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s. 110.

[638] Sirto, Yunanca bir sözcüktür. Türk Müziği'nde kullanılmış olan bir beste çeşidi olarak karşımıza çıkar. Her makamda bestelenebilir. Daha çok oyun havası ritminde bestelenmiştir (Bkz. M.Ekrem Karadeniz, *Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1965, s. 160).

Sirtolarda Hareketlerin Yönü:

1) Daire boyu ayak sürçmeli gezinti.

2) Hareket etmeden karşılıklı sıçrama.

3) Oyuncunun topuğa el vurup kendi çevresinde dönmesi.[639]

İkililerin mendil tutuşup, seyirciye dönük sıçrama hareketi ile oynaması sırasında mendili uzatan oynamaz. Yalnız karşısındaki mendili ucundan tutarak oynar.

3) KARŞILAMALAR :

Karşılama, adından da anlaşılacağı gibi iki veya daha çok oyuncunun karşılıklı olarak oynadıkları bir oyun türüdür. Karşılamalar, ***"çifte sofyan"*** usulüyle bestelenir.[640]

Köylüler, diğer oyunlara başlamadan önce karşılama oyunu oynarlardı (Elkovan, A. 2006).

Başlıca karşılama oyunları; birinci karşılama, ikinci karşılama,üçüncü karşılama ve dördüncü karşılamadır.

Birinci ve ikinci karşılama tutuşmadan oynanır, üçüncü ve dördüncü karşılamaların bazı figürleri ise mendil tutuşarak oynanmaktadır.

Karşılamalarda Hareketlerin Yönü:

1) Oynayarak ileriye doğru gitme.

2) Oynayarak geriye doğru gelme. [641]

Bazen bu gitme ve gelme hareketleri sırasında bir oyuncu bazı hüner ve becerilerini gösterir. Diğer oyuncular ise yerlerinde normal figürleri uygulamaya devam ederler.

---

[639]Erbil Çinkayalar, *Kıbrıs Türk Halk Oyunları,* Sistem Ofset, Ankara 1990, s. 27.

[640] Çifte Sofyan Usulü: Raks aksağı adı da verilir. Bu usulle şarkılar, oyun havaları v.s bestelenmiştir (Bkz. M.Ekrem Karadeniz, *Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1965, s. 41).

[641]Erbil Çinkayalar, *Kıbrıs Türk Halk Oyunları,* Sistem Ofset, Ankara 1990, s.23.

4) *BARDAK OYUNU:*

Bardak oyunu da erkekler tarafından oynanırdı. Erkekler su dolu bardakları başlarına koyarak, çeşitli figürler eşliğinde dans ederlerdi (Sükan, R. 2006).

Bardak oyununun figürleri, karşılama oyunlarından birinci karşılama oyununun figürlerine çok benzer. Erkekler başlarında bardak olduğu halde türlü hareketler yapabilmekte, hatta sekebilmekteydiler (Denker, R. 2006).

5) *MASA OYNATMA:*

Kaleburnu erkekleri, düğün sırasında büyük bir masayı ağızlarında tutup oynatırlardı (Sesli, O. 2006). Masanın köşelerini damaklarının üzerine oturtur, ellerini de havaya kaldırarak oynarlardı (Nalbant, A. 2006).

6) *ZEYBEK OYUNU:*

Kıbrıs zeybekleri yürüktür. Biraz süratli çalınır ve oynanır.

Başlıca zeybek oyunları:

Sarhoş (Gofto, Kesme veya Kadın Zeybeği de denir.)

Abdal

Abohor

Erkek (Anadolu)

Zeybek 1 (İncirli'den)

Zeybek 2 (İncirli'den)

Zeybek 3 (Akıncılar)

Zeybek 4 (Kıbrıs Zeybeği, Cemil Demirsipahi'nin kitabında İzmir Zeybeği olarak geçer).

Zeybek 5 (Cemil Demirsipahi'nin kitabında İzmir- Soğukkulu Zeybeği, İstanbul- İzmir Zeybeği 3 olarak geçer).[642]

---

[642] Kani Kanol – Ali Hoca, "Halk Oyunlarımızı ve Müziğimizi İrdeliyoruz", *Halkbilimi Sempozyumları,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s. 406.

Zeybek oyunlarını tutuşmadan bağsız olarak oynarlar. Daha çok daire formunda oynanan zeybek oyunlarında, oyuncular arasında belirli bir uzaklık vardır.

Zeybeklerde Hareketlerin Yönü:

1. Zeybek oyunları daire boyunca oynanır. Tek kişinin oynadığı zeybek oyunlarında da bu görülür.

2 . Oyuncular kendi çevrelerinde dönerler.

3. İleriye ve geriye adımlar yanında, daire içinde veya dışarıya doğru adımlar da atılır[643].

7) TESTİ OYUNU:

Düğün günü tek sayılı olmak şartıyla bekar kızlar tarafından testi oynatılırdı (Özören, G. 2007; Gül, Ş. 2006). Kızlar teker teker testiyi oynatırdı. Sonunda birisi tarafından kırılırdı. Günümüzde de düğünlerde testi oyunu oynatılmaktadır.

8) BIÇAK OYUNU:

Köylerde zaman zaman bıçak oyunu da oynarlardı (Denker, R. 2006). Bu oyunda dansçı bir kasabı temsil eder ve bu kişi, kesilecek hayvanı temsil eden bir kişi ile birlikte bıçak oyununu oynardı.[644]

9) ÇİFTETELLİ:

Çiftetelli, kadınların oynadıkları, disiplinsiz ve canlı bir oyundur. Oyunun, Bahriye Çiftetellisi, Kıbrıs Çiftetellisi isminde çeşitleri vardır.

---

[643]Erbil Çinkayalar, *Kıbrıs Türk Halk Oyunları,* Sistem Ofset, Ankara 1990, s.30.

[644]Ahmet An, "Kıbrıs Suiti ve Diğer Kıbrıs Halk Dansları", *Halkbilimi Sempozyumları*, Kültür Bak. Yay, İstanbul 1986, s.110.

Çiftetelli, "Yürük Sofyan"[645] usulüyle bestelenen oyun havalarındandır. Bu oyun, dünyada bulunan rakslar içerisinde en hareketli, en güzel ve zengin figürlü olanlardandır. Doğu ülkelerinde bu oyunlar çok sanatlı bir şekilde icra edilir.[646]

Türkiye'de oynanan Türk halk dansları ile KKTC'de oynanan Kıbrıs Türk halk dansları arasında büyük paralellikler bulunmaktadır. Kıbrıs Türkleri'nin 1571'de Anadolu'dan getirilen Alevi – Bektaşi yörüklerden olduğu düşünülürse aradaki benzerlikler anlaşılır.

Bugün yörüklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden birisi de Akdeniz Bölgesi'dir. Bu bölgede oynanan danslarla Kıbrıs Türk halk danslarının önemli ortaklıkları vardır. Akdeniz Bölgesi'ndeki halk dansları genellikle tutunmadan oynanan salma oyunlardır. Kıbrıs halk dansları da genellikle tutunmadan ve salma oynanır (Bkz.Resim 98 ve 99). Ayrıca şaman dansları da bağsız oynanırdı.[647] Bu da yörüklerin danslarını Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar taşıdıklarını gösterir. Bunun yanında Kıbrıs oyunlarının pek çoğu disiplinli diziler halinde oynanmaz. Anadolu'nun Akdeniz'e bakan yamaçlarındaki oyunlarda da Anadolu'nun diğer yörelerinde sıklıkla rastlanan disiplinli dizi danslarına pek rastlanmamaktadır.[648]

---

[645]Yörük Sofyan Usulü: Bu usul ile kantolar, türküler, oyun havaları, marşlar, sirto, longa v.b saz eserleri bestelenmiştir. Ayakla vurulacak darbların her biri birer dörtlüktür. Bu usül iki vuruşta tamamlanır (Bkz. M. Ekrem Karadeniz, *Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1965, s. 36) .

[646]A.g.e, s.160.

[647]Şerif Baykurt, " Anadolu Kültürleri ile Türk ve Kıbrıs Halk Dansları Üzerine Düşünceler", *Halkbilimi Sempozyumları III,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 307.

[648] A.g.e.,s. 308.

MÜZİK :

Müzik, bir sanat dalı olarak Fin mimarı E. Saariren'in dediği gibi: "Toplum hayatının belirli şekiller içinde ifadesi"dir. Ait olduğu toplumun ses, melodi, ritim ve çalgı kullanma tercihlerini yansıtan bir özelliğe sahiptir.[649] Bu bağlamda geçmiş ile günümüzü birbirine bağlayan "halk müziği" veya "halk şarkıları"nın üzerinde önemle durulmalıdır.

Halk müziği, geleneksel ve sözlü olarak bir nesilden diğer nesile aktarılan, yüz yüze iletişim ve sosyal etkileşimle sürekli yaşatılan ve etnik kökene bağlı bir müzik tarzıdır[650].

Tüm halk sanatları gibi halk müziği de insanların duygularına ulaşma ve onları etkileme gücüne sahiptir. Etki, müziğin uygulamasıyla oluşur. Müziğin uygulanması özel bir kültürdür; halk grubu içerisinde müziği icra edenler ve dinleyiciler tarafından anlaşılan kurallar ve prensiplere göre işler. Müzik uygulayıcıları ve halk grupları anlam ile uygulamayı birbirine bağdaştırır[651].

Halk şarkıları vasıtasıyle birey hem bilinç hem de bilinçaltı düzeyde kendi kültürünün kökleriyle temasını sürdürebilmektedir. Halk şarkıları, kültürün bütünüyle olan ilişkisinde muhafaza edici bir element rolü oynar.[652]

Kıbrıs Türk Halk Müziği'ne baktığımız zaman müzikteki ezgilerin, tonlamaların, vurguların v.s. Türk halkının özelliklerini yansıttığını ve Türk kültürünü kuşaktan kuşağa aktardığını görürüz.

Müzik Aletleri:

Kaleburnu'nda 19.yy'dan 20.yy'ın ilk yarısına kadar düğünlerde çalınan en önemli müzik aletleri şunlardı:

---

[649]Cinuçen Tanrıkorur, *Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler,* Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, s. 20.

[650]Jeff Titon (Çev. Murat Karabulut), "Müzik, Halk ve Gelenek", *Milli Folklor*,cilt 5, sayı 35, Güz 1997, s. 95.

[651]A.g.e, s.96.

[652]William Ferris (Çev:F Gülay Mirzaoğlu) , "Halk Şarkıları ve Kültür" *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 34, Yaz 1997, s. 87.

1) DAVUL:

Yuvarlak bir tahta kasnağın iki yanına gerilen deri ile yapılmış vurmalı bir meydan sazıdır. Tuz ve külle temizlenen keçi derisi, kasnağın her iki yanına iple sıkılarak gerilir. Sağ tarafı tokmakla, sol tarafı ise çirpi[653] ile çalınır. Köylüler davulu boyunlarına asarak çalarlardı.

2) ZURNA:

Huni gibi ağzı açık, ağız kısmında kamıştan bir dili olan ve kuvvetli ses verebilen üflemeli bir sazdır. Zurna ve davul birlikte çalınan ayrılmaz bir ikilidir.

3) KOPUZ:

Kaleburnu'nda düğünlerde kopuz çalınırdı. Kopuz, bağlamaya benzeyen, gövdesi oval, sapı uzun, üç telli bir çalgıydı. Sapı ve gövdesi dut ağacından yapılırdı, telleri de hayvan bağırsaklarının kurutulup, ip haline getirilmesi ve gövdeye bağlanmasıyla oluşurdu (Sükan, R. 2006)."Kopuz" sözcüğünün anlamı ile ilgili çeşitli görüşler vardır.Türkolog A.N. Samayloviç'e göre; "kopuz" sözcüğü "kovzı" sözcüğünün değişmiş haliydi ve Çince "kovzı" kelimesinin anlamı "ağızla çalınan"dı. Bazı Çin dilbilimcilerin ona söylediğine göre "kovzı"nın etimolojisi Çince değil, Türkçe'dir. Samayloviç, kelimenin aslının "kop–boğaz" olabileceğini belirtir.[654] Türkler'in tarih içerisindeki seyrine ve Çinliler ile ilişkisine bakılırsa kopuzun Türkler'den onlara geçtiğini düşünebiliriz. Çin kaynağı ile bir Uygur efsanesi, kopuzun başlıca iki tipinin olduğunu anlatıyor:

---

[653] Çirpi: İnce değnek.

[654]Mahmut Ragıp Gazimihal, *1900 – 1961 Yılları Arasında Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1975, s. 15.

A)Pi'pa[655] ile bir tutulması gereken tip:

Bunda gövde ile sap tarafı bütündür ve dıştan görünüşü şimdiki armudi fasıl kemençenin irisi biçimindedir. Sol elin kavradığı sapın yüzünde perde destecikleri dizilidir.Ud da buna benzer.[656]

B) Tanbur Tipli:

Tanbur tipli kopuzlarda yarım armudi çanağına, at kılı tellerinin uzunluğuna uygun boydaki alete ayrı bir sap takılıdır. Sapın bitişik olduğu tahtanın gövde yüzünün ortasında delik vardır. Saz, dört telli olmakla beraber sapta perde destecikleri yoktur. Ahmetoğlu Şükrullah'ın, Anadolu'da "rebab" adıyla tarif ettiği ve Yunus Emre'nin kopuz ile bir saydığı *mızraplı saz, açıkca bu ikinci tipin Anadolu'daki devamıydı*[657].

Birinci maddedeki tipten ud, lağuta v.s. aletler türemesine karşılık, ikinci maddedeki tipten tanbur aletinin küçüklerinin ataları türemiştir. Kopuz, eski Tanbura tipiyle Altay Türkleri'nde ve Kafkasya'da hala yaşamaktadır[658].

14.yy'da derlenmiş Dede Korkut Hikayeleri'nde de "kopuz" kelimesi on dokuz yerde geçmektedir. Kelimenin ortasında kimi zaman (b), kimi zaman (p) vardır. "kolça kopuz", "kolca kopuz", "kurulıca kopuz", "alça kopuz" ibareleriyle geçer.[659]

---

[655]Pipa: Çin lavtası. Gövdesinin göğsü düz, sırtı bambeli ve Batı'daki örnekleri gibi armut biçimindedir. Mızrapla çalınır.

[656]Mahmut R. Gazimihal, *1900 – 1961 Yılları Arasında Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1975, s. 24.

[657] A.g.e, s.24.

[658]Ahmet Caferoğlu, "Cihan Edebiyatında Türk Kopuzu", *Ülkü Dergisi,* Sayı 47 – 48, 1937, s. 42.

[659]Orhan Şaik Gökyay, *Bugünkü Dille Dede Korkut* ,Remzi Kitabevi, İstanbul 1963, s. 2,11,68,69,71.

Korkut Ata, Kazak ve Kırgız şamanlara kopuz çalmayı ve şarkı söylemeyi öğreten ilk şamandır. O, kopuzcuların atasıdır. Ozanlık, bahşılık geleneğini sürdüren daha sonraki ozan ve bakşılar Korkut Ata'yı üstat saymışlardır[660].

Kopuz, Türkler'in milli sazıdır. Kopuz ve torunları yayılışından değişimlerine, yayından teline kadar Türk sazsevenlerin eli olduysa, bunun altında Türkler'in kopuza verdikleri büyük önem yatmaktadır.

15.yy'dan sonra kopuz yerini *"saz"*a yani bugünkü *" bağlama"* ya bırakmıştır. Kopuz çalan ozanlar da yerlerini saz çalan aşıklara bırakmıştır.

4) TANBUR:

Kopuz gibi ağaçtan yapılan telli bir çalgıdır; ama sapı, kopuzun sapından daha kısa, gövdesi de daha yuvarlak ve göbeklidir. Kopuzda da tanburda da perde (nota) yoktur.

5) KEMANE:

Kemanenin halk müziğinde önemli bir yeri vardır. Kıbrıs Türk Halk Müziği'nin özgün aletlerinden birisidir. Kemane dört tellidir.Kıbrıs Türk Halk Müziği'nin, Türkiye Halk Müziği'nden ayrılan ve kendine özgü bir yapıyı oluşturan en temel öğesi kemanedir.[661]

Kaleburnu'nda kemane her düğünde çalınan bir aletti. Hüseyin Kemaneci isimli şahıs çok güzel kemane çalardı. Kemanelerini kendisi yapardı (Kemaneci 2006). Bugün de köyde "Kemaneci" soyadlı birçok insan yaşamaktadır. Kemane, manilerimizde de sıklıkla geçmektedir:

Çalınsın kemaneler

Oynasın divaneler

---

[660] Mehmet Açа, "Kültür – Medeniyet Kahramanları ve Türk Müzik Aletlerinin Ortaya Çıkışı Hakkında Teşekkül Etmiş Bazı Efsaneler", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 45, Bahar 2000, s. 45.

[661] Kani Kanol – Ali Hoca, "Halk Oyunlarımız ve Müziğimizi İrdeliyoruz", *Halkbilimi Sempozyumları,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s. 386.

Kaleburnu içinde

Yıkılsın meyhaneler (Denker, R. 2006).

Kemanem perdelidir

Yar sevmeyen delidir

Benim bir yarim vardır

Gözleri sürmelidir (Elkovan, H. 2006).

6) *UD:*

Ud, on iki telli bir çalgıdır. Lavtanın biraz değişik biçimidir. Def ve depleğe de eşlik eden bir alettir. Ud gerektiğinde ritm, gerektiğinde de solo olarak kullanılırdı.

7) *DEPLEK (DARBUKA):*

Vurmalı bir çalgı olan darbuka, sol bacağın üzerine sol el parmaklarının deriye vurabileceği biçimde yerleştirilir. Sağ elle temel duyulması gereken vuruşlar, sol el parmakları ile de yan, az duyulması gereken süsleme vuruşları yapılır.[662]

8) *DİLLİ DÜDÜK:*

Kamıştan yapılan, yedisi üstte, biri de altta olmak üzere sekiz delikten oluşan nefesli bir çalgıdır. Genellikle çobanlar tarafından çalınırdı (Sükan, R. 2006).

---

[662] Kani Kanol – Ali Hoca, "Halk Oyunlarımız ve Müziğimizi İrdeliyoruz", *Halkbilimi Sempozyumları,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s. 387.

4.1.15 EĞLENCELER

4.1.15.1 BÜYÜKLERE MAHSUS EĞLENCELER:

1) AT YARIŞLARI:

Kaleburnu'nda düğünlerde at yarışları düzenlenirdi. Bu yarışlarda birinci gelen, gelin ile damadın yatağını omuzunda oynatırdı (Şah, H. 2007). Bazen de yarışı kazanana ödül olarak bir miktar para verilirdi. Köyün en önemli at yarışçıları; Hüseyin Arif, Mehmet Abdullah Karahasan ve Mustafa Mısıri'ydi (Pekri, M. 2006).

Türkiye'nin çeşitli illerinde de at yarışları yapılmaktadır. Yozgat, bu illerden birisidir. Erzurum, Konya, Sivas ve Adana gibi şehirlerde ise şehir kulüpleri vasıtasıyla bu eğlence yaşatılmaktadır.[663]

Atlı yarışlar ve oyunlar, Türk kültürünün zenginliklerindendir. Divan-ı Lügat it Türk'te de at yarışları ile ilgili şu bilgiler verilmiştir: "Atına binen kişi önceden belirlenmiş yere en önce varmak için atını koşturmakta, yarıştırmaktadır. Koşu alanının varış noktasına, başarılı olanı tayin etmek için bir ip çekilmektedir. Yarışmayı kazanan kişi, belirlenmiş ödülü alır. En değerli ödül, at olarak kabul edilir."[664]

Orta Asya Türkleri de at yarışları düzenlerdi. Kırgız Türkleri, yarışacak atları meradan alır, ahırda beslerdi. Onlara kuru ot, yulaf, arpa v.s. gıdalar verir; su yanında beş-altı litre kısrak sütü de içirirlerdi. Hunlar da at yarışları yaparlardı.[665]

Türkler'de at sevgisi o kadar derindir ki at denildiğinde Türk, Türk denildiğinde de at akla gelebilmektedir. Kahramanlık tipi destanlar okunduğu zaman

---

[663] Mustafa Uslu, "Yozgat'ta Cirit Oyunu ve At Yarışları", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 40, Kış 1998, s. 59.

[664] A.g.e , s. 60 – 61.

[665] Ali Abbas Çınar, *Türkler'de At ve Atçılık,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 36.

Türk erkeğinin ata olan sevgisi ve bağlılığı ortaya çıkmaktadır. At, kahramanın seferi ve mücadelelerinde sürekli yoldaşı, güvenilir yardımcısı ve en yakın dostudur.[666]

Divan– ı Lügat it Türk'te at için şöyle bir sözün söylendiği haber veriliyor: "Kuş kanadıyla, er atıyla..."[667]

Türk kültürünü oluşturan bütün unsurlarda at motifine rastlanması onun oynadığı rolle ilgilidir. Tarihin en eski kavimlerinden birisi olan Türkler, atı ehlileştirmenin avantajını kullanmış, hareketli bir hayat tarzını seçmişlerdir. Bu hareketlilik onlara Asya, Afrika ve Avrupa'da yüzyıllar süren bir hakimiyet sağlama kapılarını açmıştır.[668]

1571'de Kıbrıs'a gelen Türkler, bu faaliyetlerini buraya da getirip asırlarca yaşatmışlardır. 20.yy'ın ortalarına kadar Kaleburnu'nda düğünlerde düzenlenen bu yarışlar, bugün köyde hiç yapılmamaktadır.

2) GÜREŞ:

Kaleburnu'nda düğünlerde ve bayramlarda güreş müsabakaları da düzenlenmekteydi. Altmış yıl öncesine kadar bu eğlence sürdürülmeye devam ediyordu (Sükan, R. 2006). Başka köylerden gelen insanlar da güreş karşılaşmalarına katılabilirlerdi. Köyün en ünlü güreşçileri; Mağusa'da da ünü duyulmuş olan Kör Şemmedi ve Garagoççi idi (Elkovan, A. 2006).

Ali Elkovan'ın Garagoççi ile ilgili bir de anısı vardır. Bu anıyı onun ağzından aktarmak istiyoruz: " Bir gün Baf'tan Kaleburnu'na bir Rum geldi. Rumun adı "Balligaru" idi. Balligaru, tarladaki köylülerden birisine Garagoççi'nin ününü duyduğunu, onunla tanışmak istediğini, bu yüzden ona bulunduğu yeri söylemesini

---

[666]Abdullah Tilav, "Sudan Çıkan At", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 34, Yaz 1997, s. 60.

[667]Eserde geçen söz şudur: "Guş kanatın, er atın" (Bkz. Besim Atalay, *Divan- ı Lügat İt Türk Tercümesi,* 1. cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 34).

[668] Ali Abbas Çınar, a.g.e., s. 5.

istedi (Aslında konuştuğu bu köylü Garagoççi'nin ta kendisiydi; ama o, Rum'a bunu ilk başta söylemedi). Garagoççi, Rum'a birlikte yemek yemelerini, sonra istediği kişiye onu götüreceğini söyledi. Rum, bu teklifi kabul etti ve yemek yemeğe gittiler. Yemekler bittikten sonra Garagoççi, Rum'un dizinin üstüne koca bir mertek indirdi. Rum, bu hareket karşısında korktu ve kaçmak istedi; ama merteği üzerinden kaldırıp kalkamadı. Garagoççi'ye bu hareketinin sebebini sordu. O da kendisine aradığı adamın o olduğunu, yani kendisinin Garagoççi olduğunu söyledi. Rum'a beraber bir güreş tutmalarını teklif etti. Rum, hiç düşünmeden bu teklifi reddetti. Onun gücünü anlamıştı" (Elkovan, A. 2006).

Kaleburnu'nda pehlivanlar, meydanın ortasına çıkıp: "Yedi yaşından, yetmiş yaşına kadar kim gelirse, onunla güreşirim" diyerek kendisine rakip arardı (Sükan, R. 2006).

Güreş de Anadolu Türkleri'nin ata sporlarındandır. " Kırkpınar Yağlı Güreşleri" dünyada nam salmıştır. Güreşin tarihi Türkiye'de çok eskidir.

Bugün Kaleburnu'nda güreş tutulmaz.

3) AV:

Kaleburnu'nda erkeklerin, özellikle de gençlerin en önemli eğlencelerinden birisi de avlanmaktı. Özellikle kuş ve tavşan avına çıkarlardı (Sükan, R.2006). Köylüler avladıklarını aileleriyle birlikte yerlerdi.

Yazılı kaynaklarda da köyde avın bol olduğu belirtilmektedir.[669] Sir Samuel Baker da 1879'da Kıbrıs'a yaptığı geziyi anlattığı eserinde, Kaleburnu'nda mavi taş güvercini ve tıraş bulunduğunu, burada birkaç gün avlandığını belirtir. Hatta bir keresinde köylülerden sekiz kişi kendisiyle birlikte avlanmıştı. O da av konusunda onlara çeşitli tavsiyelerde bulunmuştu.[670]

Günümüzde eskisi kadar olmasa da Kaleburnulu gençler avlanmaya çıkmaktadır. Kıbrıs'ın diğer bölgelerinden de avcılar buraya gelmektedir.

---

[669] Bener Hakkı Hakeri, *Kıbrıs Türk Ansiklopedisi,* Copyright A. N Graphics, Kıbrıs 1992, s. 172.

[670] Sir Samuel Baker, *Cyprus As I Saw It in 1879,* Printed in the United Kingtom by Lightning Source U.K. Ltd., Virginia ?, s. 72-73.

Av da Türk kültüründe yer tutan önemli bir faaliyettir. Göçebe Türkler için avcılık bir yaşam kaynağıydı.Yerleşik hayata geçildikten sonra ve ehli hayvanlar beslenmeye başlandıktan sonra da avlanmaya devam edildi; ama avcılık bir geçinme vasıtası olmaktan çıkarak merasime tabi bir eğlenme ve terbiye vasıtası haline geldi. Bununla beraber belli bir zümre de avcılığı bir geçim kaynağı olarak sürdürmüştür.[671]

Dede Korkut Hikayeleri'nden anlaşıldığına göre; Türkler için bu dönemlerde de yani 13.yy-14.yy'da da avlanmak önemli bir meziyetti. Av, gençleri terbiye eden bir faaliyet olarak görülüyordu. Oğul ancak uygun bir yaştan sonra ve babasının izniyle ava çıkardı. Çocukluktan, gençliğe ve sosyal hayata girişte birinci adım olarak kabul edilen ava çıkma, önemli bir törenle başlardı. İlk av için ziyafet verilirdi.[672]

4) GÖLGE OYUNU:

Kaleburnu'nda özellikle bayramlarda gölge oyunu oynatılırdı.Gölge oyunu oynatıcılarından birisi İbrahim Kaçar isimli kişiydi (Şah, H. 2007). Gölge oyunu, Türkiye'ye şu yollarla gelmiş olabilir:

1) 16.yy'da Mısır'dan gelmiş olabilir.
2) Hindistan'dan ve Cava Adaları'ndan çingene oynatıcıları yoluyla gelmiş olabilir. (Bu, pek mantıklı bir görüş değildir; çünkü Karagöz'de çingene öğelerinin bulunmasıyle, çingeneler tarafından getirilmesi ayrı ayrı şeylerdir).
3) 16.yy'da Yahudiler eliyle İspanya ve Portekiz'den getirilmiş olabilir.
4) Bir iddiaya göre de Hacivat ve Karagöz yaşamış kişilerdir. Sultan Orhan zamanında Hacivat'ın duvarcı, Karagöz'ün demirci olduğu, Bursa'da bir camide çalıştıkları ve söyleşmeleriyle öteki işçileri oyaladıkları, bu yüzden cami yapımının gecikmesi üzerine sultanın onları cezalandırdığı söylenmektedir.[673]

---

[671] Mehmet Kaplan, " Dede Korkut Kitabında Hayvanlar ", *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar,* Dergah Yayınları, İstanbul 1995,s. 60.

[672] A.g.e., s. 60-61.

[673] Metin And, *Geleneksel Türk Tiyatrosu,* İnkılap Kitabevi, İstanbul 1985, s. 272-274.

1571 yılında Osmanlı'nın adayı fethiyle birlikte Karagöz oyunu da Kıbrıs'a girdi. Kıbrıs'ta zamanla gerek içerik gerekse espriler yönünden yerel özelliklere büründü. Kıbrıs'taki en popüler Karagöz oyunları şunlardır: Karagöz'ün Babalığı, Kanlı Kavak, Ferhat ile Şirin, Köroğlu, Dört Bekriler, Tahir ile Zühre, Yıldız Küpü.[674]

5) *MEDDAHLIK:*

Meddahlık, bir anlatı türü olması bakımından Karagöz, Ortaoyunu gibi dramatik türlerden ayrılsa da anlatı bölümlerinin aralarına söyleşmeli, taklitli, kişileştirmeli kısımlar yerleştirildiği için kolaylıkla dramatik türden sayılır. Meddah, boynunda veya omzunda mendili, elinde asasıyla bir sandalyeye oturur ve taklitli bir üslupla hikayelerini anlatırdı.[675]

Kıbrıs'ta meddaha *" meselci"* de denirdi. Kıbrıs'ta günümüze kadar ulaşmış en önemli meddahlar şunlardır: Meddah Mustafa Dayı, Hafız Dayı (Kör Hafız), Mono Hüseyin Dayı, Kemaneci Kara Hasan, Hüseyin Çakli ve Aynalı.[676]

Kaleburnu'nda da meselci Ahmet Dayı (Galata) üç gece aynı masalı söyler, bir türlü bitiremezdi. Birinci ve ikinci gece , ertesi gece için " uyuyakaldım, yarın gece devam edelim" diyerek anlatımına ara verirdi. Onu kahvehanedeki herkes zevkle dinlerdi. Anlattıklarına da *"Baramihi Ahmedo"* (Ahmet'in Hikayeleri) adını takmışlardı (Şah, H. 2007).

---

[674] Mehmet Ertuğ , "Kıbrıs Türk Gölge Oyunu", *Halkbilimi Sempozyumları,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s. 316.

[675] Metin And, a.g.e, s. 218.

[676] Yaşar Ersoy, *Kıbrıs Türk Tiyatro Hareketi,* Ateş Matbaacılık, Lefkoşa 1998, s. 6.

4.1.15.2 KIBRIS TÜRK ÇOCUK OYUNLARI :

Oyunun diğer etkinliklerden ayırt edici tılsımı ; maişet derdinden, toplum çarklarını döndürmedeki rolünün yorucu tekdüzeliğinden zaman zaman uzaklaşıp rahat bir soluk almak için insanın başvurduğu, hayata zevk ve zindelik veren bir uğraş oluşudur.[677]

Çocuklar oyun oynarken aynı anda sosyal düzeni de başkalarının sırasına ve hakkına saygı göstermeyi de öğrenir. Kıbrıs Türk çocukları bu kurallara uymamaya *"cırlamak"*, uymayanlara da *" cırlak"* yani *" oyunbozan"* der. Bu davranışta bulunanlarla oyun oynanmaz. Oyuna katılmasına izin verilmez. Bir bakıma cezalandırılır. Demek ki oyun, aynı zamanda bir eğitim aracıdır.[678] Oyunun diğer eğitici özellikleri ise; çocukları oyunun içindeki tekerlemeleri söylemeye itmesi, çocuğun, oyunun oynanış şeklini anlamayan arkadaşına oyunu sırayla anlatması sonucu konuşma yeteneğini geliştirmesidir.

Çocuk oyunları zekaya dayanan, eğlendirici, sportif ve beceri isteyen özellikleri olması dolayısıyle üzerinde durulması gereken etkinliklerdir. [679]

Kıbrıs Türk çocukları da savaştan büyükleri gibi nasibini almıştır. Savaş dönemi doğanlar, diğer dönemlerde doğanlar kadar oyun oynayamamıştır. Çocukların geleceği, onların yaşamında barışın olup olmayacağı insanları düşündürmüş, bu düşünüş mısralar da da yerini almıştır:

Karşı arsada top oynayan çocuklar
Bir şiire mi büyüyorlar, bir tüfeğe mi,
Dünya bir şarkı mı bir yangın mı hazırlıyor onlara?

---

[677] Ozan Fikretoğlu, " Toplumsal İçeriğinde Oyun", *Toplumsal Psikoloji Perspektifinde Kültür ve Kültür Değerleri,* KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak. Yay., Lefkoşa 1990, s. 51.

[678] Oğuz Yorgancıoğlu, " Oyun", *Halkbilimi Sempozyumları,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s. 307.

[679] Naci Eren, " Çocuk Oyunları", *Halk Kültürü Derleme, Araştırma,* Gümüş Basımevi, İstanbul 1984, s. 24.

Kara Kıbrıs zeytini gözleriyle

Hangi rengi vuracaklar yarın dünyaya

Hangi rengi vuracak yaşam onlara?[680]

1950'li yıllardan önce doğmuş çocuklar oyun konusunda, 1955- 1974 yılları arasında doğmuşlardan daha şanslıydılar. Modern oyuncakları olmasa bile üzerlerinde savaş bulutları olmadan rahatlıkla oynayabiliyorlardı.

Kaleburnu'nda da çocuklar gelişmiş oyuncakları olmamasına rağmen doğadan yararlanarak oyunlar icat ediyor ve basit oyuncaklarla eğleniyordu. Kaleburnulu çocukların en fazla oynadıkları oyunlar şunlardı:

1) SERÇE YAKALAMA:

Erkek çocuklar kuş lastiği alıp, bir serçe yakalarlardı. Geceleyin serçenin arkasına bir bez bağlayıp, bu bezi gazyağı ile yakarlardı. Bez, ateş almaya başlardı. Bu sırada serçeyi serbest bırakırlardı. Kuş uçarken, bezin ateşlenmesiyle gökyüzü ışıl ışıl olurdu (Elkovan, A. 2006).

2) KURUŞ:

Kuruş oyunu da Kaleburnu'nda genelde erkekler arasında oynanırdı. Bu oyunda öncelikle uygun mesafeye bir çizgi çizilerek hedef belirlenirdi. Çizginin üstüne yan yana beş- on cm aralığında olacak şekilde taşlar konurdu. Taşların arasına da dik duracak şekilde bir veya iki kuruş konurdu.

Çocuklar, yuvarlak bir çakıl taşı alır ve hedefe beş adım uzaklıktan bu kuruşu vurmaya çalışırlardı. Kuruşu devirip, tura kısmını ilk önce bulan oyuncu paranın sahibi olurdu. Yazıyı bulan ise parayı alamazdı. Çocuklardan hiçbiri parayı tura kısmı görülecek şekilde deviremezse, taşı paraya en yakın atan oyuncu, onu alırdı (Elkovan, A. 2006).

---

[680] Fikret Demirağ, *Seçme Şiirler,* Pygmalıon Yayınları, Lefkoşa 1994, s. 113.

3) ***LİNGRİ:***[681]

Oyun iki grup arasında oynanırdı. Lingri oyununda, düzgün ve büyük iki taş alınırdı. On cm aralık kalacak şekilde yan yana konurdu. Buna "ocak" denirdi. Biri on beş-yirmi cm, diğeri de bir m. uzunluğunda olan iki tane çubuk alınırdı. Bunlardan küçüğüne ***lingri (çelik),*** büyüğüne de ***değnek*** veya ***lingra (çomak)*** denirdi. Gruplardan birer kişi seçilirdi. İkisi ayrı ayrı vurup, lingriyi ocaktan uzağa atarlardı. Kim daha uzağa atmışsa onun grubu önce oynamaya hak kazanırdı[682]. Oyun, *"birler", "ikiler"* ve *"üçler"* olmak üzere üç bölümde tamamlanırdı (Sükan, M. 2006).

Birinci bölümde değnek düz tutulur ve ocak üzerinde yatay duran lingriye hafif bir vuruş yapılarak yükseltilirdi. Yükselen lingriye sert bir vuruş yapılarak, lingri uzağa gönderilirdi. Karşı grubun oyuncuları onu havada yakalarlarsa oyuncu yanardı. Yakalayamazlarsa onu düştüğü yerden alıp, ocağa doğru atarlardı. Oyuncu değnekle lingrinin ocağa düşmesini önler, onu uzaklaştırmaya çalışırdı. Üçüncü vuruştan sonra onu olduğu yerden alır ve ocağa doğru adımlarını saymaya başlardı. Her yirmi adım bir "çul" sayılırdı. Bunu belirtmek için de ocağın yan taraflarına çul sayısınca küçük taşlar konurdu.

İkinci bölümde değnek iki bacak arasına konur, lingri yükseltilir ve uzağa doğru atılırdı. Diğer yapılanlar, birinci bölümde yapılanlar gibiydi.

Üçüncü bölümde, oyuncu yüzünü ocağa yan olarak dönerdi. Değneği ayaklarının arkasından doladıktan sonra çömelir ve hafif bir vuruşla lingriyi yükseltirdi. Hemen ardından doğrulup sopa ile hafif hafif ona vurmaya başlardı. Bu vuruşlardan her biri çuldu. Gruplardan birinde yirmi çul olduğunda oyun biterdi. O grup, oyunu kazanmış olurdu.[683]

---

[681] Çelik , çomak.

[682] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru,* ?, Mağusa 2000, s. 152.

[683] A.g.e , s.152.

4) AŞIK OYUNU:[684]

Aşık oyunu, adını oyun malzemesi olan "aşık" kemiğinden almaktadır. Bu, daha çok küçükbaş hayvanların ayak kemiklerinden biri olan yassı, diktörtgen biçiminde ufak bir parçadır. Koyun ve keçi aşığı diğer hayvanların aşığına göre daha çok kullanılır[685]. Büyükbaş hayvanların aşıkları iri olduğundan oyun için elverişli değildir.

Sağ ayaktan çıkan daha iyidir ve sağ elle atışlarda ele daha iyi gelmektedir. Solaklar ise sol ayaktan çıkan aşıkları tercih ederler.

Türkçe'de "tırmanmak, yükseğe doğru çıkmak" manalarına gelen ve "aş-" fiiline {-(a)k} ekinin eklenmesiyle oluşmuş bir isim olan "aşuk, aşık", Eski Türk dili kaynaklarından bugüne kadarki literatürde ve gündelik hayatta canlılığını korumaktadır[686].

Aşık oyununun oynanış tarihi epey eskiye dayandırılabilir. Neolotik Çağ'da, M.Ö. 7000 – 5000 yıllarına ait buluntular bunu kanıtlar. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde Geç Hitit Dönemi'nde, Kral Araras ve ailesini tasvir eden bir kabartmanın sol köşesinde aşık oynayan çocuklar görülmektedir. Ayrıca Çatalhöyük kazılarında da dört aşık bulunmuştur.[687]

20.yy'ın ortalarına kadar Kaleburnu çocukları bu oyunu severek oynardı. Genelde harman yerinde bu oyunu oynarlardı (Sesli, O. 2006; Elkovan, A. 2006).

Erkek çocuklar arasında oynanan bu oyun, iki veya daha çok oyuncu ile oynanır. Oyuncular, aralarında kimin oyuna önce başlayacağını belirledikten sonra oyuncu eline aldığı aşığı yere atar. Aşığın üstteki çukur kısmına *"tekne"* adı verilir. Tekne atan oyuncu ceza almaz. Düz olan diğer tarafının adı ise *"eşek"*tir. Eşek atan oyuncu ya dövülür ya da hayvan taklidi yaptırılarak cezalandırılır. Aşığın yandaki

---

[684] Kemik oyunu.

[685] Hasan Avni Yüksel, "Akdağmadeni Çocuk Oyunları – Aşık Oyunu", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 38, Yaz 1998, s.57.

[686] Şükrü Elçin, "Türklerde Aşık Oyunu ve Bu Oyunla İlgili Adet ve Ananeler", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongersi Bildirileri* (III. cilt), Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, s. 95.

[687] A.g.e , s.95.

düz tarafı vezirlik, dar ve oluklu tarafı ise padişahlık getiren kısımlardır. Oluklu tarafı atan ve padişah olan oyuncu, düz tarafı atan ve vezir olan oyuncuya emir verir. Eğri atan oyunculara, padişahın verdiği cezalar vezir tarafından uygulanır. Eğer atış sırasında aşık, iki sivri ucunun üzerinde durursa oyuncu çabuk davranıp aşığı devirinceye kadar diğer oyuncular tarafından saçı veya kulakları çekilerek cezalandırılır.[688]

Kaleburnu'nda daha değişik oynanan bir aşık oyunu daha vardı. Oynanış şekli şöyleydi:

Oyunculardan birisi tarafından aşık alınıp, uzaklara doğru atılırdı. Oyun gece oynandığı için daha zevkli bir hal alır ve oyuncular aşığı aramaya koyulurlardı. Kemiği ilk bulan onun üstüne sarılırdı. Kemiği bekleyip teslim alan birisi vardı. Eğer kemiği bulan kişi, diğerleri elinden almadan teslim alan kişiye yetiştirirse, oyunu kazanır ve "kahraman" olurdu.

Aşığın Eski Türk inanç ve adetlerindeki önemi büyüktür. Eski Türkler, Güneş, Ay, Yer – Su, Atalar ve Ölülerin ruhlarına kurban keserlerdi. Bu anane, M.S. 300'lerde Toba Sülalesi'nde, bu tarihi takriben Göktürkler'de ve Kırgızlar'da devam etti. Kurban kestikten sonra bulunan ***"ülüş"***[689]ün ve aşığın en eski izleri Oğuz Destanı'nda görülmektedir.

Kırgızlar'ın "en çiles bala" dedikleri ve evlat edindikleri çocuğa, soyun en yaşlısı tarafından kurbanın aşıklı kemiği ***"asktı cılık"***ı verilir. Çocuğa aşık kemiğinin verilmesi, kabileye alınan yabancı ile ata ruhunu barıştırma sembolüdür.[690]

Türk hayatında umumi olmamakla beraber, aşık falda, kumarda, rüyada bir unsur olarak rol oynamıştır. Eski Türkçe'de "Irk" , Kırgızca'da "tölge" kelimeleri ile

---

[688]Mevlüt Özhan – Malik Muradoğlu, "Kıbrıs Çocuk Oyunları", *Türk Cumhuriyetleri'nde Çocuk Oyunları,* T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 71.

[689] Ülüş: Hisse, Pay. (Bkz. Abdullah Battal, *İbn-i Mühenna Lügati,* Türk Dil Kurumu Yay. ,Ankara 1988, s. 82). Bu kelime bugün "üleş-" fiilinde yaşamaktadır.

[690]Şükrü Elçin, "Türklerde Aşık Oyunu ve Bu Oyunla ilgili Adet ve Ananeler," *III. Milletlerarası Türk Kongre Bildirileri* (III.cilt), Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, s. 99.

ifade edilen "fal" ve bir kimsenin gönlündekini bilmek manasına gelen "falcılık"ta kullanılan aşık, şamanizm unsurlarından biridir ve fena ruhtan koruyucudur.[691]

5) *DİNDİLO DİNDİLO BEŞ ALTI:*

Kaleburnu çocuklarının oynadığı oyunlardan birisi de "Dindilo Dindilo Beş Altı"ydı. Bu oyun, genelde dört-beş kişiyle, kız-erkek karışık oynanırdı. Bugün hemen hemen hiç oynanmaz. Oyunun oynanış şekli şöyleydi:

Oyuncular yuvarlak bir şekil meydana getirecek biçimde yan yana otururlardı. Oyunculardan birisi ebe olarak seçilirdi. Ebe, işaret parmağını gökyüzüne doğru kaldırırdı. Oyunculardan birisi, ebenin işaret parmağını tutardı. Başka bir oyuncu da onun işaret parmağını, başka birisi de öncekinin işaret parmağını tuta tuta küçük bir piramit oluşurdu. Sonra ebe, boşta kalan elinin işaret parmağını, piramidin tepesindeki işaret parmağına yani son oyuncunun işaret parmağına doğru götürür ve bu parmağa sağ ve sol yöne olmak üzere iki kez vururdu. Üstte kalan parmak , Mustafa isimli bir çocuğun sol parmağı ise ve Mustafa'nın solunda da Fatma isimli bir çocuk oturuyorsa, ebe şu sözleri söylerdi:

Dindilo dindilo beş altı

Çek Fatma'nın kulağını.

Mustafa hemen Fatma'nın kulağına yapışırdı.Tekerleme parmaklar bitene kadar tekrarlanırdı. Her tekrarlanan tekerleme sonunda üstte olan parmağın sahibi, sağındaki veya solundaki arkadaşının kulağına yapışırdı. Hangisinin kulağı acırsa yerinden kalkardı. Herkes kalktıktan sonra oyun sona eredi (Denker, R. 2006).

6) *GUGO:*[692]

Kaleburnu'nda oynanan çocuk oyunlarından biri de gugoydu. Kıbrıs'ın diğer bölgelerinde de gugo, beş-altı oyuncuyla açık alanda oynanır. Bademine veya

---

[691] Şükrü Elçin, "Türklerde Aşık Oyunu ve Bu Oyunla ilgili Adet ve Ananeler," *III. Milletlerarası Türk Kongre Bildirileri* (III.cilt), Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, s. 101.

[692] Gugo yeşil renkte, çok kısa boylu, topak bir bitkidir. Evlerin önünü süsleyen çit görevi görür. Oyunda gugocu olan oyuncu da çit gibi sınırı koruyucu bir görev gördüğü için oyun bu isimle adlandırılmış olmalıdır.

parasına oynanan bu oyunda, oyuncular önce yere küçük bir daire çizerler ve dairenin ortasına el büyüklüğünde, dikdörtgen şeklinde bir taş dikerler. Bu taşa "gugo" derler. Her oyuncu, eşit sayıda badem ve madeni parayı bu taşın arkasına koyar. Bu taşın beş-altı m. uzağında bir yer belirlenir. Her oyuncu elindeki yassı taşı, dairenin içindeki taşın yanından buraya doğru atar. Taşını, belirtilen yere en yakın atan oyuncu ilk atış hakkını kazanır. Diğer oyuncular da taşlarının uzaklığına göre sıralanırlar.

Taşı en geride olan oyuncu gugocu olur ve gugonun yanında beklemeye başlar. Bunun görevi yıkılan gugoyu yeniden dikmektir. Birinci sıradaki oyuncudan itibaren atışa başlanır. Atıştaki amaç; gugoyu yıkmak ve arkasındaki badem ve parayı dairenin dışına çıkarmaktır. Dairenin dışına çıkartılan badem ya da paralar, çıkaran oyuncu tarafından alınır. Herkes atışını yaptıktan sonra gugoyu kimse yıkamazsa bademler veya paralar gugocunun olur. Yeniden badem ve para konarak oyun sürdürülür.[693]

Kaleburnu'nda da bazı çocuklar oyunu bu şekilde oynarken, bazıları da "gugo" taşının arkasına badem veya para koymazlardı. Yassı taşlarla gugoyu devirmeyi başaran kişi yüksek puan alarak oyunu bitirirdi. Düşüren olmazsa , yassı taşını gugoya en yakın atan kişi oyunu kazanırdı (Elibol 2004).

7) YOYO:

Yoyo, çevresinde iplik sarılı yuvarlak bir oyuncaktı. Oyuncu, bu ipliğin ucunu eline alır ve yoyoyu yukarıdan aşağıya doğru sarkıtırdı (Elibol 2004).

8) SAKLAMBAÇ:

Saklambaç, Kaleburnu köyünde eskiden olduğu gibi bugün de zevkle oynanmaktadır. Bu, kız-erkek karışık oynanan bir oyundur. Öncelikle atışma[694]

---

[693] Mevlüt Özhan -Malik Muradoğlu, "Kıbrıs Çocuk Oyunları", *Türk Cumhuriyetleri'nde Çocuk Oyunları,* T.C Kültür Bak. Yay., Ankara 1997, s. 76.

[694] Atışma: Çocuklardan biri, küçük bir taşı alır ve iki elini de arkaya götürerek taşı bir elinde saklar. Sonra ellerini önüne getirir ve taşın hangi elinde olduğunu sorar. Taşı bulan kişi ebe olmaktan kurtulur.

sonucu bir ebe seçilir. Ebe duvara yaslanır, ona kadar sayar ve *"önüde arkamda, sağımda solumda kim varsa tuu!"* diyerek arkasına döner. Arkasına döndüğünde sağa sola bakar ve önce kimi görürse, onun adını söyleyerek duvara tükürür. Bu sefer tükürülen oyuncu ebe olur. Ebe çocukları ararken onlar da gelip ebeyi tükürebilir. Bu durumda oyuncu ebe olarak kalmaya devam eder (Nalbant, A. 2006).

Oyunun bir kuralı da şudur: Ebe, belli bir zamana kadar kimseyi bulamazsa herkes saklandığı yerden çıkar. Bu durumda da ebe, ebeliğine devam etmek zorunda kalır. Aynı işlemi tekrarlayarak yeniden diğer çocukları aramaya başlar. Bir oyuncu, ebe tarafından tükürüldükten sonra diğer oyuncuların da yerlerinden çıkıp, ebenin ismini söyleyip duvara tükürmeleri gerekir. Oyuncuların dikkat etmesi gereken nokta; ebeye görünmeden duvara tükürebilmeyi başarmaktır (Denker, T. 2007).

9) KÖREBE:

Körebe de kız-erkek karışık oynanan bir oyundur. On civarı oyuncuyla oynanır. Öncelikle oyun tekerlemelerinden birisiyle ebe seçilir. Ebenin gözleri, dışarıyı yansıtmayan bir bezle sıkıca bağlanır (Denker, T. 2007). Ebe, gözleri bağlı olduğu halde çevresinde koşuşanları yakalamaya çalışır. Yakalanan ebe olur. Eski ebe oyuna katılır (Bkz. Resim 100).

Körebe eskiden de sevilerek oynanan bir oyundu.

10) İP ATLAMA:

Kaleburnu'nda genelde kızlar arasında oynanan bir oyundu. Eskiden olduğu gibi bugün de oynanır.

Öncelikle "ana" adı verilen iki tane reis seçilir. Her reis "alışma"[695] ile kendi grubuna alacağı oyuncuları seçer. Daha sonra atışma ile ip atlamaya önce hangi grubun başlayacağı belirlenir. Atışma sonucuna göre; ip atlamayacak olan grubun üyelerinden iki kişi ip atlanılacak bölgede yerini alır. Bunlardan biri ipin bir ucunu, diğeri de diğer ucunu tutarak ipi çevirmeye başlar. Atlayacak grubun üyelerinden

---

[695] İki tane reis, kendi oluşturacağı grubun üyelerini seçerken "Fatma'yı aldım," "Ayşe'yi aldım", der. Buna alışmak denir.

birisi ipi atlamaya başlar. Sırasıyla çift ayağıyla, tek ayağıyla, ayaklarını çapraz yaparak ve koşar gibi bir pozisyona girerek ipi atlar. Ona her atlayışı için bir puan verilir. Eğer "yanmadan" yani ipe takılıp, durmadan bu aşamaların hepsini tamamlarsa, sıra kendi grubundaki başka bir arkadaşına geçer. Eğer yanarsa sıra öteki gruba geçer. O grubun oyuncusu da yandığı zaman ip atlama sırası yeniden diğer gruba geçer.

Bir gruba ait tüm oyuncular yanmadan ipi atlarsa, *"ana"* dedikleri reise sıra gelir. Reisin her atlayışı, iki puan olarak sayılır. Reis, tüm aşamaları geçtikten sonra son olarak diğer gruba "çul"[696] girmesi için "çullar" adı verilen bölüme geçer, yani ipi uzaktan koşarak atlamaya başlar. Bunu da başarıyla tamamlarsa oyunun galibi o grup olur (Özören, G. 2007).

11) BEŞ TAŞ[697]:

Hem kız hem de erkek çocuklar tarafından oynanan bir oyundur. İki kişi veya iki grup arasında oynanır. Kimin önce oynayacağı yazı-tura ile tesbit edilir. Oyuncu, beş tane yuvarlak küçük taş alır. Taşları serpercesine yere atar. Sonra bir tanesini alır ve belirli bir yüksekliğe atar. Bu taş düşene kadar yerden bir taş daha alır ve havadaki taş yere düşmeden onu yakalar. Böyle yapa yapa yerdeki taşları toplar. Bütün taşlar toplanınca onları yere atar. İkinci defa aynı hareketlerle, bu sefer taşları ikişer ikişer toplar. Üçüncü atışta önce üç, sonra da tek taşı alır. Dördüncü atışta dört taşı birden almak zorundadır. Bunları yaparken bir tek taşı havaya atması ve diğer taşları aldıktan sonra yere düşürmeden yakalaması şarttır. Yakalayamazsa yanar, yani oyunu kaybeder.

İkinci bölümde; baş ve işaret parmağı arasında köprü kalacak şekilde, sol el yere değdirilir. Taşlar sağ ele alınır, yere değmekte olan elin bilek hizasından ve arkadan öne doğru atılır. Taşlar atılınca sağ el boşta kalır. Birinci bölümde olduğu gibi taşlar önce tek tek, sonra üç-bir, daha sonra da dördü birden sol elin meydana getirdiği aralıktan geçecek şekilde itilir. Oyuncu, taşları aralıktan geçiremezse veya

---

[696] Çul: Oyunda bir tarafın hata yapması sonucu diğer tarafın puan kaybetmesidir.

[697] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru,* ? , Mağusa 2000, s. 140.

havaya atılan taş düşmeden onu yakalayamazsa yanar. Başarırsa, oyunun üçüncü bölümüne geçer.

Üçüncü ve son bölümde taşlar tek avuca alınır. Bir tanesi sağ elin baş ve işaret parmakları arasına, dördüncü de avuç içine gelecek şekilde tutulur. Tek taş havaya atılırken, dört taş da yere konur. Konduktan hemen sonra dört taş alınır. Havadaki taş da yere düşmesine fırsat verilmeden yakalanır. Böylece oyun tamamlanmış olur. Oyunculardan diğerine göre daha az hata yapan oyunu kazanır. Beştaş, eskiden de Kaleburnu çocuklarının çok sevdiği bir oyundu.

12) TEK AYAK:

Kaleburnu'nda tekayak oyunu da özellikle kızlar tarafından sık sık oynanırdı (Bkz. Resim 101). Oyuncu sayısı en fazla beş olurdu (Elkovan, H. 2007). Bu oyunun oynanış şekli şöyleydi:

Beton ve düz bir zemine tebeşirle, toprak ve düz zemine ise bir odun parçasıyla büyük bir dikdörtgen çizilir ve bu dikdörtgen altı eşit kareye bölünürdü. Dikdörtgenin bir ucuna, tam ortasına gelecek şekilde bir de üçgen çizilirdi. Burası atışma yeriydi (Elkovan, H. 2007).

Oyuncular yassı ve düz bir taş alarak yere paralel olacak şekilde üçgene doğru atarlardı. Üçgenin merkezine en yakın atan, oyuna ilk önce başlardı. Diğer oyuncular da yakınlık derecelerine göre sırayla oynarlardı.

Oyuncu taşı önce "1" yazan ilk kareye atardı. Daha sonra tek ayağıyla, taşı "2"'ye , oradan "3" e ve "4" e doğru iterdi. "4" numaralı karede diğer ayağını da yere indirir ve dinlenirdi. Daha sonra taşı "5" ve "6" numaralı karelere doğru iterdi. Oyundaki en önemli kural; taşı iterken karelerin içine düşmesini, çizgilere asla değmemesini sağlamaktı. Taşı, çizginin üzerine gelen oyuncu yanar ve en baştan oyuna başlamak zorunda kalırdı (Elkovan, H. 2007; Nalbant, A. 2006). Yanmadan altıncı kareye ulaşabilen oyuncu, oyunun ikinci safhasına geçerdi. Bu bölümde taşı "2" numaralı kareye atar ve buradan oyuna başlardı. Bunu da yanmadan bitirirse , "3" numaralı kareye taşı atar ve "6" numaralı kareye kadar sürüklerdi. Tüm

aşamaları yanlışsız geçen ilk oyuncu, oyunu kazanırdı. Kaleburnu çocukları, bu oyunu bugün de severek oynar.

13) TİKİ, TOKO, ŞALO:[698]

Kaleburnu'nda genelde erkekler tarafından oynanan bir oyundu.Oyun, keçiboynuzunun çekirdeğiyle oynanırdı.

Öncelikle küçük bir çukur kazılır ve çukurun altı-yedi ayak ilerisine atış çizgisi çizilirdi. Oyuna katılacak oyuncular atış çizgisinde durup ellerindeki keçiboynuzu çekirdeklerinden birisini çukura doğru atarlardı. Çekirdeği, çukurun içine atan veya çukura en çok yakınlaştıran oyuncu, oyunun ilk oyuncusu olurdu. Diğer oyuncular da çekirdeklerinin çukur ağzına olan yakınlığına göre oyun sırasını alırdı (Denker, R. 2006). Oyuncu, çekirdeği parmağı ile üç vuruşta çukura atmak zorundaydı. Çekirdekler çukura atılırken her bir vuruşa karşılık olmak üzere şu sözler söylenirdi: ***"Tiki, Toko,Şalo..."*** İlk oyuncu çekirdekleri atamazsa sıra diğer oyuncuya geçerdi. Tüm oyuncular, çekirdeklerini çukura attıktan sonra , en son çekirdeği atan oyuncu eğilerek çukura doğru üflerdi. Üfleme sonucu çukurdan çıkan çekirdekler, üfleyen oyuncunun olurdu. Tüm çekirdekler çukurdan çıkana dek sırası gelen oyuncu eğilir ve çekirdekleri üflerdi. Çekirdeklerin hepsi çıkarıldıktan sonra oyun yeniden tekrarlanırdı. Çocuklar sıkılıncaya kadar bu oyunu oynarlardı (Denker, R. 2006). Tiki, Toko, Şalo oyunu günümüzde ortadan kalkmıştır. Yukarıda saydığımız oyunların bazıları bugün de oynanır; Tekayak, İp atlama, Beş taş, Saklambaç, Körebe,v.s. .. Bunların yanında Kaleburnu çocuklarının bugün oynadığı diğer oyunlar şunlardır:

14) ALFABE OYUNU:

Erkek ve kız karışık oynanan bir oyundur. Oyuna katılanlar yuvarlak bir daire oluşturacak şekilde otururlar. Oyunculardan birisi harfleri içinden saymaya başlar. Yanındaki oyuncu onu durdurur ve hangi harfte durmuşsa, durduran kişi o harfle

---

[698] Bunlar yansıma seslerdir. Birbirleriyle ahenkli bir şekilde söylensin diye oluşturuldular. Özel bir anlamları yoktur.

başlayan bir kelime söyler. Sonra diğer oyuncular da bu işlemi uygular. Sözcük bulamayan oyuncu, oyundan çıkar (Elkovan, Ha. 2006).

15) YAĞ SATARIM BAL SATARIM:

Kızların oynadığı bir oyundur. Oyuna on ya da on iki kişi katılır. Oyuncular, aralarından birini ebe seçerler. Geriye kalanlar halka olup oturur. Ebe, halkanın dışında dolaşmaya ve grupla birlikte şu tekerlemeyi söylemeye başlar:

Yağ satarım
Bal satarım
Ustam öldü ben satarım
Ustamın evi sarıdır
Satsam on beş liraya
Dam ba da dum ba da
Dön arkana iyi bak!

Tekerleme bu şekilde söylenirken, ebe mendilini birinin arkasına bırakır. Yürümeye devam eder. Arkasına mendil koyduğu kişinin mendili farketmesine kadar yürür. Mendili bulan kişi, ebenin arkasından koşmaya ve onu yakalamaya çalışır. Ebe de arkasından koşan kişiden boşalan yere oturmaya çalışır. Ebe otururs koşan oyuncu ebe olur. Oturmadan yakalanırsa ebe olmaya devam eder (Elkovan, Han. 2007; Elkovan, Ha. 2007).

16) ALAYDAN MALAYDAN OYUNU:

Kız ve erkek çocukların karşılıklı oynadıkları bir oyundur. Çocuklar iki gruba ayrılır. Grup üyeleri el ele tutuşur ve diğer grubun üyeleriyle karşılıklı olacak şekilde dizilir (Gül, Ş. 2006).

Gruplardan birisi üç adım sağa, üç adım sola ve üç adım öne, üç adım da arkaya doğru hareket ederken diğer grup şu tekerlemeyi söyler:

Alaydan malaydan

Mektup saraydan

Ne isten ne isten

Bizim alaydan? (Elkovan , Han. 2007).

Birinci grup da cevap verir:

- İçinizde, dışınızda bir güzel var, bir cihan var, onu isteriz.
- O cihanın, o güzelin adı ne imiş?
- O cihanın, o güzelin adı ..... imiş.
- Tellidir, pulludur, biz kızımızı / oğlumuzu vermeyiz.
- Tel de satar, pul da satar, biz kızımızı/oğlumuzu alırız.

diyen birinci grubun üyesi, karşı gruptan koparmak istediği kişiye doğru vargücüyle koşar. Eğer onun elini, grup arkadaşının elinden koparabilirse onu alıp kendi grubuna götürür. Eğer koparamazsa hak diğer gruba geçer. Birinci grubun yaptıklarını bu sefer onlar tekrarlar. Bir grubun tek üyesi kaldığı zaman o grup oyunu kaybeder, diğer grup kazanır.Bu oyuna benzer bir oyun, Anadolu'nun güneyinde yaşayan yörüklerde de görülmekte ve adına ***"Zincir Kırma Oyunu"*** denmektedir. Oyun şöyle oynanmaktadır:

Birbirinin dengi iki parti, kendi reislerinin arkalarına elbiselerinden tutunmak suretiyle zincir gibi bağlanırlar. İki parti de sıra ile bu zincirlerden adam koparmaya çalışır, hangi taraf fazla adam koparırsa oyunu kazanmış sayılır.[699]

17) ENDER TUNA OYUNU:

Grupta önce atışma ile ebe belirlenir. Oyun için bir duvar ya da tümsek yanı seçilir. Duvardan ya da tümsekten elli metre uzağa düz bir çizgi çizilir. Burası sınırdır. Oyuncular, çizginin ötesinde dururlar. Ebe gözlerini yumarak:

Ender tuna

Davul zurna

Birr – ikiii, üüüç....

---

[699] Ali Rıza Yalkın, *Cenup'ta Türkmen Oymakları I,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s. 77.

der ve gözlerini açar. Ebe gözlerini açtığı zaman kimi hareket halinde yakalarsa o, ebe olur. Ebe oyuna katılır. Çocuklar sıkılıncaya kadar oyun devam eder.[700]

18) STOP:

Kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur. Oyuncu sayısı on ve on beş arasında değişir. Oyun topla oynanır. Herhangi bir tekerleme ile önce ebe seçilir. Ebe seçilen çocuk, topu alır ve oradaki çocuklardan birinin adını söyleyerek havaya atar. Adı söylenen çocuk, top yere düşmeden onu yakalamak zorundadır. Bu sırada diğer oyuncular kaçışırlar. Çocuk, topu yakaladıktan sonra "stop" diye bağırır. Artık ebe odur. Diğerleri de bu sözden sonra oldukları yerde dururlar. Ebe, topu isabet ettireceğini tahmin ettiği kişiye, en yakınındakine atar. Top, attığı kişiye değerse ebe o kişi olur. Topun atıldığı kişi, onu yakalarsa o da başka birinin adını söyleyip onu havaya atar. İsmi söylenen kişi topu yakalayıp elinde tutamazsa yani top ona değerse artık ebe odur. Oyun çocuklar sıkılıncaya kadar böyle sürüp gider (Elkovan, Han. 2007).

19) ELMACIK OYUNU:

Elmacık oyunu da kız- erkek karışık olarak topla oynanan bir oyundur. Bu oyunda iki grup oluşturur. Her grupta en az iki, en çok altı oyuncu olur. Bir grubun üyeleri aralarında bir buçuk-iki metre mesafe bırakarak karşılıklı dururlar. Diğer grubun üyeleri de onların bıraktıkları bu aralığa yerleşirler.[701] Amaç; ortalarındaki bu oyunculara top atıp, onlara topu değdirmektir. Buna " vurulmak" denir. Ortaya geçen grubun üyelerinin hepsi vurulduktan sonra diğer grup ortaya geçer. Ortadaki oyuncular, kendilerini vurmak için atılan topu yakalarlarsa *"elma"* kapmış olurlar. Dışarı çıkarılmaları için bu elmaların temizlenmesi, yani diğer grup üyelerinin topu kaptırmadan onları ayaklarından, bellerinden, v.s. vurması gerekir (Bkz. Resim 102). Elmalar temizlendikten sonra, bir de *" can"* vardır. Bu canı çıkarmak için oyuncu bir kez daha vurulur ve dışarı çıkarılır. İçeride kalan arkadaşları elma kaparsa, yani

---

[700] Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Çocuk Oyunları,* Ada – M. Basımevi, Lefkoşa 1997, s. 35.

[701] Araya önce kimin gireceğini belirlemek için atışılır.

topu yakalarsa onu içeri alabilirler. İçerdeki oyuncuların hepsi vurulur ve tek bir oyuncu kalırsa saymalar[702] yapılır. Saymalarda oyuncu altı atış sırasında vurulmamaya gayret eder. Vurulursa çıkar, diğer grubun üyeleri ortaya geçer. Vurulmazsa grup arkadaşları yeniden içeri girer ve oyun yeniden başlar (Elkovan, Han. 2007).

20) ALDALI:

Aldalı, "aldanmak", "aldatmak" fiillerinden türemiş bir sözcüktür. Bu oyun kalabalık bir oyuncu grubuyla açık alanda oynanır. Oyuncular aralarında bir ebe seçerler. Ebe, diğer oyuncuları kovalamaya, o oyuncular da tutulmamak için kaçmaya başlarlar.Ebe, oyunculardan birine dokunursa ona "aldalı" der ve o oyuncu ebe olur. Ebe, oyuna katılır ve diğerlerini yakalamaya çalışır. Üç kez yakalanan çocuk oyundan çıkar. En son kalan, oyunun galibi olur.

---

[702] Son kalan oyuncunun dışarıya çıkarılması için topla altı kez daha vurulmaya çalışılmasına "saymalar" denir.

4.1.16 SÖZLÜ EDEBİYAT

4.1.16.1 AĞIZ ÖZELLİKLERİ :

İletişimi, anlamayı ve anlaşılmayı sağlamak, insanoğlunun gereksinim duyduğu temel olaylardır.

İnsanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan en gelişmiş bildirişme aracı dildir. Hayvanlarda bildirişim, ilkel şekilde ve bir içgüdü ile gerçekleştiği halde, insanlarda dil vasıtasıyla yüksek düzeyde bir sistem haline ulaşmıştır.[703]

Dilbilimciler dili şöyle tanımlamaktadır: Bir toplumu oluşturan kişilerin, düşünce ve duygularının o toplumda ses ve anlam bakımından geçerli ortak öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir.[704]

Tarihsel gelişim ve bölge etkisiyle, bir anadilin lehçesi içinde ses ve yapı bakımından görülen yöresel küçük ayrılıklara *"Ağız"* denir. Ağız özellikleri yazı dilinde değil, ancak konuşma dilinde görülebilir. Kıbrıs Ağzı'nda yazılış Türkiye Türkçesi'yle aynıdır. Yalnız söyleyişte farklılıklar vardır. Örneğin; "nerede" diye yazarız, "nereşde" diye okuruz.[705]

I) Ses Bilgisi Özellikleri:

A) Ünlüler:

Kıbrıs Ağzı'ndaki ünlüler, Türkiye Türkçesi'ndeki ünlülerden farklı değildir. Sadece Türkiye Türkçesi'ndeki yabancı sözcüklerde (Arapça- Farsça) kullanılan

---

[703]Zeynep Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar,* 1. cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 660.

[704]A.g.e , s. 660.

[705] Ağız özellikleri ile ilgili bilgiler, Erdoğan Saraçoğlu'nun Kıbrıs Ağzı isimli kitabında yer alan bilgiler ışığında hazırlanmıştır (Bkz. Erdoğan Saraçoğlu, *Kıbrıs Ağzı,* KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1992). Kaleburnu ağzının kendine özgü özellikleri de ayrıca belirtilmiştir.

uzun ünlüler Kıbrıs Ağzı'nda kısa olarak söylenir. Kaleburnu köyünde de aynı durum söz konusudur.

Türkiye Türkçesi:	Kıbrıs Ağzı:
Sâlih	Salih
Hâcettepe	Hacettepe

a) Ünlü Değişmeleri:[706]

I .Düz Ünlüler Arasında Görülen Değişiklikler:

1) a> e

a - > e –

ahali > ehali

- a- > -e-

masal > mesel

Ramazan > Remezan

2) e>a

-e->-a-

kardeş>gardaş

çingene>cingane

-e>-a

bahçe>bahca

gazete>gazedda

hediye > hedaya

---

[706] Söz başındaki sesler (x) –
Söz ortasındaki sesler, - (x) – ve
Söz sonundaki sesler – (x) şeklinde gösterilmiştir.
" > " işareti de sesin / seslerin değişmeden önceki ilk halini gösterir. İşaretin solundaki ses / sesler , Kıbrıs Ağzı'nda işaretin sağındaki sese dönüşmüştür.

3)a>ı

-a- >-ı-

boğaz>bağız

acaba>acıba

-a>-ı

fırça>fırçı

4)e>i

e->i-

enginar>inginar

5) ı>i

ı->i-

yılan>ilan

yıkan->ikan-

bıçak>biçag

6) i>ı

-i->-ı-

sahip>sahıb

hapis>hapıs

7) i>e

i->e-

iyi>eyi

iniş>eniş

–i->-e-

giy->gey-

diyor>deyyor

II. Yuvarlak Ünlüler Arasında Görülen Değişiklikler:

1) u > o

u->o-

unut->onut-

-u->-o-

duvag>dovag

yukarı>yokarı

2)u>ö

-u->-ö-

bugün>böyün

3)ü>ö

ü->ö-

büyük>böyük

kümes>kömes

üvey>övey

4)u>ü

-u->-ü-

muhtar>mügdar

III. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi :[707]

Bu ses olayı, Türkiye Türkçesi'nde Küçük Ünlü Uyumu'na aykırı olan Türkçe sözcüklerin, Kıbrıs Ağzı'nda uyuma girdiğini göstermektedir.

1) u > ı

- u - > - ı –

pabuç > babıç

taput > tapıt

pamuk > pambık

yağmur > yamır

yumurta > yımurta

---

[707] Bazen de düz ünlüler yuvarlaklaşır.Ör: - ı - > - u - , fırın > furun...

b) Ünlüler İle İlgili Bazı Ses Özellikleri:

1) Ünlü Türemesi:

Söz Başı:	*Sözcük Ortası:*
Rum > Urum	Alman > Alaman
spor > ispor	Londra > Londura
stadyum > istadyum	

Söz Sonu:

giderken > giderkana: Burada –i fiilinin gerindiumunda aykırılaşma ile de karşı karşıya kalıyoruz.

2) Ünlü Düşmesi :

Sözcük Ortası:	*Sözcük Sonu:*
orada > orda	aşağı > aşşa
avukat > avgad	

3) Ünlü Birleşmesi :

ne + için > neçin, neçün

ne + isterse > nesdersa

ne + ise > neysa

B) Ünsüzler:

1) Sert Ünsüzlerin Yumuşaması :

k / g : Damak Ünsüzleri

k - > g -	*- k - > - g –*
konu komşu > gonu gomşu	lokma > logma
koyun > goyun	akşam > agşam
kap > gap	başka > başga
kuru > guru	
kendi > gendi	
kasa > gaşa	

-k > - g

felek > feleg

uzak > uzag

yanık > yanıg

sanık > sanıg

s, z : Diş Ünsüzleri

s - > z -	*- s > - z*
sebze > zebze	patates > badadez
	Kıbrıs > Gıbrız

p, b : Dudak Ünsüzleri :

p - > b-	*- p - > -b –*
pazar > bazar	yaprak > yabrag
pişir- > bişir-	hepsi > hebsi
pabuç > babıç	iplik > iblig
pahalı > bahalı	toprak > tobrag

-p > - b

ip > ib

hep > heb

mektup > megdub

t, d : Diş Ünsüzleri

t - > d -	*- t > - d*	*- t - > - d –*
tarak > darag	unut > unud	ihtiyaç > ihdiyaş
tırnak > dırnag	armut > armud	

2) Yumuşak Ünsüzlerin Sertleşmesi :

b > p

b - > p –	*-b->-p-*
bakla > pakla	tabut > taput
balta > palta	çabuk > çapuk
badem > padem	tabla > tapla

c > ç

c - > ç -	*- c - > - ç –*
ceket > çeket	pencere > pençere

3) Sert Ünsüzlerde Görülen Değişiklikler:

ç > ş

ç - > ş - *- ç - > - ş –*

kılıç > gılış açlık > aşlıg

aç - > aş- içki > işgi

alıç > alış

Kaleburnu ağzında **f > h** değişmesi de görülmektedir.

h > f

- h - > - f - *f - > h -* *- f - > - h –*

sarhoş > şarfoş fabrika > havriga müftü > mühtü

Fatma > Hatma

-h > - f

kadeh > gadef

4) Yumuşak Ünsüzlerde Görülen Değişiklikler:

ğ > v

- ğ - > - v –

Soğan > suvan

değirmen > deyirmen

ciğer > ciyer

beğen- > beyen-

değnek > deynek

-ğ > - y **y >v**

çiğ > çiy *-y>-v*

köy >köv

- n - > - ñ [708] *-*

deniz > deñiz

dünür > düñür

gönül > göñül

bana > baña

- n > - ñ

bin > biñ

ön > öñ

II. Tekil kişi ekindeki (n)' ler, genellikle ñ sesine döner ve n–g arası bir ses kullanılarak söylenir.

bakarsın > bakañ

seversin > seveñ

görürsün > görüñ

yapsana > yapsaña

İyelik eklerinin ikinci çoğul şahsındaki "n" sesi de genellikle "ñ" ye döner:

gözünüz > gözüñüz

sevginiz > sevgiñiz

misafirleriniz > misafirleriñiz

n > m

n - > m -

nergiz > mergiz

- n - > - m –

on beş > om beş

onbaşı > ombaşı

m > n

- m - > - n –

şimdi > şindig

---

[708] - n- > - ñ - değişmesi, Kıbrıs'ın en belirgin ses özelliklerindendir. " ñ" sesinin adı Türkiye Türkçesi'nde nazal n'dir.

z > g

- z > - g

bakarız > bakarıg

koşmalıyız > koşmalıyıg

severiz > severig

görürüz > görürüg

yaparız > yaparıg

5) Ünsüz Benzeşmesi :

a) İlerleyici Benzeşme:

k – t > k – k	kilitle - > kilikle –
ş – s > ş – ş	şemsiye > şemşiye
mb > mm	muşamba > muşamma
nl > nn	anlat > annat
	insanlar > insannar
	anlaşma > annaşma
	nişanlı > nişannı

b)Gerileyici Benzeşme:

ğ – y > y – y	buğday > buyday
v – b > b – b	sevab > sebab
ç – ş > ş – ş	kaçmış > gaşmış
zs > ss	gitmezse > gitmesse

rl > ll	koşarlar > koşallar
	otururlar > oturullar
	konuşurlar > gonuşullar
zc > cc	kızcağız > gıccağız > gıccaaz

6) Ünsüz Düşmesi :

Söz Başı:	*Söz Ortası:*	*Söz Sonu:*
yıka- > ika-	yahu > yau	çift > çif
yetiş-> etiş-		serbest > serbes

7) Ünsüz Türemesi :

Söz Başı :	*Söz Ortası :*	*Söz Sonu:*
alçı > yalçı	saat > sahat	şimdi > şindig
avlu > havlu > havlı	orada > oraşda	
	burada > buraşda	
	pamuk > pambık	

8) Göçüşme (Metatez):

Metatez, seslerin yer değiştirmesi olayıdır. Bazı insanlar, konuşurken kendilerini zora sokmayarak, yatkın oldukları şekilde ünsüzleri kullanırlar.

Derviş > Devriş

perhiz > pehriz

yanlış > yalnış

kibrit > kirbit

ekşi > eşki

2) Edatlar:

"İle" Edatı :

Kıbrıs Ağzı'nda "ile" edatının görevini genellikle ünlüden sonra "-ynan" , ünsüzden sonra "- inan", "- unan" ve "-ünan" ekleri yapar.

(- ynan): Araba**ynan** geldi.

(- ınan): Hız**ınan** gelirdi.

(- inan): Seni**ninan** konuşacam.

(- unan): Zor**unan** bu işi yapacak.

(- ünan): Gül**ünan** kapıma geldi.

"İçin " Edatı[709] :

Türkiye Türkçesi: Senin için dağları delerim.

Kıbrıs Ağzı: Senin üçün dağları delerim.

"Gibi " Edatı :

Türkiye Türkçesi : Deli gibi koşturur.

Kıbrıs Ağzı : Deli gibi**n** koşturur.

3) " İle" Bağlacı :

Kıbrıs Ağzı'nda "ile" bağlacının yerini tutan ekler, "ile" edatının yerini tutan eklerle aynıdır. Örneğin :

Bugün dayısı**ynan** halası geldi.

Süt**ünan** çayı severim.

Ali**ynan** Veli iyi arkadaştı.

Diğer bağlaçlar ise Kıbrıs Ağzı'nda şöyle farklılaşmaktadır:

---

[709] "Gibi" ve "için" edatlarını birçok insan asıl şekilleriyle kullanırken, bazı insanlar da "üçün" ve "gibin" şeklinde kullanmaktadır.

Türkiye Türkçesi	*Kıbrıs Ağzı*
Madem	Midem
Zira	Zere
Ama	Amma

4) - ken (iken) Zarf – Fiili :

Türkiye Türkçesi: giderken, koşarken.

Kıbrıs Ağzı: giderkan, koşarkan.

Bazen de "-kan" eki üzerine "-a " sesi de eklenebilir. Kaleburnu'nda da bu söyleyişe sıklıkla rastlanır: Giderkana, gelirkana...

5) Ünlemler :

Tüm Kıbrıs'ta olduğu gibi Kaleburnu köyünde de en fazla kullanılan ünlemler şunlardır: Of, hade , ah, vay anam vay, yahu, be, ha. Bu ses özellikleri dışında Kaleburnu köylülerine özgü bazı önemli özellikler daha vardır:

a) Seslenme ünlemi olarak kadınlar için *"Ra",* erkekler için *"Re"* ünlemleri kullanılır.

Ör: Ra Ayşe, Ra Havva....

Re Kemal, Re Mehmet...

b) Köylülerin bazıları "kendine" sözcüğünü oldukça kısaltarak *"ge"* haline getirmişlerdir.

Ör: Dedim ge gelsin bura.

Gitti ge, o da dedi otursun.

c) Özellikle bayan isimlerinin sonuna, sevgi ifadesi olarak *"- mu"* eki getirilir.

Ör: Ayşemu, Eminemu, Fatmamu.... Bunlar; Ayşeciğim, Emineciğim, Fatmacığım anlamındadır.

d) Yine sevgi belirtme ifadesi olarak sözcüklerin sonuna *"- lı, - li"* eklerinin getirildiğini görüyoruz.

Ör: Emeteli, Hanifeli, Abideli.

e) Yaşlılar bazı sözcüklerin sonunda "tamam mı" sözcüğünün yerine *"galo"* sözcüğünü kullanırlar.

Ör: İyidir galo?

Ayşe galo?

f) "Re" sözcüğü soru olarak da kullanılır.

Ör: Gidecen re?

Ahmet gonuşacak re?

g) Soru takısı olarak kullanılan bir başka sözcük de *"ya"* dır. Bu, kısa olarak telaffuz edilen bir sözcüktür.

Ör: Nerdesin ya?

Naptın ya?

h) İşaret zamiri olarak *"osu"* kullanılır.

Ör: Osu bura gelecek (Balcı 2006).

Dil özelliklerini inceledikten sonra Kaleburnu'na ait sözlü kültür ürünlerini; lakapları bilmecelei, tekerlemeleri v.s incelemeye geçebiliriz.

4.1.16.2 KONUŞMALIK TÜRLER:

4.1.16.2.1 LAKAPLAR:

"Lakap" sözcüğünün sözlük anlamı; "Bir kimseye veya aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad" dır.[710]

İnsanoğlu, ilkel de olsa sesleri taklit etmeyi öğrendiği devirden itibaren yaşantısı ile ilgili varlıkları isimlendirmeye çalışmıştır. Bu dönemde insanlar, kelime hazinesinin kıtlığından dolayı her olay, her cins için ayrı ayrı kelimeler üretmemiş; aynı karakterdeki olayları aynı kelimeler ile ifade etme yoluna gitmiştir. Sonraları zorunluluklar karşısında, toplulukların kopmaya başlaması ile oluşan klanları birbirinden ayırmak için adlandırmaya gitmişlerdir. Bu dönemde klanlar, kendi totem-tanrılarını ve onların isimlerini yaratmışlardır[711]. Bunun sonucu olarak, totem ile insanlar arasındaki ilişkiyi sağlamak için bir ruhban sınıfı ortaya çıkmıştır. Böylece hem totem hem de din adamları ayrı ayrı adlarla anılmaya başlamıştır.

İslamiyet öncesi ve sonrası Türk kültüründe de kahramanlara özel isimler verildiği görülmektedir. Örneğin ; Eski Yakutlar'da küçüklüğünde verilen ad, gerçek ad sayılmazdı. Gerçek ad, yay çekip ok attıktan sonra verilirdi. Yakutlar'ın bu adeti Oğuzlar'da da görülürdü. Dede Korkut Hikayeleri'nde *"o zaman da bir oğlan baş kesmezse, kan dökmezse ad koymazlardı"* denilmektedir.[712] Bu açıklamaya göre kişinin alacağı gerçek adın aslında bir lakap olduğu ve İslamiyet öncesi Türkler'de lakap alma geleneğinin, çocuğa konulan ilk isimden önemli olduğu görülür.

İslamiyet öncesi Türk hayatında , şahıs isimleri ile o şahıslara verilen ünvanların birlikte anılmaları da dikkate değer bir husustur. Örneğin; Öz Bilge

---

[710] *Türkçe Sözlük,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 496.

[711] Ömer Gözükızıl, "Burdur İlinden Derlenen Lakaplar", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Kültür Bak. Yay., Ankara 1992, s. 49.

[712] Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, s. 173.

Bünyıl, Kul Apa Urangu, Er Arkas Töçek[713] v.s gibi ünvan ve rütbeler, isimlerden ayrı olarak bir lakap olarak sınıflandırılabilir.

Rütbe ve ünvanlar belli bir süre yaşamasına rağmen lakaplar uzun süre yaşar. Eski Türk yaşayışındaki ad verme geleneği ile günümüzde yaşayan lakap takma geleneği arasındaki en önemli fark; günümüzde lakap takılan kişilere, kişinin haberi olmadan takılmasıdır. Bu gelenek, ilk aşamada gizli olarak dar bir çevrede ortaya çıkar. Yaygınlık kazanması toplumun kabulüne bağlıdır.

Lakaplar, toplumda herhangi bir statüsü olmayan kişiler tarafından koyulduğundan, lakap koyulan kişinin tepkisini de çekebilmektedir. Tepki çekmesinin nedenlerinden biri de takılan lakapların bir kısmının olumsuz olmasıdır. İslamiyet öncesi ad verme geleneğinde ise görüldüğü gibi gizlilik söz konusu değildir.[714] Bu dönemde *"ad verme"* adıyla anılan gelenek, günümüzde *"lakap takma"* adıyla karşılık görmektedir.

Günümüzde bazı ünvanların zaman içinde ünvan olma özelliklerinden uzaklaşıp lakaplaşmaya başladıkları da görülür. Onbaşı, çavuş gibi ünvanlar bunlardan birkaçıdır.[715]

Kaleburnu'nda takılan lakaplar genelde olumsuz anlamlar içeren Rumca sözcüklerdir. Bununla beraber, kişilerin isimlerine çeşitli ekler getirilerek oluşturulan lakaplar da vardır.

a) Rumca sözcüklerin kullanılmasıyla oluşan lakaplar:

Guara: Guara "tombul" anlamına gelir. "Kulucan" isimli sülalede, aile üyeleri tombul oldukları için bu lakapla anılmışlardır (Gül, S. 2006).

Gavure (Kafur): Esmer oldukları için insanlar Rum'a benzetilmiş ve kendilerine bu lakap takılmıştır. "Kafur" daha sonra bu ailenin soyadı olmuştur.

---

[713]Hüseyin Namık Orkun, " Eski Türkler'de İsim Verme Adeti", *Çınaraltı,* c.3, sayı 60, s.13.

[714]Ömer Gözükızıl, "Burdur ilinden Derlenen Lakaplar", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Kültür Bak. Yay. Ankara 1992, s. 52.

[715]A.g.e , s. 52 .

Evreo İsmet : "Evreo", "Yahudi" demektir. Yahudiler, pintilikleriyle ünlüdür. İsmet isimli şahıs da köylüler tarafından pinti olarak görülmüş ve bu lakapla anılmıştır.

Melari: "Arı, bal" anlamındadır. Kaleburnu'nda arıcılık 1950'li, 1960'lı yıllarda revaçtaydı. Melari lakaplı kişi de arıcılıkla uğraşırdı.

Gutsugu: "Kara Fatma " demektir.[716] Yavaş yavaş hareket ettiği için köylülerden birisine bu lakap takılmıştır.[717]

Tenduri: "Oduncu" anlamındadır. Emir Ali Mehmet ismindeki kişi odunculuk yaptığı için ona bu lakap takılmıştır (Pekri 2006).

Gurru: "Kendini beğenmiş" anlamındadır. Kendini beğenmiş görünen "Ayşe" isimli bir hanıma bu lakap yakıştırılmıştır.

b) Kişilerin kendi soyadları veya isimlerine çeşitli ekler getirilerek oluşturulan lakaplar:

Recebo: "Recep" sözcüğüne "o" ünlüsü eklenerek oluşturulmuş bir lakaptır.

Pekri: "Pekri" , aynı soyadlı kişinin aynı zamanda lakabıdır. "İçkici" demektir.

Dali: "Mehmetali" isimli kişinin lakabıdır. Bu lakap, "Mehmet" sözcüğünün önüne ünlü getirilip, "t" ünsüzünün yumuşayıp "d" ye dönüşmesi ve daha sonra sadece "dali" sözcüğünün kullanılmaya başlanması ile oluştu.

---

[716] Kara Fatma: Hamamböceğinden küçük, siyah bir böcektir. Çok yavaş hareket eder.

[717] Kendisi bugün yaşamamaktadır.

Mineka: Emine isimli köylünün lakabıdır. "Emine" sözcüğünün başındaki "e" ünlüsünün kaldırılıp, "ka" yönelme ekinin sözcüğe eklenmesiyle oluşmuştur.

Mevlido: "Mevlit"isimli kişinin lakabıdır. Burada da sözcüğe "o" ünlüsü eklenmiş, böylece "t" ünsüzü de yumuşayıp "d" ye dönüşmüştür.

Nadiri: Nadir Ali Kerim isimli bayanın lakabıdır. İsme "i" belirtme ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

4.1.16.2.2 DEYİMLER:

Deyimler, asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimeden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelermizi dikkati çekecek biçimde anlatır.[718]

Kıbrıs Türkleri'nin de sözlü kültürü deyimler bakımından zengindir.1571'de Anadolu'dan getirdiğimiz deyimler yanında, Kıbrıs'ın yerli halkı olan Rumlarla etkileşim sonucunda da Rumca sözcüklerin Türkçe sözcüklerle birarada kullanıldığı çeşitli deyimler ortaya çıkmıştır.

Kaleburnu köylülerinin en fazla kullandıkları deyimler şunlardır:

A

- Ağız kalabalığı etmek: Gereksiz sözler söylemek.
- Ağzı açık ,aklı kaçık: Ne yaptığını bilmeyen, bilinçsiz olan.
- Ağzı kulaklarına vardı: Çok sevindi.
- Ağzını bıçak açmaz: Hiç konuşmaz.
- Ağzını kiraya vermek: Konuşmamak, susmak.
- Akınan karayı seçmek: Büyük zorluklar yaşamak.

---

[718] Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatı'na Giriş,* Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 642.

- Akıntıya kürek çekmek: Boşa zaman harcamak.
- Alan belli değil, satan belli değil: Karışık durumlar var, kimin ne yaptığı belli değil.
- Alt kalmak: Susmak.
- Altın altın gülmek: Bıyık altından, gizli gizli gülmek
- Anasına renga almaz: Renga, tuzlu ve hazır olarak satılan bir balıktır. Pahalıdır. Bu deyimde, anneye yani en değer verilen insana bile pahalı bir şey alınamadığı, başkasına asla alınamayacağı söylenir. Bu deyim fakirlik için söylenmiştir (Denker, R. 2006).
- Arap çorbasına döndü: İyice karıştı.
- Arpası çok geldi: Mızır çocuklar için söylenir.
- Avantanın kökü kurudu: Artık avantadan yenilmeyecek.
- Ayakları kıçına vurmak: Koşa koşa kaçmak.
- Az ye de hızmetçi tut: Bana iş yaptırma, paranı idare et de başkasını tut.

B

- Babuçları dama atıldı: Üstüne düşme dönemi sona erdi.
- Bacak kadar boyun var: Kısacık boyun var.
- Bal alacak çiçeği bilir: Yararlanacağı kişiyi bilir.
- Balta kesmez bıyığını: Çalımından geçilmeyen insanlar için söylenir. Bu insanlar, öyle kendini beğenmiştir ki balta bile bıyığını kesemez, hiçbir şey onları yere indiremez (Denker, T. 2007).
- Baş ol da isdersan eşşek başı ol: Lider olmanın önemini vurgulamak için söylenir.
- Başını belaya soktu: Kötü bir işe bulaştı.
- Başını gaşıyacak vagdı yok: Çok yoğundur.
- Beğenmeyen gızını vermesin : İster beğen, ister beğenme, umurumda değil.

- Ben derim bayram havası, o anlar mangal tahtası: Yanlış anlamayı anlatmak için kullanılır.
- Bir akıl var, ya yaza ya kışa..: İnsan beyni yorulur. İnsan her şeyi aklında tutamaz, bir akıl bütün yıla aynı derecede yetmez.
- Bir galbur samanı iki eşeğe pay edemez: "Ahmak" insanlar için söylenir.
- Bir guş sütü eksik: Her şeyin mükemmel olduğunu anlatmak için kullanılır.
- Bizden çıktı buz gibi , bırak erisin tuz gibi: Kaleburnu'nda kocaya kaçan kızlar için söylenirdi. Ailesinden izinsiz kaçan kızın, kocasının elinde ızdırap çekeceği anlatılmaya çalışılır.
- Bog oldu da tabağa girdi: Çok utandı, yerin dibine girdi.
- Boy devede da var ama "gıh" deyince çöker: Uzun boylu olmakla bir prestij kazanılmaz.
- Bu kadar ayıp, kadı kızında da olur: Bu sözün söylenmesine neden olan kişinin kusursuza yakın bir halinin olduğu belirtilir.
- Bulgur gibi kaynamak: Kıskanç olmak.
- Büyüklenme padişahım, senden büyük Allah var: Kendini beğenmişlik yapma, düşmez kalkmaz bir Allah'tır.

C

- Cazzı garısına döndü: Çirkin oldu.
- Can yoldaşı: Hayatta yalnız kalmamak için yanında bulunan insan.
- Canına okudu: Bir sürü laf etti, kızdı.
- Cehennem azabı çekmek: Büyük üzüntü çekmek.
- Cenab-ı Allah yürü ya gulum dedi: Doğuştan şanslı olanlar için söylenen bir deyimdir.
- Cin gibi insan: Uyanık insan.
- Cinleri başına çıktı: Çok sinirlendi.

Ç

- Çakıl makinesi gibi öğütür: Çok konuşanlar için söylenir (Denker, T. 2007).
- Çalımından da geçilmez: Kendini büyük gören insanlar için söylenir.
- Çam sakızı çoban armağanı: Küçük hediye.
- Çevir da gaz yanmasın: Sözü değiştirmeye, düzeltmeye çalışanlar için söylenir (Elkovan, Ha. 2006).
- Çizmeden yukarı çıktı: Bilmediği bir konu hakkında konuşmak.
- Çok yüz verdi: Çok müsamaha gösterdi.

D

- Damdan düşer gibi: Aniden.
- Delilerle başkoşamam: Delilere söz geçiremem.
- Denize gitse su bulamayacak: O kadar şansızdır ki denize bile gitse su bulamayacak.
- Deve gibi yüreği var: Çok rahattır (Sükan, M. 2006).
- Dibine darı eker: Kılı kırk yarar. Olayları en ince ayrıntısına kadar irdeler.
- Doğduğu yerde mertek yok: Açık sözlü insanlar için kullanılır.
- Donunan g--: Çok samimi.
- Donunun yırtığına bakmaz, rüzgara karşı gider: Kişi içinde bulunduğu zor durumu umursamadan bildiğini yapmaya devam eder.
- Dosta düşmana karşı: "Ele- güne karşı..." İnsanlar toplumda kendilerine laf getirmemek için hareketlerine dikkat ederler.
- Dört dambura[719] beş okka: "Umurunda değil"... Umursuz rahat insanlar için söylenen bir deyimdir.
- Dört göz açmak: Tüm dikkatini vermek.
- Dört gözünan bekler: Sabırsızlıkla bekler.

---

[719] Dambura: Yumak.

- Dut yemiş bülbül gibi susmak: Aniden sesinin kesilmesi.
- Duvara konuşmak: Karşısındakinin, kişinin söylediği sözleri dinlememesi.
- Düğününde sepetle su taşıyacağım: Yerine getirilmeyen sözler için kullanılır.

E

- Eceline susadı: Ölümüne bir hata yapmaya çalıştı.
- Elaleme maskara oldu: Herkese rezil oldu.
- Eli ekmek dutsa: Bir işe girip çalışsa....
- Elifi görse, mertek sanır: Cahil kimseler için söylenir. (Elif, Arap alfabesindeki "A" harfidir).
- Elinin hamuruyla erkek işine karışma: Kadınların karışması istenmeyen işlerde söylenir.
- Ekmek elden su golimbadan[720]: Sıkıntı çekmeden yaşayanlar için söylenir (Denker, R. 2006).
- Ekmek kapısı: Geçimin sağlandığı yer.
- Eski köye yeni adet getirmek: Alışılan uygulamaların dışına çıkmak.
- Ekşi sıktın pilava: Uygunsuz bir harekette bulunup, canımı sıktın.
- Ettiği gibi çeksin: Yaptıklarının cezasını çeksin (Özören, G. 2007).

F

- Fasulye gibi kendini nimetten sayar: Kendini çok önemli biri zanneder (Gül, Ş. 2006).
- Fıkır fıkır kaynar: Kıskançlık yapar.
- Fırıldak gibi döner: Durmadan hareket eder.
- Firavun kesildi başımıza: Kendini bir şey zanneder.
- Fol yok yumurta yok: Ortada daha bir şey yok.

---

[720]Golimba: Küçük su birikintisi.

G

- Gan ter içinde kalmak: Çok yorulmak.
- Garabatak gibi dolaşır: Durmadan dolaşır.
- Garannıgda zeytin silkeler: Karanlıkta oturur, dışarı çıkmaz.
- Gavur inadı tuttu: Çok inatçı kimseler için söylenir (Nalbant, H. 2006).
- Geberme eşşeğim ta çayır bitsin: "Ölme eşeğim ölme" deyimiyle aynı anlamı taşır. Uzun süre sabretmek gerekeceğini, bunun zorlu bir süreç olacağını belirtmek için kullanılır.
- Gendi gendine gelin güveyi oldu : Ortada somut bir olay yokken, kendi kendine yarattı ve kabul etti.
- Gördüğüne söyledi, görmediğine haber etti: Bir olayı her türlü yolu deneyerek çevreye duyurdu.
- Göz gözü görmez: Çok karanlık ortamlarda kimse birbirini görmez.
- Gözünü toprak doyursun: Aç gözlü insanlara söylenir.
- Guduz oldu: Çok yedi, görmemişler gibi yedi.
- Guruş etmez: İyi bir insan değildir.
- Gül gibi gızardı: Utancından yanakların kırmızı olması.
- Gününü gün eder: Yeyip, içip eğlenir.
- Güzellik alın gaşıyla yenmez: Dış güzellik her şey değildir, iç güzelliğe de bakmak gerekir.

H

- Ham hum şorolop: Rahatlığa düşkün olanlar için söylenir.
- Hangi daşı kaldırsan, altından çıkar: Hangi olay eşelense parmağı olduğu ortaya çıkar.
- Hatır elli: Hatırlı olan.
- Hem aç hem guduz hem de alameti çok: Çalışmayan ve buna rağmen her şeyi isteyen, çevresinden sürekli şikayet eden insanlar için söylenir.
- Hem suçlu hem güçlü: Suçlu olup bir de üstünden çıkanlar için söylenir.

- Her olmayan işte bir hayır vardır: Beklendiği gibi olmayan şeylerin, böyle sonuçlanmasında elbet bir hayır vardır. Belki gerçekleşseydi, hayırlı olmazdı.
- Her telden çalmak: Her konuda az- çok bir şeyler söylemek.
- Hık dedi burnundan düştü: Çok benzer.
- Hızır gibi yetişmek: En zor anlarda yardıma gelmek.
- Hop oturdu hop kalktı: Çok sinirlendi.

İ

- İçi beni, dışı seni yakar: Dıştan iyi görünebilir, ama içte öyle değil (Denker, T. 2007).
- İğne ile kuyu kazmak: Çok zor bir işi halletmeye çalışmak.
- İki ayağı bir babuca girdi: Çok telaşlandı.
- İki eli ganda olsa gelir: Çok zor durumda da olsa gelir (Gül , Ş. 2006).
- İncir çekirdeğini doldurmaz: Çok küçük sorunlar, konuşmaya bile değmez.
- İp isden asılasın: Ölüp kurtulmak mı istiyorsun? (Denker, R. 2006).
- İşi Allah'a galdı: Elinden geleni yaptı, başaramadı. Ancak, Allah'ın yardımıyla işi gerçekleşebilir (Özören, G. 2007).

K

- Kefeni yırttı: Ölmekten kurtuldu.
- Kınalansın da güneşe otursun: Kına yaksın, mutlu olsun, yaptığı bu olay sonunda sevinsin.
- Kırk dervişik, birbirimizi bilmişik: Birbirimizi anlarız, kendini savunmana gerek yok (Denker, R. 2006).
- Kör gözleri beni körlendi: Görmesini istemezdim ama beni gördü.
- Kör kurşundan gitti: Boşu boşuna öldü.[721]

[721] Bu konuda "B-- yoluna gitti Niyazi" deyimi de kullanılır.

- Külkedisi gibi ocağı bekler: Evden dışarı çıkmaz, bütün gün ev işi yapar (Denker, R. 2006).

L

- Lafı ağzında kaldı: Söyleyeceği sözü söyleyemedi (Elkovan, Ha. 2006).
- Leb demeden leblebiyi anladı: Sözün başını söylediği anda sonunu anladı (Sükan, R. 2006).
- Limon gibi sarardı: İyice hastalandı.

M

- Mahalleyi ayağa kaldırdı: Gürültü edip, etrafı rahatsız etti.
- Mantar gibi bitti: Hızla büyüyüp çoğaldı.
- Martın yarısı yaz, yarısı kış: Mart ayında bahar tamamıyla gelmez, bir müddet daha soğuklar devam eder.
- Maşallah gori: Aşkolsun sana! Kaleburnulular "maşallah" sözcüğünü "aşkolsun" anlamında kullanırlar. Ör: Maşallah bunu senden beklemezdim (Şah, H. 2007).
- Mıknatıs gibi çeker: İnsanı çok etkiler.
- Mum gibi olmak: Mızırken uslanmak.
- Mürekkep yalamış: Okuyup yazmış.

N

- Ne etliye, ne sütlüye garışır: Kimseye karışmaz, kimsenin işine burnunu sokmaz.
- Ne yer, ne yedirir: Kimsenin hakkını yemez, kendi hakkını da yedirtmez (Gül, S. 2006).
- Nerde çokluk, orda b--luk: Çokluk olan yerde her şey karışır.
- Nerde şam, orda akşam: Belli bir yeri yok.
- Notunu vermek: Kişiliği hakkında karar vermek.

- Nuh der da peygamber demez: Söylediğinden geri dönmez, inatçıdır(Özören, G. 2007).
- Nuh Nebi'den kalma: Çok eski.

O

- Olan oldu torba doldu: Her şey bitti, geriye dönülmez.
- Ona lololo, buna lololo, bana da lololo: "Ona hikaye anlatın (bir şeyler uydurun), buna hikaye anlatın, bana da anlatın?" " Ben seni tanıyorum, onları kandırdığın gibi beni kandıramazsın" anlamındadır (Denker, R. 2006).
- Onların bildiği gantar, iskelede soğan dartar: Mesele onların bildiği gibi değildir.
- Onu bunu hazırlamak: Az da olsa bir şeyler hazırlamak. "Onu, bunu" yiyecekler için kullanılır.
- Osmannı garısı: Sert bayanlar için söylenir.

Ö

- Ölmek var, dönmek yok: Bir işin yapılmasındaki kararlılığı anlatır.
- Ölün mü, öldürün mü : Çaresiz kalındığı zaman söylenir. "Ne yapacağımı bilmiyorum, zor durumdayım" anlamındadır.
- Önünden ısırır, ardından teper: İkiyüzlü insanlar için kullanılır. "Önünden iyi görünür, arkadan çekiştirir" anlamındadır.
- Öyle baş, öyle traş: Layığını buldu, ona bu davranış layıktır (Denker, T. 2006).

P

- Panayır ettiniz: Gürültü çıkardınız.
- Pay biçmek: Ölçerek karşılaştırmak.
- Perende almak: Hızlanmak.

- Pesdilini çıkarmak: Çok yormak.
- Pire için yorgan yakmak: Küçük bir şey için büyük sorun çıkarmak.
- Pusulayı şaşırtma: Ne yaptığını bilmeme.

R

- Rahat yüzü görmemek: Hiç rahat edememek.
- Rest çekmek: Kesin olarak "olmaz" demek.
- Rüya gibi geldi geçti: Kısa zamanda oldu, bitti ve geçti.
- Rüyamda görsem hayırdır demem: Hiç aklımdan geçirmezdim, kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi.

S

- Selamı sabahı kesti: Küstü.
- Seni sulu götürür da susuz getirir: Açıkgöz ve kurnaz insanlar için söylenir.
- Seninki can da benim ki patlıcandır? : "Senin kendini değerli gördüğün gibi ben de kendimi değerli görürüm. İkimiz de insanız, ikimiz de eşitiz."
- Sıçanın sidiğinden denize ne fayda?: O küçücük yardımdan ne yarar gelir?
- Sıçtı da beledi: Her şeyi mahvetti (Denker ,R. 2006).
- Sırra gadem bastı: Kaçtı, yokoldu.
- Siftah sizden bereket Allah'tan: Başlangıcı siz yaptınız, gerisini Allah bol olarak versin.
- Sözünü bal ile kestim: Kusura bakma,sözünü kesiyorum ama...
- Suya çekmek: Çok susamak.

Ş

- Şan olsun memlekete: Bütün ülke duysun.

- Şeker suya mı düştü? : Acele etmeye gerek yok, şekerin suya düşüp erimesi gibi acele gerektiren bir şey yok.
- Şeytanın art ayağı: Şeytan gibi açıkgözdür.
- Şikar iş yaptı: İyi bir iş yapmadı, yeterince çalışmadı (Nalbant, A. 2006).
- Şişdi da üfürüldü: Çok şişmanladı.

T

- Tahtalı köyü boylamak: Ölmek. Tahtalı köy, mezarlık anlamındadır.
- Tam takır guru bakır: Bomboş.
- Taş atmak: Bir kişiye söz dokundurmak.
- Tavşan yamacı tuttu: Başlanılan iş artık sonlanmaya doğru gider, değiştirmenin faydası yoktur.
- Tavuk gibi yatar: Tavuklar erkenden uyur. Erken uyuyan insanlar, tavuğa benzetilerek böyle söylenir.
- Terazi ağırlaştı, okka devrildi: Artık olan oldu, düzeltemem (Sükan, R. 2006).
- Tuzağa düşmek: Kandırılmak.
- Tuzlayım da kokma: Sanki çok önemli birisin...

U

- Uçan kuşa borcu var: Herkese borçlandı.
- Ulu orta konuşmak: Düşünmeden konuşmak.
- Utanırsan yüzüne kalbur koy: Utanmana gerek yok. Utanırsan yüzünü sakla.
- Uykusu gözünden akmak: Çok uykusu gelmek.

Ü

- Üçe beşe bakmaz: Fazla pazarlık etmeden alacağını alır, yani alış-verişini yapar.

- Üstü başı dökülmek: Kılık- kıyafetinin tertipsiz ve kirli olması.
- Üstüne gül koklamamak: Sevdiğinden veya karısından başka birini sevememek.
- Üzerine toz kondurmamak: Bir kimseyi, bir şeyi kusursuz olarak görüp her zaman savunmak.
- Üzerine yıkmak: Bir suçu veya sorunu başka birine yüklemek .

V

- Vebali boynuna: Bu işin günahı sana yazılacak.
- Verilmiş sadakası varmış: Bir sıkıntıyı, bir kötü durumu ziyansız atlatma durumunda söylenir.
- Vidaları gevşedi: Zekası zayıfladı.
- Vur ra gannasına[722] da bizim kövlü değil: Köylülerin yabancıları, kendi köylüleri kadar sevmediğini anlatmak için kullanılır (Denker, R. 2006).
- Vura vura davul etti: Çok dövüp, her tarafını şişirdi.

Y

- Yahudi bazarlı: Çok iyi pazarlık yapanlar için söylenir. Çünkü Yahudiler iyi pazarlıkçıdır (Denker, R. 2006).
- Yahudi züğürtlenince eski defterleri karıştırır: Ekonomik durumu iyi olmayanlar daha önce alamadıkları borçlarını almak için yeniden plan yaparlar.
- Yanmış kapu çaldın: Uygun olmayan bir yere gittin.
- Yaşı benzemesin: Bir kişi, genç yaşta ölen bir kimseye benzetilirken kullanılır. Allah, onu erken yaşta almasın diye söylenir.
- Yer yarıldı da içine girdi: Çok utandı.
- Yerinde yeller eser: Yok oldu.
- Yerli yersiz konuşur: Uygun olmayan zamanlarda konuşur.

---

[722]Ganna: Ayağın baldır bölgesi.

- Yetmiş iki dereden su getirdi: Bir sürü zorluk çıkardı.
- Yumurta satsa içinde sarısı çıkmaz: Ona asla güvenilmez.
- Yüreği bal vermez: Dayanamaz.
- Yüzünden düşen bin parça: Suratı asık ve morali bozuk insanlar için kullanılır.
- Yüzünün garası galdı: Söylediklerinin yalan olduğu anlaşıldı, ona utanç kaldı.

Z

- Zar zor : Zahmet çekerek, zorlukla.
- Zehir zemberek: Çok acı, çok tatsız.
- Zengin züğürdün halinden ne anlar? : Zenginlerin her şeyi olduğu için yokluğun ne olduğunu bilmezler.
- Zil takıp oynamak: Çok sevinmek.
- Zil zurna sarhoş olmak: Fena halde sarhoş olup, kendinden geçmek.

4.1.16.2.3 ATASÖZLERİ :

Milletlerin hayat tecrübelerinden doğan, nesilden nesile aktarılmak suretiyle hafızalarda asırlar boyu yaşayabilen ve o milletin din, tabiat, eşya... karşısındaki bakış açısını yansıtan anonim edebiyat ürünlerinin en önemlilerinden biri de atasözleridir[723].

Atasözlerinde verilen ifadelerin, fikrin çok kısa ve öz olarak yansıtılması, onların halk arasında diğer sözlü edebiyat ürünlerine göre daha yaygın olmasını sağlamıştır. İnsanlar düşüncelerini daha canlı ve daha tesirli aktarabilmek için çeşitli söz araçlarına başvururlar. Atasözleri, toplum tarafından doğru, adil ve tarafsız

---

[723] İbrahim Dilek, "Altay Türkleri'nin Atasözlerinde At" *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 34,Yaz 1997, s. 63.

olarak benimsenen söz araçları olduklarından dolayı onları kullanarak söylenen konuşmalar tesirli ve inandırıcı nitelik kazanırlar.[724]

Özdeyişler ve atasözleri her milletin milli zenginliklerinden biri sayılır. Milletin örf- adeti, medeniyeti, tarihinin özelliklerini kısa ve aynı anda net olarak yansıtan bu gibi bileşimler eşsiz bir önem taşımaktadır.[725]

İnsan yaşamının, yaşamsal sorunlarını konu ettikleri için atasözleri, ister dün ister bugün, çok kolay bir şekilde geçmişin ve bugünün kontekstüel anlarına uyum sağlamaktadır. İşte bu özellikleri yüzünden de atasözleri insanların her günkü irtibatlarında kullanılarak, marko ve mikro strüktür şeklinde varlıklarını sürdürebilmekteler[726].

Atasözleri çeşitli zamanlarda çeşitli şartlar ve durumlara bağlı olarak meydana gelmişlerdir. Çoğunluğu insanların yaşam ve tabiat izlenimlerini sonuçlandırarak vardıkları bilgilerin bazılarının çıkışında ise toplumdaki önemli siyasi – ekonomik olayların rolü olmuş. Kimileri ise halk destanlarından, meşhur şahsiyetlerin, şairlerin eserlerinden, söyleyişlerinden esinlenerek meydana gelmiş.[727]

Atasözleri halk felsefesini içerir ve o milletin fikirlerinin mahiyetini gösterir. Türk atasözlerinin ilk kaynakları araştırıldığı takdirde Orhun Kitabeleri'ne kadar dayandığı görülür. Bu atasözlerinde milli kültürümüzü görmek mümkündür. Tanzimat devrine gelinceye kadar ihmal edilmiş olan bu konunun Ahmet Vefik Paşa tarafından ele alınışı, Vefik Paşa'nın önemini bir kez daha gözler önüne serer.[728]

Kıbrıs Ağzı'ndaki atasözleri de Türkiye Türkçesi'nde yer alan atasözleriyle büyük benzerlikler taşır. Kaleburnu'nda en fazla söylenen atasözleri şunlardır:

---

[724] Günzira Cumakunova, "Kırgız ve Kıbrıs Türkçesi Atasözlerindeki Paralelizm", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,* DAÜ Kıbrıs Araş. Mer. Yay., Gazi Mağusa 1999, s. 121.

[725] Nisaybay Hüsenov, "Atasözleri ve Çift İsimler" , *Milli Folklor*, cilt 5 , sayı 40, Kış 1998, s. 48.

[726] Sevim Piliçkova, "Kıbrıs ve Makedonya Türkleri arasında Söylenilen Atasözleri", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,* DAÜ Kıbrıs Araş. Mer. Yay., Gazi Mağusa 1999, s. 131.

[727] Günzira Cumakunova, a.g.e., s. 121.

[728] Bahriye Çeri, " Ahmet Vefik Paşa ve Atasözlerimiz", *Milli Folklor,* cilt 5,sayı 33,Bahar 1997,s. 22-23.

A

- Acele işe şeytan garışır: Acele etme, bir işi düşünerek yap. Yanlış bir şey yapma.
- Adam gıtlığından keçiye Abdurrahman Çelebi derler: Bazı zamanlarda toplumların belli kesimlerinde değerli kişiler bulunamayabilir. Bu zamanlarda daha az kıymetli kişiler, onların yerini almaya çalışır.
- Ağır daş köşe daşı olur: Hanım, terbiyeli kızlar, yaşları geçse de evlenirler.
- Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar: Bir çocuğa en büyük değeri annesi verir.
- Akan su pislik tutmaz : Çok konuşandan korkma, az konuşandan kork; çünkü çok konuşanın içinde kötülük yoktur (Özören, G.2007).
- Akrabanın akrabaya ettiğini akrep etmez: Bazı zaman akrabaların bile insanı arkadan vurabileceği anlatılmak istenmiştir.
- Allah'ın delisi, dağın çalısından çoktur: " Deli çok tımarhane yok" atasözü ile aynı anlamdadır (Denker,R 2006).
- Ata semer yakışmaz : İnsan kendisiyle aynı değerde olanlarla birlikte olmalı.
- Ateş olmayan yerden duman çıkmaz: Gerçek olmayan konu yayılmaz, insanlarca duyulmaz; demek ki bir gerçeklik payı vardır.
- Atın ölümü arpadan olsun: Bazı insanlar, kendilerine yasaklanan sevdikleri yiyecekleri ölümü bile göze alarak yerler ve bu sözü söylerler (Şah,H . 2007).
- Ayı , ayılığıynan yenilmek istemez: Herkesin bir itibarı vardır, ayı bile prestijini düşürmez (Denker, R 2006).

B

- Bal olan yerde sinek de olur: İyi ve güzel şeylerin olduğu yerde, onlardan yararlanmak isteyenler de vardır.
- Beleş sirke baldan tatlıdır: Bedava olan şeyler , insana tatlı gelir.
- Beni sokmayan yılan bin yaşasın: "Bana zarar vermeyen kötü insan ne yaparsa yapsın" anlamındadır.

- Besle kargayı,oysun gözünü: İyilik yapılan insanın, bir süre sonra bu iyiliği görmezden gelerek insana ihanet etmesi, karşılığını kötü bir şekilde ödemesi üzerine söylenir.
- Beş parmağın beşi bir değil: Aynı kandan olan herkes, örneğin; kardeşlerin hepsinin huyu , karakteri aynı olamaz.
- Bıçağa yumruk atılmaz: Keskin ve zararlı olanı cezalandırmaya çalışırken insan kendisi zarar görür (Elkovan, H. 2007).
- Bir elin şamatası duyulmaz: " Bir elin nesi var, iki elin sesi var" atasözüyle paraleldir. Birlikten kuvvet doğduğunu anlatmak için kullanılır (Elkovan, Han. 2007).
- Bir koltuğa iki karpuz sığmaz : Önemli işleri bir bir halletmek gerekir. İkisi aynı anda yapılırsa sonuç pek başarılı olmaz .
- Bügünün işini yarına bırakma : İşleri zamanında yapıp, biriktirmemek gerektiğini belirtir.

C

- Cami ne kadar büyük olsa da imam bildiğini okur : Bir toplulukta birçok kişi fikrini söylese de karar verecek olan kişi, yine kendi bildiğini okur.
- Can çıkar da huy çıkmaz : İnsan öleceği ana kadar huyundan vazgeçemez (Şah, H. 2007).
- Canı acıyan eşek beygiri geçer (Denker, R. 2006) : Bir konuda canı yanan kişi, bir daha aynı konuda zarar görmemek için o konuyla yeniden karşılaştığı zaman çok çalışır ve aynı duruma düşmez.
- Ciğer bağlasa buduna kedi düşmez ardına : O kadar çirkindir ki ne yapsa beğenilmez (Denker, R. 2006).

Ç

- Çifte maksılı olan çifte yatakta yatır : Gelirin ne kadar iyiyse, hayat standardın da o kadar yüksek olur.
- Çirkefe taş atma üstüne çıngılar:"Bıçağa yumruk atılmaz" ile aynı anlamdadır. Toplumdaki terbiyesiz, düşük seviyeli insanların kötülüklerinden korunmak gerekir.
- Çivi çiviyi söker : Etkili bir olayın kişinin üzerinde bıraktıkları, ondan daha güçlü bir olayla ortadan kalkar.
- Çoğa tamah eden, azı da kaybeder : Gözü yükseklerde olan , hep daha fazlasını isteyen elindekinden de olur.
- Çok duy da az inan : Herkes bir şeyler söyler, her söylenen söze inanılmamalıdır.
- Çok ören köpekten korkma : Yapacağını açıkça söyleyenden, bağırıp çağırandan korkma .

D

- Dağdan gelir dağ adamı, hasta eder sağ adamı : Cahil insan kültürlü, aydın kimseyi sinir eder , rahatsız eder (Denker, T. 2006) .
- Davetsiz köpek düğünde ne arar?: Davet edilmeyen insan , buna rağmen düğüne (bir mekana) gelirse onun itibarı diğerlerinin gözünde ancak köpek kadar olur.
- Deliye iş buyur, arkasından sen de git : Deli iş yapmaz , sonuçta onun yapacağı işi yine akıllı yapar.
- Derdini söylemeyen derman bulamaz: Derdini paylaşan insan, onu gidermede yardım alarak rahatlar.
- Dere her zaman kütük getirmez : İnsan her zaman şanslı olamaz , her zaman kazanamaz.
- Dereye giren , ıslanır da çıkar : Bir işe başlandığı zaman zorlukların da göze alınması gerekir.

- Domuzun kuyruğunu kırk sene mengeneye koydular,düzelmedi:“ Huylu huyundan vazgeçmez.” atasözü ile aynı anlamdadır.
- Dost acı söyler : Gerçek dost , arkadaşının yanlışlarını da söyler, onu eleştirir.
- Dört eden dert eder: Aile içinde nüfus çoğaldıkça maddi bakımdan hayat zorlaşır.
- Dört göz , bir evlat içindir: Anne ve babanın gözleri evlatları içindir , yani ana- baba evladı için uğraşır.
- Dünürcülüğe giden boklu pabuç yalar : Dünürcülüğe gidenler, kendilerine ne söylenirse kabul ederler.

E

- Ecel geldi cihana , baş ağrısı bahane : İnsanın ölüm zamanı geldiğinde mutlaka bir vesile olur , ölümün önüne geçilemez.
- Eden bulur : Başkasına kötülük yapan kişiler, en sonunda yaptıklarının cezasını bulurlar.
- El ipiyle kuyuya inilmez : Herkesin sözü ile hareket edilmez , insan kendi aklını kullanmalıdır (Özören , G. 2007) .
- El kuyusunu kazan içine kendi düşer : Başkasının arkasından kötü konuşan ya da ona zarar vermeye çalışan kişiyi, kötülüğü gelip bulur.
- El öpmeynan dudak aşınmaz : İnsan belli şeylere ulaşmak için bazı makamlara başvurmalıdır , bu yalvarma değildir.
- Elin ağzı torba değil ki büzesin : Bir kişi ve bir olay hakkında herkes bir şeyler söyler , bunu engellemek imkansızdır.
- Emanete hıyanet olmaz : Kişi , kendisine emanet edilen şeye gözü gibi bakmalıdır.
- Eski dost düşman olmaz : Eski dostlar , yeni dostlardan daha güvenilirdir.
- Eşşeğe binmeden ayaklarını sallama : Bir işi sonuçlandırmadan zafer çığlıkları atma .
- Et tırnaktan ayrılmaz : Etin tırnaktan ayrılmadığı gibi aynı kandan olan yakınlar da (Ör. ana ile evlat) birbirinden ayrılamaz. (Nalbant, A. 2006) .

F

- Fala inanma , falsız da kalma : Fala inanma; ama fala baktırıp, kendini rahatlatabilirsin, stres atabilirsin.
- Fasulyanın yahnisi , gelsin gitsin aynisi : Hiç değişmeyen şeyler için söylenir.
- Fazla mal göz çıkarmaz : İnsanın elinde fazla mal da olsa hepsini harcamamalı, kullanmamalıdır. Zor bir anda onlara ihtiyacı olabilir.
- Fazla naz aşık usandırır : Yakınları kişinin nazlarına belli bir süre katlanır; ama uzun süre devam ederse , artık katlanamazlar.
- Fukaralık ayıp değil , tembellik ayıptır: İnsan çalışmalıdır.

G

- Geç olsun da güç olmasın: Bir iş gerçekleşeceğinde uzun zaman alsa da sonucu iyi olsun.
- Gelen gideni aratır: Gitmesi istenen kişiden sonra gelen, giden kimsenin hatalarından daha büyüğünü yaptığı zaman giden için "keşke gitmeseydi"dedirtir.
- Gelin ata binmiş , ya nasip demiş : Bir iş kesin olarak sonlanmadan ona bitmiş gözüyle bakılmamalıdır. Aniden bir zorluk , büyük bir engel ile karşılaşılabilir.
- Gemisini kurtaran kaptandır: İnsan kimseye zarar vermeden kendi problemlerini çözerse başarıya ulaşır.
- Gendi gözündeki merteği görmez da el gözündeki çöpü görür: İnsan kendi kusurlarını görmez, başkalarının ise en ufak kusurunu görür.
- Gönül kimi severse, güzel odur: İnsanın gözüne sevdiği hoş görünür.
- Gülme komşuna, gelir başına: İnsan başkalarının zayıflığıyla veya başına gelmiş talihsiz bir olayla dalga geçmemelidir. Günün birinde kendisinin başına da aynısı gelebilir (Özören, G. 2007).

H

- Hayır dile gomşuna, hayır gelsin başına: İnsanlara iyi dileklerde bulun, iyilik yap. Sen de aynı iyilikleri görürsün.
- Hayır etmeyen gocayı, devede yılan sokar: İnsan kaderinde ne yazarsa, onu yaşar. Ne kadar uğraşırsak uğraşalım o problem çözülmezse o kaderdir.
- Hazıra dağ dayanmaz: Hazır olarak ayrılan şeyler bir gün biter. Yeniden biriktirmek gerekir.
- Her goyun kendi bacağından asılır: Herkes kendinden, kendi yapacaklarından sorumludur (Sükan, M. 2006).
- Her yiğidin bir yoğurt yeyişi vardır: Herkesin farklı anlayış ve davranış tarzı vardır.
- Her yokuşun bir inişi vardır: Her zorluk bir gün sona erer, rahata kavuşulur.
- Horoz ölür, gözü dışkılıkta kalır: İnsan çok isteyip ulaşamadığı şeyleri unutamaz. Yaşı ilerlesede ona hep özlem duyar.
- Huylu huyundan vazgeçmez (Pekri, F. 2006).

I

- Isıramadığın eli öp de başına koy: Altedemediğin rakibi medenice tebrik et.
- Isıran köpek dişlerini göstermez: Zarar verecek olan planını gizli gizli yapar.

İ

- İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır: Önce kendini, sonra başkalarını eleştir.
- İhtiyar lafı yabana atılmaz: Tecrübeli insanların sözlerine kulak vermek gerekir.
- İki gönül bir olunca samanlık seyran olur: Önemli olan iki kişinin birbirini sevmesidir. Mutluluk için pahalı evler, pahalı eşyalar gerekmez (Pekri, F. 2006).

- İlan[729], ilancık doğurur: Kötü insanın çocuğu da kötü olur.
- İmam osurunca cemaat sıçar: Bir topluluktaki lider yanlış yaptığı zaman, o toplumdaki insanlar daha kötüsünü yaparlar.
- İnsan deli olmadan veli olmaz: İnsan hata yapmadan olgunlaşamaz.
- İşleyen demir pas tutmaz: Çalışan insan zinde kalır (Hürtürk,F. 2006).

K

- Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez: Bir işten büyük bir kazanç bekleniyorsa, bunun için ufak tefek harcamalar yapmaktan kaçınılmamalıdır.
- Kelin ilacı olsa kendi başına sürer: Kendi problemini çözememiş bir insan, başkasının kendisiyle benzer problemini hiç çözemez (Gül, Ş. 2006).
- Keskin sirke kendi kabına zarar verir: Sinirli olan, kendine zarar verir.
- Kılavuzu karga olanın, burnu boktan gakmaz: İnsanlar kendilerine örnek olarak iyi kişileri seçmezlerse hayatta hep zarar görürler.
- Kimin arabasına binersak onu türküsünü söylerik: Toplumda kimden çıkarımız varsa onun istediği gibi hareket ederiz.
- Köpeklerin duası kabul olsaydı gökten kemik yağardı: Kötü insanların duası kabul olmaz.
- Köprüden geçene kadar ayıya dayı derler: İnsan hedefine ulaşana kadar bazı zorluklara, bazı insanlara katlanmalıdır.
- Köyü buldu köpeksiz, köyde gezer değneksiz: Kendini özgür buldu, istediğini yapar.

L

- Laf lafı açar: Konuşma uzadığı zaman bir konudan başka, düşünülmeyen konulara geçilir.
- Lafınan peynir gemisi yürümez: Önemli olan icraattır, sadece konuşup ahkam kesmekle olmaz (Elkovan, Ha. 2006).

---

[729] Yılan.

M

- Mal parası, mülk parası, var mı bunun sonrası: Her şey zenginlik değildir, elbette bir gün bu dünyanın da sonu gelecek.
- Mandrada oğlak doğsa, ovada otu biter: Doğadaki her şey kısmetiyle doğar.
- Meyve veren ağacı taşlarlar: Başarılı insanı çekemezler.
- Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer: Misafir, ev sahibinin maddi durumuna göre hazırladığı yemekleri yer (Nalbant, H. 2006).

N

- Ne ekersan onu biçersin: Ne yaparsan, onun karşılığını bulursun.
- Ne yavaş ol basıl, ne azgın ol asıl: Ne kendini ezdirecek kadar yavaş ol, ne de hatalar yapacak , insanları kıracak kadar fevri ol.
- Nerde varsa bir bodur, Allah'ın gazabı odur: Birçok kötülük, çok kısa boylu insanlardan çıkar.
- Nere gitsen, bir okka dört yüz dirhemdir: Malın ve çalışmanın ölçüsü her yerde aynıdır.

O

- Oğlan dayıya, kız halaya çeker.
- Olacakla öleceğe çare bulunmaz: Kaderde ne varsa yaşanacak, engellenemez.
- Oynamayacak gelinin yeri dar olur: Yeteneksiz kişiler, yeteneksizliklerini örtmek için çeşitli bahaneler öne sürerler.

Ö

- Öfkeynan galkan, zararınan oturur: Öfkelenen insan doğru düşünemez, bu yüzden hatalar yapar.
- Öküz öldü, ortagcılık bozuldu: Aralarında bulunan yakınlığı oluşturan sebepler ortadan kalktığı için bu yakınlık da bozulur.
- Ölen ile ölünmez: Ölünün ardından çekilen acılar belli bir zaman sonra bitmelidir.

P

- Para isteme benden, buz gibi soğurum senden: Paranın insan için ne denli önemli olduğunu anlatmak için söylenir.
- Parayı veren düdüğü çalar: Parası olan rahat yaşar, istediklerini elde eder (Nalbant, A. 2006).
- Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın: Birlikte bir şey yapılacağı zaman gruptan ayrılmak isteyen kişilere söylenir.

R

- Rüzgar esen, fırtına biçer: Çevresine kötülük yapan, sonunda kötülüklerin en büyüğünü bulur.

S

- Sabreden derviş, muradına ermiş: "Sabrın sonu selamettir". Sabreden başarıya ulaşır (Denker, T. 2006).
- Sakla samanı gelir zamanı, sattım samanı ettim bu hanı: Biriktirip atmadığımız şeyler, bir gün gelir lazım olur (Denker, R. 2006).
- Sanat altın bileziktir: Elinde sanatı olan kimse, hiçbir zaman aç kalmaz.
- Sinek küçüktür ama mide bulandırır: Küçük olaylar bazen büyük üzüntü ve sıkıntılara sebep olur(Elkovan, Han. 2007).
- Son pişmanlık fayda etmez: Bir işi yaparken iyice düşünmek gerekir. Bazı şeylerin geri dönüşü yoktur.
- Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork: Sessiz akan suyun ne zaman taşacağı belli olmaz. Sessiz, sakin görünen kişinin nerede nasıl davranacağı belli olmaz. Aniden parlayabilir.
- Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer: Başına kötü bir şey gelmiş olan, daha sonra çok dikkatli düşünüp hareket eder.

Ş

- Şahin ile deve avlanmaz: Büyük bir iş için büyük planlar yapılmalıdır.
- Şap ile şeker bir değil : Dış görünüşe aldanmamak gerekir. Şeker ve şap da dıştan birbirine benzer; ama iç yapıları farklıdır.

T

- Taşıma suyla değirmen dönmez: Bir iş yapılacaksa onun için gerekli malzemenin, paranın sağlanması gerekir. Sürekli başkalarından yardım alarak bu iş bitirilmez.
- Tavuğum güzel olsun da doğurmasın: Karım güzel olsun da çocuğum olmasa da olur.
- Temizlik yarı zenginliktir: Temizliğin önemini anlatmak için söylenir.
- Tilkinin dönüp dolaşacağı yer kürkçü dükkanıdır: İnsan nereye giderse gitsin sonunda doğup büyüdüğü yere geri döner.
- Tok, açın halinden anlamaz: Zengin insanlar, fakirlerin durumunu anlayamaz.

U

- Ucuz etin yahnisi tatsız olur: Ucuz şeyler kalitesizdir.
- Ummadığın taş baş yarar: Tahmin etmediğin kişi kötü bir insan çıkabilir.
- Utanan aç kalır: Utanmamak gerektiğini anlatmak için kullanılır. Yemek sofrasında, kişi yemek yemeğe çekiniyorsa aç kalacaktır.

Ü

- Üzüm üzüme baka baka kararır: Çok samimi olan insanlar birbirlerinin huylarını kapar.
- Üzümü çok olan yere, sepedi ufak getir: Verimi bol olan ürünlere sahip olmak için yanında ufak bir eşya götür, çünkü; oradaki şeylerin hepsi kaliteli değildir, içinden değerli olanları seçtiğin zaman, alacağın şeyler azalır.

V

- Vakıtsız öten horozun kafasını keserler: Yerli yersiz konuşan insanı sustururlar.
- Veresiye içen iki defa şarfoş olur: Veresiyeler ay sonunda biriktiği için insan ödemekte zorlanır.
- Vermeyince Mabud, ne yapsın Sultan Mahmut[730]: Tanrı kulunu yaratırken ona zenginlik, akıl gibi şeyleri vermemişse, ne yaparsa yapsın bu özelliklere kavuşamaz.

Y

- Yalancının mumu yatsıya kadar yanar: Yalancılık eninde sonunda bir gün ortaya çıkar.
- Yavaş atın çiftesi ağır olur: Yavaş insanlar, hiç umulmadık bir anda insana darbe vurabilir.
- Yedisinde ne ise yetmişinde de odur: Bir insanın huyu kolay kolay değişmez (Özören, E. 2007).
- Yetimin hakkı yerde kalmaz: Yetimlere kötülük yapmamak, onları korumak gerekir.
- Yol yürümeynan, borç ödemeynan tükenir: Çaba sarfedildiği zaman selamete çıkılır.
- Yuvayı yapan dişi kuştur: Ailenin düzenini sağlayan, eşini ve çocuklarını idare eden kadındır.

---

[730] Bu deyimin ortaya çıkmasının şöyle bir hikayesi vardır: Sultan Mahmut döneminde yaşayan Tükendi Mehmet Efendi, doğuştan beri şansızdı. Su doldurmaya giderdi, kurbağalar su kanallarını tıkardı. O da gelip "su tükendi" derdi. Yumurta almaya gider, yumurtalar biterdi. Bu adamın şansızlığını Sultan Mahmut duydu. Onu yanına çağırdı ve ona bir sini baklava verdi. Baklavaların her birinin altına da kırmızı altınn koydu. Mehmet, baklavaları başka birisine sattı. Amacı; biraz para kazanmaktı ama bu arada altınlar da gitti. Padişah bu duruma üzüldü, ona bir tavuk verip onun da içini mücevherle doldurdu. Mehmet, bunu da sattı ve mücevherler de gitti. Padişah son olarak onu hazine dairesine götürdü. Küreği altın tasına sokup, para çıkarmasını istedi. Mehmet bunu da başaramadı ve ekledi: "Vermeyince Mabud, ne yapsın Sultan Mahmut"(Denker, R. 2006).

- Yüz verince eşşeğe, çıkar sıçar döşeğe: Bir insana gereğinden fazla yüz verirsen, en sonunda başına çıkar.

Z

- Zengin geyer güle güle derler, fakir geyer nerden buldun derler: Fakirlerin aldıkları güzel şeyleri nerden bulduğuna şaşırırlar.
- Zenginin malı, züğürdün çenesini yorar: Fakirler, zenginlerin zenginliklerini anlata anlata bitiremezler.
- Zorunan güzellik olmaz: Zorlamayla mutluluk elde edilemez (Elkovan, A.2007).

4.1.16.2.4 TEKERLEMELER :

Tekerlemeler; masal, hikaye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi bazı türler içinde veya müstakil olarak ortaya çıkan mahsullerdir.

Tekerleme söyleyicisi vezin, kafiye, aliterasyon ve seciden faydalanarak hisleri, fikirleri, hayalleri zıtlığa, mübalağaya, güldürmeye ve şaşırtmaya dayalı birtakım söz kalıpları içinde, ardı ardına ustalıkla sıralar. Dinleyici bu renkli tasvirin kapısından asıl konuya girmiş olur.[731]

Tekerlemeler; masal tekerlemeleri, ad tekerlemeleri, oyun tekerlemeleri gibi kısımlara ayrılmaktadır.

Masal Tekerlemeleri

Tekerlemelerin masallarda belli görevleri vardır. Masal başında yer alan tekerlemeler, masalın muhtevasına inanılması için söylenir; anlatılanların gerçek

[731]Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş,* Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 289.

değil, eğlendirmek ve ibret dersi vermek için uydurulmuş şeyler olduğunu ifade eden *"giriş klişeleri"* dir.[732]

Kaleburnu'nda masalın başında daha çok şu tekerlemeler söylenmektedir:

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde....

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken , pireler berber iken , ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken.....

Masalın sonunda söylenen tekerlemeler, masaldaki maceraların herkesin arzusuna göre mutlu bir sonla bittiğini anlatmak ve herkese bu mutluluğu dilemek için kullanır.[733] Kaleburnu köylüsü masalına daha çok şu tekerlemeyle son verir:

Gökten üç elma düştü. Biri ..... biri..... biri de benim başıma (Denker, R.2006).

Onlar ermiş muradına , biz çıkalım kerevetine (Sükan, R. 2006).

Ben de bıraktım da geldim (Denker, R. 2006).

Masalın ortasında kullanılan tekerlemeler ise zaman ve mesafenin, anlatma sırasında hızlı kat edilmesi gerektiğini belirtmeğe yarar. En fazla kullanılanları " Az gittik , uz gittik, dere tepe düz gittik" tekerlemesidir.

Ad Tekerlemeleri :

İçinde kişi isimleri geçen, bu isimlerin söyleyiş özelliklerine göre yaratılmış sözcüklerin tekrarlanmasıyla oluşan tekerlemelerdir. Özellikle çocuklar tarafından eskiden çok söylenirdi. Kaleburnu'nda en fazla şu ad tekerlemeleri söylenirdi:

Fatma fatık

Burnu batık

Anası hatık

---

[732] Ali Duymaz, "Kıbrıs Türk Tekerlemelerinin Türk Dünyası Tekerlemeleri ile Yapı ve Anlam Bakımından Karşılaştırılması" *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,* DAÜ Kıbrıs Araş. Mer. Yay., Gazi Mağusa 1999 , s. 166.

[733] A.g.e, s. 167.

Babası batık (Denker, R. 2006).

Mustafa mıstık

Arabaya kıstık

Üç mum yaktık

Seyrine baktık (Denker, R. 2006).

Emine enden

Babucu gönden

Nişanlısı geliyor

Çamlıköy'den (Denker, T. 2006).

Oyun Tekerlemeleri :

Oyunla ilgili tekerlemelerin özel bir anlamı ve muhtevası yoktur. Sadece oyunu kurma, oyuna katkıda bulunma, taraf tutma, cezalandırma ve oyunu devam ettirme gibi fonksiyonlara sahiptirler.[734]

Kaleburnu çocuklarının en fazla söylediği oyun tekerlemeleri şunlardır:

Alaydan malaydan mektup saraydan

Ne isten ne isten bizim alaydan

İçinizde dışınızda bir güzel var bir cihan var onu isteriz

O güzelin o cihanın adı neymiş ?

O güzelin o cihanın adı ..... miş.

Tel de çıkar pul da çıkar biz kızımızı/oğlumuzu vermeyiz

Tel de çıkar pul da çıkar biz kızımızı/oğlumuzu alırız

---

[734] Ali Duymaz, "Kıbrıs Türk Tekerlemelerinin Türk Dünyası Tekerlemeleri ile Yapı ve Anlam Bakımından Karşılaştırılması" *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,* DAÜ Kıbrıs Araş. Mer. Yay., Gazi Mağusa 1999 , s.169.

* * * * * *

Portokalı soydum

Başucuma koydum

Ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum

Kırmızı mum

---------- sen yum

1 - 2 – 3 - 4

Dolapta pekmez yala yala bitmez

Ayşecik muck muck

Fatmacık muck muck

Sen bu oyundan çık (Elkovan, Ha. 2006).

* * * *

Gavrin gavrin gavrincik[735]

Ortasında havuccuk

Bu ne yapar? (Baş parmak gösterilir)

Evi süpürür.

Bu ne yapar ? (İşaret parmağı gösterilir)

Toz alır.

Bu ne yapar ? (Orta parmak gösterilir)

Çamaşır yıkar.

Bu ne yapar ? (yüzük parmağı göstgerilir)

Ütü yapar.

Bu ne yapar ? (Serçe parmağı gösterilir)

Hani bana ------[736] der ! Bu sırada çocuk gıdıklanarak güldürülür. (Elkovan. Han. 2007, Nalbant , A 2006).

---

[735] Küçük çocuklara el parmakleri kullanılarak söylenen bir tekerlemedir.

* * * * *

İnnik minnik

Dadarinnik

Zavra zunna

Urum gızı

İn- ce – sin – den – da – ha – gü – zel – dir.

Çık !

Bazen de belirli bir senaryosu olan oyunun seyirlik yanını güçlendirmeye yararlar. Bu tip tekerlemeler genellikle miniklerle yapılan ikili konuşmalardan meydana gelmiştir.[737] Aşağıda vereceğimiz örnek bu tekerlemelerdendir:

- Komşu komşu hu hu ! Oğlun geldi mi?
- Geldi
- Ne getirdi?
- İnci boncuk
- Kime kime ?
- Sana bana
- Başka kime ?
- Kara kediye
- Kara kedi nerde ?
- Ağaca çıktı.
- Ağaç nerde ?
- Balta kesti.
- Balta nerde ?
- Suya düştü.

---

[736] "....." yerinde kendisine tekerleme söylenen çocuğun ismi zikredilir.

[737] Ali Duymaz, "Kıbrıs Türk Tekerlemelerinin Türk Dünyası Tekerlemeleri ile Yapı ve Anlam Bakımından Karşılaştırılması" *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,* DAÜ Kıbrıs Araş. Mer. Yay., Gazi Mağusa 1999 , s.170.

- Su nerde ?
- İnek içti.
- İnek nerde ?
- Dağa kaçtı.
- Dağ nerde ?
- Yandı bitti kül oldu (Elkovan, Ha. 2006).

4.1.16.2.5 BİLMECELER:

Amerika'nın en ünlü kültür antropolaglarından Franz Boas, " masal" ve "türkü" gibi edebi şekillerin bütün kültürlerde görülüyor olmasına karşılık "atasözleri" , "bilmeceler" ve "destanlar" ın sadece belirli yerlerdeki büyük kültürlere sahip milletlerde bulunduğunu belirtmektedir. Türk sözlü kültür geleneği, bu üç türe ait pek çok örneği bünyesinde barındırması bakımından oldukça önemlidir.[738]

Sözlü kültür ürünlerinden olan bilmeceler, "edebi" bir niteliğe sahip olup birer "sanat eseri" olarak kabul görür. Bunlar, *"söz"* , *"yaratıcı"*, *"müzik"* ve *"dinleyici çevre"* olmadan sözlü gelenekte yaşayamaz.[739]

Bilmeceler , tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı olayları , insan, hayvan gibi canlıları, eşyayı akıl ve güzellik türünden soyut kavramlarla anlatan kalıplaşmış sözlerdir.[740]

---

[738] İsmail Görkem, "Sözlü Kültür Geleneği Açısından Elazığ Bilmeceleri" *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 43, Güz 1999, s. 13.

[739] Dursun Yıldırım, " Orta Asya Bozkırlarından Urum'un Eline (Türk Sözlü Şiir Sanatının Yayılması Üzerine), *III. Milletlerarası Türk Folklar Kongresi Bildirileri, II. cilt* , Feryal Matbaası, Ankara 1986, s. 442.

[740] Şükrü Elçin , *Halk Edebiyatına Giriş* , Akçağ Yay., Ankara 1998, s 607.

Bilmeceleri bir "oyun türü" gibi kabul etmemizi, içindeki "soru" ile bağlantılı olarak olduğu gibi söylenmesi gereken bir "söz kalıbı" olması ve " karşılığının da tartışılmadan kabul edilmiş belli bir şey oluşu" zorlaştırmaktadır.[741]

Bilmeceler konusunda bir doktora tezi hazırlayan Robert Petsch, gerçek (mükemmel , eksiksiz) bilmecede beş unsurun yer alması gerektiğini tesbit etmiştir. Bunlar :

A - *Giriş "iskelet"*

B - *Ortak çekirdek*

C - *Tasvir edici çekirdek*

Ç - *Kütle*

D - *Toparlayıcı iskelet* öğeleridir. Bu beş unsuru da içinde barındıran " mükemmel" örnekler bulmak zordur.[742]

Bilmeceler söylenirken daha önceden birtakım bilgilerin edinilmesi gerekir. İnsan bilmediği bir nesne üstüne bilmece uyduramadığı gibi onu düşüncesinde pek yansıtamaz, uzun süre belleğinde saklayamaz.[743] Bilmeceler yaşamdan, halk düşüncesini işleten, dolduran olaylardan doğar. Bu doğuş bir gerekim, bir eğlence özelliği taşır.[744]

Eskiden daha çok bilmece sorulurken bugün buna pek rağbet edilmiyor. Kaleburnu'nda en fazla sorulan bilmeceler şunlardır:

Alçacık boylu

Gadife donlu

(Patlıcan)

---

[741] İsmail Görkem, "Sözlü Kültür Geleneği Açısından Elazığ Bilmeceleri" *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 43, Güz 1999, s. 13.

[742] A.g.e, s. 14.

[743] İsmet Zeki Eyüboğlu , " Bilmecelerin Kökeni", *Anadolu İnançları,* Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s.237.

[744] A.g.e., s. 233.

Anamın aynası

Bubamın sarkıtması

(Kuyu / Kova)

Allah yapar yapısını

Gullar açar kapısı

(Karpuz)

Anası yayvan gadın

Babası büklem hoca

Oğlu gayedden güzel

Gızı sepedde güzel (Üzüm)

Ben giderim, o gider

(Gölge)

Bir mavi atlas , iğne batmaz, makas kesmez, terzi biçmez.

(Gökyüzü)

Dağdan gelir, taşdan gelir, eylenmiş aslan gelir .

(Sel)

Beş gider

Dört gelir

Dolu gider

Boş gelir (Tabut)

Bir direkli , bir mertekli

(Mantar)

Pazardan aldım bir tane, eve geldim bin tane.

(Nar)

Bir kızım var , gelen öper , giden öper.

(Kadeh)

Bir gızım var , onun da gözü kördür.

(Toplu İğne)

Bir küçük kutucuk,içi dolu turşucuk.

(Limon)

Minareden düştü kırılmadı, bir yumrukta ezildi.

(Soğan)

Bir yerinden girilir

Üç yerinden çıkılır

Gene da içinde galınır (Gömlek)

Bir küçücük sel taşı , içinde beyler başı

Pişirirsen aş olur, pişirmezsen kuş olur

(Yumurta)

Benim evde bir gadın var

Eğri büğrü budu var

Gel gidelim göresin

Güle güle ölesin.

(Kurbağa)

Bütün gün et yer, gece yıldızları sayar.

(Çift değneği)

Dağdan ener hızınan , ayağı mahmuzunan

(Kartal)

Bundan attım kılıcı , Baf'a kadar gitti ucu

(Gökkuşağı) [745]

Gara katır yan yatır , galkar ısırır yatır. (Makas)

---

[745] Kaleburnulular gökkuşağına "Fatmaguşağı" da derlerdi. Çok eskiden; ayrılan kişilerin Fatmakuşağının altından geçtikleri zaman yeniden birleşeceklerine inanılırdı (Denker, R. 2006).

Dağdan ener sekerek , guru üzüm dökerek.

(Keçi)

Dağdan ener takır takır , ayağında gümüş bakır.

(Eşek)

Sarıdır safran gibi, okunur Kur'an gibi

(Altın)

Yer yer da çıkarmaz.

(Kene)

Dildiri ditsiz

Baldırı etsiz

Gulumbra[746] bıyıklı

Başı devletsiz

(Fare)

Don içinde dik durur.

(Lamba fitili)

Yeşil ektim, gırmızı bitti.

(Kına)

Genciken durur , gocayınca oturur.

(Diken)

Fin fin finice

Anası dallı finice

Kızı sürmelice (Böğrülce)

Yedi delikli bir tokmak, bunu bilmeyen bir ahmak.

(Kafa)

---

[746] Gulumbra bir sebzedir, kabuğu soyularak yenir.

Hasan Paşa hastadır

Ayakları ustadır

Ne yerdedir ne göktedir

Bir kapalı yerdedir.

(Örümcek)

Min min minare

Binbir çeşit bir lale

(Ay)

Minareden attım erimedi

Suya koydum eridi

(Sabun)

Semeri var hayvan değil

Boynuzu var koç değil

Yazı yazar katip değil

Bilin bakalım nedir ?

(Salyangoz)

Tap nedir , tabeş nedir

Baharda gümüş nedir

Ne sendedir ne bendedir

Cümle alem içindedir.

(Ayna)

Uzaktan baktım bir yalısar[747]

Yakına gittim oldu bir hısar

Bütün yer bütün kusar

(Fırın)

---

[747] Yalı gibi.

Teknenin başına gider, ağlar ağlar su içmez.

(Zil)

Uzaktan baktım bir gemi

Yakına gittim oldu bir emi[748]

Hangi guşu gördün sen

Göbeğinden yesin yemi

(El Değirmeni)

Uzun kertiktir başı

Alır altına beyaz kumaşı

Gidip geldikçe

Akıtır göz yaşı

(Dolmakalem)

Yedi çınar yaprağı

Otuz iki hızır toprağı

Bu bilmeceyi bilemezsen

Bu gece ölürsün.

(Kur'an)

Bir karış makas

Üstünde hokkabaz

Bu bilmeceyi bilmezsan

Kırk gün kırk gece kilisede papaz

(Vantilatör)

1 . Git çarşıya et al

2 . Et olmazsa et içi al

3 . Et içi olmazsa g.. içi al

---

[748] Yansıma.

4 . G.. içi olmazsa temel kazan

5 . Temel kazan olmazsa fışkı kurdu

6 . Fışkı kurdu olmazsa havada uçan.

(1.Et, 2. Ciğer, 3. Bumbar,4.Tavşan, 5. Tavuk, 6.Keklik)

Lamba yandı , is oldu

Tencere düştü tan dedi

Bende size bul dedim

(İstanbul)

Kaynak Kişiler;

1 – Ali Elkovan

2 – Havva Elkovan

3 – Rauf Denker

4 – Hasan Şah

4.1.16.2.6 OKŞAMALIKLAR

Okşamalıklar, bir kişiye hitap ederken onun gururunu okşayıcı, çeşitli benzerlikler kullanılarak söylenen güzel sözlerdir.

- Elma yanaklım
- Kiraz dudaklım
- Birtanem
- Aşkım
- Tatlım
- Gülüm
- Güzel gızım benim
- Şekerim
- Bullim
- Yavrum
- Ciğerimin köşesi
- Hayatım
- İki gözüm
- Hayatımın anlamı
- Gözümün nuru (Balcı 2006; Elkovan, Han.2007; Denker,T.2006).

4.1.16.2.7 NASİHATLER

Nasihatler, genelde aileler tarafından toplumda başarılı olmaları için evlatlara söylenen vecize değerinde sözlerden oluşur. Kaleburnu'nda söylenen başlıca nasihatler şunlardır:

- Yemek yerkan üstüne başına dökme.
- Okuyasın da büyük hanım olasın.
- Akıllı akıllı otur oraşda.
- Düşene bir tekme da sen vurma.
- Paranı onda bunda çarçur etme.
- Başkasının arkasından gonuşma, yüzüne söyle.
- Herkesi eşit gör.
- Sırlarını herkesinan paylaşma.
- Küçüklerini sev, büyüklerini say.
- Kendini kimseye ezdirme.
- İnsanlara hak ettiğinden daha fazla değer verme.
- Tanımadığın insanlarla gonuşma.

4.1.16.2.8 SATICI SÖZLERİ

Satıcı sözleri, satıcıların mallarını satmak için söyledikleri sözlerden oluşur. Bunların içinde en fazla kullanılanları şunlardır:

- Tazze badadez!
- Tazze sovan var!
- Salatalığın eyisi burda...
- Taze balık geldi!

- Gan gırmızı karpuzlarım var...
- Bunları yemeyen pişman olur abla....
- Siftah senden,bereket Allah'tan...
- Ev sahibi bakar mın beş tayka?
- Tazze fasulya!
- Gavına gel!
- Molohiyanın demeti beş milyon lira!

4.1.16.2.9 ÖLÇÜ BİRİMLERİ

Köylüler günümüze kadar çeşitli ölçü birimleri kullanmışlardır. Bunların içinde en önemlileri şunlardır:

- Okka
- Kilo
- Dirhem
- Önge
- Ayak
- Hektar
- Arşın
- Kantar
- Kile
- Fersah
- Ton (Denker,R. 2006; Elkovan,A.2006).

4.1.16.2.10 SELÂMLAR

Selamlar, aynı çevrede oturan insanların birbirlerini gördükleri zaman söyledikleri seslenme sözleridir. Samimiyet arttıkça seslenmelerde de değişmeler olmaktadır. Kaleburnu'nda en fazla kullanılan selam sözleri şunlardır:

- Selamın aleyküm
- Günaydın
- İyi günler
- Uğurun?
- Hayrola?
- Allah istersa nere?[749]
- İyi akşamlar
- Güle güle
- Napan?
- Napan re?
- Napan ra?
- Merhaba
- Selamsız, sabahsız giden bakarım da! (Denker, R. 2006; Nalbant, A. 2006).

4.1.16.2.11 HİTAPLAR

İnsanlar birbirleriyle konuşurken çeşitli hitap ifadeleri kullanırlar. Hitaplar da selamlar gibi insanların arasındaki ilişkiye göre farklılaşır. Hitap ederken, resmi yazışmalarda daha saygılı bir üslup kullanılırken , sözlü kültürde daha özgür ve rahat bir üslupla karşı karşıya kalırız.

---

[749] Allah izin verirse, nereye gidiyorsun böyle?

Kaleburnu'nda en fazla kullanılan hitap sözleri şunlardır:

- A herif
- Ra gel bura!
- Re Fatma geldi bize..
- A deyze
- Be garı
- Bre bakan bura
- Be gocagarı

(Elkovan, Ha.2006;Balcı 2006).

Not: Kaleburnu köylüsü, 1910 yılında kayınvalidesine teyze, kayınbabasına da dayı diye hitap ederdi (Elkovan, a. 2006).

4.1.16.2.12 DUA VE BEDDUALAR :

İnsan yaratılışı gereği bir toplum içinde yaşar. Aynı çevre ve kültürün insanı, birbirini değerlendirirken ortak birtakım ölçütler ve ifadeler kullanır.

Dualar ve beddualar, bir toplumun değer yargılarının olduğu kadar beklentilerinin de önemli bir göstergesidir. İşte bu bağlamda, kötülük gören ve zor durumda kalan insanların genellikle çaresizlik duygusu ile söyledikleri; iyilik ve yardım neticesinde rahatlayan insanların da minnet ifade ettikleri negatif veya pozitif söz kalıpları olan ***dua (alkış)*** ve ***beddua (kargış)*** önemli sözlü kültür ürünlerimizdendir.[750]

---

[750] Emine Kırcı, "Türkiye Türkçesi'yle Azerbaycan Türkçesi'nde Dualar (Alkışlar) ve Beddualar(Kargışlar)",*Milli Folklor,* cilt 5, sayı 38, Yaz 1998, s.74.

İnsanlar dua ettikleri zaman kendilerini hafif hissederler, mutlu olurlar. Beddua ettiklerinde ise içlerini bir huzursuzluk ve sıkıntı kaplar.

Türkiye Türkleri, birbirleri için besledikleri iyi duygularını *dua,* tersi durumları da *beddua* veya *ilenç* kelimeleriyle ifade ederler. Azerbaycan Türkleri, iyi dileklerini *algış* , kötü dileklerini *kargış* şeklinde ifade ederler. Kazak Türkçesi'nde dua, algıs; beddua da *kargıs* olarak ifade edilir.[751]

Pertev Naili Boratav, alkış ve kargışları söylenişlerindeki özelliklere göre şöyle tasnif etmiştir:[752]

1. İyiliği istenen ya da ilenilen kişi, konuşanın karşısındadır ya da konuşan, onu karşısında sayar.
2. İyi ya da kötü dileklere amaç edinilen kişi uzaktadır; alkış veya kargış onun hakkında başkalarına duyurulmaktadır.
3. Her iki kümedeki alkış ve kargışlar , dileğe amaç olan kişinin hem yüzüne hem de arkasından söylemeye el verişlidir.
4. İlenç anlatımı taşıyan fiileri olumsuz biçime sokmakla kargı, bir türlü şakaya getirilerek hafifletilir.

Dua ve beddualar, sözlü kültürün, yaşanılan çağın şartlarına göre yeni şekiller alan ancak özünde değişmeyen kalıp unsurlarından biridir. İnsanlar karşılaştıkları herhangi bir olay veya durum karşısında o anı kendi değer yargılarından geçirerek dileklerini söylerler. Bu dilekler uzun süre düşünülmez, önceden tasarlanmaz. Taşınan kültürle birlikte şahsi kelime dağarcığının mahsulü olan dua ve beddualar, kişilerin o andaki duygularının ifadesidir.[753] Bu bağlamda Kaleburnu'nda en fazla kıllanılan dualar ve beddualar şunlardır:

---

[751]Emine Kırcı, "Türkiye Türkçesi'yle Azerbaycan Türkçesi'nde Dualar (Alkışlar) ve Beddualar(Kargışlar)",*Milli Folklor,* cilt 5, sayı 38, Yaz 1998, s.74.

[752] Ali Duymaz, "Sihir Şiirlerinin Bir Türü Olarak Alkışlar",*Milli Folklor,* cilt 6, sayı 45, Bahar 2000, s.17.

[753] Emine Kırcı, a.g.e., s.74-75.

A) DUALAR:

- Allah eksikliğini göstermesin (Gül,Ş.2006).
- Allah galbine göre versin.
- Allah ne müradın varsa versin.
- Böyüyesin da hanım olasın.
- Ellerin dert görmesin.
- Allah gavuşdursun.
- Allah seni kimseye muhtaç bırakmasın (Denker, T.2006).
- Nice senelere yetişesin (Doğum günlerinde söylenir).
- Allah düşmanıma bile böyle acı vermesin.
- Hayır duam beraber olsun (Nalbant, H.2006).
- Allah hayırlı kısmet nasib etsin.
- Allah, herkese da bize da eylik, sağlık versin.
- Allah'ım beklesin çocuğumu...
- Allah bir yastıkta gocatsın.
- Allah evlatlarını bağışlasın sana.
- Allah çirkin talihi versin.
- Sen beni sevindirdin, Allah da seni sevindirsin.
- Gelin göreyim seni inşallah (Balcı 2006).
- Allah yatırtmasın.
- Ölmüşlerinizin ruhuna gitsin.
- Allah seni nazardan saklasın.

Görüldüğü gibi dua ve bedduaların kabul makamı, insanı ve kainatı yaratan, toplumların inanç sistemine göre değişen Allah'tır. Her topluluk dileğini Allah'a havale eder.

B) BEDDUALAR:

- Yediğin zehir zıkkım olsun.
- Boynun altında galsın.
- Allah cezanı versin.
- Allah belanı versin.
- Dilin gurusun.
- Lanet olsun, yüzüne, suratına.
- Adın batsın.
- Rahat yüzü görmeyesin.
- Gara haberini duyayım.
- Beş beter olasın.
- Zehir ziligurti çıkarasın.
- Gadaramu Bunaşis(Bedduam tutsun seni).
- Helodonnarastos amman naman behani, osbuna posun diselyas da filladiz nayani.

Türkçesi:

İsterim, hasta olsun ölmesin. Zeytin yaprağı düşene kadar iyi olmasın.(Zeytin yaprağı zor düşer, bu da çok acı çekeceğini gösterir.) (Elkovan, Ha. 2006; Sesli, H. 2006).

- Hayat boyu mutlu olamayasın.
- Sürüm sürüm sürünesin da yol gösterenin bulunmasın.
- Beytambal galsın başından
- Cehenneme dingil dingil
- Lamran na su gapse (Ateş yaksın seni) (Denker, R. 2006).

4.1.16.3 SÖYLEMELİK TÜRLER:

4.1.16.3.1 MANİLER :

Mani, anonim halk edebiyatı ürünleri içerisinde yoğun bir anlatıma, zengin bir anlam yüklemiş şiir türüdür.

Maniler dörtlükler şeklinde yazılır.İlk iki mısranın anlatılmak istenen konuyu hazırlayıcı bir etkisi vardır. Asıl konu, son iki mısrada anlatılır.

Maniler de yaratıldığı toplumun kimliğine göre şekillenir. Toplumun ilgisini çeken, onu kuşatan her şey manilerin konusu olabilir. Bir araştırmacının belirtiği gibi ; manilerin dört mısrası içinde , en küçük kuş cıvıltılarından denize kadar bütün bir tabiatı görmek nasıl mümkünse, toplum hayatını, kılık kıyafetleri, sevginin , aşkın ve yarin tasvirini , vefasızlığı, ihmali, iyi gün dostlarını, ölümü, tek kelime ile dünyayı görmek ve tanımak mümkündür.[754]

Mani söyleme Türk milleti için bir yaşam biçimidir. Bu yönüyle maniler, Türk halkının söz dağarcığının zenginliğini, bilgi birikimini, söz yeteneğini, duygularını ifade etmedeki gücünü göstermekte, folklor ürünlerinin kültür taşıyıcılığı fonksiyonunu yüklenmektedir.

Duyguların yoğun ve anlamlı bir bütün içinde , şekil özelliklerine dikkat edilerek gelenek , göreneklerden de izler taşıyacak şekilde tek dörtlük halinde verilmesi, icra edenlerin - resmi eğitim almamış olmasına rağmen- bir profesyonel gibi konuya hakimiyetini göstermektedir.[755]

Bugünkü durumuyla maninin, geleneksel köylü ekinimizin anonim lirik şiir türlerinden biri olduğu varsayılır; manilerin içerikleri daha çok geleneksel köy ekinimizi yansıtır;[756] ama zamanla bu geleneksel mani kurgusu şehre ve tüm topluma yayılmış, değişmelere uğramıştır.

---

[754] Nesip Yağmurdereli , *Manilerimiz,* İstanbul 1963, s . 3.

[755] Seyfi Karabaş ," Geleneksel Manilerden Çağdaş Manilere" *Türk Halk Kültürü Araştırmaları,* Feryal Matbaası, Ankara 1993 ,s. 73.

[756] GülinEker ," Bayburt Manilerinden Hareketle İletişimde Yüklendiği Fonksiyonla Mani Söyleme Geleneği", Milli Folklor, cilt 6,sayı 44, Kış 1999, s. 112.

Kaleburnu'ndan derlediğimiz maniler Türkçe ve Rumca olmak üzere iki çeşittir. Kaleburnu manileri konularına göre şu başlıklar altında toplanabilir: Sevda manileri, gurbet manileri, evlenme manileri, öğüt manileri, kargış (beddua) manileri, sosyal içerikli maniler, kabadayılık ve hastalıkla ilgili maniler ile düğün manileri.

A. Sevda Manileri:

Köyde en fazla söylenen maniler, sevda üzerine olanlardır. Sevda manilerinde, insanlığın ortak duygusu olan aşk, maninin aslı temidir. Uğruna dağlar delinen ,mecnun olup gezilen, ülkeler fethedilen , yoluna canlar verilen , uçan kuşlardan haber sorulan, cefası çok *"sevgili"* de maninin başkahramanıdır.[757]

Sevda manileri , aşığın sevgiliye olan duygularını ifade etmesini sağlayan en önemli iletişim araçlarındandır. Duygularını açıkça söyleyemeyen aşık, maniler vasıtasıyla sevgiliye ulaşmakta, ona derdini anlatmakta, onun güzelliğini övmektedir.

Kaleburnu'nda en çok söylenen sevda manileri:

Denizin dibi yalı
Etrafı sıra çalı
O yar benim olmazsa
Neyleyim dünya malı

Bir sen söyle bir da ben
Şeker isan bal da ben
Has bahcanın gülünden
Bir sen koklan bir da ben

Çıkrığım damda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Hepsinin yari geldi
Benimki onda kaldı

Feslikanım dallandı
Rüzgar vurdu sallandı
Benim bir yarim vardır
Ata bindi yollandı

[757] GülinEker ," Bayburt Manilerinden Hareketle İletişimde Yüklendiği Fonksiyonla Mani Söyleme Geleneği", Milli Folklor, cilt 6,sayı 44, Kış 1999, s. 109.

Potinler kahverengi
Yar bulamadı dengi
Benim bir yarim vardır
Adı Mehmet Efendi

Kahve içtim telveli
Aklımdan ettin beni
Ne vefasız yar imiş
Gitti unuttu beni

Beyaz üzüm garardı
Yaprakları sarardı
Yarim bundan gaçalı
Sokaklar garardı

Ay doğuyor yerinden
Yarim gelir kövünden
Ben yarimi bilirim
Velesbidin[758] zilinden

Ata vurdum elleme
Gurşun yedim kelleme
Her tarafım senin olsun
Uçkur bağım elleme

Camı cama çakarlar
Cama kurşun sıkarlar
Bizim köyün gızları
Bize çalım satarlar

Mandradaydım da süpürürdüm
Hem da delikten bakarım
İsterdim ben da geleyim
Ama anamdan gorkardım

Arpalar gara gılçık
Yola çıktım baş açık
Bende gönlün varısa
Al bohçanı yola çık

Ay doğar elek gibi
Gül doğar melek gibi
Goynundaki memeler
Turfanda kelek gibi

Bahcalarda endişe
Gızlar gider cümbüşe
On beş lira veririm
Goynundaki yemişe

[758] Velesbit: Bisiklet.

Bahçalarda lapsana
Gız yüzüme baksana
Ağzımda diş kalmadı
Mezdekiden yapsana

Bir taş attım çimene
Çimenin çiçeğine
İpek olsam sarılsam
Gızların eteğine

Dama çıktım dam titrer
Parmak kestim kan titrer
O kız benim olmazsa
Yürek oynar, can titrer

Bu seki yüksek seki
Düştü potinimin teki
Sen yar buldun evlendin
Fışkılık mübareki

Dam üstünde arılık
Sende yoktur garılık
Alem düğün eder
Bize düştü ayrılık

Bakın aya nerdedir
Yıldız kemerindedir
Doksan dokuz yar sevdim
Yine göynüm sendedir

Bisiklete binersin
Beyaz çorap giyersin
Doğru söyle sevgilim
Hangimizi seversin

Kara kedi
Ağzında geyik eti
O kız benim olmazsa
Yakarım memleketi

Çiftimin biri eşek
Çamura bastım gevşek
Gel yarim sarılalım
Garyolaya ol döşek

Damdam dama düz gider
Bir incecik gız gider
İnceliğini gaybeddi
Durdu bana naz eder

Deniz buldu taşacak
İstanbul'u tutacak
İki gönül bir oldu
Ana buba napacak

Dereler duz bağladı
Beni gören ağladı
Beni bir avcı vurdu
Golumu kız bağladı

Dut yedim duttu beni
Sevdim unuttu beni
Şu gidi gahbe oğlu
Gitti unuttu beni

Dur güzelim karşımda
Sevda vardır başımda
Seni sevdim seveli
Oldum yetmiş yaşında

Develer katar katar
Zinciri kuma batar
Gız oğlanı görünce
Gıvrılır göbbek atar

Gamıcı goydum yere
Boyu boyuma göre
Gel yarim sarılalım
İkimiz bir mindere

Kadifeden yeleğim
Seni sevdim meleğim
Biraz da sen beni sev
Senin olsun yüreğim

Garanfil evleg evleg
Dadandı gara leylek
Gışın beraber idik
Yazın ayırdı felek

Kırda otlar tosunlar
Yeşillenmiş yosunlar
Sana çirkin diyenler
Bir da bana sorsunlar

Dağların tikenliği
Ovanın düzenliği
Hepsi sana mı verildi
Kaleburnu'nun güzelliği

Garanfilim aktandır
Ne gelirsa haktandır

Garanfilin gatmeri
Al gucağına yat beni

Gövdemin aşınması
Yardan ayrılmaktandır

Gız ne bakan delikden
Küpelerin erikten
Ayrıl seni alayım
Gurtulasın heriften

Gökte yıldız az galdı
Tel kırıldı saz galdı
Gel gızım sarılalım
Ayrılmamız az galdı

Hanay hanaya bakar
Hanaydan bir gız bakar
Gaşı gudret kalemi
Gözleri cihan yakar

Karpuzu bıçakladım
Suyunu saçakladım
Duydun yarim geliyor
Koşturdum kucakladım

Mavilim gıyma bana
Gurban olurum sana
Yılda gurban bir olur

Her dediğin olmazsa
Gargoladan at beni

Gökte uçan teyyare
Selam söyle o yare
Ben yarimden vazgeçmem
Çekseler beni dare

Güvercinim yuvada
Uçar gider havada
Benim bir yarim vardır
Burçak söker ovada

Haşıl ettim bezimi
Oynadım yadesimi[759]
Sevgilimi sorarsan
Gitti unuttu beni

Küp içinde bulgurum
Ben o yare vurgunun
Herkes ne dersa desin
Ben o yare uygunum

Menekşem ocak değil
Üstü tomurcak değil
Benim bu cahil göynüm

---

[759] Yades: Lades.

Can gurban her gün sana
Yare oyuncak değil

Arabanın eksozu
Yoldan kaldırır tozu
Bu Kaleburnu kızları
Kime atar bu pozu

Maşrabbamın galayı
Tabur imam alayı
Duydum yarim evlendi
Nedir bunun golayı

Mendilim turalıdır[760]
Sevdiğim buralıdır
Geçme yarim buradan
Yüreğim yaralıdır

Nar acı nar versin
Versin da yüklenmesin
Selam söyleyin yare
Gelsin büyüklenmesin

Mavi ilik mor düğme
Niçin girdin galbime
Her galbe girdiğinde
Gan damlar yüreğime

Zeytine vurdum nacak
Bagdım iş olmayacak
Gel yarim sarılalım
Zaten dünya batacak

B. Evlenme Manileri :

Aşık, sevgili ile evlenme arzusunu, onu kendisine vermezlerse yapacaklarını ironik bir dille manilerle iletiyor:

Mersin dalı yüklendi
Anan çok büyüklendi
Gız seni ta alayım
Ciğerim deliklendi

Ay doğar bedir Allah
Bu kader nedir Allah
Ya yarimle evlendir
Ya beni öldür Allah

---

[760] Tura: Tuğra. Eskiden mendillerin üzerinde mendili yapanın ipliklerle işlenmiş imzası vardı.

Denizde gara balık
Oggalıktır oggalık
Anne beni evlendir
Yeter artık bekarlık

Geminin ambarına
Mum dikdim şamdanına
Anne beni evlendir
Hacılar Bayramına [761]

Ne güzelsin esmerim
Seni anandan isterim
Eğer anan vermezse
Seni alır giderim

Ahırda sarı saman
Aman ağabeyim aman
Halkın dilinden usandım
Nikahımız ne zaman

Bu şehrin neresinde
Belli bir bölgesinde
Cuma günü buluşalım
Mağusa Nikah Dairesi'nde

C. Gurbet Manileri :

Köylerinden uzakta , yurt dışında yaşayan Kaleburnulular, köylerine duydukları özlemi ezgili bir şekilde manilerde dile getirmişlerdir:

Armut dalda dal yerde
Bülbül öter her yerde
Gurbet bizi ayırdı
Her birimiz bir yerde

Ben bir kuş olaydım
Londralara gideydim
Seni bir göz göreyim
Gene geri döneyim

[761] Kurban Bayramı.

Kaleburnu dedikleri
Kafestir yedikleri
Çok hoşuma gidiyor
"Gel ra bura" dedikleri[762]

Ç. Kargış Manileri:

İnsanlar çektikleri acılardan dolayı kendilerine bu acıları çektiren insanlar için kargış (beddua) şeklinde maniler de söylemişlerdir:

Denizin dibi ayna
Arif isan sen anla
Ben yar buldum evlendim
Bulgur gibi sen gayna

Feslikan demedinan
Söyleylim nöbedinan
Beni yardan ayıran
Dilensin sepedinan

Ovalarda gonnara[763]
Ben varamam onnara
Beni yardan ayıran
Yetişmesin yennara [764]

Bugün ayın on beşi
Entarimin yan peşi
Beni yardan ayıran
Ovada galsın leşi

Hisar altında diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken

Tabağa koydum mersin
Beklerim yarim gelsin
Bekle bekle usandım
Allah belanı versin

---

[762] *Erenköy'ün Sesi* , Şubat 2003. s. 15.

[763] Gonnara: Çalıya benzeyen dikenli bir bitkinin kahverengi meyvesi.

[764] Yennar : Eski insanların Ocak ayı için kullandıkları söz. (İngilizce'den gelme: "January").

Gidiyorum kalasın

Sararıp da solasın

İnşallah gocan ölsün

Bana miras kalasın

D. Öğüt Manileri:

Bazı maniler de karşıdaki insana öğüt vermek amacıyla söylenir. Böylelikle verilecek öğüdün daha fazla akılda kalması da sağlanır:

Cahilinan sepet etme
Kat- ı hardır bilene
Çünkü cahil söyler
Ne gelirsa diline

Ay aydır eladır
Sevda başa beladır
Güçügkandan yar sevme
Yapılmadık binadır

Cebimde guru üzüm
Nerede galdı sözün
Madem bende gözün yok
Var evlen iki gözüm

Güneşte yok ayda yok
Durgun akan çayda yok
Eylik et herkese
Fenalıkta fayda yok

Yabancıya sarılma
Vara yoğa darılma
Ne gadar zorlasalar
Doğru yoldan ayrılma

E. Mektup Manileri :

Kültürümüzde mektup ve yazı yazmayla ilgili manilere de sıkça rastlanmaktadır:

Kalemi aldım elime
Yaş geldi gözlerime
Yazarım bu mektubu
Sevgilim Mehmet'ime

Ağaçlar galem olsa
Yaprağı kağıt olsa
Yazılmaz benim derdim
Deniz mürekkep olsa

Mektup yazdım gış idi
Galemim gümüş idi
Sana çok şey yazardım
Ellerim çok üşüdi

Yazı yazdım yaz idi
Mektubum beyaz idi
Sana daha yazacaktım
Mürekkebim az idi[765]

Sarı ipek dokudum
Sen yanımda yoğudun
Gönderdiğin mektubu
Göz yaşımla okudum

Şehire giden olsa
Yarimi gören olsa
Çifte mektup yazardım
Götürüp veren olsa

Mektup yazdım alasın
Okuyup ağlayasın
Mektubumu alınca
Gelesin galmayasın

---

[765] Görüldüğü gibi bireyler mısralarda kalıplarla oynayabilmekte,redif aynı olsa da kalıbı değiştirmektedir. Sözlü yazıların kalıpsallığına ilişkin kuramlar incelendiğinde, kalıpların salt belleğe yüklenip yinelenerek kullanılan deyişler olmadığı, kalıplarda birbirlerinin yerini alabilen sözcüklerin yer değiştirme dizgeleri çerçevesinde kullanıldıkları ortaya çıkar (Bkz. Seyfi Karabaş, s. 74).

F . Kabadayılık Üzerine Mani:

Mapusane uşağı
Yandan bağlar kuşağı
Hendeg mendeg dinlemez
Çeker sokar bıçağı

G. Hastalık Üzerine Mani:

Sısam koydum eleğe
Naptım ben feleğe
Nasıl düşürdü beni
Bu hastahaneye

H. Sünnet Töreni İçin Davetiyeye Yazılan Maniler:

Evlenme törenleri için hazırlanan davetiyelerde davet sözlerinde genelde düz yazı kullanılır. Sünnet töreni davetiyelerinin bazılarında düzyazı kullanılırken, birçoğunda da bir mani dörtlüğü ile tören duyurulur:

Gül bülbül ister
Bülbül gül ister
Kıbrıs'ın güzel kızları
Oğlanı sünnetli ister

Bir prens olacağım
Tahta kurulacağım
Yaşım çağına geldi
Ben sünnet olacağım

Gökte mavi bulutlar
Kızlar beni sayıklar
Bu pirincin taşını
Sünnet olmak ayıklar

Başıma giydim fes
Aniden oldum prens
Karşındayım sünnetçi amca
İstediğin kadar kes

I. Sosyal İçerikli Maniler:

Toplumda meydana gelen bazı olaylara atıfta bulunmak için de çeşitli maniler söylenirdi. Bu konuların başında askerlik, Mısır'a kız satma, Rum – Türk Savaşı ve didaktik içerikli bazı olaylar gelirdi:

İki tahta arası
Buldum Mısır parası
Gız istedikten kelli
Ne b... yeycek anası

Gökte yıldız bir sıra
Yarim gider Mısır'a
Yarim keklik ben palaz
Giderim ardı sıra

Saadede erelim
Ne olacak görelim
Gavurun kellesini
Bir vurmada ezelim

Vapur düdük çalıyor
Askerler haber alıyor
Analarınan bubalar
Hüngür hüngür ağlıyor

Aya baktım ay sarı
Kıza baktım sevdalı
Çatla patla Makarios
Kıbrıs bize sevdalı

Harpte gideriz ölmeye
İstemeyiz geri dönmeye
Merak etmeyin Kıbrıs Türkleri
Geliyor Türkiye Mehmetleri

Ovalarda demetler
Yerde çocuk emekler
Ölürsa Rumlar ölsün
Niye ölsün Türkler?

Vapur gelir dayanır
Gızıl gana boyanır
On beş günlük evliyim
Buna can mı dayanır?

Dört kitap birer birer
Zikreyler Hakk'a tapar

Dünya dediğin inan
İki kapulu bir han

Zerre kadar aklı olan İnsan gelir dünyaya
Arıdan hille kapar Geçirmeğe imtihan

Gençler aralarındaki iletişimi bazen "deyiş" adı verilen karşılıklı söyledikleri manilerle de anlatmaktadır:

İki tepe karşı karşı Gözüm, dilim sana hasret
Anan baban bize karşı Canım birazcık da sen sabret
Ne olurdu bana gaçsan Anam babam vermezsa
Çatlatırdık düşmanı Gaçacam sana elbet

Kaynak kişiler:

Adı- Soyadı	*Doğum Yılı*	*Doğum Yeri*	*Mesleği*
1 – Ali Elkovan	1936	Kaleburnu	Emekli otel işletmecisi
2 – Havva Elkovan	1978	"	Ev Hanımı
3 – Rauf Denker	1945	"	Emekli öğretmen
4 – Tomris Denker	1956	"	Ev Hanımı
5 – Hasan Şah	1947	"	Çiftçi

Kaleburnu köyünün etrafında Rizo Karpaso (Dipkarpaz) ve Yalusa (Yeni Erenköy) olmak üzere iki tane büyük Rum köyü vardı. Köylüler burada yaşayan insanlarla ticaret yaparlardı. Kaleburnulular'ın Rumcası çok gelişmişti. Bu bağlamda Rumca olarak çeşitli maniler de söylemişler, hatta mani atışmalarında bulunmuşlardır. Bazen Türkçe-Rumca karışık, bazen de tüm mısraları Rumca olan maniler söylemişlerdir.

a) İki Mısrası Türkçe, iki mısrası Rumca olan maniler:

Vasilica bsindro filli	Vasilica bsindro filli
Yaprakları sarıdır	Yaprakları yeşildir
Emenan iağa bimu	Des gobellues bu ağabo
Hepsinlerden garıdır	Paraları peşindir

Açıklaması:

Fesleğen ince yapraklıdır	Fesleğen ince yapraklıdır
Yaprakları sarıdır	Yaprakları yeşildir
Benim sevgilim	Sevdiğim kızların
Hepsinlerden garıdır	Paraları peşindir

b) Birinci, ikinci ve dördüncü mısraları Rumca– Türkçe karışık, üçüncü mısrası Türkçe olan maniler:

Acıktım : Ebinasa

Susadım : Eyipsasa

Babucum evde kaldı

Unuttum : Eksihasa

c)Dört mısrası da Rumca olan maniler:

İmun do Rizokarpason	Hatinin du homadusu
Cihta bodin Yalusan	İhda ne yokladiso
Ca bu niyan da mazgamu	Yadi Bliyosomme bolla
Dehgan mavrommadusan	Nim boro sgon naziso

Açıklaması:	*Açıklaması:*
Dipkarpaz'dayım	Toprağın hatırı için
Yalusa'dan geldim	Gelmişim ben yoklamışım
Gözlerim görmedi	Kafesteki kuşlar gibi
Böyle kara gözlü güzel	Kardeş yaralanmışım

Karşılıklı söylenen Rumca maniler de vardı:

	Açıklaması:
İnda din helo omorfin	(Sevgilim) isterim güzel olsun
Ce hrumbobulin name	Beyaz güvercin gibi
As eşi mutra du ohtro	Omuzumda çalı (gibi) taşıyayım
Ce na lalo du mistargu, na gami cinon dudon	Tepemde yedireyim

Diyerimin di halassan	Diyerimin di halassan
Vahos budin egaman	Vahos budin egaman
Stego ge vgaloizzume	Dohoman buvgalasin
Do homan budo valan	Da vuna bu gaman

Açıklaması:	*Açıklaması:*
Bu kocaman denizi	Bu kocaman denizi
Ne kadar derin yaptılar	Ne kadar derin yaptılar
Durur da düşünürüm	Çıkarılan topraktan
Çıkan toprağı ne yaptılar	Dağları yaptılar

(Denker, R. 2006).

Gördüğümüz gibi manilerde ait olduğu toplumun maddi, manevi her türlü kültür unsurunu bulmak mümkündür. Duygu ve düşünceleri aktarma, haberleşme, öğüt verme, eğlendirme, hoş vakit geçirme, bastırılan duyguların dile getirilmesiyle rahatlama, gelenek görenekleri canlandırma, aynı toplumun üyesi olan insanları bir

arada bulundurma hazzına ulaştırma gibi fonksiyonları bulunan mani, geleneksel ortamda kullanılan en kısa ve etkili sözlü iletişim metodudur.[766]

Türk tarihinde iletişim kurmada şiir ve semboller her zaman kullanılmıştır. Türk sözel şiir koşup, düzüp, çalıp, çığırıp söyleme kurumu ve sözel şiir yaratma sanatı, binlerce yıllık bir gelişim süreci izleyerek günümüze erişmiştir. Uzun bin yılları ve yüz yılları içine alan bu bilmediğimiz sayısız sanatçı, bu kuruma ve sanata katkıda bulunmuştur.[767]

4.1.16. 3.2 NİNNİLER:

Ninniler, annelerin, süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir.[768]

Ninni sözcüğünün Türkçe'de ne zamandan beri kullanıldığı kesin olarak bilinmemekle beraber XI. yüzyıldan itibaren oluştuğu ya da dilimize girdiği sanılmaktadır. Divan - ı Lügat it Türk'te ninni karşılığı olarak *"bolu bolu"* ifadesinin kullanıldığı görülmektedir.[769]

Türkiye Türkçesi'nde ve Kıbrıs Ağzı'nda "ninni" olarak kullanılan kavram diğer Türk lehçelerinde şu adlarla kullanılmaktadır:

Azerbeycan	Türkçesi'nde : Layla
Çağatay	Türkçesi'nde: Elle
Çuvaş	Türkçesi'nde : Nenne
Kazak	Türkçesi'nde: Eldiy, beşik cırı (yırı)
Kerkük	Türkçesi'nde (Türkmenler'de): Leyle, hövdü

---

[766] Gülin Eker, " Bayburt Manilerinden Hareketle İletişimde Yüklendiği Fonksiyonla Mani Söyleme Geleneği", *Milli Folklor*, cilt 6, sayı 44, Kış 1998, s. 112.

[767]Dursun Yıldırım, *Türk Bitiği,* Araştırma İnceleme Yazıları, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 505.

[768]Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş,* Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 271.

[769]Mehmet Yardımcı, "Kıbrıs ve Diğer Türk Ülkelerinde Ortak Ninni ve Tekerlemeler" , *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri*, DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazi Mağusa 1999, s. 178.

Kırım	Türkçesi'nde: Ayya, beşik yırı
Kırgız	Türkçesi'nde : Alday alday
Özbek	Türkçesi'nde: Allo
Tatar	Türkçesi'nde: Bölü cırı
Uygur	Türkçesi'nde: Allay[770]

Ninnilerin en önemli yaratıcıları annelerdir. Anneler çocuklarına bu ninnileri söylerken onunla ilgili gelecekteki isteklerini de dile getirir.

Çocuklar da annelerinin dilini bu ninnileri dinleye dinleye öğrenir. Anne sevgisini ninnilerin ahenginde duyar. Gönlüne güven ve huzur dolar. Hayal dünyası bu şekilde oluşmaya başlar. Belki mesleğini de anasının ninnisi arasına sıkıştırdığı dileklerden sezip seçer.[771]

Ninniler genelde dört mısradan oluşur ve dördüncü mısranın sonunda nakarat gibi söylenen "eeeee...." ya da " ee yavruma eee" gibi sözler vardır. Ninniler hece ölçüsü ile söylenir. Kaleburnu'nda en fazla söylenen ninniler şunlardır:

Nenni nenni nennice
Bol suvanlı böğrülce
Yesin kızım doyunca (doyuncaya kadar)
Eeee ..... (Denker, T. 2006).

Dandini dandini dastana
Danalar gidi bostana
Kov bostancı danayı

---

[770] Mehmet Yardımcı, "Kıbrıs ve Diğer Türk Ülkelerinde Ortak Ninni ve Tekerlemeler" , *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri*, DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazi Mağusa 1999.,s. 179.

[771] Oğuz Yorgancıoğlu, "Ninniler, İsimler ve İsim Verme" , *Halkbilimi Sempozyumları,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, s. 284.

Yemesin lahanayı

E bebeğime eeeee (Elkovan, H. 2006).

Nenni de yavrum nenni

Uyusun da büyüsün nenni

Tıpış tıpış yürüsün nenni

E eeee.....(Nalbant, A. 2006; Elkovan, Ha. 2006).

Dandini bostan destana

Oğlum gider askere

Alır gelir tezkere

E ee eee yavruma nenni

Eee Eee Eee

Nenni oğluma nenni

Hade üzme anneni

Gel bubası gel hade

Oğluna goggo[772] getir

Eee Eee Eee

Dandini dandini danalı bebek

Barmakları kınalı bebek

Bubası yavrum uyur

Başucunda bir melek

Eee Eee Eee Eee (Şah, Ş. 2007)

[772] Goggo : Yemiş, şeker anlamını taşır.

4.1.16.3.3 AĞITLAR :

İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı- cansız bir varlığı kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli- düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere verilen addır. Ağıt söyleyen için *"ağıtçı"* ağıt söyleme için de *"ağıt yakmak"* deyimi kullanılmaktadır.[773]

Yüreğin titreyişi sonucu söylenilen ve milli şiirimizin en dokunaklısı olarak adlandırılan ağıtlar, ölenin ardından dökülen göz yaşları ve çekilen gönül ızdırabının acı dolu terennümleridir.[774]

Türk dilinin bütün lehçe ve şivelerinde ölüm merasimini ve ister bu merasim sırasında ister merasimden sonra söylensin, ölüm hadisesini hikaye eden bir kelime vardır. Bu durumdaha çok *"yuğ"* ve *"sagu"* kelimeleri ile karşılanmaktadır. "Sagu" kelmesi giderek yerini *"mersiye"* ve *"ağıt"* kelimelerine bırakmıştır.[775]

Orhun Abideleri'nde "sığıt" ve " sığıtçı" olarak karşımıza çıkan ağıt ve ağıt söyleme geleneği, İbn-i Mühenna Lügatı'nda da "sığıt" ve "sığtaçı" olarak geçmektedir.[776]

Bugün, bazı Türk boylarında ağıt ve ağıt söyleme geleneği ile ilgili şu sözcüklere rastlanmaktadır:

Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı Doğu Türkistan'da yaşayan Uygurlar ağıt türü şiirlere " mersiye koşukları", Kuzey Kafkasya'da yaşayan ve Kıpçak lehçesiyle konuşan Karaçay-Malkar Türkleri " küv", Kerkük Türkleri " sazlamağ", Kırım Tatarları "taqmak" adını vermektedirler.

Özbekler ağıda "matemname", Kazak ve Kırgızlar " coktav" , Azeriler "ağı", Batı Türkistan sahasında yaşayan Türkmenler "ağı", "tavs" , "tavşa", Kuzey

---

[773] Şükrü Elçin, *Halkbilimine Giriş* , Akçağ yayınları, Ankara 1998, s. 290.

[774] Ömer Faruk Yaldızkaya " Ağıtlar ve Tarihi Olaylar", *Kıbatek Edebiyat Sempozyumu,* Başkent Matbaacılık, Ankara 2003, s. 282.

[775] Muhan Bali , *Ağıtlar,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1997, s. 14.

[776] Abdullah Battal , *İbn-i Mühenna Lügati,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 61.

Kafkasya'da ve Dobruca'da yaşayan Nogaylar "bozlau / bozlaw", Başkurtlar "marsiya aytiv", Kumuklar "yas", Gagavuzlar da "dizmek" adını verirler.[777]

Türkler'deki ağıt geleneği çok eskilere dayanır. Örneğin;Çin kaynaklarında Hunlar'ın defin törenine dair verilen bilgi, İsa'dan önce III .yüzyıla aittir. Bu bilgiye göre; Hunlar ölülerini tabut içine koyarlardı. Ağaçlar dikilmiş mezarlıkları ve matem elbiseleri yoktu. Bu tip eski kaynaklarda ağıtlar ve mersiyeler hakkında bilgi bulunmakta , böylece Türkler'de de methiye ve ağıtın epik şiirden daha eski olduğu fikri kuvvet kazanmaktadır.[778]

Ağıtlar genelikle mani ve koşma tipi nazım şekilleriyle, "uzun" ve "kırık hava" adı verilen ezgilerle hece vezniyle söylenirler.[779]

Kaleburnu'nda eskiden insanlar yakınlarını kaybedince ağıtlar yakarlardı. Bugün de ağıt yakan birkaç kişi vardır. Elde edebildiğimiz ağıtlar şunlardır:

Ali Hasan'a Yakılan Ağıt

Bayramın üçüncü günü saat dokuzda
Cinayet işlendi Kaleburnu'nda
Behçet bıçakladı aslan Ali'yi
Derde sürükledi bütün köylüyü
Anama verdiler kara haberi
Hararet salladı gök ile yeri
Yaşım yir bir idi tam genç yaşımda
Acımadı Behçet öldürdü beni
Bu genç yaşımda toprağa gömdürdü beni.[780]

---

[777] Ömer F Yıldızkaya , a.g.e.,s.282.

[778] Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatı'na* Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s.291.

[779] Muhan Bali, a.g.e.,s.18.

[780] Tuncer Bağışkan "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* Aralık-Ocak 2000, yıl 14, sayı 48, s.48.

Cafer Ağa Ağıdı

Boş arazide sıra taşlar
Cafer'de kara kaşlar
Gelin kurtarın beni
Be çoban arkadaşlar

Çektim atı bineyim
Annem dedi gitmeyeyim
Ecel çekti götürdü
Artık buna ne deyim (Denker R. 2006)

Rana'ya

On beş yaşında
Zahmet çekti bir ana
Yetişdirdi tek bir kız yana yana
Şimdi nereye gitti
Ah o sevgili Rana.
Akıp gitti sanki bir dere idi
Ölüm hülasa bir çare idi
Yetişmedi hekim
Soğudu kanı
Melekler doldu
Mağusa'nın her yanı
Babasının nuru intizarıydı
Annesinin ah u zarıydı (Denker,R.. 2006)

4.1.16.3.4 TÜRKÜLER :

Anonim halk şiirinin en eski türlerinden biri olan "türkü" terimine Doğu Türkleri arasında 15. yy'da rastlanmakta ise de Anadolu'da ilk türkü örneklerini 16. yy'da bulabiliyoruz.Türk kelimesinden "Türk'e ait, Türk'e mahsus" anlamını verecek bir biçimde türetilen kelime, sadece bir şiir şeklini değil, özel ezgileriyle okunan değişik metinleri de anlatmaktadır. [781]

Türkü, her şeyden önce, tamamıyla yerel özelliklerin birleştiği bir kültür unsurudur ve bütün bir ulusun sesini ifade eder.[782]

Türkülerin ortaya çıkışları iki yolla olmuştur ve bugün de olmaktadır.Ya çok kısa bir zaman içinde anonimlik özelliğini kazanmışlar ya da bir saz şairinin söylediği parça, sonradan türkü olarak tanınmıştır ve türküyü yakanın adını da vermektedir.Türküler, her iki halde de özel bir ezgiyle söylenmektedirler.[783]

Kaleburnu'nda bugün çok azalsa da birkaç kişi türkülere önem vermektedir.Bunlardan birisi de Kaleburnulu Feride Pekri'dir.Onun kasetine de adını verdiği aşağıdaki türküsü, tüm Kaleburnulular'ın dilindedir.

Kaleburnu Güzelim

Kaleburnu güzelim
Her gün seni süzerim
Keklik gibi dağları
Senle gezmek isterim

---

[781] Nevzat Gözaydın, "Anonim Halk Şiiri Üzerine" ,*Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s.25.

[782] Gülay Mirzaoğlu, "Türklerin İşlevleri ve Zeybek Türküleri",*Türkbilig,* cilt 2.,2001,s.76.

[783] Nevzat Gözaydın, a.g.e., s.25.

Kekliğim, küçücüğüm
Bal gibi öpücüğüm
Benim olmak istersen
Biraz düşün küçüğüm

Kaleburnu güzelim
Her gün seni süzerim
Keklik gibi dağları
Senle gezmek isterim

Keklik kadar güzelsin
Herkesi de süzersin
Eğer beni seçersen
Her şeyime değersin

Keklik gibi güzelim
Güzelleri süzerim
Eğer seni seçersem
Anneciğime ne derim?

Kaleburnu güzelim
Hergün seni özlerim
Başkasına yar olma
Vallahi deliririm
Nerdesin be gavvole?[784]

Söz ve Müzik: Feride Pekri

---

[784] Şeytan. (Bu sözden sonra birçok insan besmele çekerek şeytanı uzaklaştırmaya çalışır).

Pazar Günü

Bugün Pazar günüdür

Bekledim sen gelmedin

Feride abana sorsaydın

Seni nasıl özledim

Nakarat (nara nay na nari nay na nara nay na nay)

Komşu kızı arkamdan güldü

Onu görünce sarsıldım

Yalvarırım gel barışalım

Mutluluklara koşalım

Mutluluklar dururken

Kötülükler ne arar

Herkese ibret olsun

Dünyada neler var?

Nakarat (nara nay na nari nay na nara nay na nay)

Herkesden iyi bilirsin

Sen gel bana güzelim

Çıkarız biraz gezeriz

Nakarat (nara nay na nari nay na nara nay na nay)

Söz ve Müzik:Feride Pekri

Türküler dışında, yaşlıların aklında çok eskiden kalma Rumca'dan Türkçe'ye aktarılmış şöyle bir şarkı da vardır:

Annene sordum ne yedirir seni
Dedi bana sütnan bal
Onun için öyle güzeldir yavruların
Annen dedi, sağol varol!

O güzel gözlerini sürmeleyesin
Güzelliğine güzellik katasın
Bu güzelliğe herkes ne der
Gözlerle nazarlar değer

Anonim

Aktaran: Havva Sesli

Rumca'dan çeviren:Abide Nalbant

4.1.16.4 ANLATMALIK TÜRLER:

4.1.16.4.1 MASALLAR :

Anonim halk edebiyatının anlatmaya dayalı türlerinden biri olarak ele alabileceğimiz masallar, sözlü gelenek içerisinde nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar gelmeyi başarmış manevi kültür hazinelerimizden biridir.[785]

Masal, kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen sözlü bir anlatım türüdür.[786]

Masal kelimesinin bugünkü gerçek anlamında kullanılmasının tarihi oldukça yenidir. Belki yüz otuz yıllık bir geçmişi olan bu terimin yerine, daha önceleri başka ve kendilerine has anlamları da bulunan kelimeler kullanılıyordu: Kıssa, dastan, hikaye v.s....

Kelimenin zamanla "masal" şekline dönüşecek olan "mesel" şekli, 19. yy'ın başlarından itibaren görülmeye başlanır; böylece "mesel"e de eski anlamlarına ek olarak yeni bir anlam daha yüklenmiş olur.[787]

Ebru Şenocak'ın Ziya Gökalp'ten yaptığı alıntıda; masalların, eski ozanlığın kadınlarda devam eden kısmı olduğu belirtilir. Ozanlık babadan oğula kaldığı gibi masalcılık da anadan kıza geçer. Erkek masalcılar da olmasına rağmen masalcılar genelde kadındır.[788]

Masal anlatma geleneğinde, anlatıcı ile dinleyicinin münasebeti, gönüllü bir bilgi alış- verişinin rahatlığı içindedir. Dinleyicinin katılımında zorlayıcı bir etki yoktur. Aynı şekilde, anlatıcının malzemeyi sunuşunda ve masalın muhtevasında da zorlayıcı bir öğreti havası yoktur. Nasıl ki; bir deneme yazarı eserinde ispat etme, kabul ettirme gibi kaygılardan uzak bir üslup kullanıyorsa; inandırma telaşından

---

[785] Ebru Şenocak, "Mazgirtli Bir Masal Anlatıcısı: Süleyman Gül" *Milli Folklor*, cilt 7, sayı 53, Bahar 2002, s.94.

[786] Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları,* Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s. 2.

[787] A.g.e, s. 3.

[788] Ebru Şenocak, a.g.e., s. 94.

bağımsız bir atmosferde renkli imajlar, semboller ve kavramlarla çeşitli çağrışımlar uyandırarak, telkin yoluyla bilgi aktarımına elverişli olan masallar da usta anlatıcılar tarafından bu karaktere uygun bir üslupla dinleyiciye sunulmaktadır.[789]

Masalların çeşitli işlevleri vardır. Masallar çocukları eğlendirerek, onlarda merak duygusu uyandırarak beyinlerinde yepyeni ufuklar açar. Devler, canavarlar anlatılırken onları korkutucu bir tablo çizilmez, aksine bu yaratıklar zaman zaman sevimli, zaman zaman da saf varlıklar olarak anlatılır. Birçok masalın sonunda iyi karakterdeki başkahraman kötü olan olağanüstü varlıkları ve kötü insanları yener. Bunun sonucunda, masalı dinleyenlere "iyilerin her zaman kazanacağı" mesajı verilir.

Mazlumları doğru yolda tutabilmek ve sağduyulu insanlara has olan sağlamlığı pekiştirmek için her zaman geçerli olan davranış kuralları ve akılcılık, çocuklara masallar vasıtasıyla iletilebilir. Ayrıca masallarda erotizm çok sıkı bir şekilde yasaklanmış ve ahlaki değerler *"Kırmızı Başlıklı Kız"* da olduğu gibi korunmuş ve gözler önüne serilmiştir.

Burada görülür küçük çocuklar
Bilhassa genç kızlar,
Güzeller, yakışıklılar ve kibarlar...
Onlar, her çeşit insanı dinlemekten acı çekerler,
Ve bu, çok garipsenecek bir durum da değildir,
Kurt, yediği sürece kurttur.
Kurt diyorum, zira bütün kurtlar
Aynı şekilde değildir:
O, cana yakın bir mizaçtadır,
Gürültüsüz, öfkesiz, kinsiz,
Onlar kibar ve uysalca,

---

[789] Ekrem Kıraç, "Masallarda Rasyonalite Problemi", *Milli Folklor*, cilt 5, sayı 36, Kış 1997, s. 48.

Genç kızları takip ederler

Evlerine ve yatak odalarına kadar.

Fakat eyvah! Bu kurtları iyi huylu zannederler

Oysa bütün kurtlar çok tehlikelidir![790]

İşte imajların basitliği, olayın kabaca anlatımı ve atalara özgü korkunun orijinal saflığıyla "genç kızların" eğitimine nasıl faydalı olunabileceğinin bir örneği...

Görüldüğü gibi masalın binlerce yıldır cazibesini koruyarak yaygın bir şekilde yaşıyor olma başarısında, realist mesajları renklendirerek veren bir tür olma özelliğinin önemli bir rolü vardır.[791]

Hayat da masal gibi...Bir varız, bir yokuz... İnsanoğlunun en büyük dileği; yaşamının da masallar gibi iyi bir sonla bitmesi...

Masallar, tüm dünyada olduğu gibi Kıbrıs'ta da zevkle anlatılmaktadır. Kaleburnu köyünde de genelde yaşlı nineleri tarafından torunlarına masallar anlatılmaktadır. Onlardan birkaçını kendimiz derledik, birkaçı da derleyici Rauf Denker tarafından şahsımıza aktarıldı.

DEVE MESELİ

Bir adamın üç dane oğlu vardı. Adam vezir idi. Adam en büyük oğlunu vezir etmek isterdi. Oğlu ona: "Sen daha yaşaycan on yedi sene, nasıl ben vezir olayım" dedi. Adam da "var olasınız oğlum oşu beğendiniz beni" dedi. Adam ortanca oğluna da vezirlik teklif etti. O da ağabeyisi gibi söyledi. Üçüncüsüne da söyledi. O da "sen daha yaşayacan baba" dedi.

---

[790] İsabelle Jan (Çev: Şeref Boyraz), "Bir Varmış Bir Yokmuş" *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 33, Bahar 1997, s. 89 - 90.

[791] Ekrem Kıraç, "Masallarda Rasyonalite Problemi", *Milli Folklor*, cilt 5, sayı 36, Kış 1997, s. 48.

Babaları onlara hayır dua goydu. Nereye gidersa üçünün fikrinin aynı olmasını istedi. Birer at verdi genlere da yolu duddular. Giderkan bir adam buldular. Adam: "Eee, çocuklar, devemi gördünüz mü?" dedi. Büyük oğlan: "Gördüm, giderikan. Deve yüklüydü yağ" dedi. Goşdu, adam gitti bir hayli yer. Döndü geri. Ortanca oğlan atıldı, "Ben da gördüm" dedi. Adam sordu: "Sen nasıl gördün?" oğlan, "Yükü bal idi" dedi. Gene goşdu adam. Giddi bir hayli yer. Bulamadı , döndü geri. Küçük oğlan atıldı şimdi: "Ben da deveyi gördüm" dedi. "Üstünde bir garı biniliydi, gebe idi". Adam goşdu gayrı. Gitti bir hayli yer. Döndü geri. Sonra sormağa başladı: "Nerden bildiniz, devenin üstünde yağ olduğunu?" Büyük oğlan: "Arka ayag barmağında yağ vardı da üstünde garıncalar toplandıydı. Ondan belli ettim" dedi. Adam ortancaya devenin bal yüklü olduğunu nerden anladığını sordu. Oğlan: "Devenin barmaglarında sinek gördüm da ondan belledim" dedi. Adam, küçüğüne da devenin üstünde gebe garı oturduğunu nerden bildiğini sordu. Küçük oğlan: "Oşu aradı binsin deveye , gadının suyu aktı da ondan anladım" dedi. Adam, "Ben dava edecem sizi, oşu saddınız bana bu malı" dedi. En büyüğü mahkemeye giderkan adama dedi: "Senin deven topal" idi. Adam koştu, döndü o birine. Ona da sordu, o da :"Bir tarafı dişsizdi" dedi. Üçüncüye da devesini sordu. O da:"Ben gördüm, kör idi" dedi.

Adam, giddi bir hayli yer, gene döndü. Geldi adam, gene sordu çocuklara. Biri, "Üç başak varıdı" dedi. Öbürü, "Hep bir taraftan yerdi otları, ondan belledim oşu kördü" dedi.

Mahkemeye gittiler. Avgad [792] goydu çocukları mapusa.[793] Sora mapusdan gaşdılar, adama gittiler.

Adam bir masa gurdu. Masayı et ve şarabınan donattı. Aldı bir işgi[794] içsin vezirin büyük oğlu, adama: "Bu işginin üzümü mezarlığdan çıgtı da gan tüter." Ortanca çocuk et yedi, "Bu kuzu eti köpeğin beslemesidir" dedi. Küçüğü, " Bu yemeği babası değil, hizmetçi bişirdi" dedi. Adam çok sinirlendi. Çocukları bu

---

[792] Avukat.

[793] Hapishane.

[794] İçki.

iftiralarından dolayı gadıya[795] verdi, mapusa addırdı. Bu işi de araştırmaya garar verdi.

Giddi o adama, oşu işgi satardı. Satıcı: "Çogdan beri mezarda idi, ben da ondan çıkardım" dedi. Adam gitti çobana, eti sordu. Çoban:"anası öldü, guzuyu bir köpek emzirdiydi" dedi. Yemeği da giddi, anasına sordu. Anası: "Geşliğimde[796] babam dışarı gitti, hizmedçi bastırdı beni. Adam bu gerçekleri öğrendigdan sonra çocukları mapustan çıkardı. Üç dane gızı varıdı, onları bu dürüst oğlanlara verdi. Düğün yabdı. Ben da bıragdım da geldim.

Anlatan: Resmiye Mehmet Emin

Yaş: 56

D.T:1914

Doğum yeri: Kaleburnu

Derleyen: Raur Denker

Derleme yılı: 1970

Gördüğümüz üzere bu masalda olağanüstü varlıklardan çok, insan kahramanlar üzerinde durulmuştur. Üç tane dürüst gencin uğraşları sonucu devecinin gözleri açılmış, çevresindeki iyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı ayırt edebilmiştir.

ABDULLAH PAŞA İLE AKILLI MERCAN

Bir varmış, bir youmuş

İnnallah'dan kimse youmuş

Evvel zaman içinde

Galbur zaman içinde

Deve dellal iken

---

[795]Kadı.

[796]Gençliğimde.

Pire berber iken

Ben anamın beşiini

Tıngır mıngır sallar iken

Ansızdan çocuu düşürdüm

Annem beni önüne goydu.

Bin horoza gid goloza.

Bir avuç duz al, hem bir yumurta.

Bindim horoza, giddim goloza.

Bir avuç duz aldım, hem bir yumurta.

Vardır bir Abdullah Başa ile Akıllı Mercan. Akıllı Mercan, Abdulla Başa'ya, "Beyazlar, niçin zengin oldular bilin?" dedi. Duz ekerler. Giddiler aldılar kırk ogga duz. Giddiler bir ovaya, egdiler kırk dönüm duz. Onlar da egdi. Egdigden sonra epey zamandan sonra: "Gidelim görelim bakalım biddiysa" dedi. Abdullah Başa ile Akıllı Mercan.

Giddiler bagdılar ne od ne duz, ne de hiş bir şey. Mermer oldu tarla. "Gidelim, alalım tüfeglerimizi da gelelim" dedi. "Hangisi görürsa gonuşmayacag". Bakalım hangisi yerdi gendilerine zahireyi. Bagdılar bir çekirge. Atıldı, Abdulla Başa'nın omuzuna oturdu. İşaretinan: "İşde, oşu omuzundadır o çekirge yerdi" dedi.

Akıllı Mercan, çekirgeyle beraber Abdullah Başai de vurdu, düşdü yere. "Gak arkadaş" dedi Akıllı Mercan. " Öldürdük guduzu, gurtardık duzu, gak arkadaş". Akıllı Mercan Abdullah Başai öldürmüşdü. Akıllı Mercan üzüldü, duddu yolu giddi. Kırk dane Arab aldı, geldi Abdullah Başai galdırsınlar deyi.

Kırg dane Arab oturdular ayaklarını yıkasınlar. Ayaklarını yıkarkan gaibeddiler. Gavga ederlerdi hangisidir ayakları deyi. Bagdılar bir beyaz gelir oraşdan. " Hah" dediler, "Gelsin o beyaz, bulsun bize ayaklarımızı..." Çağırdılar beyaza. Verdiler kırk lira gendine, bulsun ayaglarını. Beyaz, Arablar'ın ayaklarını bulsun deyi gitti kesdi bir nar değneği. Bu değneğinan Arablar'ın ayaklarına vurdu. Hepsi ayaklarını yukarı çekti. Beyaz gorkusundan gaşdı, dövmesinler gendini.

O kırk Arab, beyazın arkasından koştular. "Hem dövsün bizi, hem da alsın bize paraları görün?" dediler. Beyaz bagdı, yetişiyor gendini Arablar. Beyaz bir gamış aldı, gamışın üzerine öküz boku dizdi ve gamışı yolun ortasına goydu. İlk basan Arab, başladı söylensin: "Nerden basdı, nerden çıkdı, nerden sışdı bu öküz?.." Bütün Arablar bu işe sinirlendi. Gelsin Akıllı Mercan, o bilir dediler. Akıllı Mercan, "Buncaz şeyi bilmezsiniz" dedi ve olayın nasıl olduğunu, beyazın nasıl bu işi yaptığını onlara anlattı.

Arablar devam ettiler yürümee. Susadılar. Ne yapacaglar şimdig? Bagdılar bir guy.[797] Teneke yok, bir şey yok. Suyu nasıl çekecekler? Akıllı Mercan: "O dudsun onun ayağını, o dudsun obirininin ayaglarını, böyle böyle bir bir içsinler su" dedi.

Akıllı Mercan da galdı yukarı. "Dutun sağlam" dedi. "Tüpüreyim elime da sağlam dutayım sizi.." Ta eline tüpürsün, kırk Arab da düşdü guya. Başladılar lug lug su içmee. Akıllı Mercan: "Az için be arkadaşlar, bize da bırakın biraz" dedi. Kırk Arab da boğuldular. Onları bıragdım fena, geldim buldum sizi iyi.

Bu masalda iç içe girmiş iki olay vardır. Masalın ilk bölümündeAbdulla Paşa'nın ölümü, ikinci bölümde ise Araplar'ın yaptıkları yer alır. İki olaydaki ortak kahraman Akıllı Mercan'dır. Akıllı Mercan'ın kurnazlığı, bu masalın konusudur. Diğer motifler ve yan kahramanlar olay örgüsünü renklendirmek için kullanılmıştır.

Anlatan: Hatice Abdullah

Yaş: 58

D.T : 1912

Doğum yeri: Kaleburnu

Derleyen : Rauf Denker

Derleme yılı: 1970

---

[797] Kuyu.

BALIK OĞLAN İLE PADİŞAH GIZI

Bir varıdı, bir yoğudu... Bir zamanlar fakir bir balıkçı varıdı. Bu balıkçı her gün denize gider ve gamışınan bir ogga balık alırdı. Balıkçı nişanlandı. Alırdı bir buçuk okka balık... Evlendi alırdı iki okka, çocuğu oldu, alırdı üç okka...

Kısmetten kısmet gelirdi gendine... Oğlan bunun sebebini merak etti. Gitti, bir alime sordu: " Hocam, gittikçe kısmetim artar, ne olacak bunun sonu?.." Alim ona: " Hanımının ilk çocuğu erkek olacak, çocuğunuz balık yeyip ölecek" dedi. Adam buna çok üzüldü, belki yanlıştır diye düşündü.

Zaman geçti, çocuk büyüdü. Babasıynan denize gitmeye başladı ki balık alsın. Babası böyük bir balık avladı. Onu denizin kenarına bağlayıp, başka balık avlamaya gitti. Çocuk balığın yanına vardı. Balık, çocuğa: " Beni bırak, sana bir eylig edeyim" dedi.

Çocuk balığı bıraktı. Babası balığı bıraktığı için gendini dövmesin diye çocuk gaçtı. Gaça gaça köyü gaybeddi. Giderkan bir ölü öküz gördü. Kartal, aslan ve garınca bu hayvanı yesinler diye üşüştüler. Bunlar hayvanı kim yeycek diye birbirleriyle gavga etmeye başladılar. Çocuk ölü öküzün karnını yardı, işkembeyi aldı, parçaladı, garıncaya verdi. Kemiklerini aldı aslana verdi. Etleri da kartala ayırdı. Çocuk bu işleri yaptıktan sonra oraştan ayrılmaya hazırlandı.

Karınca, onun peşinden giddi. Çocuğa: "Bize bir sürü eylik yaptın, karşılığı ne olsun, söyle!" dedi. Oğlan: "Senin gibi hayvandan ne eylik isteyim a canım" dedi.

Karınca: "Al ganadımın bir parçasını, dara düştüğünde yak, ışık çaksın yanına geleyim" dedi. Karınca böyle söyleyip gitti.

Karıncadan sonra aslan, çocuğun yanına geldi. Karınca gibi çocuğa gendinden ne eylik istediğini sordu. Çocuk: " Senin gibi vahşi bir hayvandan ne isteyim?" dedi. Aslan: "Gılımdan sök, sıkıya geldiğinde ateşe ver, ben bu ışığı görür gelirim. Sana yardım ederim" dedi. Çocuk gorktu, ordan uzaklaştı. Bu sefer da onun yanına gartal geldi. Gartal, çocuğa: " Gorkma benden. Neçin gaştın da benden yardım istemedin?" dedi. Çocuk: "Senin gibi uçan hayvandan ne yardım isteyim?"

dedi. Gartal: "Al ganatlarımdan bir ganat, çak ganadımı ateşinan, görür, gelirim" dedi.

Çocuk evine yollandı. Epey yol aldıktan sonra önüne geniş bir dere çıktı. Bu suyu şimdik nasıl geçecekdi? Gara gara düşünmeye başladı. Çocuk böyle düşünürken aklına gartalın ganadı geldi. Ganadı yaktı. Gartal hemen yanına geldi. Çocuk: "Gördüm bu deryayı akılma sen geldin, böyle yaptım" dedi.

Gartal onu garşıya geçirdi. Sora bir ganadını daha verip oraşdan gaşdı. Çocuk az giddi, uz giddi dere tepe düz giddi, bir köye vardı. Oraya gidene gadar yakışıklı bir deliganlı olmuşdu. Orada padişahın gızı ona aşık oldu. Gız bizim çocuğunan evlenmek istediğini padişah bubasına söyledi.

Padişah: "Aman a gızım, bu bizim tanıdığımız biri değil, yapma etme" dedi. Kız yine da ısrar etti. "Ben ondan başkasıyla evlenmek istemem" dedi. Padişah böyle olunca şu şartı goydu: "Ben otuz kilo buğdayınan otuz kilo arpayı karıştıracam. O çocuk, ilk akşamdan sabaha gadar arpaynan buydayı birbirinden ayırırsa seni ona verecem. Yok ayıramazsa kafasını kesecem" dedi.

Deliganlıyı gece ahıra kapadılar. Oğlan ne yapacağını düşünürkan, aklına garınca geldi. Garıncanın güçücük ganadını yaktı, ne gadar garınca varısa, ganadın sahıbıynan oğlanın yanına toplandılar. Sabaha gadar buydayınan arpayı ayırdılar. Sora: "Hade gaçalım, bizi buraşta görmesinler" dediler ve gaşdılar.

Sabahdan padişah ahıra geldi. Arpalar ile buydayların ayrıldığını görünca şaşırdı. " Bu iş da nasıl oldu? Bu çocuk garınca gibi bunları nasıl ayırdı?" dedi. Padişah: "Tamam gızı verecem, amma bir şartım daha var" dedi. Gonuşmayı uzaddı: " Garşıki memlekedde bana vergilerini ödemezler, git vergileri al getir, sana gızımı vereyim". Oğlan buna da razı geldi. Padişaha: "Tek bir istediğim vardır. Tunç döven ustaya git, bana bir ton ağırlıkda topuz çıkarsın." Padişah: "Bir ton topuzu nasıl galdıracan" dedi. Oğlan: "Ötesine garışma" dedi.

Padişah ona topuzu yaptırırkan oğlan garıncaları gene çağırıp yardım istedi. Gendini gızın odasına çıkartmalarını söyledi. Garıncalar onu küçültüp gızın odasına çıkarttılar. Odada gene böyüdü. Gızla ayrılamyacaklarına söz verdiler.

Padişah, oğlana topuzu getirdi. Oğlana bir da vapur verdi. Vapurun içine da topuzu goydurddu. Çocuk, padişaha: "Söyle gabdana yörüsün" dedi.

Padişah: "Sen nerden gidecen, neçin vapurunan gitmen" dedi.

Çocuk: "Sen o işe garışma" dedi.

Ertesi günü sabah oğlan gakdı, yemeğini yedi. Gizlin gizlin gızın odasına gitti. Ona, "Aş pencereyi" dedi. Gız, pencereyi aşdı. Oğlan, pencerenin üsdüne oturdu. Gartal ganadını çaktı, gendini gartal haline getirip ucdu. Giddi, denizde vapuru yetişdi. Gabdan onu silahıynan vurmaya çalışdı. Oğlan bu sefer aslanın gılını ateşledi, genne aslan guvatı[798] geldi.

Topuzu aldı, yukarı galdırdı. Gabdan gorkdu: "Öldürecen beni ama?" dedi. Vapur bu arada memleketin limanına çıktı. Oğlan topuzu eline aldı. Memlekette yürümeye başladı. Sokağın birinde üç gözlü *"trimbadi"* bir insan gördü. "Arkadaş, üç gözlülerin gavesi[799] nerdedir?" diye sordu. Adam oğlana ne istediğini sordu. Oğlan: "Bu insanlar on seneden beri padişaha vergi vermediler, ben onlarla konuşacam ve paraları alacam". Adam, çocuğa: "Sakın gitme, şimdi adamlar kilisededir ve seni öldürürler". Oğlan adama: "Gel bura, beni o kiliseye götür" dedi. Adam oğlanı kiliseye götürdü. Oğlan kilisenin popazının dışarı çıkmasını istedi. Popaz çıktı. Oğlan popaza:

"On senedir sizin bu insanlar padişaha vergi vermedi. Bu iş böyle yörümez" dedi.

Popaz:

" Sen da kim olun be da bize böyle söylen?" dedi. Oğlan popazdan kilisedeki halkı dişarı çıkarmasını istedi. Popaz önce gabul etmedi. Oğlan çıkmazlarsa hepsini öldüreceğini söyleyinca onları dişarı çıkarttı.

Oğlan, halka: " Bakın bura, ben gaveye gidecem. Ayini bitirdikten sonra bana gelip vergimi ödeyin" dedi. Halk : "Sen da kimsin olan, sana vergi mergi vermeyiz" dediler.

Oğlan: "Ben size kim olduğumu gösterecem da feleğiniz şaşacak şimdi" dedi.

---

[798] Kuvvet.

[799] Kahvehane.

Popaza kilisede birinin galıp galmadığını sordu. Popaz kimsenin içerde olmadığını söyleyinca oğlan topuzu galdırıp tüm guvatıyla kiliseye vurdu. Kilise çöktü. Adamlar şaşgaloz oldular. "Aman sen git da biz hemen paranı getirelim" dediler.Oğlan onlara emreddi: " Paraları torbaların içine goyup gemiye yükletin. Gabdana söyleyin sürsün gemiyi, ben ona yetişirim"...İnsanlar bunları yaparkan o da gartal ganadını ateşleyip gartal şeklini aldı ve uçarak gemiye vardı.

Oğlan, gemi giderkan denize girdi yıkansın. Oğlanı denizde balık yedi. Gemi padişahın ülkesine vardı. Paralar saraya daşındı. Gız sevgilisini sordu: "Söyleyin o nerde, bişey mi oldu yahu?" Kaptan: " Denize düşdü ve onu balık yedi" dedi.

Gız bubasına: "Bir hafta içinde bana o denizin kenarına bir ev yapasın, ora gidecem" dedi. Padişah, evi yapdırttı. Gız eve yerleşti. Balkona çıkar denizi seyrederdi. Bir gün şafak sökmeden balkonun kenarına yüz oggalık bir balık değdi. Bu esnada gız balkondaydı ve yemek için eline üç tane elma aldıydı. Balık gonuşmaya başladı. Gıza: "Bana bir elma at" dedi. Gız sevdiği oğlanın bu balığın içinde olduğunu düşündü. Ona: " Eğer içindeki oğlanı göğsüne gadar kusarsan sana elma veririm" dedi. Balık kustu. Gız ona elma verdi. Balık ikinci elmayı da istedi. Gız: " Eğer garnındaki oğlanı beline gadar kusarsan, bunu da sana veririm" dedi. Balık kustu. Oğlan beline kadar çıktı. Kız, elmayı balığa verdi. Balık: "Üçüncü elmayı da versen ya" dedi. Gız: "Eğer ağzındaki oğlanı tamamıyla kusarsan veririm" dedi. Balık, oğlanı kustu. Oğlan balığın başına çıktı, ordan balkona atladı. Gız balığa üçüncü elmayı da verdi. Gızla oğlan gavuştular. Kırk gün kırk gece düğün yaptılar. Padişahtan sonra yerine damadı yani oğlan geçti.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

Kaynak kişinin;

Adı – Soyadı: Recep Sükan

Doğum Tarihi: 1923

Doğum Yeri: Kaleburnu

Mesleği: Çiftçi

Derleyen: Emine Öykün

Derleme yılı: 2006

"Balık oğlan ile padişah kızı" masalında olağanüstü özelliklerin daha yoğun olduğu göze çarpmaktadır. Hayvanların konuşturulması yani kişileştirmeye başvurulması masalda çekiciliği arttırmıştır. "İyiler ödüllendirilir" ve "yardımlaşma ile birlikten kuvvet doğar" görüşü masalda yer alan temdir. Keloğlan Masalları'nda ve birçok masalda olduğu gibi fakir gencin belirli sınavlardan geçerek zengin padişah kızıyla evlenmesi toplumdaki sosyal farklılığı bir anda yok eden bir sistemin temsilcisidir.

GONCOLOZ MASALI

Goncoloz, Kıbrıs Türk Ansiklopedisi'nde iki anlamda verilmiştir.Birinci anlamı; çocukları korkutmaya yarayan gerçek dışı yaratık, umacı, hayalettir. İkinci anlamı da mecaz anlamda, çok çirkin kimsedir.[800]

Goncoloz, eskilerin deyimiyle "kör zaman" da toplumumuzu büyük ölçüde etkisi altına almış, çocukların korkutulmasında da kullanılmış; öcüden öte, ondan kat kat korkunç bir varlık olarak hükmünü sürdürmüştür.[801]

Goncolozun başlıca özellikleri şunlardır:

1. Gölgesi hafif olana görünür.
2. Geceleri ortaya çıkar, sabaha karşı horozlar ötmeye başlayınca kaybolur.
3. İnsanın karşısına ansızın çıkar ve " omuzuma bin" ya da "bineyim" der.[802]

Kaleburnu köylüleri goncoloza ***"Vraguna"*** derlerdi. Bununla ilgili bir de masal anlatırlar:

---

[800] Mehmet Ertuğ, "Goncoloz",*Halkbilimi Sempozyumları III,* KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.215.

[801] A.g.e., s.216.

[802] A.g.e., s.218.

Zamanın birinde yaşlı bir kadın dereden testi ile su almaya gitmiş. Bu sırada aniden karşısında Vraguna'yı yani Goncoloz'u görmüş. Goncoloz, ilerleyerek kadının elindeki testiyi alıp kırmış. Bu olaydan sonra bereket yok olmuş ve köylüler susuz kalmışlar. Köylü uzun süre susuz kalınca kadın bir şeyler yapmak gerektiğine karar vermiş ve bir at binicisi bulmuş. Kendisi de onunla birlikte ata binip, goncolozu aramaya koyulmuş.

Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmişler. Sonunda onun bulunduğu yere varmışlar. Aralarında çetin bir çarpışma geçtikten sonra onu öldürmüşler.

O günden sonra köylüler sularına kavuşmuş ve rahat rahat köyde dolaşmaya başlamışlar (Elkovan, A. 2006).

4.1.16.4.2 FIKRALAR :

Kaşgarlı Mahmut'un " küg" sözcüğüyle karşıladığı fıkra, Batı Türkçesi'nde " hikaye, masal, kıssa, nükte, mizah, latife..." gibi adlarla anılımaktadır.[803]

Fıkralar, konularını hayattaki olaylardan alır.Genellikle tek bir olay üzerine kurulurlar ve olayın sonunda bir ders verirler.

Toplum hayatında ortaya çıkan zıtlıklar, düşünce ve davranış farklılıklarından doğan çatışmalar fıkralarda işlenir.

Kaleburnu'nda da arada sırada fıkralar anlatılırdı. Köylüler fıkraya gülerken sıkıntılarını bir müddet de olsa unuturlardı. Aşağıdaki iki fıkra köylülerin en fazla anlattıklarındandır:

İHTİYAR KADIN

Bir gün bir kadıncık süpüre süpüre bir onluk bulmuş. "Bununla ne alayım?" demiş. "Fıstık alsam gabuğu çıkar, leblebi alsam dişim gırılır, en eyisi pastelli alayım". Yaşlı kadın pastellisini alıp eve gelmiş, mutfağın bir köşesindeki küpün içine goymuş.Üstünü da eyice kapatmış. Uyumaya gitmiş. O uyurkan, mahallenin çocukları eve girmiş. Kocakarının pastellilerini alıp yemişler. Küpe da böyük

---

[803] Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş,* Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 566.

abdestlerini yapmışlar.Yaşlı kadın ertesi gün pastelli yemeğe gidinca böyük abdestlerle karşılaşmış ve her tarafı kirlenmiş. Değneğiyle çocukları kovalayıp dövmeye çalışmış. Çocuklar, yaşlı kadına kendilerine pastelli vermediği için onları çaldıklarını söylemişler.

Yaşlı kadının o günden sonra aklı başına gelmiş ve ne aldıysa çocuklarınan paylaşmış.

Kaynak kişinin;

Adı-Soyadı: Mihri Sükan

Doğum Tarihi: 1925

Doğum Yeri: Kaleburnu

Mesleği: Ev Hanımı

DEVECİ

Köyde adamın birinin develeri varıdı. Adam,develeri beklerkan uzun bir boruyu da üfleyerek vaktini geçirdirdi. Muhtarın kızları da bu civarda koyun beklerlerdi. Muhtarın küçük kızı, boruyu çok beğendi ve almak istedi.

Muhtar, adama "boruyu almak isterim.Kaç para isten?" dedi. Adam da "kızı isterim" dedi. Oysa adam kuzu isterdi ve dili sürçtüğü için "kızı" demişti. Bu yanlış anlama sonucu bütün köylü adamın üstüne yürüdü. Adam derdini anlattıktan sonra insanlar rahatladı ve kuzuyu verip boruyu aldılar.

Kaynak Kişinin;

Adı-Soyadı: Ali Elkovan

Doğum Tarihi: 1936

Doğum Yeri: Kaleburnu

Mesleği: Emekli Otel İşletmecisi

4.1.17 ÇEŞİTLİ KONULAR

1) Birinci Dünya Savaşı Sırasında Türkler Lehine Faaliyetlerde Bulunup Cezalandırılan Ali Efendi Hüseyin Babaliki:

İngiliz devrinin ilk yıllarından itibaren Girne Kalesi hapishane olarak kullanılıyordu. 1914-1917 yıllarında ise yalnız siyasi mahkumlar için hapishane olarak kullanılmıştı. Bu yıllarda orada tutuklu bulunan Türkler'den birisi de Kaleburnulu Ali Efendi Hüseyin Babaliki'ydi.[804]

Köyün en zengin kişilerinden olan Babaliki, milliyetçi bir insandı. Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizler'in yanında değil, Türkiye'nin müttekifi olduğu Almaya'nın yanında yer alıyor ve Kıbrıs'ta gizlice elde ettiği petrolü, Kaleburnu'ndaki Trahona bölgesinde yer alan bir mağarada saklayarak, mağaranın açıklarına demirleyen Alman denizaltılarıyla Türkiye'ye gönderiyordu (Sükan, R. 2006).

Ali Efendi ile arası iyi olmayan birisi[805] onu İngilizler'e ihbar etti. Öncesinde ise bu kişi, bir teneke petrolu alıp mağaradaki kumların üzerine boşalttı ve Ali Efendi'yi böylece tuzağa düşürdü. Mağaraya gelen İngiliz polisi, izleri görünce Ali Efendi'yi tutuklayıp Girne Kalesi'ne hapsetti (Denker,T. 2006). Ali Efendi, hapishanede devecisi Hüseyin Şardu'yla birlikte kalmıştır.

Hapse atılan diğer Türkler şunlardı: İskele kazasından Hasan Efendi, Raşit Efendi, Sait Efendi, Kamil Efendi ismindeki Kenanlar; Limasollu Ahmet Çavuş, kardeşi ve oğlu; Giritli Hüseyin Kaptan ve arkadaşları; Mağusalı Mebus Mahmut Bey, Mağusalı İmam Mustafa Efendi, Kormacit yakınlarındaki aşağı Golya Çiftliği'nden Ahmet Sadrazam ve Bilelleli Küçük Hacı Hüseyin.[806]

Ali Efendi ile birkaç zengin Türk tüccarının hapse atılması ekonomik yönden de onlara zarar vermiştir. Bu konuda Haşmet Gürkan şunları söylemektedir:

---

[804] Altay Sayıl , *Kıbrıs Polis Tarihi,* Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Lefkoşa 1985, s.239.

[805] Bu bir Rum olabileceği gibi Türk de olabilir. Köylülerin bazıları bize bu kişinin Türk olduğunu söylediler.

[806] Altay Sayıl , a.g.e.,s. 238-239.

" Birinci Dünya Savaşı kimi Türk işadamlarının iflasına ya da ticaret alanında etkinliğini yitirmesine neden olmuştur. Bu arada Karpaz bölgesinden ve Larnaka'dan varlıklı bazı Türk tüccarlarının, Alman denizaltılarına yiyecek v.s. yardımı yaptıkları şüphesiyle tutuklanıp Girne Kalesi'ne konmaları da bu kişilerin işlerinin bozulması sonucunu vermiştir.[807]

Ali Efendi Hüseyin Babaliki, hapse atılmayı içine sindirememiş, çok üzülmüş; ayrıca hapisteki nem nedeniyle kalbi zarar görmüş. 1919'da hapishaneden çıktıktan sonra Türkiye'ye tedaviye gitmiş ; ama tedavi edilememiş ve 1925 yılında vefat etmiştir (Denker,T. 2006).

Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin zenginliğiyle ilgili çeşitli görüşler vardır. Torunu Ali Babaliki , paranın ona miras kaldığını söylemektedir. Buna göre; Ali Efendi, Hüseyin ve Fatma Babaliki'nin tek erkek evladıydı ve kendisi de babası gibi çiftçilikle ayrıca ticaretle uğraşıyordu. Amcaları Mehmet Mulla Babaliki ve Hacı Mustafa Babaliki öldükleri zaman, onların çocuğu olmadığı için tüm servetlerini ailedeki tek erkek çocuk olan Ali Efendi'ye bırakmışlar (Babaliki 2006). Köylülerin birçoğu bu bilgiyi doğrulamakla birlikte bazıları birkaç faktör daha eklemişlerdir. Birkaç köylüye göre; Ali Efendi, babasının evlerinin yanında altın dolu bir testi buldu. Zengin olmasında bu altınların büyük önemi oldu. Bazısının belirttiğine göre; Trahona bölgesinde Babaliki'nin atının ayağına sert bir cisim çarpmış, Babaliki atından indiğinde onun parlak bir mücevher olduğunu görmüş. Sonra onun arkası da eklenmiş. Kimisi de hanımı Hatice'nin çok varlıklı olduğunu, bu malların da ondan Ali Efendi'ye geçtiğini söylemektedir.

Ali Efendi zengin olduğu kadar da yardım severdi. Para ihtiyacı olan köylüler ona giderler ve *"Gamnemas ena Babaliki"* (Bize bir babalık yap) derlerdi. Türkçe'de "Babalık" sözcüğünün Rumca karşılığı "Babalik" olduğundan ona böyle derlermiş.[808]

Ali Efendi'nin amcası Hacı Mustafa Babaliki de çok yardımsever bir insandı. Kendisi fakir çocukları okutmak için Evkaf'a üç yüz lira yatırmıştır (Denker,R.

---

[807] Haşmet M.Gürkan, *Bir zamanlar Kıbrıs' ta* , Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1996.s.94.

[808] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* Yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.50.

2006). Bu vakfın devamını daha sonra Ali Efendi ve onun avlatları sağladı. Kaynak kişimiz Rauf Denker'in akrabaları olan ve çok yüksek mevkilere yükselen Niyazi Denker ve Rauf Denker de bu vakıftan okutuldu (Denker,R. 2006; Denker,T. 2006). Onların yanında Mehmet Fahrettin Bey, Hasan Ağa ve Ünal Ali'nin de okutulduğu öğrenilmektedir.[809]

Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin eşi Hatice Hanım da çok iyi bir insanmış. Yemek pişirdiğinde mutlaka fakirlere de verirmiş. Evlerinin yanındaki misafirhanede de gelenleri yedirip , içirirmiş (Özören,G. 2007).

2) Köylülerin Hırsızlığı Ortaya Çıkarma Yöntemi:

Bir evin içinde hırsızlık olduğu zaman önce aile üyelerinden şüphelenilirdi; çünkü aynı evde yaşayan insanın, parasını nereye sakladığını en iyi ailesinden biri bilebilirdi.

Hırsızlığı ortaya çıkarmak için bir kalbur alınırdı. Kalburun içine makas konurdu. Makas açık hale getirilirdi. Bir ucu, kalburun deliğine yerleştirilirdi, diğer ucu da serbest olarak dışarıya dönük hale getirilirdi. Kalbur, altına dokunularak döndürülürdü. Durduğu vakit, makasın serbest olan ucu hangi kişiyi gösterirse, parayı onun çaldığına inanılırdı. Eğer o kişi bunu kabul etmezse aynı yöntem bir daha denenirdi. Kalburun dönmesi bittiğinde, makasın ucu yine aynı kişiyi gösterirse o kişi, gerçeği itiraf etmek zorunda kalırdı (Elkovan, A. 2007).

3) Fal:

Köyün bazı insanları bugün olduğu gibi eskiden de fala inanırdı (Şah,H. 2007). Gezici çingeneler gelip, köylülerin falına bakardı. Fal baktırma sonucunda bundan zarar görenler de olurdu. Örneğin; bir keresinde bir kızı ve ikiz erkek çocukları olan bir kadın falcıya gitmiş. Hanım, falcıdan kendisine yardım etmesini, başka çocuk doğurmak istemediğini ama bunu nasıl engelleyeceğini bilmediğini

---

[809] Tuncer Bağışkan, "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi,* Yıl 14, sayı 48, Aralık-Ocak 2000, s.51.

söylemiş. Çingene falcı ona hurma çekirdeğine benzer bir çekirdek vermiş. Onu zaman zaman üflemesini söylemiş. Kadın da sürekli onu üflemiş. Çocuğu olmamış; ama bir süre sonra kötü bir hastalığa yakalanıp ölmüş (Elkovan, A. 2007).

Köye gelen çingeneler daha çok *"bakla falı"*na bakarlardı. Bunun yanında kitaplardan hareketle fala bakan insanlar da bulunurdu (Şah, H. 2007).

4) Saatin Kaç Olduğunu Anlama Yöntemleri:

İnsanlar orta parmaklarını yukarıya doğru kaldırırlardı. Bu sırada diğer parmakların çevresinde gölge varsa, öğleden sonra olduğuna kanaat getirirlerdi. Gölge yapmıyorsa, öğle vakti olduğunu anlarlardı (Elkovan, A.2006). Bazı insanlar da yıldızlara bakarak yorum yaparlardı (Hürtürk, M. 2006).

5) Yağmurun Yağıp Yağmayacağını Anlama Yöntemleri:

Yağmurun durumunu anlamak için geceleyin aya bakarlardı. Ay doğuya doğruysa yağmur yağacağına, batıya doğruysa yağmaycağına inanırlardı (Sesli,O.2006). Bazen de rüzgarın yönünü takip ederek yorum yapmaya çalışırlardı. Ayrıca ; *"gubi"* dedikleri, baykuşa benzer bir kuş ağladığında yağmur yağacağını anlarlardı (Elkovan , A. 2006).

6) Spor Kulübü:

Köyde 1950 yılında bir spor kulübü vardı (Bkz. Resim 104). O dönemlerde takımda oynayan bazı sporcuların isimleri şunlardır: Leftari, Bardaki, Ali Yorgancı vs....(Gül, S. 2006). Bugün İngiltere'de de Kaleburnulular'ın kurduğu bir futbol takımı vardır.

7) Gazetecilik:

Kaleburnu'ndan önemli bir gazeteci yetişmiştir. Söz gazetesinin sahibi Mehmet Remzi Okan Kaleburnuludur.

a) *Mehmet Remzi Okan ve Söz Gazetesi:*

Mehmet Remzi, 1885'te Kaleburnu'nda doğmuş ve ilk öğrenimini köyde yaptıktan sonra Lefkoşa'da Rüştiye ve İdadi'yi bitirmiştir.

Karpaz köylerinde öğretmenlikten sonra 1907'de Galatya'da(Mehmetçik) öğretmenken, köye gelen Dr. Hafız Cemal (Lokman Hekim) ile karşılaşmıştır. Dr. Hafız Cemal köylerde hem hastalarını tedavi ediyor, hem Cemiyet-i Hayriyye-i İslamiye Derneği'nin şubelerini açıyor hem de sahibi olduğu İslam gazetesine abone yazıyordu.

Mehmet Remzi ile karşılaşan Lokman Hekim ona işlerinin çokluğundan söz etmiş ve öğretmenliği bırakarak İslam gazetesinin başına geçmesini teklif etmiştir.[810] Mehmet Remzi bu teklife olumlu bir cevap vermedi. Ortaköy'e öğretmen olarak gitti. 1914 yılında Ziynet Hanım ile evlendi. Daha sonra Sarayönü Erkek Mektebi'ne başöğretmen olarak atandı. Savaşın bitmesinden sonra 1918 yılında ise Türk milletinin nabzını daha yakından tutmak ve onu aydınlatmak için öğretmenlikten ayrılıp, avukat Ahmet Raşit ile birlikte *Doğruyol* gazetesini çıkarmaya başladı.

Doğruyol gazetesinin sık sık sansür olması nedeniyle *Söz* gazetesini kurup, ilk sayısını 15 Şubat 1921 tarihinde basmıştır.

Söz, önceleri haftalık, daha sonra da günlük veya haftada birkaç kez çıkan bir gazete haline gelir. 1928 Harf Devrimi'nden sonra Kıbrıs'ta 1931'de yeni harflerle yayınlanmaya başlayan ilk Türkçe gazetedir.[811]

İsmet Konur, Kıbrıs Türkleri adlı kitabının altmış yedinci sayfasında; Söz gazetesinin Kıbrıs Türk Cemaatı'na yapılan haksızlıklara karşı daima haykıran ve adadaki milli hareketlerin savunuculuğunu yapan bir gazete olduğunu ve bu yolda gayretle ilerlediğini söylemektedir.[812]

---

[810] Ali Nesim, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz,* KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1987, s.79.

[811] Servet Sami Dedeçay, *Kıbrıs'ta Enformasyon veya Yazılı ve Sözlü Basın,* Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa 1989, s.48.

[812] Servet Sami Dedeçay, a.g.e., s.50.

Söz gazetesi devam ettiği 1942 yılına kadar Kıbrıs Türk halkının Anadolu Türklüğü'nden ayrı olmadığını savunmuş; Milli Mücadele ile ilgili haberleri yayınlamaya özen göstermiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında Kıbrıs'ın her tarafında müsamereler yapılıyor, halktan yardım toplanıyor ve Anadolu'ya ulaştırılıyordu. Söz gazetesi de bu yardım kampanyasının en büyük öncülerindendi.[813]

Cumhuriyet'in ilanından sonra da gazete, Atatürk devrimlerinin Kıbrıs'taki savunucusu ve uygulayıcısı durumundaydı. Adadaki okul ve kulüplerdeki Cumhuriyet Bayramı kutlama törenlerini coşkuyla okuyucularına duyuruyordu.

Şapka Devrimi'nde de öğretmenlerin fesi bırakıp şapka giymeleri için Mehmet Remzi Bey öncü olmuş, gazetesinde şiddetle şapkayı savunmuştur.[814]

Uzun yıllar ağzı kapatılmış olan toplumun dert ve şikayetlerini dile getiren bu gazete, kısa bir zamanda etrafına büyük bir okuyucu kitlesi toplayabilmiş ve bundan cesaret alarak daha cesur adımlar atmaya başlamıştı. Bu hareket, sömürge idarecilerini şaşkına çevirmişti. Bu kadar yıl hareketsiz, sessiz, her emre itaat eden bir topluma ne oluyordu?[815]

Söz gazetesi, Türk toplumu için her yerde mücadele veriyordu. Evkaf yanında, Şer-i mahkemelerin lağvı konusunda ve Anavatan'ın kabul ettiği Veraset Kanunu'nun bizde de tatbiki konusunda ısrar ediyor, hepsini birarada yürütüyordu.[816]

Mehmet Remzi, 2 Nisan 1926 tarihli Söz gazetesinde devrim düşmanı olduğu için Türkiye'den kovulup, İngiliz yardımıyla Kıbrıs'a gelen Sait Molla'yı hedef alıcı bir yazı yazmış ve onu Yunan casusluğuyla suçlamıştır. Bu yazı üzerine Sait Molla gazete aleyhine dava açmış ve Remzi Bey iki ay hapis cezasına çarptırılmıştır.[817] Kendisi Kıbrıs Türk basın tarihinde hüküm giymiş ilk Türk gazetecidir. Mehmet Bey

---

[813] Ali Nesim, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz,* KKTC M.E.B. Yayınları, Lefkoşa 1987, s.80.

[814] A.g.e, s.81.

[815] Dr.Fazıl Küçük (Yay.Haz: Altay Sayıl), *Evkaf'ın Kayıtsız Şartsız Topluma Devri Teslimi 36 Yıl Süren Kavga,* Halkın Sesi Matbaası, Lefkoşa 1999, s.7.

[816] A.g.e, s.9.

[817] Ali Nesim, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz,* KKTC M.E.B. Yayınları, Lefkoşa 1987, s.82.

hapisten çıktıktan sonra da faaliyetlerine devam etmiştir. 1941 yılında hastalanması üzerine İstanbul Cerrahpaşa Hastahanesi'ne yatırılmış; ama 22 Ocak 1942'de vefat ederek Edirnekapı Mezarlığı'na defnedilmiştir.[818] Onun vefatından sonra Söz gazetesi ve matbaası kızları Beria , Vedia ve Bedia'ya geçer. 1943'te Vedia ile Bedia gazeteyi yeniden yayınlamaya başlamışlarsa da gazete birkaç defa daha kapanıp açıldıktan sonra 1946'da yayını tamamıyla durdurulur ve Vedia ile Bedia da Türkiye'ye göç ederler.[819]

Mustafa Kemal Atatürk de Söz gazetesini desteklemiştir. Bunu şu anıdan anlayabiliriz: Mehmet Remzi, gazetesini yeni harflerle basmak için Almanya'ya siparişte bulunmuştur. Bir rastlantı eseri aynı firmaya Türkiye Hükümeti de siparişte bulunmuş ve Remzi Bey'in sipariş bedeli de Türkiye Hükümeti'nin faturasına eklenmiştir. Bu işler için görevlendirilmiş Naşit Hakkı (Uluğ) durumu Mustafa Kemal'e arz etmiş, bunun üzerine Atatürk: *"Hay Hay, Söz gazetesinin siparişi de bizim tarafımızdan ödensin, Kıbrıs'ta Türk sesi sönmesin"* demiştir.[820]

Söz yanında *"Nacak"* gazetesini çıkaran Hasan Şenol da Kaleburnulu'ydu (Şah,H.2007).

Nacak 1959-63 yılları arasında çıkmış ve tirajı 3500-7000[821] arasında oynamış bir gazetedir. Ayrıca; 1940-1950 yıllarında köye gelen en önemli gazeteler; Bozkurt ve Halkın Sesi'ydi (Şah, H. 2007).

---

[818] Servet S. Dedeçay, *Kıbrıs'ta Enformasyon veya Yazılı ve Sözlü Basın,* Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa 1989, s.193.

[819] A.g.e., s.48.

[820] Ali Nesim, a.g.e., s.84.

[821] Servet S.Dedeçay, a.g.e., s.22.

4.2 ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI İLE İLGİLİ BULGULAR :

Araştırmanın amacına paralel olarak, Kaleburnu kültürüyle ilgili şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Kaleburnu'nda çobanlar koyun ve keçileri, başkasının koyun ve keçileri ile karışmasın diye kulaklarını delip, çeşitli şekiller vererek onları damgalarlardı. Anadolu yörüklerinde,örneğin; Elbeyli Obası'nda da hayvanlara "en" adı verilen çeşitli damgalar yapılırdı.

2. Kaleburnu'nda deveciliğin yoğun olarak yapıldığı dönemlerde deveciler, develerini süslerlerdi. Türkiye'de ve Türk Cumhuiyetleri' nde de deve besleyen insanlar develerini en güzel şekilde süsler. İçel Yörükleri'nde de aynı durum görülür.

3. Gurbet bugün dahi Kaleburnu köylülerinin içini yaralamaktadır. Türkiye Türkleri'nin iş bulma ümidiyle bir zamanlar akın akın gittiği Almanya gibi Kaleburnulular da İngiltere'ye gitmiştir.

4. Kaleburnu köyünün en geleneksel yemekleri; Kafes, Çitlemikli Peksemet, El Makarnası, Tarhana Çorbası ve Tatar Böreği'dir.Kıbrıs'ın diğer bölgelerine göre onlar bu yemekleri daha fazla yaparlar.

5. Kaleburnu'nda doğumdan sonra görülen " albastı" inanışı, tüm Kıbrıs Türkleri'nde görüldüğü gibi Anadolu, Kazan, Altay, Yakut, Azerbaycan, Karakalpak Türkleri'nde vs... görülürdü.

6. Albastıyı yok etmek için gidilen uygulamalar da benzerdi. Kaleburnu'nda loğusanın ve çocuğun yüzü kırmızı bir örtüyle örtülürdü. Üstlerine bıçak, makas vs..konurdu. Anadolu'daki yörükler yastığın altına çift demiri koyarlardı. Azerbaycan'ın Şeki ve Zagatala yörelerinde demirden yapılmış eşyalar (tüfek, bıçak vs.) anne ile çocuğun başının altına konurdu. Karakalpak Türkleri de yanan ocakları Han Çınar yaprağı ile söndürüp, kötü ruhları kaçırmaya çalışırlardı.

7. Çocuk ilk dişini çıkardığı zaman ona yapılan diş golufasının (diş buğdayı) benzeri Anadolu yanında Türkmen aşiretlerinde de görülmektedir. Dımışkılı Aşireti bunlardan biridir. Yakut ve Altay Türkleri'nde de bu uygulamaya gidilmektedir.

8. Kaleburnu'nda bir ailenin daha önce bir veya iki çocuğu olup ölmüşse, üçüncüyü kurtarmak için kan akrabalığı olmayan birine para karşılığı satarlardı. Bir-iki yaşına gelince de geri alırlardı. Böylece çocuğun kurtulduğuna inanırlardı. Anadolu'nun güneyinde yaşayan yörüklerde de buna çok benzer bir uygulama görülürdü.

9. Kaleburnu köylüleri, içinde çocuk olmadığı zaman beşik sallanırsa, çocuğun bulunduğu yerde kulağının ağrıdığına inanırlar. Buna benzer bir inanış Karapapak (Karakalpak) Türkleri' nde de vardır. Onlar da çocuk doğmadan önce beşik sallanırsa çocuğun ya ölü doğacağına ya da doğduktan kısa bir süre yaşayıp, öleceğine inanırlar.

10. Kaleburnu'ndaki hanımlar, hamile kalmak için türbelere adak adarlardı. Aynı durum Anadolu'da ve Azerbaycan'ın Şeki ve Zagatala yörelerinde görülür.

11. Çocuğun üzerinden atlayan kimse, boyu kısa kalmaması için ters yöne tekrar atlamalıydı. Bu, Anadolu ve Karakalpak Türkleri'nde de görülen bür uygulamadır ve ters motifi ile ilgilidir.

12. Köylüler çocuğun gözleri sağlam ve güzel olsun diye sürme çekerlerdi. Anadolu'daki Bulgardağı Yörükleri de hafif göz ağrılarında çocuğun gözlerine cam isinden sürme çekerlerdi.

13. 20. yy'ın başlarına kadar Kaleburnu düğünlerinde, gelin eve girmeden önce başına buğday, şeker, nar tanesi vs... atmak yani saçı saçmak adettendi. Saçı saçmayı, Anadolu'nun birçok bölgesinde ve Türk Cumhuriyetleri'nde de görebilmekteyiz. Şamanist Türkler'de de bu uygulama vardır.

14. Gelin ve damat eve götürülürken, önde Türk Bayrağı'nı tutan ve "Bayraktar" adı verilen bir kişi bulunurdu.Türkiye'de de birçok bölgede bayrak taşıma adeti bugün de vardır.

15. Damat eve girerken arkasından yumruk atma adeti de Türkiye'de görülmektedir.

16. Gelinle damadın gerdek gecesinde yatacağı yatağın üzerinde erkek çocuk cirilenirdi. Bunun temelinde "zürriyet ritüeli" yatmaktadır. İlk doğacak çocuğun

erkek olması amaçlanır. Anadolu'da Karakeçili Türkmen düğünlerinde de yorganlar dikildikten sonra yatakta erkek çocuk zıplatılır.

17. Kaleburnu'nda ölünün üzerine bıçak koymak, Eski Türkler'deki demir kültüyle ilgilidir. Demirin kara iyeleri korkuttuğuna inanılır.

18. Ölü yıkandıktan sonra ona giydirilen yakasız göyneği, Anadolu'da da vardır. Bayburt'ta bunun adı "kıyamet köyneği" dir.

19. Ölüm anında evdeki tüm su dolu kaplar boşaltılıp, yerine yenisi doldurulurdu. Doğu Anadolu'nun bazı bölgelerinde ve Bayburt'ta da kaplar boşaltılır.Amaç;o suyun dökülmesiyle birlikte ölüm ruhlarının da dağıtılmasını sağlamaktı.

20. Kaleburnu'nda ölü gömüldükten sonra cenaze evinde yemek ve helva yenirdi. Aynı durum; Orta Asya Yuğ törenlerinde, Beltirler, Sagaylar ve Urenha-Tubalar'da da görülmekteydi. Ayrıca; bu uygulama, Anadolu'nun güneyindeki yörükler tarafından da gerçekleştirilmekteydi.

21. İnanışa göre; öldükten sonra ölünün ruhu kırk gün boyunca evi kontrol eder. Anadolu Türkleri ve Karakalpak Türkleri tarafından da buna inanılır.

22. Ölünün, ölümünün kırkıncı gününde KKTC'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi Kaleburnu'nda da "kırk yemeği" yapılır. Bu yemeğin ölünün ruhuna gideceğine inanılır. Aynı uygulama, Denizli'de, İstanbul'da, Sagaylar'da, Nogaylar'da, Urenha-Tubalar'da, Kırgızlar'da ve Kazaklar'da da görülmektedir.

23. Ölen kişi rüyada görüldüğü zaman ertesi gün, sevdiği yiyeceklerden konu-komşuya dağıtılır. Karakalpaklar da ertesi gün yedi kapıyı dolaşıp hayır işler.

24. Kaleburnu köylüleri de gün içindeki çeşitli faaliyetlerini daha çok tek sayılı günlerde gerçekleştiriyordu. Tek sayı simgeciliğiyle ilgili bu durum, Orta Asya'ya kadar uzanır. Eski Türkler'de de buna rastlanırdı. Türkler'in yaşadığı tüm bölgelerde tek sayı simgeciliği vardır.

25. Tek sayılar gibi kırk sayısı da köylüler için önemliydi. "Kırk Yemeği" , "Kırk Mevlidi" vs.. gibi durumlarda bu görülebilmektedir. Kırk sayısına verilen değerin temeli de Eski Türkler'e dayanır. Daha sonra İslamiyet içindeki kırk sayısının anlamlarıyla birleşmiştir.

26. Kırmızı renk, tüm Türkler'de olduğu gibi Kaleburnulular ve diğer Kıbrıs Türkleri'nde de değer verilen bir renkti. Çocuğun ve loğusanın yüzü kırmızı örtüyle örtülürdü, testinin üzerine kırmızı bir yemeni bağlanırdı. Bu da Türk Şamanlığı'ndan kalma bir inançtır. Kırmızı, ateşin rengidir; kara iyeleri yok edeceğine inanılır.

27. Kaleburnulular, daha çok kurutulmuş zeytin yapraklarıyla tütsü yaparlar ve göz-haseti, nazarı dağıtmaya çalışırlar. Eski Türkler de tütsü yaparlardı.

28. Köylüler nazardan korunmak için eskiden olduğu gibi bugün de nazarlık (mavi göztaşı) takarlar. Anadolu Türkleri de nazardan korunmak için çeşitli nesneler kullanır. Örneğin; Gaziantep'te kurt dişi, ipe dizilmiş şap, horoz sesi duyulmayan yerdeki iğdenin çöpü ve mavi boncuktan oluşan ve "nazar takımı" adı verilen nazarlıklar kullanılırdı.

29. Eskiden Kaleburnu'nda bir çocuk çıban çıkardığı zaman onu denize götürürler, deniz suyuyla yıkarlar ve çocuğun yıkanmadan önce giydiği elbiseler yerine ona başka elbiseler giydirirlerdi. Diğer elbiseler de orada bırakılırdı. Ardından geldikleri yolun tersi yönünde yürüyerek eve giderlerdi. Bu da ters motifi ile ilgilidir. Anadolu'da da ters motifinin geçtiği birçok uygulama vardır.

30. Hastalıkların tedavisinde maddi yöntemler yanında manevi yöntemlere de başvurulmaktaydı. Köyde ocaklı kadınlar bulunurdu. Anadolu Türkleri'nde de ocaklı kadınlar vardır. Bu da Türk Şamanlığı'nın bir kalıntısıdır.

31. Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Kaleburnu'nda ve Kıbrıs'ta Türkler'in yaşadığı diğer bölgelerde de kılık-kıyafet devrimi yapılana kadar en fazla giyilen erkek kıyafetleri; dizlik, şalvar,gömlek ve festi.

32. Anadolu'da kullanılan "bürümcük", Kaleburnu'nda da kullanılıyordu. Ayrıca; Kaleburnu hanımlarının Anadolu köylü hanımları gibi başına bağladığı geleneksel başörtüleri vardı. Bugün de yaşlı hanımlar başörtüsü kullanmaya devam ederler.

33. KKTC'de 20.yy'ın ortalarına kadar kız kaçırma olaylarının en fazla görüldüğü yerlerden birisi de Kaleburnu'ydu. Hanımların birçoğu eşlerine kaçmıştır. Bu tür olaylara Türkiye'de de epey rastlanmaktadır.

34. Kaleburnulular iki bayram arası nikah yaparlarsa ayrılık olacağına inanırlar. Türkiye'de yaşayan Türkler de buna inanırlar.

35. Köylüler yağmur yağmasını arzuladıkları zaman yağmur duasına çıkarlardı. Türkiye'nin birçok bölgesinde de yağmur duasına çıkılmaktadır.

36. Kaleburnu köylüleri, diğer Kıbrıs Türkleri gibi el tezgahında birçok dokumalar yaparlardı. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bugün de el tezgahı kullanılarak çeşitli eşyalar dokunmaktadır.

37. Kaleburnu düğünlerinde eskiden at yarışları düzenlenirdi. Ayrca; Kırgızistan'da ve Türkiye'nin bazı bölgelerinde de at yarışları yapılır. Orta Asya Türkleri için at çok önemliydi. Hunlar da at yarışları düzenlerdi.

38. Avlanmak, göçebe Türkler'in en önemli faaliyetlerinden biriydi. Bu adet günümüze kadar ulaşmıştır. Kaleburnu erkekleri de günümüzde daha çok eğlenmek amacıyla ava çıkmaktadır.

39. Eski Kaleburnu düğünlerinde oynanan halk dansları, genelikle tutuşmadan (bağsız) olarak oynanırdı. Yörüklerin yoğun olarak yaşadığı Akdeniz Bölgesi'nde de oyunlar genellikle bu şekildedir; ayrıca, şaman dansları da bağsız olarak oynanırdı.

40. Müzik aletleri bakımından Anadolu Türkleri ve diğer Türklerle önemli ortaklıklar görülür. Örneğin; Orta Asya'da şamanların en önemli müzik aleti olan davul, asırlarca kullanılmıştır ve bugün de Türkler'in en önemli müzik aletlerinden biri olmaya devam etmektedir. Kaleburnu'nda da eskiden düğünlerde en fazla çalınan aletlerden biriydi. Bugün de gelin davul-zurna ile gezdirilir, düğün alanında orkestra ara verdiğinde davul-zurna çalınmaya başlanır.

41. Kaleburnu'nda eskiden kopuz çalınırdı. Kopuz, Türkler'in milli müzik aletlerinden birisiydi. Daha sonra saza (bağlamaya) dönüştü.

42. Çocuk oyunları içinde yer alan " Alaydan Malaydan" isimli oyunun benzeri, " Zincir Kırma" adıyla Anadolu'nun güneyinde yaşayan yörükler tarafından da oynanmaktadır.

43. Kaleburnu'nda çocukların eskiden oynadıkları Aşık oyunu, Türkiye'de de oynanan bir oyundur.

44. Körebe, saklambaç, İp atlama, Tek ayak gibi oyunlar da Türkiye'de oynanmaktadır.

45. Dilimize yerleşmiş birçok atasözü ve deyimin benzerine Anadolu Türkleri'nde ve Türk Cumhuriyetleri'nde yaşayan diğer Türkler'de rastlanmaktadır.

46. Kaleburnu'nda birçok kişinin lakabı vardır. Diğer Türkler de lakaba önem verirler. Anadolu Türkleri'nde lakabı olan birçok insan vardır. Eski Yakutlar çocuk doğduğu zaman ona bir ad verirlerdi, ama bu gerçek ad değildi. Yay çekip, ok attıktan sonra çocuk gerçek adını alırdı. Oğuz Türkleri'nde de aynı durum söz konusuydu. Bu isimler lakaptı ve ilk addan daha önemliydi.

47. Özelde Kaleburnu, genelde ise Kıbrıs Türkleri'nin en fazla sevip söyledikleri tür olan maniler, Türk dünyasında da geniş bir alana yayılmıştır.

48. Kaleburnu'nun ve Kıbrıs'ın diğer bölgelerinde ninni söylenir. Ninni Azerbaycan, Özbek, Çuvaş, Kazak, Kerkük, Kırım, Kırgız, Tatar ve Uygur Türkleri tarafından da bilinmekte ve çocuklara söylenmektedir.

49. Ölünün arkasından söylenen ağıtlar Türk dünyasında mühim bir yere sahiptir. Özellikle Kırgızlar, Kazaklar, Azeriler, Türkmenler, Nogaylar, Başkurtlar, Kumuklar, Gagavuzlar ve Anadolu Türkleri ölünün arkasından ağıtlar yakmaktadır. Ağıdın geçmişi de Orta Asya'ya dayanmaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ, YORUM VE ÖNERİLER

Kültür, toplumların dinamiğini sağlayan ve kendi içinde bir sistematiği olan normlar bütünüdür.

Kültür içerisinde yer alan unsurların toplumda önemli işlevleri vardır. Bunlar içinde en önemlisi; toplumdaki insanların birlik ve dayanışma içerisinde olmalarını sağlamasıdır. Kıbrıs Türk halkı da kültürel bağlarını günümüze kadar korumuş ve devamını sağlayabilmiş bir halktır.

Kıbrıs Türk kültürü içerisinde Kaleburnu köyünün kültürünü incelediğimiz zaman, köyde yaşayan halkın yaşama bakış açısıyla ilgili ipuçları da edindik.Örneğin; manilerinde düşünce tarzlarını, nüktelerini ve zekiliklerini gördük. Yemeklerini incelerken damak tatlarını öğrendik. Düğünlerini incelerken ritüellerinin neler olduğunu belirlemeye çalıştık.Yemek kültürü içerisinde yer alan salçalı tarhana çorbası, tatar böreği, kafesi; giyim kültüründe yer alan oyalı yemenisi, uzun donu, Kaleburnu kültürünün vazgeçilmez öğelerindendir.

Kültür ürünleri, basit bir düzlemdeki faaliyetleri içermez. O, birçok düşünceyi içinde barındıran bir düzleme sahiptir.Toplum içindeki bireyin yaptığı hareket, o toplumda yaşayan diğer bireylerin ortak olarak yaptıklarından izler taşır.Bu durum, kültürün içindeki derin bağdan kaynaklanır.

Kültür içerisinde zamanla değişmeler olabilir. Bu değişmelerden de tek bir birey değil, toplumun tümü etkilenir.Kaleburnu kültüründe de zamanla hem olumlu, hem de olumsuz değişmeler gerçekleşmiştir.Örneğin; giyimde çarşaf ve peçenin atılıp,

Atatürk'ün çizdiği yolda modernleşmeye doğru gidilmesi olumlu bir değişmedir. Çağdaşlaşma ve ekonomik olarak gelişme sonucu evlerin büyüyüp, hayvanların evden çıkarılması ve mandralara alınması da olumlu bir değişikliktir. Buna karşıt olarak; komşular ve akrabalar arasındaki sıcak ilişkinin kaybolması, bayramlarda salıncaklarda sallanıp mani söyleme adetinin ortadan kalkması ve tamamıyla televizyona teslim olunması, olumsuz değişikliklerdendir. Eski düğünlerin renkliliği, eğiticiliği bugün yoktur.

1930 yılında yaşamış bir büyükanne ile bugün yaşayan bir büyükanne arasında sözlü kültür unsurlarını torununa aktarma açısından önemli farklar vardır.Eskiden büyükanneler torunlarına boş zamanlarında masallar, fıkralar anlatırdı.Onları ninni ile uyuturlardı.Bugün ise masal anlatmalarında, ninni söylemelerinde önemli oranda azalmalar olmuştur.Teknoloji maalesef bu güzel geleneklerimizi yok etmiştir.Çocuklar artık dizi seyrederken ya da bilgisayar başında oynarken uyuyakalmaktadır.O güzelim masal sonunda hayal edilen diyarlar, kahramanlar yavaş yavaş ortadan kalkıyor.

Asırların tecrübelerinden süzülerek günümüze gelen ürünlerin mutlaka korunup, yaşatılması gerekir. Bu bağlamda monografik ve diğer folklorik çalışmalara önem verilmeli, üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı ve Halkbilimi bölümlerinde okuyan öğrenciler bu yönde teşvik edilmelidir. Ayrıca; KKTC'de HAS-DER (Halk Sanatları Derneği) ve SAMTAY Vakfı gibi bilimsel çalışmalar yapan birkaç dernek daha kurulmalıdır. DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin çalışmaları da yakından takip edilmelidir. Devlet, çeşitli araştırmaların yapılması için araştırmacılara teşvik primi vermelidir.

Sadece belirli zamanlarda düzenlenen festivallerde değil, başka zamanlarda da geleneksel yemekler, önceki asırlardan kalma kıyafetler, süs eşyaları, resimler vs.. sergilenmelidir. Halk, eski eşyalar bakımından bilinçlendirilmelidir. Bunların çok değerli olduğu ve atılmaması gerektiği her fırsatta anlatılmalıdır. Eski eşyaları bağışlamak isteyenler için bir dernek veya bir müze kurulmalıdır.

Yaşlı insanlar vefat etmeden, onlardan elde edilebilecek her türlü bilgi, geleceğimiz için büyük bir kazanç olacaktır. Bunun için fırsat buldukça onlarla konuşmalı, hatta anlattıklarını ses kayıt cihazına kaydetmeliyiz. Zamanla elimizde zengin bir arşiv oluşabilir. Halkbilimi araştırmalarında tutulacak bir başka yol da Türkiye'de yapılan aşık atışmaları gibi, yaşlılar arasında mani atışmaları düzenlemektir. Böylece hem onlara farklı bir zevk tattırmış oluruz, hem de bilinmeyen birçok maniyi öğrenmiş oluruz.

Bireysellik, toplumsallığın önüne geçmemelidir. Kollektif şuur, toplumu birarada tutan en önemli güçtür.

Genelde Kıbrıs Türk kültürü, özelde ise Kaleburnu kültürü, asırların üzerinde bıraktığı kültürel izleri, Osmanlı-Türk kültürü ile yoğurup, Türklük potasında eriterek günümüze kadar getirmiştir.

İlerleyen zamanlarda, Kıbrıs Türkü için hangi gelişme olursa olsun, önemli olan kendi özbenliğimizi ve kültürümüzü korumaktır. Bunun bilinci içerisinde hareket edersek, Kıbrıs Türk halkı olarak kimliğimizi korumuş ve sürekliliğimizi sağlamış oluruz.

Ve işte o zaman, zamanın yıprattıklarını onarmak için açılır kapılar...

KAYNAKÇA

AÇA, Mehmet. "Kazak ve Kırgız Türkleri'nde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme(Aş Toyu)", *Milli Folklor,* cilt6, sayı 43, Güz 1999, s.24-33.

----------. "Kültür-Medeniyet Kahramanları ve Türk Müzik Aletlerinin Ortaya Çıkışı Hakkında Teşekkül Etmiş Bazı Efsaneler", *Milli Folklor* ,cilt 6, sayı 45, Bahar 2000, s.43-51.

ADALI, Kutlu. *Köy Raporları* ,Türk Cemaat Meclisi Yayınları, Lefkoşa 1961.

AKARPINAR,R.Bahar. "Denizli İli Çivril İlçesinde Ölüme Bağlı Uygulamalar ve Yas Etme", *Türkbilig*,cilt 3, Nisan 2002, s,1-17.

AKBULUT, İlhan. *Kuzey Kıbrıs Tarihi ve Tarihi Eserleri,* Başbakanlık Tanıtma Dairesi, Girne 1998.

AKYÜZ , Kenan. *Batı Etkisinde Türk Şiir Antolojisi*, İnklap Yayınları, İstanbul 1985.

ALASYA, Halil F. *Tarihte Kıbrıs,* Ulus Ofset, Lefkoşa 1988.

---------- *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri,* KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1992.

ALİ, Ünal. "Kıbrıs Özlemi", *Erenköy'ün Sesi*, Mart 2003, s.2.

ALTAN, Zekai. "Kıbrıs Meyhane Kültürü", *Halkbilimi Sempozyumları II,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

---------- . "Mezeler", *Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu Bildirileri,* DAÜ Kıbrıs Türk Halk Kültürünü Araştırma Kulübü, Gazi Mağusa 1998.

---------- . *Kuzey Kıbrıs'ı Tanıyalım, Gezelim, Görelim,* Ateş Matbaacılık, Lefkoşa 2000.

AN, Ahmet. "Kıbrıs Suiti ve Diğer Halk Dansları", *Halkbilim Sempozyumları,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986.

---------- . .*Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine Yazılar,* Kıvılcım Yayınları , Lefkoşa 1999.

Ana Britanica Ansiklopedisi, "Gastronom" Maddesi, cilt 32, Hürriyet Matbaacılık, İstanbul 1994.

AND, Metin. *Geleneksel Türk Tiyatrosu,* İnkılap Kitabevi, İstanbul 1985.

ARLI , Mustafa ve Feryal ILGAZ. " Türk El Sanatları Atlası Üzerine Yöntem ve Öneriler", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

ATALAY, Besim. *Divan-ı Lügat it Türk Tercümesi,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

ATUN, Ata. *Excrepta Cypria'dan Mağusa Yazıları (M.Ö. 66-M.S.1772),* Samtay Vakfı Yayınları, Mağusa 2001.

BAĞIŞKAN, Tuncer. *Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm*, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1997.

---------- . "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlar'da Ortak İnanç ve Uygulamalar", *Halkbilim Sempozyumları II* , KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

---------- . "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri 1", *Avrupa Gazetesi*, 28 Nisan 1999, s.11.

----------. "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri 2", *Avrupa Gazetesi*, 29 Nisan 1999, s.11.

----------. "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri 17", *Avrupa Gazetesi*, 14 Mayıs 1999, s.11.

----------. "Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma", *Halkbilimi*, yıl 14,sayı 48, Aralık- Ocak 2000, s.26-59.

----------. *Kıbrıs'ta Osmanlı-Türk Eserleri*, Kuzey Kıbrıs Müze Dostları Derneği Yayınları, Lefkoşa 2005.

BAKER, Sir Samuel. *Cyprus As I Saw It In 1879*, Printed in the United Kingdom by Lightning Source UK Ltd, Virgina ?.

BALİ, Muhan. *Ağıtlar,* T C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

BATTAL, Abdullah. *İbn-i Mühenna Lügatı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

BAYKURT, Şerif. "Türk Halk Dansları ve Anadolu Uygarlıkları" , *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildiriler i(ıı.cilt),* Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987.

BAYSAL, Ayşe. "Türk Mutfağında Kışa Hazırlık", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri* ,Feryal Matbaası, Ankara 1992.

BEHÇET, Hasan. *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571- 1968),*?, Lefkoşa 1969.

BERATLI, Nazım. *Kıbrıslı Türkler'in Tarihi I,* Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1997.

BERGİL, Suat. *Doğu Akdeniz'de Bir Uygarlık Gemisi,*Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1997.

BORATAV, Pertev Naili. *100 soruda Türk Folkloru,* Gerçek Yayınları, İstanbul 1997.

BOZYİĞİT, Esat. "Düğünlerimizde Bayrak Geleneği" , *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (ıv.cilt),*Başabakanlık Basımevi, Ankara 1987.

BULUN, Osman. *Bölgesel Rivayetler, İnanç ve Adetlerimiz,* Kansoy Matbaacılık, Lefkoşa 2004.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş ve Cuma ÇİVİ . *Genel Öğretim Metotları,* Beta Yayınları, İstanbul 1999.

CAFEROĞLU, Ahmet. "Cihan Edebiyatında Türk Kopuzu", *Ülkü Dergisi* , 1937/47-48, s.42.

CAHİT, Neriman. *Eski Lefkoşa Kahvehaneleri ve Kahve Kültürü,* Şedi Kültür ve Sanat Yayınları, Girne 2001.

CUMAKUMOVA, Günzira. " Kırgız ve Kıbrıs Türkçesi Atasözlerindeki Paralelizm", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,* DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazi Mağusa 1999.

ÇEVİKEL, Nuri. *Kıbrıs Eyaleti(1750-1800)*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi , Gazi Mağusa 2000.

ÇERİ, Bahriye. " Ahmet Vefik Paşa ve Atasözlerimiz", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 33, Bahar 1997, s. 22-26.

ÇINAR,Ali Abbas. *Türkler'de At ve Atcılık,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

----------. *Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler,* Muğla Üniversitesi Matbaası, Muğla 1996.

ÇİÇEK, Kemal. " Kıbrıs'ta Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu", *Kıbrıs'tan Lefkoşa'ya Osmanlı Dünyasında Siyaset, Adalet, Raiyyet,* Derya Kitabevi, Trabzon 1998.

ÇİNKAYALAR, Erbil. *Kıbrıs Türk Halk Oyunları,* Sistem Ofset, Ankara 1990.

ÇOBANOĞLU, Özkul. *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş,* Akçağ Yay., Ankara 1999.

----------. " Mit", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Ansiklopedisi,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2001 (baskıda).

ÇORUHLU, Yaşar. *Türk Mi tolojisi'nin Ana Hatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002.

DAVIS, Fred (çev: Özden Arıkan), *Moda, Kültür ve Kimlik,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

DAVULCU, İbrahim. "İnsan Ömrünün Çeşitli Safhalarına Ait Adet ve İnanışlarımız", *Halkbilimi Sempozyumları,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

DEDEÇAY, Servet Sami. *Kıbrıs'ta Tütün Ziraati, Tütün Ticareti ve Tütün Sanayi*, Kıbrıs Postası Basımevi, Mağusa 1983.

---------- .*Kıbrıs'ta Enformasyon veya Yazılı ve Sözlü Basın,*Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa 1989.

DEMİRAĞ, Fikret. *Seçme Şiirler,* Pygmalion Yayınları, Lefkoşa 1994.

Dictionary Laurousse, Milliyet Yayınları, Türkiye 1993.

DİLEK, İbrahim. " Altay Türkleri'nin Atasözlerinde At", *Milli Folklor,* cilt 5,sayı 34, Yaz 1997, s. 63.

DİREKTÖR, Şevket. *Kıbrıs Türk Mutfağı*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1998.

DULKADİR, Hilmi. *İçel'de Son Yörükler*, İçel Valiliği Yayınları, Mersin 1997.

DUYMAZ, Ali. " Kıbrıs Türk Tekerlemelerinin Türk Dünyası Tekerlemeleri ile Yapı ve Anlam Bakımından Karşılaştırılması", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,* DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazi Mağusa 1999.

---------- . " Sihir Şiirlerinin Bir Türü Olarak Alkışlar", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 45, Bahar 2000, s.15-21.

EASTMAN, Nicholson (Çev:Belkıs Baysal). *Anneliğe Hazırlık,* Sander Yayınları, İstanbul 1977.

EKER, Gülin. "Türk Kültürü İçinde Kıbrıs Düğün Geleneğinin Değerlendirilmesi", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırması Kongresi Bildirileri* ,DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazi Mağusa 1999.

---------- . " Bayburt Manilerinden Hareketle İletişimde Yüklendiği Fonksiyonla Mani Söyleme Geleneği", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 44, Kış 1999, s. 105-114.

---------- . "Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açıdan Değerlendirilmesi", *Milli Folklor,*cilt 6,sayı 46, Yaz 2000, s.92-100.

ELÇİN, Şükrü . "Türkler'de Aşık Oyunu ve Bu Oyunla İlgili Adet ve Ananeler", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri(III.cilt),* Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987.

---------- . *Halk Edebiyatına Giriş,* Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

ENNINGER, Werner (çev: Nebi Özdemir), " Giyim", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 39, Güz 1998, s. 92-96.

ERDEMİR,Ayşegül. "Kınanın Türk Tarihindeki Yeri", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri(ıı..cilt)* ,Başbakanlık Basımevi ,Ankara 1987.

ERDENGİZ, Ahmet. "Kıbrıs Türkleri'nin Kökeni ve Tarihi Süreç İçerisinde Kıbrıs Türk Toplumunun Oluşumu", *Halkbilimi Sempozyumları III,* KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

----------. "Kıbrıs'ta Osmalı Döneminde Veba Salgınları", *Halkbilimi Sempozyumları III,* KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

EREN, Naci . " Çocuk Oyunları", *Halk Kültürü, Derleme, Araştırma,* Gümüş Basımevi, İstanbul 1984.

ERGİN, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı* ,Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998.

ERTUĞ, Mehmet . " Kıbrıs Türk Gölge Oyunu", *Halkbilimi Sempozyumları,* K K T C Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986.

---------- . "Goncoloz", *Halkbilimi Sempozyumları III,* KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

ERSOY, Yaşar. *Kıbrıs Türk Tiyatro Hareketi,* Ateş Matbaacılık, Lefkoşa 1998.

EYÜBOĞLU, İsmet Zeki. *Anadolu İnançları,* Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998.

FAROQHI, Suraiya . *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002.

FEDAİ,Harid. "Kıbrıs'ta Halk Hekimliği Üzerine Bazı Tespitler", *Kıbrıs Türk Kültürü Bildiriler I,* Özyurt Matbaası, Ankara 2002.

----------. "Çay Niyetine", *Kıbrıs Türk Kültürü Bildirileri II,* Özyurt Matbaası, Ankara 2003.

FEHMİ, Hasan. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin El Kitabı,* Gelişim Ofset, Lefkoşa 1987.

FERRİS, William (Çev:Gülay Mirzaoğlu). " Halk Şarkıları ve Kültür", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 34, Yaz 1997, s.87-93.

FİKRETOĞLU, Ozan . " Toplumsal İçeriğinde Oyun", *Toplumsal Psikoloji Perspektifinde Kültür ve Kültür Değerleri,* KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1990.

Focus Dergisi, "Kıbrıs'ın Gayrı Resmi Tarihi", yıl 10, Temmuz 2004, s.48-53.

GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp. *1900-1961 Yılları Arasında Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız,* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1975.

GAZİOĞLU, Ahmet. *Kıbrıs'ta Türkler(1570-1878),* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi , Lefkoşa 1994.

GÖKÇEOĞLU, Musrafa. *Tezler ve Sözler 2,* Dörtrenk Matbaası , Lefkoşa 1991.

GÖKYAY,Orhan Şaik. *Bugünkü Dille Dede Korkut,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1963.

GÖRKEM, İsmail . " Sözlü Kültür Geleneği Açısından Elazığ Bilmeceleri", *Milli Folklor,* cilt 6, sayı 43, Güz 1999, s.13-18.

GÖZAYDIN, Nevzat . " Anonim Halk şiiri Üzerine", *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

GÖZÜKIZIL, Ömer. " Burdur İlinden Derlenen Lakaplar", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

GUNNİS, Rupert. *Historic Cyprus,* Kemal Rüstem, Nicosia 1969.

GÜNAY, Umay (Haz. Hayrettin İvgin). " Folklor Nedir", *Türk Halkbiliminde ve Halk Edebiyatında Görüşler,* Kültür Ajans Yayınları, Ankara 1996, s. 109-113.

GÜNEN, Erkut ve Hasan SOYER. "Lefkoşa ve Gazi Mağusa Bölgelerinde Günümüz Meyhane Kültürü Üzerine Tespitler", *I. Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu,* DAÜ Basımevi, Gazi Mağusa 1998.

GÜRKAN , Haşmet M. *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar,* Nehir Yayınları, Lefkoşa 1982.

----------. *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta,* Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1996.

GÜZELBEY, Cemil Cahit. " Gaziantep Tıbbi Folklorundan Yapraklar", *Halk Kültürü Derleme, Araştırma I,* Gümüş Basımevi, İstanbul 1984.

HAKERİ, Bener Hakkı. *Kıbrıs'taki Tarihi Eserler,* Hakeri Yayınları, Lefkoşa 1983.

----------. *Dünden Bugüne Kıbrıs Tarihinde İlginç olaylar,* Hakeri Yayınları, Lefkoşa 1991.

----------.*Kıbrıs Türk Ansiklopedisi* ,Copyright A N. Graphics, Kıbrıs 1992.

---------- . *Başlangıcından 1878'e dek Kıbrıs Tarihi,* KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

HANÇERLİOĞLU, Orhan. *Toplumbilim Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1986.

HULUFLU, Veli (Çev:İsa Öztürk). *Köroğlu Destanı,* Adam Yayınları, İstanbul 2003.

HÜSENOV, Nisaybay . " Atasözleri ve Çift İsimler", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 40 , Kış 1998, s.48-49.

IRKAD, Ulus. *Kıbrıs Türk Eğitiminde Tarihsel Gelişmeler,* Ada-M Basın Yayın, Lefkoşa 1997.

İNAN, Abdulkadir. *Hurafeler ve Menşeleri,* Diyanet Yayınları, Ankara 1962.

----------. *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

İSLAMOĞLU, Mahmut. " Kıbrıs Türk Mutfağına Özgü Özellikler ve Unutulan Mutfak Ürünleri", *I. Kıbrıs Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu Bildirileri,* DAÜ Yayınları, Mağusa 1998.

İSMAİL, Sabahattin. *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu- Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974),* KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak. Yay., Lefkoşa 1992.

----------. *150 Soruda Kıbrıs Sorunu,* Kastaş Yayınları, İstanbul 1998.

JAN, Isabelle (çev: Şeref Boyraz), "Bir Varmış Bir Yokmuş", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 33, Bahar 1997, s. 88-95.

JENNINGS, Ronald C. *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World 1571-1640,* Newyork University Press, Newyork and London 1993.

----------. (Çev: Nuri Çevikel). "Kıbrıs Osmanlı Şeriyye Mahkemesi'nde Boşanma, 1580-1640", *Kültür Sanat Dergisi* ,sayı 21, 1999, s.21-29.

KAEPPLER,Adrinne L.(Çev:Fatma Fay). "Dans", *Milli Folklor*, cilt 5, sayı 33, Bahar 1997, s.102-105.

KAFESOĞLU, İbrahim. *Türk Milli Kültürü,* Ötüken Yayınları, İstanbul 2000.

KALAFAT, Yaşar. *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri,*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1989.

----------. " Karapapak Türkleri'nde Halk İnançları", *Milli Folklor,*cilt 5, sayı 40, Kış 1998, s.11-14.

---------- . "Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi", *Milli Folklor,*cilt 6, sayı 44, Kış 1999, s.88-90.

KANOL, Kani- Ali HOCA. "Halk Oyunlarımızı ve Müziğimizi İrdeliyoruz",*Halkbilimi Sempozyumları,* KKTC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986.

KAPLAN, Mehmet . "Dede Korkut Kitabında Hayvanlar", *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar,* Dergah Yayınları, İstanbul 1995.

---------- . *Tevfik Fikret (Devir, Şahsiyet, Eser),*Dergah Yayınları,İstanbul 1995.

----------. *Şiir Tahlilleri 2 (Cumhuriyet Devri Türk Şiiri),* Dergah Yayınları, İstanbul 1999.

KARABAŞ, Seyfi ."Geleneksel Manilerden Çağdaş Manilere", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları,* Feryal Matbaası, Ankara 1993.

KARADENİZ, M Ekrem. *Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1965.

KARPAZLI. "Yol Sorunu", *Söz Gazetesi,* 27 Şubat 1930, s.3.

---------- . "Karpaz'dan", *Söz Gazetesi,* 27 şubat 1931, s.6.

KIRAÇ, Ekrem . " Masallarda Rasyonalite Problemi", *Milli Folklor,* cilt 5,sayı 36, Kış 1997, s. 45-48.

KIRCI, Emine ."Türkiye Türçesi'yle Azerbaycan Türkçesi'nde Dualar (Alkışlar) ve Beddualar (Kargışlar), *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 38, Yaz 1998, s. 74-80.

KOMISYON. *Kıbrıs Coğrafyası ve Tarihi,* Türk Maarif Müdürlüğü Yayınları, Lefkoşa 1962.

KOMISYON, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs,* T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2000.

KORKMAZ, Kürşat. "Elli Yıl Önceki Gaziantep'te Gelin ve Damat", *Milli Folklor,*cilt 6,sayı 42, Yaz 1999, s.92-95.

----------. "Elli Yıl Önceki Gaziantep'te Gelin ve Damat", *Milli Folklor,*cilt 6,sayı 43, Güz 1999, s.77-82.

KORKMAZ, Zeynep . *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I. Cilt,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

KUDAT, Ayşe. *Kirvelik,* Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1997.

KÜÇÜK, Dr.Fazıl (Yayına Hazırlayan:Altay Sayıl). *Evkafın Kayıtsız Şartsız Topluma Devri Teslimi,* Halkın Sesi Matbaası, Lefkoşa 1999.

MEAR, Hüray. *Kıbrıs Türk Toplumunda Doğum, Evlenme ve Ölümle İlgili Adet ve İnanışlar,*Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, KKTC 1992.

MEHMET, Mustafa Ali. "Romanya'da Yaşayan Türk Mutfağı", *IV.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

MİRZAĞOLU, Gülay. " Türkülerin İşlevleri ve Zeybek Türküleri", *Türkbilig,* cilt 2, 2001, s.76-91.

NAHYA, Zümrüt, " Kız İsteme ve Söz Kesme Gelenekleri Üzerine Bir Atlas Denemesi",*IV. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri(ıv.cilt),* Başbakanlık Basımevi,Ankara 1987.

NESİM, Ali. *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz,* KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1987.

NİRUN, Nihat ve Cihat Özönder ."Türk Sosyo- Kültür Yapısı İçinde Adetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler", *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Görüşler,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1990.

OCAK, Tulga. "Nef'i ve Türk Edebiyat'ındaki Yeri", *Ölümünün Üç Yüz Ellinci Yılında Nef'i,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991.

OLGUN, Aydın. *Kıbrıs Gerçeği 1931- 1990,* Demircioğlu Matbaası, Ankara 1991.

ONUK, Taciser. "KKTC El Sanatları (Lefkara İşi) nin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Açıdan Yeri ve Önemi", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,(cilt ıv),* DAÜ Yayınları,Gazi Mağusa 1999.

ORKUN, Hüseyin Namık . " Eski Türkler'de İsim Verme Adeti", *Çınaraltı,* cilt 3, sayı 60, s.13.

ÖGEL, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.

ÖNDER,Ali Rıza (Haz.Hayrettin İvgin).“Halk Hukukunun Kaynakları”,*Türk Halkbiliminde ve Halk Edebiyatında Görüşler,* Kültür Ajans Yayınları, Ankara 1996, s. 190-195.

ÖRNEK, Sedat Veyis. *Türk Halkbilimi,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1977.

ÖZBAY, Murat. “İlk Yazılı Belgelerimize Göre Türkler’de Giyim”, *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 34, Yaz 1997, s.53-57.

ÖZEL, Ali. “Kıbrıs Türk Halk Kültüründe Kahve İkram Geleneği ve Kahvehaneler”, *I. Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu Bildirileri,*DAÜ Basımevi,Gazi Mağusa 1998.

ÖZGEÇ, Gizem. “Bilinen Gerçekler Değişecek”, *Kıbrıs Gazetesi,* 11 Ağustos 2005, s.22.

ÖZHAN, Mevlüt ve Malik MURADOĞLU. “Kıbrıs Çocuk Oyunları”, *Türk Cumhuriyetleri’nde Çocuk Oyunları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

ÖZVEREN, Eyüp. “Marsilya Ticaret Odası Belgelerinde 19.yy Öncesi Kıbrıs”, *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, cilt 3, Sayı 1, Kış 1997, s.15-20.

PAŞAYEVA, Mehebbet ve Şahin KÖKTÜRK, “Azerbaycan’ın Şeki ve Zagatala Yörelerinde Doğum Öncesi, Sonrası ve Çocukların Ailede Terbiyesi”, *Milli Folklor,*cilt 5, sayı 33, Bahar 1997, s.126-128.

PİLİÇKOVA, Sevim. " Kıbrıs ve Makedonya Türkleri Arasında Söylenilen Atasözleri", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,(cilt ıv),*DAÜ Yayınları,Gazi Mağusa 1999.

PİLLİ, Hilal. "Kıbrıs Türk Mutfağı Açısından Sünnet Düğünleri ve Yemekleri", *I. Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu,* DAÜ Basımevi, Gazi Mağusa 1998.

Register of Masters and Motoress, III. Class Moslem, 28 Jan 1898.

Register of Moslem Masters, Nicosia 1945.

SAKAOĞLU, Saim . *Masal Araştırmaları,* Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

SANTUR, Alparslan. "Bayburt İli Harmanözü Köyünde Ölüm Adetleri", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

SARAÇOĞLU, Erdoğan. *Kıbrıs Ağzı,* KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1992.

---------- . *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru,*Yakın Doğu Üniversitesi Matbaası, Lefkoşa 1996.

SAYIL, Altay . *Kıbrıs Polis Tarihi,* Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Lefkoşa 1985.

---------- . "Kıbrıs'ta Yok Olan Hayvanlardan Deve", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi,*cilt 1, sayı 1, 1995, s.56-60.

SERTER, Vehbi Zeki. *Kıbrıs Tarihi Ortaokul Ders Kitabı,* Kema Matbaası, Lefkoşa ?.

SÖZERİ, Tankut. *Kültürlerde Şahmeran* ,İm Yayınları, İstanbul 2000.

STEVENSON, Scoot. *Our Home İn Cyprus.* Chapman and Hall, London 1880.

SUHA, Ali. " Kıbrıs'ta Türk Maarifi", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi,* Halk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971.

SÜLKAR, Kemal. *Osmanlıdan Günümüze İçki ve Toplum* ,Süreç Yayıncılık , İstanbul 1985.

ŞENOCAK, Ebru . " Mazgirtli Bir Masal Anlatıcısı: Süleyman Gül", *Milli Folklor,* cilt 7,sayı 53, Bahar 2002, s. 94-101.

TAN, Nail. "Kuşakçılık ve Tosya Kuşakları", *IV.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri,* Feryal Matbaası, Ankara 1992.

TANRIKORUR, Cinuçen. *Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler,* Ötüken Yayınları, İstanbul 1998.

TANYOL,Cahit (Haz. Hayrettin İvgin). "Folklor Açısından Türk Toplumu", *Türk Halkbiliminde ve Halk Edebiyatında Görüşler,* Kültür Ajans Yayınları, Ankara 1996, s. 239-243.

TATCI, Mustafa . " Kıbrıs Türk Edebiyatı", *Türk Dünyası Edebiyatları,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998.

Temel Britanica. Ana Yayıncılık, İstanbul 2003.

TİLAV, Abdullah. "Sudan Çıkan At", *Milli Folklor*, cilt 6, sayı 34, Yaz 1997,s.60-62.

TİTON, Jeff (Çev:Murat Karabulut). "Müzik , Halk ve Gelenek", *Milli Folklor*, cilt 5, sayı 35, Güz 1997, s.95-96.

Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

USLU, Mustafa. "Yozgat'ta Cirit Oyunu ve At Yarışları", *Milli Folklor*, cilt 5, sayı 40, Kış 1990, s.58-63.

ÜZMEN, Fevzi. "Özel İlgi Turizminin Odağı Orkidelerimiz", *Erenköy Lisesi 1999-2000 Mezuniyet Yıllığı*, 2000, s.48.

VEHBİ, Vesile. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yabani Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri,* Sistem Ofset , Ankara 1991.

VURANA, Kuntay. "Tütün Yetiştiriciliği", *Erenköy'ün Sesi*, Haziran 2003, s.10.

YAĞAN, Şerif. *Türk El Dokumacılığı,* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1978.

YAĞMURDERELİ, Nesib . Manilerimiz, İstanbul 1963.

YAKICI, Ali. "Tütün Gecelerinin Türk Kültür Hayatındakİ Yeri", *Milli Folklor,* cilt 5, sayı 36, Kış 1997, s.31-33.

YALDIZKAYA, Ömer Faruk. " Ağıtlar ve Tarihi Olaylar", *Kıbatek Edebiyat Sempozyumu,* Başkent Matbaacılık, Ankara 2003.

YALKIN, Ali Rıza.*Cenup'ta Türkmen Oymakları I,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977.

YARDIMCI, Mehmet . " Kıbrıs ve Diğer Türk Ülkelerinde Ortak Ninni ve Tekerlemeler", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri,(cilt ıv),* DAÜ Yayınları,Gazi Mağusa 1999.

YILDIRIM, Dursun. " Orta Asya Bozkırlarından Urum'un Eline (Türk Sözlü Şiir Sanatının Yayılması Üzerine)", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* ıı. cilt, Feryal Matbaası, Ankara 1986, s. 441-458.

YORGANCIOĞLU, Günay. *Kıbrıs Coğrafyası-Fiziki,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998.

YORGANCIOĞLU, Oğuz. " Ninniler, İsim ve İsim Verme", *Halkbilimi Sempozyumları,* KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986.

---------- . *Kıbrıs Türk Çocuk Oyunları,* Ada-M Yayınları, Lefkoşa 1997.

---------- . *Kıbrıs Türk Folkloru,* ?, Mağusa 2000.

YÖRÜKOĞLU, Atalay . *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk,* Özgür Yayınları, İstanbul 2000.

YÜKSEL, Hasan Avni. "Akdağmadeni Çocuk Oyunları-Aşık Oyunu", *Milli Folklor,*cilt 5, sayı 37, Yaz 1998, s.57-62.

KAYNAK KİŞİLER

BABALİKİ, Ali (2006) Doğum yeri ve yılı Lefkoşa 1950 olan Kaleburnulu emekli öğretmenle 21.08.2006 tarihinde Gazi Mağusa'da yapılan görüşme ve derleme notları.

BALCI, Meryem (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1923 olan ev hanımıyla 15.08.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

DENKER, Rauf (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1945 olan emekli öğretmenle 10.10.2006 tarihinde Gazi Mağusa'da yapılan görüşme ve derleme notları.

DENKER, Tomris (2006;2007) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1956 olan ev hanımıyla 09.09.2006 ve 17.03.2007 tarihlerinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

ELİBOL, Selçuk (2004) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1922 olan emekli arıcıyla 26.08.2004 tarihinde Gazi Mağusa'da yapılan görüşme ve derleme notları.

ELKOVAN, Ali (2006; 2007) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1936 olan emekli otel işletmecisi ile 07.09.2006, 12.09.2006 ve 13.04.2007 tarihlerinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

ELKOVAN, Hanife (2007) Doğum yeri ve yılı Gazi Mağusa 1984 olan ev hanımı ile 07.05.2007 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

ELKOVAN, Hatice (2006; 2007) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1949 olan ev hanımı ile 07.09.2006 ve 12.04.2007 tarihlerinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

ELKOVAN, Havva (2006) Doğum yeri ve yılı Gazi Mağusa 1978 olan ev hanımı ile 07.09.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

GÜL, Süleyman (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1944 olan Kaleburnu Muhtarı ile 09.11.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

GÜL, Şerife (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1944 olan ev hanımı ile 09.11.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

HRİSTODULU,Yorgo (2006) Doğum yeri ve yılı Yalusa 1963 olan Tarih Uzmanı ile Ayşe Yazıcı tarafından 13.08.2006 tarihinde Yeni Erenköy'de yapılan görüşme ve derleme notları.

HÜRTÜRK, Fatma (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1931 olan ev hanımı ile 01.10.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

HÜRTÜRK, Mehmet (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1926 olan yapı ustası ile 01.10.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

KEMANECİ, Mehmet (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1940 olan serbest meslek sahibi ile 10.09.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

NALBANT, Abide (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1946 olan ev hanımı ile 12.04.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

NALBANT, Fatma (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1939 olan ev hanımı ile 11.08.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

NALBANT, Hanife (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1932 olan ev hanımı ile 02.08.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

ÖYKÜN, Özer (2006) Doğum yeri ve yılı Mansura 1947 olan Erenköy Lisesi Müdürü ile 18.7.2006 tarihinde Yeni Erenköy'de yapılan görüşme ve derleme notları.

ÖZÖREN, Erdal (2007) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1946 olan emekli fotoğrafçı ile 13.03.2007 tarihinde Yeşilköy'de yapılan görüşme ve derleme notları.

ÖZÖREN,Gülsün (2007) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1946 olan ev hanımı ile 13.03.2007 tarihinde Yeşilköy'de yapılan görüşme ve derleme notları.

PEKRİ, Feride (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1946 olan ev hanımı ile 15.08.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

PEKRİ, Mehmet (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1923 olan çoban ile 02.08.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

SESLİ, Havva (2005) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1915 olan ev hanımı ile 10.09.2005 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

SESLİ, Osman (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1906 olan emekli deveci ile 12.08.2006 ve 10.09.2006 tarihlerinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

SÜKAN, Mihri (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1925 olan ev hanımı ile 15.08.2006 ve 10.09.2006 tarihlerinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

SÜKAN, Recep (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1923 olan çiftçi ile 15.08.2006 ve 10.09.2006 tarihlerinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

SÜRMELİOĞLU, Nevzat (2006) Doğum yeri ve yılı Erenköy 1943 olan araştırmacı ile 15.11.2006'da Yeni Erenköy'de yapılan görüşme ve derleme notları.

ŞAH, Hasan (2007) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1947 olan çiftçi ile 16.04.2007 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

ŞAH, Şerife (2007) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1947 olan ev hanımı ile 16.04.2007 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

ŞARDU, Abide (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1925 olan ev hanımı ile 02.08.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

TANSU,Ali (2006) Doğum yeri ve yılı Kaleburnu 1933 olan çiftçi ile 02.08.2006 tarihinde Kaleburnu'nda yapılan görüşme ve derleme notları.

YAZICI, Ayşe (2006) Doğum yeri ve yılı Yeşilova- Baf 13.10.1968 olan Müdür Muavini ile 19.12. 2006 tarihinde Yeni Erenköy'de yapılan görüşme ve derleme notları.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

TRT 2. " El Yapımı", *Kısa Belgesel,* saat 20:00.

http: // www. cm. gov.nc.tr/ ftp/ tutanak/ D4 45/ b5/ doc.

http: // www. ubp-kktc.org / basın-bildirileri, 6.7.2004.

SÖZLÜK

-A-

ahlavuna : Pilavuna, bir çeşit hamur yemeği.

ağırlık: Oğlan evinin, kızın çeyiz masraflarını karşılamak için kız evine verdiği para.

ağız: Doğum yapan hayvanın sütüne verilen ad.

ağrahti: Koyun yünlerini iplik haline getirmeye yarayan, alttan kısa ve ince bir sapı, üstten de yuvarlak, küçük bir baş olan alet.

alaca: Birkaç renkli iplikten yapılmış dokuma.

*alanya:*Dikenli ot.

arşi: Öküz derisinden yapılmış tulum.

argoşillo: Yabani kolokas.

ayrelli: Kuşkonmaz.

-B-

babutsa: Mısır İnciri.

banna: Hayvan karnından çıkan yağ.

basari: Deve çanı.

baso: Semer yapımında kullanılan demir çivi.

bastiş: Badem, şeker, yumurta, un ve suyun karışımından yapılan tatlı.

beze: Açılmış hamur.

bidon: İçine çeşitli maddeler konulan büyük, plastik kap.

biguni: Bir çeşit balyoz.

bilini: Çamurdan yapılmış testi.

binek taşı: Eşeğe binmek için kullanılan taş.

*bitta:*Yufka.

bolibif: Konserve şeklinde bulunan inek ve tavuk eti olup, dilimler halinde kesilerek yenir.

boro: Tahtadan yapılmış, üstü oymalı ve altı kapalı bir dolap.

buro bedra: Dımışkı taşı.

-C-

cibayi: Çengelli değnek.

-Ç-

çakıstez: Yeşil zeytin.

çakşır: Pamuk ipliğinden yapılmış, siyah veya kırmızı renkte olan bol bir erkek kıyafeti.

çıkrık: İpliği masıraya veya gelemgenlere saran alet.

çörçolutya: Gulluratya da denir. Pekmezle yenilen, hamurdan yapılan bir tatlı.

-D-

dalari: Talar. Peynir, hellim v.s. yaparken onlara şekil vermede kullanılan araç.

desteban: Kır bekçisi.

dilihti: Ispanak böreği.

drabez: Masa.

driba: Koyun veya keçilerin kulağının katlanması ve ortasına delik açılmasıyla oluşan damga.

dribidez: Bazlamaç.

driftosaniyo: Ayakları çok kısa olan tahta masa.

dübek: Dibek de denir. Taştan yapılmış havan.

döven: Hayvanların çektiği, altı çakıl taşlarıyla döşenmiş odun parçası.

-E-

ebe: Kadınları doğurtan köy hekimi.

efkalipto: Okaliptüs.

ekzogami: Dıştan evlilik.

elek: Tahtadan yapılmış, altında delikleri olan bir eleme aleti.

en: Koyun, keçi gibi hayvanların karışmaması için kulaklarına yapılan damga.

endogami: İçten evlilik.

erlik: Şeytan.

estraktör: Bal çıkarma makinesi.

-F-

fislikan: Fesleğen.

-G-

gafgarıt: Ovadan toplanan küçük enginar.

galeftira: Galestira da denir. Çobanların içine süt sağdıkları toprak kap.

galif: Çardak.

gambanella: Deve çanı.

gamini: Kömür ocağı.

garacocco: Çörekotu.

gargola: Demirden yapılmış yatak.

gastronomi: Yemek bilimi.

gavur: Müslüman olmayan. Daha çok Rumlar için kullanılır.

gelemgen: Masıradan daha kalın ve uzun kamışlar.

genabla: Yenge.

gocagari: Yaşlı kadın.

gogolina: Pamuk çekirdeğinden çıkarılan yağ.

goka: Koyun veya keçinin sağ kulağının katlanıp, kesilmesiyle yapılan hayvan damgası.

golifa: Kaynanmış buğday.

golimbadez: Yabani yeşil zeytin.

gologobitta: Kabak bittası.

gololambi: Fitil ve gazyağı ile çalışan lamba.

goncoloz: Hristiyanlar'dan Müslümanlar'a geçen bir inançtır.Goncoloz, canavar ve şeytan olarak görülür. Genelde çocukları korkutmak için hikaye şeklinde anlatılır.

gonno: Killi toprak.

gozzak: İpekböceği kozasına verilen ad.

gömeç: Yeşil renkli, ovalarda yetişen bir bitkidir.

gövrek: Karın boşluğundaki yumuşak bölge.

gumera: Bayan sağdıç.

gumbaro: Erkek sağdıç.

gumyastez: Kara zeytin.

gunella: Küçük boy toprak kap.

gunna: Büyük boy toprak kap.

*güvül:*Dokunmamış ham ipek.

*gülsuyu:*Gül yapraklarının kaynatılıp imbikten geçirilmesi ile elde edilen kokulu su.

-H-

harman: Buğday demetlerinin öğütüldüğü yer.
harnıp: Harup, keçiboynuzu.
hasat: Ekinlerin biçilip öğütülmesi.
havan: İçerisinde badem , ceviz gibi şeyler ezilen araç.
hellim: Bir çeşit sert ve tuzlu peynir.
herse: Dövme pilav. Buğday ve etten yapılır. Resi veya Reşa da denir.
horteri: Otlu ekmek.
humayın: Beyaz renkli çarşaf.

-I-

ısırgan: Ovada yetişen ve tüyleri deriyi acıtan bir bitki.
ısladır: Eşeğin üstünde bulunan örtü.

-İ-

*idadi:*Lise.
ihram: Yün battaniye.
imece: Birçok insanın bir araya gelerek ve yardımlaşarak bir işi bitirmesi.
iptidai: İlkokul.
ispirto: Kibrit.

-K-

katmer: Yufka şeklinde açılıp, içine şeker ve zeytinyağı konarak sacda pişirilen bir tatlı.
kile: Genellikle tahıl ölçmek için kullanılan bir ölçek.
kolokas: Yumru köklü, patates tipinde , patatesten daha büyük bir bitki.
köfün: Küfe. Kamıştan yapılmış , delikli büyük sepet.
kök ayna: Genelde borunun üzerinde yer alan, dört bir tarafı işlemeli büyük ayna.
köstek: Zincir.

-L-

lambasuyu: Gazyağı.

*laminzana:*Damacana da denir. Camdan yapılmış, içine zeytinyağı, su v.s. konulan testi biçiminde kapaklı büyük şişe. Genelde hasır içinde korunur.

laobitta: Sini katmeri.

latakia: Bir tütün cinsi.

lazmari: Ovalarda yetişen kokulu bir bitki.

lenger: Kova.

libade: Yorgan gibi dikilen kadın ve erkek ceketi.

libazma: Kimyasal gübre.

liharga: Büyük taş değirmen.

lingri: Çelik-çomak oyunu.

livanda: Nane yaprağına benzeyen yeşil bir bitki.

loğusa: Yeni doğum yapmış kadın.

lugani: Döven.

*luvana:*Yeşil renkte, çorba yapımında da kullanılan bir bitki.

lüveri: Demirden yapılmış kesici bir alet.

-M-

maksıl: Mahsül.

mando: Bandana. Üçgen şekline getirilip başa sarılan , eşarptan daha kalın bez.

mandra: Küçükbaş hayvan barınağı.

mangallo: Kazayağı.

maraho: Dereotu.

martelli: Keser.

maşrabba: Madeni su kabı.

mertek: Yapıda kullanılan dört köşe veya yuvarlak kalınca sırık.

mesel: Masal.

monogami: Tek eşlilik.

molohiya: Keneviri andıran sarı çiçekli bir bitki.

moloşes: Gömeç.

musulli: Sarı papatya.

mücendra: Mercimek ve pirinçten yapılan pilav.

mülver: Yaprakları kurutulduktan sonra çay yapılan bir bitki.

-N-

namsiye: Uçları dantel işlemeli yatak örtüsü.

nor: Sütten yapılan bir peynir çeşidi.

-O-

oklava: Hamur açmaya yarayan uzun, silindir biçiminde değnek.

oksiyando: Yabani ıspanak.

onnug: Kuruşun dörtte biri.

-Ö-

örtleme: Hayvanların yiyecek bulabilmesi için iplerini uzatma.

-P-

panayır: Büyük pazar.

paneri: Arpa veya buğday sapından yapılmış küçük sele.

pastelli : Harup özsuyunun katılaşmış şekli.

pekmez: Harup veya üzümden elde edilen , sıvı halde yenilebilen bir tatlı.

penevet: Ekmek tahtası.

peşenk: Erkek Deve.

peşkir: Havlu.

pilavuna: Peynir, kuru üzüm ve yumurtanın karışırılıp, beze haline getirilmiş hamur içine konup pişirilmesiyle oluşmuş bir yiyecek.

pirohu: Hamur parçalarının içine kıyma koymak suretiyle suda kaynatılarak pişirilen yemek.

pulya: Avlanabilen ve turşusu yapılan bir kuş çeşidi.

-R-

rey: Oy.

rumbi: Tülümbe.

-S-

saban: Tarla sürmeyi sağlayan alet.

sadakor: Düz dokunmuş krem renginde bir kumaş.

sagobitta: Sac bittası.

sakko: Ceket.

sakulla: Torba.

samarella: Yaşlı ve yağlı koyun ve keçi etinin kurutulmasıyla oluşan yiyecek.

sapşişa: Kekiğe benzer , ondan daha iri bir bitki.

sarga: Çalı süpürgesi.

sargı: Karyolanın yanlarına konan dantelli çarşaf. İkinci anlamı: Yaraları sarmaya yarayan bir çeşit bez.

*sele:*Hasırdan yapılmış küçük mutfak aleti.

seroniska: Gazocağının olmadığı yıllarda , yemek ve kahve pişirmek için şöminenin üzerine konulan demir parçalarına verilen ad.

sibiri: Dağarcık.

siminya: Evlerin genelde mutfaklarında bulunan raflara verilen ad.

Simizga: Bulamaç.

sina: Kesilmek için hazırlanan taşların arasına konan demir.

sini: Çelikten ve aleminyumdan yapılmış çukur kap.

sirto: Türk müziğinde kullanılmış bir beste çeşidi.

spastra: Elli iki oyun kartıyla oynanan bir oyun.

sterna: Tohumluk buğdayların konulduğu havara kuyu.

-Ş-

şamişi: İçine simit konularak yağda kızartılan, üzerine de pudra şekeri serpilip yenilen bir tatlı.

şebasti: Kabakbittası, gologobitta.

şervanya: Buğdayın biçilen başaklarına verilen ad.

şinno: İpekböceği tohumu.

şistra-gutsulli: Koyun veya keçinin sağ kulağının yatay ve dikey olarak kesilmesiyle oluşan hayvan damgası.

-T-

tappa: Şişe kapağı.

tavla: Tahtadan yapılmış yatak.

tel dolabı: İnce ve çok küçük karelere ayrılmış tellerin, tahta üzerine kaplanmasıyla oluşmuş küçük dolap.

tente: Dantel.

tire ipliği: İnce pamuk ipliği.

trabulus: Erkeklerin bellerine bağladığı kuşak.

trohoma: Bir çeşit göz hastalığı.

-U-

uruba: Giysi.
uşgur: Dizlik bağı.

-V-

vasili: Kral.
vici: Çobanların kullandığı orta boy toprak kap.
virginia: Bir tütün cinsi.
vraga: Dizlik.

-Y-

yalak: Birinci anlamı: Su kurnası. İkinci anlamı: Büyükbaş hayvanların yemliği.
yedirme: İpekle pamuk karışımından dokunan kumaş ve bundan yapılan ürüne verilen ad.
yisaçin: Develerin iki yanına asılan heybe.
yoyo: Çevresinde iplik sarılı yuvarlak oyuncak.

- Z -

zaptiye: Polis.
zebun: Astarlı pamuk ceket.
zerde: Şekerle pişirilen pirinç pilavı.
zivaniya: Üzümden çıkarılan katkısız alkol.

EK-1 : RESİMLER

Harita 1 Dünya Haritası.

Harita 2 Karpaz bölgesinden bir kesit.

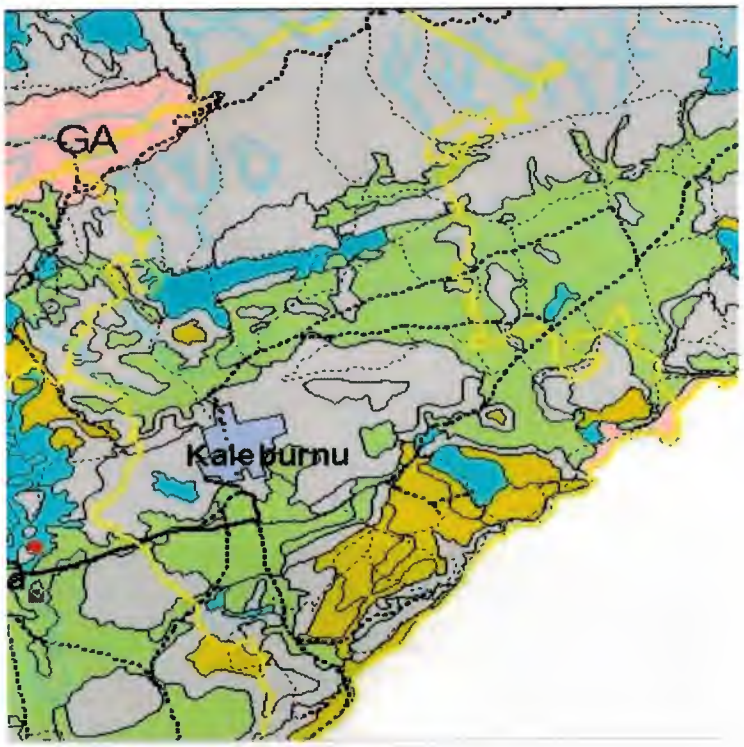

Harita 3 Kaleburnu.

Resim 1 Kaleburnu Köyü

Resim 2 Gastro Mağarası

Resim 3 Vasili (Kral) Tepesi

Resim 4 Zeytin

Resim 5 Badem

Resim 6 Meşe

Resim 7 Lazmarin (Kuşdili, Biberiye)

Resim 8 Karadiken

Resim 9 Mangallo (Kazayaği)

Resim 10 Kuşkonmaz

Resim 11 Zivirdik

Resim 12 Kavcar

Resim 13 Tavşankulağı

Resim 14 Arpaçiçeği

Resim 15 Zakkum

Resim 16 Isırgan

Resim 17 Lapsana (Yabani Hardal)

Resim 18 İtalyan Orkidesi

Resim 19 Kıbrıs Akasyası

Resim 20 Babutsa (Mısır İnciri)

Resim 21 Köy Kadın Kursu

Resim 22 Orak, Dağarcık, Döven (Lugani)

Resim 23 Yaba

Resim 24 El Değirmeni

Resim 25 Liharga (Değirmen)

Resim 26 Deve

Resim 27 Molohiya

Resim 28 Bamya

Resim 29 Ahlavuna (Pilavuna)

Resim 30 Ekmek Tahtası

Resim 31 Katmer

Resim 32 Mangallo (Kazayağı) Turşusu

Resim 33 Mutfak Aletleri

Resim 34 Gastro ve Vasili Tepeleri

Resim 35 Sünnetli Çocuk

Resim 36 İdris Mullali II. Dünya Savaşı döneminde tatbikat.

Resim 37 II. Dünya Savaşı dönemi.

Resim 38 Askeri Birlikler (1963- 1974)

Resim 39 Askerler

Resim 40

Resim 41 1930'lu yıllara ait gelinlik

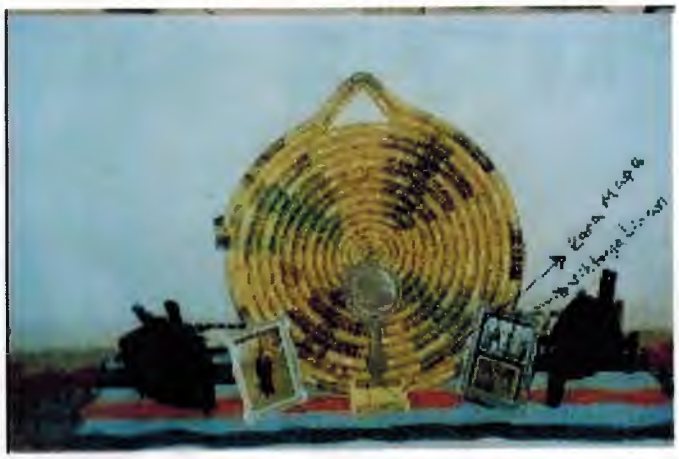

Resim 42 Takılar

Resim 43 Cenaze Töreni

Resim 44 23 Nisan Töreni

Resim 45 19 Mayıs Resmi Geçidi

Resim 46 19 Mayıs kutlamaları

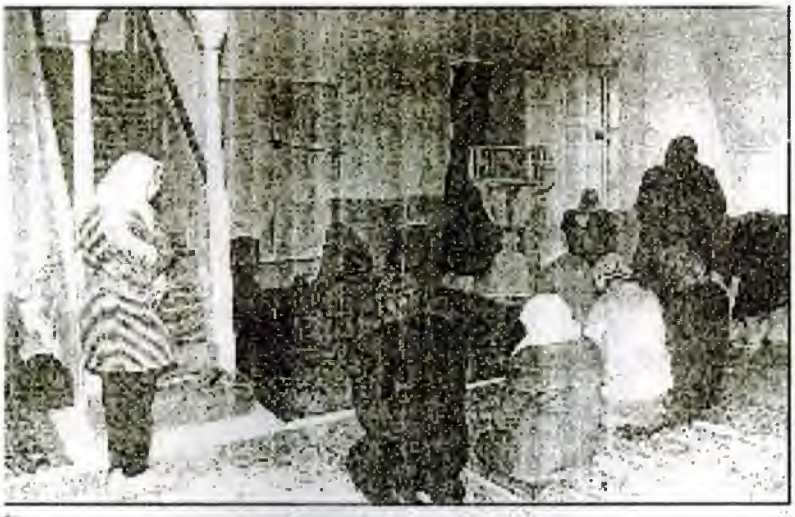

Hala Sultan Tekkesi

Resim 47 Hala Sultan Tekkesi

Resim 48 Apostolos Andreas Manastırı

Resim 49 Ev yapımında imece

Resim 50 Ev yapımında imece

Resim 51 Evin Tavanı

Resim 52 Siminya denen raflar

Resim 53 Namsiyeli Yatak

Resim 54 Gaz lambası ve Fener

Resim 55 Duvar Süsleri

Resim 56 Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin Kahvehanesi

Resim 57 Babaliki Kahvehanesinin içi (1928)

Resim 58 1930'lu Yıllara ait Kıyafetler

Resim 59 Oturanlardan soldan birinci Mehmet Emin, yaşlı adam Gületa (Gül Mehmet), yaşlı adamın kucağında oturan çocuk Mehmet Pekri'dir. Duranlardan soldan birinci Meryem Gül, dördüncü Şerife'dir.

Resim 60 Ortada oturanın boynundaki Yağlık'tır.

Resim 61 Ayaktakilerden soldan birinci Süleyman (onbaşı), ikinci Pekri, üçüncü Emirali Pekri'dir. Oturanlardan ikinci Gül Ahmet, dördüncü Behçet, beşinci de Ünal'dır.

Resim 62 1950'li yıllara ait erkek kıyafetleri (sağdaki Hacı isimli kişidir).

Resim 63 1930'lu yıllara ait erkek kıyafetleri

Resim 64 Erkek kıyafetleri

Resim 65

Resim 66 1950'li yıllara ait kıyafetler

Resim 67 Çarşaf

Resim 68 Çarşaf

Resim 69 Peçe

Resim 70 Peçe ve Çarşaf

Resim 71 Nesilden nesile değişen kadın kıyafetleri.

Resim 72 1930'lu yıllara ait kadın kıyafetleri

Resim 73 Kadın kıyafetleri

Resim 74 Kadın kıyafetleri

Resim 75 Çiçekli elbise

Resim 76 Uzun don giyen Abide Sardu isimli hanım.

Resim 77 1930'lu yıllarda yapılmış bir düğünden bir kesit

Resim 78 Yedirme çarşaf

Resim 79 Büründük çarşaf

Resim 80 Yünlü çarşaf

Resim 81 Yün battaniye

Resim 82 Çaputlu battaniye

Resim 83 El Tezgahı

Resim 84 Ağrahti

Resim 85 Çıkrık

Resim 86 Yatak sargısı

Resim 87 Pencere perdesi

Resim 88 Yatak örtüsü

Resim 89a Yemeni oyası

Resim 89b Çeşitli oyalara sahip yemeniler

Resim 90 Sele

Resim 91 Biz

Resim 92 Dalari (Talar)

Resim 93 Semer

Resim 94 Semer

Resim 95 Süs Eşyası

Resim 96 Şifalı Bitkiler

Resim 97 Tütsü

Resim 98 Halk Dansları

Resim 99 Halk Dansları

Resim 100 Körebe oyunu

Resim 101 Tekayak oyunu

Resim 102 Elmacık oyunu

Resim 103 Kaleburnu köyünden bir görünüm

Resim 104 Kaleburnu Futbol Takımı

Resim 105 Kucaktaki oturanlardan soldan ikinci, köy öğretmenlerinden Hulusi Efendi'dir.

Resim 106 1960'lı yıllarda düzenlenen eğlencede bağlama çalan adam.

Resim 107 Tiyatro oyunu

Resim 108 Tiyatro oyunu.